COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS IN OMNES EPISTOLAS SANCTI PAULI APOSTOLI, ET...

COMMENTARIUS
LITTERALIS ET MORALIS
IN OMNES
EPISTOLAS
SANCTI
PAULI APOSTOLI,
ET IN VII.
EPISTOLAS CATHOLICAS.

AUCTORE R. P. F. NATALI ALEXANDRO,
in Sacra Facultate Parisiensi Doctore, in Collegio generali Parisiensi FF. Prædicatorum emerito Theologiæ Professore, & Studii Regente, Dominicanæ Provinciæ Parisiensis Expræfecto.

TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI
APUD JO: BAPTISTAM DE BLASIIS
MDCCXLI.

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO

D. D.

JOSEPHO

S. R. E. CARDINALI SPINELLIO

Archiepiscopo Neapolitano.

OFFICIORVM *sane plenum argumentum, Eminentissime Princeps, aut mutui amoris indicium, animum persaepe ad recolenda beneficia excitant, ut qui in referenda gratia imparem se fatetur, intellectus elucubrationes, ei, cui plurimum debet, dicare studet; quo non mediocre etiam ornamentum ipsi adcedit, et virtuti eximia laus comparatur. Aliud consilii mei ratio postulat, aliud impulit fortius argumentum, ut haec in Epistolas Divi Pauli Apostoli, ac reliquas Canonicas commentaria* Natalis Alexandri, *quae iterum prælo subduntur, communi eruditorum plausu, tibi Eminentissime Princeps, ea, qua par est, observantia nuncuparem. Cum enim in te uno omnia collata virtutis insignia animad-*

vertis-

vertissem, ut dubium profectò cuique sit, pietate ne, an sapientia plus valeas, animum induxi te in scribendo novae hujus Editionis Patronum, ut a generis Nobilitate praesidium, a morum suavitate decus, a scientia, ac sapientia lumen, a dignitate ornamentum adderes splendidissimum, sperans hoc animi mei, qualecumque illud sit, munus, tibi gratum, ac perjucundum fore. Multum sane rei literariae decus in dies augeri conspicimus, ut meritò haec praeclara virtutis ornamenta tibi Auctori accepta referamus. Quae cum ita sint, nil mihi dubii erit, quin aequo animo novam hanc editionem accipias, et officii erga te mei significationem complectare: quanto magis enim praestat amor, qui lucris non inhians mutuam non requirit benevolentiam, quamvis, qui mutuis tantum officiis certat, tanto ampliorem meam fortunam in hoc exiguo munere fore confido. Tuae Magnanimitatis erit hujus muneris inopiam complecti, utpote qui magna aeque ac parva aestimas officiorum argumenta, mari similis, cujus grandia flumina in se recipit, gurgitis amplitudo, et amnium humiles aquas, non expellit. Adjuvabit imbecillitatem meam morum tuorum suavitas, ac sapientiae splendor, Eminentissime Princeps, nec ulla umquam aetatis meae pars de tuis beneficiis conticescet.

E. V.

Addictissimus, ac devinctissimus famulus.
Joseph Ponzelli.

COMMENTARIUS
LITTERALIS ET MORALIS
IN OMNES EPISTOLAS S. PAULI APOSTOLI

PROLOGUS.

COMMENTARIO Litterali ac Morali in Evangelia publicam in Lucem edito, manum è tabula subducere cogitabam, aliis præsertim curis distractus, & Monasticæ Provinciæ regimine solido quadriennio occupatus. Visitationes Conventuum remotissimorum, quotidiana negotia, annexæ muneri solicitudines, & necessaria servitus, me à Musæolo meo, librisque avulsum detinebant. Sacris tamen studiis assuetus, cùm Parisios lustratis Provinciæ Cœnobiis redux essem, Apostoli Pauli Epistolas in manus sumebam, meditabar, & quæ ad earum expositionem opportuna videbantur subcisivis horis in scripta redigebam. Cœptum opus diu abrupit gravis periculosusque morbus, quo, susceptis per Dei misericordiam Pœnitentiæ, salutaris Viatici, & Unctionis-Extremæ Sacramentis, sensuum perceptiones impeditæ, alimentorum interclusi meatus, desperata à saluberrimæ Facultatis Doctoribus valetudo est, Animâ Fraternis precibus Deo commendatâ, ad portas mortis deductus sum. Verùm Dei providentissima bonitas, Helvetii celeberrimi Medici ab amicis meis in extremo illo agone vocati arte ac ministerio, me prope exanimem revocavit ad vitam, sensimque pristinam valetudinem restituit. Actis Deo gratiis, qui me ad pœnitentiam servare dignatus est, ubi me ex morbo difficili ac diuturno plenè confirmatum sensi, S. Pauli Epistolas resumpsi, deditque Deus ut cœptum Opus perficerem ea methodo & stylo, uti & eo consilio, quo commentarium in

in Evangelia antè annos aliquot adornavi, ut Paſtorum & Miniſtrorum Eccleſiæ, divinique verbi Prædicatorum utilitati ſervirem. Æquo bonoque animo ſuſcipite, Eccleſiaſtici Religioſique Viri, Chriſtianæ Religionis promptuarium, Doctrinæ in tertio cœlo ab Apoſtolo Gentium auditæ medullam, totius Scripturæ divinæ, Theologiæque, ſive quá fidem ædificat, ſive quà mores informat, abſolutiſſimum compendium, ſancti Pauli Epiſtolas novo Commentario ſenſum Litteralem ac Moralem ſeorſim exponente illuſtratas: Adjunctumque in ſeptem Epiſtolas Catholicas SS. Jacobi, Petri, Joannis & Judæ Commentarium, eadem methodo adornatum: & Auctori ſeptuagenario gratiam ac pacem æternam à Deo veſtris ſacrificiis ac precibus impetrate.

IN

IN EPISTOLAM
SANCTI PAULI APOSTOLI
AD ROMANOS,
COMMENTARIUS
LITTERALIS ET MORALIS.

PRÆFATIO.

SANCTO APOSTOLO Paulo scribendæ ad Romanos Epistolæ occasionem dedit excitata Romæ Judæos inter & Gentiles ad Christi fidem conversos contentio de meritis operum & justificatione. Utrique enim suis meritis vocationem suam ad fidem Evangelii arrogabant. Judæi quidem se Dei populum singulariter electum esse gloriabantur; Legem sibi datam, non Gentibus; Patriarchas suos & Prophetas Deo cumprimis familiares extitisse, divina oracula sibi per illos tradita; divina promissa sibi præcipuè facta, pacta secum inita maximè de Messia, generis humani Salvatore ex ipsis nascituro, qui revera ad illos missus, ex illisque natus erat. Hæc autem omnia Majorum suorum meritis, suisque tribuebant, quòd divini cultûs ac Legis observandæ studiosissimi sibi viderentur; digni proinde præ cæteris populis quibus Evangelii gratiam ac promissa Deus exhiberet. Gentiles è contra Philosophorum suorum sapientiam jactabant, qui sine ullo positivæ Legis adjutorio, solo naturæ lumine unum verum Deum ex mundi opificio cognovissent, & multa prudenter, juste, fortiter ac temperanter gessissent. Plebis verò idololatriam ignorantiâ quodam modo excusari. Judæos certè se minùs dignos Evangelii gratiâ & promissis, cùm acceptâ veri Dei notitiâ, tantisque ab eo beneficiis cumulati, nihilominus in idololatriam tam sæpe, tam fœdè relapsi essent, Christumque Dei Filium morte turpissima condemnassent.

Huic fidelium Romæ degentium contentioni medetur Apostolus Epistolâ ad eos datâ, quâ ostendit nec Judæos, nec Gentiles gloriari debere, quasi gratiam Evangelii suorum intuitu meritorum acceperint. Gratiam non esse gratiam, si ex meritis detur. Itaque ante gratiam, quam omnes gratis acceperant, omnes & singulos pariter obnoxios peccato fuisse, tantùm abest ut Judæi per Legem, & Gentiles per Philosophiam, aut per opera fidem præcedentia, justificari & salvari potuerint. Solâ igitur fide in Christum Jesum Propitiatorem ac Mediatorem gratis à Deo donatâ, eâque per dilectionem operante, justificari ac salvari omnes, qui sive ex Judæis, sive ex Gentibus, salutem consequuntur.

Hoc præcipuum Epistolæ ad Romanos argumentum est, quod paucis verbis complectitur S. Augustinus dicens: *In hac Epistola quæstionem versari operum*

S. August. in Exposit. quarumdam propositionum ex Epistola ad Romanos. Lib. 1. ad Simplicianum qu. 2.
In Expositione incboota Epistolæ ad Romanos.

Legis & gratiæ. Et alibi: *Intentio Apostoli* (inquit) *hæc est, ut de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israelitæ gloriari, quod datæ sibi legi servissent, & ex hoc Evangelii gratiam tamquam debitam meritis suis percepissent, quia legi serviebant. Unde nolebant eamdem gratiam dari gentibus, tamquam indignis qui Judaica Sacramenta perciperent.* Omnibus itaque gratiam Evangelii pariter venisse ostendit, ac propterea gratiam vocari, quia non quasi debitum justitiæ reddita est, sed gratuitò data. Tanta autem *moderatione* hoc argumentum tractat Apostolus, *ut nec Judæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes merito fidei adversùs Judæos inflari, quòd ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt. Tamquam enim pro ipso Domino legatione fungens, hoc est pro lapide angulari, utrumque populum tam ex Judæis quàm ex Gentibus connectit in Christo per vinculum gratiæ, utrisque auferens omnem superbiam meritorum, & justificandos utrosque per gratiam humilitatis associans.*

S. August. Ep. 195. alias 105. ad Sixtum.

Hæc Epistola primum inter Epistolas S. Pauli tenet locum, tum propter Urbis regnatricis dignitatem, & Romanos rerum dominos; tum *ut gratiæ prædicatio inde se velut à capite orbis toto orbe diffunderet. Ea est enim quà justificatur impius, id est, fit justus qui priùs erat impius. Et ideo percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt, quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur; nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur.*

Origenes Præfat. in Epist. ad Rom.
1. Corinth. 4.

Corinthi scriptam hanc Epistolam probat Origenes, quòd missa fuerit per Phœben Diaconissam Ecclesiæ quæ erat in Cenchris portu Corinthiorum, cap. XVI. 1. *Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ quæ est in Cenchris: ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis; & assistatis ei in quocunque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.* 2. Quòd Caium, qui Corinthi morabatur, hospitem suum vocet. cap. XVI. 23. *Salutat vos Caius hospes meus & universa Ecclesia.* Eo data est tempore, quo collectis in Macedonia & Achaia eleemosynis profecturus erat Apostolus Hierosolymam, cap. XV. 25. 26. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis. Probaverunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.* Unde colligit S. Joannes Chrysostomus, posteriorem esse utrâque ad Corinthios, cùm in secundæ cap. 8. & 9. eos ad hanc eleemosynam erogandam adhortetur.

4. Cœterùm ordine temporis, ac scriptionis Paulinarum Epistolarum prima est Epistola 1. ad Thessalonicenses, quam Apostolus Corinthi scripsit. (1. *Thessal.* 3.) Secuta est altera ad eosdem. Deinde prima & secunda ad Corinthios, prima ad Timotheum, ad Titum, septima scripta est Epistola ad Romanos, Alias verò Romæ scripsit ex vinculis hoc ordine, ad Galatas, ad Philippenses, ad Philemonem, ad Ephesios, ad Colossenses, ad Hebræos. Omnium autem ultima scripta est Epistola secunda ad Timotheum. Hunc ordinem Epistolarum S. Pauli, quòd tempus spectat, ex ipsis Epistolis cum Historia Actuum Apostolorum collatis probat Theodoretus. Epistolam autem ad Romanos cæteris præpositam, *Ut quæ in se omnis generis doctrinam, & accuratam copiosamque dogmatum pertractationem contineat.* Quamquam Epistolæ pars duplex sit, dogmatica, quæ primis undecim capitibus, ethica quæ reliquis continetur. Multis difficultatibus & obscuritatibus involuta est, quibus deterritus S. Augustinus cœptam hujus Epistolæ Expositionem imperfectam reliquit, ultra salutationis explicationem non progressus. Unde minimè dubium est ad hanc potissimùm respexisse S. Petrum, cùm scripsit: In Epistolis Pauli esse *quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras scripturas; ad suam ipsorum perditionem.* Græcè scriptam *Tertii* Amanuensis manu omnes pene consentiunt, &

Theodoret. 1. Præfat. in Ep. S. Pauli.
1. Retract. c. 23.
2. Petri. 3. 16.

Græ-

Græcismi frequentes Latinæ Versionis probant. Et verò cum hæc Epistola, quamquam Romanis proprie scripta, præcipua Christianæ Religionis documenta contineret, eoque nomine ipsam cum aliis Ecclesiis communicari operæ pretium esset, eam Græcè potiùs quam Latinè scribi conveniens erat. Græcæ enim linguæ intelligentia & usus latiùs patebat, quàm Latinæ. Quin & Romanis omnibus, etiam fœminis, familiarem fuisse, testis est Juvenalis; & peregrinis Romæ morantibus notiorem fuisse Latinâ, nemo negaverit.

CAPUT I.

SENSUS LITTERALIS.

1. PAULUS *servus Jesu Christi, vocatus Apostolus*. Nomen suum, conditionem, officium adscribit Epistolæ initio, pro more sæculi, potissimum Romano. Saulus ante vocatus, Pauli nomen sumpsit, vel à Sergio Paulo Proconsule, quem ad Christi fidem convertit *; vel ut nomen suum tenui inflexione Romanis auribus accommodaret. * Unde tunc Sauli nomen in Pauli commutavit, cùm Apostolicum munus apud gentes obire cœpit, ut se Apostolorum omnium minimum ipso etiam nomine profiteretur. *Servus Jesu Christi*, tum conditione, ab illo scilicet redemptus & vindicatus; tum officio & ministerio, ejus quippe negotium agens in prædicatione verbi, eique ad sacram hanc functionem sponte & ex amore penitus mancipatus. *Vocatus Apostolus*. Non privata usurpatione, sed divinâ vocatione; non meis meritis, sed unâ Dei gratiâ assumptus ad munus Apostolicum obeundum. Apostoli nomen propriè ac strictè hîc sumitur, quatenus præcipuam in Ecclesia dignitatem significat illorum, quos ex Discipulorum numero Christus immediatè vocavit, illosque in orbem universum tamquam legatos misit cum summa potestate prædicandi Evangelium suum, fundandi ac regendi Ecclesias, & Spiritum sanctum dandi. Tales fuere duodecim illi, quos Dominus ex omnibus Discipulis suis electos Apostolos nominavit. (*Luc. 6.*) His nihilo inferior Paulus, qui de se ipso ad Galatas * scribit: *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi*. Et ad Corinthios: * *Nihil minùs fui ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum*. Quamobrem Ecclesiæ usu cùm dicitur Apostolus, si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus, quia pluribus Epistolis est notior, & plus omnibus laboravit.

Segregatus in Evangelium Dei. Ab utero matris meæ, imò ab æterno è multis electus à Deo, ceu vas & organum singulare ad prædicandum ejus Evangelium, id est, lætissimum illud nuntium de redemptione & salute generis humani per Christum, doctrinamque ac legem ab ipso Christo Jesu traditam annuntiandam & promulgandam coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. A Patre porrò & Filio, & Spiritu sancto electus est ad prædicationis Evangelicæ ministerium. A Patre quidem, ut constat ex Epist. ad Galatas: *Cùm autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus*. A Filio verò, ut constat ex Actibus Apostolorum: *Vade, quoniam ego in nationes longè mittam te*. A Spiritu sancto denique dicente Prophetis & Doctoribus Ecclesiæ Antiochenæ: *Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos*. Quibus ex locis simul collatis æqualitas Trinitatis manifestè demonstratur, Divini-

Marginal notes:

* *S. Hieron. in Epist. ad Philemonem.*

* *S. Aug. lib. de Spiritu & Littera, c. 7. Serm. 315. alias 3. De Diversis, & alibi.*

Theodoret. in Comment.

* *Galat. 1. 11. 12.*

* *2. Corinth. 12. 11.*

S. August. lib. 13. ad Bonifacium.

Act. 9. 15.

Galat. 1. 15.

Theodoret. in Comment.

Act. 22. 21.

Act. 13. 2.

vinitas verò & consubstantialitas Filii inde confirmatur, quòd *Evangelium Dei* quod hic vocat Apostolus, postea dicat Evangelium Filii. *Testis enim mihi est Deus; cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus.* (*Vers. 9.*)

Genes. 3. 15. Deuter. 18. 18 Ps. 44. 7. & 8. Ps. 68. & 109. Isai. 7. 8. & 9. 11. & 12. Jerem. 23. 3. & seq. & c. 33. 14. & seq.

2. *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis.* Ab Evangelio depellit invidiam novitatis, admirabilem illam novitatem promissam ac prænuntiatam fuisse à Deo per Prophetas ostendens, quorum oracula scriptis consignata servantur. Hoc præcipuum argumentum, quo veritas Religionis Christianæ demonstratur. Unde Origenes lib. 1. contra Celsum: *Omnium*, inquit, *quæ ad adstruendam Christi fidem adhiberi possunt, argumentorum maximum hoc est, quòd prædictus fuit à Prophetis qui apud Judæos fuerunt, tum Mose, tum iis qui Mose vel recentiores fuerunt, vel vetustiores.* Et Eusebius Præparationis Evangelicæ lib. 1. cap. 3. *Non levis est*, inquit, *probatio veritatis, quam tuemur, Hebraicarum litterarum testificatio, in quibus cùm ante multos annos Hebræi Prophetæ bonorum promissionem omni mortali generi prædicaverint, nominatim Christi appellationis meminerunt, ejusque adventum ad homines vaticinati sunt.* Hinc S. Augustinus Tractatu XVI. in Joannem: *Quid est Christus? dicet Paganus: Cui respondemus. Quem prænuntiaverunt Prophetæ.* Christus *finis Legis & Prophetarum.*

De Filio suo. Vel ad verbum, *promisit*, hæc verba referuntur, & sensus est Deum Patrem per omnes Prophetas prædixisse Filii sui futuram incarnationem, & in carne assumptâ dispensationem: vel ad Evangelium Dei, cujus argumentum & subjectum explicat, ad præstantiam ejus commendandam, quòd scilicet de Filio Dei agat: *Qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.* Qui à Patre naturâ genitus ante sæcula, eique consubstantialis, filius etiam David in tempore factus est, ut qui ex semine David humanam naturam acceperit. Addit Apostolus, *secundùm carnem*, ne naturâ quidem filius David existimaretur, Dei autem secundum gratiam. Illa enim adjectio, *secundùm carnem*, innuit, quod Dei Patris verè est Filius secundùm divinitatem. Neque enim in iis qui id sunt solùm quòd videntur, illud invenitur adjectum, *secundùm carnem*. Testis est S. Matthæus Evangelista. Cùm enim dixisset, *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Jacob, Jacob autem genuit Judam, &c.* Nusquam addidit, *secundùm carnem*, illis enim qui meri homines erant, hujusmodi non conveniebat additio. Hic verò quoniam non solùm homo est, sed & Deus ante sæcula, qui homo factus est, Verbum Deus, cùm seminis David meminisset Apostolus, *secundùm carnem* necessariò addidit, nos apertè docens, quomodo Dei sit Filius ab æterno, secundùm divinam naturam; quomodo Filius David in tempore, *secundùm carnem*, id est, secundùm humanam naturam. *Ex semine David*, id est, ex familiâ & posteritate David, quatenus ex Mariæ substantiâ natus. *Qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.* Pronomen *ei*, nec in Græco Textu, nec in Syriaca, nec in Æthiopica & Arabica legitur versione, nec in plerisque codicibus Latinis. Non legit Tertullianus hunc locum citans lib. adversùs Praxeam cap. 7. Veruntamen Vulgata nostra Ecclesiæ usu tam antiquo & tam constante, atque summa auctoritate consecrata, SS. Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, cæterique Patres Latini, qui hunc locum attigerunt & citarunt, pronomen retinent, *Qui factus est ei ex semine David, secundùm carnem.* Quo loco duæ in Christo naturæ sigillatim asseruntur, & unitas personæ Christi declaratur, & naturalis filiatio æternaque generatio, & Filii à Patre distinctio secundùm personam; atque ita Arii, Sabellii, Nestorii & Eutychetis hæreses brevissimâ sententiâ refelluntur.

Theodoret. in Comment.

Christus Jesus verus Dei Filius.

S. Thom. Lect. 3. in c. 1. Ep. ad Rom.

Apoc. 5. 1. Cor. 1.

4. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri.* Qui prædestinatus est

est, secundùm quod factus est ex semine David secundùm carnem, sive quatenus hic homo singularis, ut per gratiam unionis personalis humanâ naturâ divinitate unctâ, & in persona Verbi subsistente, nullis meritis præcedentibus Filius Dei naturalis esset, æqualem, immò eamdem virtutem habens cum Deo Patre; quippe cùm de ipso scriptum sit: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem & divinitatem.* Et, *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam*, quæ quidem virtus & divinitas Christi hoc evidenti signo manifestata ac declarata est, quòd Spiritum sanctum in homines effuderit post Resurrectionem suam ex mortuis: sive Christum esse Filium Dei naturalem duo signa demonstrant; donatio scilicet Spiritus sancti ad sanctificationem animarum, & revocatio mortuorum ad vitam immortalem & æternam. De prædestinatione Christi hunc locum eo sensu S. Augustinus explicat. *Ipsa est*, inquit, *prædestinatio sanctorum, quæ in Sancto Sanctorum maximè claruit: quam negare quis potest rectè intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipsum Dominum gloriæ, in quantum homo factus est Dei Filius, prædestinatum esse didicimus. Clamat Doctor gentium in capite Epistolarum suarum.* „ Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segre„ gatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scrip„ turis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm car„ nem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundùm Spiritum san„ ctificationis ex resurrectione mortuorum. *Prædestinatus est ergo Jesus, ut qui futurus erat secundùm carnem Filius David, esset tamen in virtute Filius Dei secundùm Spiritum sanctificationis; quia natus est de Spiritu sancto & Virgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis à Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei & Filius hominis simul, filius hominis propter susceptum hominem, & Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum veraciter & propriè diceretur, ne non Trinitas, sed quaternitas crederetur. Prædestinata est ista naturæ humanæ tanta & tam celsa & summa subvectio, ut quo attolleretur altiùs, non haberet: sicut pro nobis ipsa divinitas quò usque se deponeret humiliùs, non habuit, quam susceptâ naturâ hominis cum infirmitate carnis, usque ad mortem crucis. Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset: ita multi prædestinati sumus ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant.* Et alibi: *Quasi verò quisquam regulam fidei fideliter intuens, Filium Dei negaturus est prædestinatum, qui eum negare hominem non potest. Rectè quippe dicitur non prædestinatus secundùm id quod est Verbum Dei, Deus apud Deum. Ut quid enim prædestinaretur, cùm jam esset quod erat, sine initio, sine termino sempiternus? Illud autem prædestinandum erat, quod nondum erat, ut sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat ut fieret. Quisquis igitur Dei Filium prædestinatum negat, hunc eumdem filium hominis negat. Sed propter contentiosos etiam hinc audiamus Apostolum in suarum exordio litterarum.. Secundùm hanc ergo prædestinationem etiam clarificatus est antequam mundus esset, ut esset claritas ejus ex resurrectione mortuorum apud Patrem, ad cujus dexteram sedet.*

Christi prædestinatio, sine meritorum prævisione.

S. August. lib. de Prædest. Sanctor. c. 15.

S. August. Tract. 105. in Joannem n. 8.

Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute &c. Græcus Textus habet: Τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει Quod sic reddi Latinè etiam potest: Qui definitus, judicatus, declaratus seu agnitus est Filius Dei tribus argumentis. 1. *In virtute*, id est per potentiam miraculorum. 2. *Per Spiritum sanctificationis*, id est per Spiritum sanctum, quem in se credentibus impertitus est. 3. *Ex resurrectione mortuorum*, quia semetipsum, sicut prædixerat, à morte ad vitam suscitavit. Sic explicant Græci commentatores præsertim S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius. Eum sensum confirmant Versiones Orientales. Syriaca: *Et agnitus est Filius Dei in virtute & Spiritu sancto, qui resurrexit à mortuis.*

S. Joan. Chrysost. Homil. 1. in Epist. ad Rom.

Theodoret. in cap. 1. n. 4.

tuis. Æthiopica: *Quem declaravit esse Filium Dei, per virtutem suam, & per Spiritum sanctum, eumque resurrexisse à mortuis*, nempe *Jesum Christum Dominum nostrum*. Nam & potestatem miracula in nomine suo faciendi dare, & Spiritum sanctum impertiri, & à mortuis propria virtute resurgere non poterat nisi Deus. Unde idem Paulus Antiochiæ Pisidiæ concionem habens ad Judæos ait: *Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est: quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Act. 13.32.33.

5. *Per quem accepimus gratiam & Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro nomine ejus.* Per quem, scilicet Jesum Christum, ut Mediatorem Dei & hominum à Patre missum, Apostolum & Pontificem confessionis nostræ, ego Paulus & Collegæ mei Apostoli accepimus gratiam sanctificantem aliaque dona cœlestia, & dignitatem imprimis Apostolicam, ad quam nullis nostris meritis, sed sola Dei misericordiâ vocati sumus. Confer cum Ephes. 3. 8. *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi.* Et 1. Corinth. 15. 9. 10. *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus... Gratia autem Dei sum id quod sum.* Addit, *ad obediendum fidei in omnibus gentibus*; id est, ut omnium gentium homines ministerio meo recipiant Evangelii doctrinam, eique credant. Utitur autem obedientiæ verbo, quia dogmatibus fidei voluntate consentimus, non ex rationis necessitate, cùm sint supra rationem. *Nemo* enim *credere potest nisi volens*. Unde Romanos ita compellat inferiùs Apostolus noster: *Obedistis ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis*. Apostolatûs autem functiones obire se scribit vice & auctoritate Christi, ut ejus legatum, *pro nomine ejus*; sive, ut alibi loquitur: *in persona Christi*. Vel ad nomen ejus dilatandum, ad unam ejus gloriam, non lucri alicujus temporalis gratiâ, vel ut aliquam ipse nominis celebritatem consequar. 6. *In quibus estis & vos vocati Jesu Christi.* In quarum gentium Apostolatui nostro subditarum numero estis & vos, ô Romani, Jesu Christi miseratione ad fidem vocati.

S. Aug. Tract. 26. in Joan. Rom. 6. ad 17. 2. Corinth. 2.

S. August. Tr. 26. in Joann. Rom. 6. 17. 2. Corinth. 2.

7. *Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.* Omnibus cujuscunque sint gentis, statûs, conditionis, in Christum credentibus, qui Romæ degunt: qui non suis meritis, sed Dei dilectione quâ prior illos dilexit, ejusque gratuitâ vocatione, consecuti sunt ut sancti sint & dicantur, per gratiam & Sacramenta gratiæ sanctificati, & vocationi suæ puris moribus dignè respondentes. Confer cum 1. Corint. 6. 11. *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Et 1. ad Thessalon. 4. 7. *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.*

Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo. Bonorum omnium spiritualium & ad vitam æternam conducentium cumulum, & perfectam ac imperturbatam in Deo quietem, ab omnique malo immunitatem, vobis adprecor à Deo, qui nos per unigenitum Filium suum adoptare dignatus est in filios, & ejusdem unigeniti cohæredes, & Jesu Christo Domino nostro, *per quem maxima & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ. fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* Et, *Per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Pacis nomine, omnem rectam virtutis actionem significari docet Theodoretus. Cum Deo enim pacem habet, qui Evangelicam vitæ institutionem amplectitur, quique eum sedulò in omnibus colit & observat. Horum autem donorum non solum Patrem, sed etiam Filium largitorem esse ostendit, quo Patris & Filii æqualitas luculentè probatur.

2. Petri. Rom. 5. 2.

8. *Pri-*

8. *Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo*. Gratias imprimis ago Deo omnium, sed singulariter meo, cui servio, quem propitium sentio, quem fide, spe, & caritate colo, ad quem omne bonum & datum optimum referendum est ut ad principium & finem: gratias, inquam, ipsi ago per Jesum Christum summum Sacerdotem, per quem nos omni benedictione spirituali cumulat; *pro omnibus vobis*, vestrûm omnium causâ, ob beneficium vobis collatum: *quia fides vestra annuntiatur*, id est celebratur & prædicatur *in universo mundo*; in omnibus mundi partibus Romano imperio subjectis. Cùm enim Roma caput esset imperii, & illuc undique gentes confluerent, latere non poterat quod illic gerebatur; magnoque erat exemplo & solatio provincialibus Christianis, quòd in urbe orbis domina multi fidem Christi amplexi essent, sincerèque profiterentur.

9. *Testis enim mihi est Deus*: juranti credite, nec de meo erga vos affectu dubitetis: Testem invoco Deum, quem nihil latet, *cui servio* suprema ipsique uni debita servitute, *in spiritu meo*, cultu interno & spirituali, non externo tantùm, ut carnales Judæi; *in Evangelio Filii ejus* prædicando & propagando; *quòd sine intermissione*, assiduè, noctе dièque preces ad Deum fundens secundùm ejus mandatum, officiumque meum, *memoriam vestri facio semper in orationibus meis*. Ex quo intelligere potestis quantùm mihi cordi, & curæ sit vestrum omnium salus.

10. *Obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos*. Obsecrans Deum, ut secundùm vehemens animi mei desiderium iter mihi facile, expeditum, ac prosperum ad vos aperiat, si ita ipsi placuerit, sitque ex ejus gloria.

11. *Desidero enim videre vos*, seu vestra frui præsentiâ, *ut aliquid vobis impertiar gratiæ spiritualis*; non commodi alicujus temporalis causâ; sed ut spiritualium donorum, quæ à Spiritu sancto in Ecclesiæ utilitatem accepi, vos participes faciam, *ad confirmandos vos*; ut in cœlesti Evangelii doctrinâ, quâ jam imbuti estis, ministerio meo vos confirmem. Verbo confirmandi utitur, quia Princeps Apostolorum Petrus Evangelii doctrinam jam Romanis prædicaverat. Non enim (inquit) aliam doctrinam vobis afferre, sed eam quæ jam vobis tradita est confirmare, & arbores jam plantatas irrigare volo. 12. *Id est simul consolari in vobis per eam quæ invicem est fidem vestram atque meam*. Id autem opto, ut ex mutuâ communicatione fidei vestræ ac meæ, communem vobiscum consolationem ac lætitiam percipiam. Humilitatem & moderationem summam Apostoli in his verbis Theodoretus observat, ad eorum ad quos scribit animos conciliandos. Non solùm (inquit) vobis aliquid impertiri velim spiritualis gratiæ, sed & à vobis accipere. Excitat enim Magistrum discipulorum alacritas & profectus auditorum exhortatio concionatorum est, quam Græci verbi συμπαρακληθῆναι vim esse eruditi Interpretes volunt. *Theodoretus.*

13. *Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpè proposui venire ad vos*, ut dilectionem meam, & ferventem salutis vestræ curam, non solùm verbo, sed opere & veritate vobis ostenderem; (*& prohibitus sum usque adhuc.*) Nec per me stetit quin propositum illud adimplerem; sed aliis negotiis Evangelii magis urgentibus, Deo ita volente, impeditus sum ac retardatus. *Ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in cæteris gentibus*. Ideo autem ad vos venire sæpe proposui, ut fructum aliquem prædicationis Evangelicæ apud vos colligerem, quemadmodum apud cœteras gentes, collectosque fidei vestræ ac bonorum operum

Rom. 15. 2. v. 21. 22. Sic autē prędicavi Evangeliū non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamētum ædificarem: sed sicut scriptum est; Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

rum vestrorum manipulos Domino messis à quo missus sum, cum gaudio incredibili offerrem.

14. *Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum*. Græcorum nomine Romanos etiam designat Apostolus, qui omnes nationes præter se ac Romanos Græcis artibus excultos, legibusque primùm institutos, barbaras appellabant. Gentibus omnibus, etiam iis, quas Græci, vosque Romani, barbaras vocare consuevistis; doctis æquè & indoctis, me profiteor annuntiandi & docendi Evangelii debitorem ex injuncto mihi munere Apostolatus. 15. *Ita (quod in me) promptum est & vobis qui Romæ estis evangelizare*. Itaque quantùm in me est, parato & prompto sum animo ad Romanum iter, ut apud vos etiam Apostolicum Evangelii prædicandi atque docendi munus obeam.

16. *Non enim erubesco Evangelium*. Quamvis Evangelium, & quod illius objectum est, Christus crucifixus, novum, vile & probrosum mundo videatur, illud tamen palam prædicare non me pudet, etiam in civitate, quæ Imperii & Sapientiæ sedes est. *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primùm & Græco*. Divinâ virtute & potentiâ, cujus est organum, efficax est ad æternam salutem afferendam credentibus omnibus, & ex fide viventibus, id est facientibus quod Evangelium præscribit: Judæis imprimis, quibus promissiones factæ, & ex quibus Christus natus est; deinde Gentilibus, qui velut in eorum gratiam sunt assumpti, ac si ramus oleastri in bonam olivam inseratur.

Marc. 16. 16. *Rom. 11. 17. 18* 17. *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit*. Justitia quâ Deus hominem donat, seu gratia interior, quâ justos & sanctos homines facit, & quâ verè coram Deo justi sunt, revelatur in Evangelio. Quæ quidem justitia non ex operibus Legis est, ut Judæis videtur; neque ex operibus naturæ, ut Gentiles putant; sed ex fide in Christum Jesum. *Ex fide in fidem*: Ex fide veteris Testamenti, in fidem novi; ex fide Prophetarum, in fidem Apostolorum; ex fide Patrum, in fidem filiorum. Utriusque enim Testamenti homines per fidem Christi justi fiunt & salutem consequuntur. *2. Cor. 4. 13.* Antiqui enim Patres eadem fide venturum crediderunt, quâ venisse credimus. *S. August. Lib. de Spiritu & Littera, cap. 11. Psalm. 3. 9.* *Habentes eumdem spiritum fidei .... credimus propter quod & loquimur. HÆC est justitia Dei* (inquit, S. Augustinus,) *quæ in Testamento veteri velata, in novo revelatur: quæ ideo justitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam justos facit; sicut* Domini est salus, quâ salvos facit. *Et hæc est fides, in qua & in quam revelatur, ex fide scilicet annuntiantium in fidem obedientium: qua fide Jesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusque futurum esse quòd justè vivimus; unde illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus*. *S. August. lib. 2 quæst. Evang. quæst. 39.* Sive, *ex fide in fidem*, id est, *ex fide verborum quibus nunc credimus quod nondum videmus, in fidem rerum, qua in æternum quod nunc credimus obtinebimus*; cùm jam per speciem manifestam se contemplandam præbebit sanctis ipsa Dei Sapientia per quam facta sunt omnia. *Theophylact. & Oecumen.* Sive, *Ex fide in fidem*, id est, ex fide augescente, & quæ perfectior in dies evadit & firmior: sicut Apostoli dixerunt: *Domine adauge nobis fidem*. Hebraismus est, qualis Psalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*, & 2. Corinth. 3. *A claritate in claritatem*.

Habacuch. 2. 4. Probat autem Apostolus hanc doctrinam novam non esse, sed propheticam; nec Judæos per Legem verè justos esse coram Deo. *Scriptum est enim: justus autem ex fide vivit*. Legendum, *vivet*, secundùm meliores Codices eruditi Commentatores observant, quòd in Hebræo futuri temporis verbum habeatur, & *SecundūLXX.* LXX. quoque Interpretes futurum reddiderint, & Syriaca etiam ac Æthiopica Versio suffragentur: Verum Vulgata nostra & hic, & ad Galat. 3. 11. & ad Hebræos 10. 38. præsentis temporis verbum constanter usurpat, & S. Hieronimi divina Bibliotheca ex Vaticano Exemplari edita. Quamquam idem est uterque sensus,

sus. Propheta enim futuri temporis verbum adhibuit ad significandum perpetuitatem vitæ: Apostolus autem præsentis temporis verbo utitur, ut pariter significet totam justi vitam, quâ justus est, ex fide oriri, & per eam servari: ut qui vitam justitiæ nec adipisci potuerit nisi per fidem in Christum Jesum; nec in ea crescere & proficere possit, nec in ea perseverare nisi per fidem: non quòd fides sine spe ac fiducia remissionis peccatorum ac justitiæ consequendæ, & sine amore supernaturali, quo Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiamus, sine bona tandem voluntate placendi Deo, & mandata ejus implendi, sufficiat ad justitiæ consecutionem vel incrementum. Sed quòd ex hac fide tanquam initio, fundamento, & radice vitæ spiritualis, ac justitiæ habeat homo quòd justus sit ac justè operetur, & quòd in justitia proficiat ac perseveret. Unde Apostolus alibi ait: *Quòd autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* Denique quoties ex fide justificari hominem S. Paulus docet, de fide *quæ per caritatem operatur* intelligendus est. *Galat. 2. 20. 21.* *Galat. 5. 6.*

18. *Revelatur enim ira Dei de Cælo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent.* Revelatur etenim in Evangelio vindicta Dei superventura, & in omnes homines impios & injustos exercenda Christo judice è cælis descendente in flamma ignis. Impietatis nomine intelliguntur propriè peccata, quæ adversùs cultum & religionem Dei committuntur; injustitiæ verò nomine cætera crimina. *Qui veritatem Dei in injustitia detinent.* Eis omnibus Evangelium pœnas in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis ejus comminatur, qui veram quam de Deo sunt assecuti notitiam per pravitatem voluntatis suæ, moresque improbos velut captivam detinent, & ne in alios propagetur, supprimunt, & ne in opera pietatis erumpat, impediunt. *Veritatem in injustitia detinent.* Cultum scilicet uni Deo debitum creaturæ impendunt, quæ summa injustitia est. Sic Plato quam habebat Dei notitiam suppressit, & idolatriâ aliisque flagitiis commaculatam velut in atro carcere captivam detinuit. Divinum certè Platonem immeritò appellari, cum alia plurima, tum hæc imprimis sententia probat: *Parentem & Opificem universorum neque invenire facilè, neque inventum in vulgus promulgare tutum est.* Sic Seneca veritatem captivam detinuit, cum populo colens falsos Deos, tametsi unum verum Deum agnosceret. *Iste* (inquit S. Augustinus) *quem Philosophia quasi liberum fecerat, tamen quia illustris populi Romani Senator erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat: quia videlicet magnum aliquid eum Philosophia docuerat, ne superstitiosus esset in mundo, sed propter leges civium moresque hominum, non quidem ageret fingentem scenicum in theatro, sed imitaretur in templo: eò damnabiliùs; quò illa quæ mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter agere existimaret.*

In Græco & Syriaco non legitur Dei, sed simpliciter veritatem. *2. Thessalon. 3. 7. 8. 9.* *Plato in Timæo.* *S. August. lib. 6. de Civ. Dei cap. 10.*

19. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit.* Quia quod naturæ lumine de Deo cognosci potest, scilicet Deum esse unum, immutabilem, immensum, æternum, omniscium, perfectissimum, Creatorem ac Gubernatorem mundi providentissimum, illis manifestè & evidenter cognitum est. Deus enim illis manifestavit, tum per naturales ideas hominum cordibus inscriptas, tum ex libro creaturarum.

20. *Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus & divinitas.* Invisibiles enim Dei perfectiones, æternaque illius potentia, & divinitas, ex creatione mundi, sive ex rebus ab eo conditis perspicuè intelliguntur, & velut oculis sese intuenda præbent. Ex operis enim præstantiâ cognoscitur ars, ingenium, sapientia, & vi-

Tertullian. in Apologet. Deus vis magnitudinis & notum hominibus objicit, & ignotum. Et hæc est summa delicti, nolentium recognoscere quem ignorare non possunt, &c.

& virtus opificis. *Ita ut sint inexcusabiles*. Nulla ut ipsis suppetat excusatio ex ignorantiâ veritatis? 21. *Quia cùm Deum cognovissent* naturali jure, sivè *natura Magistra*, ut loquitur Tertullianus, *non sicut Deum glorificaverunt*, de illius naturâ, attributis, operibus, ac beneficiis non rectè sentientes, nec eum honore cultuque debito venerati, debitisque laudibus celebrantes; *aut gratias egerunt* ut bonorum omnium Auctori; sed fortunæ, astris, prudentiæ suæ ac industriæ; aut certè iis qui naturâ non sunt Dii, & Idolis, quæ nihil sunt, bona omnia sua & aliorum accepta retulerunt. *Sed evanuerunt* * *in cogitationibus suis*, in speculationibus, ratiociniis, argutiisque suis vani & inanes fuere; quia Dei nomen cœlo, syderibus, elementis, hominibus mortuis, idolis tribuerunt: *Et obscuratum est insipiens cor eorum*. Illorum impietas & ingrati animi vitium tenebras & cæcitatem eorum mentibus offudit. Stulti facti sunt, quia veram sapientiam, quæ in pietate consistit, respuerunt. Sapientiæ lumine privati sunt, quo Deus verè, perfectè & utiliter ad salutem cognoscitur. Sicut enim qui oculos avertit à sole, in tenebras incurrit; ita qui à Deo avertitur de se ipso præsumens, spiritaliter obtenebratur. Unde idem Apostolus ad Ephes. 4. 17. 18. *Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensûs sui, tenebris obscuratum habentes intellectum; alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, per cæcitatem cordis ipsorum*. Confer cum Sapientiæ XIII. *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Quorum si specie delectati Deos putaverunt: sciant quanto his Dominator eorum speciosior est. Speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri. Sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & volentes invenire. Etenim cùm in operibus illius conversentur, inquirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur. Iterum autem nec his debet ignosci. Si enim tantum potuerunt scire ut possent æstimare sæculum, quomodo hujus Dominum non faciliùs invenerunt? Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manum hominum*. SEMPER, inquit Tertullianus, *humana gens malè de Deo meruit, primò quidem ut inofficiosa ejus, quem cùm intelligeret ex parte, non requisivit; sed & alios insuper sibi commentata est quos coleret: dehinc quòd non inquirendo innocentiæ Magistrum, & nocentiæ judicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Ceterum si requisisset, sequebatur ut recognosceret, & recognitum observaret, & observatum propitium magis experiretur, quàm iratum*.

* Idola *vanitates* Scripturæ phrasi dicuntur. 4. Reg. 17. 15. *Secuti sunt vanitates & vanè egerũt, & secuti sunt gentes, quæ erant per circuitum eorum* Jerem. 2. 5. *Quid invenerunt in me Patres vestri iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverũt post vanitatem, & vani facti sũt?* Isaiæ 41. 29. *Ecce omnes injusti, & vana opera eorum: ventus & inane simulachra eorum*.

Tertull. Apolog. c. 40.

22. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*. Cùm se sapientes censerent ac haberi amarent, eoque nomine gloriarentur, à verâ sapientia, quæ in vera erga Deum pietate posita est, longissimè aberraverunt, in eisque divina illa oracula impleta sunt: Proverb. 19. 3. *Stultitia hominis supplantat gressus ejus & contra Deum fervet animo suo*. Isaiæ 5. 21. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes*. Jeremiæ 10. 14. *Stultus factus est omnis homo a scientia sua: confusus est omnis artifex in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis*. An, amabo, sapiens Seneca, cujus impiæ istæ sententiæ sunt? *Sapiens cum Diis ex pari vivit .... Absoluta libertas, nec homines timere, nec Deum*.

23. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis*

*nis*corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* Sed enim incorruptibile nomen, naturam, majestatem, cultum ac venerationem immortalis Dei ad simulachra homini mortali, immò volucribus, quadrupedibus, & reptilibus similia transtulerunt. Confer cum Psalmo 105. 20. *Et mutaverunt gloriam suam*, sive ut habent LXX. Interpretes, *gloriam ejus*, scilicet Dei, *in similitudinem vituli comedentis fœnum*. Et Jeremiæ 2. 11. *Populus meus mutavit gloriam suam in idolum*. Gloria scilicet hominum in veri Dei confessione & cultu posita est. Ac proinde sensus idem est, sive legatur, *mutaverunt gloriam suam*, vel, *gloriam ejus*. Varias variarum Gentium idolatriæ species, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, hoc loco perstringit Apostolus.

* *Similitudo imaginis* per Hebraismum pro *imagine simili*, sive repræsentante ponitur.

24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis*, propter quod, scilicet in pœnam idolatriæ & ingrati animi vitii, Deus illos auxilio suo destitutos pravis cupiditatibus permisit, quibus in immunditiæ peccata fœdasque libidines sponte prolapsi sunt: ita ut ipsi propria corpora fœdarent & contumeliâ afficerent. Confer cum 1. Corinth. 6. 18. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*, vel, *in semetipsis*, vel *inter semetipsos*, ut legit S. Ambrosius lib. 1. *De fide ad Gratianum*, cap. 16. ideft, *inter se mutuo*, corpora sua fœda libidine commaculant. *Tradidit illos Deus*, non impellendo in peccatum, absit, sed deserendo, & non adjuvando, quod justo-judicio facit, ita peccata ordinans, ut subsequentia pœnæ sint præcedentium. Quemadmodum enim si quis exercitûs Præfectus prælio ingravescente retrocedens abscesserit, hostibus milites tradidisse dicitur, haudquaquam ipsos impellens, verùm suo destituens auxilio: sic & Deus eos dimisit, qui admittere ipsius præcepta noluerunt, sed ab eo defecerunt, cùm ille partes suas omnes explevisset. Aut sicut si Medicus ægrotum suis consiliis morem non gerentem, suaque remedia pertinaciter rejicientem ac spernentem, quòd facere sinat quidquid vult, suoque appetitui permittat, ipsum tradere dicitur interitui, deserendo, non impellendo vel operando. Cùm vidisset ergò Deus mundi sapientes nec velle per opificium ad Conditorem deduci, neque vi rationis inditâ meliora in rebus agendis eligere, ac deteriora fugere, illos suâ penè providentiâ privavit, & tamquam cymbam absque suburra ferri permisit: quasi detrectans eos gubernare qui ad extremam impietatem prolapsi fuerant, quæ injustam & legibus contrariam vitam peperit.

S. August. lib. 5. contra Julianum, cap. 2. & alibi. S. Joann. Chrysost. Homil. in hanc Epistol. Theodoret. in Comment.

25. *Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium.* Qui veram de Deo notitiam: de æterna ejus potentia & divinitate mentibus ipsorum inditam, & ab ejus operibus excitatam, mendacio commutarunt, pro Deo vero imaginarios & falsos admittentes: *& coluerunt* eos seu venerati sunt religioso cultu, *& servierunt creaturæ potiùs quàm Creatori*. Adoratione & sacrificiis, in quibus posita est uni vero Deo debita servitus, creaturam coluerunt, relicto & postposito Creatore, *qui est benedictus in sæcula*, qui tanquam Deus in se gloriosus ac beatus, summèque independens, & omni laude major; omni tempore colendus ac laudandus est. *Amen*. Ita fiat. Philosophi, non minùs quàm plebs Gentilis, veritatem Dei in mendacium commutaverunt: & creaturis relicto Creatore servierunt, tametsi non Civilem, aut Poeticam, sed naturalem Theologiam profiterentur, de quibus ex Varrone *S. Augustinus* Libro VI. *De Civitate Dei*, cap. 5. 6. 7. 8. & Lib. VII. *Qui est benedictus in sæcula*. Ex hominum impietate nihil accipit detrimenti, sed ejus Majestas ac gloria salva semper est, manetque in æternum omni laude dignus.

S. Joann. Chrysost. Homil. 3.

26. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.* Pluribus explicat Apostolus, quomodo Deus puniverit impietatem pseudo-sapientum seu Philosophorum

Quo sensu Gentiles ob impietatem à Deo traditi passionibus ignominiæ.

rum Gentilium, qui creaturæ servierunt relicto Creatore. Sicut enim gloriam Dei mutarunt in ea quæ bestiis ipsis viliora sunt, id est in similitudines bestiarum, & naturæ ordinem inverterunt, creaturam præponentes Creatori: ita Deus illos in pœnam impietatis permisit ea patrare, quæ bestiæ ipsæ abhorrent, & quæ naturæ ordini capitaliter adversantur. *Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*. Permisit ut passionibus fœdissimis, ignominiosis, infamibus, abominandis se dederent, cum agendo, tum patiendo nefaria. *Nam feminæ eorum*, quibus à naturâ pudor insitus est circa naturales etiam voluptates, virorum exemplo corruptæ *immutaverunt naturalem usum* corporum suorum & sexûs officium, *in eum qui est contra naturam*, præpostera libidine, idque non semel aut iterum, sed frequenti abusu & consuetudine abominabili.

27. *Similiter autem & masculi relicto naturali usu feminæ*, quem ad prolis propagationem in legitimo matrimonio Deus author naturæ destinavit, naturæ contrarias voluptates commenti & expiscati, *exarserunt in desideriis suis in invicem*. Vim concupiscentiæ supra modum omnem licentiosæ & effrænatæ exprimit hoc verbum, *exarserunt*, nec non consuetudinem mutuæ appetentiæ. *Masculi in masculos turpitudinem operantes*, studiosè & impensè perpetrantes fœditatem, exercentesque libidinem sterilem, naturæque contrariam. *Et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes*. Condignam peccato suo pœnam recipientes in propriis corporibus, ut sicut veritatem Dei in mendacium commutaverunt, ita naturalem usum in eum qui est contra naturam commutare permitterentur, & in fœdissima flagitia, pro arbitrio se totos immergere. Obscœno puerorum amore infames fuere, Socrates, Zeno, Plato, Aristoteles: Solon, & Lycurgus libidinem illam nefariam legibus suis permiserunt, Romæ omnia hujusmodi flagitiorum plena.

28. *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt*. Et sicut Dei cognitioni & cultui sedulò vacare non curarunt: tradidit illos Deus in reprobam mentem, perverso corruptæ mentis de rebus agendis judicio illos permisit, ut faciant quæ rationi & juri naturæ ac Gentium maximè repugnant. *Reprobum sensum* hoc loco vocat Apostolus mentem, quæ ad omnem pietatem justitiamque inutilis est, propterea que rejicitur à Deo ut illo indigna. Sic reproba pecunia est, quæ cum in se nullius sit pretii, inutilis est ad negotiationis usum. Confer cum Jeremiæ 6. 30. *Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos*.

29. *Repletos omni iniquitate*. Factum est autem, ut sic à Deo in pœnam infidelitatis & ingrati animi derelicti, replerentur omni genere vitiorum, *malitia*, seu nocendi studio, quod diabolicum crimen est: unde diabolus autonomasticè *malus* appellatur: *fornicatione*, quo nomine omnis extra matrimonium legitimum viri cum muliere congressus intelligitur: *avaritia*, quæ cupiditas est inexplebilis habendi, etiam aliena malo titulo, per vim scilicet, fraudem & rapinam: *nequitia*, perversâ inclinatione ad deteriora: *plenos invidia*, quod vitium est alienæ felicitatis impatiens, *& homicidio*, invidiæ cognato crimine: *contentione*, quâ quis certat studio vincendi, non amore veritatis, non ratione, sed animi pertinacia: *dolo*, quæ machinatio est ad fallendum & circumveniendum in negotiis proximum. *Malignitate*, quâ omnia in pejus interpretamur contra mutuæ dilectionis officium. *Susurrones*, qui suspiciones malas insusurrant ad solvendam amicitiam. 30. *Detractores*, qui alienam famam apertiùs lacerant: *Deo odibiles*, seu Dei osores, seu *abhorrentes a Deo*, ut S. Cyprianus Epist. 58. legit, id est, quibus Deus est horrori ob justitiam vindicem quam exercet in malos: *contumeliosos*, qui alios injuriis & contumeliis afficiunt, & vi opprimunt: *superbos*, *elatos*, qui propter ea quæ habent aut habere sibi videntur bona, se aliis

Diogenes Laertius in Zenonis Vita. Athenæus, lib. 13. *Deipnosophistarum*. *Tertullian. Apolog. c.* 46. *S. Gregor. Nazianz.* Orat. 1. adversus Julianum. *S. Joann. Chrysost.* Homil. 4. in Epist. ad Rom. *Theodoretus*, Lib. de Græcarum Affectionum Curatione Serm. 9. *de Legibus*. De Romanis, testes *Horatius*, *Juvenalis*. *Seneca* Epist. 95. *Tacitus*, *& Suetonius* in Gestis Tyberii Imp.

aliis præponunt, eosque despiciunt; ac vanâ de se opinione tumidi, de dictis factisque suis se jactant, animalia gloriæ: *inventores malorum*, qui nova scelera, nova luxûs ac libidinum genera, novas injurias, novas opprimendi artes, nova nocumenta seu nocendi instrumenta excogitant, qui, ut *Proverb.* 16. 28. dicitur, *fodiunt malum*, id est, nova malorum genera non aliter invenire student, quàm fossores aurum quærunt in fodinis. *Parentibus non obedientes*, seu (quæ vis est Græcæ vocis ἀπειθεῖς) *Impersuasibiles*, monitis parentum non acquiescentes, adversùs mandata ipsorum contumaces, intractabiles: 31. *Insipientes*, qui rationis judicio & conscientiæ dictamine non reguntur, sed affectu præpostero feruntur & ruunt in vitia præcipites: *incompositos*, id est, inurbanis moribus ab omni societate & consuetudine honestâ alienos; sive qui in pactis servandis se cum aliis non componunt. Syriacus Interpres vertit, *Cum quibus nullum est certum fœdus*. Eumdem sensum sequitur Arabs. Theophylactus, *pactorum violatores*. Sed prior sensus, quem Vulgata nostra præ se fert, præponendus, ne redundare videatur quod sequitur inferiùs, *absque fœdere*. Theodoretus huic sensui suffragatur, *incompositos* intelligens, qui vitam nefariam & à communi societate alienam amplectuntur. *Sine affectione*, expertes etiam naturalis affectûs erga parentes, erga liberos & agnatos. Hoc vitium apud Romanos frequens, qui liberos, si numerus gravis videretur, aut necabant impunè, aut exponebant, ut ipsis exprobrant Justinus Martyr & Tertullianus in Apolog. Unde Tacitus in Judæorum institutis à Romanorum moribus discrepantibus, *Necare*, inquit, *quemquam ex agnatis nefas*. Addit Apostolus, *Absque fœdere*; qui fidem & fœdera non servent; vel, *implacabiles*, quæ vis etiam est Græcæ vocis, ἀσπόνδους qui semel offensi reconciliari nolunt. *Syrus*: *Cum quibus nulla pax*. Quem sensum etiam Oecumenius & Theophylactus sequuntur. *Sine misericordia*, qui alienis miseriis non commoventur, nec eas sublevare operæ pretium ducunt, in inferendis & ulciscendis injuriis crudeles.

32. *Qui cum justitiam Dei cognovissent*, quâ bonis bona, malis mala rependit, vel jus naturæ humanis mentibus à Deo insitum, *non intellexerunt*, intelligere & considerare noluerunt, malitiâ quippe suâ excæcati, *quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*, æterna. *Et non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*, verbis vel factis, doctrina, consilio, jussu, patrocinio, adulatione, ope, participatione, silentio. Vulgata nostra Versio hic à Græco Textu paululùm discrepat, prout illum reddunt antiqui Patres, & posterioris ævi Interpretes: *Qui justitiam Dei cognoscentes (quoniam talia agentes digni sunt morte) non solùm ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus*. Sic & Syrus: *Qui cùm norint judicium Dei, quòd eos qui talia perpetrant ad mortem damnat, non solùm ea peragunt, sed etiam participant cum iis qui ea faciunt*. Consentiunt Arabs & Æthiops. Verumtamen S. Cyprianus eo modo legit quo Vulgata nostra: *Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt morte sunt digni, non tantùm qui faciunt ea, sed & qui consentiunt eis qui hæc agunt*. Et S. Hieronymus, qui Novum Testamentum jussu Damasi Romani Pontificis Græcæ fidei reddidit, hunc locum iisdem verbis exhibet quibus Vulgata nostra.

S. Joann. Chrysost. Homil. S. Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius.

S. Hieronymus in divina Bibliotheca.

CAP.

CAPUT I.

SENSUS MORALIS.

1. PAULUS *servus Jesu Christi*, *vocatus Apostolus*, *segregatus in Evangelium Dei*. Reges, & Principes terræ magnificos dignitatum suarum titulos Edictis suis ac Litteris inscribunt ambitioso spiritu, fastuque sæculari: Paulus verò quamvis se *abortivum*, & *primum peccatorum*, & *Apostolatu indignum* sentiat, & palam profiteatur, Epistolis tamen suis sibi convenientes ex Dei gratia titulos præponit, non ad ostentationem, sed ad eorum, ad quos scribit, utilitatem. Intelligentes enim quis illas scriberet, majore illas studio & alacritate accipiebant. Ac primùm quidem Sauli nomen quod fastum & gloriam sæcularem redolebat, usurpare noluit, sed Pauli; quod Latino usu parvum significat, ut se *minimum Apostolorum* ipso nomine indicaret.

Theodoretus in hunc locum.

Servum Jesu Christi se appellat, quem omnes increduli *fabri filium*, sceleratum, crucifixum, eoque nomine maledictum appellabant. Paulus verò servitutem ejus regno cuilibet anteponebat, Apostoli nomen adjicit; sed infidelibus nomen istud erat contemptui potius quam venerationi. 1. Corinth. 4.9. *Puto quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit*, *tanquam morti destinatos*. Et aliunde quicquid dignitatis est & gloriæ in Apostolatu, Dei vocationi & gratiæ debere se prædicat.

S. Augustinus Lib. de Spiritu & Littera, cap. 7.

Vocatus Apostolus. Hinc discant Viri Ecclesiastici sæculares titulos non affectare, suorum Ordinum appellari nominibus, fastum omnem exuere, fugere ostentationem; dignitatibus & præfecturis, si quas in Ecclesia gerunt, non intumescere, non efferri; divinæ gratiæ tribuere, si ad eas verè sint vocati, sin minus, terribile judicium metuere. A sancto Paulo discant, Pastorale munus veram esse servitutem, se propter Christum Jesum & ejus Ecclesiam vivere, & laborare debere intelligant; quicquid possunt, quicquid agunt, quicquid possident, ad unam Christi gloriam & sponsæ ejus decorem atque utilitatem, ad animarum denique salutem referendum.

Sæculares tituli à Viris Ecclesiasticis non affectandi.

Servus Jesu Christi. Verum ex amore serviant ei, cujus obsequiis se manciparunt, ad cujus cultum consecrati sunt. *Non* enim *acceperunt spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum*, (quæ gratia est Cristianis omnibus per Christum data.) Et dignè serviendo, omnesque sacri ministerii sui partes implendo, nihilominus cum humilitate dicant; *Servi inutiles sumus*.

Rom. 8. 15.

Luc. 17.

Vocationem examinent suam, infelicissimi enim sunt, & maledictioni proximi, si absque divina vocatione statum Ecclesiasticum, Dignitates, Pastorale munus, & sacrum quodvis ministerium amplexi fuerint, ac susceperint. *Nec enim quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Sic Paulus Apostolatum non ambivit, aut Apostolicam dignitatem ac munus usurpavit, sed à Deo *vocatus* est *Apostolus*, Vocationis ad Ecclesiasticum statum ac Ministerium defectus, radix est & causa malorum omnium ac scandalorum, quæ Ecclesiam Dei dedecorant. *Sanè*, inquit sanctus Bernardus, *qui non fideliter introivit, neque per Christum, quidni infideliter agat & contra Christum? manifestam sine dubio faciet arborem fructus, radicem palmes, opus intentionem. Faciet ad quod venit, ut mactet utique & disperdat. Quando enim altari serviat, qui ejusmodi est; serviat autem in spiritu & veritate? Tales nimirum Pater adoratores quærit*.

Hebr. 5. 4. 5.

Vocatio ad Ecclesiasticum statum & ministerium necessaria & sedulò examinanda.

S. Bernard. seu Gaufridus Abbas Claræv. Lib. De Colloquio Simonis ad Jesum, sive Declamat. in Evangel. *Ecce nos reliquimus omnia* ch. 17.

„ *rit. Alioquin ministratio mortis est, in judicium & condemnationem*. Videte
„ vocationem vestram, (inquit Apostolus.) Quis ea intentione gradus Eccle-
„ siasticos, & Ministeria Sanctuarii quærit, imò quæritur (quæri nempe quam
„ quærere ipse debuerat) ut sine curis sæculi, in sanctimonia cordis & corpo-
„ ris illuminandus accedat ad Dominum, & suam pariter ac proximorum ope-
„ retur salutem, orationis studio deditus, & verbo prædicationis? *Ipsi regna-
verunt, & non ex me*, ait Dominus; *principes extiterunt, & ego non vocavi*
„ *eos*. Universos siquidem in Ordinibus Ecclesiasticis, cæterisque ad Sanctuarium
„ pertinentibus honorem quærentes proprium, aut divitias, seu corporis vo-
„ luptatem, postremo quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi; non ea quæ Deus
„ est caritas, sed aliena à Deo, & malorum omnium radix cupiditas introducit.
Videte vocationem vestram. Si nulla sit, satagite ut per pœnitentiam, per sa-
crum secessum, per abstentionem à sancti Ministerii functionibus secundum con-
silium docti ac pii conscientiæ Moderatoris, per assiduam & ferventem oratio-
nem, per jejunia & eleemosynas gratiam à Deo impetretis, qua suppleatur quod
vobis defuit, ut in expiatum animum Spiritus sanctus descendat, dignosque
Christi Ministros efficiat. Si autem vos Dei misericordia vocatos agnoscitis,
vocationis vestræ gratiam nolite negligere, ne ab ea decidat is, sicut & Judas,
qui etiam vocatus est Apostolus, & negligens vocationis suæ gratiam factus est
fur & proditor. Est vocatus Pastor, sed non electus, qui præest gregi, & la-
cte ejus nutritur, lanis ejus operitur, sed gregem non pascit, quod infirmum
est non consolidat, quod ægrotum non sanat, quod confractum est non alligat,
quod abjectum est non reducit, quod perditum est non quærit: *sed cum au-
steritate & potentia* imperat, dominandi libidine, non caritate serviendi.

1. Cor. 1. S. Bernard. ibid. cap. 13. Osee 8. Origenes in cap. 1. Epist. ad Rom. Ezech. 34.

1. *Segregatus in Evangelium Dei*, 2. *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo*. Evangelium prædicare, non omnium est qui ad statum Ecclesiasticum vocati sunt, sed eorum qui ad sacrum illud ministerium, quod Episcoporum proprium est, Dei vocatione, illorumque auctoritate & electione segregantur. Illud autem exercere non præsumant, nisi antea jugi oratione lacrymisque purgati, & divinarum Scripturarum studio eruditi, ut *Evangelium Dei*, non *visiones cordis sui* prædicent: Evangelium, inquam, ante prænuntiatum per Prophetas, quia *paraturam desiderabat ut credi posset*: Evangelium purum, non mollioris & effeminatæ eloquentiæ fucis adulteratum prædicent, ut *cùm dicant novè, non dicant nova*. Agendæ pœnitentiæ, ferendæ crucis, abnegandi se ipsum, perpetuò confligendi cum vitiis & cupiditatibus, non amandi mundum, & ea quæ in mundo sunt, divitias, honores, voluptates, sed unius Dei præ omnibus & super omnia diligendi necessitatem hominibus inculcent, judiciorum Dei severitatem, æternæ vitæ præmia hominibus annuntient; Religionis Mysteria, veritates, officia explicent ex Prophetis, ex Evangelio, ex Apostolicis litteris, ex Patribus à Deo illuminatis. Hoc est prædicare *Evangelium Dei*. Scripturarum medicamenta omnia perscrutari debent, & orando ac legendo agere, ut idonea valetudo animæ suæ ad tam *periculosum negotium tribuatur*, ut loquitur S. Augustinus. Sed exemplo vitæ sanctioris imprimis prædicare studeant Evangelium Dei, sicut Prophetæ & Apostoli, à sæculi moribus & corruptione segregati. *Prædicator quisque plus actibus quam vocibus insonet, & bene vivendo vestigia sequacibus imprimat, quàm loquendo, quò gradiantur, ostendat*.

Prædicationis officium à quibus, & quomodo obeundum?

Tertull. Vincent. Lirin.

S. Aug. Ep. 21. alias 148.

S. Gregorius M. III. P Curæ Pastoralis, c. 6.

3. 4. *Qui factus est ei ex semine David secundùm carnem. Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri*. Prædestinatio Jesu Christi exemplar est prædestinationis electorum ejus, quos elegit Deus per ipsum ante mundi constitu-

tionem, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus, & in ipso benedixit omni benedictione spirituali in cælestibus. *Est præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ, ipse Salvator, ipse Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus; qui ut hoc esset, quibus tandem suis vel operum vel fidei præcedentibus meritis natura humana, quæ in illo est comparavit? Respondeatur quæso: ille homo, ut à Verbo Patri coæterno in unitatem personæ assumptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? Quod ejus bonum qualecumque præcessit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? ... Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundùm uniuscujusque mensuram se per cuncta ejus membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus: de ipso Spiritu & hic renatus, de quo est ille natus; eodem Spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo Spiritu factum est ut nullum haberet ille peccatum.* Imitatores simus Jesu Christi, ejus exemplo & amore infirmitatem, humiliationem, & miserias vitæ præsentis sustineamus, ut filii Adam, ut gloriam resurrectionis, quæ est adoptio perfecta filiorum Dei consequamur.

S. August. lib. de Prædestinatione sanctorum, c. 15.

Prædestinatio Christi, exemplar prædestinationis membrorum ejus;

5. *Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus.* Omnis gratia à Deo est per Jesum Christum Dominum nostrum, tum ea quæ nobis datur ut fideles simus & obedientes divino lumini ad sanctificationem nostram; tum quæ ad aliorum utilitatem & conversionem tribuitur ....

Omnis gratia à Deo est per Jesum Christum.

..... *Percurrat Apostolus orbem,*
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet,
Quaque viam verbo reseratam invenerit, intret:
Ut tamen his studiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit, inque graves adolet plantaria fructus,
Hæc semen fidei radicem adfigere menti,
Eque sinu cordis validum jubet edere germen;
Hæc maturandam segetem servatque fovetque,
Ne lolium & tribuli, & vanæ dominentur avenæ:
Ne ventus frangat, torrens trahat, æstus adurat:
Nec cùm se nimiùm læta & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat strata ruina.

S. Prosper Carm. De Ingratis, p. 2.

Paulo Philippis Macedoniæ Civitate prædicante, Lydia purpuraria credidit, quia *Dominus aperuit cor ejus intendere his quæ à Paulo dicebantur*: Si quem igitur fructum spiritualem colligat Prædicator Evangelicus, ejusque concionibus auditores ad Deum convertantur, Dei gratiæ totum tribuat, nihil sibi: si verò nullum vel exiguum fructum referat, humiliet se in conspectu Dei, timeatque ne peccatis suis contingat spiritalis illa sterilitas, utpote qui indignus sit Evangelii Minister.

Act. 16. 14.

Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Spiritus fidei, non est spiritus contentionis, sed obedientiæ. Verbo Dei simpliciter & firmiter adhærendum, in auctoritate Dei revelantis acquiescendum est, in captivitatem redigenda mens est in obsequium fidei. Locutus est Deus, sileat humana mens, nullus est inquisitioni ac disputationi locus. Non intellectus solùm, sed voluntas fidei subjicienda est; vita nostra Evangelio conformanda. Hoc est verè *obedire fidei*. Salutaris obedientia quam fidei debemus, sine Dei amore esse non potest; nec amor Dei sine Mandatorum ejus observantia inveniri. Fidem & dilectionem probant opera. *Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.* Et, *Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem servat*

Obedientia fidei, in quo consistit?

Jacobi 2. 26. 1. Joan. 2. 3. 4. 5. 6.

servat verbum ejus, verè in hoc caritas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.

6. *In quibus estis & vos vocati Jesu Christi*. Sanctus Paulus gentium omnium Apostolus, suum etiamnum Apostolatum exercet, virtutum suarum exemplis, Epistolisque suis ubique terrarum prædicare non cessans. Illas igitur audire & legere debemus quasi ad nos scriptas; gratias perennes agere Deo quòd è Gentibus per Jesum Christum vocatis & ad obedientiam fidei adductis nos esse voluerit solo misericordiæ suæ dono, cæteris in infidelitate relictis: gratiam illam quâ Christiani sumus honoribus & dignitatibus omnibus sæculi præponere, in qua plebeii magnatibus & principibus, servi Dominis, pauperes divitib us, eruditis imperiti coæquantur. 7. *Omnibus qui sunt Romæ*. Romanis rerum Dominis nihil amplius tribuit Apostolus quàm reliquis gentibus; sed nec inter eos discrimen observat conditionum aut dignitatum, quamvis inter eos qui in Christum crediderant, aliqui essent nobilitate, opibus, aut doctrinâ præstantes; sed eorum fastum dejiciens, pariter debitores esse docet gratiæ Dei, & æquales in regno Jesu Christi, in quo non est servus, neque liber, multò magis neque Rex, neque privatus. Omnes enim fratres sunt, omnes filii & heredes Dei, coheredes verò Christi. Omnes vocati sunt, nemo per se ipsum advenit. *In quibus estis & vos*, Non ait, Alios vobiscum; sed, vos unà cum aliis vocavit. *Omnibus qui sunt Romæ*. Omnes una appellatione & salutatione dignatur, quòd Deus personarum acceptor non sit, sed spiritualia dona æquè omnibus proposuerit, Evangelium, vocationem, fidem, spem cælestium bonorum, adoptionem in Dei filios, gratiam, pacem, sanctificationem, regnum æternum. Hoc igitur modo fideles universos humilitatem edocet Apostolus, ne ex inæqualitate conditionum, aut bonorum temporalium, adversùs alios efferantur & insolescant. Hoc ipso & servos consolatur, docens quòd ex servitute nihil accipiant detrimenti, ut qui veram libertatem per Jesum Christum adepti sint: & dominos ad modestiam componit, docens eos in conspectu Dei viliores servis futuros, nisi liberati à peccato, servi Dei facti essent, fideique obedirent. Hinc discant Pastores, Concionatores, Moderatores conscientiarum, nullam acceptionem personarum habere in dispensatione cælestium bonorum, in administratione sacramentorum, in prædicatione Evangelii, quæ ipsis concredita est. Idem Evangelium, una fides, unum baptisma, eadem Christianæ vitæ officia omnibus generatim proposita, qui Christiani vocantur. Nec emolliri, nec attemperari debet Christianæ Legis disciplina & Christi jugum in gratiam nobilium & divitum. Omnes sine discrimine vocati, per arctam viam pariter ducendi sunt ad vitam. Aliam enim Christus non aperuit. A communibus Christianæ disciplinæ regulis, quas Christus in Evangelio docuit, quas Apostoli tradiderunt, quas Ecclesia in Conciliis dirigente Spiritu sancto promulgavit, non sunt excipiendi magnates & divites.

Gratia quâ Chistiani sumus, omnibus honoribus sæculi præponenda.

S. Joan. Chrysost. Homil. 1. in hanc Epistolam, Theodoret. in Comment.

In dispensatione cœlestium bonorũ & Sacramentorum administratione, nulla personarum acceptio habenda est.

Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis. Romana Ecclesia Deo singulariter dilecta, à Deo illuminata, sancta, prædilectionis hujus privilegio à fundatione suâ per sanctos Apostolos Petrum & Paulum semper virgo permansit, omnisque erroris pura, ab omni hæresis suspicione libera, *Mater & Magistra omnium Ecclesiarum* semper habita est. Quicumque ipsam audire noluerunt, amiserunt veritatem; quicumque ab illa separati sunt, amiserunt caritatem. Huic summa veneratione adhærendum: ejus Constitutionibus ac Decretis religiosè parendum est, si Deo dilecti, & sancti esse velimus: *Dilectis Dei, vocatis sanctis*. Dilectio Dei, fons omnium bonorum. *Unde sanctificatio? A dilectione* (ait sanctus Joannes Chrysost.) *Vocatis sanctis*. Christianum esse, & ad sanctitatem

Ecclesiæ Romanæ justa laus.

Christiani ad sanctitatem vocati.

tem

tem vocatum, idem est. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio nostra. Caput nostrum Christus Sanctus sanctorum; Ecclesia Christi sponsa, mater nostra sancta est; Sacramenta sancta; Evangelium sanctum: sancti igitur & immaculati Christiani esse debent. Nisi sancti sint, Christiano nomine sunt indigni. Hinc Tertullianus Ethnicos his verbis compellat: *De vestris semper æstuat carcer: de vestris semper metalla suspirant: de vestris semper bestiæ saginantur: de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi hoc tantùm. Aut si & aliud, jam non Christianus. Nos ergo soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enimvero necesse est. Innocentiam a Deo edocti, & perfectè eam novimus, ut à perfecto Magistro revelatam, & fideliter custodimus, ut ab incontemptibili dispectore mandatam.* Et infra. *Sed dicet aliquis: Etiam de nostris excedere quosdam à regula disciplinæ. Desinunt tamen Christiani haberi penes nos.*

Tertullian. Apo log. c. 45. cap. 46.

7. *Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.* Hæc benedictio minor non est eâ quâ Noe Sem & Japhet benedixit, quâ Melchisedech Abraham, quâ Isaac filium suum Jacob, quâ Israel duodecim Patriarchas, quâ Moyses Tribus Israel benedixit. In Spiritu enim Dei Ecclesiis Christi & fidelibus benedicit Apostolus. Per ipsum ergo Spiritum ab Apostolo benedictionem acceperunt, gratiæ scilicet incrementum & pacem, qui digni fuere benedictione ejus. Alioquin fiet illud quod scriptum est: *Si fuerit ibi filius pacis, requiescet super eum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur.* Hinc discant Christiani se dignos exhibere per morum innocentiam, aut pœnitentiam, Sacerdotali benedictione. Hinc discant Sacerdotes Spiritum sanctum, quem in sacra Ordinatione acceperunt, non extinguere, non contristare, ut fidelibus salutariter benedicant. Quamquam enim ab eorum probitate non pendeat Sacramentorum fructus, & orationum, quæ nomine Ecclesiæ fiunt, efficacia: si tamen indigni fuerint, pro quibus funduntur, benedictione spirituali, fructus benedictionis ad Sacerdotes, qui Christi Spiritum non habent, minime revertitur.

Matth. 10.

Gratia vobis & pax, in præsenti inchoata, in futuro consummata. Tunc enim perfecta pax, cùm caro adversùs spiritum ampliùs non concupiscet, cùm absorpta erit mors in victoria, & corruptibile hoc induerit immortalitatem. Tunc plena & perfecta pax erit, cùm plena & perfecta erit justitia. Tunc plena & perfecta justitia, ubi perfecta caritas. Tunc perfecta caritas, ubi nulla cupiditas, & plena immortalitas. *Gratia vobis & pax.* Finis omnium Dei consiliorum, omnium Mysteriorum Christi Jesu salvatoris nostri, omnium desideriorum hominis Christiani, regnum est ipsius Jesu Christi in terris per gratiam victricem peccati; & regnum Dei in pace quâ sanctos donabit in cælis post destructionem omnimodam peccati. *Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo.* Non enim omnis gratia est à Deo. Nam & judices mali præbent gratiam, in accipiendis personis aliqua cupiditate illecti, aut timore perterriti. Neque etiam omnis pax Dei est aut ab illo: unde ipse Dominus discernens ait: *Pacem meam do vobis*; adjungens etiam non se talem pacem dare, qualem dat hic mundus. *Gratia est ergo à Deo Patre & Domino Jesu Christo, qua nobis peccata remittuntur, quibus adversabamur Deo. Pax verò ipsa, qua reconciliamur Deo. Cùm enim per gratiam remissis peccatis absumptæ fuerint inimicitiæ, restat ut pace adhæreamus illi, à quo nos sola peccata dirimebant, sicut Propheta dicit:* Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum. *Quibus remissis per fidem Domini nostri Jesu Christi, nulla separatione interveniente pax erit* .... Sed *Pax perfecta etiam corporis suo tempore dabitur, si nunc pacem quam Dominus per fidem dare dignatus est, inconcussè spiritus noster atque incommutabiliter teneat.*

Pax perfecta tunc erit, quando perfecta justitia & consummata caritas.

Johan. 14.27. S. Aug. Expo- sit. inchoata Ep. ad Rom.

Isai. 59. 2.

8. Pri-

8. *Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Commercium omne quod Religio Deum inter & homines constituit, in gratiis ab ejus bonitate recipiendis, & agendis positum est. Christianum istud actionis gratiarum officium *Animam ab invidiæ ac malignitatis morbo liberat, Deumque magis allicit ad eos amandos, quos grato erga se animo esse cognoscit.* Gratiarum actio gratiæ promeretur incrementum.

Gratiarum actio gratiæ promeretur incrementum

S. Joan. Chrysost.

Fons igitur meriti est lucis Pater, inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum est causa bonorum,
Dum Largitori sua reddimus, eque relatis
Augemur, nostrumque bonum sit gloria dantis.

S. Prosper Carm. de Ingratis.

Gratias igitur agamus Domino Deo nostro pro beneficiis omnibus ab ejus summa bonitate acceptis, præcipuè verò pro spiritualibus bonis; sicut sanctus Paulus gratias agebat non ob potentiam, gloriam, divitias, terrenamque felicitatem Romanorum, sed ob eorum fidem, caritatem, constantémque in ipsis persecutionibus pietatem ac patientiam. Gratias agamus in omni vitæ nostræ statu, non divites modò sed & paupertate oppressi; non sani tantùm, sed & infirmi; non in prosperis tantùm, sed & adversis in rebus, sanctum virum Job imitati. Nec verò pro nobis dumtaxat, sed pro fratribus nostris gratias agamus. Cùm enim per caritatem communia sint totius corporis Ecclesiæ spiritualia bona, Christianos omnes gratias agere oportet non pro gratiis tantùm à se acceptis, sed pro iis quas Dei misericordia in alios effundit. Imprimis verò Pastores & Sacerdotes omnes eo fungi oportet officio pro Christiana plebe, & caritatis suæ fervore supplere aliorum Christianorum in gratiis Deo referendis negligentiam. Gratias denique agere oportet per Jesum Christum Dominum nostrum, *Catholicum Patris æterni Sacerdotem*, ut loquitur Tertullianus.

9. 10. 11. 12. *Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quòd sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus mei obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.* Bonum Pastorem assiduas pro Ecclesia & pro grege suo ad Deum preces fundere oportet, Deo servire in spiritu, sincerâ pietate, & amore casto. *Non enim colitur nisi amando.* Servire gratis, propter unam ipsius gloriam, servire in Evangelio Filii ejus; attendere lectioni, exhortationi & doctrinæ, instare in illis. Exhibere se operarium inconfusibilem in verbo veritatis. Deum orare ut auditorum corda aperiat ad obediendum verbo: quia neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Zelo salutis & perfectionis animarum flagrare, nullis parcere laboribus, ut Dei negotia promoveat, nullis difficultatibus à ministerio suo deterreri. Non lucra vel commoda temporalia sectari, sed ministerium obire suum *ut impertiat aliquid gratiæ spiritualis*, excitando peccatores ad pœnitentiam, confirmando probos & justos in Christiana pietate, *ad confirmandos vos*. Sic alios accendere ad Dei amorem & Christianæ legis observantiam, qui veræ ac vivæ fidei fructus sunt, ut eorum sancta conversatione & exemplis inardescat magis, & ad currendum alacriùs in via mandatorum Dei & Evangelicæ perfectionis incitetur. *Id est, simul consolari in vobis, per eam, quæ invicem est, fid in vestram atque meam.*

S. August.

Ecclesiæ Ministri quomodo Deo servire debent?

Nec Pastores solùm & Sacerdotes, sed veri quilibet Christiani Ecclesiam Christi sponsam matremque suam tenero amore prosequi debent, Deúmque pro ejus incremento, felici regimine, & unitate assidue & ferventer orare. Qui enim Ecclesiam non diligit, Christum ejus caput & sponsum sincerè non diligit. Cæterùm quod spectat media humana, quæ ad opus Dei peragendum assumenda videntur, eorum, ut & omnium quæ suscipimus, & nobis proponimus, executio se-

felixque exitus divinæ committi debet voluntati, *obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos*. Nam Prædicatorum Evangelicorum itinera, & verba, Missionumque exitus, Dei arbitrio reguntur ac dispensantur, & occulto Dei judicio ob peccata populorum interdum impediuntur. Unde Actuum 16. 6. *Transeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. 7. Tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos Spiritus Jesu*. Et de Prædicatoribus Evangelicis sub nubium symbolo ait Deus Isai. 5. 6. *Nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem*. Quamobrem & Apostolus hîc ad Romanos scribit: *Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpè proposui venire ad vos (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in cæteris gentibus*.

Pastorum & Prædicatorũ Evangelicorum dotes.

14. *Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum*, Omnibus omnia fieri debet Pastor animarum, & Concionator Evangelicus. Doctrinâ & eloquentiâ illi opus est, ut sapientibus explicet dogmata fidei, & vitæ Christianæ præcepta; illorumque fidem, istorum observantiam persuadeat. Patientiâ & mansuetudine opus est, ut doceat rudes & imperitos, quorum major in Ecclesia numerus. Omnium ovium sibi commissarum curam æquâ sollicitudine ac vigilantiâ gerere debet, siquidem Christi sanguine pariter redemptæ & acquisitæ sunt. *Sapientibus efficitur debitor per hoc quod accepit sapientiam in Mysterio absconditam, quam sapientibus & perfectis loqueretur. Quomodo autem & insipientibus? in quo patientiæ gratiam & longanimitatis accepit. Summa etenim patientia est ferre insipientium motus*, ignorantiam, tarditatem, rusticitatem. Verumtamen, inquit Apostolus, *Dispensatio mihi credita est*, & *Væ mihi si non evangelizavero*. Eadem omnibus debetur caritas, licèt non eadem omnibus adhibenda sit medicina. *Ipsa item caritas alios parturit, cum aliis infirmatur, alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit; aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus mater*. Caritas Pastores & Prædicatores Evangelii paratos & promptos semper efficit ad Ministerium suum forti, alacri ac læto animo obeundum. Ignavi, inertes, pigrique Sacerdotes, quos difficultates, pericula, labores, à functionibus suis deterrent, pastorali munere sunt indigni. 15. *Ita (quod in me) promptum est & vobis, qui Romæ estis evangelizare*.

Origenes in Comment.
S. August.

S. August. lib. De Catechizandis rudibus.

Non erubescendum Evangelium.

16. *Non enim erubesco Evangelium*. Cur enim hominem pudeat prædicare aut facere, quod Deus pro ejus salute docere & pati voluit? Paulum ut non puderet verbum crucis, quod pereuntibus stultitia est, annuntiare Romæ, quæ humanæ sapientiæ & eloquentiæ profanæ sedes, ethnicæque superstitionis arx erat, magnâ opus erat caritate, qua pectus Apostolicum flagrabat; caritate (inquam) quæ improperia & humiliationes Christi honoribus & gloriæ mundi præponeret. Metus displicendi hominibus, malus pudor, malorum temporalium timor, servo Jesu Christi non conveniunt. In Christum credere, & prædicare crucifixum, *necessarium est dedecus fidei. Salvus sum, si non confundar de Domino meo. Nam qui me erubuerit & meos sermones*, inquit, *hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum. Alias non invenio materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent bene impudentem & feliciter stultum. Crucifixus est Dei Filius: non pudet, quia pudendum est*. Evangelium & crucem erubescunt, quos pudet secundùm Evangelium vivere, corruptis sæculi moribus non conformari. Hi dicere verè non possunt; *Non erubesco Evangelium*. Neque verò sancti Spiritus efficaciam & virtutem gratiæ Christi, quæ in eo latet, consequuntur, quicumque illud audiunt aut legunt; sed qui illud diligunt, ei fideliter obediunt, illudque accuratè observant. *Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti*.

Tertull. lib. De Carne Christi.
Luc. 9. 26.

17 *Ju-*

Misericordia & veritas Dei in Evangelio manifestantur

17. *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit*. Omnes viæ Dei, misericordia & veritas, sive justitia. Utraque in Evangelio revelatur. Primùm via misericordiæ sanctificantis & salvantis homines per Jesum Christum, fontem & perfectionem veræ justitiæ, in Lege veteri absconditæ, in nova manifestatæ; autorem, objectum, consummatorem & finem fidei, ex qua justi utriusque testamenti vixerunt, vivunt, & vivent, quotquot salutem per ipsum consequuntur, a justo Abel usque ad ultimum electorum. Animalis homo vivit ex iis quæ sensus pascunt & delectant. Philosophus ex iis quæ rationi sapiunt. Christianus ex gratia præsenti, quam in Christo & per Christum obtinet, & spe futurorum bonorum quæ fides ipsi præ-
„ sentia reddit. *Justus autem ex fide vivit*. Quoniam neque bonum nostrum jam
„ videmus, unde oportet ut credendo quæramus: neque ipsum rectè vivere nobis
„ ex nobis est, nisi credentes adjuvet & orantes, qui & ipsam fidem dedit, qua
„ nos ab illo adjuvandos esse credamus. *Justus ex fide vivit*. Enimverò *Difficile est*
„ *ut malè vivat, qui benè credit*.

S. August. lib. 19. De civ. Dei cap. 4.
Idem Serm. 49. alias 237. De tempore.

18. *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent*. Manifestatur etiam in Evangelio via justitiæ, per Jesum Christum exercendæ in supremo judicii die, cùm è cælo veniet in majestate judicaturus & puniturus omnem impietatem & injustitiam hominum, qui cognita per ejus gratiam veritate abutuntur, ejus quidem lucem amantes, sed vitam suam ad eam ceu ad regulam omnis justi piique operis conformare non curantes. Hæc injustitia est, in qua homines pene omnes, alii magis, alii minùs, veritatem Dei detinent. Nam vera Dei cognitio, quantùm est de se, inducit homines ad bonum (inquit S. Thomas) sed ligatur
„ quasi captivitate detenta per injustitiæ affectum, per quam, ut Psal. 11. dicitur,
„ *Diminutæ sunt veritates à filiis hominum*.

S. Thom. Lect. 6.

19. 20. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles*. Omnis Dei cognitio à Deo est; sed graviorem damnationem arcessit iis qui eum noverunt, nisi dilectionem ejus pariat, adorationem, & laudem. Hos autem pii & grati animi motus non parit, immò elationem potiùs & superbiam, nisi Deus misericordia sua hominem præveniat, fideique lumine illustret. *Cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce undique mihi dicunt ut te amem, nec cessant dicere omnibus ut sint inexcusabiles. Altiùs autem tu misereberis cui misertus eris, & misericordiam præstabis cui misericors fueris: alioquin cælum & terra surdis loquuntur laudes tuas*. Si verò inexcusabiles sunt Ethnici, qui voces creaturarum audire noluerunt; quantò magis inexcusabiles Christiani, qui Evangelio Creatoris, vocique Mysteriorum, Miraculorum, & sanguinis Jesu Christi Redemptoris sui cordis aures occluserunt? *Ita ut sint inexcusabiles*. Creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium; his adhærent carnales homines à Creatore deficientes. Proh pudor! Ex iis verò boni Christiani ad Deum redeunt, & ad invisibiles ejus perfectiones diligendas, sempiternam quoque ejus virtutem ac divinitatem colendam accenduntur. *Si vigilanter exteriora conspicimus*, inquit sanctus Gregorius, *per ipsa eadem ad interiora revocamur. . . . . Menti enim nostræ peccato suo exteriùs sparsæ necdum Deus, sicut est, interius innotescit: sed dum facturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam se nobis nutibus innuit, & quæ intus sequamur, ostendit; ac miro modo ipsis formis exterioribus nos ad interiora perducit: innuit immensa admiratione quod est, mira hæc exteriùs ostendendo, quæ non est. Hinc enim de Sapientia scriptum est*: In viis ostendit se illis hilariter, & omni providentia occurrit illis:

Dei cognitio sine fide, & amore illius, & sine observantia mandatorum, inutilis est ad salutem.

S. August. lib. 10. Confess. c. 6.

S. Greg. lib. 26. Moral. cap. 8.

Sap. 6.

illis. *Viæ quippe ad Creatorem sunt opera considerata Creatoris. Quia dum facta cernimus, potentiam Factoris miramur. In istis viis à Sapientia omni nobis providentia occurritur, quia Factoris nobis virtus inquirenda proponitur in omne quod mirabiliter factum videtur: & quocumque se verterit anima, si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit, per quæ reliquit; ejusque potentiam ex eorum rursus consideratione cognoscit, quorum amore deservit: & per quæ perversa cecidit, per hæc conversa revocatur. Ubi enim lapsi sumus, ibi incumbimus ut surgamus: & quasi ibi surgendo manum considerationis figimus, ubi pede amoris lubrici corruentes negligendo jacebamus. Quia enim ab invisibilibus per visibilia cecidimus, dignum est ut ad invisibilia ipsis rursum visibilibus innitamur: ut quo casu anima venit ad infima, eo gradu revertatur ad summa; atque eisdem quibus corruit passibus surgat.*

Ita ut sint inexcusabiles. 21. *Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.* Ideo excusari non possunt, quia prima eorum culpa ex ignorantia non processit. Deum enim cognoverunt, nec tamen coluerunt diligendo, & legem ejus observando; nec ad illum, quidquid in ipsis erat boni, per gratiarum actionem retulerunt. Horribilius istud in Christianis quàm in Paganis crimen est, graviorique damnatione plectetur; & pars eorum cum incredulis erit in stagno ignis, qui non extinguitur. *Cùm* enim *ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna (quia Deum in aperto constitutum, & vel ex ipsis cælestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet) quantò cognitum despici periculosum est? Despicit porrò qui bonorum ac malorum intellectum ab illo consecutus, quod intelligit fugiendum, quodque jam fugit, resumens, intellectui suo, id est Dei dono contumeliam facit. Respuit Datorem cùm datum deserit, negat beneficium, cùm beneficium non honorat .... Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet.*

Tertull. lib. De Pœnit. c. 5.

Sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Proh quantam rationis corruptionem! quæ ad Deum quærendum & colendum homines impellere debebat, eos qui sapientes videbantur, ab eo avertit. Ita Dei dono abusi sunt, in se ipsis & non in Deo fiduciam habentes. *Dixerunt, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* Hinc cæcitas cordis, justa superbiæ pœna. Proverb. 11. 2. *Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: ubi autem est humilitas, ibi & sapientia.* Unde Christus Matth. 11. 25. *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis*, id est humilibus. Indicat Apostolus quatuor gradus cæcitatis, in quam Ethnicos Philosophos præcipites egit superbia. 1. Rationis lumen ita in ipsis obtenebratum est deserente Deo, ut Deum ipsum verè non cognoverint, varios in errores circa naturam ejus, bonitatem, potentiam, providentiam, opera & beneficia prolapsi. Deum enim aut corporeum, aut improvidum, aut ex necessitate agentem, aut certo conclusum loco, aut rerum omnium opificem & omnium bonorum auctorem non esse senserunt, plurima ad fatum, ad astra, ad casum & fortunam referentes, aut industriæ certè suæ ac prudentiæ tribuentes. *Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.*

Psal. 11. 5.

Quatuor gradus cæcitatis in quam gentiles Philosophos præcipites egit superbia.

2. Nec se ipsos cognoverunt illi gentium Philosophi, quò magis enim sapientum nomine gloriabantur, eo magis vera sapientia destituti sunt, quæ Dei unius ac veri cognitio & adoratio in spiritu & veritate est. 22. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Jerem. 10. 14. *Stultus factus est omnis homo à scientia*, in qua gloriatur, & quam Deo scientiarum domino acceptam non refert. Isaiæ 5. 21. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.*

3. Nec

3. Nec alias creaturas cognovere, quarum imagines pro diis coluerunt. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis*.

4. Non hominibus tantùm, eorumque simulachris, sed bestiis etiam, & earum similitudinibus, honorem soli Deo vero debitum detulerunt. *Et volucrum, & quadrupedum, & serpentium*. Confer cum Sapientiæ 14. *Acerbo luctu dolens pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia. Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta... Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt*. Et cap. 13. *Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem, opus manus antiquæ... Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est; & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adjutorium inutilem invocat; & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest; & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu, petit ab eo, qui in omnibus est inutilis*. Lugendum, quòd eversis jam idolorum templis, mali Christiani nova in cordibus suis idola fabricent & colant; tot idola, quot crimina, quibus salutem immolant suam. Nonne aurum & argentum avari numina sunt, in quibus spem suam collocat? *Avaritia simulachrorum servitus*. Nonne fallax & vana pulchritudo mulieris compositæ & circumornatæ ut similitudo templi, idolum est amatoris impudici? Nonne idololatriæ spiritualis reus est, quisquis terrenis cupiditatibus suis servit, per reptilium & animalium omne genus prophetice adumbratis? Ezechiel 8. 9. 10. *Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt. Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium*.

24. 25. 26. 27. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis*. Triplex desertionis gradus ob impietatem & superbiam, quâ relicto & postposito Creatore, debitam illi soli servitutem creaturis exhibuerunt. 1. Tradidit illos Deus desideriis cordis corrupti, gratiam subtrahendo, qua pravis cupiditatibus repugnarent, easque vincerent. Cælesti autem illo præsidio destituti, in vitia impudicitiæ se immerserunt, adeo ut ipsimet corpora sua polluerint, & contumelia affecerint. Honos enim corporum pudicitia. 2. Tradidit seu permisit illos Deus passionibus ignominiosis, adeo ut nullo sexuum habito respectu naturalem usum commutaverint in eum qui contra naturam est. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c.* Crimen abominandum, *Exarserunt in desideriis suis invicem, &c.* „ Quemadmodum enim sæpe fieri videmus, ut qui ciborum appetitionem amiserint, terram ac lapillos comedant: quique impotenti siti correpti fuerint, ii & cœnum quoque nonnunquam ad bibendum appetant: ita & illi ad hujusmodi amores illegitimos & infames efferbuerunt. Unde verò abominandum illud desiderium? A Dei destitutione. Dei autem desertio unde? Ab eorum improbitate qui illum reliquerunt. Hujus enim mali turpitudo ab eorum manat socordia, quæ desiderium ipsum incendit. Carnem unam in duas dividunt, naturæ legem violant & dissolvunt, sterili & abominanda voluptate Sodomorum & Gomorrhæorum pœnam, terribilioraque supplicia merentur. Et quemadmodum pluvia illa ignis & sulphuris in infames illos quinque civitatum incolas a Domino descendens è cælo, terram ita cum illis exussit, ut penitus infrugiferam & ad seminum susceptionem inutilem redderet: ita

S. Joan. Chrysost. Homil. 4. in hanc Epist.

ita infames illi ac bruti, hominumque indigni nomine, qui turpibus desideriis in invicem exarserunt, à Deo deserti, inutiles ad omne bonum opus efficiuntur, ut terra reproba, maledicta, & combustioni destinata. *Et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes*. 3. Tradidit illos Deus, seu dimisit perverso illorum judicio, permisit eorum judicium de agendis ita depravari, ut malum bonum, & bonum malum æstimarent ac dicerent, vitamque felicem in voluptatibus turpissimis constituerent. *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, &c.* Tres isti desertionis divinæ gradus pœnæ sunt prioris peccati, scilicet superbiæ, qua Deum quærere contempserunt, & ex creaturis, Animæque suæ testimonio cognitum colere, eique ut omnium bonorum Auctori de acceptis beneficiis gratias agere. Sed & causæ sunt subsequentium peccatorum, quorum in abyssum se immerserunt. Hoc justi Dei judicii terribile arcanum, ut præcedentium meritis peccatorum in alia cadere peccatores permittat excæcatos ad cumulum da-

S. Gregorius lib. 25. Moral. cap. 9. mnationis. *Quod agitur dispositione superiùs ordinata, sed inferiùs iniquitate confusa; ut & præcedens culpa sit causa subsequentis; & rursum culpa subsequens sit pœna præcedentis .... Prioris ergo peccati merito, peccatorum subsequentium fovea tegitur, ut qui malum sciens perpetrat, deinceps justè in aliis etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur ut culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum. Nam quia omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget, quod tamen humana malitia ad usum suæ iniquitatis intorquet: justo Dei judicio augeri culpa permittitur, ut ad ferendum altiùs quandoque cumuletur.* Hinc Apostolus cum de infidelibus Philosophis præmisisset: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis,* subdit quod ex illius erroris semine pullulavit: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.* Quia enim cognoscentes Deum, peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, excæcantur ne intelligant quod com-

1. Thessalon. 2. 16. mittunt. Hinc Apostolus alibi scribit: *Ut impleant peccata sua semper: Pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.* Hinc David ait: *Appone iniquitatem*

Psalm. 68. 28. *super iniquitatem eorum, & non intrent in justitiam tuam.* Hinc per Moysen Do-

Genes. 15. 16. minus ait: *Nondum completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* Et rursum: *De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. Uva eorum uva fellis, & botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, & ve-*

Deuteron. 32. *nenum aspidum insanabile. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum.* Jam meretur supplicium peccatum & causa peccati: sed exspectatur adhuc ut augmentum supplicii subroget peccatum & pœna peccati.

Superbia præcipitium est, quo sæpe ruitur in impudicitiam. Pœnitentiam igitur agamus, quia peccatum quod pœnitentia non diluit, mox suo pondere ad alia trahit. Humilitati studeamus, quia superbia præcipitium est, quo sæpe ruitur in impudicitiam, permittente & puniente Deo, quod in Gentium Philosophis contigisse Apostolus testatur. *Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim piè spiritus sub Deo premitur, caro illicitè super spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium*

S. Gregorius lib. 26. Moral. cap. 15. *carnis, si tamen sub Deo recognoscit jura legitimæ servitutis. Nam si Auctorem suum superbiendo contemnit, jure & à subjecta carne prælium suscipit. Unde & ille primus inobediens, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit. Quia*

Genes. 3. *enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et quia Auctori suo subditus esse noluit, jus carnis subditæ, quam regebat, amisit, ut in se ipso inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disceret, quod elatus amisis-*

misisset. Nullus ergo postquam superna appetere cœperit, si carnis voluptate prosternitur, tunc se victum judicet cum apertè superatur. Si enim plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis, tunc caro vicit, cùm spiritus latenter intumuit: jam tunc quippe anima per originem culpæ in petulantiam jumentorum cecidit, cùm efferendo se more volucrum, ultra quam debuit, evolavit. Hinc est quòd longa continentia repente solvitur, hinc quòd plerumque & usque ad senium virginitas servata vitiatur. Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus judex despicit etiam integritatem corporis; & quandoque per apertum malum reprobos annuntiat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat.

29. *Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, dolo, contentione, malignitate, susurrones, detractores,* &c. Hæc infidelis, superbi, & ingrati animi mala germina. Confer cum Sapientiæ 14. *Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam* (inquit Sapiens) *sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat: & omnia commissa sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum, Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis.* Infidelitatis & ingrati animi mala germina

CAPUT II.

SENSUS LITTERALIS.

1. P*ropter quod inexcusabilis es o homo, omnis qui judicas.* Cùm Gentium Philosophi inexcusabiles sint, quia cognitâ Dei justitiâ, non attenderunt, tamen dignos esse morte quicumque flagitia mox recensita committunt, vel committentibus quoquo modo consentiunt, ne existimes, ô Judæe Legisperite, & quisquis de Lege, Circumcisione & promissis Dei gloriaris, & Gentiles interim judicas & damnas, aliquam tibi excusationem apud Deum æquissimum ac summum judicem suffragari. *In quo enim*, seu hoc ipso quòd *judicas alterum, teipsum condemnas*, ut peccatorem & morte dignum: *eadem enim agis quæ judicas*, sive damnas. Nec ignorantia igitur te excusare potest, cùm noveris malum esse quod damnas in aliis: nec innocentia, cùm illa ipsa agas de quibus alios condemnas. Et si ab aliquibus fortè eorum, quæ mox enumeravi, criminum, abstines, id facis timore pœnæ quam lex minatur, vel infamiæ quæ crimini adjuncta est, non amore justitiæ: adeòque cordis depravatione & mala voluntate reus es, quamvis manum ab opere cohibeas. De aliis temerè non judicandum.

2. *Scimus enim*, non solùm notione naturali, sed ex Scripturis sanctis, *quoniam judicium Dei est secundùm veritatem in eos qui talia agunt*. Judicium justum, incorruptum, non ex rei specie aut externis conjecturis, sed ex veritate, nulla personarum habita ratione, nihil dans gratiæ aut odio, secundùm cor & opera, exercebit Deus in hujusmodi criminum reos. Hoc certò scimus, id credere firmiter debetis, ut Dei verbum.

3. *Existimas autem hoc, ô homo qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?* Putas tu, qui damnas alios hisce vitiis contaminatos, & nihilominus hæc admittis, te Dei judicium ac vindictam evasurum? Oppidò fal- Dei Judicium vitari non potest,

falleris. Homines enim tribus de causis crimina impune ferunt, vel quia ignorantur, vel quia nemo tam potens est qui illa puniat, aut quia jus gratiâ vel pretio corrumpitur. Horum nihil in Dei judicio locum habet. Omnia scit, omnia potest, ex veritate & æquitate judicat. Job. 34. *Oculi ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat. Non sunt tenebræ & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium. Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Novit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur.*

4. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* An magnam & superabundantem Dei bonitatem seu benignitatem contemnis, qua immeritos gratia sua misericorditer prævenit, eisque peccata condonat? & patientiam qua malos tolerat, & longanimitatem qua pœnam in longum tempus differt? Contemnis enim verò, qui iis ad spem impunitatis & peccandi licentiam abuteris. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam*, & morum emendationem *te adducit?* Invitat, non solum obvia Dei cognitione ex creaturis, sed lege, Prophetarum prædicatione, promissis; Messiæ ad te missi sermonibus & miraculis, aliisque beneficiis. Id certè ignorare non potes, nisi ignorantia voluntaria & affectatâ.

5. *Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.* Tu verò pro duritia tua, & callo quod cordi tuo prava peccandi consuetudine veluti obductum est, quo fit ut Dei ad pœnitentiam invitantis suasionibus & impulsibus non emolliaris, pœnas instar thesauri in tuam perniciem accumulas apud justitiam Dei, quas in te effundet in die ultionis, quo palam justum in omnes judicium exercebitur. Græci interpretes legunt: *In die iræ, & revelationis, & justi judicii Dei.* Dies revelationis vocatur, quia omnium hominum opera & consilia, & peccati deformitas, quæ nunc latet plurimos, dum prosperum & felix scelus virtus vocatur, & Dei justitia, ad quam non attendunt peccatores, dum dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam, velut reducto velo clarissimè conspicientur.

6. 7. 8. *Qui reddet unicuique*, sive circumcisus sit, sive incircumcisus, mercedem vel pœnas, *secundum opera ejus*, non secundum fidem dumtaxat. Hoc Apostoli loco & necessitas & merita bonorum operum stabiliuntur. *Secundum opera ejus.* Secundum qualitatem, numerum, intentionem operum, bonis bona, melioribus meliora; malis mala, nequioribus graviora supplicia justus judex retribuet. *Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.* Iis qui perseverando in bonis operibus & omnia vitæ Cristianæ officia ad finem usque vitæ implendo, gloriam & honorem & immortalitatem in Deo quærunt, vitam æternam retribuet. *Iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.* Iis qui contentiosi sunt, & præjudicia sua, privatasque opiniunculas pertinaciter defendentes malesana disputandi prurigine: & veritati ac doctrinæ Evangelii, sive dogmata, sive mores spectanti resistunt: & injustitiam amplectuntur, adhærentque doctrinis erroneis quibus sana veræ Religionis dogmata evertuntur, aut morum corruptela fovetur, infligetur à Deo justo judice grave supplicium.

9. 10. *Tribulatio & angustia in omnem animam operantis malum, Judæi primum & Græci.* Afflictio & pœna, quam effugere nemo poterit, opprimet omnem hominem operantem malum, non eos dumtaxat qui ex habitu peccant; Judæum primum, cujus peccatum gravius est, cum ignorantiæ excusationem fru-

frustrà prætexat, & majoribus beneficiis fuerit ingratus; deinde Gentilem. *Gloria autem* æterna, *& honor* verus & solidus apud Deum, *& pax*, id est bonorum omnium quieta, perpetua, certa & secura possessio, parata est *omni operanti bonum* ex fide Christi mediatoris, vel ante vel post ejus adventum, *Judæo primum*, qui prior est in promissionibus, *& Græco*, sive Gentili.

11. 12. *Non enim est acceptio personarum apud Deum*. Deus cum homines judicat, personas non respicit, an Judæus sit vel Gentilis; nobilis vel ignobilis, dives vel pauper, doctus vel indoctus, sed tantum respicit causæ merita, sola opera & cordis affectus. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt*. Quicumque sine lege scripta, quam Deus per Moisen Israelitis dedit, peccaverunt, sine legis damnatione peribunt, secundum legem dumtaxat naturalem, quam violaverunt, judicati; non secundum legem scriptam, quam non noverant, & quæ illis posita non fuerat: *& quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*. Qui verò lege a Deo accepta, contra eam peccaverunt, per legem condemnabuntur, ut ejus prævaricatores: Nemo verò putet, hoc verbo, *judicabuntur*, mitius aliquid significari, quam hoc verbo, *peribunt*: Solet enim Scriptura judicium etiam pro æterna damnatione ponere, ut Joan. 5. 18. & 19. Deinde non solum minimè mitioris, verùm etiam deterioris conditionis esse illos qui scientes peccant, confirmat Apostolus. Hi sunt autem maxime qui legem acceperunt, Rom. 4. 13. *Ubi lex non est, nec prævaricatio*. Rom. 7. 7. & 8. *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces*, &c. Ab hoc reatu graviore liberat gratia Spiritus Sancti per Jesum Christum Dominum nostrum, quæ diffusa caritate in cordibus nostris donat justitiæ delectationem, qua immoderatio concupiscentiæ superetur. Hinc itaque confirmatur non solum nihil mitius, sed gravius aliquid intelligendum, de quibus dictum est, *Qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*, quam de illis qui sine lege peccantes sine lege peribunt; nec pro pœna transitoria hoc loco dictum *judicium*, sed pro ea qua etiam non credentes judicabuntur, scilicet æternâ. *S. August. lib. de Fide & Operibus cap. 23.*

13. *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum*; Legem nosse, & singulis sabbatis in synagogis audire, ut Judæi, non sufficit ut justus sit homo interiori justitia & sanctitate, cujus maximè rationem habet Deus: *sed factores legis justificabuntur*, justi habebuntur & judicabuntur a Deo, utpote justitiam, quæ lege præcipitur, ex fide per dilectionem operante exercentes. Confer cum 1. Joan. 3. *S. August. lib. de spiritu & littera, cap. 26.*

„ *Qui facit justitiam, justus est*. Non ergo ita intelligenda est hæc Apostoli sen„ tentia, *Factores legis justificabuntur*, tamquam per opera, non per gratiam „ justificentur: cum dicat, justificari hominem per fidem sine operibus legis, ni„ hil aliud volens intelligi in eo quod dicit, *gratis*, nisi quod justificationem opera non præcedunt. Apertè quippè alibi dicit, *Si gratia, jam non ex operibus*, „ *alioquin gratia jam non est gratia*. Sed sic intelligendum est, *Factores legis ju*„ *stificabuntur*, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi justificentur: ut „ non justificatio factoribus accedat, sed ut factores justificatio præcedat. Quid „ est enim aliud, *justificati*, quam justi facti, ab illo scilicet qui justificat impium, „ ut ex impio fiat justus? Si enim ita loqueremur, ut diceremus, Homines li„ berabuntur; hoc utique intelligeretur, eis qui jam homines essent accedere li„ berationem: si autem diceremus, Homines creabuntur; non utique intelli„ geretur eos creari qui erant, sed ipsa creatione homines fieri. Ita si dictum es„ set, Factores legis honorabuntur; non rectè acciperemus nisi honorem his „ qui jam essent factores legis accedere. Cum verò dictum est, Factores legis ju„ stificabuntur; quid aliud dictum est quam, Justi justificabuntur? Factores „ enim legis utique justi sunt. Ac per hoc tantumdem est ac si diceretur, Fa„ ctores legis creabuntur, non qui erant, sed ut sint: ut sic intelligerent

Rom. 11. 6.

Factores legis nō justificantur quia legem observant, sed illam observant quia per Dei gratiam justificati sunt.

etiam

„ etiam Judæi legis auditores, indigere se gratiâ Justificatoris, ut possint esse „ factores.

S. August. lib. de Spiritu & littera cap. 27.

Quo sensu gentes legem non habentes naturaliter faciant quæ legis sunt.

14. *Cum enim gentes*, fide Christi mediatoris imbutæ, *quæ legem*, scriptam, *non habent*, ut Judæi, *naturaliter*, ipsa naturâ duce, naturâ (inquam) per gratiam reparatâ, sanatâ, & adjutâ, sive solo naturalis legis dictamine, per fidei lumen, & gratiæ medicinalis auxilium roborato, *ea quæ legis sunt*, *faciunt*, implent & observant accurate Decalogi præcepta; *ejusmodi* (Gentiles) *legem*, scriptam, *non habentes*, *ipsi sibi sunt lex*, dum sua sponte ac proprio judicio, sine externo scriptæ legis adminiculo, doctrina & admonitione, bonum operantur. „ Naturaliter ergo homines quæ legis sunt, faciunt: Qui enim hoc non faciunt, „ vitio suo non faciunt. Quo vitio lex Dei est deleta de cordibus: ac per hoc, vi- „ tio sanato, cum illic scribitur, fiunt quæ legis sunt naturaliter: *Non quod per* „ *naturam negata sit gratia, sed potiùs per gratiam reparata natura. PER unum* quippe *hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransivit, in quo omnes peccaverunt*: & ideò quia *non est distinctio, egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius*. Qua gratia in interio- „ re homine renovato justitia scribitur quam culpa deleverat: & hæc misericor- „ dia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum. *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*.

Rom. 5.

Rom. 3.

1. Tim. 21. 5.

15. 16. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum: & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*. Vitæ quippe innocentia ostendunt, id quod lege præscriptum est, scriptum esse in cordibus suis à Spiritu sancto. Vel, operibus ostendunt, naturæ legem eadem præcipientem ac prohibentem, quæ lex scripta, animis suis à Deo inditam. Quod & ipsorum conscientia testatur interiori dictamine rationis, variisque cogitationibus illos accusantibus, aut defendentibus, *In die (cum judicabit Deus occulta hominum) secundum Evangelium meum per Jesum Christum*. Quæ cogitationum invicem accusantium aut defendentium disceptatio ultimam diem maximè respicit, qua Deus per Jesum Christum judicabit occulta etiam consilia & cogitationes cordium, secundum Evangelium quod prædico. Evangelii porrò fidem hic appellat, quia sola ratione constare non poterat per quem Deus homines esset judicaturus.

In die, hic idem significat, quod *in diem*; quasi in hac vita fiat disceptatio causæ, sed pro die ultimi judicii.

17. 18. 19. 20. *Si autem tu Judæus cognominaris*, religione, *& requiescis in lege*, & fiduciam ponis in lege, quasi tibi salutem præstare possit; *& gloriaris in Deo*; id est, de Dei agnitione, cultu, beneficiis; *& nosti voluntatem ejus*; & perspectum habes ex libris Moisis & Prophetarum quid Deus à te fieri velit; *& probas utiliora*, *instructus per legem*. Ex lege in qua institutus es à prima ætate, discernis & approbas meliora. *Confidis te ipsum esse ducem cæcorum*, tantam legis scientiam tibi arrogas, ut errantibus ducem te præbere possis; *lumen eorum qui in tenebris sunt*; & doctrinæ lucem afferre iis qui in tenebris ignorantiæ versantur; *Eruditorem insipientium*, sive imperitorum, magistrum infantium, sive simplicium, qui morum disciplinâ indigent; *habentem formam scientiæ & veritatis in lege*. Quippe qui habere te gloriaris in lege regulam agendorum & credendorum, quâ alios informare possis.

21. 22. 23. 24. *Qui ergo alium doces*, *te ipsum non doces*; non redigis ad praxim bene vivendi præcepta, quæ tradis; dicis, & non facis: *qui prædicas non furandum*, *furaris*: per avaritiam, malis artibus, usuris, res alienas usurpas: *qui dicis non mœchandum mœcharis*: adulterio, aliisque libidinibus te polluis: *qui abominaris idola*, *sacrilegium facis*; dona idolis oblata usurpans, idololatrarum mensas, in quibus victimarum partes apponuntur, & vina libationum propinantur, frequentans; aut quovis modo veri Dei cultum pervertens, templum aut res sa-

sacras profanans. (*Malach.* 1. 8. 12. 13. 14.) *Qui in lege gloriaris*, tanquam à Deo accepta, per prævaricationem legis *Deum inhonoras*. Legis enim violatio contemptum legislatoris involvit. Indèque occasionem das gentibus Deum blasphemandi (*Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.*) Dicebant enim gentiles malis Judæorum moribus offensi. Ecce qualis Religio, quæ talem vitam parit. Confer cum Isaiæ 52. 5. *Et jugiter tota die nomen meum blasphematur*. Ezechiel. 36. 20. *Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de terra ejus egressi sunt.*

25. 26. 27. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes*: Circumcisio prodest Judæo pro statu legis, si legem observet, vel etiam initio promulgationis Evangelii cum legales ceremoniæ nondum prohibitæ essent, ac mortiferæ, tametsi per Christi mortem & resurrectionem extinctæ & abrogatæ? Unde Paulus Timotheum circumcidit. Proderat (inquam) tunc Judæo circumcisionem carnis ad spiritum transferenti: Proderat, non ratione signi, sed ratione rei significatæ, scilicet circumcisionis cordis, de qua Jeremiæ 4. 4. scriptum est: *Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda*. Alioqui *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per caritatem operatur*. Et, *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei*. *Galat.* 5. 6. 1. *Corinth.* 7. 19.

Si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Non plus tibi proderit circumcisio tua, quam si adhuc incircumcisus esses; eodem loco habebit te Deus ac hominem incircumcisum & gentilem. *Si igitur præputium*, id est homo præputium habens, homo incircumcisus, *justitias legis custodiat*, mandata legis observet, cujus observantiæ debitor est Judæus vi circumcisionis susceptæ; *nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur*? Nonne apud Deum pro circumciso habebitur, & ei æque acceptus erit ac si circumcisus esset, quamvis carne sit incircumcisus? *Et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es*? Et gentilis ex genere & nativitate incircumcisus, si perfectè legem servet, damnabit te, qui cum legem scriptam acceperis à Deo, & circumcisus fueris, legem violas: externos quidem ritus studiosè observans, animi verò puritatem, justitiam, caritatem, quæ præcipua sunt legis, & ejus spiritus, nullatenus curans.

28. 29. *Non enim qui in manifesto Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne est circumcisio*. Non enim qui genere & externa dumtaxat religionis professione Judæus est, is verè Judæus est & Deo acceptus: neque vera, salutaris, & Deo accepta circumcisio ea est quæ fit in carne, & exterior dumtaxat ceremonia est: *sed qui in abscondito, Judæus est*: sed is verè Judæus, qui talis est intus, & pura mente Deum colit: *& circumcisio cordis in spiritu, non littera*: Vera circumcisio est ea quæ fit interius per Spiritum Dei, vitia & pravos affectus præcidentem, non externa illa ceremonia quam lex præscribit. *Cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est*. Verus ille Judæus laudem & commendationem non exspectat ab hominibus, qui non vident nisi quæ foris conspicua sunt, sed a solo Deo, qui cor intuetur.

CAP.

CAPUT II.

SENSUS MORALIS.

Temerarii judicii iniquitas.

1. P*Ropter quod inexcusabilis es o homo, omnis qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas. Eadem enim agis quæ judicas.* Maxima pars Christianorum, quamvis nullam in alios jurisdictionem vel auctoritatem habeant, proximos suos vel in privatis colloquiis & familiaribus congressibus, vel intus apud se, nemine conscio, temere judicant & condemnant, jus Dei usurpantes, violantes caritatem, sibi ipsis damnationem arcessentes, omnisque excusationis suffugium apud Deum præcludentes. *Propter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui judicas.* Ea mensura nobis remetietur, qua metimur alios. Qua facilitate, qua levitate, qua libidine, qua animi aversione & odio judicamus Christianos fratres, ea nos severitate Deus judicabit, qui operum nostrorum, sermonum, & ipsarum cogitationum cordis, judex est & testis. *In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.* Se ipsos maximè condemnant Pastores, concionatores, & conscientiarum moderatores, qui peccata committunt eadem, & plerumque graviora iis, de quibus alios judicant. „ Et ideo oportet unumquemque de sua prius conscientia judicare, & tunc ejus, „ quem judicat, gesta discutere: quod si fieret, omnis penitus adeundi honoris „ Ecclesiastici abscinderetur ambitio, si se judicandos potius quam judicaturos „ hi, qui præesse volunt populis, cogitarent. Nemo ergo existimet quòd possit effugere judicium Dei. *Quo ibo à spiritu tuo* (inquit Propheta) *& quo à facie tua fugiam?* Et quia hæc ad eos maximè dicuntur, qui præsunt judiciis populorum, alibi scriptum est: *Tempus est ut incipiat judicium à domo Dei.* Et alibi ait Dominus: *Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi . . . . Si nos ipsos judicaremus,* inquit Apostolus, *non utique judicaremur.* Prius itaque nos ipsos judicemus in tribunali conscientiæ nostræ, peccata nostra per pœnitentiam expiemus, vitam agamus professione nostra & ministerio nostro dignam, prius quam alios judicare aggrediamur: alioquin timeamus ne Dominus nobis terribiliter exprobrando dicat: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum . . . . Existimasti, inique, quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.*

Origenes lib. 2. in Epist. ad Rom. cap. 2.

Psal. 138.

1. Petri 4. 17.

Levitici 10. 3.

Psal. 49. 16.

Dei judicium quam metuendum.

2. 3. *Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.* Quam metuendum judicium illud, quod non secundum adulationem, non secundum Directorum legem Dei benignius interpretantium, & plus æquo emollientium jugum Christi, opiniones; non secundum humani cordis ignaviam, cæcitatem, illusiones, & corruptionem fiet; sed secundum veritatem, lumen, & justitiam inflexibilem & incorruptam Dei. Ascendat homo tribunal conscientiæ suæ, ibique *secundum veritatem* se judicet, ne a Domino judicetur, & cum hoc mundo damnetur. Quid seducimus miseri nosmetipsos? in memoriam revocemus novissima nostra, ne peccemus. Nam & per ignem nobis transeundum est, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Ibi aurum nostrum vertetur in scoriam, ibi revelabitur universa impuritas, ibi veritas ipsa accepto tempore quod nobis interim datum contemnimus, justitias judicabit. Quid verò illic omnes justitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ reputabuntur? quidquid nunc parvipendendo transimus, palpando tegimus, dissimulando negligimus, quanto illic cruciatu vindex flamma consumet? Utinam magis

S. Bernardus Serm. 28. De Diversis.

,, nunc daret quis capiti meo aquas, & oculis meis fontem lacrymarum! Forte ,, enim non reperiret ignis exurens, quod interim fluens lacryma diluisset. Jam ,, verò post ignem illum putas aliquid residuum invenietur in nobis? aut tantum ,, erit ut audeamus illud vultui Majestatis offerre; aut ejus sic adstare conspe- ,, ctui? Quis ille pudor erit, quæve confusio, post tanta beneficia tam tepidos, ,, tam imperfectos, tam vacuos apparere ante faciem Domini Dei nostri? Fugie- ,, bat Adam ut absconderetur ab eo, post unius utique pomi vetiti gustum: ,, quid nos post tanta flagitia præsumemus. Quando ab hac confusione purga- ,, bitur oculus cordis, cui nunc operam dare negligimus, ut irreverberata acie ,, veri illius Solis radios valeat intueri? *Existimas autem hoc, o homo, qui judi- cas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?* Nequaquam. Unde *Job.* 11. 20. scriptum est: *Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab* ,, *eis*. Oculi impiorum, intentiones sunt in eis carnalium desideriorum. Qui ,, idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolan- ,, tur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus tempo- ,, ralibus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt: sed ,, cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit, & ,, tamen carnale desiderium crescit. Res habita instanti fine corripitur, & ha- ,, bendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum desideria cum vita terminantur. *Quorum oculi tunc superna ultione deficiunt, quia suo hic judicio à terrena deficere delectatione noluerunt.* A quibus & omne effugium ,, perit: quia eorum malitia ab animadversione districti judicis quo se valeat oc- ,, cultare, non invenit. Nam nunc iniqui cum tristia aliqua vel adversa pa- ,, tiuntur, effugii latebras inveniunt: quia ad voluptatem protinus carnalium ,, desideriorum recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, divitiis animum demul- ,, cent. Ne despectus proximorum deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fa- ,, stidio corpus atteritur, antepositis epularum diversitatibus nutritur. Si quo ,, animus mœstitiæ impulsu dejicitur, mox per interposita jocorum blandimen- ta relevatur. *Tot ergo hic habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit; quia eorum mens, amissis omnibus, se solummo- do & Judicem conspicit. Tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa serva- tur: & repente miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt.*

S. Gregorius libro 20. Moral. cap. 13.

4. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Impotentem ne existimas, quod improbos statim non puniat? An ejus tolerantiam peccandi licentiam interpretaris? Ultionem interim differt, quia bonus: sed repetit aliquando, quia justus. *Ne dixeris* igitur, *Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. Ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserabitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.* Noli errare; Deus non irridetur. Deus judex justus, fortis, & patiens, longanimis & multum misericors: sed in patientiæ suæ, bonitatis, ac misericordiæ contemptores severum judicium exercebit, æternamque repetet ab eis ultionem. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœniten-* ,, *tiam te adducit?* Peccatur, & vivitur; accedunt peccata augetur vita: bla- ,, sphematur quotidie, & solem suum facit oriri super bonos & malos. Vocat ,, undique ad correctionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis ,, creaturæ, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per concionatorem, vo- ,, cat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis. *Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini ut fur.* Quamobrem ne di-

Patientia Dei peccatores ad pœnitentiam expectantis.

Eccl. 5. 4. 6. 7.

S. August. Enarrat. in Psal. 102.

2. *Petri*, 7. 9. 10.

Eccl. 5. 8. 9. vinæ patientiæ obtentu perseveres in peccatis. *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.*

Eccl. 3. 27. 5. *Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.* Cor durum, quod nec beneficiis & promissis emollitur, nec terrore flectitur, male habebit in novissimo die. Iram implacabilem, pœnasque æternas & reconditas sibi colligit cor impœnitens in diem ultionis. *Thesaurizas tibi iram*, inquit Apostolus, *demonstrans non eum qui judicat, sed eum qui judicatur, hujus rei autorem esse. Tibi ipsi colligis iram, non tibi Deus. Etenim ille omnia præstitit quæ oportebat.* Perfecit enim ut cognosceres „ tum quæ bona essent, tum quæ mala: præterea & lenitatem exibuit suam, ad „ pœnitentiam te vocavit, diem comminatus est terribilem, modis omnibus ad „ meliorem frugem te illiciens. Qui si inflexus manes, tibi ipsi colligis iram in „ die iræ ... Deus auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius „ thesaurus in sempiterna misericordia in eos qui non contempserunt misericor- „ diam: tuus autem thesaurus in ira invenietur, & quod ponis quotidie per mo- „ dicum, postea massam inventurus es: minutatim ponis, sed cumulum invenies. „ Noli attendere minuta peccata tua quotidiana: de minutissimis guttis flumina implentur. Vox misericordiæ in hac vita nos vocat, ne cordis aures occludamus: alioquin pondere misericordiæ contemptæ & exacerbatæ justitiæ in morte opprimemur. Tempus vitæ præsentis dies, est misericordiæ: tunc erit *dies iræ & revelationis justi judicii Dei.* Tunc palam innotescet omnibus justitia divini judicii, quod nunc justum esse incredulis & impiis non videtur. *Deus de suo optimus, de nostro justus. Nisi enim homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset ex naturæ proprietate: at nunc etiam justum eum patitur ex causæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & justum. Et bono enim juvando, & malo puniendo, justitiam exhibens, utramque sententiam bono præstat, hinc vindicans istud, inde remunerans illud .... Dicimus plenum perfectumque credendum judicium Dei, ut ultimum jam atque exinde perpetuum: ut sic quoque justum, dum non in aliquo minus: ut sic quoque Deo dignum, dum pro tanta ejus patientia, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque judicii non nisi de totius hominis repræsentatione constare.*

Impœnitentia & durities cordis.
S. Joan. Chrysost. Homil. 5. in Epist. ad Romanos.
S. August. Enar. in Psal. 93. n. 9.
Tertullian. lib. De Resurrectione carnis, cap. 14.

6. 7. 8. *Qui reddet unicuique secundùm opera ejus.* Non secundum nobilitatem aut dignitatem sive potentiam sæcularem, non secundum divitias, non secundum scientiam, sed secundum opera unicuique reddet justus judex. *Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam.* Merces vitæ æternæ vitam otiosam & mollem agentibus non retribuetur, sed cælestia & æterna bona fide quærentibus; difficultates omnes & impedimenta spe & patientiâ vincentibus: bonorum operum fructum ex caritate proferentibus; humilitatem, quæ *gloriæ* semen est; mundi contemptum, quo verus & perennis *honor* acquiritur; pœnitentiam & corporis mortificationem, quæ germen est *incorruptionis* & immortalitatis. Patientia boni operis in illis est, qui agones & certamina perferunt pietatis. *Christianorum ergo est pressuram pati in hoc sæculo, & lugere, quorum est vita æterna.* A bonis operibus non desistendum unquam pronter adversa quæ patimur. *Patientia* enim *opus perfectum habet. Ut sitimus perfecti & integri, in nullo deficientes.* Et, *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis repromissionem.* Vita porrò æterna non conferetur nisi illis qui recta & pura intentione bonum facientes non deficiunt, non temporalia quærentes, sed æterna. Hos corona incorrupta manet, & honor filiorum Dei. *Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.* Curiositas dubiis contra fidem, aut le-

Deus unicuique reddet secundum opera.
Origenes in Epist. ad Rom. lib. 2. cap. 2.
Jacobi 1. 4.
Hebr. 10. 36.

legem Dei, viam aperit: dubia porrò disputationes & contentiones pariunt: contentio pertinaciam: pertinacia januam mentis & cordis claudit veritati, aperit errori & iniquitati. Error & iniquitas pondus iræ & indignationis divinæ trahunt in animam, veritatis & legis, quæ Deus est, inimicam. Vocem veritatis audire noluit: vocem illius Deus non exaudiet, cum in angustia extrema clamaverit. *Numquid Deus audiet clamorem ejus, cum venerit super eum angustia?* Clamorem ejus angustiæ tempore Deus non audit, quia tranquillitatis tempore in præceptis suis ipse clamantem Dominum non audivit. Tantò major tunc exercetur severitas, quantò nunc major misericordia prorogatur: & districtè tunc judicium non correctis exerit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impendit.

Job. 27. 9. S. Gregorius lib. 17. Moral. cap. 8.

11. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.* Non respicit faciem; & quæ hominem exterius spectabilem apud homines faciunt, sed cor. Non coronat nisi, quæ in eo regnat, caritatem: non damnat nisi, quæ in eo dominatur, cupiditatem. Viæ ejus longè dissimiles sunt viis terrenorum judicum, de quibus a Propheta dictum est: *Usquequo judicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?*

Psal. 81. 2.

12. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.* Nemini suppetit excusatio de ignorantia veritatis & officiorum suorum. Nemo enim sine lege vel in lapideis tabulis, vel in corde scriptâ. Hæc accusat, convincit, judicat & damnat peccatores. Qua ratione igitur excusari possent, qui acceptâ insuper lege Evangelii, ita vivunt quasi legem non haberent? quantò graviora merentur supplicia? *Humana superbia tamquam præsumens de viribus liberi arbitrii excusatam se putat, quando ignorantiæ, non voluntatis videtur esse quod peccat. Secundùm hanc excusationem, inexcusabiles dicit Scriptura divina quoscumque scientes peccare convincit. Dei tamen justum judicium nec illis parcit qui non audierunt.* Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. *Et quamvis se ipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum atque obedientiæ dedisse præceptum, nec nisi ejus, qui malè usus est, libero voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros, manasse peccatum... Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat. Quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio. Ideo autem divina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes, sed scientes peccant, ut secundùm judicium superb[illegible]iæ, quo multum confidunt de viribus propriæ voluntatis, se inexcusabiles videa[illegible] quia de ignorantia jam non habent excusationem suam, & nondum est justit[illegible] [illegible]ui præsumebant sufficere voluntatem.*

S. August. Epist. 194. aliàs 105.

13. *Non eni[illegible] auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Lumen legis & Evangelii accepisse nihil prodest iis qui legem non servant, qui secundùm Evangelium vitam non instituunt. Audienda lex cum docilitate, grato animo recolenda est legis Ev[illegible]gelicæ per Christum datæ memoria, in ea meditandum cum fide, observanda est ex caritate, quæ finis est & plenitudo legis. Quod totum quia gratiæ opus est, humillimis & ferventissimis precibus est à Deo flagitanda. Apostolicam istam sententiam cum tremore audiant Christiani, qui sacras quidem conciones lubenter audiunt, sed nihilo meliores evadunt. Audiant cum tremore Pastores, Doctores, Concionatores, qui Scripturas legunt, intelligunt, populis exponunt: nec tamen secundùm Evangelium vivunt. Non enim lex ideo nobis data est, ut nostras aures demulceat, sed „ ut ad bonorum actionem nos deducat. *Custodite diligentes, quod libenter audistis*

Non auditores, sed observatores legis ap ud Deũ justi sunt,

S. Bern. Epist. 129. Matth. 6. Luc. 11.

stis (scribebat S. Bernardus ad Januenses) *Mementote scriptum*, Quia metuebat Herodes Joannem, & libenter eum audiebat. *Sed beatus foret, si audita libenter æquè servasset Denique non qui audiunt, sed* BEATI *qui audiunt & custodiunt verbum Dei*. Contra verò maledicti qui vel audire contemnunt, aut negligunt, vel frustra audiunt & ne conversionis suæ fructum referat, impediunt. „ Quantum in nobis valeat sermo Dei ad correctionem vitæ nostræ, &
„ ad speranda præmia ejus, pœnasque metuendas, unusquisque in se metiatur;
„ & conscientiam suam ante oculos ejus sine dolo ponat, nec sibi blandiatur in
„ tanto periculo, quoniam & ipse Dominus Deus noster nulli blanditur: & si
„ consolatur nos promittendo bona sua, & confirmando spem nostram; male
„ viventibus tamen & contemnentibus verbum suum, omnino non parcit. In-
„ terroget se unusquisque, cum tempus est, & videat ubi sit, & aut perseve-
„ ret in bono, aut mutetur a malo. Non enim quicumque homo, aut quicumque Angelus, sed *Deus deorum Dominus locutus est, & vocavit terram* per Prophetas, per Filium suum, per Apostolos suos, per Pastores & Concionatores, per voces arcanas inspirationum suarum, per prospera, per adversa, promittendo, comminando nos vocat. Audimus, & Dei legem adeo sanctam, adeo facilem, adeo suavem, adeo utilem saluti animarum nostrarum, observare negligimus; & præsumimus nos salvos fore, quia vocati sumus ad lumen admirabile Evangelii, ipsumque legimus, vel audimus, non attendentes quòd *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*.

S. Aug. Enarrat. in Ps. 49.

Conscientia peccatorum accusatrix in judicio Dei.

15. 16. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die qua judicabit Deus occulta hominum*, &c. Conscientia uniuscujusque accusatrix est testis in judicio Dei. Ejus accusatio declinari, ejus testimonium recusari nulla ratione, nulla cavillatione potest. Inter se invicem accusant & defendunt cogitationes incertæ, timidæ, contrariæ, cor inordinatum, & suis cupiditatibus perturbatum malè torquentes. *Jussisti Domine, & verè sic est, ut animus inordinatus sibi ipsi sit pœna.* Sola dilectio legis pacem affert, quæ tranquillitas ordinis est. *Pax multa diligentibus legem tuam.* Dilectio porrò legis cum fideli & accurata ejus observantia conjuncta est. Si Gentiles naturæ legem non observantes justam excusationem coram Deo proferre non possunt, quia signatum est super homines lumen vultus Dei, & omnium animis innata Lex illa est, quæ à malo declinare, & bonum facere præcipit: Si Judæi se inaniter excusant: cùm Legem scriptam acceperint per Angelos in manu Mediatoris, scilicet Mosis Dei Ministri & Interpretis, cum a Prophetis sint edocti, cùm tot miraculis & beneficiis ad legis observantiam sint excitati, cùm Dei fœdere ac promissis de Messia ex ipsorum gente nasciture sint ad Dei mandata implenda animati: Quantò minùs Christiani justam excusationem proferre valent, qui non solùm legem, sed Spiritum gratiæ per Jesum Christum redemptorem ac mediatorem omnium hominum, maxime verò fidelium, acceperunt? An prætexere possunt infirmitatem? Sed Deus qui urget præcepto, prævenit auxilio, & omnia possumus in eo qui nos confortat. An obtendere possunt ignorantiam? sed Homo quilibet ad imaginem Dei conditus naturæ lege scire compellitur, sive pravum, sive rectum sit quod operatur. *Nam ad judicium pro actione cur venit, si potuit nescire quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis erudiri contemnunt, utrum bona an mala sint quæ faciunt, sciunt. Nam si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentatione gloriantur? Rursum si mala se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant? Ipsi enim sibi testes sunt, quia sciunt malum esse quod agunt, quod videri ab aliis verentur*.

S. August.

Homo naturæ lege scire tenetur an rectum vel pravum sit quod agit.

S. Greg. lib. 27. Moral. c. 16.

Si

Si enim veraciter malum esse non crederent, nequaquam hoc ab aliis videri formidarent. Unde bene per Sapientem dicitur: „ Cùm sit timida nequitia, dat testimo- „ nium condemnationi: *Quia dum de facto suo conscientiam pulsans timor redarguit, ipsa sibi testimonium perhibet damnabile esse quod agit. Quò contra per Joannem dicitur:* Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum. *Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certè fugere non possunt. Quia enim malum quod faciunt, noverunt, habent testem conscientiam, habent judicem rationem suam. In peccato igitur quod committunt, priùs contra se judicium suæ rationis inveniunt, & post ad districtionem æterni examinis perducuntur. Et hoc est fortasse quod per Psalmistam dicitur:* „ Abyssus abyssum invocat in voce „ cataractarum tuarum: *Quia dum miro ordine dispositionis occultæ malum non permittitur nesciri quod agitur, & suo se jam judicio peccator in conscientia condemnat, & post condemnationem propriam, ad æterni Judicis sententiam properat. Abyssum ergo abyssum invocare, est de judicio ad judicium pervenire.*

Sap. 17.

1. Joan. 2.

Psalm. 41.

19. 20. 21. 22. 23. *Confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt .... Qui ergo alium doces, te ipsum non doces*. Quàm inanis & periculosa est scientia quæ inflat! Væ illi qui scientiæ ac veritatis regulam habet præ manibus, nec ea utitur ad ædificationem fidelium, ad conversionem peccatorum, ad morum inprimis suorum emendationem; sed abutitur ad elationem, ad ostentationem, ad dominationem! Væ illi qui ingenium, scientiam, prudentiam, eloquentiam, industriamque suam sibi sufficere confidit, non solùm ut dux sit cæcorum, & lumen eorum qui in tenebris sunt; sed ut sui ipsius dux sit. Quàm multi cæci & duces cæcorum, mente eruditi, corde cæci; qui alios docent, seipsos non docent, id est, regulas scientiæ & veritatis, quas ex lege noverunt, sibi ipsis non applicant! Contremiscant Pastores, Doctores, Concionatores, Conscientiarum Moderatores, qui talenta quædam naturalia, & qualemcumque sacræ legis scientiam satis esse arbitrantur, ut regimen ac directionem animarum suscipiant, nec animum ipsi suum à vitiis & pravis cupiditatibus purgare, omnique virtutum genere excolere conantur & student. Ad ea attendant, quæ Iesus Discipulis suis, ad Prædicationem eos mittens, præscribit, quorum summa hæc est, ut virtute tales sint, atque ita expediti ac modesti, & ut „ uno verbo dicam, cœlestes, ut non minùs ob eorum vitam & mores, quàm „ ob sermonem atque doctrinam, Evangelium currat. Attendant ad exprobra- „ tiones Pharisæis & Scribis factas, quibus cùm nos virtute longè superiores es- „ se debeamus, quemadmodum nobis præceptum est, si modo cælorum regnum „ consequi cupimus, turpe profectò fuerit, si ipsis etiam pejores inveniamur: „ adeo ut ipsi quoque serpentes appellemur, & genimina viperarum, & duces „ cæci, culicem colantes, & camelum deglutientes, & sepulchra externè qui- „ dem pulchra, internè autem sordida, & paropsides in speciem mundæ .... „ Purgari prius necesse est, deinde purgare: sapientiâ instrui, atque ita de- „ mum alios sapientia instruere: lux fieri, & alios illuminare: ad Deum appro- „ pinquare, & ita alios adducere: sanctificari, & postea sanctificare: cum ma- „ nibus ducere, cum prudentia consilium dare. *Quia stultè egerunt Pastores, & Dominum non quæsierunt; propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.*

Talenta naturalia, ingeniū scilicet, scientia, eloquentia, industria, &c. ad regimen & directionem animarum, ad divini verbi Ministerium non sufficiunt.

S. Greg. Naz. Orat. 2. Apologet.

Jerem. 10. 21.

Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris, dum Dei gloriam tibi tribuis, humanam gloriam & populares applausus captas, temporalia commoda ex Ministerio sanctæ Prædicationis aut directionis animarum quæris. *Qui dicis non mœchandum, mœcharis*; cor tuum amore creaturarum prostituens, adulterans verbum Dei; in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, non in ostensione spiritus & virtutis Evangelium annuntians. *Qui abomi-*

abominaris idola, *sacrilegium facis*, teipsum adorans superbâ in talentis tuis complacentia, ut Lucifer; res sacras indignè tractans, nomen habens Sacerdotis, & vitam agens omnino sæcularem. *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras*, „ projiciens sermones Dei retrorsum. Sermones „ etenim Dei post se Prædicator projicit, cùm hoc quod dicit, facere contemnit. Quomodo autem dictis ejus alter obediat, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce? *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur, in regno cælorum* (inquit Christus). Qui solvit opere, & docet voce, in isto regno cælorum, id est in præsentis temporis Ecclesia, minimus Ministrorum est: in regno verò cælesti nec minimus. Lex scilicet prædicatoribus est posita ut vivendo impleant, quod loquendo suadere festinant. *Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur*, Gallus altos cantus noctu edens, Prædicatoris Evangelici symbolum est, ejusque officium designat, eò quòd se ad canendum parans, priùs alas excutit, & semetipsum feriens, vigilantiorem reddit. Necesse est enim ut Concionatores Evangelici priùs studio „ bonæ actionis evigilent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce: priùs se per sublimia facta excutiant, & tunc ad bene vivendum alios sollicitos reddant: priùs cogitationum alis semetipsos feriant; quicquid in se „ inutiliter torpet, sollicitâ investigatione deprehendant, districtâ animadversione corrigant; & tunc demum aliorum vitam loquendo componant: priùs „ punire propria fletibus curent, & tunc quæ aliorum punienda sunt denuntient: „ & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt, operibus clament.

S. Greg. Moral. lib. 19. c. 5.

Matth. 5.

S. Greg. Curæ Pastor. par. 3. cap. 6.

24. *Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes*. Quid damnabilius, quàm paganorum more vivere, & Christiano nomine gloriari? bona vita laus Deo digna: mala vita, blasphemiæ genus, & occasio in aliis, Christianæ Religionis dedecus & opprobrium. „ Cujus criminis rei sint Christiani, ex hoc uno „ intelligi potest, quia nomen Dei infamant. Et cùm scriptum sit nobis ut omnia faciamus in gloriam Dei, nos è diverso cuncta in Dei facimus injuriam. „ Cùmque ipse Salvator noster ad nos quotidie clamet: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui „ in cælis est*: nos ita vivimus ut filii hominum videant opera nostra mala, & „ blasphement Patrem nostrum qui in cælis est. Quæ cum ita sint, magna videlicet nobis prærogativa de nomine Christianitatis blandiri possumus: qui ita „ agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quòd Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. Numquid de nobis dicere Gentiles non possunt, *Ubi est lex Catholica quam credunt? ubi sunt pietatis & castitatis præcepta quæ discunt? Evangelia legunt, & impudici sunt: Apostolos audiunt, & inebriantur: Christum sequuntur, & rapiunt: vitam improbam agunt, & probam legem habere se dicunt .... In nobis Christus patitur opprobrium, in nobis patitur lex Christiana maledictum*.

Salvianus lib. 4. De Gubernatione Dei.

Matth. 5

Mala vita Christianorũ, dedecus est, & opprobrium religionis.

25. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est*: Quid prodest à Paganis, à Judæis, ab Hæreticis, exteriori cultu, Sacramentis, & ceremoniis discerni, & cordis corruptione, pravisque moribus illis assimilari? Non status, ad quem vocati sumus, sanctitas, sed vita sancto statui respondens, & observantia legum, Deo nos acceptos facit: nos certè paganis multò deteriores & culpabiliores sumus. Neque enim prævaricantur à lege quam non habent, quia, ut scriptum est, *Ubi non est lex, nec prævaricatio*: „ Ergo nec contemnunt legis scita quæ non habent: „ quia nemo potest despicere quod nescit. Nos ergo & contemptores pariter & „ prævaricatores sumus: ac per hoc paganis deteriores, quia illi non norunt Dei „ man-

Salvianus ibid.

„ mandata ; nos novimus : illi ea non habent , nos habemus : illi inaudita non „ faciunt , nos lecta calcamus . Et ideo apud illos ignorantia est , apud nos prævaricatio : quia minoris criminis reatus est legem nescire , quam spernere.

28.29. *Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto , in carne, est circumcisio . Sed qui in abscondito , Judæus est: & circumcisio cordis in Spiritu, non littera* . Tota Christianismi pietas in caritate posita est , quæ sola circumcisionem cordis perficit , resecando cupiditatem , inordinatos affectus , pravos habitus , & quascumque veteris hominis corruptelas . Ad nos pertinet spiritualis illa circumcisio : sine illa nihil proderit externa Christianæ Religionis professio : sine illa solam Evangelicæ Legis litteram , non spiritum habemus . *Nos enim* (inquit alibi Apostolus noster) *sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo , & gloriamur in Christo Jesu , & non in carne fiduciam habemus*. Sancti veteris Testamenti reipsa & spiritu Christiani erant ob circumcisionem cordis . Judæi carnales ab his patribus degenerantes , ob circumcisionem carnis remanserunt in carne Judæi , in corde pagani . Nos , tametsi nomine , & externa professione Christiani , pejores carnalibus Judæis , & prope similes Paganis sumus , nisi corde circumcisi sumus . *Circumcisio cordis in spiritu , non littera* . Circumcisionem cordis dicit , *puram ab omni illicita concupiscentia voluntatem : quod non fit littera docente & minante, sed Spiritu adjuvante atque sanante. Ideo laus talium non ex hominibus , sed ex Deo est , qui per suam gratiam præstat unde laudentur, de* „ *quo dicitur*, In Domino laudabitur anima mea : *& cui dicitur* , Apud te laus mea : *non quales illi sunt qui Deum laudari volunt quòd homines sunt, sed autem quòd justi sunt* .

Vera Christianismi pietas in circumcisione cordis posita.

Philipp. 3.3.

S. Aug. lib. de spiritu & littera: cap. 8.

CAPUT III.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. QUid ergo ampliùs Judæo est ? aut quæ utilitas circumcisionis ?* Si ita se res habet , ut circumcisio nihil prosit sine legis observatione , & præputium seu incircumcisio nihil obsit legem observanti , nec is vere Judæus sit apud Deum , qui in manifesto & externa dumtaxat professione Judæus est , & in carne circumcisus , sed qui in abscondito , sive interiùs Judæus est , & corde circumcisus , quid igitur eximium Judæo collatum est præ Gentili? quid præcipuum habet populus ille , quem Deus toties suum peculiariter populum, partem suam, hereditatem suam, vineam suam electam vocat ? aut quæ utilitas fuit exterioris circumcisionis à Deo institutæ ? *Multùm per omnem modum* . Ampliora certè beneficia Judæis à Deo præstita sunt , quàm Gentilibus ; modisque omnibus illis præcellunt , si privilegiorum ratio habeatur. *Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei* . Quorum quidem privilegiorum præcipuum est , quòd illis divina oracula, Lex, Prophetiæ, Scripturæ omnes divinæ , instar depositi pretiosi concredita sint : & quòd res divinis oraculis comprehensæ ad Judæos imprimis spectarent , cùm Messias & illis peculiariter promissus , & ex eorum genere natus, apud illos prædicaverit & miracula ediderit ; eisque primùm verbum salutis per Apostolos suos miserit .

3. *Quid enim , si quidam illorum non crediderunt* ? (eloquiis sive promissis Dei) *numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit* ? Numquid ipsorum infidelitas abolebit fidelitatem & constantiam Dei in præstandis promissis ? *Absit* . Fieri certe non potest,ut eloquia & promissa Dei quæ nullis suspensa sunt conditio-

tionibus, hominum infidelitate irrita & inania reddantur.

Psalm.50. secundùm Versionem LXX. 4. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*: Certissimè credatur Deum esse veracem, & in omnibus dictis promissisque suis constantem, qui nec fallere possit, nec falli. Homo autem ex depravatæ naturæ suæ propensione proclivis est ad mendacium, & inconstans in promissis. *Sicut scriptum est* Psalmo 50. à Davide Deum ita compellante: *Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaris*. Ut verax agnoscaris in verbis tuis, & fidelis in promissis: qui nec ob peccata mea retractes promissa mihi facta de regni stabilitate, ac successore, deque Messia ex genere domoque mea nascituro. Ita fit ut victor semper agnoscaris in judiciis, quæ homines rectâ ratione de tuis actis tulerint.

5. 6. *Si autem iniquitas*, seu injustitia nostra *justitiam Dei commendat*, spectabiliorem facit, magisque confirmat, *quid dicemus*? *Numquid iniquus* seu injustus *est Deus, qui infert iram*? qui nos punit. Numquid, inquam, injustitiæ accusari potest, quia gloriæ suæ bonum elicit ex improborum etiam peccatis? (*Secundùm hominem dico.*) Humano sensu loquor. Ex persona hominum insipientium & carnalium, qui divina non capiunt, hanc moveo objectionem. *Absit*, ut quis de Deo tam indigne sentiat. *Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum*? Si qua injustitiæ labes Deo adhærere posset, quâ ratione mundum judicaret? Supremus enim mundi judex, à quo appellari non potest, cujus judicium à nemine reformari & emendari valet, integerrimus & æquissimus est.

7. 8. *Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tamquam peccator judicor*? Si enim (dicit aliquis) veracitas & fidelitas Dei per meam infidelitatem illustrior apparuit ad gloriam ipsius promovendam, ex Gentium vocatione: cur ego damnor ut peccator & infidelis? *Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) Faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est*. Et cur non potiùs dicamus, Faciamus mala; ut inde bona proveniant, & Dei gloria promoveatur? quod quidam nobis per calumniam impingunt. Quos manet justissima damnatio. Absit enim ut illationem tam absurdam probemus: quin potiùs illam jure meritoque damnamus. Justè enim punit Deus peccata, etiamsi ex iis, occasione datâ, gloriæ suæ manifestationem ac promotionem consequatur.

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. *Quid ergo? præcellimus eos*? Numquid igitur nos Judæi Gentes præcellimus? *Nequaquam*. Non omnino. Etsi enim nos Judæi Legem & circumcisionem à Deo accepimus, nobisque credita sint ejus oracula, (quod uni tamen ejus benignitati, non meritis nostris tribuendum est) non tamen quoad fidem & gratiam Evangelicam, veramque justitiam, quæ & Judæis & Gentibus pariter indebitæ, gratis dantur, eos præcellimus. *Causati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse*. Jam ante convicimus Judæos & Gentiles omnes reos esse peccati, quamvis illi Legem, hi Philosophiam Magistram accepissent. *Sicut scriptum est*, variis scripturæ locis. (a) *Non est justus quisquam*, nequidem unus in universo hominum genere, ex sua origine, antequam justificetur ex fide. *Non est intelligens*, non est qui intelligentia sua rectè utatur, *non est requirens Deum*. Non est cui Deus cordi sit, & qui mandata ejus observare studeat. *Omnes declinaverunt* à via recta: *simul*, pariter, *inutiles facti sunt*, nullum bonorum operum fructum, ferentes, ut palmites infrugiferi à vite abscissi: *non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Ne unus quidem est bonæ frugis. *Sepulchrum patens est guttur eorum* (b). Sicut enim sepulchrum patens tetrum ac pestiferum fœtorem exhalat, ita os eorum blasphemias, calumnias, convitia, detractiones, aliosque id genus noxios sermones evomit. *Linguis suis dolose agebant*. Linguis suis ad dolos & fraudes abusi sunt: *venenum aspidum sub labiis eorum* (c). Quasi aspides exitiale venenum in quemlibet ejaculari

(a) Psal.13.1.2.3.
(b) Psal.5.11.
(c) Ps.139.4.

culari noxiis sermonibus parati sunt. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est* (a); qua odium corde latens proferunt, probris & maledictis lacessentes eos quibus sunt offensi. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*, (b) innocentium. *Contritio & infelicitas in viis eorum*. Omnia eorum studia eò tendunt ut alios opprimant, conterant, & miseros reddant. *Et viam pacis non cognoverunt*. Pacem, & quæ fovendæ pacis media sunt, caritatem ac justitiam nullatenus curant. *Non est timor Dei ante oculos eorum* (c). Omnem Dei timorem excusserunt, ubique præsentem, & justum malorum esse vindicem non cogitantes. Quamvis autem omnes illi versus jam olim in vulgatis Codicibus Latinis uno loco, scilicet *Psalmo XIII.* consequenter legerentur, etiam ante SS. Hieronymi & Augustini tempora, certum tamen est neque in Hebræo Textu, neque in Versione LXX. Interpretum, neque in Chaldaica Paraphrasi eo loco omnes & singulos haberi. Denique omnes Græciæ Tractatores, qui nobis eruditionis suæ in Psalmos Commentarios reliquerunt, hos octo Versiculos veru annotant atque prætereunt: *Sepulchrum patens est guttur eorum*: *Linguis suis dolosè agebant*: *Venenum aspidum sub labiis eorum*: *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*: *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*: *Contritio & infelicitas in viis eorum*: *Et viam pacis non cognoverunt*: *Non est timor Dei ante oculos eorum*. Non tam igitur Apostolus de Psalmo decimo-tertio sumpsit, quod in Hebraico non habetur, quàm ii qui artem contexendarum inter se Scripturarum Apostoli nesciebant, quæsierunt aptum locum, ubi assumptum ab eo ponerent testimonium, quod absque auctoritate Scripturæ positum non putabant. Observatio est *S. Hieronymi in proœmio libri decimi-sexti Commentariorum in Isaiam Prophetam, ad Virginem Eustochium*. Cæterùm eadem veteris Instrumenti verba non semper exhibet Apostolus, sed sensum exprimit, qualem ei memoria suggerebat.

(a) *Psal.* 99. *secundùm Hebræos* 10. 7.

(b) *Isai.* 59. 7. 6.

(c) *Psal.* 35. 1.

Octo versus qui Psalmo 13. secundùm Vulgatam Editionem Latinam consequenter leguntur, non habentur in Hebræo Textu, nec in Versione LXX. Interpretum: sed ab Apostolo ex variis scripturæ sacræ locis prolati sunt.

19. 20. *Scimus autem*, quod certum & indubitatum est iis qui sacras Litteras norunt, *quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur*: quæcumque præcepta, prohibitiones, objurgationes, comminationes, in Libris Moysi, Psalmis, Prophetis, universisque Veteris Testamenti Libris exaratæ sunt, ad eos pertinere ac dirigi, qui sub lege sunt, qui legi sunt subjecti, quibus Lex data est, scilicet ad Iudæos. *Ut omne os obstruatur*: quo fit ut nemo seu Iudæus, seu Gentilis, gloriari possit de justitia, quasi vel ex operibus legis vel ex operibus naturæ justificetur; nemo se à peccato excusare valeat: *& subditus fiat omnis mundus Deo*: & omnes homines reos se agnoscant, seu obnoxios condemnationi Dei justi judicis. Vox scilicet Græca ὑπόδικος condemnationi obnoxium, seu debitorem pœnarum significat. *Et subditus fiat omnis mundus Deo.* Et agnoscant omnes se Dei misericordia & Christi mediatoris gratia summè indigere, eamque
„ implorare discant. Nam ὑπόδικος, hoc est reus, obnoxiusque ille propriè di-
„ citur, qui sibi ipsi ad defensionem minimè sufficere cùm possit, alterius pa-
„ trocinio indiget. Talis erat nostra conditio, qui remedia ea omnia amisera-
„ mus, quæ ad salutem pertinent.

S. Chrys. Homil. 6.

20. *Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo*. Quia nemo homo ex operibus legis sive ceremonialis, sive moralis, sive etiam ex operibus legis naturæ, quibuscumque studiis excultæ, exclusa fide & gratia Christi, verè justus est interiori justitia, quæ sola Deum promeretur. *Per legem enim cognitio peccati* tantùm habetur, non consumptio & abolitio. Legem intellige, de qua postea dicit, *Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*.

S. August. lib. De Spiritu & Littera, c. 8.

21. *Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est*; *testificata à lege & Prophetis*. Nunc autem illucescente Evangelio, justitia Dei manifestata est, per fidem & gra-

Justitia per fidem in Christum, non per legem.

& gratiam Iesu Christi, etiam illis quibus lex data non fuerat, scilicet Gentibus: tametsi justitia illa à Deo collata hominibus per Christum, nullo Judæi Gentilisve habito discrimine, testimonio legis & Prophetarum comprobetur. *Justitia Dei manifestata est*. Non dixit, *justitia hominis*, vel *justitia propriæ voluntatis*, *sed justitia Dei; non qua Deus justus, sed qua induit hominem, cùm justificat impium. Hæc testificatur per legem & Prophetas; huic quippe testimonium perhibent lex & Prophetæ. Lex quidem hoc ipso quòd jubendo & minando, & neminem justificando, satis indicat, dono Dei justificari hominem per adjutorium Spiritus: Prophetæ autem, quia id quod prædixerunt, Christi implevit adventus*. Nam hinc sequitur & adjungit, dicens: *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi*, hoc est, per fidem qua creditur in Christum; sicut autem ista fides Christi dicta est, non qua credit Christus: sic & illa justitia Dei, non qua justus est Deus. Utrumque enim nostrum est, sed ideo Dei & Christi dicitur, quod ejus nobis largitate donatur. Justitia ergo Dei sine lege, non sine lege manifestata est. Quomodo enim per legem testificata, si sine lege manifestata? *Sed justitia Dei sine lege est, quam Deus per Spiritum gratiæ credenti confert sine adjutorio legis, hoc est non adjuto à lege. Quandoquidem homini per legem ostendit infirmitatem suam, ut ad ejus misericordiam per fidem confugiens sanaretur*.

S. August. ibid. cap. 9.

22. 23. *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio*. Justitia porrò quam Deus largitur per fidem perfectam, humilem, obedientem in Jesum Christum, effusa est in omnes & super omnes, tam ex Judæis, quàm ex Gentibus, credentes in eum. Non enim est distinctio. Hac in re nullum discrimen est ratione gentis, sexus, conditionis, talentorum naturalium, aut operum fidem præcedentium. *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei*: idest, justificatione, quæ in gloriam Dei cedit, & uni Dei misericordiæ accepta referenda est, ut qui fit bonus, in se, non in Domino glorietur. Vel, *egent* seu *destituuntur* gloria Dei, indigni sunt vita æterna, quæ non datur nisi justis.

S. Joan. Chrysost. & Theophylact.

24. 25. *Justificati* gratis, (id est) *per gratiam ipsius*, sola Dei gratuita bonitate & misericordia. Nihil enim eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides sive opera, justificationis gratiam promeretur: si enim gratia est, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Ideo justitiam vel fidem nusquam dictam esse mercedem in Scripturis, S. Augustinus observat, quia justitiæ vel fidei merces redditur. Nomine autem justificationis, hic totam salutis œconomiam ab initio usque ad finem, ab initio fidei ad finem vitæ æternæ, intellexit Apostolus. *Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia, & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua? sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustra Deo cantatur*; Et misericordia ejus præveniet me: *&*, misericordia ejus subsequetur me. *Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur*.

Concil. Trid. sess. 6. cap. 8.

Nulla merita ante gratiam.

S. August. Ep. 194. aliàs 107.

Per redemptionem quæ est in Christo Jesu. Per Christum Iesum redemptorem nostrum. Causa enim efficiens justificationis nostræ misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & ungens in Spiritu promissionis sancto; qui est pignus hereditatis nostræ: meritoria autem dilectissimus unigenitus Filius suus

Conc. Trid. sess. 6. cap. 7.

„ suus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm essemus inimici, propter nimiam caritatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.... *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Ex qua quidem servitute homo redimitur, si pro peccato satisfaciat. Sicut si aliquis ob culpam commissam obnoxius esset Regi ad solvendam pecuniam, ille eum redimere diceretur à noxa, qui pro eo pecuniam solveret. Hæc autem noxa ad totum hominum genus pertinebat, quod erat infectum peccato primi parentis. Unde nullus alius pro peccato totius humani generis satisfacere poterat, nisi solus Christus, qui ab omni peccato immunis erat. *Per redemptionem quæ est in Christo Jesu*. Quasi dicat, Per alium non poterat nobis esse redemptio. *Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati*.

Totius generis humani redemptio per Jesum Christum. *Joan.* 8. *S. Thom. Lect.* 5. 1.*Petri*, 1.18.

25. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum*. Quem Deus ab æterno destinavit, & ab initio mundi, ante legem, & sub lege promissum, multisque figuris adumbratum, in plenitudine temporum exhibuit omnibus hominibus victimam propitiationis & reconciliationis perficiendæ sanguine illius pro ipsis effuso, cujus virtus nobis applicatur per fidem, qua credimus eum per mortem suam mundum redemisse. Decrevit porro Deus ut redimeremur, expiaremur, eique reconciliaremur, non sanguine hircorum & taurorum, sed pretioso sanguine Christi Filii sui, ut manifestam faceret justitiam qua homines verè coram Deo justi sunt, & quam solus Deus tribuit, condonando peccata, non solùm præsentia, sed etiam præterita; non solùm peccata hominum qui tempore passionis ejus, aut postea vixerunt, & ad finem usque mundi victuri sunt, sed illorum qui præcesserunt, in Christum Mediatorem credentes & ex fide viventes.

26. *In sustentatione Dei*. Quæ delicta hactenus toleraverat Deus admirabili patientia, usque ad hoc tempus, quo justitiam suam, id est justificationem partam meritis Christi mediatoris & propitiatoris, mundo manifestaret ac exhiberet, *ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore*. *Ut sit ipse justus*, ut & ipse justus ac sanctus agnoscatur, *& justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi*: & autor justitiæ ac sanctitatis in eis qui credunt in Jesum Christum.

27. *Ubi est igitur gloriatio tua*? Quam habes rationem extollendi te de justitia tua supra Gentilem, o Judæe; quid est unde glorieris, cum æquè sitis ambo obnoxii Deo propter peccata, & Christi redemptione ac propitiatione pariter indigeatis! *Exclusa est*. Nullus gloriationi & inani jactantiæ ac fiduciæ & propriis meritis relictus est locus. *Per quam legem*? qua lege exclusa est? *Factorum*? Sive operum? *Non, sed per legem fidei*. Non præcluditur gloriationis ansa per Mosaicam Legem, etiam qua parte moralis est, quia tantùm agenda præscribit, nec auxilia subministrat quibus impleatur: sed per fidem ipsam, qua velut lege impellitur homo ad quærendam à Deo justitiam: sive per legem Evangelii, in qua Gentiles Iudæis æquantur mediante fide in Christum Iesum utrosque justificante, & auxiliis gratiæ utrisque oblatis, & per subministrationem Spiritus datis ad implenda Dei mandata. *Hæc est lex fidei, qua credimus & oramus per gratiam nobis donari, ut faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus, ne ignorantes Dei justitiam, & nostram volentes constituere, justitiæ Dei non simus subjecti. In lege itaque factorum est Dei jubentis institia: in lege autem fidei, subvenientis misericordia*.

S. Chrisost. *Theophylact.* *S. August. in Psalm.* 118. *Serm.* 10. *Rom.* 10.

28. *Arbitramur enim*, censemus igitur & concludimus *iustificari hominem* quemcumque, sive Iudæum, sive Gentilem, *per fidem*, tanquam humanæ salutis & veræ justitiæ ac sanctitatis *initium, fundamentum, radicem*, medium, quo justitia

Concil. Trid. Sess. 6. *cap.* 8.

Galat. 5. 6. tia interior apprehendatur & impetretur; *sine operibus legis*, fidem præcedentibus. Fides quidem sola non sufficit ad justificationem peccatoris, sed *quæ per caritatem operatur*. Et ut docet S. Jacobus Epistolæ suæ Catholicæ cap. 2. *Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm:* Sed ex operibus à fide profectis, non ex iis quæ sola cognitione legis instructus & adjutus homo effecerit. *Opera sunt ex fide, non ex operibus fides*, de qua dictum est, *Justus ex fide vivit*.

S. August. lib. De Gratia & Libero Arbit. Habacuch. 2. 4.

29. *An Judæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Immò & Gentium*. An Deus Judæorum tantùm, & non etiam Gentium Deus est, ut solos Judæos, non etiam Gentiles justificare & salvare velit? Gentilium certè non minùs quàm Judæorum Deus est, omnes salvos fieri volens, omnibus in ordine ad salutem æternam benefaciens.

30. *Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Unus siquidem omnium Deus est, dives in omnes qui invocant illum, qui circumcisos pariter & incircumcisos, sine discrimine, per fidem justificat. *Per fidem, & ex fide*, idem sunt, ut S. Augustinus ex Apostolo ostendit, lib. *De Spiritu & Littera*, cap. 29.

31. *Legem ergo destruimus per fidem?* Ergo-ne legem irritam & inutilem censemus, adscribendo justificationem fidei sine operibus legis? *Absit, sed legem statuimus*. Quinimmò, legem stabilimus & confirmamus. „ Quemadmodum enim „ lex antevertens, fidei testimonium attulit, sic fides ipsam legem invalidam „ stabilivit. Scopus enim legis erat, justum hominem facere, quod illa qui- „ dem præstare non valuit. Id autem præstitit fides superveniens. Simul enim „ ut quis credidit, justificatus est. Non igitur legem fides irritam, sed ratam absolutamque fecit. Tria igitur hoc in capite docet Apostolus, 1. Quòd sine lege fieri potest hominis iustificatio. 2. Quod ipsum iustificare non valuit ipsa lex. 3. Quòd fides cum lege non pugnat, immò ipsi auxiliatur & cooperatur, *Sed legem statuimus*. 1. Quia per legem novam exhibentur bona, quæ per veteris legis ceremonias ceu per figuras & umbras significabantur & promittebantur. 2. Quia fides Christi auxilium gratiæ impetrat ad moralia præcepta legis implenda. Quædam etiam addit consilia, per quæ præcepta moralia tutiùs & firmiùs observantur. Unde Christus ait: *Non veni legem solvere, sed adimplere*; &, *Unum jota aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant*.

S. Joan. Chrys. Homil. 7. S. Thom. Lect. 4. Matt. 5. 6. 7.

CAPUT III.

SENSUS MORALIS.

Quàm felix sors Christianorum.

1. 2. QUid ergo ampliùs Judæo est? *Aut quæ utilitas circumcisionis? Multùm per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei*. Homo carnalis & corde incircumcisus non capit quantæ sit felicitatis vocatum esse ad Ecclesiam, quanta sit baptismi gratia, quanti fructus. Quantum sit beneficium ad verum Israelem pertinere, Dei populum esse, legem ejus accepisse, non in tabulis tantùm, sed in cordibus scriptam, non atramento, sed Spiritu Dei vivi. Id capit fides viva & Dei dilectione animata. Unde verus Christianus ex ea vivens, Deo pro tot beneficiis gratias perennes agens, ait: *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus*. Et, *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum*. Felicior Christianorum sors quam Judæorum. His enim credita sunt eloquia Dei umbris & figuris involuta, & quasi sigillata: istis verò per Filium Dei unigenitum revelata. Judæis littera legis & Prophetiarum: Chri-

Psal. 143. 15. Psal. 93. 12.

Christianis intelligentia, & promissorum effectus. Christianus verbis Dei edoctus longè plura novit, meliora, sublimiora, utiliora ad salutem, quam doctissimi Gentium Philosophi, quam Iudeorum Legis peritissimi. *Credita sunt illis eloquia Dei*, non ut servis, sed ut amicis. *Jam non dicam vos servos* (ait Christus) *sed amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis*. Credita sunt illis ut legant cum summa veneratione *adoranda verba Scripturarum*, cum simplicitate, cum humilitate, cum attentione. Parvulorum enim, æquè ac magnorum ingeniorum cibus sunt & castæ deliciæ. *Scriptura sic loquitur ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos nutriat*. Legant cum animi puritate & munditia, ut ejus intelligentiam ab ipsa Veritate, quæ Deus est, consequi mereantur. Id obtinebunt spiritali circumcisione vitiorum & pravorum affectuum. *Quæ utilitas circumcisionis* ? &c. Legant cum delectatione, sine fastidio, ut dicere possint: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo*! Recondant illa in corde, & assiduè meditentur, ut non peccent: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*.

Joan. 15. 15.

S. August. lib. 5. de Genes. ad Litt. cap. 4.

Psal. 118. 105.

ibid. Vers. 12.

3. *Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit*. Judæi non crediderunt Moysi, Prophetis, ipsi Dei Filio apud illos Evangelium suum prædicanti & miraculis confirmanti. Christiani plurimi non credunt verbis & promissis Cristi, quæ in Evangelio legunt & audiunt, non credunt Apostolicæ prædicationi tot miraculis confirmatæ, non credunt Spiritui sancto per Ecclesiam loquenti, aut certè ita vivunt ac si non crederent, nec sperarent æterna bona, credentibus, & ex fide viventibus, a Deo promissa. O duritiem cordis! ò ingrati animi vitium. *Non crediderunt verbo ejus, & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*. Quam terribile ipsis imminet judicium. *Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. Verumtamen numquid multorum incredulitas, improbitas, ingratitudo fidem Dei evacuavit? Hinc agnoscant & fateantur Hæretici ab Ecclesia se perperam discessisse propter malos mores Catholicorum plurimorum, aut fædam vitam Ministrorum. Promisit Christus se cum Ecclesia futurum usque ad consummationem sæculi, Spiritum veritatis illi non defuturum, nusquam illam erraturam, utpote quæ ab eo regatur, & quam audiri jubeat in omnibus Religionis controversiis ut summum in terris judicem. An improbi multorum Christianorum mores irrita facere potuerunt Christi promissa Ecclesiæ sponsæ ejus facta, cum Judæorum plurimorum incredulitas irrita facere non potuerit promissa Dei facta Synagogæ, quæ typus erat Ecclesiæ à Christo fundatæ? *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit*. Odio semper habenda iniquitas in filiis Ecclesiæ, semper verò diligenda est Ecclesia, quæ in se sancta est & immaculata. Non ex personis fides, sed ex fide personæ judicandæ sunt. Fidelis est Deus in promissis suis, eaque certissimè adimplet independenter a fidelitate hominum, cum absoluta sunt. Verum cum ea certis conditionibus adstrinxit, eorum executio conditiones illas postulat ex parte hominum, ut impleantur. *Si vis ad vitam ingredi*, inquit, *serva mandata*. Vitam æternam promisit hominibus, sed ea conditione ut mandata sua servent. Mandata ergo Dei violando, promissa ejus irrita faciunt infidelitate sua. Amemus igitur quod præcipit, ut assequi mereamur quod promittit.

Psal. 105. 15.

2. Petri 2. 21.

4. *Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax*. Deus summa veritas est. *Homo non habet de suo nisi mendacium & peccatum . . . , Quidquid veritatis reperitur in homine, non est ab homine, sed à Deo. Veritatem quicumque loquitur, ore suo loquitur, sed non suum*. Fallit alios, seque ipsum, homo peccator; illos verbis & factis: seipsum errore cogitationum, falsitate judiciorum, perversitate desi-

Concil. Arausic. S. August.

desideriorum. Quin & Deum fallere paratus est hypocrisi sua, si falli posset. Omnis homo ex se mendax, sola Dei gratia verax. Nemo igitur de homine præsumat, nemo in homine confidat. Quod si de homine non debet quisque præsumere, utique nec de se ipso, quia homo est. *Omnis homo mendax*, sed *Deus verax*, qui ait, *Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis*. „ Consolatur humiles, & implet eos non solum „ fide credendæ, sed etiam fiduciâ prædicandæ veritatis; si perseveranter sub„ dantur Deo, nec imitentur unum ex principibus diabolum, qui in verita„ te non stetit, & cecidit. Si enim omnis homo mendax, in tantum non „ erunt mendaces, in quantum non erunt homines: quoniam dii erunt & filii „ Altissimi.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 115. Psal. 81. 6.

Justitia Dei. ℣. 6. *Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?* Deus de suo bonus, de nostro justus. Cum summè bonus sit, non potest non odisse peccatum; cum summè justus, non potest non punire, quod pœnitentiâ deletum non est, atque ab ipso homine pœnitente punitum. Deus peccati auctor esse non potest, quia sanctus; ordinator est, quia justus. Ab ordine legis defecit homo admissione culpæ; in ordinem justitiæ cogitur inflictione pœnæ. In veteri Testamento terruit Deus carnalibus, in Novo spiritualibus pœnis. Utrobique justus; sive occultum, sive manifestum judicium exerceat. *Judicium occultum est pœna, quâ nunc quisque aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem, aut excæcatur ad damnationem*, si contempserit vocationem & disciplinam Dei. Judicium autem manifestum est, quo venturus Dominus judicabit vivos & mortuos, omnibus fatentibus eum esse à quo & bonis præmia æterna, & malis æterna supplicia retribuentur. *Judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitia*. Non quemadmodum judicant homines qui corda non vident, a quibus plerumque deteriores absolvuntur, quam condemnantur: sed in æquitate & cum justitia Dominus judicabit, testimonium perhibente conscientia, & cogitationibus accusantibus seu defendentibus, ut dictum est.

S. August. in Psal. 9.

Psal. 9. 9.

Doctrina Catholica, & Apostolica de gratia & prædestinatione prædicanda, non obstante calumnia.

Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere.) Faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Exemplum Apostoli consoletur Pastores, Doctores & Concionatores, qui Catholica, Apostolica, Augustiniana dogmata de Gratia & Prædestinatione Sanctorum docentes & prædicantes, calumniam patiuntur, quasi doctrinam propugnent ac prædicent, exitialem libertati, desperationi viam pandentem, Christianæ pietati contrariam, Ecclesiæ fulminibus attritam & damnatam. Veritates divinas in injustitia non detineant, propter calumnias hominum; verumtamen servatis prudentiæ legibus. Ea dogmata non prædicent, nisi cum id postulat necessitas defendendæ veritatis, aut institutio fidelium, qui contrariis erroribus, fidei puritati adversis, seducuntur. Alias de profundioribus ac sublimioribus quæstionibus silendum est, quas rudes, quorum major est numerus, capere non possunt, & inde pejores fiunt. *Dicatur ergo verum, maximè ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit: & capiant qui possunt; ne fortè cum tacetur, propter eos qui capere non possunt, non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere quo caveatur falsitas possunt. Facile est enim, immo & utile ut taceatur aliquod verum propter incapaces*. Unde Dominus ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò*. Et Apostolus, *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis* .... Caussas verum tacendi longum est omnes quærere vel inserere: quarum tamen est & hæc una, *Ne pejores eos faciamus qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores; qui nobis aliquid tale ta-*

Servandæ Christianæ prudentiæ leges, a S. Augustino præscriptæ.

S. August. lib. De Dono persev. cap. 16.

Joan. 16. 12.

1. Cor. 3. 1.

cen-

centibus doctiores quidem non fiunt, sed nec pejores fiunt. Cum autem res vera ita se habet, ut fiat pejor nobis eam dicentibus, ille qui capere non potest; nobis autem tacentibus ille qui potest: quid putamus esse faciendum? Nonne potius est dicendum verum, ut qui potest capere capiat; quam tacendum, ut non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior, ipse fit pejor? Qui si audiret & caperet, per illum etiam plures discerent .... Instat inimicus gratiæ; atque urget modis omnibus, ut credatur secundùm merita nostra dari, ac sic gratia jam non sit gratia: & nos nolumus dicere, quod teste scriptura possumus dicere? Timemus enim videlicet, ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non potest capere; & non timemus, ne tacentibus nobis, qui veritatem potest capere, falsitate capiatur.

Sicut ajunt quidam nos dicere, Faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Ne minimum quidem peccatum committendum est unquam, ut inde bonum aliquod proveniat. Quodcumque peccatum Dei offensa est infinitè boni, quæ nullo bono creaturæ potest compensari. Ne leve quidem mendacium licet ad salutem æternam alicujus hominis procurandam, multò minus ad vitam temporalem servandam: Fœnus exercere non licet etiam ad alendos pauperes: & licebit permittere superstitiosos & idololatricos ritus Neophytis apud paganos ad Christianam Religionem conversis, & baptismum illis conferre, etiamsi ritus impios in mortuorum suorum honorem, ejurare & penitus abdicare nolint? Procul, procul à prædicatoribus veritatis tam execrandum principium: *Faciamus mala, ut eveniant bona*. Procul à Christianis mentibus tam pestifera sententia. Væ illis qui hanc in praxi sequuntur, *Quorum damnatio justa est.* O stupendam cordis humani perversitatem. Deum ex malis bonum gloriæ suæ elicere videt, dum illa ordinat: homo verò iniquus inde occasionem sumit. 1. Deum judicandi & damnandi in tribunali mentis suæ. *Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?* 2. Inde occasionem arripit sua peccata excusandi. *Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tanquam peccator judicor?* 3. Inde occasionem accipit indurandi & obfirmandi se ipsum in malitia & iniquitate, dicens: *Faciamus mala, ut eveniant bona.* Molliores & benigniores sententias in Morali Christiana sectemur, ut plures, nobiliores, locupletiores, potentiores in directionem nostram se tradant; dilatemus viam mandatorum Dei, pietatis professionem cum ingenio moribusque sæculi conciliemus ad majorem Dei gloriam. *Numquid Deus indiget vestro mendacio*, Magistri erroris, prurientes auribus, & à veritate auditum avertentes?

> Ne minimum quidem peccatum committendum est ut inde bonum aliquod eveniat.
>
> *S. August. cont. Mendacium.*
>
> *Job,* 13. 7.

9. *Quid ergo? præcedimus eos? nequaquam. Causati enim sumus Judæos & Græcos omnes sub peccato esse.* Nemini præponere coram Deo nos debemus, si quidem omnes peccatores sumus: immò nos excitare mutuò debemus ad pœnitentiam & humilitatem, ut communis judicis iram placemus, misericordiam impetremus. Nos ipsos judicemus; non cum aliis, sed cum Deo, & ejus lege nos comparantes. Cor superbum ne consulamus, ne audiamus, sed Dei oraculis credamus, quæ superbiam nostram confundunt, funestosque peccati effectus nobis ponunt ob oculos. 1. Peccatum quod ex Adamo contraximus, vel quod propria voluntate committimus, spoliat nos justitia interiori cujus unius Deus rationem habet; nos Deo exosos facit, Dei inimicos, ejus iræ obnoxios, æternæ damnationis reos. *Non est justus quisquam*. In Christo & per Christum quærenda est amissa justitia, in quo, & per quem unum recuperari & reparari potest. 2. Peccatum rationem corrumpit & depravat, ut bona temporalia præferat æternis, creaturas Deo. *Non est intelligens, non est requirens Deum*. Rationem corruptam, fide reformemus; quæ hominis novi ratio est; Deum oremus ut cor rectum in nobis creet per caritatem

> Funesti peccati effectus.

tatem

tatem, ut eum unum quæramus, ipsique uni amore casto adhæreamus. 3. Peccatum nos a via recta deducit, ut bonum nostrum, gaudium nostrum, felicitatem nostram in creaturis quæramus. *Omnes declinaverunt*. Hæc in creaturis frustra quærimus, ab illis abstrahere nos debet spes æternorum bonorum. Solus enim Deus bonum nostrum est, gaudium nostrum, felicitas nostra. 4. Peccatum nos inutiles facit, & ad omne opus bonum invalidos ac impotentes. Nihil enim salutaris boni absque Dei gratia possumus, in quo omnia possumus. *Simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Opera licèt faciat peccator secundum se & *ex officio* seu ex objecto bona: illa tamen ita plerumque corrumpit peccatum in corde regnans, ita inficit plerumque dominans cupiditas, ut ad Deum non referantur, sed ad creaturam, Sicque *ipso non recto fine peccata sint*, & ad salutem inutilia. *Non* enim *fructus est bonus, qui de caritatis radice non surgit... Caritatem tolle, non est quò te moveas ad bonum opus; aut si moves, ut servus moves*. Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu. Defectus ordinis ad Deum ut ultimum finem, qui ordo sine motu caritatis saltem inchoatæ & imperfectæ esse non potest, impedit ne opus peccatoris sit ex omni parte bonum. *Quod fit sine caritate, nullo modo fit bene*: id est, ut oportet ad salutem. *Caritas sola bene operatur.... Ubi caritas non est, non potest esse justitia*. Gratiam & caritatem à Deo assiduè flagitemus, per quam solam bonum benè facere possumus. 5. Peccatum venenum suum ab animo in linguam effundit, ut fiat ipsa universitas iniquitatis, instrumentum fraudis ac doli, mendaciis, perjuriis, adulatione, pravis consiliis accumulans peccata, & aliis odorem mortis aflans, eosque perimens. *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant*. Linguam peccatoris linguam aspidis facit, falsis accusationibus, falsis testimoniis, susurrationibus seu veris, seu falsis, verumtamen noxiis; calumniis, detractionibus, verbis impudicis & scurrilibus, sermonibus & doctrinis periculosis, contra fidem, contra Moralis Christianæ puritatem, contra Ecclesiæ pacem & unitatem, contra obedientiam Potestatibus debitam, quæ Ecclesiam aut Rempublicam ex Dei ordinatione regunt. *Venenum aspidum sub labiis eorum*. Verba impietatis & blasphemiæ in Deum; verba maledictionis, imprecationis, amaritudinis in proximum, peccatum quod in corde regnat, format in ore peccatoris. Simplicitatem, caritatem, humilitatem, mansuetudinem Christianam, quas extinxit in anima, frustra in ejus verbis quæreres, cujus os servit iniquitati. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*. Cor mundemus, ut lingua nostra pura sit, & pietati atque caritati serviat. 6. Peccatum homines, quibus dominatur, ad vindictam inflammat, eosque in mutuam armat perniciem: facit ut desideriis, consiliis, negligentia, ignavia, approbatione, innocentem sanguinem effundant, viduam & pupillum opprimant, avaritia ut plurimum instigante, sæpius etiam sola ultionis libidine. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*. Veloces pedes nostros ad benefaciendum proximo caritas reddat, quos ad malefaciendum promptos fecit iniquitas. 7. Peccatum inclinat hominem ad aliorum infelicitatem procurandam, impellitque ut auctoritate sua, talentis, opibus, industria ad eorum fortunas evertendas abutatur, non attendens ad innatum illud humanæ menti juris naturalis principium: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: pro nihilo ducens exemplum Christi, qui *pertransiit benefaciendo & sanando omnes*; omnem sensum commiserationis exuens, qui caracter est hominis; omnem affectum caritatis, qui caracter est Christiani. *Contritio & infelicitas in viis eorum*. 8. Peccatum lumen quo vias Domini & legem ejus cognoscamus, & ad eas attendamus, in nobis extinguit. Viæ porro Domini, & mandatorum ejus fidelis observantia, via pacis est. *Pax multa diligentibus legem tuam*, (inquit Propheta) Quicumque hac pace destitutus est, proprii cordis, quasi maris ferventis motibus & tem-

S. Augustinus passim.

& tempestatibus agitatur, & in se inquietus, dissidiis, rixis, contentionibus, litibus alios inquietat & perturbat. *Et viam pacis non cognoverunt*. 9. Peccatum timorem Dei, quod initium sapientiæ & conversionis est, in corde peccatoris extinguit: quo extincto, vix ullus superest religionis sensus. *Non est timor Dei ante oculos eorum*: Extremum illud, & desperationi proximum cordis indurati malum maximè timendum est: Deoque supplicandum, ne spiritum timoris sui a nobis auferat, *Confige timore tuo carnes meas*, Domine Deus meus; *a judiciis enim tuis timui*. *Psal.* 118.

19. *Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur*. Et omnia quæcumque loquitur Evangelium, iis qui sunt sub Evangelio, id est, Christianis omnibus loquitur. Omnibus dictum est: *Nisi pænitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: &, *Facite fructus dignos pænitentiæ*. Omnibus dictum est: *Diligite inimicos vestros*. Omnibus dictum est: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*. Omnibus dictum est: *Oportet semper orare, & nunquam deficere*. Omnibus dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Omnibus dictum est: *Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Omnibus dictum est. *Qui se humiliat, exaltabitur; & qui se exaltat, humiliabitur*. Omnibus dictum est: *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus*. Omnibus dictum est: *Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cælorum*. Quicumque hæc modò audire non vult ad suam sanctificationem, audiet aliquando ad suam damnationem. Primum religionis & Christianæ pietatis principium, quod ex Evangelio discimus, est generalis corruptio naturæ: ob hanc ingemiscere & humiliare nos debemus, reos nos profiteri, Dei judicia timere, quibus nos peccatum obnoxios fecit: *Ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo*.

Omnia quæ loquitur Evãgelium, Christianis omnibus loquitur.

20. *Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati*. Ex operibus legis homo videri potest justus hominibus, non autem ex iis justus est coram Deo, qui cordis ipsius & intimæ voluntatis inspector est, ubi videt, etiamsi aliud faciat qui legem timet, quid tamen mallet facere si liceret. Opera quæ Christus non operatur in nobis per gratiam suam, & quæ non referimus ad Deum per caritatem, opera sunt legis, ac proinde ad salutem inutilia. A lege ne expectemus, quod solus Christus per Spiritus sui subministrationem dare nobis potest. Lex quidem ad cognitionem peccati nos perducit, sed sola gratia medicinalis Christi Salvatoris nos a peccato liberare potest: „ per Moysen revelatum est Testamentum vetus, per quem data est lex sancta & „ justa & bona, per quam fieret non abolitio, sed cognitio peccati; qua convin„ cerentur superbi, suam justitiam volentes constituere, quasi divino adjutorio „ non egentes, & rei facti litteræ confugerent ad gratiæ spiritum, non suâ justi„ tiâ justificandi, sed Dei, hoc est, quæ illis esset ex Deo. *Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata à lege „ & Prophetis*. Lex quippe eo ipso quo ex ea nemo justificatur, testimonium per„ hibet justitiæ Dei. Quod enim ex lege, nemo justificatur apud Deum, mani„ festum est, quia *Justus ex fide vivit*. Sic ergo cum lex non justificat impium „ de prævaricatione convictum, mittit ad justificantem Deum, atque ita justitiæ „ Dei perhibet testimonium. Prophetæ verò testimonium perhibent justitiæ Dei, „ prænunciando Christum, *Qui factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio*: „ ut, quemadmodum scriptum est, *Qui gloriatur, in „ Domino glorietur*. Erat autem occulta ista lex ab initio, cum homines iniquos „ natura ipsa convinceret, aliis facientes quod sibi fieri noluissent. Revelatio au„ tem Novi Testamenti in Christo facta est, cum est manifestatus in carne, in quo „ ap-

Ex operibus legis nemo justus apud Deũ est.

S. Aug. lib. de spiritu & littera. cap. 8.

S. August. lib. 3. *ad Bonifacium, cap.* 4.

1. *Cor.* 1. 30. & 31.

Jerem. 9. 23.

„ apparuit justitia Dei, id est, quæ hominibus ex Deo est. Hinc enim ait: *Nunc* „ *autem sine lege justitia Dei manifestata est.*

Fides in Jesum Christum, radix & initium omnis justitiæ.

22. 23. 24. 25. *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Non enim est distinctio: omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei.* Quid fide pretiosius, quæ radix est & initium omnis justitiæ? Verumtamen cum fides sola non justificet nisi caritate formata, quæ universa delicta operit, & per quam in Deo manemus, & Deus in nobis, Deum diligamus, non verbo neque lingua, sed opere & veritate. Collaudemus infinitam Dei misericordiam, qui veram & interiorem justitiam diffundit in omnes & super omnes in Jesum Christum credentes, sive ex Judæis, sive ex Gentibus vocati sint ad lumen admirabile fidei. Non est igitur cur jam glorientur Judæi de legalibus observantiis, quæ *ad justificationem carnis usque ad tempus correctionis* erant *imposita*: non glorietur Gentilis de Philosophiæ luminibus, & de operibus officio bonis, quæ sine fide edidit, magnis interdum passibus ad bonum currens, sed extra viam; & secundum hominem vivens, cum secundum Deum vivendum sit. Una enim est via perveniendi ad veram justitiam, omnis generis peccatoribus in universo terrarum orbe à Deo parata & proposita, fides in Christum Jesum. Quam cæci sunt, qui se peccatores esse non intelligunt, ac humiliter confitentur, seque gratia Salvatoris indigere non sentiunt, nec eam continuis gemitibus implorant. *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei.* Gloria ejus, misericordiam exercere erga illos quibus nulla suppetunt merita: Hanc si impetravimus, gloriam demus Deo subsequentium meritorum, quæ dona sunt gratiæ ejus; dicentes: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Ad nostram justitiam nihil conferre possumus *ex nobis, quasi ex nobis*, non opera bona, non orationem, non pia desideria, non sanctas cogitationes, non fidem, aut vel ipsum fidei initium. Hinc humana superbia comprimatur; Christiana humilitas oriatur, augeatur, firmetur. *Justificati gratis per gratiam ipsius.* Justos nos fecit misericors Deus per Christum Jesum Filium suum, qui nos a servitute peccati, & a diaboli tyrannide redemit, seipsum morti tradens pro nobis. *Per redemptionem quæ est in Christo Jesu.* Gratias immortales habeamus & agamus Jesu Christo Domino nostro, qui veram justitiam, libertatem, salutem, sanguinis sui pretio nobis comparavit; qui se ipsum in arâ crucis victimam obtulit Deo Patri, ut illius justitiæ satisfaceret, nosque illi reconciliaret: nobis omnia peccata condonans, suaque justitia nos induens per fidem caritate animatam, quæ & fructus est sanguinis ipsius, & medium quo nobis virtus ejus applicatur. *Poculum enim salutis nostræ confectum ex infirmitate nostra & virtute divina habet* quidem *in se ut omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur.* His mediis justificati & sanctificati sunt, quicumque Deo ante Christi adventum & deinceps placuerunt; quicumque nunc ipsi placent ex omnibus gentibus; quicumque ipsi placebunt usque ad finem mundi. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. In sustentatione Dei*, qui longanimis est & multum misericors, *ad ostensionem justitiæ ejus; in hoc tempore* tam acceptabili, in his diebus salutis: *ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.* Adoremus, & diligamus Dominum Jesum Christum, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. In fide & ex fide illius vivamus. Illi adhæreamus ut palmites veræ viti: numquam ab eo nos separet peccatum. Noster in illo thesaurus est: in illo sit fixum & immobiliter radicatum cor nostrum. Præcedentia delicta nostra patienter toleravit, misericorditer condonavit, sanguine suo abluit; ne deinceps peccatis, sed justitiæ vivamus; ne diaboli nos servituti iterum subjiciamus.

Psal. 113.

S. Prosper.

Fides humiliat hominem.

27. 28. *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum?*

Non

Non, sed per legem fidei. Fides humiliat hominem, docendo ipsum nihil posse, nihil mereri, nisi per gratiam Christi Salvatoris, per quam incipit, & perficit omne opus bonum & salutare. An vere fidelis est, qui in se ipso, non in Domino gloriatur? Gloriatio autem vana exclusa est non per legem operum, sed per legem fidei, qua quisque cognoscit, si bene vivit, Dei gratia se habere, & ut perficiatur in dilectione justitiæ, non se aliunde consecuturum. Quisquis confidit in operibus, quæ Christus in illo non operatur, arundine innititur. Nulla autem opera bona & salutaria Christus operatur in homine, nisi per fidem. *Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit,* Non concupisces. *Ista dicit,* Cum scirem quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum; adii Dominum, & deprecatus sum. *Ipsa est illa sapientia, quæ pietas vocatur, qua colitur Pater luminum, a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. Colitur autem sacrificio laudis actionisque gratiarum, ut cultor ejus non in seipso, sed in illo glorietur. Ac per hoc lege operum dicit Deus; Fac quod jubeo: lege fidei dicitur Deo, Da quod jubes. Ideo enim jubet lex, ut admoneat quod faciat fides; id est, ut cui jubetur, si nondum potest, sciat quid petat: si autem continuò potest, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante possit.* „ Non enim spiritum hujus mundi accepimus, *ait idem* „ *ipse constantissimus gratiæ Prædicator*, sed spiritum qui ex Deo est, ut scia„ mus quæ a Deo donata sunt nobis. *Quis est autem spiritus mundi hujus, nisi superbiæ spiritus? Quo cor insipiens obscuratum est eorum, qui cognitum Deum non ut Deum gratias agendo glorificaverunt? Nec alio spiritu decipiuntur etiam illi, qui ignorantes Dei justitiam, & suam justitiam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Unde mihi videtur magis esse fidei filius, qui novit a quo speret quod nondum habet, quam qui sibi tribuit id quod habet. Quamvis utrique horum præferendus sit, qui & habet, & novit a quo habet; si tamen non se credat esse quod nondum est; ne incidat in vitium illius Pharisæi, qui quamquam Deo gratias ageret ex iis quæ habebat, nihil tamen petebat dari sibi, tamquam nihilo indigeret ad augendam perficiendamve justitiam.* Ex his colligitur non justificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi per fidem Jesu Christi, hoc est, non lege operum, sed fidei; non litterâ, sed spiritu; non factorum meritis, sed gratuitâ gratiâ. *Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.* Christe Jesu, auctor & consummator fidei, perfice opus tuum in nobis.

[Verè fidelis non est, qui in seipso gloriatur.]
[S. August. lib. de spiritu, & littera, cap. 13. n. 22.]
[Exod. 20. 17.]
[Sap. 8. 21.]
[Jacob. 1. 17.]
[1. Cor. 1. 12.]
[Rom. 10. 3.]

29. 30. *An Judæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? immò & Gentium.* Christus Jesus Notus in Judæa Deus, jam ab omnibus agnoscitur. *Rex omnis terræ Deus* est, Rex omnium Gentium omnium creator, gubernator, provisor & redemptor, de quo a Propheta dictum est: *Quis non timebit te, o Rex gentium?* Rex gentium est non minus quam Judæorum, quia omnes sanguine suo acquisivit, Jesus Christus. Rex est omnium, in quorum cordibus fidem & caritatem operatur. Solus quippe Deus in corde hominis immediatè operari potest jure proprietatis ac supremi dominii. Jam impletum est quod prædixerat Isaias: *Dominabitur tui qui fecit te Redemptor tuus, & sanctus Israel Deus omnis terræ vocabitur.* Benedictus Deus noster, qui non ex nihilo naturæ per creationem, & ex nihilo peccati per fidem eduxit. *Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis.* Concordent manus & lingua; ista confiteatur, illæ operentur. *Quoniam Dominus excelsus terribilis, Rex magnus super omnem terram.* Non tantum super Judæos. Non illi sufficit unam gentem habere sub se: *Ideo tantum pretium ex latere dedit; ut emeret orbem terrarum. Quoniam Rex omnis terræ Deus, psallite sapienter.* Gen„ tes, ex quibus vocati sumus ut Christiani essemus, adorabant Deos manufactos, „ & psallebant illis, sed non sapienter. Si sapienter cantarent, lapides non ado„ rarent. *Regnabit Deus super gentes.* Quando dicebantur ista, super unam gen-

[Christus Jesus Rex omnium gentium.]
[Psal. 46.]
[Jerem. 10.]
[Isaiæ. 54.]
[Psal. 46.]
[S. Augustinus Enarrat. in hunc psalmũ.]

„ tem regnabat Deus: Prophetia erat, nondum res demonstrabatur. Deo gra„ tias, jam videmus impleri, quod ante prophetabatur. Chirographum Deus „ ante tempus scripsit nobis, impleto tempore reddidit nobis. *Deus sedet super „ sedem sanctam suam*. Non solum cœli sedes Dei, sed anima justi. Obtemperat „ anima sedenti in se Deo, & ipsa jubet membris suis. *Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit dedignata servire*. Servit autem fide per dilectionem operante tam Gentilis quam Judæus, a Deo per Christum Jesum vocatus & justificatus. *Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*.

Sicut lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam statuitur. *S. August. lib. de Spiritu & littera, cap. 30.*

31. *Legem ergo destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus*. Lex enim statuitur, cum spiritus ejus & adimpletio demonstratur. Ut autem lex impleatur, solus Christus per gratiam suam efficit. Sicut lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur, inquit S. Augustinus. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio: sed *per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non evacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non evacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem, qua justitia liberè diligatur*. Per fidem igitur confugiamus ad misericordiam Dei, *ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suæ suavitate per Spiritum sanctum, faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit*. Ita magna multitudo dulcedinis ejus, hoc est, lex fidei, caritas ejus conscripta in cordibus atque diffusa, perficietur sperantibus in eum, ut anima sanata, non timore pœnæ, sed amore justitiæ, operetur bonum.

CAPUT IV.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. 3. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si Gentilis & Judæus, nullo discrimine, justificantur ex fide non ex operibus, quid dicemus Abraham patrem nostrum consecutum esse ex circumcisione, quam Deus ut fœderis sui sigillum in carne illius imprimi jussit? Nonne illi profuit ad justitiam & gratiam Dei promerendam? Minime verò. *Si enim Abraham ex operibus* fidem præcedentibus, & ex fidei radice non profectis *justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*. Etsi forte gloriari possit de externa illa operum justitia apud homines, qui vident tantum ea quæ foris sunt; non habet tamen unde glorietur apud Deum, qui cordis inspector est & judex. At gloriam habuit Abraham apud Deum, Deo placuit, amicus Dei appellatus est, fides ejus celebrata est: justitiam ergo non est adeptus secundum carnem, seu ex operibus. *Quid enim dicit Scriptura?* (Genes. 15. 6. postquam narrata fuit Dei promissio Abrahamo facta de sobole, re ipsi insperata) *Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam*. Fidem adhibuit Abraham Dei verbis illum futurum patrem multarum gentium promittentis, & fides illa Deo æquissimo æstimatori ac judici accepta fuit ut eximium opus justitiæ, & per eam aucta est & magis declarata justitia & sanctitas Abrahami. Hæc vis locutionis istius, *& reputatum est illi ad justitiam*, non qualem hæretici justitiæ imputivæ patroni volunt. Confer cum *Psalmo* 105. 31. cum 1. *Machab.* 2. 52. & cum S. Cypriani expli-

S. Augustinus Enarrat. 1. in Psalm. 31.

Abraham non est justificatus ex operibus fidem præcedentibus.

plicatione Epist. LXIII. ad Cæcilium scribentis: *Si Abraham Deo credidit, & deputatum est ei ad justitiam, utique quisquis Deo credit, & fide vivit, justus invenitur, & jampridem in Abraham fideli benedictus & justificatus ostenditur, sicut beatus Apostolus probat dicens: Credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad justitiam*. Igitur fidem imputari ad justitiam, & per fidem justum esse vera & interiori justitia, idem est secundum Scripturam, SS. Patrum expositionem, & Ecclesiæ fidem in Concilio Tridentino assertam & confirmatam. *Concil. Trid. sess. 6. cap. 7. & can. 11.*

4. 5. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Merces autem quæ alicui propter opera redditur, non ex gratia, sed ex debito rependitur. Si igitur Abraham ex operibus justificatus est, non est justificatus gratis. *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam: secundum propositum gratiæ Dei*. Ei verò qui exteriora opera non facit, tempore destitutus, credit autem in Deum qui justificat peccatorem, fide sperante, diligente, invocante, ad obedientiam parata, fides illa prodest ad justitiam, seu accepta est Deo, ut actus justitiæ quam in eo operatur, illum interius renovans, ut verè justus sit & nominetur. Ex eo enim quod credit vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo justificari impium per gratiam ejus, per sanguinem & merita Christi, Deo justificanti se subjicit, atque ita recipit ab eo justitiæ donum. Hæc vis est verborum istorum, *reputatur fides ejus ad justitiam*. Ea enim locutione homines uti consueverunt, *quando id quod minus est ex parte alicujus, reputatur ei gratis ac si totum fecisset*. Ideo Apostolus docet hanc imputationem locum non habituram, si justitia esset ex operibus, sed solum quatenus est ex fide, velut ex initio, & semine, ex quo tota justitia & renovatio interior progerminat. His verbis, *secundum propositum gratiæ Dei*, id est, secundum gratuitam ejus misericordiam, nihil est in Græco Textu quod respondeat. *S. Thom. Lect. 1. in cap. 4.*

6. 7. 8. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus*. Idem docet David, justitiam scilicet homini sine ullo operum merito, ac proinde gratis a Deo infundi, dicens *Psalmo* 31. beatum esse hominem, quem Deus suo judicio justum reputat & facit absque ullo præcedentium operum merito. *Beati*, inquit, *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Si enim peccatum in justificatis remaneret ac viveret, non esset vere dimissum, nec ab eo liberatus esset homo per gratiam Christi: Sicut infirmus non est liberatus à vulnere quod solummodo tectum est, non curatum. *Sub tegmine vulnerati putrescit vulnus: sub tegmine Medici sanatur vulnus*. Non esse, & non apparere, coram Deo idem est, quem nihil latere potest, *Omnia enim nuda sunt & aperta oculis ejus*. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*, delendo illius maculam, & reatum pœnæ æternæ auferendo: Nam quod spectat reatum pœnæ temporalis, non pugnat ille cum amicitia Dei. Pœnas enim temporales & quidem non leves exegit à Davide Psalmi hujus auctore, postquam homicidii & adulterii crimina pœnitenti condonata sunt, nec jam à Deo habitus est pro peccatore, siquidem à Nathan Propheta audiverat: *Dominus transtulit peccatum tuum*.

Justificatio peccatoris omnino gratuita.

S. Augustinus

Hæb. 4. 13.

1. Reg. 12. 13.

9. 10. 11. 12. *Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio?* Hæc justificationis gratia, qua homo jam spe, & si nondum re, beatus est, an ad Judæos dumtaxat pertinet, qui circumcisi sunt; an etiam ad Gentiles, qui sunt incircumcisi? *Dicimus enim*, jam diximus, & iterum dicimus, *quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam*. *Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in præputio?* Quo in statu erat, quando justus a Deo habitus est ex fide? Circumcisus ne, an incircumcisus erat? *Non in circumcisione, sed in præputio*. Id ipsi evenit prius quam circumcisus esset, ut ex Scriptura sacra perspicuum est:

Et

Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio. Sicque circumcisionem quæ signum erat fœderis cum ipso & posteris ejus a Deo initi, quoad censum populi Dei pertinerent, accepit Abraham ut signaculum seu sigillum quo comprobata est, rata habita, & confirmata præcedens ejus justitia, quam per fidem habuerat, cum adhuc incircumcisus esset: *Ut sit pater omnium credentium per præputium,* ut esset pater omnium credentium, etiam incircumcisorum, exemplo fidei suæ ac religionis: ut reputetur & illis ad justitiam fides qua in Deum credunt: *Et sit pater circumcisionis*, id est circumcisorum Judæorum. *Non iis tantum qui sunt ex circumcisione*, non eorum tantùm qui carne circumcisi sunt, quasi hoc eis sufficiat ut filii sint Abrahæ, *sed & iis qui sectantur vestigia fidei,* verùm etiam fidem imitantur: *quæ est in præputio patris nostris Abraham*, quam habuit pater noster Abraham, cum adhuc esset incircumcisus.

13. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus* (supple, facta est) *ut heres esset mundi*: *sed per justitiam fidei*. Duas promissiones Abrahamo factas indigitat Apostolus, primam Genes. 12. 3. *In te benedicentur universæ cognationes terræ*: alteram Genes. 22. 18. *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ*. Neutram obtinuit Abraham per legem, siquidem annis quadringentis & triginta ante legem datam ipsi facta est, sed per justitiam ex fide natam, & credentibus gratuito Dei munere donatam.

Galat. 3.

14. 15. *Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio*. Si enim ii tantùm quibus lex data est,& qui ex lege se justos esse præsumunt, scilicet Iudæi, heredes sunt promissionis Abrahamo factæ, & promissæ benedictionis participes; sequitur fidem sancti Patriarchæ qua Deo promittenti credidit; & nostram, qua per Christum redemptorem justitiam expectamus; inanem & irritam esse: Deique promissionem suo frustratam effectu, quem lex præstare nemini potest. Confer cum Galat. 3. 18. *Si ex lege hereditas, jam non ex promissione.* Sunt enim parallelæ sententiæ, *Lex enim iram operatur,* id est pœnam affert, occasione data. *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio*, id est transgressio legis est. Qui legem accepit, sciens peccat, adeòque majorem sibi pœnam arcessit. Lex igitur, non per se, & ex institutione sua, sed ex occasione iram legislatoris provocat, pœnamque peccantium auget; causa autem iræ est improbitas transgressorum. Sic Christus dicitur *positus in ruinam multorum*, & Apostoli quibusdam erant *odor mortis in mortem*, ex occasione: quia Christi beneficiis, & Apostolorum prædicatione plurimi abusi sunt, graviusque peccantes, damnationem æternæ mortis meruerunt.

16. 17. *Ideo ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrũ,* ideo ex fide divina promissio impletur, ut secundùm gratiam impleri, id est, ut gratuita omnino & indebita agnoscatur, & ut firma sit ac rata omnibus Abrahami filiis, non iis solùm quibus lex data est, sed & Gentilibus, qui licèt non sint ex Abrahami progeniti, neque legem acceperint, filii tamen ejus censentur per imitationem fidei. Omnium enim nostrum, tam Judæorum, quàm Gentium, in Deum & Jesum Christum Filium ejus Dominum nostrum credentium pater est. (*Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te*) patrem multarum gentium, secundùm carnem, & multò magis secundùm fidem, te constitui, proposito ac præordinatione certissima. *Ante Deum, cui credidit,* quæ paternitas spiritualis illi convenit coram Deo, cujus promissioni credidit: *qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt*. Dei omnipotentiam ex duobus effectis

Vide Græcum Textum, qui sic ad verbum reddi potest: *Propter hoc ex fide, ut secundum gratiam, ad esse firmam promissionem omni semini.* Et Syriacam Versionem, cujus hic est sensus: *Propterea ex fide, quæ per gratiam est, justificabimur, ut vera sit promissio tota ejus semini.*

fectis prædicat, quæ naturæ & arti sunt impossibilia. 1. Efficere ut sit quod non est. 2. Efficere ut quod mortuum est reviviscat: simulque significat Abrahamum hæc de Deo credidisse. Duo ista membra ad multiplicem Abrahami posteritatem, quæ nondum erat, referri videntur. Prius illud, *vivificat mortuos*, ad Iudæos ex ejus quasi emortui, decrepiti, & per naturam inutilis ad gignendi functionem, lumbis natos, posterius istud, *vocat ea quæ non sunt*, *&c.* ad Gentiles, qui priùs non erant populus Dei & filii Abrahæ, & tales facti sunt Dei misericordissima potestate ad fidem eos vocantis, illisque fidem donantis, qua Abraham imitarentur. Confer cum Versu 19. hujus capitis, & cum Osee 1. 10. *Et erit in loco ubi dicetur eis, Non populus meus vos: dicetur eis, Filii Dei viventis*.

Abrahami Patriarchæ fides.

18. 19. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium*. Videns enim sterilem conjugem, tum utrumque præ senectute imbecillum, nullamque suscipiendorum liberorum spem apparere secundùm naturam, nec ullum esse antiquius exemplum, quod eum posset consolari, divinum promissum fideliter suscepit, ex eoque spem concepit, fore ut multarum gentium pater esset, *secundùm quòd dictum est ei*: Genes. 15. 5. *Sic erit semen tuum*; innumerabile ut stellæ cæli. *Et non infirmatus est fide*, nullam passus fidei infirmitatem est, nullam dubitationem seu vacillationem circa promissionem Dei; *nec consideravit corpus suum emortuum*, id est effœtum præ senio, & ad generandum impotens, *cùm jam fere centum esset annorum*, uno scilicet minùs. (Annum enim agebat ætatis nonagesimum nonum) *& emortuam vulvam Saræ*. Vimque concipiendi extinctam in corpore Saræ, quæ sterilis erat, & nonagenaria.

Hunc locum Apostoli pugnare cum *Genesis* 17. frustra quis objiceret, ubi Abraham post Dei promissionem repetitam, *cecidit in faciem suam, & risit, dicens in corde suo, putas-ne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* Risus enim Abrahami *non incredulitatis, sed exultationis indicium fuit* (inquit S. Ambrosius) Denique *adoravit & credidit . . . Non est incredulus in promissis, nec avarus in votis. Hoc est*, Non dubito quòd facias, *ut & centum annorum seni donet filium, & naturæ Auctor naturæ metus relaxes. Beatus cui ista donantur: sed tamen & jam hic Ismael quem habeo de vernacula, si vivat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Denique Dominus & probavit ejus affectum, & petitionem non abnuit, & sua promissa firmavit*. Sed & S. Augustinus locum Genesis eodem sensu exponit: *Risus Abrahæ*, inquit, *exultatio est gratulantis, non irrisio diffidentis*, *Verba quoque ejus illa in animo suo*. Si mihi centum annos habenti nascetur filius, & si Sara annorum nonaginta pariet: *Non sunt dubitantis, sed admirantis*. Etsi aliter sensisse videantur nonnulli Patres re operosiùs non examinata, & aliquid dubitationis in S. Patriarchæ verbis illis suboluerit, firmiorem habemus Apostoli sententiam, SS. Ambrosii, Augustini, & omnium S. Pauli Interpretum suffragio confirmatam.

Loca Scripturæ in speciem pugnantia cōciliantur.

S. Ambros. lib. 1. De Abraham, cap. 4.

S. August. lib. 16. de Civit. Dei c. 26.

20. 21. 22. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia*: Ne animo quidem ancipiti, suspenso ac dubio fuit circa promissionem divinam; *sed confortatus est fide*, id est, firma fide illam suscepit, *dans gloriam Deo*: illum scilicet omnipotentem, & in promissis suis veracem ac fidelem professus: *Plenissimè sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere*. Plena ac certissima fide persuasum habens, Deum præstare posse quæcumque promisit. *Ideo & reputatum est illi ad justitiam*. Ideo tam heroica fides Deo accepta fuit ut opus egregium justitiæ.

S. Chrisost.

23. 24. 25. *Non est autem scriptum tantùm propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam*, credidisse verbis & promissionibus Dei fide firma, humili, obediente: *sed & propter nos*; non solùm ad ejus commendationem, verùm etiam ad

ad nostram doctrinam & exemplum : *Quibus reputabitur credentibus in eum , qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis* . Hinc enim intelligere debemus , & nobis fidem ad justitiam pariter imputandam , id est, fide justitiam nostram inchoari vel augeri , fide (inquam) qua credimus in Deum , qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis . Hæc totius Evangelii summa . Fides enim resurrectionis Christi , omnium Mysteriorum fidem complectitur . Christi resurrectio sigillum est omnium quæ fecit , pertulit , docuit, promisit . Qui credit Iesum à mortuis resurrexisse, credit illum esse verum Messiam à Deo promissum, Dei Filium unigenitum , incarnatum, natum, mortuum esse & resurrexisse pro nostra salute . *Qui traditus est propter delicta nostra , & resurrexit propter justificationem nostram* . Qui traditus est morti à Deo Patre , seque ipsum liberrime tradidit Patri obediens , ut peccata nostra expiaret condigna , immò superabundanti satisfactione : & resurrexit ut fide resurrectionis suæ nos
S. August. lib. 16. contra Faustum, cap. 29. justificaret . *Mortuum quippe Christum & Pagani credunt : resurrexisse autem Christum, propria fides est Christianorum*. Si enim confitearis , *ait Apostolus* , quia Dominus est Iesus , & credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris .
Rom. 10. 9. *Quia ergo ex ista resurrectionis fide justificamur, ideo & illud de Christo Apostolicum est* , QUIA *mortuus est propter delicta nostra , & resurrexit propter justificationem nostram* .

CAPUT IV.

SENSUS MORALIS.

1. 2. QUid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundùm carnem? si enim Abraham ex operibus justificatus est ; habet gloriam , sed non apud Deum . Hæc humani cordis lugenda corruptela ; quòd gloriam suam ex bonis operibus quærat , quasi ea Deo non deberet , sicut & fidem ; quæ radix bonorum operum est . Contra verò bonus Christianus se Deo omnia per Christum Iesum debere confitetur , & in Domino , non in se ipso gloriatur ; inanem esse gloriam persuasum habens , quæ Dei judicio & approbatione minimè nititur . Homines de superficie operum judicium ferunt , laudant quod in illis fulget exteriùs ; Deus verò de intentionis puritate , de cordis munditia , de affectus fervore judicat . *Ille* igitur *verè probatus est* , *quem Deus commendat* (ait alibi noster Apostolus) Christiano nomine indigni sunt , qui *Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei* .

Fidem & bona opera Deo per Jesũ Christũ debemus .

Joan. 12.

4. 5. *Ei autem qui operatur , merces non imputatur secundùm gratiam , sed secundùm debitum* . Si quid boni in nobis est quod ex ejus gratia non oriatur , aut quod eam mereri valeat , Deus nos gratuitò & pro nihilo non salvat ; gratia Dei non est vita æterna , sed stipendium operum , sicut mors æterna stipendium est
S. Aug. Enarrat. 2. in Ps. 31. peccati . *Merces nostra gratia vocatur* (inquit S. Augustinus) *si gratia est , gratis datur . Quid est , gratis datur ? Gratis constat . Nihil boni fecisti , & datur tibi remissio peccatorum . Attenduntur opera tua , & inveniuntur omnia mala . Si quod debetur illis operibus Deus redderet , utique damnaret . Malis operibus quid debetur nisi damnatio ? bonis quid debetur ? Regnum cœlorum . Tu autem in malis operibus inventus es : si reddatur tibi quod debetur , puniendus es . Quid ergo fit ? Non tibi Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam . Debebat vindictam , dat indulgentiam . Incipis ergo esse in fide per indulgentiam , jam fides illa assumpta spe & dilectione incipit bene operari , sed nec tunc glorieris, & extollus*

las te : memento a quo in via positus sis; memento quia & sanis pedibus & velocibus errabas ; memento quia & si languebas, & in via semivivus jacebas , levatus es in jumentum , & perductus in stabulum . In propriis meritis non confidamus , quæ nulla habemus ex nobis . Superba enim illa fiducia & præsumptio meritum ac præmium fidei pessumdat ac destruit. *Ei verò qui non operatur , credenti autem in eum qui justificat impium , reputatur fides ejus ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei .* Sic Abraham justificatus est , non ex operibus , sed ex fide , non tamen otiosa & sterili , sed actuosa & bene operante . Abraham filium suum immolandum Deo obtulit : *Magnum opus , sed ex fide . Laudo superædificationem operis , sed video fidei fundamentum : Laudo fructum boni operis , sed in fide agnosco radicem . Si autem hoc præter fidem rectam faceret Abraham , nihil illi prodesset qualecumque illud opus esset . Rursum si sic teneret fidem Abraham , ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamen credo,quia me etiam contemnentem jussa sua liberat Deus ; fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret . Quid ergo ? Debemus nulla opera præponere fidei , id est ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus ? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem , quamvis videantur hominibus laudabilia , inania sunt . Ita mihi videntur esse , ut magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem; ubi fides non erat , bonum opus non erat . Bonum enim opus intentio facit , intentionem fides dirigit . Non valdè attendas quid homo faciat , sed quid cùm facit aspiciat , quò lacertos optimæ gubernationis dirigat . Fac enim hominem optime gubernare navim, & perdidisse quò tendit , quid valet quia artemonem optime tenet, optimè movet ; dat proram fluctibus, cavet ne latera infligantur ; tantis est viribus ut detorqueat navim quò velit , atque unde velit ; & dicatur ei ; Usquequo is ? & dicat , Nescio ; aut dicat , Ad illum portum eo ; nec in portum, sed in saxa festinet : Nonne iste quantò tibi videtur in navi gubernanda agilior & efficacior,tantò periculosiùs eam sic gubernat ,ut ad naufragium properando perducat ? Talis est & qui optimè currit præter viam . Nonne ergo erat melius & tolerabilius , ut esset gubernator ille aliquantò invalidior, ut cum labore & aliqua difficultate gubernacula regeret , & tamen rectam viam, debitumque cursum teneret ; rursumque ille pigriùs etiam & imbecilliùs , tamen in via ambularet , quàm præter viam fortiter curreret ? Optimus ergo ille qui & viam tenet, & bene ibi ambulat: sequentis autem spei, qui etsi aliquantulum claudicat, non omnino ut erret, aut remaneat, sed progreditur etsi paulatim . Fortassè enim sperandum est eum quò tendit etiam tardiùs perventurum . Ergo ex fide justificatus est Abraham: sed si fidem opera non præcesserunt , tamen secuta sunt . Numquid enim fides tua sterilis erit ? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa . Aliquid mali credidisti , & igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei concremasti . Tene ergo fidem operaturus . Sed dicis , Non hoc ait Apostolus Paulus . Immo hoc ait Paulus Apostolus:* FIDES , inquit , *quæ per dilectionem operatur* , Opus fidei dilectio est ; *quæ dilectio vocari non potest , nisi & mali nihil „ operetur , & quicquid potest boni operetur . Quid enim facit dilectio ? Declina „ a malo , & fac bonum .* Hanc fidem sine operibus commendat Apostolus , & alio tamen loco ait : *Si habuero omnem fidem , ita ut montes transferam , caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest .* Ergo si nihil prodest fides sine caritate,caritas autem ubi fuerit necesse est ut operetur , fides ipsa per dilectionem operatur . Quomodo ergo justificatur homo sine operibus ? Respondet Apostolus: Propterea hoc tibi dixi , homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris , & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam . Noli ergo præsumere de operibus tuis ante fidem . Noveris quia peccatorem te fides invenit , & si te fides data fecit justum , impium invenit quem faceret justum . *Credenti* , inquit , *in eum*

Luc. 10. 30.

Abraham justificatus ex fide , non sterili , sed actuosa & per dilectionem operante. *S. August. ibid.*

Bonum opus intentio facit.

Fides sine caritate & bonis operibus inutilis ad salutem.

Galat. 5.

Psal. 36. 47. 1. *Cor.* 13.

eum qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam, ſecundùm propoſitum gratiæ Dei.

David gratuitam fidei juſtitiam confeſſus eſt. Ejus humilitas imitanda.

6. 7. 8. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Davidis humilitas imitanda, qui gratuitam fidei juſtitiam confeſſus eſt, nec in ſe ipſo, ſed in ſolo Deo virtutem ſuam ſeu fortitudinem, juſtitiamque inveniens, nihil ſuis meritis, verùm uni ejus miſericordiæ acceptum retulit. Hæc Davidis intelligentia, quam præſefert Pſalmi 31. ab Apoſtolo citati titulus: *Ipſi David intelligentia*: Qua ſcilicet intelligitur non meritis operum, ſed gratia Dei hominem liberari confitentem peccata ſua. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis: cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus.* Quam juſtitiam? Fidei, quam bona opera non præceſſerunt, ſed quam bona opera conſequuntur. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu ejus dolus.* Intelligentia felix eſt ut noveris, nec jactare te debere de meritis tuis, nec præſumere de immunitate peccati. *Prima intelligentia, ut te noveris peccatorem. Conſequens intelligentia eſt, ut cùm ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc viribus tuis, ſed gratiæ Dei deputaveris. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc eſt in ore interiore tuo, nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione.* Qui enim cùm ſit iniquus, juſtum ſe prætendit, nonne doloſus eſt? *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Hanc beatitudinem per baptiſmum, & exinde per pœnitentiam conſecuti ſumus. Collaudemus miſericordiam Dei, qui dimiſit iniquitates noſtras, & projecit in profundum maris omnia peccata noſtra, *Beati*, non in quibus non ſunt inventa peccata, ſed *quorum tecta ſunt peccata* .... Cooperta ſunt, tecta ſunt, abolita ſunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere; ſi noluit advertere, noluit animadvertere, ſi noluit animadvertere, noluit punire; ſi noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. Nec ſic intelligatis quod dixit, Peccata cooperta ſunt, quaſi ibi ſint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim eſt Deum videre peccata, niſi punire peccata? Gui propterea dicitur. *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Peccata ergo tua non videat, ut te videat. Sed ut à peccatis tuis oculos avertat, ut illa remittat, ipſa confitere ut David, excuſare noli, confitere ſine dolo, *Nec eſt in ſpiritu ejus dolus.* Confitere corde contrito & humiliato; noli tegere peccata tua, ut Deus tegat. *Deus tegat vulnera, noli tu. Nam ſi tu tegere volueris erubeſcens, Medicus non curabit. Sub tegmine Medici ſanatur vulnus, ſub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui novit omnia.* Peccatum in nobis puniamus exemplo Davidis pœnitentiam agentes & Iuſtitiæ divinæ ſatisfacientes, ut nobis â Deo non imputetur. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Fœlices nos æſtimemus, cùm Deus temporalibus flagellis ad emendationem nos cædit ut filios: *Flagellat enim omnem filium quem recipit.* Davidem pœnitentem imitemur, qui *Agnoſcens culpam ſuam, amplexus eſt pœnam ſuam, quærens gloriam non ſuam.*

S. Auguſtinus Enarrat. 2. in Pſal. 31.

Vulnera animarum noſtrarum ſi tegamus, ea Deus non curat.

Hebr. 12.

S. Auguſt. in Pſalm. 50.

9. 10. 11. *Beatitudo ergo hæc in circumciſione tantùm manet, an etiam in præputio? &c.* Ex incircumciſis illis ſumus, quibus Deus peccata remiſit, & juſtitiam donavit per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Ex iis ſumus, quibus fidem gratis dedit, quæ juſtitiæ radix eſt. Fidem in baptiſmo acceptam, frequentibus actibus excitemus, & bonis operibus comprobemus, ut in nobis augeatur, & perficiatur. Grato ſimus erga Deum & Filium ejus Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum animo: Miſericordias Domini in æternum cantemus. Quàm optandum eſſet ut fideles Sacramenta ſuſcipientes jam pleni eſſent fide, caritate, juſtitia, ſicut Abraham circumciſionem ſuſcipiens jam juſtus erat! Utinam ita diſpoſiti eſſent

Eccleſiæ deſiderium de pœnitentium diſpoſitione ad abſolutionem Sacerdotis ſuſcipiendam.

Pœ-

Pœnitentes, cùm Absolutionem recipiunt Sacerdotis, post Confessionem peccatorum, ut Absolutio sacramentalis justitiam & gratiam in ipsis potiùs obsignaret quàm produceret! Hæc quidem sacramenti virtus, ut remissionem peccatorum, gratiam, & iustitiam operetur; neque necesse est ut contritione perfecta, quæ caritate formata est, justificati sint peccatores antequam Baptismum vel Absolutionem sacerdotis in Pœnitentiæ Sacramento recipiant (quæ propterea Sacramenta mortuorum à Theologis appellantur, quòd spiritaliter mortuis per peccatum vitam gratiæ reddant) verùm, ut dixi, optandum esset ut fide tam viva, spe tam firma, caritate tam fervente pœnitentiam agerent ante sacramentalem Absolutionem, ut ejus quidem in voto susceptæ virtute justi jam essent, eàque actu impensa præcedentem justitiam obsignaret, confirmaret, augeret: quemadmodum circumcisio justitiam fidei in Abrahamo obsignavit. *Et signum accepit circumcisionis signaculum justitiæ fidei*. Hoc Ecclesiæ desiderium fuisse prioribus sæculis, publicæ pœnitentiæ stationes, variique gradus, totàque pœnitentialis disciplinæ ratio; diuturnæ pœnitentium probationes, morùmque accuratum examen, priùs quàm Absolutione donarentur, apertè demonstrant. Disciplinam suam justis de causis mutavit pia Mater, filiorum infirmitati condescendens: sed tamen debitas dispositiones exigit ad Absolutionem sacramentalem recipiendam, quæ nisi adsint in peccatoris animo vel ante, vel ipso quo illam recipit tempore, ipsa Absolutio non est in eo causa vel *signaculum justitiæ*, immò potiùs signaculum est damnationis,

11. 12. *Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam. Et sit pater circumcisionis: non iis tantùm qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraham.* Circumcisio, quam Abraham accepit, signum fuit baptismi nostri, spiritualisque circumcisionis, quam exercere debemus præcidendo & resecando pravas cupiditates, & vitia succrescentia. Hoc opus fidei, quo justitia nostra perficitur usque in diem Christi. Ita filii Abraham erimus. *Ut sit pater omnium credentium*. Præclarus est eam in rem S.Iustini Martyris locus Dialogo cum Tryphone. *Abraham*, inquit, *non propter circumcisionem, iustitiæ à Deo reportavit testimonium, sed propter fidem: priusquàm enim est circumcisus, sic de eo promulgatum est: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam. Quocirca & nos in præputio carnis nostræ credentes Deo per Christum, & circumcisionem obtinentes nobis eam assecutis utilem, cordis scilicet circumcisionem, justi & grati Deo, ut speramus, apparebimus.* Patres-familias, domini, Magistratus, Principes, vitia & pravas cupiditates verbo Dei, quod penetrabilius est omni gladio ancipiti, circumcidite; fidei, religionis, caritatis, justitiæ, omniùmque virtutum Christianarum, filiis vestris, servis, subditis exempla præbete: Sacramenta pari pietate frequentate ei qua Abraham Patriarcha noster signum circumcisionis accepit: & Illorum secundùm spiritum patres eritis, sicut Abraham *pater* est *omnium credentium*. Animo parati estote ad relinquendum omnia propter Deum, ad immolandum ejus voluntati, quæ maximè diligitis; ita filios Abrahæ vos demonstrabitis, *sectantes vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ*.

Circumcisio ab Abrahamo suscepta, figura fuit baptismi nostri & spiritualis circumcisionis:

13. 14. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei*. Gratuita promissio temporalis hereditatis Abrahamo facta ante legem, typus est gratuitæ prædestinationis sanctorum ad æternam hæreditatem, quæ non meritis legis, sed meritis fidei, quæ dona Dei sunt, tribuitur. Hanc hereditatem in veteri Testamento adumbratam, Christus Jesus in novo revelavit. Secundùm Evangelii fidem vita instituenda est, regnum Dei quærendum est; & justitia ejus, ut Evangelii promissa consequamur, ut *hæredes* simus

Hebr. 12. 23. *mundi* novi, quæ est *Ecclesia primitivorum qui conscripti sunt in cælis*. Nemo verò existimet exteriorem dumtaxat litteræ Evangelii observantiam ad cælestem hereditatem consequendam sufficere; hæc enim mera lex est, si spiritu destituta sit. Evangelii porrò spiritus, caritas est. Hæc una filios Dei facit, quibus servatur hereditas, Deus ipse æternùm fruendus. Si timor ad justitiam sufficit, & ad hereditatem consequendam, lex per se sufficiet, quæ timorem inspirat pœnarum comminatione: si lex & timor sufficiunt, frustra factæ sunt promissiones, frustra in Christo Jesu, & per Christum Jesum impletæ & exhibitæ. *Si enim qui ex lege haeredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio*. Hi soli filii Dei sunt, & heredes promissionum Testamenti novi, qui Spiritu Dei aguntur, qui non est spiritus servitutis & timoris, sed amoris, quem in cordibus justorum diffundit. *Hæc est brevissima & apertissima differentia duorum testamentorum, timor & amor: illud ad hominem veterem*, qualis est Judæus: *hoc ad novum hominem*, qualis est verus Christianus, *pertinet*.

Exterior Evangelii observantia sine ejus spiritu, non sufficit ad salutem.

S. August. lib. contra Adimantum, cap. 17.

15. *Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio*. Lex sine gratia magis reos facit, quia mentem illuminat, voluntatem verò non adjuvat; dat nosse hostem, non vincere; accendit cupiditatem; (nitimur enim in vetitum) non donat caritatem; cor inflat, non sanat. *Quando autem cognoscit homo peccatum, si non adjuvat gratia ut cognitum caveatur, sine dubio lex iram operatur*. Judæis igitur qui sub lege erant, lèx iram operabatur, abundante peccato, quod à scientibus perpetrabatur. *Quia & quicumque faciebant quod lex jubebat, non adjuvante spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant, non amore justitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere, potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat Deus malle, si fieri posset impunè, committere*.

Legis sine gratia infirmitas.

S. August. lib. De Gratia & libero arbitrio, c. 10. Et lib. De Spiritu & Littera, c. 8.

16. *Ideo ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solùm, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, &c.* Justitia fidei tribus ex capitibus commendatur, tribus excellentiæ radiis effulget. 1. Gratiæ & operationis Dei in cordibus nostris effectus est. Fides igitur est gratuitum omnino Dei donum: alioqui gratis non justificarentur, qui ex fide justificantur. Fides ex nullis præcedentibus meritis per Dei gratiam fit in homine, sine qua opera bona à nullo fiunt homine. *Ideo ex fide, ut secundùm gratiam.* 2. Justitia fidei, quod statum suum spectat, immutabilis, invariabilis, & perpetua est, non temporaria, ut status legis. *Ut firma sit promissio*. 3. Non uni nationi, sed omnibus gentibus fidei justitia à Deo per Christum Jesum parata est. *Omni semini, non ei qui ex lege est solùm, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum*. Hoc vocationis nostræ fundamentum. Abrahæ enim filii credendo facti sumus; non filii carnis, sed filii promissionis, quibus idem Apostolus ait: *Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis, secundùm promissionem hæredes*. Ecclesia Christi una gens, pertinens ad semen Abrahæ; quæ vocata est quidem ex omnibus gentibus, *& sic in ea dicuntur omnes gentes, ut una sit gens in adoptionem vocata*. De illa prædictum à Propheta est: *Semen Abraham servi ejus, filii Jacob electi ejus*. *Ipse Dominus Deus noster, in universa terra judicia ejus*. Et, *Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias & judicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. Extra istam gentem nulli genti manifestavit judicia sua: Quoniam qui ea non crediderunt, etiamsi annuntiata sunt, manifestata eis utique non sunt; quia nisi credant non intelligent.

Justitia fidei tribus ex capitibus commendatur.

S. Augustinus passim.

Galat. 3. 29.

Psal. 104. 6. 7.

Psal. 147. 19. & 20.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 104.

17. 18. (*Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te*) *ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt*. Quando promisit Deus Abrahæ in semine ejus fidem gentium, *dicens*, Patrem multarum gentium posui te, *non de nostræ voluntatis potestate, sed de*

sua

sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines. Quia etsi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum; ipse facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promisit: alioquin ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate, & quod à Domino promissum est, ab ipsis redditur Abrahæ. Gratiæ ejus omnipotentis efficaciam, fidem gentium operantis, & ex lapidibus filios Abrahæ suscitantis, exprimit Apostolus duobus operibus, quæ Dei propria sunt, resurrectione scilicet mortuorum, & rerum non extantium creatione seu productione ex nihilo. Esse quippe vel non esse; mortuum esse aut vivere; sterilem esse vel fœcundum, idem est apud Deum misericordiam facere volentem. Qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt:

Genes. 17. 5. *S. August. lib. De Prædestinat. sanct. c.* 10.

Efficacia gratiæ Dei fidem gentium operantis, quam de sua prædestinatione promisit.

Usque adeo donum est quòd credimus, & data gratis
Gratia, non merita ditat mercede vocatos:
Nec justorum operum discernit facta, sed omnes
Sola ex immundis mundos facit: utque legentem
Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrii sibi repperit aptos:
Insontes tantum justosque adsumere solùm
Debuit, & veri cupidos ac recta volentes.
Perversos autem & scelerum assuetudine turpes
Deturbare procul, lucemque negare tenebris.
Atqui Salvator mundi non præmia justis
Solvere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, fractum atque jacebat,
Quærere, & inventum reparare & reddere curæ.

S. Prosper. Carm. De ingratis, p. 2. *c.* 17.

Quantocumque ergo languore, quantavis miseria, quantavis sterilitate, quantavis impotentia laboret anima nostra, eam ad Deum convertamus, nihil de nobis ipsis, totum ab ejus misericordia sperantes, qui vita nostra est, lumen nostrum, virtus nostra. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium.*

Pastores Ecclesiæ noverint se patres multarum familiarum Christianarũ, & quasi multarum gentium, quæ pastorali ipsorum curæ commissæ sunt, à Deo costitutos. Suave illud & honorificum patris nomen magis ament, quàm domini, ne in clero dominari videantur. Nomen istud S. Paulus lubentius sibi sumebat quàm Magistri & Doctoris. *Ut filios meos carissimos moneo. Nam si multa millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Oves igitur suas sincero & effectivo amore ceu filios carissimos diligant, Christianæ illorum institutioni sedulò se applicent, rudibus in doctrina & exhortatione se accommodent, illorum saluti procurandæ & promovendæ se totos impendant & superimpendant; illis thesaurizent, id est bona sua temporalia ad illorum inopiam sublevandam cum gaudio distribuant; non laboribus, nec vitæ quidem suæ parcant, sed eam alacriter exponant, ut Sacramenta in vitæ periculo constitutis administrent; nec pestis, similiumve morborum contagione ab officio deterreantur. Se ut hominem sterilem & emortuum, ut debile & inutile instrumentum Pastor consideret: qui Christianæ & Sacerdotalis humilitatis sensus est: sed ad Deum fide viva confugiat, qui vitam, fæcunditatem, viresque ad functiones sacri Ministerii digne implendas ipsi donare potest. *Qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.* De suis peccatis, & infidelitatibus, miseria & impotentia convictus, *in spem contra spem*

Pastores Ecclesiæ ut patres fidelium se gerant, non ut dominos.

1. *Cor.* 4. 14. 15.

spem credat, & confidat adfuturum sibi Deum misericordia sua & gratiâ, viresque ac fœcunditatem spiritualem donaturum, ad conservandum & augendum populum sibi commissum in fide & pietate Christiana. Nullis tandem obicibus & impedimentis, nulla populi sibi commissi indispositione, duritie, contradictione fidem suam infirmari sinat; quò magis laboribus pastoralibus corpus ejus debilitatur, eò magis fides ejus per caritatem operans roboretur: & pater numerosæ posteritatis secundùm spiritum evadet, quam divinæ gratiæ fœcunditas ipsi suscitabit. *Et non infirmatus est fide*. Omnia possibilia sunt credenti.

Credendum, sine hæsitatione, sperandum sine diffidentia, exemplo Abrahami Patriarchæ.

20. 21. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo*. Credere sine hæsitatione, sperare sine diffidentia, est Deum glorificare. Dei omnipotentiam & veritatem magnificat & laudat hominis sic dispositi pius affectus, Deus dixit, Deus promisit. Hæc duo verba sufficiunt ad resistendum tentationibus incredulitatis, mentem agitantibus; ad sedandum fluctus diffidentiæ, cor pulsantes. *Cedat* igitur *curiositas fidei, cedat gloria saluti*... *Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium*. Divinorum Mysteriorum modum curiosè inquirere, arcanas rationes quibus Deus promissa sua implere decrevit, dubia ratione perscrutari, grave peccatum est, injuriaque Dei omnipotentiæ illata. Certa persuasione adhærendum veritatibus à Deo revelatis. Hic fidei caracter est, quæ majorem suadendi vim habet, quàm humana quævis ratiocinatio. *Plenissimè sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere*. „ Non ait, prædicere; non ait, præscire; nam „ & aliena facta potest prædicere atque præscire: sed ait, *potens est & facere*; ac „ per hoc facta, non aliena, sed sua. An fortè opera bona gentium Deus pro„ misit Abrahæ in semine ipsius, ut hoc promitteret quod ipse facit; non au„ tem promisit fidem gentium, quam sibi homines faciunt; sed ut promitteret „ quod ipse facit, illam præscivit homines esse facturos? Non quidem loquitur „ sic Apostolus: filios quippe promisit Deus Abrahæ, qui fidei ejus vestigia se„ ctarentur. Sed si opera gentium promisit, non fidem; profectò quoniam non sunt bona opera nisi ex fide (*Justus* enim *ex fide vivit*; &, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*; & *Sine fide impossibile est placere Deo*:) „ nihilominùs ut im„ pleat quod promisit Deus, in hominum est potestate. „ Nisi enim homo faciat „ quod Deo donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet: hoc est, „ nisi habeat homo fidem ex semetipso, non implet Deus quod promisit, ut „ opera justitiæ dentur ex Deo. Ac per hoc, ut promissa sua Deus possit imple„ re, non est in Dei, sed in hominis potestate. Quod si veritas & pietas nos cre„ dere vetat: *Credamus cum Abraham, quoniam quæ promisit, potens est & fa„ cere. Promisit autem filios Abrahæ; quod esse non possunt si non habeant fidem: „ ergo ipse donat & fidem*. Abrahæ fidem imitemur. Prompta sit fides nostra respectu rerum difficillimarum, ut Sancti illius Patriarchæ fides; firma sit & tranquilla inter humanarum ratiocinationum contradictiones & pugnas; obediens sit, & ad sacrificium omnium affectuum carnalium, bonorumque temporalium parata; perseverans in probationibus; constans & fidelis in medio incredulorum & impiorum. „ Quoties nobis credulitatem vitio vertent, illis contra exprobremus „ incredulitatem; ut miseris, pusillanimibus, insipientibus. Quemadmodum enim „ fides magni & sublimis animi est, ita incredulitas animi est exilis, ratione ca„ rentis; & ad pecudum amentiam depressi. Deum glorificemus tum per fi„ dem, tum per opera fidei, ut ab illo vicissim glorificemur. *Eos* enim *qui me glorificant*, ait, *glorificabo*. Quamquam si nulla etiam proposita esset merces, vel „ hoc ipsum magna gloria fuerit, quòd digni habiti fuerimus qui Deum glori„ ficemus. Nam si qui Regum laudes celebrant, ii ob hoc tantummodo magno„ pere sibi placent, & si nullus inde alius fructus existeret: quantò majoris glo-

Tertullian. De Præscript. cap. 14. & 8.

S. Chrys. Hom. 8.

S. August. lib. 16. De Prædest. Sanct. c. 10.

Habacuc. 2. 6.
Rom. 14. 23.
Hebr. 11. 6.

S. Joan. Chrys. Hom. 8.

Lucæ 12. Vers. 5. æquivalenter.

„ riæ

,, riæ est, quòd Deus ac Dominus noster a nobis glorificari velit, idque propter sanctificationem & salutem nostram, cum nobis non indigeat, nec ullus ipsi accedat ex glorificatione nostra felicitatis gradus? Quantum verò nos supplicium manet, si moribus fidei, quam profitemur, dissentaneis, auctores fuerimus ut blasphemia Deus afficiatur?

23. 24. *Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam: sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui resuscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Colligamus igitur & nos fructus fidei, & justitiam quæ ex ea nascitur, decerpamus. Non enim frustra scripta sunt quæ Dominus Deus fecit Patriarchæ Abrahæ, sed ut nos illa videntes fidem similem ostendamus. Fidem porro Abrahæ, quæ illi ad justitiam reputata est, commendans Apostolus, eamque nobis in exemplum datam docens, ut Dei verbis & promissis pariter credamus, opportunè meminit mortis & resurrectionis Christi Jesu, ut fidem solam in iis qui virtutem negligunt, ad justitiam minimè sufficere doceat: sed bona opera fidei necessario adjungenda, sine quibus mortua esset: Si enim oportuit Christum Jesum pro peccatis nostris mortem subire, ut nostrum debitum exolveret, & ut ejus resurrectio cummunem omnium resurrectionem præstaret: quid non agere debemus & pati, ut tantæ gratiæ simus participes? In Christum Jesum qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, ut par est non credimus, nisi moriamur peccato, & Deo vivamus; nisi cælestia quæramus & sapiamus, non quæ super terram. Qui hæc agit, ostendit se credere in eum qui suscitavit Dominum Jesum a mortuis, & huic vere fides reputatur ad justitiam. Neque enim possibile est ut habenti in se aliquid injustitiæ possit justitia reputari, etiamsi credat in eum qui suscitavit Dominum Jesum a mortuis. Si propter peccata nostra traditum Christum Jesum credimus, quomodo non alienum nobis & inimicum est omne peccatum, pro quo Redemptor noster traditus in mortem est? Si surreximus cum Christo, qui est justitia, & in novitate vitæ ambulamus, & secundum justitiam vivimus, surrexit nobis Christus ad justificationem nostram. Si verò nondum deposuimus veterem hominem cum actibus suis, sed in injustitia vivimus, audeo dicere quod nondum surrexit nobis Christus ad justificationem, nec traditus est propter peccata nostra. Si enim hoc credo, quomodo illud amo pro quo ille pertulit mortem? Si hoc credo, quod ille ad justificationem meam surrexit, quomodo injustitia placet? Justificat ergo eos Christus tantummodo, qui novam vitam exemplo resurrectionis ipsius suscipiunt, & vetusta injustitiæ atque iniquitatis indumenta velut causam mortis abjiciunt. *Origenes lib. 4. in Epist. ad Rom.*

Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. ,, Sicut morte ipsius seminamur, sic resurrectione ipsius germinamus. Etenim morte ipsius significantur mors vitæ nostræ. De hac re audi Apostolum: *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* ,, Ille non ,, habuit quod emendaret in cruce: quia sine peccato ascendit in crucem. Nos ,, in cruce ejus emendemur, & ibi ponamus quod malè contraximus, ut justificari ejus resurrectione possimus. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit* ,, *propter justificationem nostram.* In ejus traditione delictum sonat, in ejus resurrectione justitia sonat. Ergo moriatur delictum, & resurgat justitia. *S. Augustinus Serm. 236. alias 88. De Diversis. Rom. 6. 4.*

CAPUT V.

SENSUS LITTERALIS.

Ex fide justificamur, meritis Christi Mediatoris. Græcorum codicum variatio.

1. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum*. Itaque ex fide, non ex meritis, a peccatis mundati & sanctificati, pacem cum Deo servemus, cui sumus reconciliati per Dominum Jesum Christum Mediatorem nostrum. In hoc Versu variant Græci codices. In plerisque legitur, ἔχομεν, *habemus*, id est, Deum habemus placatum & propitium: cui lectioni Tertullianus favet lib. 5. contra Marcionem cap. 13. dicens: *Monet* (Apostolus) *justificatos ex fide Christi, non ex lege pacem habere*. Eumdem sensum adstruit Auctor Commentariorum olim S. Ambrosio adscriptorum. *Pacem*, inquit, *cum Deo habere fides facit, non lex: hæc enim nos Deo reconciliat, sublatis peccatis quæ nos Deo fecerant inimicos. Et quia Dominus Jesus hujus gratiæ minister est, per ipsum pacificati sumus Deo*. Versiones Arabica & Æthiopica eumdem sensum reddunt: *Pacem habemus apud Deum*. Antiquum MS. Alexandrinum, Claromontanum, aliusque Codex Græcus Sandionysianus a Gagnæo citatus habent, ἔχωμεν, *habeamus*. Quam lectionem Origenes, S. Chrysostomus, Theodoretus, S. Hieronymus in divina Bibliotheca, S. Augustinus lib. 2. Operis imperfecti contra Julianum cap. 172. aliique sequuntur. Versio Syriaca eumdem sensum reddit.

Spes gloriæ filiorum Dei.

2. *Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Cujus opera & meritis, scilicet Jesu Christi Mediatoris, adducti sumus, aditum habuimus, admissi sumus, fide, non meritis, ad gratiam tam eximiam justificationis & sanctificationis, ad statum tam felicem gratiæ, in qua firmi permanemus, & de qua gloriamur in Domino, beatos nos existimantes in spe gloriæ filiis Dei paratæ: ad quam gratia jus nobis tribuit, cum nos filios Dei per adoptionem faciat. Vox *filiorum* abest à Græco Textu, & a Versionibus Syriaca, Æthiopica, Arabica: eam non agnoscunt Græci Commentatores, nec S. Cyprianus *lib. 3. Testimoniorum ad Quirinum, num. 6.*

Gaudium in adversitatibus.

3. 4. 5. *Non solùm autem*, ea spe gloriamur, *sed & gloriamur in tribulationibus*, gaudemus adversis rebus, iis maximè quæ propter Dei & Christi nomen nobis eveniunt *scientes quod tribulatio patientiam operatur*: edocti a Spiritu sancto, & fœlici experientia, quod adversitas & afflictio parit patientiam: *patientia autem probationem*, quia inde exploratum habetur quanti Deum & cœlestia faciamus: *Probatio verò spem* magis magisque accendit, tum ex Dei bonitate, cui non convenit talem patientiam sine præmio relinquere, tum ex promisso Christi (Matth. 5. 11. 12. & Ioan. 16. 20.) *Spes autem non confundit*, id est, non fallit. Pudere eos solet, quorum spes vanis pollicitationibus delusa est: sed spes quæ divinis promissis nititur, non confundit, non pudefacit, quia certissima & infallibilis est. *Quia Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Quod dixi, spem non confundere, sive non fallere, compertum est ex Charitate, tum ea qua nos diligit Deus, effundendo in nos Spiritum sanctum tamquam pignus hereditatis promissæ; tum ea qua nos dilectores suos facit, quam idem Spiritus multiplicibus donis comitatam in cordibus nostris diffundit. De qua & 1. *Joan*. 3. scriptum est: *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus*.

Christus pro impiis mortuus est.

6. 7. *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro im-*

impiis mortuus est? Ut quid enim, nisi ut suam erga nos caritatem demonstraret, Christus pro nobis mortuus est tempore constituto a Patre, cum adhuc peccati languoribus detineremur? *Vix enim pro justo quis moritur*: Vix inter mortales inveniatur, qui ad mortem pro homine justo & insonte oppetendam paratus sit. *Nam pro bono forsitan quis audeat mori*. Veruntamen contingere forte potest ut aliquis tam forti sit animo (quamquam hoc perrarum sit) ut pro viro bono & de omnibus bene merito mori sustineat. Hic sensus planior videtur & magis ad Apostoli mentem, quam interpretatio S. Hieronymi, justum & bonum de rebus, non de personis explicantis. *Justum & bonum*, inquit, *non putemus esse diversum, nec aliquam propriè significare personam; sed absolutè rem justam & bonam, pro qua difficulter, sed interdum aliquis inveniri potest, qui suum sanguinem fundat*.

S. Joan. Chrysost. Hom. 9. Theodoret. &c.

S. Hieron. Epist. 151. ad Algasiam, qu. 7.

8. 9. 10. *Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus Christus pro nobis mortuus est*. Verum hoc ipso eximiam suam erga nos caritatem Deus conspicuam facit, quod cum adhuc peccatis obstricti, nondum justificati essemus, Christus pro nobis mortus est tempore convenienti, in plenitudine temporis. Hæc verba, *secundum tempus*, eruditis Commentatoribus redundare videntur hoc loco, & secundum fidem Græci Textus, cui Versiones Syriaca & Arabica consentiunt, expungenda. Ea non legerunt *S. Irenæus libro* 3. *c.* 18. *S. Cyprianus Epist.* 52. *ad Antonianum*, S. *Hilarius Tract. in Psal.* 55. n. 7. *S. Augustinus lib.* 4. *De Trinitate Cap.* 1. Verum in antiquis optimæ notæ Codicibus Græcis extitisse, constat ex eo quod *S. Hieronymus*, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit, ea exhibeat in divina sua Bibliotheca, & *Theodoretus* illa exponat in Commentario, quem sequitur *Theophylactus*.

Galat. 4.

Multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Multò magis ergo per mortem ejus nunc justificati, per ipsum liberabimur ab ira Dei, seu a justâ vindictâ quam in paccatores æternum exercebit. *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius*. Si enim nos Christus Dei Filius reconciliavit Patri pro nobis moriendo, cum inimici essemus, ejusque iræ ob peccatum obnoxi, multò magis reconciliatos salvabit vivens vitâ immortali & gloriosa, regnans sine fide, sedens ad dexteram Patris, & interpellans pro nobis ut advocatus noster. Quid potius agat, cui omnis potestas data est, quam ut plena & perfecta animæ corporisque salute donet eos, pro quibus in gratiam Patris restituendis tam multa gessit ac passus est?

11. *Non solum autem* sumus reconciliati, *sed & gloriamur in Deo*, quem propitium habemus, & cujus amici, immò & filii adoptivi facti sumus, non nostrâ virtute ac meritò, sed *per Dominum nostrum Jesum Christum*, Mediatorem nostrum, *per quem nunc reconciliationem accepimus*; cujus beneficio ac merito gratiam reconciliationis nunc obtinuimus.

12. *Propterea sicut per unum hominem*, Adamum totius humani generis primum parentem, *peccatum in hunc mundum intravit*, in universum genus humanum propagatione transfusum est; *& per peccatum mors*. Mors etiam per peccatum intravit, ut pœna peccati justè a Deo inflicta, quam ponendo præceptum fuerat Adamo comminatus Genes. 2. 17. *& ita in omnes homines mors pertransit*: ad hunc etiam modum per Adami peccatum, mors ad omnes ejus posteros permanavit; *in quo*, scilicet uno homine, Adamo, tamquam in principio & radice totius generis, *omnes peccaverunt*, non imitatione sola, ut Pelagiani & Sociani asserunt, sed vitiata origine. *Peccatum generationis intelligi voluit Apostolus: imi-*

Dogma Catholicum de peccati originalis in omnes homines transfusione.

S. August. lib. 2. Cont. Julian. cap. 49. & lib. 4. ad Bonifacium, cap. 4.

14.

tationis enim peccatum non per unum hominem, ſed per diabolum intravit in mundum. In quo omnes peccaverunt, *quia in illo fuerunt omnes quando peccavit, unde peccatum naſcendo trahitur, quod niſi renaſcendo non ſolvitur*. Ideo autem Apoſtolus peccati originalis in omnes homines transfuſi dogma hic tradit, ut reconciliationis per Chriſtum neceſſitatem confirmet. *Propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*. Quid tergiverſantur Pelagiani & Sociniani? „ Si omnibus neceſſaria eſt reconciliatio per Chriſtum, per omnes „ tranſiit peccatum quo inimici fuimus,ut opus reconciliari haberemus? *Per unum* „ *hominem*, per unius illius voluntatem malam omnes in eo peccaverunt, quando „ omnes ille unus fuerunt,de quo propterea ſinguli peccatum originale traxerunt. „ *In quo omnes peccaverunt*, qui ex illo per carnalem concupiſcentiam nati ſunt. Ex hoc itaque loco dogma Catholicum de peccati originalis transfuſione in omnes homines Concilium Africanum Canone 2. Concilium Auriſicanum Canone 2. & Tridentina Synodus Seſſione 5. Canonibus 2.& 4. invicte adſtruxerunt, & confirmaverunt, quod omnis retro Antiquitas credidit, & Patres tam Græci, quam Latini etiam ante S. Auguſtinum ſummo conſenſu docuerunt, S.*Juſtinus Martyr Apolog.* 1. *p.* 94. & *Dialogo cum Tryphone p.* 315. *S. Irenæus lib.* 4. *cap.* 5. *& lib.*5. *cap.* 16. *&* 19. *Clemens Alexandrinus* lib. 3. *Stromatum* p. 453. & 466. *Tertullianus libro De Anima* p. 342. & lib. *De Teſtimonio Animæ p.* 82. Edit. Rigaltii, lib. *De Carne Chriſti* p. 372. & 373. lib. 5. *Adverſ. Marcionem* p. 609. lib. *De reſurrectione Carnis*, p. 403. *Origenes Homilia 6. in Leviticum*, *Homil.* 3. *in Cantica*, *lib.* 3. *in Epiſt. ad Romanos* p. 321. col. 1. lib. 5. p. 342. col. 2. *lib.* 4. *Contra Celſum* p. 190. & 191. *Firmilianus Cæſarienſis in Cappadocia Epiſcopus inter Epiſtolas S. Cypriani* 75. *ipſe S. Cyprianus Epiſt.* 59: *ad Fidum de Inſantibus baptizandis*, &c.

S. Auguſt. lib. 2. De Nuptiis & concupiſcen. c. 5. & alibi paſſim Enchiridii c. 26.

13. 14. *Uſque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet*. Nam ante legem, quæ per Moyſen data eſt, peccatum erat in mundo, in hominibus regnabat, qui ad peccatum originis quod omnes ex Adamo contraxerant, addebant gravia peccata propriæ voluntatis & actionis: ſed peccata illa non imputabantur ipſis ad pœnam mortis temporalis, quaſi transgreſſoribus legis, cum lex lata non eſſet, quæ certa quædam crimina morte luenda edixit. Nam *Ubi non eſt lex, nec prævaricatio* eſt. (Tametſi ante legem ſcriptam, plurimi ob violatam naturæ legem graviſſimis ac manifeſtis criminibus, pœna mortis a Deo naturæ Auctore plexi ſunt) *Sed regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen etiam in eos qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, qui eſt forma futuri*. Mors nihilominus tyrannidem ſuam exercuit ab Adamo uſque ad legem datam Moyſi, non ſolum in eos qui ſcientes, volentes, peccabant, ut Adam; de quibus ſcriptum eſt Oſee 6. 7. *Ipſi autem ſicut Adam transgreſſi ſunt pactum, ibi prævaricati ſunt in me*: verum etiam in eos qui non peccaverunt propriæ voluntatis actu, ſcilicet in infantes. Ex quo ſequitur, mortem eſſe effectum & pœnam peccati quod ex Adamo omnes & ſinguli naſcendo contraxerunt. Qui Adam typus & figura erat Chriſti venturi, quem alibi *noviſſimum Adam* Apoſtolus vocat: Forma (inquam) erat Chriſti à contrario, quia ſicut per Adam peccatum & mors in mundum introducta ſunt, ita per Chriſtum juſtitia & vita reparata eſt. Hæc expoſitio planior eſt, & Apoſtoli ſenſum proprius attingit. Unde S. Auguſtinus Julianum Pelagianum his verbis urget: *Ecce non adamaverunt peccantis exemplum, qui non in prævaricationis ejus ſimilitudine peccaverunt, & tamen etiam regnavit in eos mors. An vis redire ad Catholicam veritatem, ut in eos quoque mortem regnaſſe fatearis, qui non peccaverant*, pro-

Mors effectus & pœna peccati ex Adamo contracti. *S.Hieron.Dialog.3.cont.Pelagianos*. *S. Auguſtinus lib. 2. operis imperſ. cont. Julian.p.*1027 *&* 1038. *& Epiſt.* 158.*alias* 89. *ad Hilarium & in Expoſit. propoſit. ex Epiſt. ad Romanos.*

propria faciendo peccata, sed regnum mortis in similitudine prævaricationis ejus, de cujus stirpe sunt nati, tanquam hæreditario miseria jure subierunt. Sic quippe intellexerunt hæc Apostolica verba Doctores *Ecclesiæ, qui viderunt ea non posse rectè intelligi, nisi in eis intelligatur obnoxiæ successionis origo peccati; propter quod dixerunt, parvulos secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere.* S. Cypr. Epist. 64. ad Fidum.

Usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur. Legit S. Augustinus, *Non deputabatur*, id est, non putabatur esse peccatum: *Quia lex non erat, qua arguente demonstraretur, sive lex rationis in parvulo, sive lex litteræ in populo*. Usque ad legem peccatum erat in mundo, *hoc est, nec lex potuit auferre peccatum*.. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, *quia nec per Moysen, id est, nec per legem regnum ejus ablatum est*: etiam in eos qui non peccaverunt: *Quare igitur si non peccaverunt? Audi quare*, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. *Dedit enim ex se formam posteris suis, quamvis peccata propria non habentibus, ut peccati paterni contagione morerentur, qui per ejus carnalem concupiscentiam gignerentur*. S. Aug. Epist. 158. ad Hilarium, nu. 18. S. August. lib. 6. cont. Julian. cap. 4.

Vulgata versio hoc loco vindicatur.

Quod spectat hunc Versum, *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt*, &c. Quosdam olim Codices negationem non habuisse S. Augustinus observat *Epist. ad Hilarium*, sed minimè dubium quin ii fuerint interpolati, cùm & Græcus textus, & Orientales Versiones, & Vulgata nostra, & Greci omnes Commentatores (Origene excepto, qui tamen in quibusdam Exemplaribus negationem haberi, seu ipse, seu ejus interpres, ac sepe interpolator Rufinus fatetur) & Latini (excepto Ambrosiastro) atque imprimis S. Hieronymus qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit, & S. Augustinus qui hoc argumentum cæteris operosius & accuratius expendit & tractavit, negationem summo consensu legerint, retinuerint, vindicaverint.

15. *Sed non sicut delictum, ita & donum*. Sed non eadem gratiæ Christi, quæ peccati primi hominis ratio est. *Si enim unius delicto multi mortui sunt*, si unius, scilicet Adami peccato multi, id est omnes ex eo carnaliter propagati, mortem incurrunt: *multò magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit*. Multò abundantius & copiosius misericordia & gratia Dei dona sua effudit propter merita unius hominis Jesu Christi, secundi Adam, in plures, id est in omnes ad Christum pertinentes. Sensus non est quòd plures salvet Christus gratia sua, quam perdiderit Adam peccato suo: sed quòd plus gratiæ nobis restituerit, quàm in Adamo perdideramus, scilicet perseverantiam justitiæ, & vitam æternam; quæ Adam in paradiso non habuit. *Multò magis utique abundavit, quia in quibus abundavit, temporaliter moriuntur, in æternum victuri sunt*. S. August. ibid.

16. 17. *Et non sicut per unum peccatum, ita & donum*. Nec par est ratio gratiæ per Christum partæ, & condemnationis ac miseriæ quæ ex unius peccato consecuta est. *Nam judicium quidem ex uno in condemnationem*: Dei enim judicio ob unum dumtaxat primi hominis peccatum morte damnati sunt omnes ejus posteri, quia in eo peccaverunt: *Gratia autem ex multis delictis in justificationem*. Gratia verò Dei a multis etiam delictis, quæ propria voluntate superaddiderunt, absolutos justitia donat. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum*, & vim suam potenter exeruit in omnes ejus posteros peccati contagione per carnalem ex illo origenem inquinatos; *multò magis abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum*: Potiori jure qui gratiæ & justitiæ, donorùmque illas comitantium abundantiam per Dei misericordiam & merita Christi Jesu, novi Adami, accipiunt, per ipsum regnabunt in vita immortali & gloriosa. S. August. lib. 1. De peccatorum meritis, cap. 13. & in Exposit. propos. Epist. ad Rom.

„ *Judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in* „ *justificationem.* Et unum quippe illud ad damnationem trahere potuit: sed gra- „ tia non hoc unum tantùm, verùm etiam plura quæ superaddita sunt peccata delevit. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum : multò magis abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum* „ *Christum :* Multò magis in vita regnabunt, qui sine fine regnabunt; quàm mors „ in eis regnavit, quæ cum fine regnavit.

18. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Ex his perspectum est, quemadmodum per unius Adami peccatum omnes homines in mortis condemnationem incurrerunt : ita & per unius Christi justitiam, id est justas & sanctas actiones, ac præsertim obedientiam illam uniformem, qua ad mortem usque crucis Patri se obedientem exhibuit ad satisfaciendum pro nobis plena, accurata, numeris omnibus absoluta, immò superabundanti satisfactione, omnes homines ad Christum pertinentes justificationem vitæ consequi, id est gratiam sanctificantem qua spiritualiter in Christo vivant, & ad vitam æternam tandem perducantur. *Ideo* autem *& ibi omnes, & hic omnes, quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum.*

S. August. lib. 6. cont. Julian. cap. 4.

Concil. Trid. sess. 6.

19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis; peccatores constituti sunt multi : ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi.* Sicut per unius hominis, scilicet Adami transgressionem, multi, id est omnes ex eo geniti constituti sunt peccatores, non extrinseca tantùm primi illius peccati imputatione, sed intrinsecùs adhærente contagione peccati, quam nascendo contraxerunt : ita & per unius Christi obedientiam justi constituentur multi, id est omnes qui per fidem in eo renascentur : justi (inquam) constituentur, non extrinsecùs tantùm imputatâ Christi justitia, sed interiùs inhærente, quam per Adami inobedientiam amisimus.

S. Chrysost. legit. *Lex obiter subiit, ut abundaret delictũ.* *S. August. in Exposit. propos. ex Epist. ad Rom. c. 30.* *S. Thom. Lect. 6.* Vide *Theodoretum, & alios.*

20. *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.* Medio autem tempore inter Adamum & Christum lex Moysi data subingressa est ad tempus, per quam tantùm abest ut homines sanati sint à peccato & justitiam adepti, quin potiùs ejus occasione deteriores facti sunt. *Non enim data est quæ posset vivificare; quia gratia vivificat per fidem : sed data est lex ad ostendendum quantis quamque arctis vinculis peccatorum constringerentur, qui de suis viribus ad implendam justitiam præsumebant. Sic abundavit peccatum, cùm & concupiscentia ex probibitione ardentior facta est, & peccantibus contra legem prævaricationis crimen accessit.* Id clariùs adhuc explicat S. Thomas : *Lex subintravit, ut abundaret delictum.* Tò *ut*, causam non significat, sed consecutionem. Non enim ad hoc fuit data lex ut peccatum abundaret, quin potiùs peccatum prohibuit quantum in se erat : sed lege data consecuta est abundantia delictorum. 1. Quantùm ad peccatorum multitudinem. Lex enim licèt peccatum demonstraret, peccati tamen concupiscentiam non auferabat. Cùm autem alicui prohibetur quod concupiscit, vehementiùs in concupiscentiam illius exardescit; sicut fluvius apposito obice rapidiùs fluit, & obicem frangit. 2. Hæc verba, *Ut abundaret delictum*, ad cognitionem referuntur, & significant peccatum abundantiùs cognitum fuisse per legem; ex quo factum est ut gravius esset. Peccat enim graviùs qui sciens, quàm qui ignorans peccat. 3. Tò *ut*, sic accipi potest ut causam significet, ita tamen ut abundantia delicti non intelligatur finis legis subintrantis, sed id quod ex abundantia delicti sequitur, scilicet humiliatio hominis. Lege enim subintrante abundavit delictum : & ex delicti abundantia consecutum est bonum illud ordinante Deo, quòd homo infirmitatem suam agnoscens humiliatus est. Dicebat enim apud se homo superbus & de viribus suis præsumens; *Non deest qui impleat, sed deest qui ju-*

Quo sensu legem subintrasse ut abũdaret delictũ; Apostolus asserit?

jubeat, secundùm illud Exod. 24. *Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus , & ei obediemus* . Sed quando lege datâ consecuta est multitudo delictorum , homo infirmitatem suam cognovit ad observantiam legis, secundùm illud Sapient. 9. *Infirmus homo & exigui temporis, minor ad intellectum judicii & legum*, &c. Intentio ergo Dei legem dantis non fertur ad abundantiam peccatorum , sed ad humiliationem hominis , propter quam permisit ut abundarent delicta .

Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia . In genus humanum , in quo abundavit peccatum, misericors Deus superabundantem gratiam effudit. Longè efficacior fuit gratia Christi , quàm peccatum Adami , & alia quæ occasione legis inundarunt . Quantò gravior erat morbus , tantò potentior & efficacior esse debuit medicina : quantò major iniquitas peccantis , tantò major misericordia peccatum remittentis .

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem : ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam , per Jesum Christum Dominum nostrum* . Ut sicut peccatum longè lateque grassatum ac dominatum est inferendo mortem , ita & gratia ac misericordia Dei longè latèque dominetur , veram justitiam tribuens hominibus, eosque ad vitam æternam perducens, qui Christo dati sunt a Patre , per merita ejusdem Domini nostri Salvatoris ac Redemptoris omnium hominum , maximè verò electorum .

Efficacior gratia Christi peccato Adami .

CAPUT V.

SENSUS MORALIS.

1. JUstificati ergo ex fide,pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Pacem cum Deo non habent,qui justitiam fidei per caritatem operantis non servant,qui secundùm fidem non vivunt,qui Deo perDominũ nostrum Jesum Christum pacis nostræMediatorem non sunt conjuncti,qui Christo fideles non sunt,legem ejus observando.Pacem habere cumDeo non possumus,nisi iis conditionibus quas præscripsit,ut justitiam diligamus & faciamus . *Justitia & pax osculatæ sunt*.Fac justitiam,& habebis pacem.Si non amaveris Justitiam,pacem non habebis . Duæ amicæ sunt , tu fortè unam vis , & alteram non facis. Nemo est qui non velit pacem , sed non omnes volunt operari justitiam . Interroga omnes homines , vis pacem ? Uno ore tibi respondet totum genus humanum, Opto, cupio, volo, amo . Ama & justitiam , quia duæ amicæ sunt justitia & pax , ipsæ se osculantur . Si amicam pacis non amaveris, non te amabit ipsa pax , nec veniet ad te . Quid enim magnum est desiderare pacem? Quivis malus desiderat pacem , sed fac justitiam ; quia justitia & pax se osculantur, non litigant . Tu quare litigas cum justitia ? Ecce justitia dicit tibi , Ne fureris , & non audis . Ne adulteres, non vis audire . Non facias alteri quod tu pati non vis , non dicas alteri quod tibi dici non vis . *Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax , quid me quæris ? Amica sum justitiæ , quemcumque invenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo . Vis ergo venire ad pacem , fac justitiam.* Ideo alius Psalmus ait : *Declina à malo, & fac bonum* (hoc est amare justitiam) *inquire pacem , & persequere eam* . Jam enim non diu illam quæres : quia & ipsa occurret tibi , ut osculetur justitiam , Si quis pacem habet ad Deum , & reconciliatus est per sanguinem Christi , ultra non cogitat quæ inimica sunt Deo. Paulus ipse te docet qui ait , *Sapientia carnis inimica est Deo* . Si ergo carnaliter lapias , & vitam tuam cupiditatibus carnis exponas , & affluentia deliciarum resol-

Quinam pacem cum Deo non habent ? *Psal* 84.

S. Aug. Enarrat. in hunc Psal.

*Psal.*33.15

Origenes lib. 4.*in Epist. ad Rom.*

*Rom.*8.7.

vas:

vas: aut si de legis intellectu carnaliter non spiritaliter sentias, & assertionibus humana arte quæsitis ipsius sensum detorqueas, & sanctam severitatem emollire nitaris ut hominibus placeas, per sapientiam carnis inimicus efficeris Deo. *Filioli* (inquit Joannes) *nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt .... Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.* Igitur qui mundum diligit, qui concupiscentiæ servit, qui superbiæ & ambitioni, pacem cum Deo non habet, sed inimicitias adversùs illum suscitat, pro quibus solvendis Christus mortuus est; opus Christi solvit, quantùm in se est, & virtutem crucis & passionis ejus evacuat. Nec intra nosmetipsos, nec extrinsecùs ad invicem habeatur ulla dissensio, & tunc pacem habebimus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Certissimè enim sciendum est, malos veram pacem numquam habere. Dum enim continuis adversùs se ipsos rixis dissident & variarum cupiditatum conflictu perturbantur; dum semper cogitant quomodo proximo noceant, mens eorum numquam pace fruitur, quæ justitiæ fidei & caritatis fructus est. Tunc pacem cum Deo habemus, quando adversùs diabolum fortiùs pugnamus?

1. Joan. 2.

Christus ostiũ est per quod ingredimur ad Deum.

Pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, qui pax nostra est; *per quem & habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Quo modo accessum habeamus ad gratiam per Dominum nostrum Iesum Christum, ipse Salvator docet: *Ego sum ostium*, inquit, *& nemo venit ad Patrem nisi per me.* Sed videamus quale est ostium, ut sciamus quales esse debeant qui intrent per ipsum, & accessum habeant ad gratiam. Istud ostium veritas est: & per ostium veritatis non possunt introire mendaces: justitia est, & per ostium justitiæ non ingrediuntur injusti. Isti ostio inscripta hæc sententia est: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Per ostium porrò humilitatis & mansuetudinis nec iracundus ingreditur, nec superbus. Qui vult igitur accessum habere ad gratiam per Dominum nostrum Iesum Christum, in quà Paulus stare se dicit, omnium justorum nomine loquens, oportet eum ab his vitiis esse alienum. Alioqui non patitur hoc ostium eos per se introire, sed continuò clauditur, & transire non sinit dissimiles sibi. Id fatuis Virginibus accidisse docet Evangelica parabola. Quæ quoniam oleum bonorum operum in vasis suis non collegerant, tardiùs venientes clausum ostium invenerunt.

Joan. 10.
Origenes,

Gratiæ Christi multiplex effectus.

Per quem & habemus accessum in gratiam istam. Quanta bona per Christi gratiam consequimur! quàm grato erga tam misericordem tam beneficum Dominum animo esse debemus! Primus gratiæ Salvatoris fructus est pax cum Deo. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Effectus alter est perseverantia in fide & bonis operibus. *Per quem & habeamus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus.* Etsi autem stamus, casum timeamus, quia nostris viribus stare non possumus, sed ipsius gratiæ auxilio: Nam liberum arbitrium habet de sua mutabilitate, si deficit; de gratiæ opitulatione, si proficit. *Qui stat* ergo, *videat ne cadat*: de suis non præsumat viribus, Christi gratiam ferventibus precibus imploret; casurum se noverit, nisi Dominus supponat manum suam. Tertius gratiæ Christi effectus est *spes Gloriæ* Dei, quam nobis per Spiritum adoptionis indidit Christus. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam; per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem.* Et hæc gloria, quæ in futuro in nobis complebitur, interim nunc per spem inchoatur. *Spe enim salvi facti sumus.* Hac spe animati Christiani quid non agant, quid non patiantur propter Deum In hac spe glo-

1. Petri 1.

Rom. 8.

gloriemur, & jam stantes sint pedes nostri in atriis Jerusalem illius quæ sursum est mater nostra. *Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* *Psal.* 121.

3. 4. *Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus.* Quartus gratiæ effectus est, gaudere quòd propter Christum patiamur, & ea de re in Domino gloriari. Hic spei Christianæ fructus. Qui enim vehementer aliquid sperat, libenter sustinet propter illud difficilia quævis & amara: sic infirmus vehementer sperans sanitatem, libenter bibit potionem amaram ut eam recuperet. Signum ergo vehementis spei quam nobis indidit Christi gratia respectu gloriæ filiorum Dei, est gloriatio de rebus adversis quas pro Christo patimur. Sed & gloriamur in tribulationibus, per quas nos oportet introire in regnum cælorum. Id vivæ fidei eximium opus, is gratiæ Christi triumphus. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis.* In rebus adversis patientem esse, Philosopho sufficit? illas cum amore tolerare, Christiani proprium est: in tribulationibus verò gaudere & gloriari, gratia Apostolica est. Calamitates omnes & afflictiones, divina providentia dispensat, ordinat, infert, aut ut exerceant conversos ad Deum; aut de conversione admoneant, aut justæ damnationi ultimæ præparent obduratos. *Tribulatio* ergo in iis qui recti sunt corde, *patientiam operatur*; quia nimirum tribulationem intuentur ut semen bonorum æternorum: in mundi verò hujus & vitæ præsentis amatoribus impatientiam, mœrorem, desperationem parit. O quantum patientiæ bonum! *Patientia est, quæ nos Deo & commendat & servat: ipsa est, quæ iram temperat, linguam frænat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit, incendium simultatis extinguit, coercet potentiam divitum, inopiam pauperum refovet: tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjunctis & maritatis individuam caritatem. Facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias & contumelias mites: docet delinquentibus citò ignoscere; si ipse delinquas, diu & multùm rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est, quæ fidei nostræ fundamenta firmiter munit: ipsa est quæ incrementa spei sublimiter provehit: ipsa actum dirigit, ut tenere possimus viam Christi, dum per ejus tolerantiam gradimur: ipsa efficit ut perseveremus filii Dei, dum patientiam Patris imitamur.*

In rebus adversis gaudere & gloriari, proprium est Christiani.
S. *Thom. Lect.* 1. *in cap.* 5.
Act. 14.
Jacob. 1. 2.
S. *Augustinus Enarrat. in Psal.* 9.
S. *Cyprian. lib. de patientia bono.*

Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Manifestum est enim quòd detrimentum alicujus rei facile sustinemus propter rem quam magis amamus. Unde si quis in rebus corporalibus & temporalibus patienter detrimentum sustinet propter bonorum æternorum consecutionem, hic compertum & exploratum habetur ipsum æterna bona præ temporalibus diligere. Confer cum Ecclesiastici 2. 4. 5. *Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò acceptabiles in camino humiliationis.* Et cum Iacobi 1. 3. *Scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.* Tunc verè nos diligere Deum, illique nos adhærere cognoscimus, cùm cætera omnia præter ipsum amittere parati sumus. Hæc verò animi præparatio spem Christianam mirum in modum auget. *Probatio verò spem.* Confer cum Sapientiæ 3. 5. *In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se.* „ Nihil certè ad bonorum æternorum spem nos ita comparat ac bona „ conscientia. Itaque nullus illorum qui vitam rectè atque sanctè egere, de fu- „ turis diffidit: contra verò plerique ex illis qui vita negligenter acta malæ con- „ scientiæ stimulis fodiuntur, de futuris bonis desperant, & in animum indu- „ cunt suum, nullum esse judicium, nec retributionem. Quid igitur? In spe bo-

Adversitatum spirituales utilitates.
S. *Joann. Chrysost. Hom.* 9. *in Epist. ad Rom.*

na

„ na cælestia & æterna, Deum ipsum possidemus, ejusque fruitione certissimè futura jam gaudemus. *Spe gaudentes*. Enimvero *Spes* divina *non confundit*. „ Spes „ autem humana persæpe fallit, eo, à quo præsidium exspectabatur, vel mortuo, vel adhuc quidem superstite, sed mutante benefaciendi voluntatem. At „ non talis est rerum nostrarum conditio, immò firma atque immobilis spes. „ Nam qui spopondit, is semper vivit: nos autem ad quos promissorum fruitio pertinet, etsi moriendum nobis sit, tamen aliquando resurgemus. Nihil est ergo quod spem nostram frustrare possit.

5. *Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Spiritus sanctus divini erga nos amoris pignus est; nostrique erga Deum amoris fons vivus. Porrò noster in Deum amor fundamentum est spei nostræ. Quid non sperant à mundo amatores mundi, quamvis spem eorum tam sæpe deludat? Quid non sperare debent à Deo qui illum diligunt, cùm pignora ipsis dederit promissionum suarum, Filium suum, & Spiritum sanctum? „ *Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in* „ *cordibus nostris, &c.* Non dixit, Data est, sed, *diffusa est in cordibus nostris*, „ largitatem ostendens. Quod enim maximum erat, hoc dedit: non cœlum, non „ terram, non mare; sed quod his omnibus antiquius pretiosiusque erat, & angelos ex hominibus, & Dei filios, & Christi fratres effecit. Quid autem hoc „ est? Spiritus sanctus. Quòd si nollet magnis nos coronis post labores donare, „ numquam ante ipsos labores tot tantaque bona donasset: nunc verò dilectionis „ suæ fervorem hinc declarat, quòd non sensim ac pedetentim nos honestavit, „ sed cumulatè ac plena manu bonorum fontem effudit, idque ante ipsa certamina. Quamobrem etsi non sis admodum dignus, ne desperes, cùm magnum „ in causa patronum habeas, judicis dilectionem. Idcirco enim & ipse per hæc „ verba, *Spes non confundit*; non ad nostra merita, sed ad Dei dilectionem caritatemque erga nos totius negotii laudem retulit. De acceptis beneficiis gratias agamus, utque donum caritatis, aut ejus incrementum & perseverantiam à Deo impetremus, supplices oremus per Dominum nostrum Jesum Christum in Spiritu sancto. *Plenitudo legis non est nisi caritas. Et utique caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriæ voluntatis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur, quod fit humiliter petendo & faciendo. Desertum verò divino adjutorio, qualibet scientia legis excellat, nullo modo habet justitiæ soliditatem, sed inflationem impiæ superbiæ, & exitiosum tumorem.*

S. Chrys. ibid.

S. *Aug. Epist.* 157. *alias* 89. *ad Hilarium*, *n.* 4. & 5.

Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c. Caritas qua Deum diligimus, dicitur in cordibus nostris diffusa, quia ad omnes mores & actus animæ perficiendos se extendit. Nam *Caritas patiens est, benigna est, &c.*

S. *Thom. Lect.* 1.

1. *Cor.* 13.

8. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.* Audi quomodo amatus es non amandus, audi, quomodo amatus es turpis, fœdus, antequam esset in te quod amari dignum esset. *Amatus es priùs, ut dignus fieres qui amareris. An fortè impius amari merebatur? Quæro quid merebatur impius? Damnari, respondes. Christus tamen pro impiis mortuus est. Ecce quid tibi præstitum est impio, jam pro quid servatur?* Christus pro nobis mortuus est, ne desperemus, mortuus est pro nobis cùm adhuc peccatores essemus, impii, ejus inimici: nihil nobis tribuamus. Infinitus Dei erga nos amor longiùs progredi non potuit quàm ut Filium suum unigenitum pro nobis traderet. Ingrati animi vitium in peccatoribus ulteriùs progredi non potest, quàm ut tantum amorem contemnant, & Deum tam misericordem, tam erga se beneficum, redamare recusent. Speremus, magni-

Summa Dei caritas in homines.

Ejus pignora sanguis Christi, & donum Spiritus sancti.

S. Augustinus Serm. 142. *alias* 54. *De Verbis Dom.* & 34. *ex Homil.* 50.

magnifica promissa considerantes : amemus pretiosissima pignora jam tenentes, mortem & sanguinem Filii, donum Spiritus sancti. *An pro minimo habet Deus hominem, propter quem mori voluit Unicum suum? Attendamus ad indicium dilectionis. Promissionis Dei tales arras accepimus : tenemus mortem Christi, tenemus sanguinem Christi. Quis mortuus est? Unicus. Pro quibus mortuus est? Utinam pro bonis, utinam pro justis. Sed quid? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est. Qui donavit impiis mortem suam, quid servat justis nisi vitam suam?*

S. Aug. Enarrat. in Psalm. 148. num. 8.

„ Erigat ergo se humana fragilitas, non desperet. Qui promisit, Deus est, & „ venit ut promitteret; apparuit hominibus, venit suscipere mortem nostram, „ promittere vitam suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ, accipere „ quod hic abundat; opprobria, flagella, colaphos, sputa in faciem, contume„ lias, spineam coronam, suspensionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abun„ dant in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit, quid acce„ pit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem peccatorum; „ accepit contumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona & „ in regione nostra pertulit mala. Promisit tamen nobis quòd ibi futuri simus „ unde venit, & ait, *Pater, volo, ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum*. Tanta præ„ cessit dilectio. Quia ubi eramus, fuit nobiscum; ubi ipse est, erimus cum illo. *Quid tibi promisit Deus, o homo mortalis? quia victurus es in æternum. Non credis? crede. Plus est quod fecit, quàm quod promisit quid fecit? mortuus est pro te? quid promisit? Ut vivas cum illo. Incredibilius est quòd mortuus est æternus, quam ut in æternum vivat mortalis. Jam quod incredibilius est tenemus. Si propter hominem mortuus est Deus, non est victurus homo cum Deo? Non est victurus mortalis in æternum, propter quem mortuus est qui vivit in æternum? Accepit ex te, unde moreretur pro te.... Induit se ubi pro te moreretur, induit te ubi cum illo vivas. Ubi se induit morte? In virginitate Matris. Ubi te induet vita? in æqualitate Patris.. Quiddam nostrum jam sursum est, quod hic accepit, ubi mortuus est, ubi crucifixus est. Jam quadam primitiæ tuæ præcesserunt, & dubitas quia secuturus es?*

Joan. 17 24.

11. *Non solùm autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus*. Non solùm gloriamur in spe gloriæ quam in futuro exspectamus, sed etiam in hoc quòd sumus nunc Deo conjuncti per fidem & caritatem : non ex nobis, sed in Deo; nec per nos; nihil enim ex nobis nos esse, nihil ex nobis posse, nihil per nos ipsos & ex nobis mereri certò scimus, sed per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem etiam nunc reconciliati sumus Deo, ac de inimicis amici facti sumus. Testimonium quippe reddit Spiritus sanctus spiritui nostro per caritatem quam in cordibus nostris diffundit, & per communionem passionum Christi quam in nobis operatur, nos esse Dei filios, & heredes aliquando futuros, per Dominum nostrum Jesum Christum.

Peccatum originale. Pœnalitates ex peccato consecutæ, & mors ipsa, in sacrificium convertendæ sunt.

12. 13. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Peccatum originale, quamvis Baptismo in regeneratis omnibus deletum sit actu, ita ut nihil sit damnationis iis qui sunt in Christo Jesu, manet tamen quodam modo reatu, quia justitiæ divinæ propter illud sumus semper obnoxii in pœnalitatibus hujus vitæ, mortisque supplicio, cujus lata in nos sententia est. Hujus expectatione suspensi, quomodo mundi voluptates degustare possumus? Quomodo non ingemiscimus ob peccatum, longè magis horrendum, & timendum quàm mortem, quæ illius stipendium & pœna est? Pœnalitates & calamitates hujus vitæ, morbos, mortem ipsam, per Dei gratiam in bonum convertamus, & pœnam in sacrificium per amorem pœnitentem mutemus, ut honoretur Deus expiatione peccati, & salvetur homo punitione peccatoris...., „ *Per* „ *unum hominem* universa massa perditionis facta est possessio perditoris. Nemo ita-

S. Aug. lib. De peccato orig. cap. 29.

„ itaque, nemo prorſus inde liberatus eſt, aut liberatur, aut liberabitur, niſi „ gratia Redemptoris. Quotidiè gratias agamus Domino Deo noſtro, qui nos ab originali peccato per Baptiſmum liberavit: & hereditario illo peccato fœliciter ſoluti, propriæ voluntatis & actionis peccatis ne nos implicemus, quæ nos gravioribus ſuppliciis obnoxios faciunt. Si enim *regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen etiam in eos, qui non peccaverunt in ſimilitudinem prevaricationis Adæ*, quis dubitet eos æterna morte plectendos, qui non ſolùm legem naturæ omnium animis impreſſam, non ſolùm legem ſcriptam digito Dei, & Moyſi datam miniſterio Angelorum, ſed legem Evangelicam à Ieſu Chriſto Dei Filio latam, prædicatam, miraculis confirmatam, ejus ſanguine ſancitam & ſigillatam violaverint, pretioſum ejus ſanguinem conculcaverint, & Spiritui gratiæ contumeliam fecerint?

S. Aug. ibid. cap. 24. „ 14. *Sed regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen*, &c. Quia non eam potuit vincere nec lex data per Moyſen: non enim data eſt quæ poſſet vivificare, ſed quæ „ mortuos, quibus vivificandis gratia eſſet neceſſaria, non ſolùm peccati propagatione & dominatione proſtratos, verùm etiam ipſius legis addita prævaricatione convictos, deberet oſtendere; non ut periret quiſquis hoc Dei miſericordia etiam tunc intelligeret, ſed ut per regnum mortis ad ſupplicium deſtinatus, etiam ſibi ipſi per prævaricationem legis manifeſtatus, Dei quæreret „ adjutorium, ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret gratia, quæ ſola liberat à corpore mortis hujus. Quamvis ergo nec lex per Moyſen data potuerit à „ quoquam homine regnum mortis auferre: erant tamen & legis tempore homi„ nes Dei, non ſub lege terrente, convincente, puniente; ſed ſub gratia delectante, ſanante, liberante. Heu, quot nunc non ſolùm ſub gratia non vivunt, ſed ne quidem ſub lege? Quot per ignorantiam affectatam legis Evangelicæ, & divinorum Mandatorum, officiorùmque Chriſtianæ vitæ, Deum offendunt? Nolunt intelligere ut bene agant: adeo cæci, ut nec per legis prævaricationem, & regnum peccati in ſemetipſis, ſuam miſeriam cognoſcant, nec Dei gratiam implorent, quæ ſola illud deſtruere poteſt. Plures, Iudæorum inſtar, ſub lege ſunt terrente, non ſub gratia delectante; qui Dei legem utcumque obſervant timore pœnæ, non delectatione juſtitiæ, mori & ardere in æternum magis metuentes, quam peccare & Deo diſplicere.

Lex regnum mortis auferre non potuit.

S. Auguſtinus Enarrat. in Pſalm. 6. Ephеſ. 4. *Regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen*, &c. Ab Adam enim uſque ad Moyſen, & toto deinceps tempore legis uſque ad Chriſtum, genus humanum vixit ex „ corpore, id eſt ſecundùm carnem: qui etiam *exterior & vetus homo* dicitur, & „ cui vetus Teſtamentum datum eſt, ut quamvis religioſis, tamen carnalibus „ adhuc operationibus futura ſpiritalia præſignaret. Hoc toto tempore quo ſecundùm corpus videbatur, *regnavit mors etiam in eos qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ*. Illud autem, *uſque ad Moyſen* accipiendum eſt, „ quò uſque Legis opera, id eſt carnaliter obſervata illa ſacramenta, etiam eos „ obſtrictos tenuerunt certi myſterii gratia, qui uni Deo ſubditi erant. Ab ad„ ventu autem Domini, ex quo ad circumciſionem cordis à carnis circumciſio„ ne tranſitum eſt, facta vocatio eſt, ut ſecundùm animam viveretur, id eſt *ſecundùm interiorem hominem*, qui etiam *novus homo propter regenerationem dicitur, morùmque ſpiritualium innovationem.* Niſi igitur ſecundùm interiorem hominem, & ſecundùm Spiritum vivamus, niſi morum novitate oſtendamus nos veteris hominis actus & affectus exuiſſe, ad Novum Teſtamentum non pertinemus, & in nobis in ſimilitudinem prævaricationis Adæ peccantibus, & in ſimilitudinem diaboli in peccato obfirmatis, & non pœnitentibus, mors ſine fine regnabit.

Coloſſ. 3. 10.

S. Auguſt. lib. De Peccato Orig. cap. 24. 15. 16. *Sed non ſicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui*

tui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. „ In causa duorum hominum, quorum per unum venum-
„ dati sumus sub peccato, per alterum redimimur à peccatis; per unum præci-
„ pitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in
„ se perdidit faciendo voluntatem suam, non ejus à quo factus est; iste nos in se
„ salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus à quo missus est: in ho-
„ rum (inquam) duorum hominum caussa propriè fides Christiana consistit. Sic
„ primus Adam est *forma futuri*; sed Christi gratia efficacior est ad salvandum, quàm Adami peccatum ad perdendum. Peccatum enim procedit ex infirmitate voluntatis humanæ; gratia verò ex immensitate bonitatis divinæ, quæ hominis voluntate infinities potentior est. *Sed non sicut delictum, ita & donum*. Homo per se ipsum dona Dei destruere potest: solus Deus perdita & extincta reparare potest. Peccatum justitiam originalem in Adamo & posteris ejus destruxit: Gratia Christi hoc peccatum & alia innumera, quæ Adami posteri propria voluntate superaddiderunt, condonat, delet, destruit; justitiam victrici & triumphanti modo reparat, abundantiorem impertit, in eâ perseverare facit, gloria & immortalitate coronat in cælis. „ Gratiam acceperat Adamus, quam si per liberum non
„ deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit, & desertus est. Tale
„ quippe erat adjutorium, quod desereret cum vellet, & in quo permaneret si
„ vellet; non quo fieret ut vellet. *Hæc prima est gratia, quæ data est primo Adam, sed hac potentior est in secundo Adam. Prima est enim qua fit ut habeat homo justitiam si velit: secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut velit, & tantùm velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat*.

In causa duorum hominū, Adam & Christi, Fides Christiana propriè consistit.

S. August. lib. De corruptione & gratia, cap. 11.

17. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum*. Extremæ hominis indigentiæ Dei in misericordia divitis respondet abbundantia, de cujus plenitudine omnes accepimus: *Abundantiam*. Indignitati nostræ respondet gratia; dimissionem quippe peccati nulla merita præcedunt: *Gratiæ*. Impotentiæ nostræ, quippe qui nihil boni ex nobis, quasi ex nobis velle & operari possimus, respondet donatio: *& donationis*. Iniquitatibus nostris respondet *justitia*; seu rectitudo operum: *& justitiæ*. Morti, quæ pœna peccati est, respondet vita, cujus ad regnum æternum regno mortis oppositum Christus Jesus nos suscitabit: *In vita regnabunt per unum Jesum Christum*. Ve illis qui egestatem suam, miseriam, indignitatem, impotentiam, peccatà non agnoscentes, abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ pœnitentis animi gemitibus non implorant. Væ illis qui se justos existimant, quia exteriora legis opera faciunt, cùm Evangelii spiritum, scilicet caritatem non habeant. *Dicis, Dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus*. Hi abundatiam gratiæ & donationis & justitiæ, quam solis humilibus dat Deus, non accipient. Væ illis qui mortem & servitutem peccati magis amant, quàm vitam & regnum Jesu Christi.

Abundantia gratiæ nobis per Christum partæ & donatæ.

Apocal. 3. 17.

18. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ*. Primam justitiam in baptismo accepimus, ubi depositis veteris Adami exuviis Christum induimus, justitiæ ejus participes facti. Illam pia humilitate, & gratiarum actione perenni conservare studeant, qui ita fœlices sunt ut nondum ab illa exciderint: pœnitentiæ actione reparare satagant, qui illam infeliciter amiserunt. Sola enim justitia vel conservata, vel reparata perducit ad vitam. Illius autem sive primam donationem, sive reparationem, incrementum, & futuram in gloria consummationem, uni Mediatori Christo Jesu debemus. Non est enim aliud nomen sub cæ-

Primi & secundi Adami comparatio.

lo, in quo oporteat nos salvos fieri. *Sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ*. Illi ergo inseparabiliter adhæreamus, ut palmites veræ viti, ut in illo vitam habeamus, & abundantiis habeamus.

Obedientiæ bonum.

19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem justi constituentur multi*. Inobedientia quasi universale peccatum est, quod in cæteris peccatis invenitur, cùm sint transgressiones divinæ legis. Obedientia omnium virtutum anima & perfectio est: nisi enim vero Deo serviant & subditæ sint, veræ virtutes esse non possunt. Voluntas Dei, & propria voluntas hominis, duo fontes sunt; illa virtutum, hæc vitiorum: illa regnum Dei, hæc regnum peccati costituit: illa religionem fundat, hæc idololatriam: illa fœlicitatem, ista miseriam æternam. *Obedientia in omni rationali creatura omnis justitiæ origo est atque perfectio;ita ut duorum hominum, id est, Adam qui fuit caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis nostræ, hæc commendetur maxima distinctio, quia sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per obedientiam unius hominis justi constituentur multi... Sola obedientia tenet palmam, sola inobedientia invenit pœnam.* Obediamus Christo Domino nostro, qui usque ad mortem obediens factus est, ut nos justos constitueret. *Nihil enim tam expedit animæ, quàm obedire. Et si expedit animæ obedire in servo ut obediat domino, in filio ut obediat patri, in uxore ut obediat viro; quantò magis in homine ut obediat Deo? Expertus ergo malum Adam, omnis autem homo Adam, sicut in his qui crediderunt omnis homo Christus, quia membra sunt Christi: expertus ergo malum, quod non debuit experiri, si crederet dicenti, Noli tangere: expertus ergo malum, postea saltem obtemperet præceptis Medici ut surgat, qui noluit credere Medico ut non ægrotaret.*

S. Aug. in Ps. 71. num. 6. & in Psalm. 70. Serm. 2.

20. *Lex autem subintravit ut abundaret delictum*. Quid est, ut abundaret delictum? Quia *ubi gratia non erat, auxit prohibitio desiderium: & cùm quasi de propria præsumitur virtute, factum est grande vitium*. Sed *Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia*. Venit Dominus; *totum quod de Adam traxisti, totum quod tuis pravis moribus addidisti, totum dimisit, totum delevit; orationem docuit, gratiam promisit; certamen indixit, laboranti subvenit, victorem coronavit.* Lex quidem, quantùm in se est, peccatum prohibet. Unde Propheta ait: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*. Sed lege data peccatum auctum est, quia concupiscentia magis exarsit triplici ratione. 1. Quia quod subjacet hominis potestati ab illo parvi-fieri solet; quod verò extra ejus potestatem est, magnifieri consuevit. Prohibitio porrò rei quæ concupiscitur ponit illam quasi extra hominis potestatem: & ideo concupiscentia magis exardescit in rem concupitam quæ prohibetur. 2. Quia interiores affectiones quando interiùs retinentur, ita ut non deriventur exteriùs, magis incenduntur, ut patet in dolore & ira: si autem exteriùs quoquo modo prodeant, vis earum minuitur. Prohibitio autem propter timorem pœnæ refrænat concupiscentiam ne exteriùs prodeat & opere consummetur: ideoque interiùs retenta concupiscentia magis inflammatur. 3. Quia quod non est prohibitum, apprehendimus, ut possibile nobis quotiescumque placuerit; & ideo multoties data etiam opportunitate, illud vitamus: sed cùm aliquid prohibitum est, ita apprehenditur à nobis quasi eo frui semper non possimus: ideo opportunitate data illud consequendi, illòque impunè fruendi, in illud majori propensione ferimur. Ideo data lege, quæ concupiscentiæ usum & opera prohibebat, & tamen concupiscentiam non moderabatur, ipsa concupiscentia homines ferventiori impetu ad peccatum impellebat. Hinc peccatum abundavit, quia *Lex non implebatur timore, quæ non impletur nisi caritate*. Utinam Christianorum parti longè majori lex Evangelica non esset

S. Aug. Serm. 161. alias 3. De verbis Apostoli, c. 10.

Psalm. 118.

S. Thom. Lect. 6.

Lege data, concupiscentia magis exarsit, triplici ratione.

S. Aug. Quæst. 168. in Exodum.

esset occasio peccati & ruinæ, ob pravam eorum dispositionem, ob regnantem in illis concupiscentiam! Littera enim Evangelii edocti, avaritiam, ambitionem, impudicitiam, vindictam, cœteraque vitia sibi prohibita esse noverunt: sed quia Evangelii spiritum in se extinxerunt, in illis magis exardescunt cupiditates, abundatque peccatum; à quo etsi cohibeantur interdum timore gehennæ, non tamen amore justitiæ: & ideo magis rei quotidie fiunt, adeo ut de illa malorum Christianorum turba jure merito dici posset à Domino: *Ista est Jerusalem, in medio Gentium posui eam, & in circuitu ejus terras. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quam Gentes*. *Ezechiel. 5. 5. 6.*

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum*. „ Ostendit Apostolus „ peccatum loco regis fuisse; mortem autem loco militis sub peccato in acie „ stantem, & ab illo armatam. Porrò si peccatum mortem armavit, perspi„ cuum est quod justitia per gratiam advecta, quæ peccatum idem tollit, mor„ tem armis spoliat, illiusque regnum omne dissolvit, ad immortalem ac „ sempiternam vitam nos perducens. Horum autem bonorum conciliator no„ bis Christus est. Ne igitur de vita dubita, cùm justitiam habeas. Etenim ju„ stitia melior est vita, quandoquidem illius parens est. Nos quidem à morte temporali in præsenti sæculo non eripit justitia per Christum data; sed ipsa mors non jam omninò malum est, sed quodam modo bonum; nobisque prodest per Christi gratiam ad ipsius peccati destructionem. *Nunc verò majore & mirabiliore gratia Salvatoris in usus justitiæ peccati pœna conversa est. Tunc dictum est homini: Morieris, si peccaveris: nunc dicitur Martyri: Morere, ne pecces. Tunc dictum est, Si mandatum transgressi fueritis, morte moriemini: nunc dicitur, Si mortem recusaveritis, mandatum transgrediemini. Quod tunc timendum fuerat, ut non peccaretur; nunc suscipiendum est, ne peccetur. Sic per ineffabilem Dei misericordiam & ipsa pœna vitiorum transit in arma virtutis, & fit justi meritum etiam supplicium peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando, nunc impletur justitia moriendo. Verùm hoc in sanctis Martyribus, quibus alterutrum à persecutore proponitur, ut aut deserant fidem, aut sufferant mortem. Justi enim malunt credendo perpeti, quod sunt primi iniqui non credendo perpessi. Nisi enim peccassent illi, non morerentur; peccabunt autem isti, nisi moriantur. Mortui sunt ergo illi quia peccaverunt: non peccant isti, quia moriuntur. Factum est per illorum culpam, ut veniretur in pœnam: fit per illorum pœnam, ne veniatur in culpam: non quia mors bonum aliquod facta est, quæ antea malum fuit: sed tantam Deus fidei præstitit gratiam ut mors quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret per quod transiretur ad vitam. Ut sicut peccatum regnavit in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum*..... MORS „ justo non naturæ finis, sed culpæ est.... Per vitam ad mortem est transi„ tus, per mortem ad vitam est reditus.

S. Joan. Chrys. Hom. 10.

Mors bonum justis.

S. August. lib. 13. De civ. Dei, cap. 4.

S. Ambrof. Enarrat in Ps. 61. num. 19. & lib. De bono mortis. cap. 8.

CAPUT VI.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. Quid ergo dicemus? Objectionem sibi proponit Apostolus, cui locum dedisse quodam modo videbatur, docens, ex Dei misericordia & Christi Jesu meritis superabundasse gratiam, ubi peccatum abundaverat; & peccatores gratis justificatos, nulla operum fidem præcedentium habita ratione. *Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* An perseverandum in peccato censebimus, sive rursus peccato serviendum post vocationem, post baptismum, post justificationem nostram, ut suæ gratiæ virtutem Deus in nobis amplius commendet, & suam iterum misericordiam majore cum gloria in nos exerceat? *Absit*. Absurda est & detestabilis illatio. Sicut enim perabsurdum est ideo velle ægrotare, ut ars & peritia Medici magis inclarescat: ita summæ dementiæ est, velle adhuc peccare, ut misericordia & gratia Dei magis commendetur. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Peccatum hic sumitur dativo, non ablativo, casu, ut *Galat*. 2. 19. mortuum esse Legi, id est non ampliùs secundum Legem vivere, metaphorica locutio est. Sicut enim mortuus dicitur qui functiones & operationes vitæ non habet, quas ante habuit; ita qui liberati sunt à peccato per Christi gratiam, dicuntur peccato mortui, quia peccatum in illis extinctum ac omnino deletum est, nullas jam operationes habet; nihil jam commercii illis est cum peccatis, quemadmodum vivis nullum est cum mortuis commercium. *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Indignum certè est ut iterum peccato serviamus.

Baptismus imago est mortis & sepulturæ Christi, ejusque resurrectionis.

3. *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo* Jesu, *in morte ipsius baptizati sumus?* Quicumque in baptismo nomen Christo dedimus, & mystico ejus corpori insiti sumus, baptismo nostro Christi mortem repræsentavimus immersi & veluti sepulti sub aqua: & quod mors Christi corpori, hoc baptismus fuit peccato in nobis viventi & regnanti. Quicumque baptismo à Christo Jesu instituto, & fidem ac doctrinam Christi profitendo baptizati sumus, virtute mortis ejus, & in fide mortis ejus, ac resurrectionis, baptizati sumus. Ex hoc loco demonstratur, parvulos qui baptizantur in Christo, peccato mori: cui verò peccato moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? *

4. *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem*. Ipso baptismi ritu, nostri scilicet corporis in aquam immersione, Christi sepulturam expressimus, ut per baptismum peccato moreremur, sive ut peccatum in nobis extingueretur vi sancti baptismatis ex Christi morte derivatâ: *Ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris*, id est, vi Divinitatis suæ, quæ eadem est ac Patris, *ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Ut sicut Christus potestate Patris ac suâ ad vitam gloriosam & immortalem resurrexit: ita & nos postquam ex aquis baptismi emersimus, novam vitam instituamus.

**S. August. lib. 2. cont. Julian. & alibi passim. Theodoret. in hunc locum.*

5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus; simul & resurrectionis erimus*. Si enim insiti sumus Christò, ut palmites viti, per baptismum, qui mortis ejus similitudo est, sicque mortis ejus participes facti sumus, moriendo peccatis: & similitudine resurrectionis ejus in baptismo etiam expressa illi insiti, ejusdem resurrectionis participes esse debemus: adeoque in novitate vitæ ambulare, ut Christo resurgenti spiritu conformemur.

6. Hoc

6. Hoc *scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est*, certi enim sumus vetustatem & corruptionem peccati Christi morte sublatam, maculam ejus abstersam, reatum abolitum, formitem mortificatum. (Confer cum Coloss. 2. 14.) *Ut destruatur corpus peccati*, ut malorum operum congeries, ut peccatorum omne genus; ut consuetudo peccandi, quæ est veluti compages quædam multis vitiis quasi membris constans, destruatur in nobis; *ut ultra non serviamus peccato*, præbendo consensum pravis concupiscentiis, & quæ suggerunt opere complendo. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est*, typicè. Veteris enim hominis crucifixio significata est in cruce Domini, sicut & novi hominis instauratio in resurrectione ipsius. De veteri enim homine, cujus similitudinem Christus in cruce pendens gessit, dictum est à Moyse, *Maledictus a Deo est qui pendet in ligno*. Propterea dicitur factus pro nobis *peccatum*, *& maledictum*, & quod in eo *posuit Deus iniquitatem omnium nostrum*, & *iniquitates* nostras *portabit*.

7. *Qui enim mortuus est* vitæ veteri per baptismum quo Christo commorimur, *justificatus est a peccato*, remissis peccatis translatus est ad statum justitiæ: absolutus est à peccatis. Sumpta locutio a judiciis forensibus, ubi qui absolvebantur, justificari dicebantur, ita ut de eodem crimine accusari non possent. Syriacus vertit: *Is enim qui mortuus est, liberatus est à peccato*. Unde consequens est ut illi ultra non serviat post baptismum.

8. 9. 10. 11. *Si autem mortui sumus cum Christo*, Si verè mortui sumus peccatis, quemadmodum Christus ad illorum expiationem verè mortuus est, *credimus quia simul etiam vivemus cum Christo*: Mores nostros vitæ novæ Domini nostri conformātes in præsenti, ut in futuro vitæ illius gloriosæ & immortalis participes simus. *Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur*. Christus à morte suscitatus, non moritur amplius: *Mors illi ultra non dominabitur*; sive, secundum vim Græci Textus, *non dominatur*. *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel*: Quantum enim attinet mortem quam pro peccato subjit, id est ad nostra peccata expianda, destruenda, exhaurienda, una vice pro omnibus mortuus est, unica morte pro omnibus satisfecit; ideo non est necesse ut iterum moriatur: *Quod autem vivit*, jam excitatus à morte, *vivit Deo*, vivit *ex virtute Dei*; vitam Deo dignam & immortalem præstantis. *Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro*. Ita considerate vos tamquam mortuos peccato per baptismum, viventes autem propter Deum, cui uni servire debetis, quod per gratiam Christi Iesu consecuti estis; sive, quod Christus Jesus Dominus noster suo jure a nobis exigit.

12. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis ejus*. Ne igitur concupiscentia in renatis manens ad agonem, quæ *peccatum* dicitur, & *lex peccati*, quia ad peccatum instigat atque sollicitat, vobis dominetur quandiu corpus mortale geritis, quod aggravat animam. Date operam ne peccatum dominium jam amissum in vobis recuperet. Quod ne fiat, pravis cupiditatibus ad peccatum illicientibus morem ne geratis, ne ad illicita consentiatis.

13. *Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo.* Cum Apostolus de peccato & justitia velut duobus regibus, singulis suum regnum ac dominium, alterum alteri inimicum habentibus locutus sit, utriusque arma commemorat, parandæque victoriæ rationem docet. Ne exhibeatis membra vestra peccato in obsequium velut arma & instrumenta quibus adversus vos ipsos militet, vel quibus ad regnum ejus stabiliendum ipsi militetis, iniqua opera facientes: *sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes*: sed vos totos Deo devovete & in obsequium date, sicut facere convenit eos, qui per ipsius gratiam a mor-

Coloss. 2. 14. *Delens quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*

S. August. in Eposit. propos. 32. *ex Epist. ad Romanos*.

Deuteron. 21. 23.

2. *Cor.* 5. 21. *Galat.* 3. 13. *Isaiæ* 53. 6. & 11.

2. *Cor.* 13. 4.

S. August. lib. 1. *contra duas Epist. Pelag. cap.* 13. *Serm.* 128. *aliàs* 43. *De Verbis Domini*, *Serm.* 30, *aliàs De verbis Apost.* 22. *cap.* 4. *Serm.* 155. *alias* 6. *De Verbis Apost. Concil. Trid. Sess.* 5. *can.* 5. *Theodoret*.

morte peccati sunt in vitam novam suscitati : *& membra vestra arma justitiæ Deo* Et membra vestra Deo consecrate ut illi serviant & militent armorum instar ad omnia justitiæ & virtutis cujusvis opera.

14. *Peccatum enim vobis non dominabitur* : non tantæ sunt peccati vires ad vos debellandos, quantæ olim fuere tempore Mosaicæ Legis. *Non enim sub Lege estis, sed sub gratia*. Non estis sub servitute Legis, exigentis à vobis sui observantiam, nec ad præcepta sua implenda adjuvantis : sed ab ea translati estis ad gratiam Christi per baptismum & fidem Jesu Christi : a quo *justum adjutorium* sperare debetis ad resistendum peccato, nisi arma justitiæ ignavè abjicientes, illi vos ultrò dedatis. Sub Lege est homo, *cum per legem cognitione facta peccati, & nondum divino adjuvante Spiritu, secundum legem volens vivere vincitur, & sciens peccat, peccatoque subditus servit*. „ A quo enim quis devictus est, huic & servus „ addictus est : *id agente scientia mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam, cumulo prævaricationis adjecto, atque ita quod scriptum est impleatur : Lex subintravit, ut abundaret delictum*. „ Sub gratia vero est, *si respexerit Deus, ut ad implenda quæ mandat ipse adjuvare credatur, & agi homo cœperit Spiritu Dei* ; tunc scilicet *concupiscitur adversus carnem fortiore robore caritatis : ut quamvis adhuc sit quod homini repugnet ex homine, nondum tota infirmitate sanata, ex fide tamen justus vivat, justeque vivat, in quantum non cedit malæ concupiscentiæ, vincente delectatione justitiæ*.

S. Aug. Enchirid. cap. 118.
2. Petri 2. 19.

Servitus peccati mortem, obedientia justitiæ vitam & libertatem affert.

15. 16. *Quid ergo? Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit*. Objectionem sibi proponit & solvit Apostolus. Ideo-ne dicemus, Pergamus vitiis indulgere, quia sub lege non sumus, & remissionem habemus paratam per gratiam quam lex non dabat? Absit ut id vel cogitemus. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?* An ignoratis quod quicumque se tradit alicui ad obediendum, illius servus efficitur? Diverso tamen stipendio diversis dominis obeditur. Qui enim obedit peccato, per ejus servitutem ducitur ad mortem secundam, ad damnationem æternam : qui verò obedit Deo, hujus obedientiæ servus feliciter evadit, quia obediendi assuetudine animus ejus magis ac magis ab obediendum inclinatur ; & hac salutari obedientia quam divinis mandatis delectabiliter exhibet, justitiam implet. Ideo autem *obeditionem* opponit peccato, quia peccatum est cœlestium inobedientia mandatorum.

17. 18. *Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis*. Gratias habeo & ago Deo, quod cum essetis servi peccati, misericordia ejus vos præveniente & vocante obedistis ex animo doctrinæ Evangelii, secundum eam formam & regulam ad quam instituti estis. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ*. Sic a peccato liberati, cujus probrosæ servituti addicti eratis, translati estis ad gloriosam, & suavem justitiæ, id est omnigenæ virtutis servitutem.

19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ*. Quod à vobis exigo, ne grave, difficile, aut à ratione & humanitate alienum existimetis. Ad humanæ enim infirmitatis & conditionis mensuram me *attempero*, remque vobis præscribo rationi maximè convenientem, humanæ imbecillitati congruam. *Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem : ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem*. Sicut tradidistis membra corporis vestri ad serviendum fornicationi, aliisve peccatis carnalibus, & injustitiæ corde conceptæ, ad iniquitatem opere perpetrandam : ita nunc pari saltem studio præbete membra vestra velut organa ad serviendum justitiæ in Evangelio propositæ per bona opera, ad perficiendum negotium sanctificationis vestræ, quæ Dei voluntas est. Tertullianus lib. *De Resurrect. carnis*

carnis cap. 47. legit : *Ita nunc exhibete membra vestra famula justitiæ*.

20. 21. 22. *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ*. Quando serviebatis peccato, liberi eratis à præclara & votis omnibus expetenda servitute justitiæ : liberi, inquam, malesana libertate, justitiæ fræno vos minimè coercente ne in omne genus vitiorum præcipites rueretis,

Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Quem fructum, quam utilitatem tunc reportastis ex operibus peccati, quæ nunc vos commisisse pudet? *Nam finis illorum mors est*. Illorum operum exitus & merces, mors temporalis & æterna. Utramque merentur, qui hæc agunt. Cùm enim anima Deum à se separat, dignum est ut ab ea corpus separetur, quæ mors prima est : & cùm ad tempus vult à Deo separari propter delectationem peccati, dignum est ut ab eo æternùm separetur, quæ est mors secunda. *Nunc verò liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam*. Nunc verò à dominio peccati, cui serviebatis, liberati, & Deo mancipati spontanea fœlicique servitute, fructum excellentissimum ex illa servitute percipitis, sanctimoniam scilicet ac vitæ munditiam : finem verò habetis vitam æternam. Finem fini opponit, morti vitam, nec brevem & transitoriam, sed immortalem & æternam.

S. Thomas Lect.4.

23. *Stipendia enim peccati mors*. Peccatum hic per prosopopeiam repræsentat Apostolus ut regem seu potiùs tyrannum, qui suis militibus stipendium reddit. Stipendia, seu (quæ vis est Græci Textus) *obsonia*, merces peccati, mors est. *Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro*. Græcè, τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, donum, seu potiùs *donativum Dei*, quo nomine Tertullianus utitur lib. *De Resurrectione carnis, cap.* 47. Idque nomen stipendio aptissimè respondet. Solent quippe Reges egregiis militibus præter stipendium dare coronas, laureas, honores. His donativis comparat Apostolus vitam æternam, non quòd non detur bene meritis, sed quòd sit multò major meritis. Noluit autem Apostolus vitam æternam vocare stipendium justitiæ seu bonorum operum mercedem, sed gratiam Dei, tum quia omnis dignitas, omne meritum operum ex gratia est, & ex Dei beneplacito ac promissione, non ex ipsorum natura : tum quia prædestinatio electorum ad vitam æternam omnino gratuita est, & à prævisione meritorum, quæ Deus in illis creat & coronat, independens. Vitam porrò æternam, omnèsque gratias ad illam perducentes, per Chisti Jesu Domini nostri merita Deus nobis tribuit. S. Augustinum legere convenit, tum Enchiridii cap. 107. tum aliis in locis, ubi postremum istum Versum exponit. *Ipsam* (inquit) *vitam æternam, quæ certè merces est operum bonorum, gratiam Dei appellat Apostolus* : „ Stipendium enim, *inquit*, peccati mors : Gratia autem Dei vi„ ta æterna in Christo Jesu Domino nostro. *Stipendium pro opere militiæ debitum* „ *redditur, non donatur* : *ideo dixit*, Stipendium peccati mors ; *ut mortem peccato non immeritò illatam, sed debitam demonstraret. Gratia verò nisi gratis est, gratia non est. Intelligendum est igitur etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera ; quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur*.

Obsonia propriè sunt, quæ ad panem vescenda dantur. Olim species ipsæ dabantur militi, postea pro eis pecunia data est. Tertull. sic reddit hunc locum : *Stipendia enim delinquentiæ mors ; donativum autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro*.

CAPUT VI.

SENSUS MORALIS.

Doctrina gratiæ humiliat Dei filios & ædificat, peccatorum qui ea doctrina abutuntur superbiam & ignaviam per accidens alit.

S. August. lib. De Spiritu & Littera, c. 6.

Psal. 118. 133.

S. Aug. Epist. 215. alias 47. ad Valentinū, ejusque Monachos.

Rom. 3. 8.

Proverb. 4. 26.

1. 2. *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit.* Doctrina gratiæ humiliat & ædificat Dei filios; verum Adami filiorum id est peccatorum qui ea doctrina abutuntur, superbiam & ignaviam per accidens alit. Dicunt enim operibus, sin-minus lingua, Permaneamus in peccato, ut gratia abundet. Quasi rationis humanæ præsumptio, & affectio peccati dispositiones sint, non verò impedimenta gratiæ. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Hoc est, cum id præstiterit gratia, ut moreremur peccato, quid aliud agimus, si vivamus in eo, nisi ut gratia simus ingrati? *Neque enim qui laudat beneficium medicinæ, prodesse morbos dicit & vulnera, a quibus illa hominem sanat: sed quanto majoribus medicina laudibus prædicatur, tanto magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi, a quibus liberat quæ ita laudabitur. Sic laus & prædicatio gratiæ vituperatio & damnatio est delictorum. Demonstranda enim fuerat homini fœditas languoris ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quam minuta; quandoquidem Lex subintravit ut abundaret delictum; ut eo modo convictus, atque confusus, videret non tantum doctorem sibi esse necessarium, verum etiam adjutorem Deum, à quo ejus itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur: atque ita ubi abundavit delictum, superabundet gratia, non peccantis merito, sed subvenientis auxilio.* „ In doctrina „ gratiæ ita medium teneatis, ut nec ad dexteram, nec ad sinistram declinetis. „ Quicumque dicit, Voluntas mea mihi sufficit ad facienda opera bona, declinat „ in dexteram. Sed qui putant bonam vitam esse deserendam, quando audiunt sibi gratiam prædicari, ut credatur, & intelligatur voluntates hominum ipsa ex „ malis bonas facere, ipsa etiam quas fecerit custodire, & propterea dicunt, *Faciamus mala, ut veniant bona*, in sinistram declinant. Ideo vobis dixit, *Ne declinetis in dexteram, neque in sinistram*: Hoc est, *Non sic defendatis liberum arbitrium, ut ei bona opera sine Dei gratia tribuatis; nec sic defendatis gratiam, ut quasi de illa securi, mala opera diligatis; quod ipsa gratia Dei avertat à vobis. Talium quippe verba sibi proponens Apostolus ait*: „ Quid *ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* Atque his verbis hominum errantium, & „ Dei gratiam non intelligentium, respondit ut debuit: *Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* „ Nihil potuit dici brevius & melius. *Quid enim nobis gratia Dei utilius confert in hoc præsenti sæculo maligno, nisi ut moriamur peccato? Ac per hoc ipsi gratiæ invenietur ingratus, qui propter illam vult vivere in peccato, per quam morimur peccato.*

Primus gratiæ baptismalis effectus est ut peccato moriamur.

Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Primus gratiæ baptismalis effectus est ut peccato moriamur, ita ut mens nostra, cor nostrum, sensus nostri non magis illi vivant, non magis ad illud afficiantur, non magis ad illud moveantur, quam mortui ad res hujus mundi afficiuntur & moventur. Peccata in fonte baptismatis Christi sanguine consegrato submersa sunt, ut Pharao & Ægyptii Israelitas persequentes submersi sunt in Mari Rubro, mortui sumus ipsi peccato per Sacramentum regenerationis: cum itaque mortui ad vitam non redeant, quomodo adhuc in peccato vivemus? Quomodo veterem hominem adhuc induemus, postquam illum in baptismo exuimus? Quomodo loti & mundati a

ti a sordibus delictorum, nos ipsos adhuc inquinabimus? Dicamus cum sponsa: *Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Dicamus cum Propheta: *Non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini*. Sæculi pompis, vanitati, laudum humanarum amori, voluptatibus omnibus, & cupiditatibus sæculi, quibus in baptismo renuntiavimus, mortui penitus esse debemus. Parere desideriis peccati, hoc est vivere peccato; non parere desideriis ejus, est mori peccato. Naturalis cibi & potus appetitus inest carni, quem intra certam sufficientiæ ac necessitatis mensuram contineri divina lex jubet: Hanc si quis excesserit illiciente, & trahente concupiscentia, in crapulam ac temulentiam ruit, peccato vivit. Propagandi generis appetitus naturalis inest carni, sed si a finibus lege divina præscriptis declinetur, si matrimonii jura violentur, si libidinis motibus ad illicita consentiatur, peccato vivitur. Si vero baptismi nostri, & gratiæ in eo acceptæ memores, innocentiam servamus, cupiditates frænamus, occasiones peccati studiose vitamus, de quotidianis quæ surrepunt peccatis pœnitentiam agimus, malas societates fugimus; voluptati, quæ peccati janua est, renuntiamus; sensus nostros Christiana vigilantia servamus, peccato mortui sumus. Si quis autem post depulsum a se regnum peccati & mortis, & regnum vitæ justitiæque susceptum, iterum se dominationi peccati subjiciat, illud est quod Apostolus vocat *Naufragium fidei*. Permaneamus igitur in gratia, nec expectemus ut iterum post lapsum renovemur ad pœnitentiam, *rursus crucifigentes in nobis ipsis Filium Dei & ostentui habentes*, sed regnum justitiæ in nobis fiat regnum æternum.

Cantic. 5. 3.

Psal. 17. 17.

Origenes lib. 5. in Epist. ad Rom. c. 6.

Gratiæ baptismalis multiplex effectus.

3. 4. *An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*. Alter baptismi effectus est, applicare nobis efficaciam mortis Christi & virtutem sanguinis ejus ad peccata nostra expianda, & ad separandum nos a peccato, non minus quam si Deo immolati, & morte destructi ipsi essemus. Christo pro nobis mortuo conformari debemus, *Christi mortificationem in corpore nostro semper circumferentes*, ut *corpus regenerati fiat caro crucifixi*.

2. Cor. 4.

Tertius gratiæ baptismatis effectus est rerum terrenarum oblivio, & separatio a mundo (quod animi præparationem & cordis affectum spectat) quasi revera sepulti essemus. *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem* .... Consepulti sumus ut commoriamur. Nondum enim in nobis perfecta est mystica mors, sed quotidie perfici debet. *Quis enim verè Christum passum & mortuum & resuscitatum colit, nisi qui cum ipso patitur & moritur & resurgit? Et hæc quidem in omnibus Ecclesiæ filiis, ipso jam regenerationis sunt inchoata mysterio, ubi peccati interitus vita est renascentis, & triduanam Domini mortem imitatur trina demersio, ut dimoto quodam aggere sepulturæ, quos veteres suscepit sinus fontis, eosdem novos edat unda baptismatis: sed implendum est nihilominus opere, quod celebratum est Sacramento, & natis de Spiritu sancto quantumcunque superest mundani temporis, non sine crucis susceptione ducendum est*. Cum igitur cupiditates nostras in id tendere sentimus quo nos a recto itinere deviare faciant, recurramus ad crucem Domini, & ligno vitæ motus noxiæ voluntatis affigamus, ut voce Prophetica clamemus. *Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*. Quid est autem clavis timoris Dei carnes habere confixas, nisi corporeos sensus ab illecebra illiciti desiderii sub metu divini continere judicii; ut qui resistit peccato, & concupiscentias suas, ne quid morte dignum operentur, interficit, audeat cum Apostolo dicere: *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*.

S. Leo Serm. 63. De Pass. Dom, 14.

Idem Serm. 68. De Pass. Dom. 19.

S. Joan Chrysost. Hom. 10. *In mortem ipsius baptizati sumus, ad hoc ut & ipsi moriamur, sicut ille. Crux enim est baptisma. Quod igitur Christo crux & sepulchrum hoc nobis baptisma fuit, quãvis nõ iisdem in rebus.*

Quartus gratiæ baptismalis effectus est, spiritualis resurrectio & vitæ novitas:

Ille enim carni & mortuus & sepultus est: nos autē peccato utrūque. Galat. 6.14. S.Chrys.Hom.10.

Ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Peccato moriamur, ut Deo vivamus: sepeliamur, ut resurgamus. „ Novum vitæ genus atque institutum demonstrat morum mutatio. „ Ubi scortator fit castus; ubi avarus misericors; ubi iracundus & asper mansuetus, spiritalis resurrectio est, alterius, gloriosæ scilicet resurrectionis proœmium. Et quo pacto resurrectio? Peccato quidem mortificato, justitia autem exurgente; ac vita quidem pristinâ deletâ, novâ autem hac & angelicâ regnante. Surrexit Christus per gloriam Patris: & nos si mortui sumus peccato, & Christo consepulti, quia *omnes qui vident opera nostra bona, glorificant Patrem nostrum qui in Cœlis est*, meritò Christo consurrexisse per gloriam Patris dicimur, ut in novitate vitæ ambulemus. *Novitas autem vitæ est, ubi deposuerimus veterem hominem cum actibus suis, & induerimus novum, qui secundum Deum creatus est, & qui renovatur in agnitione Dei, secundum imaginem ejus qui creavit eum*. Neque verò putes quod innovatio vitæ semel facta sufficiat, sed *quotidie, semper illa innovatio vitæ innovanda est*. Ait enim Apostolus: *Et si is qui foris est noster homo corrumpatur, sed qui intus est renovatur de die in diem*. Sicut enim vetus de die in diem veterascit, ita & novus hic semper innovatur, & nunquam est quando non innovatio ejus augescat. *In novitate ergo vitæ ambulemus, ostendentes nosmetipsos ei qui nos cum Christo suscitavit, quotidie novos, & (ut ita dixerim) pulchriores; decorem vultus nostri in Christo tamquam in speculo colligentes; gloriamque Domini speculantes, in eamdem imaginem transformemur, qua Christus surgens a mortuis, ab humilitate terrena ad gloriam paternæ Majestatis ascendit*. Proficiamus semper in sancta novitate, ambulare non cessemus, & progredi de virtute in virtutem, donec videamus Deum in Sion.

Origenes lib. 5. in Epist. ad Rom. cap. 6.

2. Cor. 4.

5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*. Quintus gratiæ baptismalis effectus, est insitio corpori Christi per similitudinem mortis ejus. Ut surculus inseratur arbori, fit vulnus in cortice matris arboris: ut insereremur Christo, non unum, sed quintuplex in sancta ejus carne vulnus sanctum est. Cum Christo moriendum, ut cum illo, & illi vivamus, in præsenti vitâ gratiæ, in futuro sæculo vitâ gloriæ. *Si enim complantati sumus similitudini mortis ejus*, &c. „ Mortem Christi velut plantam alicujus arboris ostendit, cui nos complantatos esse vult, ut ex succo radicis ejus radix quoque nostra suscipiens producat ramos justitiæ, & fructus afferat vitæ. *Sapientia lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam; & qui tenuerit eam, beatus*. „ Christus ergo Dei virtus & Dei sapientia, ipse est arbor vitæ, cui complantari debemus, & novo quodam atque amabili Dei dono mors illius arbor vitæ nobis efficitur. Quia verò hic non de morte nostrâ naturali, sed de mystica, agitur, non ait Apostolus, *Si complantati sumus morti ejus*, sed *similitudini mortis ejus*. „ Christus ita semel mortuus est peccato, ut peccatum omnino non fecerit, nec dolus inventus sit in ore ejus. Nemo autem homo præter eum mundus a peccato, nec si unius diei fuerit vita ejus. Ideo ipsa morte qua Jesus mortuus est peccato, nos mori non possumus. Hoc est ergo quod recipere potest humana natura, ut ad similitudinem mortis ejus hoc fiat, dum ipsum imitando non peccat. Nam omnino nescire peccatum, solius Christi est. Igitur complantari nos vult mortis ejus similitudini, qua peccato mortuus est semel, ut possimus & resurrectioni ejus esse complantati .... Omnis planta post hyemis mortem, resurrectionem veris expectat. Si ergo & nos in Christi morte complantati sumus in hyeme sæculi hujus & presentis vitæ, etiam ad futurum ver inveniemur fructus justitiæ ex ipsius radice proferentes: & si complantati sumus ei, necesse est ut Pater agricola purget nos tamquam palmites vitis veræ, „ ut

Origenes ibid.

Proverb. 3. 18.

„ ut fructum plurimum afferamus, ficut ipse dicit in Evangelio: *Ego sum vitis vera: & Pater meus agrigola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.* Qui justitiæ & sanctitatis fructum non ferunt, Christo non sunt insiti, nec similitudini mortis ejus complantati: adeoque resurrectionis ejus non erunt participes, non procedent in resurrectionem vitæ, sed in resurrectionem judicii. *Joan.* 15. 1. & 2.

6. 7. 8. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.* Crucifigere veterem hominem non sufficit per pœnitentiam, sed corpus peccati destruere necesse est, destruendo membra ejus. *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* Quæ destructio per pœnitentiam perficitur, quæ tamdiu durare debet quam vita. *Crucifixio interioris hominis*, inquit S. Augustinus, *pœnitentiæ dolores intelliguntur, & continentiæ quidam salubris cruciatus, per quam mortem mors impietatis perimitur. Et ideo per talem crucem evacuatur corpus peccati, ut jam non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato.* Mortui sumus peccato in Christo Jesu, a peccati dominio liberati sumus: non potest iterum nobis dominari peccatum, nisi velimus. *Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.* Hæc vera libertas, pravarum cupiditatum mortificatio. Hæc vera vita, Christo commori. Qui mortuus est, ab officiis & functionibus hujus vitæ mortalis & miseræ liberatus est: sic homo baptizatus, quandoquidem in sacro fonte mortuus est peccato, omnino mortuus maneat. Si enim post baptismum peccat, labefactat Dei donum, infidelem se Dei promissis ostendit; se parvifacere demonstrat, quod rebus omnibus desiderabilius est, cum Christo vivere. *Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo*: Hæc spes in sinu nostro reposita nos interim consoletur.

Corpus peccati destruendũ, per pœnitentiam.

Coloss. 3. 5.

S. August. lib. 4. *De Trinit. c.* 3.

S. Chrysostom. Hom. 11.

9. 10. 11. *Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Non solum peccato moriendum est, sed in vitæ novitate perseverandum, ut Christi resurrectioni conformemur. In Christo nihil superest mortalitatis post resurrectionem gloriosam: in Christiano per ejus gratiam consuscitato nihil superest peccati ad mortem. Qui dominio peccati post resurrectionem spiritalem se tradunt, diabolo ansam præbent triumphandi de ipso triumpho Christi resurgentis & gloriosi: *Ut rursum Malus recuperata præda sua adversus Dominum gaudeat.* Christus semel mortuus ad peccata nostra expianda, non moritur amplius: Christianus semel in baptismo peccato mortuus, & ad vitam novam suscitatus, non moriatur deinceps morte peccati. Propterea unum baptisma est, sicut una mors & resurrectio Christi Domini nostri. *Si non iterum moritur, nec iterum lavacrum est. Quod si lavacrum non est iterum, cave & tu ne ad peccatum inclines.* Superest quidem pænitentia, qua resurgere iterum possint, qui post baptismum iterum in mortem peccati prolapsi sunt, & hæc est divinæ benignitatis & misericordiæ redundantia: sed qui secundæ hujus resurrectionis fiduciâ post acceptam baptismi gratiam iterum peccant, & horrendum in modum ingrati sunt Deo, & imminenti periculo perditionis æternæ se exponunt. *Nemo idcirco deterior fit, quia Deus melior est, toties delinquendo, quoties ignoscitur. Cæterum finem utique evadendi habebit, cum offendendi non habebit. Evasimus semel, * hactenus periculosis nosmetipsos inferamus, etsi iterum evasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & navi & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria pericu i honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum divinæ misericordiæ oneri esse; formidant videri * inculcare; quod consecuti sunt; bona certè sollicitudine iterum experiri vetant,*

Vitæ novitas necessaria ut resurrectioni Christi conformemus.

Tertullian. lib. de Pænit.

S. Chrysostom. Hom. 11.

Tertull. lib. De Pænit.

* *Hactenus*, id est, *numquam deinceps*

* *Inculcare*, id est, *conculcare.*

tant, quod semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est. Christianus sive per baptismum, sive per pœnitentiam resurgens a morte peccati, si moriatur iterum, verendum est ne verè suscitatus non fuerit; ne sincera non fuerit ejus conversio. Veræ conversiones constantes sunt, nec ita desultoriæ, ut multis videtur. Status justitiæ & sanctitatis, in quo gratia Christi nos constituit, constans, per se & stabilis est. Spiritus Dei, licet ubi vult spiret, immutabilis est; inconstantiam & levitatem non amat. Gratia in divinæ naturæ consortium nos evehit, quæ immutabilis est; tametsi thesaurum istum portemus in vasis fictilibus. Vicissitudines illæ peccati & gratiæ, vitæ & mortis, resurrectionis & relapsus, a Christianæ Religionis spiritu, ab hominis in novitatem vitæ Christi suscitati indole sunt penitus alienæ. S. Justinus Martyr, de Christianorum moribus loquens, eis, ex quo peccato mortui erant, Christoque commortui in baptismo, constantem tribuit vitæ integritatem. *Qui*, inquit, *olim stupris lætabamur* (nempe in Gentilitatis tenebris adhuc positi) *nunc castitatem solam complectimur. Qui magicis artibus utebamur, bono & æterno nos consecramus dicamusque Deo. Qui possessionum & pecuniarum fructus ac proventus præ rebus omnibus adamabamus, nunc etiam ea quæ habemus in commune conferimus, & cum indigentibus quibusque communicamus. Qui odiis ac cædibus mutuis inter nos grassabamur, & pro consuetudine recepta cum eis qui contribules nostri non essent, communem focum non habebamus, nunc a Christi apparitione familiariter simul vivimus, & pro inimicis oramus: & qui nos iniquo persequuntur odio, suasione flectere conamur, ut secundum honesta Dei præcepta vitam agentes, bonam spem habeant, eadem se nobiscum à Deo omnium dominatore præmia esse consecuturos.* Qui verè cum Christo surrexit, uni Deo vivit, uno illius amore agit quicquid agit, non amore mundi, non amore divitiarum, honorum, gloriæ & laudis humanæ, non amore voluptatum. Amor cordis humani vita est. Qui mundum amat, mundo vivit: Qui Deum amat, Deo vivit; totus in illo consummatus est spirituali resurrectione; totus illi devotus & consecratus est, ut victima mortua simul & vivens, mortua peccato, vivens Deo; mortificata carne per crucem & pœnitentiam, vivificata & innovata spiritu per virtutem mortis & resurrectionis Christi. *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo.* Hæc meditemur, & baptismi nostri, pactique in eo cum Deo initi semper memores, omnibus mundi, carnis, diabolique suggestionibus hoc responsum opponamus, nos peccato mortuos esse, Deo vivere; nullum finem habere nos præter Deum, nullum vitæ principium nisi Jesum Christum, a quo ut rami a radice, ut ædificium a fundamento, ut membra a capite pendere nos profitemur; cui per caritatem perpetuam adhærere volumus, & in eo manere. Quod ut consequi valeamus, & a sancta novitate hominum in eo regeneratorum numquam excidamus, quotidianum gratiæ ejus adjutorium semper implorandum est. *Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.*

Vicissitudines pœnitentiæ & relapsus ab indole hominis ad novitatem vitæ Christi suscitati alienæ sunt.

S. Justinus Apolog. 2.

12. 13. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Lex peccati, concupiscentia in justis ipsis vivit, quis non contremiscat? Quis se extollat? Sed non regnat nisi in illis qui ejus motibus ac desideriis sponte consenserint. ideo regnandi verbo usus est Apostolus, quia regnum est sponte se subdentium alterius dominio. Vigilemus igitur, & continuò pugnemus, si vinci nolumus. *Est in nobis peccati concupiscentia, quæ non est permittenda regnare: sunt ejus desideria, quibus non est obediendum, ne obedientibus regnet. Propter quod membra nostra non sibi usurpet concupiscentia, sed sibi vindicet continentia; ut sint arma justitiæ Deo, ne sint iniquitatis arma peccato.* Talis est membrorum nostrorum usus, qualis est cordis affectus. Domino ser-

Concupiscentia in ipsis justis vivit: sed non est permittenda regnare.

S. August. lib. de Continentia c. 3. n. 8.

serviunt, quem sibi cor elegit: caritati militant, aut cupiditati. Illa ad peccandum exibere, est dona Dei ejus inimico tradere, illique arma subministrare quibus adversùs Deum pugnet perduellis: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo.* „ Quamdiu peccatum necesse est esse „ in membris tuis, saltem illi regnum auferatur, non fiat quod jubet. Surgit „ ira? Noli dare iræ linguam ad maledicendum; noli dare iræ manum aut pe„ dem ad feriendum. Non surgeret ira ista irrationabilis, nisi peccatum esset in „ membris: sed tolle illi regnum, non habeat arma unde contra te pugnet: di„ scet etiam non surgere, cùm arma cœperit non invenire. *Non exhibeatis* „ *membra vestra arma iniquitatis peccato*: alioquin toti captivi eritis,& non erit „ dicere, *Mente servio legi Dei*. Mens enim si teneat arma, membra non moventur in ministerium furentis peccati. *Teneat arcem imperator interior, quia sub majore imperatore juvandus adsistit; frænet iram, coerceat concupiscentiam. Inest tamen quod frenetur, inest quod coerceatur, inest quod teneatur. Quid autem volebat ille justus mente serviens legi Dei, nisi ut omnino non esset quod frenaretur? Et hoc debet conari omnis qui tendit ad perfectionem* (tendere autem debet omnis Christianus) *ut & ipsa concupiscentia cui non dantur ad obediendum membra, quotidie in proficiente minuatur.*

S. *Aug. Tract.* 41. *in Joan. num.* 12.

14. 15. *Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub Lege estis, sed sub Gratia.* Peccatum nobis dominatur cùm illud committimus, & quamdiu in eo manemus: verùm si illi resistamus, & Dei nos tradamus servituti, quæ vera libertas est, destructum est in nobis regnum peccati. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*, ait alius Apostolus; *resistite diabolo, & fugiet à vobis*. Spiritales Iudæi, qui in Christum venturum credentes, & ex illius fide viventes, Legis præcepta servabant, non timore pœnæ. sed amore justitiæ, non erant sub lege, sed sub gratia. Carnales Christiani, qui legis mandata non servanta,ut solo pœnæ timore faciunt quod Lex jubet,sub gratia non sunt,sed sub lege.Illi soli sunt sub gratia,quibus gratia dominatur, qui Spiritu facta carnis mortificant, qui secundum legem caritatis vivunt& operantur, „ His lex posita est, non sicut inju„ stis & non subditis ad vetus Testamentum pertinentibus posita est in tabulis la„ pideis; sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est supernæ Jerusalem, filiis promis„ sionis filiis hereditatis æternæ, sancto Spiritu tamquam digito Dei in mente „ datur, & in cordibus scribitur; non quam memoria teneant, & vita negli„ gant; sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non in timoris angustiis. *Nam qui timore pœnæ, non amore justitiæ opus legis facit, professò invitus facit. Quod autem invitus facit, si posset fieri, mallet utique non juberi. Ac per hoc, legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potiùs inimicus; nec mundatur opere, qui immundus est voluntate.* Sub lege est, non sub gratia, qui legis meminit, nec eam diligit, eo modo reus est; quia *Memoria ejus lapis illi est quodam modo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur; pondus oneris, non titulus honoris.* Hic peccati servituti se tradit, cui mavult obedire quàm justitiæ. Voluntatem ejus tenet inimicus, eamque habitu & consuetudine peccati, velut ferrea catena ligans, captivam ducit. O probrosam, duram, exitialem servitutem, quæ mortem infert animæ, eàmque æternæ damnationi addicit. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam.* 16.

Illi quibus peccatum dominatur, non sunt sub gratia, sed sub lege.

Jacobi 4.

S. *Augustin. in Psal.* 118. *Serm.* 11.

17. 18. *Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.* Nisi obedientia nostra donum Dei esset, Apostolus de illa gratias Deo non ageret. Gratiarum actio, clarissima

ma est gratiæ testificatio. Deus ad cor nostrum loquitur: & cor nostrum docile ac verbo suo obediens facit. Si ex animo obediamus, caritate cor nostrum ad obedientiam inclinante, illamque suavem efficiente, servitutem peccati cum servitute justitiæ & pietatis, quæ vera libertas est filiorum Dei, feliciter commutavimus, *Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ*.

S.Chrys. Hom. 11. Durissima peccati servitus, obedientia suavissima justitiæ.

Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde, &c. „ Quemadmodum cùm quis crudelis alicujus tyranni captivum ea captivitate „ liberatum hortatur ne ad tyrannum posthac revertatur, illique memoriam re„ fricat gravissimæ diutissimæque illius tyrannidis: ita & Paulus, quæ præte„ riere mala, per eas quas Deo agit gratias, manifestissima reddit. Neque enim „ (inquit) humanæ potentiæ fuit, quòd ab illis malis erepti fuerimus: sed „ Deo & habendæ & agendæ gratiæ, qui id & voluerit, & potuerit. Ac rectè „ dixit, *Obedivistis ex corde*; neque enim vi coacti aut necessitate adacti estis, „ sed voluntate vestra vos ab illis malis subtraxistis, Quòd si ultrò accessistis nul„ lam vim perpessi, quam habere veniam, quam excusationem obtendere pos„ setis ad pristina reversi? Denique ut intelligas negotii totius laudem non tam „ ad illorum docilem ac promptum animum, quàm ad Dei gratiam ac benefi„ centiam referendam, cùm dixisset, *Obedistis ex corde*, addidit, *in eam for„ mam doctrinæ in quam traditi estis*. Nam obedientia ex corde profecta, libe„ rum arbitrium probat, traditos autem illos esse in formam seu typum Evan„ gelicæ doctrinæ, Dei gratiam significat. *Liberati autem à peccato, servi fa„ cti estis justitiæ*. Duo Dei dona in memoriam revocat Apostolus; primùm „ quòd à peccato liberaverit, alterum quòd justitiæ mancipaverit: quod po„ stremum omni etiam libertate antiquius ac præstantius est. Nobiscum enim „ similiter agit Deus ac si quis puerum orphanum nactus à barbaris raptum, & „ in illorum regionem abductum, illum non modò captivitate liberet, sed & „ patrem sese illi officiosum studiosumque præbeat, tum præcellenti aliqua di„ gnitate cohonestet. Id in nostra causa effectum est: Neque enim à pristinis pec„ catis solùm liberavit nos Deus, sed & ad angelicam vitam deductis, optimi „ instituti ac regiminis viam nobis munivit, nos justitiæ tutelæ ac præsidio tra„ dens, vetera omnia mala perimens, veterem hominem mortificans, ad im„ mortalem denique vitam veluti manu deducens. In hac igitur vita, in hac fe„ lici & gloriosa servitute, quæ nos liberos facit libertate filiorum Dei, perse„ veremus.

Origenes lib.6

„ *Gratias ago Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis*. De paucis impræsentiarum Christianis id dici potest, quod de Romanis omnibus ad Christi fidem conversis & baptizatis Apostolus dicebat. Omnes fuimus servi peccati; & ubi tradita est nobis forma Evangelicæ doctrinæ, & huic non utcumque, neque solis verbis, sed ex animo & tota devotione elegimus obedire, liberamur à servitute peccati, & servi efficimur justitiæ. Sed vereor ne fortè plures simus, qui videamur suscepisse formam doctrinæ justitiæ, & verbis quidem vel professione justitiæ videamur obedire, corde autem obediamus peccato, carnis vitiis in nobis adhuc dominantibus. Et ideo ante omnia indigemus illa, de qua superiùs dixit, mortificatione membrorum. *Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ*. Quod verò dicit, justitiæ servum fieri, simul intellige & sapientiæ, & pietatis, & pudicitiæ, & omnium virtutum Christianæ professioni, suoque statui convenientium. Sic enim intelligendum quod à Propheta Rege scriptum est: *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino*. Non enim solius justitiæ, quatenus particularis virtus est, januas ingreditur, qui vult confiteri Domino, sed & veritatis, & sapientiæ, & pietatis, & castitatis, &c. Omnium enim

Psal. 117.19.

una

una est aula virtutum, cujus sub justitiæ nomine januas sibi postolat aperiri.

19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem:* Multò majus studium impendere deberetis servituti justitiæ, quàm hactenus impendistis servituti peccati; id à vobis jure suo Deus exigere posset; id à vobis ejus nomine possem ego tamquam ejus legatus & minister postulare, quod à Judæis Propheta postulabat: *Sicut fuit sensus vester ut erraretis à Deo: decies tantùm iterum convertentes requieritis eum.* Et quid non facere deberetis ad Deum placandum & promerendum? Quid non dare, quid non pati ad æternæ damnationis periculum avertendum? Attamen habita ratione infirmitatis vestræ, id unum à vobis postulo, ut par studium colendis virtutibus exhibeatis, ac exhibuistis colendis vitiis. Postulat ratio justitiæ quam Deo debemus, ut pœnitentia crimine minor non sit: ut membra nostra & facultates omnes pœnitentia Dei servituti consecret, quæ peccati & dæmonis servituti devovimus & addiximus. Dudum currebant pedes vestri ad spectacula, ad ludos aleatorios, ad societates & conventus virorum aut mulierum in quibus periclitatur innocentia: nunc ad Ecclesiam Dei concurrite, Officia divina frequentate, infirmos in Xenodochiis jacentes, captivos in carceribus visitate, consolamini, sublevate. Currebatis priùs ad effundendum sanguinem: nunc ad eripiendum pupillum & viduam de manu fortiorum illos opprimentium festinate. Manus olim extendebantur ut aliena diriperent concussionibus, fraudibus, usuris: nunc apertæ sint ut propria largiantur. Circumspiciebant priùs oculi mulieres, aus res quasvis alienas ad concupiscendum: nunc circumspiciant pauperes, debiles, calamitosos quosvis ad miserendum & juvandum. Aures delectabantur auditu vano, canticis impudicis, detractionibus: nunc ad audiendum verbum Dei, sacras lectiones, pia colloquia, convertantur. Lingua quæ conviciis, maledictis, & turpiloquiis erat assueta, nunc ad benedicendum omni tempore Dominum moveatur. Sermones sanos & honestos proferat, ut det gratiam audientibus, & veritatem loquatur cum proximo suo. *Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Quid est, sicut illud, ita & hoc, nisi, *Quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebat timor, sed ipsius libido voluptasque peccati; sic ad justè vivendum non vos supplicii metus urgeat, sed ducat delectatio caritasque justitiæ? Et hæc quidem, quantùm mihi videtur, nondum est perfecta, sed quodammodo adulta justitia. Neque enim frustra præmitteret.* „ Humanum dico propter infirmitatem carnis „ vestræ, *nisi quia plus aliquid dicendum fuit, si jam illi ferre potuissent. Plus quippe servitutis debetur justitiæ, quam peccato solent homines exhibere. Nam pœna corporis etsi non à voluntate, tamen revocat ab opere peccati. Nec facilè quisquam est, qui palam committat, quo illicitam & immundam percipiat voluptatem, si cruciatus vindictæ certus est continuò sequuturus. Justitia verò sic amanda est, ut ab ejus operibus etiam pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atque inter manus etiam crudelium inimicorum luceant opera nostra coram hominibus, ut quibus placere possunt, glorificent Patrem nostrum qui in cælis est.*

Baruch. 4.28.

S. *Augustinus Ep. 145. alias 144. ad Anastasium, n.5.*

20.21.22. *Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.* Misera & cæca peccatoris libertas, qua grave onus peccati levissimo & suavissimo Christi jugo, stulte præponit. *Vir vanus in superbiam erigitur, & tamquam pullum onagri se liberum putat.* Qua de libertate, veriùs servitute dicenda, siquidem *Qui facit peccatum, servus est peccati,* Deus apud Prophetam ait: *A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam.* Falsò sibi videtur liber, qui tot dominis servit, quot vitiis: qui duriorem servitutem patitur ea

Misera & cæca peccatoris libertas.

Job. 11. 12.

Joan. 8.

Jerem. 2.20.

Exod. 1. qua Israelitæ premebantur in Ægypto sub Pharaone, operibus duris luti & lateris addicti. *Libertas* quippe *sine gratia, non est libertas, sed contumacia.* S. Aug. st. Quomodo diligi potest peccatum, quod miserrima servitus animæ comitatur, quod sequitur infamia, cujus exitus mors æterna est: *Quem ergo fructùm habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.* Felices quos peccasse non modò pudet, sed Dei amore super omnia pœnitet! infelices quos pœnitentiam agere, & peccata confiteri pudet, cùm peccasse non pudeat! Eccli. 4. 25. *Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam* (inquit Sapiens) Tertull. lib. De Pænit. cap. 10. *Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodacta reformari. Na tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento ejus acquiro, cùm ipse hominem exhortatur, Ne me respexeris dicens, Pro te mihi melius est perire.* Omnium infelicissimi, quos pudet non peccasse, qui in malitia gloriantur, qui de iniquitatibus se jactant, quas fortè non commiserunt; quos eò trahit inimica amicitia, & consortium malorum, ut pudeat non esse impudentes. S. Aug. lib. 2. Confess. cap. 3. Talis erat Augustini adolescentis miseria, quam in Confessionibus deflet. *Nesciebam* (inquit) *& præceps ibam tanta cæcitate, ut inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, quoniam audiebam eos jactantes flagitia sua, & tantò gloriantes magis, quantò magis turpes essent: & libebat facere non solùm libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam, & ubi non suberat quo admisso æquarer perditis, fingebam me fecisse quod non feceram, ne viderer abjectior quò eram innocentior, & ne vilior haberer, quò eram castior.... Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis?*

Quis exitus peccati? Nullus penè fructus peccati. Nullum fructuosum opus, quod de radice caritatis non surgit, quod hominem non adjuvat ad æternam beatitudinem consequendam. Peccator arbor est infructuosa, cui securis imminet: Isai. 59. 6. *Opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.* Confusio seu pudor, interiùs exteriusque peccatores manet. *Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.* Jerem. 31. 19. Quis denique peccati exitus? Mors animæ à Deo desertæ, ex quo vivit; mors secunda, quæ non fit separatione animæ & corporis, sed in æternam pœnam potiùs utriusque complexu; mors æterna, qua reprobi numquam viventes, numquam mortui: sed erunt sine fine morientes. S. August. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 11. *Numquam enim erit homini pejus in morte, quàm ubi erit mors ipsa fine morte.*

Gloriosa & fœlix justitiæ servitus. 22. *Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Operum peccati fructus pudor est vel post liberationem, operum justitiæ fructus sanctificatio, cum ingenti fiducia conjuncta. Illorum finis mors est, horum verò vita æterna. Felix servitus, quæ nos Deo mancipiat, quæ nos eo in statu constituit, ut ab ejus Spiritu non solùm regamur, sed agamur; quæ nos legi ejus sponte subjicit. Felix & libera servitus, *ubi non necessitas, sed caritas servit.* S. August. Gloriosa servitus, quæ Sanctos facit in tempore, & Reges in æternitate! Tædeat te, Christiane, qui in libertatem filiorum Dei vocatus es, tædeat te servitutis vitiorum. Agnosce Redemptorem tuum, manumissorem tuum. Illi servi, faciliora jubenti. Attende pretium tuum, venit ut redimat, sanguinem fudit. Carum te habuit, quem tam carò emerat. S. Aug. Serm. 16. alias De Diversis 43. Agnoscis qui emerit, attende unde redimat. Servus eras iniquitatis, servus esto justitiæ. *Si nolueris, domui eius non est necessarius qui servit invitus.*

Stipendia peccati mors, Gratia Dei vita æterna, tametsi bonis operibus ut corona reddatur. 23. *Stipendia enim peccati mors.* Qui peccato militans aliud sperat, ipse se decipit. *Mortis regnum in homines* post peccatum *usque adeo propagatum est, ut omnes in secundam quoque mortem, cujus nullus est finis, pœna debita præcipitet*

ageret, nisi inde quosdam indebita Dei gratia liberaret. Ex nobis quid meremur, nisi damnationem æternam? Ex nostro enim non habemus nisi peccatum: stipendia autem peccati, mors. Vita æterna merces est meritorum & bonorum operum: sed merita illa & opera bona sunt Dei dona, & hæc dona fructus sunt sanguinis Christi. *Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro*. Stipendium justitiæ vitam æternam dicere potuisset Apostolus, sed gratiam dicere maluit, *Ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. De quo in Psalmo dicit homo ejus animæ suæ*: „Qui coronat te in misericordia & miserationibus. *Numquid non co-„rona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de „quo dictum est*: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate, *ideo dicit Psalmus*, Coronat te in misericordia & miserationibus: *Quia ejus miseratione bona operamur, quibus corona redditur*. Nemo itaque in te ipso glorietur, siquidem nihil habet in se boni quod non acceperit. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia*. Ex Christi capitis nostri plenitudine accepimus pro modulo nostro tamquam particulas nostras, ut bene vivamus, *sicut Deus partitus est mensuram fidei*; quia *Unusquisque proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic*, & ipsa est gratia; sed insuper accipiemus & *gratiam pro gratia* quando nobis vita æterna reddetur, de qua dixit Apostolus: *Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro*.

S. August. lib. de Gratia & libero arbitrio c. 9.
Psal. 102. 4.
Philipp. 2. 13.
Joan. 1. 16.
Rom. 12. 3.
1. Cor. 7. 7.

CAPUT VII.

SENSUS LITTERALIS.

1. *AN ignorantis, fratres (scientibus enim Legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit?* Cùm docuerit Apostolus superiori capite fideles per Christum Jesum liberatos esse à servitute peccati, hoc capite docet per eumdem esse liberatos à servitute legis. Sermonem autem dirigit ad Judæos qui Christianam Religionem profitebantur. Num, inquit, ignorare potestis, vos qui legis Mosaicæ notitia estis imbuti, Legem homini dominari, sive hominem subditum esse legi quanto tempore vivit ipsa Lex; vel, quanto tempore vivit homo? Lege autem mortua, seu abrogata, hominem ultra ejus vinculo non obligari; sive, Legis imperium in vivos dumtaxat, non in mortuos extendi? Nulla enim lex, nullum pactum ultra vitæ fines jus suum producit: quod Versu sequenti probat ex lege Matrimonii.

2. 3. *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri*. Sic mulier conjugata alligata est legis conjugalis vinculo, quamdiu vir ejus vivit: mortuo autem viro, soluta est à lege conjugii. Respicit Apostolus legem primordialem conjugii in Paradiso institutam. Genes. 2. 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*: quam explicans Christus *Matth.* 19. 6. infert. *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Hinc matrimonium ex institutione sua esse indissolubile demonstratur, nec ulla de causa, etiam fornicationis, dirimi posse, quamdiu conjuges vivunt: adeo ut quod Lex Mosaica habet de libello repudii, sit permittentis propter cordis duritiem Judæorum sub lege viventium, non approbantis. *Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*: Mulier ergo rea

Matrimonii indissolubilitas.

S. August. lib. 2. de Conjugiis adulterinis, cap. 3. 4. & 5.

erit adulterii ; quæ viro suo superstite, alteri copulata fuerit. *Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri*, conjugii vinculo soluta est, libera est : *ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, si alteri viro nupserit. „ Hæc verba Apo-„ stoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana „ sunt. „ Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desi-„ verit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur. „ Licitè itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vincu-„ lum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob „ causam fornicationis. Sicut enim manente in se Sacramento regenerationis, „ excommunicatur cujusquam reus criminis, nec illo Sacramento caret, etiamsi „ numquam reconcilietur Deo : ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, „ uxor dimittitur ob caussam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi „ numquam reconcilietur viro ; carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus.

4. *Itaque, fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi ; ut sitis alterius, qui ex mortuis surrexit, ut fructificemus Deo*. Itaque vos, o Iudæi, mei secundùm genus Abrahæ cognati, secundùm fidem & Evangelium fratres, etiam vos mortui estis legi, quæ vobis mortua est, per Christi scilicet passionem & resurrectionem abrogata : non estis ampliùs sub lege, ejus minæ, terrores, accusatio, damnatio, pœnæ, vos ampliùs non spectant, ab illius jugo liberatos, hoc ipso quòd unum corpus cum Christo per baptismum salutarem facti estis : Quo fit ut sitis alteri ceu viro conjuncti, nempe Christo Jesu, qui à morte resurrexit : cui fructus bonorum operum Deo dignos parere debemus. *Theodoretus.*

5. 6. *Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti*. Cùm enim sub lege constituti essemus, addicti vetustati litteræ, qui status hominis est secundùm carnem, non secundùm spiritum viventis ; affectiones & desideria peccandi, quæ per legem occasione data excitabantur, in membris nostris vigebant, & vim exercebant suam, ut opera morte æterna digna, scilicet peccata, parerent. *Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate Spiritùs, & non in vetustate litteræ*. Nunc autem per Christum liberati sumus à lege, quæ mortem operabatur per peccatum, cui dabat occasionem. Soluti (inquam) sumus lege, cujus littera occidit, quæ Judæos sibi alligatos tenebat, ut vir mulierem conjugii vinculo. Communis Græcorum Codicum hodiernorum lectio habet, ἀποθανόντες, Sic & Biblia Complutensia, & Roberti Stephani. Sic Origines, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius legerunt. Ita Syrus Interpres : *Nunc cessamus à lege, & mortui sumus ei quæ nos detinebat*. Quod Theodoretus sic explicat : *Soluti*, id est, *otiosi facti sumus à lege. Lex scilicet nobis otiosa facta est, neque enim ex illa ampliùs vitam instituimus. Et quomodo soluti sumus?* Mortui ei in qua detinebamur. *Cùm enim legi obnoxii essemus, accessimus ad baptismum. Simul autem cum Christo mortui, & cum ipso resurgentes, Legislatori conjuncti sumus, nec legali vitæ ratione ampliùs opus habemus. Ipsam enim Spiritùs gratiam accepimus*. Unde subdit Apostolus : *Ita ut serviamus in novitate Spiritus, & non in vetustate litteræ*. Novitas Spiritùs, est novitas vitæ, quam Spiritus sanctus in nobis efficit. Vetustas litteræ, est prioris vitæ vetustas, quam Lex scripta tantùm abest ut auferat, ut etiam per occasionem augeat. Nomine *litteræ* legem, nomine *vetustatis* cessationem ejus significari Theodoretus interpretatur : Novo enim Testamento instituto, Vetus cedere oportuit, figuras & umbras veritati. Confer cum *Jerem.* 31. *Vers.* 31. Legit etiam Tertullianus libro. *De Monogamia*, cap. 13. *Nunc autem evacuati sumus à lege, mortui in quo tenebamur*. Verumtamen Vulgatæ nostræ Versionis lectio retinenda est cùm S. Hieronymus qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddi-

reddidit, in melioris notæ Codicibus legerit τῷ θανάτῳ, & vertit, *Nunc autem soluti sumus à lege mortis*, Sic etiam legunt M S. Græca Sangermanense & Claromontanum, seu Bibliothec. Abbatiæ S. Germani à Pratis, & Collegii Parisiensis S.I. Claromontani nuncupati. Ita legit S. Augustinus Sermone 153. aliàs 4. *De Verbis Apostoli*, eàque lectio universæ Ecclesiæ Latinæ usu consecrata est.

7. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit*. Objectionem præoccupat Apostolus: Ergo-ne, inquit, lex causa est & magistra peccati, & per se mala? Nequaquam: immò per se bona est, utpote à Deo data, ut hominem ad bonum dirigeret. Peccatum quidem auferre per se non potuit, sed tamen indicavit quàm grave sit malum, quàm graves pœnas mereatur. *Sed peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*. Prava peccati cujuscumque desideria, corde concepta non novissem esse peccata, nisi Lex illa prohiberet, dicens; *Non concupisces*. Hoc apertissimum saluberrimùmque præceptum est, inquit S. Augustinus, quod si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum. *Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta complexus est, tamquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait*. „ Non concupisces: *Neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo* „ *committitur*.

Lex per se bona; occasio peccati ex hominis abusu.

Exod. 20. 17. Deuter. 5. 21. S. August. lib. De Spiritu & Littera c. 4.

8. *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat*, In prima persona hic & alibi sæpe loquitur Apostolus modestiæ causa, cùm de rebus odiosis agit, ut de naturæ corruptæ pravis affectibus. Peccatum (inquit) id est concupiscentia habitualis in me latens, occasione accepta ex mandato, id est, prohibitione legis magis accensum, quia nitimur in vetitum amore libertatis, quæ legis mandato velut fræno restringitur; excitavit in me pravorum desideriorum & motuum inordinatorum omne genus. Sine lege enim peccatum consopitum erat, & veluti mortuum, quod excitatum, magisque grassatum est accepta lege, concupiscentiam omnem, seu consensum omnem pravis affectibus ac motibus voluntatem titillantibus prohibente. Sicut aquæ impetus vehementior fit obice opposito, cujus molem si evicerit, majore cumulo præcipitatus, violentiùs per prona provolvitur.

Vide & S. Hieron. Epist. ad Algasian, qu. 8.

9. *Ego autem vivebam sine lege aliquando*. Totius generis humani statum, quod primò caruit lege scripta; deinde legem accepit in uno populo Judaico; tandem ad gratiam Evangelii vocatum est: sive, tres hominis status, ante legem, sub lege, & sub gratia, Apostolus hoc loco quodammodo transfert ad singulos, quorum personam assumit. Ego verò ante legem, cùm peccatum ignorarem, & carnales concupiscentias sequerer, vivere nihilominus mihi videbar, quia ante mandatum latebat peccatum, *Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit*. Cùm mandatum in meam notitiam venisset promulgatione legis, peccatum apparere cœpit & cognosci, quod non cognoscebatur ut prævaricatio legis, antequam lege prohibente ostenderetur.

S. August. in Exposit. propesit. Epist. ad Rom. & lib. Quæstionum octoginta triū Quæst. 66.

10. *Ego autem mortuus sum*. Morti æternæ obnoxius factus sum prævaricatione legis: *& inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem* Et ipso eventu deprehensum est, mandatum quod Deus dederat ut hominem ad vitam æternam dirigeret, hoc illi esse ad mortem pravo usu, crescente concupiscentia, & prævaricatione crimen accumulante.

11. *Nam peccatum, occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit*. Fomes ille peccati, concupiscentia illa naturæ depravatæ ingenita, occasione accepta per mandatum, quo imposito magis exarsit, *seduxit me, & per illud occidit*, occasione accepta. „ Desiderii scilicet prohibiti fructus dulcior est. „ Unde etiam quæcumque peccata occultè fiunt, dulciora sunt: quamvis mor-

S. Aug. in Exposit. Proposit. 39.

„ tifera

„ tifera sit ista dulcedo. Unde apud Salomonem fallacis doctrinæ imagine se-
Proverb. 7:17. „ dens mulier, & insipientes ut ad se veniant invitans, ait: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.* Ista dulcedo est occasio per mandatum „ inventa peccati: quæ cùm appetitur, utique fallit, & in majores amaritudines vertit.

12. 13. *Itaque lex quidem sancta* per se est, *& mandatum* quodcumque divinæ legis *sanctum*, *& justum*, *& bonum*. Sanctum, quatenus officia religionis erga Deum sancit: justum, quatenus officia justitiæ erga proximum decernit: & bonum, quatenus ordinem in nobis ipsis constituit, quo nihil utilius nobis esse potest. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors*, id est causa mortis? *Absit*, *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem:* Sed fomes peccati, concupiscentia, occasione mandati quod per se bonum est, mihi mortem peperit, ut hinc ejus vitiositas magis appareat: *ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum*; adeo ut ipsa concupiscentia occasione mandati vivacior facta, in nova & graviora peccata prorumperet. Peccatum instar principis cujusdam describit Apostolus, qui hostium vires intercipiens, ad imperii sui firmamentum illas convertit. Ita concupiscentia hostis sui, id est legis potestatem in usum suum convertit, ex ejus prohibitione occasionem arripiens ad peccatum majorem in modum multiplicandum & aggravandum.

Apostolus hoc versu & sequentibus loquitur de homine regenerato & sub gratia constituto.

14. *Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato*. Lex spiritualis est, a Deo qui Spiritus purus est, data, ut hominem ad ejus cultum dirigeret, non exteriorem dumtaxat, sed maximè interiorem. Spiritualis est, quia impleri potest nisi per gratiam Spiritus sancti a viris spiritualibus. Spiritualis est, quia spiritualia præscribit, sive ea quæ spiritus sunt, scilicet virtutes sectari, vitia fugere. *Ego autem*, tametsi in Christo regeneratus, & per ejus gratiam justificatus, *carnali sum*, ratione concupiscentiæ in me remanentis, & spiritui repugnantis, *venundatus sub peccato*, sub peccati jugo vetustà servitute detentus perinde ac vile mancipium.

In hujus & sequentium Versuum expositione dissident antiqui Patres. S. Paulum in persona hominis non regenerati, & sub lege constituti loqui censent Origenes, S. Joannes Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & ex Latinis in eam sententiam propendet S. Hieronymus Epist. ad Algasiam, in Commentariis Habacuch. cap. 1. & Danielis cap. 3. Illam amplexus est & S. Augustinus in prioribus scriptis, cum nondum illi res esset adversus Pelagianos, scilicet in Expositione Propositionum hujus Epistolæ, Proposit. 41. 42. 45. in Exposit. Epist. ad Galat. c. 5. lib. 1. ad Simplicianum quæst. 1. & lib. Quæstionum octoginta trium, Quæst. 66. n. 5. Eam opinionem ut suæ hæresi defendendæ magis opportunam secutus est Pelagius, in eam descenderunt Ambrosiaster & Sedulius. Verumtamen contrariam sententiam; scilicet Apostolum hoc Versu & sequentibus loqui de homine regenerato, sub gratia constituto, & justo, senserunt Methodius Martyr apud S. Epiphanium, & Epiphanius ipse Hæresi 64. quæ est Origenistarum, S. Gregorius Nazianz. in Apologetico 1. de fuga sua, S. Hilarius in Psal. 118. ad Vers. 18. & ad Vers. 115. & in Exposit. Psal. 1. S. Ambrosius lib. de Paradiso capp. 11. & 12. quorum testimonia S. Augustinus adversus Julianum Pelagianum profert lib. 2. S. Hieronymus in Epist. ad Eustochium Virginem & lib. 2. Dial. adversus Pelagianos, Augustinus ipse doctior factus in libris contra Pelagianos editis, scilicet lib. 1. Contra duas Epistolas Pelagian. capp. 10. & 11. lib. 1. De Nuptiis & Concupiscentia, cap. 27. lib. 3. Contra Julianum cap. ultimo, lib. 6. cap. 23. lib. De Continentia cap. 8. Serm. 154. alias 5. De Verbis Apostoli, lib. 1. Retractationum cap. 23. & 26. & lib. 2. cap. 1. lib. De Prædestinatione Sanctorum cap. 4. Libro 6. Contra Julianum cap. 23. Juliano objicienti quod locum

locum istum intelligeret aliter quam debeat intelligi, sic respondet: *Non ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo evertitur hæresis vestra, quemadmodum verè intelligendus est: immo verò ego prius eum aliter intellexeram; vel potius non intellexeram, quod mea quædam istius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de se ipso dicere potuisse.* Ego autem carnalis sum, *cum esset spiritalis; & quod captivus duceretur sub lege peccati, quæ in membris erat ejus. Ego enim putabam dici ista non posse nisi de iis, quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quicquid illa compelleret; quod de Apostolo dementis est credere: cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus & intelligentioribus cessi, vel potius ipsi quod fatendum est veritati, ut viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum contra carnales concupiscentias dimicantium. Qui cum mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggravat animam, rectè intelliguntur esse carnales; quia erunt & corpore spiritales, quando seminatum corpus animale, resurget spiritale: & rectè adhuc intelliguntur ea parte captivi sub lege peccati, quæ desideriorum, quibus non consentiunt, motibus subjacet. Hinc factum est ut sic ista intelligerem, quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & ceteri Ecclesiæ sancti notique Doctores, qui & ipsum Apostolum adversus carnales concupiscentias, quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè conflixisse, eumdemque conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt.* *1. Cor. 15.*

Augustinianæ porrò expositionis veritatem probant etiam rationes ex ipsius captis visceribus petitæ. 1. Scopus Apostoli, qui docendum sibi proposuit, hominem in Christo regeneratum & sub gratia constitutum non esse amplius damnationi obnoxium, quamvis adhuc carne serviat legi peccati, modò tamen ipsa mente serviat lege Dei, & non secundum carnem ambulet (Vers. 25. hujus Capitis, & Vers. 1. Capitis sequentis.) 2. Mutatio temporis verbi, indicat Apostolum loqui de homine sub alio statu constituto. Versu enim 7. 8. 9. 10. & 11. verbum præteriti temporis usurpat, quia personam assumit hominis ante legem aut sub lege positi, hominis peccatoris: *Peccatum non cognovi nisi per legem .... Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam .... Ego autem vivebam sine lege aliquando .... Ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem ... Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit.* A Versu verò 14. loquitur de se ipso in tempore præsenti, *Ego autem carnalis sum*, &c. Quo loquendi modo indicat de se ipso, & de regeneratis omnibus loqui a statu peccati & legis servitute ad statum gratiæ translatis, qui tamen quotidianam pugnam carnis adversus spiritum experiuntur. Confer cum loco parallelo *ad Galatas* 5. 17. ubi renatos & sub gratia constitutos alloquebatur: *Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis* 3. Quæ ibi dicit Apostolus in sua & aliorum persona, se *velle bonum, nolle & odisse malum, se illud non operari; consentire & condelectari legi Dei, se mente servire legi Dei* .... Se non operari illud quod in carne sua experitur legi Dei contrarium .... *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* ad personam hominis sub gratia, non sub lege constituti pertinent. S. Augustini expositionem secuti sunt S. Prosper lib. contra Collatorem, cap. 4. S. Gregorius lib. 19. Moralium cap. 5. & lib. 29. cap. 15. Venerabilis Beda, S. Thomas. *S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pelagian.*

15. *Quod enim operor, non intelligo*, id est non approbo, non consentio, non facio. Ad affectum, non ad intellectum id referendum est: alioquin sibi ipsi contrarius esset Apostolus, cum superius dixerit, *Per legem cognitio peccati*: &, *Peccatum* *S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 11.*

catum non cognovi nisi per legem. Et, *Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Quomodo enim peccatum per legem cognovit, quod ignorat? Quomodo apparet peccatum, quod ignoratur? Sic ergo dictum est, *Non intelligo*, non facio, quia nulla consensione id ego ipse committo: quomodo dicturus est Dominus impiis, *Non novi vos*; quem proculdubio latere nihil potest: & sicut dictum est, *Eum qui non noverat peccatum*; quod est, non fecerat: Neque enim non noverat quod arguebat. *Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio*. Ne carne quidem vellem concupiscere, seu rebellis concupiscentiæ motus sentire, verum id penes me non est; sed negare consensum in mea est potestate, & id presto, menteque repugno cupiditati. Facere ergo malum se ait, *Non affectu consentiendi & implendi, sed ipso motu concupiscendi* (ait S. Augustinus.) Hæc duo verba, *bonum & malum*, Vulgatæ Versionis Auctor ad majorem explicationem addidit, quibus nihil in Græco Textu respondet, neque in Syriaca Versione. In divina quidem Bibliotheca quæ sub S. Hieronymi nomine edita est, legitur ut in Vulgata nostra, *Non enim quod volo bonum hoc ago: sed quod odi malum, illud facio*. Sed in Epistola ad Ctesiphontem adversus Pelagium, hæc duo verba, *bonum & malum* omittit, hunc locum ita citans: *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod nolo, id operor*. Sic etiam legit S. Augustinus: *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio*. Sic etiam legit Ambrosiaster.

Matt. 7. 23.
2. Cor. 5. 21.

Pravi concupiscentiæ motus ræfrenandi, illisque negandus consensus.

16. 17. *Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est*. Si autem carne concupisco, quod nollem facere, edoctus a lege, *Non concupisces*, consentio legi, meque illi conformo recta & integra voluntate, agnoscens quod bona sit. *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Nunc autem, constitutus sub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis a consensione cupiditatis, jam non ego operor pravos illos concupiscentiæ motus, quia non consentio exhibere membra mea arma iniquitatis peccato; sed illos operatur inhabitans in me concupiscentia. Frustra hunc locum ad sui patrocinium erroris trahunt immundi Quietistæ. *Nam si homo & concupiscit & consentit & agit: quomodo non ipse illud operatur, etiamsi se operari doleat, & vinci graviter ingemiscat?... Multum autem fallitur homo, qui consensiens concupiscentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat decernens facere & statuens, putat sibi adhuc esse dicendum*, „ Non ego operor illud, *etiamsi oderit quia consentit. Simul enim est utrumque, & ipse odit, quia malum esse novit; & ipse facit, quia facere statuit. Jam verò si & illud addat, quod Scriptura prohibet, dicens*, „ Neque exhibueritis membra vestra arma iniquitatis peccato, *ut quod facere statuit in* „ *corde, etiam corpore compleat; & ideo dicat*, Non ego operor illud, sed quod „ habitat in me peccatum, *quia cum id decernit & facit, displicet sibi: tantum errat, ut nec se ipsum agnoscat; quando cum ex toto ipse sit, & corde statuente & corpore implente, se ipsum esse non putat. Qui ergo dicit*, „ Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum: *Si tantummodo concupiscit, verum dicit; non si cordis consensione decernit, aut etiam corporis ministerio perficit*.

ImmūdiQuietistæ refelluntur.
S. August. ibid. & lib. 1. De Nuptiis & cōcupisc. cap. 28.

18. *Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum*. Experientia novi, in me, quatenus sum carnalis, secundum veteris Adami corruptionem de qua Christus Dominus dixit, *Quod natum est ex carne, caro est*, nullum inesse bonum. *Nam velle adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio*. Velle bonum, etiam perfectè, mihi per Christi gratiam renovato & adjuto jam adest: volo enim non concupiscere, nequidem carne, sed ut totum illud, quod volo bonum perficiam, non assequor, carne remoram injiciente. Secundum Textum, Græcum vertendum esset, *Velle adjacet mihi; perficere autem bonum, non*: id, est,

Joan. 3. 6.
S. August. lib. 3. contra Julian. c. 26.

est, non mihi adjacet perficere bonum. „ Non ait, facere; sed, perficere bonum, quia facere bonum, est post concupiscentias non ire: perficere autem bonum, est non concupiscere. Quod ergo est ad Galatas, *Concupiscentias carnis ne perfeceritis*: hoc e contrario est hoc in loco, *Perficere autem bonum non invenio*. Quia nec illæ perficiuntur in malo, quando eis non accedit nostræ voluntatis assensus: nec nostra voluntas perficitur in bono, quamdiu illarum cui non consentimus permanet motus. — *Galat.* 5. 16.

Velle adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio: ita interpretabatur Cassianus, quasi per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnumquam prodeant bonarum voluntatum principia, quæ tamen, nisi à Deo dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt. Semipelagianam illam expositionem refellit S. Prosper: Dixit quidem beatus Apostolus, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. Sed idem dixit, *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. „ Et idem dixit, *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*. Non ergo Apostolus sibi contrarius est. *Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus & facere, nisi petentibus, quærentibus, atque pulsantibus, qui dedit desiderium, præstet effectum. Vox ista dicentis*, „ Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio; *vocati est, & jam sub gratia constituti, qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captivantem se in lege peccati: & quamvis acceperit scientiam, rectè volendi, virtutem tamen in se non invenit eorum quæ optat operandi; donec pro bona voluntate quam sumpsit, virtutum mereatur facultatem invenire quam quærit*. — Semipelagianæ Cassiani expositio refellitur. — *S. Prosper lib. contra Collatorem cap.* 4. — 2. *Cor.* 3. 5. — *Philipp.* 2. 13.

19. 20. *Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Id magis inculcat quod jam ante dixit Vers. 15. & 17. ut probet se minimè assequi in hac vita mortali, ut quod vult bonum; scilicet non concupiscere, perficiat.

21. 22. *Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet*. Volens igitur facere bonum, propensionem ad malum, quæ mihi innata est, experior, legem fomitis, legem peccati, concupiscentiam legi Dei repugnantem; quæ lex propterea vocatur, quod motibus suis instiget ad peccatum; sicut lex promissis & minis ad officium invitat. „ Vel, invenio legem mihi esse bonam, volenti facere quod lex vult: quoniam non ipsi legi, quæ dicit, *Non concupisces*; sed mihi adjacet malum quod nolo, quia & nolens concupisco. Syriaca Versio lucem aliquam huic Versui afferre potest: *Comperio ergo* (inquit) *hanc legem consentientem menti meæ volenti bene agere, quoniam malum propinquum est mihi*. Id est, Ex pugna quæ inter conscientiam lege illustratam, & concupiscentiam mihi adhærentem continuò committitur, compertum habeo legem consentientem esse menti meæ volenti facere bonum, & neganti consensum suum affectibus pravis, subitisque concupiscentiæ motibus. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*. Legem Dei non solum approbo ut bonam, justam & sanctam, sed eam amo, ejusque observantia delector secundum rationem & voluntatem, qui homo interior est per Christi gratiam renovatus. — Innata concupiscentia lex peccati, legi Dei repugnans. — *S. August. lib.* 1. *De nuptiis & concupisc. cap.* 30.

23. *Video autem aliam legem in membris meis*, legem fœdam, legem miseram in carne mea sentio, concupiscentiam, *repugnantem legi mentis meæ*, rebellem rationis divinâ lege illustratæ imperio, & continuum bellum adversus eam gerentem; & *captivantem me*, seu captivare conantem *in lege peccati*, sub lege pec-

S. August. lib. 1. contra duas Epistolas Pelagian. cap. 10. & lib. 1. De Nuptiis & concupisc. c. 31.

cati, *quæ est in membris meis*: id est, sibi ipsi velut captivum subjicere. „ *Et captivantem me*, carne, non mente; motione, non consensione: & ideo captivantem me, quia & in ipsa carne non est aliena natura, sed nostra. Unde superius dixit Apostolus, *Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum*. „ Hæc „ ergo captivatur sub lege peccati, in qua non habitat bonum, hoc est, caro. „ Carnem autem nunc appellavit, ubi est morbidus quidam carnis affectus; non „ ipsam corporis conformationem . . . Nam quantum attinet ad ipsam corporalem substantiam atque naturam, in viris fidelibus sive conjugatis, sive continentibus, jam templum Dei est. Attamen si omnino nihil carnis nostræ captivum teneretur, non quidem sub diabolo, quia & ibi facta est peccati remissio ut peccatum non imputetur, quod proprie lex peccati vocatur; tamen sub „ ipsa lege peccati, hoc est sub concupiscentia sua, nisi aliquantum teneretur caro nostra captiva, quomodo esset verum quod ait idem Apostolus, *Adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri*? In tantum igitur adhuc expectatur redemptio corporis nostri, in quantum adhuc ex aliqua parte captivum est sub „ lege peccati.

Rom. 8. 23.

Sola Christi gratia ab hac concupiscentiæ carnalis captivitate nos aliquando liberabit.

24. 25. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*? Quis me liberabit de corpore hoc mortali, de corpore his rebellis concupiscentiæ motibus obnoxio? *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, Gratuita Dei bonitas per Jesum Christum ab hac corruptione, ab hac captivitate me aliquando liberabit. „ Cùm enim id ipsum corpus incorruptibile recipietur, plena erit „ liberatio à corpore mortis hujus: a quo non liberantur qui sunt ad pœnam „ resurrecturi. Ad corpus ergo mortis hujus intelligitur pertinere, ut alia lex „ in membris repugnet quidem legi mentis; non tamen regnet in nostro mortali corpore, si non obediatur desideriis ejus. Solent enim & hostes adversùs „ quos dimicatur, & inferiores esse in certamine, & victi aliquid tenere captivum: quod in nostra carne quamvis sub peccati lege teneatur, tamen in spe „ redemptionis est; quia ipsa vitiosa concupiscentia nulla omnino remanebit, „ caro autem nostra ab ea peste morbòque sanata, & tota immortalitate vestita, „ in æterna beatitudine permanebit.

S. Aug. lib. 1. de Nuptiis & concupisc. cap. 31.

Græci Codices habent, Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, id est, *Gratias ago Deo per Jesum Christum*. Cui consentit Syriaca Versio. Sensus est, Gratias ago Deo, qui per Jesum Christum me tandem liberabit ab hoc corpore mortis, & à lege peccati. Et quamvis divina S. Hieronymi Bibliotheca Vulgatæ nostræ lectionem exhibeat, ipse tamen Hieronymus in Epistola ad Algasiam * eo modo legit quo Græci. *Cùm videretur*, inquit, *extrema desperatio, immo aperta confessio, omnem hominem diaboli laqueis irretiri; conversus, in se Apostolus, immo homo sub cujus persona Apostolus loquitur, agit gratias Salvatori, quòd redemptus sit sanguine ejus, & sordes in baptismo deposuerit, & novam Christi assumpserit vestimentum, & mortuo veteri homine, natus sit homo novus, qui dicat*: MISER *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, qui me de corpore mortis liberabit*.

* Quæst. 8.

Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati. Ipse ego Paulus, quamdiu in hoc mortali corpore detineor, plenaque liberatio mea differtur, mente servio legi Dei, non consentiendo legi peccati; carne autem servio legi peccati, habendo desideria peccati, quibus etsi non consentio, nondum tamen penitus careo. Ex his concludit S. Augustinus, Apostolum non quidem se solum in sua persona, verùm alios etiam sub gratia constitutos significasse, sed secum nondum in illa constitutos pace perfecta, in qua absorbebitur mors in victoriam.

S. Aug. lib. 1. ad Bonifacium cap. 11.

CAPUT VII.

SENSUS MORALIS.

1. AN *ignoratis, fratres, quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?* Qui spiritu Dei non ducitur, nec dicere potest: *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Christus*, servituti & maledicto legis obnoxius est, quam implere non potest sine gratia. . Nobis dominetur lex gratiæ, lex Evangelii, lex caritatis, quanto tempore vivimus, ab ea nusquam deficiamus, ut non dominetur nobis omnis iniquitas.

2. *Nam quæ sub viro est mulier, alligata est legi*, &c. Uxor viro subdita sit ut vir legi; ab eo dirigatur ad bonum, illum amet, illi pareat; non timore pœnæ, sed amore casto fidem illi servet: Vir autem Christianus cum uxore agat ut gratia cum hominis voluntate, suavissima benignitate, & caritatis imperio illam regens, illi consulens, illi compatiens & condescendens tamquam infirmiori vasculo; ut regimine viri delectetur, nec illud umquam excutere cogitet, vel ab eo tantisper deficere, quamdiu vivit. Uxor viro subdita sit, ut vir legi.

3. *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, &c.* Anima Christo semper viventi & numquam deinceps morituro desponsata, corrumpitur, adultera est, si alios amatores admittat, si creaturis adhæreat. Divedere cum illis cor suum non potest, quod sponso totum debet. Aliud præter Deum amare plus quam ipsum, in amore alicujus rei creatæ acquiescere, spiritale adulterium est, propter quod anima repudiari meretur à Deo, & ab eo audire: *Ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus.* Adulterium spirituale quàm frequens. *Osee 2.*

Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Adulterium, immane crimen, publicæ Pœnitentiæ obnoxium, quamdiu in Ecclesia viguit saluberrima disciplina; cujus criminis rei olim à Communione in quibusdam Ecclesiis in perpetuum separati, immò Absolutionis Sacramentalis privati beneficio, non desperatione veniæ, sud rigore disciplinæ. Quod in Ecclesia Africana aliquando observatum à quibusdam Episcopis ante Novatianam hæresim exortam, ad execrationem criminis, & ad ejus contagionem à fidelium cœtu avertendam, S. Cyprianus testis est. *Dandam pacem (inquit) mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt.* Severior observatio mitigata est, concessa Pœnitentia, negata Communio. Indignum visum est, ut corporis Christi Communione donarentur, qui singularem & maximè gravem injuriam Christo Ecclesiæ Sponso intulerant, (cujus sacratissimæ & individuæ cum Ecclesia conjunctionis, matrimonium sacramentum est, Apostolo dicente: *Sacramentum hoc magnum est; in Christo dico & Ecclesia*... Marito vivente, mulier cum alio viro non sit, non solùm corpore, cujus potestatem non habet, sed nec corde & amore, aut nimia familiaritate. Ab alio viro dulces literulas, vel munera non accipiat, quæ alteri sensim alligant; non blandiora verba audiat, quæ castus amor nec profert, nec lubenter audit. Hæc enim morituræ castitatis indicia sunt, adulterii præludia. Non alteri placere studeat quàm viro suo. Si enim alteri placere uxores studuerint aut confictæ & elaboratæ pulchritudinis suggestu, aut mundi muliebris pompis, quodam modo adulteræ sunt. *Solis maritis vestris placere debetis, in tantum autem placebitis eis, in quantum aliis placere non curaveritis* (inquit Tertullianus Christianas feminas alloquens) *Nulla uxor*

Adulterii enormitas. *Epist. 52. ad Antonianum.* *Innocentius I. Epist. ad Exuper.* *Tertullian. lib. 2. De cultu feminarum.*

uxor deformis est marito suo . Satis placuit cùm electa est , seu moribus seu forma commendata . . . Non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus .

Si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri , &c. Statum matrimonii genus quoddam servitutis esse Apostolus innuit . „ Vinculum est conjugium, „ quo mulier ligatur & solvitur . Bona mutui amoris gratia , sed major est servitus . *Neque enim mulier sui corporis potestatem habet, sed vir* . „ Et ne fortè „ tibi non conjugii videatur esse ista servitus, sed sexus : *Similiter & vir sui cor-* „ *poris potestatem non habet, sed mulier* . Quanta igitur conjugii necessitas , quæ „ subjicit alteri etiam fortiorem ? Mutuis enim necessitatibus ab utroque servi- „ tur . Nec temperanti licet jugo subducere caput , cùm alterius intemperantiæ „ serviendum sit . Videtis quam evidens sit conjugalis definitio servitutis . Non „ ego hoc dico , sed Apostolus : nec ille , sed Christus qui loquebatur in eo . Et „ hanc utique servitutem de bonis conjugibus definivit . *Quòd si*, inquit, *infidelis discedit, discedat. Non est servituti deditus frater aut soror in talibus* . „ Si „ igitur bonum conjugium servitus est , malum conjugium quid est , quando ne- „ queunt se invicem sanctificare , sed perdere ? Libertatem parvifacit juvènis vidua , quæ secundò nubit , & magno quandoque prætio emit miseram servitutem . „ Non filios desideras , quos habes , (inquit S.Ambrosius) sed servitu- „ tem quam non habes . Hæc est enim vera servitus , in qua infractior amor , „ quem non defloratæ pignus vi ginitatis , & plena sancti pudoris & gratiæ æ- „ tas prima commendat : ubi offensa gravior , suspectior insolentia , concor- „ dia infrequentior , quam non temporibus inolitus amor , non vigens annis „ forma conciliat . Molesta pietas , ut amare liberos metuas , aspicere liberos „ erubescas , atque inde oriatur causa discordiæ , unde solet mutuus amor mul- „ cere affectus parentum . Generare liberos vis , non fratres tuorum , sed ad- „ versarios filiorum . Quid est ergo generare alios liberos , nisi spoliare quos „ habes liberos : quibus pariter auferuntur & pietatis officia, & compendia fa- „ cultatem ? . . . . Si autem filios in pejori conjugio non suscepisti , vel amisi- „ sti , cujusce consilii est iterum experiri velle frustra tentatam fæcunditatem , aut subire quam pertuleris , orbitatem ? . . . Audiant potiùs consilium Apostoli viduæ christianæ, & in eo statu manentes , libertate a Deo data utantur ut illi uni serviant , *Tantò magis liberæ* futuræ , *quantò Christi solius ancillæ* . Væ illis quæ velamen habent malitiæ libertatem .

S.Ambros. lib. De viduis , c. 11. & 15.

1. Cor.2.4.14. 15.

Conjugiū mutua uxoris virique servitus .

Viduæ secundo nubentes magno quandoque pretio emunt miseram servitutem.

Tertullian .

4.5.6. *Itaque, fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis surrexit, ut fructificemus Deo* . Tota vetustas Adami & litteræ quæ occidit , mortua in cruce cum Christo est . In ipso resurgente facta sunt omnia nova : novus homo , novus gratiæ status , novum fœdus nuptiarum cum Ecclesia, quarum novi fructus , justitiæ & bonorum operum . Ad sanctas illas nuptias pariter vocati Gentiles ac Judæi . „ Hi sub legis jugo quasi „ sub viri potestate vivebant . Sed ubi venit plenitudo temporum , lex infir- „ mari cœpit in carne , & infirmitatem mors consecuta est ; & plurimi qui sub „ hujus viri potestate vixerant, tanquam mulier Spiritui nubunt , Christo credentes . Qui verò ex Gentibus Domino crediderunt , sub hujus viri , id est legis non vixerunt potestate . Id declarat Isaiæ Prophetæ oraculum . *Lauda sterilis, quæ non paris: quoniam multi filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum, dicit Dominus* . „ Multos filios dicit desertæ magis quàm ejus quæ habet vi- „ rum, quia multò plures ex Gentibus, quam ex Judæis crediderunt . Et ostendit „ eam quæ habet virum, Synagogam esse quæ habet legem ; desertam vero „ ac vagam, ac sine ulla potestate legis viventem, multitudinem Gentium, quæ „ & sterilis erat , nullius boni ac salutaris operis fructum ferens . Ex hac gentium

Spiritales Christi nuptiæ cum Ecclesia .

Origenes .

Isai. 54. 1.

tium multitudine per Christum vocati sumus, legi etiam mortui per corpus Christi, in quo iniquitates nostras tulit, & peccata nostra portavit. Ipsi commortui sumus & consepulti in baptismo, unum corpus cum ipso effecti, unus Christus. Christo igitur à morte redivivo ut sponsæ fideles amore casto adhæreamus: nihil amemus nisi quod diligit, nihil nisi propter ipsum acquiramus; in ipso, per ipsum, & propter ipsum, bonis operibus fœcundi simus: *Ut sitis alterius, qui ex mortuis surrexit, ut fructificemus Deo.* Secundùm Adami vetustatem, antequam Gratiæ Christi adjutorium infirmitati nostræ subveniret, servi pravarum cupiditatum eramus, quæ operum nostrorum principia utplurimùm erant; opera sterilia erant respectu vitæ æternæ, quin potiùs mortem æternam infrugiferis illis operibus tenebrarum merebamur, secundùm carnem viventes. *Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.* Nunc verò facti per baptismum filii Dei, & membra Christi, per Spiritum ejus non nisi opera Deo digna, opera justitiæ, opera ad vitam æternam perducentia offerre debemus. *Nunc autem* per gratiam Jesu Christi Domini nostri *soluti sumus* non solùm à Legis, sed à peccati servitute & morte, *à lege mortis in qua detinebamur*: Dei servituti gloriosæ ac felici addicti sumus: *Ita ut serviamus*: Spiritu sancto in cordibus nostris diffuso renovati: *in novitate Spiritus*: Non jam servi legis per timorem, „ sed amici per caritatem, & servi justitiæ unde illa lex promulgata est. Justi- „ tiæ autem non serviliter, sed liberaliter serviendum est, id est, caritate po- „ tiùs quàm timore: *& non in vetustate litteræ.*

S. August. lib. Quæst. 83. quæst. 66.

7. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, Non concupisces.* Lex Dei gratia est, sed exterior: docet hominem, non sanat: intellectum illustrat; non adjuvat voluntatem: terret conscientiam; non mundat, non justificat; peccatum indicat, non aufert. Generalis prohibitio legis est, *Non concupisces*: generalis jussio, *Diliges*. Quod alibi una sententia complexus est Apostolus: *Nolite conformari huic sæculo: sed reformamini spiritu mentis vestræ.* „ Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere; illud ad continentiam, hoc „ ad justitiam; illud ad declinandum à malo, hoc ad faciendum bonum. Non „ concupiscendo enim vetustate expoliamur, & novitate induimur diligendo. „ Sed nec quisquam potest continens esse, nisi Deus det, & caritas Dei diffun- „ datur in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum qui da- „ tus est nobis. Hoc autem fit de die in diem in iis, qui volendo, & credendo, „ & invocando proficiunt, & præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt exten- „ duntur. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cùm in his implendis homo defe- „ cerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus; „ ac sic eum lex terrendo, ad Christum diligendum pædagogi perducat officio. „ .... Lex ait, *Non concupisces*, quibus verbis quid aliud imperat, nisi ab illi- „ citis cupiditatibus continentiam? Animus quippe velut pondere amore fertur „ quòcumque fertur: *Jubemur itaque detrahere de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus caritatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur.*

Lex hominem ad Christum pædagogi perducit officio.

S. August. lib. De Perfectione justitiæ hominis, cap. 5.

Rom. 12. 1.

S. Aug. Epist. 157. alias 89. ad Hilarium.

8. 9. 10. *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.* Naturæ nostræ corruptione, quæ majoribus Dei beneficiis abutitur, Lex nobis funesta evadit, nisi illam Gratia Salvatoris comitetur. 1. Inflammat concupiscentiam, quæ cohibita velut aggere legis opposito, majori impetu in prava desideria erumpit. 2. Peccatum excitat, quod in homine sine lege vivente consopitum erat. Sibi enim videbatur vivere, quia peccatum non cognoscebat, legem ignorans. Accedente autem lege, peccatum cognitum est, magisque reum fecit hominem:

Lex generali naturæ nostræ corruptione nobis funesta evadit, nisi eam gratia Christi comitetur.

nem : graviùs enim peccat sciens quàm ignorans . *Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit . Ego autem mortuus sum.* Heu infelicem hominis peccatoris statum ! cui vel ignorantia legis occasio ruinæ est ; vel scientia legis à Deo data ut ad vitam æternam perveniret observando mandata, vertitur in mortem depravata & prævaricatrice voluntate . *Et inventum est mihi mandatum,quod erat ad vitam,hoc esse ad mortem* . O quam multi nomen habent quòd vivant , & mortui sunt coram Deo, qui nimirum & Christianæ vitæ officia ignorare amant , & mortem peccati , cujus in umbra sedent & placidè conquiescunt, penitus ignorant . Neo legis exteriùs admonentis , nec gratiæ mentem illustrantis & voluntatem excitantis vocibus interioris hominis aures accommodant , ut se mortuos fateantur ; & ad Salvatorem confugiant , qui solus mortuos efficacissima gratia suscitare potest . *Ego autem mortuus sum.* O Domine , *Doce me justificationes tuas, da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo . . . Vivifica me, & custodiam sermones tuos* . (*Psalm.* 118.)

11. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum , seduxit me , & per illud occidit* . Lex humilibus lux est purissima , tuto illos dirigens in via justitiæ , ut non declinent neque ad dexteram , neque ad sinistram : superbis verò seductionis & illusionis occasio est , quia de viribus liberi arbitrii præsumentes , se concupiscentiam vincere posse sine gratia Christi confidunt , nec ad eam confugiunt ut à morte peccati liberentur . *Nam peccatum , occasione accepta per mandatum , seduxit me , & per illud occidit* .

(Lex homini demonstrat suam infirmitatem , ut quærat Salvatorem .)

12. 13. *Itaque lex quidem sancta*, &c. Lex enim docendo & jubendo quod sine
„ gratia impleri non potest , homini demonstrat suam infirmitatem , ut quæ-
„ rat demonstrata infirmitas Salvatorem , à quo sanata voluntas possit , quod in-
„ firma non posset : *Lex igitur adducit ad fidem , fides impetrat Spiritum lar-*
„ *giorem, diffundit Spiritus caritatem , implet caritas legem* . Ita bona est lex il-
„ li qui ea legitimè utitur : utitur autem legitimè , qui intelligens quare sit da-
„ ta , per ejus comminationem confugit ad gratiam liberantem: *Huic gratiæ qua justificatur impius , quisquis ingratus velut ad legem implendam de suis viribus fidit ; ignorant Dei justitiam,& suam volens constituere, justitiæ Dei non est subditus : ac per hoc fit ei lex non absolutionis adjutorium , sed vinculum criminis* . *Non quia lex malum est , sed quia* peccatum per bonum *talibus* operatur mortem ; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum . *Per mandatum enim graviùs delinquit, qui per mandatum scit quam malum sit , quod admittit.* Quantò major est humanæ depravatio voluntatis , tantò admirabilior est gratia Salvatoris , sanans infirmitatem nostram . *Hæc est utilitas legis, quia ostendit hominem sibi ipsi,ut sciat infirmitatem suam , & videat quemadmodum per probibitionem augeatur potiùs carnalis concupiscentia quàm sanetur.Appetuntur enim ardentiùs quæ vetantur dum id quod spiritualiter jubetur , carnalis observare compellitur . Ut autem sit spiritalis , qui legem impleat spiritalem , non fit ipsa lege , sed Gratia ; hoc est, non imperio, sed beneficio ; non jubente littera , sed juvante Spiritu . Incipit autem homo secundùm gratiam in interiori homine renovari , ut mente agat quod amat, nec carni consentiat agenti quod odit , id est , ut omnino non concupiscat , sed ut post concupiscentias suas non eat* . Lex sancta est : eam veneremur ut à Sancto sanctorum nobis datam ad sanctificationem nostram ; justa est, eam diligamus , illique adhæreamus amore justitiæ : *bonum est mandatum* , nobis utile ad vitam æternam consequendam , illud fideliter observemus & impleamus . *Bonum mihi*, Domine, *lex oris tui super millia auri & argenti.* Qui enim mandata tua observaverit , vivet in illis . Benedictus Deus , qui hominis utilitatem cum gloria sua conjungere voluit & dignatus est .

(S. *Aug. Epist.* 145. *alias* 144. *ad Anastasiũ.* — 1. *Tim.* 1. 8. — *Rom.* 10. 3. — S. *Aug. Epist.* 196. *alias* 200. *ad Asellicum* . — *Psal.* 126.)

14. *Sci-*

14. *Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato.* Legem Dei, quæ spiritualis est, non amamus, si concupiscentiæ lege adversùs eam in nobismetipsis pugnante non humiliamur, non contremiscimus, non gemimus. *Carnalis sum, venundatus sub peccato*, ait Apostolus ardens divina caritate: spiritalis sum, ait homo carnalis flagrans prava cupiditate. Ille sub peccato venundatum se luget: iste justitiæ laudem aucupatur. Ille castigat corpus suum & in servitutem redigit, ne serviat peccato: iste temerè se exponit objectis & occasionibus omnibus, quæ illicere, excitare, & accendere concupiscentiam possunt. Ad felicem illum immortalitatis statum suspiremus, in quo totus homo spiritalis erit, & à peccati servitute non solùm spiritu, sed carne liberatus; ut non solùm possit non peccare; quæ nunc libertas est hominis pugnantis: sed ut non possit peccare, quæ tunc erit felicitas triumphantis. Heu! quot pravas cogitationes, quot desideria, quot motus indeliberatos parit concupiscentia in ipsis etiam justis! quot etiam peccata parturit mente non satis vigilante, aut ipsa voluntate consentiente! propter quæ necesse est ut dicamus Patri nostro qui est in cælis: *Dimitte nobis debita nostra.*

Legem Dei non amamus, si concupiscentiæ lege adversùs eam pugnante non gemimus.

15. 16. *Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod nolo malum illud facio.* Volo non concupiscere, & concupisco. Illud ago carne, non mente. „ Aliud est *non concupiscere*, aliud *post concupiscentias suas non ire*. Non concupiscere, omnino „ perfecti est; post concupiscentias non ire, pugnantis est, luctantis est, labo- „ rantis est; Ubi fervet pugna, quare desperatur victoria? Quando erit victoria? „ Quando absorbebitur mors in victoriam? Tunc enim vox erit triumphantis, non „ sudor pugnantis. *Si autem quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est.* „ Non implet legem infirmitas mea, sed laudat legem voluntas mea. Quid enim „ Lex dicit? *Non concupisces.* Et ego nolo concupiscere, & tamen concupisco „ quamvis concupiscentiæ meæ assensum non præbeam, quamvis post eam non „ eam. Resisto enim, averto mentem, nego arma, teneo membra, & tamen fit in me quod nolo. Quod non vult lex, nolo cum lege; ergo consentio legi. Vox hæc sanctorum est qui contra concupiscentias suas pugnant, non immundorum, non hominum mente & corpore carnalium, qui subjugati pertrahuntur; immo non pertrahuntur, quia libenter sequuntur. Audi vocem Apostoli: *Spiritu ambulate, & concupiscentias carnis ne perfeceritis.* Melius quidem erat implere quod Lex dicit, *Non concupisces.* Plenitudo est ista virtutis, perfectio justitiæ, palma victoriæ. „ Hoc quia modò impleri non potest; vel illud impleatur, *Post* „ *concupiscentias tuas non eas.* Melius, est eas non habere: sed quia sunt, noli „ post eas ire nolunt post te ire; noli post eas ire; Si velint post te ire; non erunt; „ quia contra mentem tuam non rebellabunt. Rebellant, rebella; pugnant, „ pugna; expugnant, expugna: hoc solum vide, ne vincant... Semper pu- „ gnandum est, quia ipsa concupiscentia, cum quanati sumus, finiri non po- „ test quamdiu vivimus: quotidie minui potest, finiri non potest.

S. Aug. Serm. 152. aliàs 5. De Verbis Apostoli.

Aliud est non concupiscere; aliud post concupiscentias suas non ire.

Galat. 5. 16.

S. Aug. serm. 151. aliàs De Tempore 45.

Eccli. 18. 30.

18. *Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi: perficere autem bonum non invenio.* Carnalis hominis appetitus repugnat spiritualis hominis voluntati; cupiditas caritati, caro spiritui. Gemamus, oremus, vigilemus, pugnemus, carnem cum vitiis & concupiscentiis suis crucifigamus: *Velle adjacet mihi*, non ex me ipso, nulla enim bona voluntas, nullum bonæ voluntatis initium in nobis est ex nobis; sed ex gratia Dei, qui in nobis operatur & velle: „ *Perficere autem non invenio.* Fiunt in nobis „ concupiscentiæ malæ, quando id quod non licet, libet; Sed non perficiuntur, „ cùm legi Dei mente serviente libidines continentur. Et bonum fit, cùm id „ quod male libet, vincente bona delectatione non fit, sed boni perfectio non „ impletur, quando legi peccati carne serviente libido illicit, & quamvis continea-

S. August. lib. De Continentia, cap. 8.

„ tineatur, tamen movetur. Non enim opus esset ut contineretur, nisi movere-
„ tur. Erit quandoque etiam perfectio boni, quando consumptio mali: illud
„ summum, hoc erit nullum. Quod si in ista mortalitate sperandum putamus, fal-
„ limur. Tunc enim erit, quando mors non erit; & ibi erit, ubi vita æterna
erit. *In illo enim sæculo & in illo regno erit bonum summum, malum nullum; quando erit & ubi erit sapientiæ amor summus, continentiæ labor nullus*. „ Non
„ igitur mala est caro, si malo careat, id est, vitio quo vitiatus est homo, non
„ factus male, sed ipse faciens. Ex utraque enim parte, id est, & anima & cor-
„ pore à bono Deo factus bonus, ipse fecit malum quo factus est malus. A cujus
„ mali reatu jam etiam solutus per indulgentiam, ne leve existimet esse quod fe-
„ cit, adhuc cum suo vitio pugnat per continentiam. *Absit autem ut insint ulla vitia in illa quæ futura est pace regnantibus: quando quidem in isto bello quotidie minuuntur in proficientibus, non peccata solùm, sed ipsæ quoque concupiscentiæ, cum quibus non consentiendo confligitur, & quibus consentiendo peccatur*.

Concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus penitus destruetur in regnantibus.

„ Quòd ergo *caro concupiscit adversùs spiritum*, quòd *non habitat in carne nostra*
„ *bonum*, quod *lex in membris nostris repugnat legi mentis*, non est duarum na-
„ turarum ex contrariis principiis facta commixtio, sed uniùs adversùs se ipsam
„ propter peccati meritum facta divisio .... *Non est ista prior vita creati homi-*
„ *nis, sed posterior pœna damnati*. Ex qua damnatione per Jesum Christum gra-
„ tia liberati, cum pœna sua dimicant liberi, nondum salute plena, sed jam pi-
„ gnore salutis accepto: non liberati autem & peccatis rei sunt, & suppliciis im-
„ plicati. Post hanc verò vitam reis manebit in æternum pœna pro culpa; li-
„ beris non permanebit in æternum nec culpa, nec pœna: sed permanebunt
„ in æternum substantiæ bonæ spiritus & caro, quas Deus bonus & immutabilis
„ bonas, quamvis mutabiles, condidit. Permanebunt autem in melius com-
„ mutatæ, numquam jam in deterius mutandæ, consumpto penitus omni ma-
„ lo, & quod homo fecit injuste, & quòd passus est juste. Quibus duobus mali
„ generibus omnino pereuntibus, quorum est unum præcedentis iniquitatis, al-
„ terum consequentis infelicitatis, erit hominis sine ulla pravitate voluntas
„ recta.

Reum hominem non faciunt pravi motus concupiscentiæ, nisi ipsis consentiat.

20. *Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Reus non est quicumque motus & pugnas concupiscentiæ rebellis in se experitur. Justus non est, quisquis non experitur. Timeat iste ne jam sit ab illa devictus: non desperet ille, quasi Deo sit invisus. Reum enim hominem & Dei inimicum non faciunt, qui in ipso exurgunt pravi motus, ac desideria carnis, nisi ipsis consentiat. „ Unde ipsi Apostoli à consensione prava-
„ rum libidinum liberi, de concupiscentia carnis, quam moderando fræna-
„ bant, tanta humilitate & pietate gemebant, ut optarent eam non habere
„ potiùs quàm domare. Et aliquando ista concupiscentia sic insidiatur sanctis,
„ ut faciat dormientibus, quod non potest vigilantibus .... Notum est quam importunam tumultuantis concupiscentiæ vim S. Hieronymus in eremo pateretur, ubi illam domare austeriore vita studebat. *O quoties* (inquit,) *ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrimæ, quotidie gemitus, &, si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes Monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantùm socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desi-*

S. *Aug. lib.* 1. *contra duas Ep. Pelagian. c.* 11. *& Serm.* 151. *Editionis postremæ Paris.*
S. *Hieronym. Ep.* 22. *ad Eustochium, De custodia virginitatis.*

deriis

deriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua jam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Dicere potest quicumque pugnat adversùs concupiscentiam, nec illius motibus pravis consentit: *Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.* Id (inquam) verè dicere potest, si vim patiens à concupiscentia, illi vim faciat: si fide, oratione, fortitudine adversùs domesticum hostem armetur, ut S. Hieronymus: *Itaque* (inquit) *omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam.... Memini me clamantem diem crebrò junxisse cum nocte, nec priùs à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret, Domino increpante, tranquillitas.* „ Si hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnantur, quid patiuntur qui deliciis fruuntur? ... Se unusquisque consideret, & accusator sui tractet incentiva vitiorum, quo modo & in sermone, & in cogitatione, & in calore corporis sæpe loquatur, & cogitet, & patiatur quod non vult.. Nihil sit in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfice; nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine. Audi Psalmistam dicentem: *Filia Babylonis misera. Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.* „ Quia enim impossibile est in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille prædicatur beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, & allidit ad petram: *Petra autem erat Christus.*

S. Hieron. Ep. ad Algasiam qu. 8. — *Psal. 136.* — *S. Hieronym. Ep. 22. ad Eustoch.* — *1. Cor. 10.*

21. *Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem.* Homo interior est homo regeneratus, homo Christo insitus, homo sanatus, homo Dei Spiritu animatus. Illi soli dulcis est lex Dei, quia ille solus scriptam habet in corde per caritatem. *Condelector legi Dei, &c.* „ Ista condelectatio legi Dei secundùm interiorem hominem, de magna nobis venit gratia Dei. In ea quippe interior homo noster renovatur de die in diem, cùm in ea proficit perseveranter. *Non enim timor est torquens, sed amor libens. Ibi sumus veraciter liberi, ubi non delectamur inviti.*

S. Aug. lib. 1. De Nuptiis & concupisc. cap. 30.

22. 23. *Condelector enim legi Dei, secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &c.* „ Lex illa repugnans legi mentis, in quantum inest nocet, etsi non ad perdendum de sorte sanctorum, si non ei consentiatur, tamen ad minuendam spiritalem delectationem sanctarum mentium. *Hæc delectatio profectò minuitur, quando etsi non ad explendam, certè ad oppugnandam carnalis concupiscentiam voluptatis, bellantis animus occupatur, & ita exercet gloriosa certamina, ut à delectatione intelligibilis pulchritudinis ipsis certaminibus avocetur. Sed quia in ista humana miseria pejor hostis est cavenda superbia, ideo non penitus extinguitur in carne continentium sanctorum ista concupiscentia, ut dum pugnatur adversus eam, periculorum suorum animus admoneatur, ne securus infletur; donec humana fragilitas ad tantam perfectionem perveniat sanitatis, ubi nulla putredo lasciviæ, nullus tumor superbiæ formidetur. Sic* Virtus in infirmitate perficitur; *quia & pugnare infirmitatis est. Quantò enim quisque vincit faciliùs, tantò pugnat minùs. In semetipso autem quis pugnaret, si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Et quid nobis repugnat ex nobis, nisi quod adhuc curatur ut sanetur in nobis? Ergo in nobismetipsis sola est infirmitas causa pugnandi; & rursus infirmitas admonitio est non superbiendi. Proinde virtus quæ hic, ubi superbiri potest, non superbiatur, in infirmitate perficitur .....* „ Hanc pugnam non experiuntur in semetipsis nisi bellatores virtutum, debellatoresque vitiorum: nec expugnat concupiscentiæ malum, nisi continentiæ bonum. Sunt autem qui legem Dei omnino nescien-

S. Aug. lib. 4. contra Julian. cap. 2. — *2. Cor. 12. 9.* — *S. Aug. lib. De Continentia, cap. 3.*

„ tes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, eisque miserabili cæci-
„ tate servi entes, insuper etiam beatos se putant, satiando eas potiùs quàm domando. Hi sub lege peccati captivi sunt non solùm carne, sed & mente. *Lex enim peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.*

Idem lib. 8. Confess. cap. 5.

24. 25. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Corpus mortis hujus non erat in paradiso ante peccatum, non erat in membris corporis alia lex repugnans legi mentis. Nunc autem & quando nolumus, & quando non consentimus, nec ei membra nostra, ut impleat quod appetit, exhibemus, habitat tamen in eis, & mentem resistentem repugnantemque sollicitat: *Ut ipse conflictus, etiamsi non sit damnabilis, quia non perficit iniquitatem; sit tamen miserabilis, quia non habet pacem.* Qui de sua in corpore mortis hujus servitute ingemiscit, ab ea liberari incipit, & in libertate filiorum Dei proficit: & quo magis infelicitatem suam cognoscit, eo magis ad beatitudinem accedit. Dic, *Infelix ego homo!* quia nisi venisset Filius hominis, periisset homo. Exclama in angustiis: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus*, ubi lex in membris meis repugnat legi mentis meæ? Si hoc fideliter, si humiliter dicis, verissimè respondetur, *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quotidiano liberatricis illius gratiæ adjutorio te indigere confitere, illudque assiduis & ferventibus precibus ac gemitibus implora. *Nemo enim liberat a vulneribus illius trucidatoris, nisi hujus gratia Salvatoris. Nemo liberat venumdatos sub peccato a vinculis captivantis, nisi gratia redimentis. Ac per hoc universi, qui se in nequitiis & iniquitatibus excusatos volunt, ideo justissimè puniuntur, quoniam qui liberantur, nonnisi gratia liberantur. Nam si excusatio illic justa esset, non inde jam gratia, sed justitia liberaret. Cum verò non liberat nisi gratia, nihil justum invenit in eo quem liberat, non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem. Nam si hæc justa est, quisquis ea utitur, merito, non gratia liberatur.* Tunc autem perfectè liberabimur a corpore mortis hujus, cùm ad justitiæ in qua hic perseveranter proficere debemus, consummationem venerimus, ubi peccati concupiscentia non cohibenda atque frenanda, sed nulla sit. *Hoc enim Lex posuit dicendo*, Non concupisces, *non quod hic valeamus, sed ad quod proficiendo tendamus. Verum hoc fit non Lege quæ hoc imperat, sed fide quæ hoc impetrat; non littera qua jubetur, sed Spiritu quo donatur; non ergo meritis operantis hominis, sed largientis gratia Salvatoris. Utilitas itaque Legis est ut hominem de sua infirmitate convincat, & Gratiæ medicinam, quæ in Christo est, implorare compellat.*

S. Aug. lib. 2. De nuptiis & concupisc. c. 2.

Qui de sua in corpore mortis hujus servitute ingemiscit, ab ea liberari incipit.

S. Aug. Epist. 194. alias 105. ad Sixtum n. 28.

S. Aug. Epist. 196. alias 200. ad Asellicum.

S. Aug. Enarrat. in Psalm. 75. num. 4.

Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati. Gloria Dei & gratiæ triumphus est, hominem efficere victorem peccati repugnante lege peccati: in illo bonam operari voluntatem, qua legi Dei serviat, propensione ad malum exadverso trahente. *Novitatis gaudio suspenderis, vetustatis onere prægravaris: incipit tibi esse bellum adversus te. Sed ex qua parte tibi displices, jungeris Deo; & ex qua parte jam jungeris Deo, idoneus eris ad vincendum te; quia ille tecum est qui omnia superat.* „ Attende quid dicit Apostolus; *Mente servio legi*
„ *Dei, carne autem legi peccati.* Unde mente? Quia displicet tibi vita tua mala.
„ Unde carne? Quia non desunt suggestiones & delectationes malæ; sed ex eo quod
„ mente jungeris Deo, vincis quod in te non vult sequi. *Præcessisti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe teipsum ad illum qui te sursum tollit.* „ Pondere quodam vetustatis deprimeris, clama, & dic, *Infelix ego homo, quis me li-*
„ *berabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum no-*
„ *strum.* Quare autem permittit, ut diu contra te litiges, donec absorbeantur
„ omnes cupiditates malæ? Ut intelligas in te pœnam tuam. *In te ex teipso est sa-*

Gratiæ triumphus est hominem efficere victorem peccati, repugnante lege peccati.

flagellum tuum : sit rixa tua tecum . Sic vindicatur in rebellem adversus Deum , ut ipse sibi sit bellum , qui pacem noluit habere cum Deo . Sed tene membra tua adversus concupiscentias tuas malas . Surrexit ira , tene tu manum conjunctus Deo . Potuit surgere , sed non invenit arma . Apud iram tuam impetus est , apud te arma sunt : sit impetus inermis , & discit jam non surgere qui frustra surrexit . Utinam vere dicere possis : *Mente servio legi Dei .* „ Verum cum hæc dicis , ne ad „ mortificandas actiones carnis de spiritu tuo præsumas ; & superbia pereas , & „ tibi superbo resistatur , non humili gratia concedatur : *Deus* enim *superbis resistit , humilibus autem dat gratiam .*

S. *Aug. Serm.* 176.

Jacobi 4. 6.

CAPUT VIII.

SENSUS LITTERALIS.

1. *Nihil ergo nunc damnationis est iis , qui sunt in Christo Jesu , qui non secundum carnem ambulant.* Quæ cum ita sint, nulli damnationi subjacent ob remanentem concupiscentiam , & motus ejus involuntarios adversus legem mentis , ii qui per fidem & caritatem Christo insiti sunt , & conjuncti ut viva membra , & per baptismum regenerati , modò legi carnis non obediant , & pravis cupiditatibus non consentiant. Græcus Textus vulgatus addit: ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα *sed secundum spiritum* . Ita legunt Theodoretus, Theophylactus , Oecumenius , non Chrysostomus . Hæc verba non habent MSS. Græca venerandæ antiquitatis & probatæ fidei, Claromontanum seu Collegii Parisiensis Societatis Jesu, San-Germanense , Alexandrinum ; nec Syriaca Versio : habet Arabica .

2. *Lex enim Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati & mortis .* Lex enim nova quam Spiritus sanctus & vivificans scribit in cordibus nostris , me & omnes qui Christo conjuncti sunt ut membra capiti , liberavit per Christum ipsum & Spiritum ejus a lege peccati & mortis ; me liberavit à dominio & reatu concupiscentiæ , quæ ad peccatum instigat , & ducit ad mortem : me , inquam , liberavit secundum mentem , quamvis ei legi adhuc carne serviam nolens & gemens .

3. 4. *Nam quod impossibile erat legi , in quo infirmabatur per carnem* ; Quod Lex , Mosaica præstare non poterat , propter humanarum virium imbecillitatem, & carnis repugnantis corruptionem , scilicet hominem justificare ; id præstitit per gratiam suam Deus *Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati* , indutum carne quæ similitudinem carnis peccatricis referret; vera quidem carne , & sancta , sed passibili & mortali , qualis est caro peccati : *& de peccato damnavit peccatum in carne* ; & peccatum ipsum damnavit seu peccati injustitiam coarguit & damnavit , quod Christi corpus immaculatum & impollutum morti tradidisset. Et per carnem Christi in cruce suspensam & mortuam , peccati & mortis imperium destruxit , non solâ potentia ; sed justo judicio. Prosopopæia usus Apostolus , de peccato loquitur ut de tyranno quodam , qui de possessione regni quod invaserat , ejicitur , & suis etiam juste privatur , quod manum miserit in aliena. Aliter etiam explicari potest hic locus : *De peccato damnavit peccatum in carne* : id est , propter peccatum abolendum , Filium suum , quem *pro nobis peccatum fecit* , id est, hostiam pro peccato , damnationi mortis tradidit secundum carnem. *Ut justificatio legis impleretur in nobis , qui non secundum carnem ambulamus , sed secundum spiritum .* Ut justitiam , quam lex præcipit , per Christi gratiam

Deus peccati & mortis imperium destruxit per Carnem Christi in cruce suspensam.

S. *Joan. Chrysost. Hom.* 13.

Theodoret.

S. *Aug. lib.* 3. *contra duas Ep. Pelagian.*

2. *Cor.* 5. 21.

impleremus: Quod fit dum carnis desideriis repugnantes, eaque mortificantes, sequimur instinctum Spiritus sancti, ut vitam secundum Evangelium instituamus.

5. *Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt: Qui verò secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt.* Nam homines carnales, qui mente & affectu legi carnis obediunt, amant & gustant bona temporalia, quæ mundus offert, ad quæ carnalis inclinat appetitus; toti sunt in operibus carnis (*Galat.* 5. 19.) Homines verò spirituales, qui non legi carnis, sed Spiritui sancto se regendos dedunt, ea quæ Spiritus sanctus suggerit summo studio amplectuntur; toti sunt in operibus illi consentaneis, qui *fructus Spiritus* appellantur.

Prudentia carnis.

6. 7. *Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita & pax.* Carnalia autem cogitare, amare, sapere, mortem affert animæ: contra vero, spiritalia cogitare, amare & sapere, parit vitam & pacem interiorem, bonorumque omnium tranquillam & perpetuam possessionem. *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.* Hic autem rerum carnalium amor inimicus est Deo, seu (quæ vis est Greci Textus) *inimicitia est erga Deum*, nos Dei constituit inimicos (confer cum *Jacobi* 4. 4.) Legi enim Dei non obedit, imò repugnat: nec verò illi subjici potest, cum studia in contraria tendant.

8. 9. *Qui autem in carne sunt*, Igitur qui carnis affectibus serviunt, *Deo placere non possunt*, quamdiu sic vivunt, quemadmodum Regi placere non possunt subditi rebelles. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu*: Vos per baptismum in Christo renati, carni subditi non estis, sed spiritui: non secundum carnis legem & desideria vivitis, sed secundum Evangelium, & secundum legem Spiritus sancti: *Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Si tamen ita fidem imbibistis, & animo mundati estis: vel, si in baptismi gratia ita perseverastis, ut Spiritus Dei in vobis habitet ac maneat ceu in templis suis. *Si quis autem Spiritum Christi non habet*, in se inhabitantem per gratiam sanctificantem & caritatem, *hic non est ejus*: hic ad Christum verè non pertinet ut vivum ejus membrum. Eumdem *Spiritum Dei & Christi* vocat Apostolus; qua loquendi ratione & Christum esse Deum verum, & Spiritum sanctum a Patre & Filio pariter procedere confirmat, ut ejusdem cum utroque substantiæ. Hæc verba, *si tamen Spiritus Dei habitat in vobis*, sic interpretatur S. Chrysostomus, ut dubitantis non sint, sed credentis & confidentis, & idem significent ac, *Quandoquidem Spiritus Dei habitat in vobis.* Quo sensu verba illa, *si tamen*, usurpat Apostolus 2. Thessalon. 1. 6. *Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant.* Et Galat. 3. 4. *Tanta passi estis sine causa? Si tamen sine causa.*

S. Chrysost. Homil. 13.

10. *Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuū est propter peccatum, Spiritus verò vivit propter justificationē.* Si autem Christus est in vobis per Spiritū suū, a quo est indivulsus ob reciprocam Immeationem seu inexistentiam trium Sanctissimæ Trinitatis personarum; corpus quidem morti obnoxium est propter peccatum: Anima autem vivit vita gratiæ, propter justitiam, qua ipsam induit Christus, qui *factus est nobis a Deo justitia & sanctificatio*, id est, auctor justitiæ & sanctitatis.

1. Cor. 1. 30.

Spiritus Dei habitans in justis, beatæ resurrectionis pignus est.

11. *Quod si Spiritus ejus*, scilicet Dei Patris, *qui suscitavit Jesum* a mortuis, *habitat in vobis* per gratiam justificantem & caritatem, idque perseveranter: *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Idem ipse Pater Æternus, qui Christum caput vestrum & exemplar resurrectionis omnium Sanctorum, *primogenitum mortuorum* suscitavit a mortuis; & mortalia corpora vestra aliquando ex morte revocabit ad vitam immortalem, beatam, gloriosam: quia Spiritus ejus, quem velut pignus & arrham beatæ resurrectionis dedit, in vobis habitat, non solum in

in animis vestris, sed etiam in corporibus, ut in templis suis. Quidam Interpretes vertunt, *Per inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, secundum Complatensem Editionem, & Mss. quosdam Codices Græcos: sed Vulgatæ nostræ lectio, *Propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, convenit cum Mss. Græcis melioris notæ, cum Editione Græca Roberti Stephani, cum *Syriaca Versione*, quibus suffragantur S. Irenæus lib. 5. cap. 10. Tertullianus lib. *De Resurrectione carnis*, S. Chrysostomus Hom. 13. Theodoretus, &c. S. Augustinus in Expositione Propositionum ex Epist. ad Romanos, proposit. 51. legit, *Per inhabitantem Spiritum ejus in vobis*. Et Sermone 362. alias *De Diversis* 121. & lib. 4. *De Trinitate*, cap. 3.

12. 13. *Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus*. Servitutem itaque debemus Christo Domino a quo redemptionem & Spiritum vitæ accepimus, non carni, ut ejus desideriis obsequamur. *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini*, æterna morte, sine spe vitæ melioris, ad quam sancti resurgent: *Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Si per Spiritum in vobis inhabitantem, vos regentem, in vobis & per vos operantem, pravas cupiditates & desideria atque opera carnis mortificaveritis, adversus illa continuò pugnantes, neque ipsis consentientes, vivetis vita æterna, non secundum animas solum, sed etiam secundum corpora.

14. 15. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*. Quicumque efficaciter moventur à Spiritu sancto in ipsis operante & adjuvante ut bene agant, sunt filii Dei adoptione & gratia. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore*: Non enim vos, qui in Christo per baptismum renati estis, accepistis spiritum servorum, ut etiamnum solo timore Dei legem impleatis, ut servi solius pœnæ metu, non domini amore à noxis abstinentes: qui timor legislationem in monte Sina factam comitatus est, & patrum vestrorum corda concussit*: *Sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum*, sed accepistis Spiritum sanctum, qui gratia & charitate in cordibus vestris diffusa vos efficit Dei filios adoptivos: *In quo clamamus: (Abba) Pater*. Per quem Spiritum filiali affectu & fiducia, quæ justorum Novi Testamenti propria est, oramus dicentes; *Abba*, id est, *Pater mi*.

Qui solo pœnarum timore legem Dei implent, nō sunt filii Dei.

* *Exod.* 19. & 20. & *Hebr.* 12. 18. 19. 20.

℣. 16 *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. Ipse enim Spiritus sanctus, quem accepimus, testimonium reddit spiritui nostro clamore illo seu oratione ferventi ex amore erga Deum profecta, & fiducia filiali, qua Deum ut patrem nostrum invocamus, & bonæ voluntatis conscientia, animique tranquillitate inde nata, de qua 1. Joannis 3. 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*: his; (inquam,) quæ in nobis operatur Spiritus sanctus, testimonium reddit spiritui nostro, quod filii Dei sumus: testimonium quidem in se certissimum, sed singulis justis haud certò cognitum; verum indiciis dumtaxat & conjecturis probabilibus, quas à fallacibus conjecturis discernere non valent in hujus vitæ tenebris. Unde hic locus Apostoli ad fidem specialem Protestantium, qua justi certi sint & firmiter credere debeant se justos esse, Deique filios, adstruendam frustra profertur: cum ipse Paulus per testimonium Spiritus sancti id de se ipso certò non cognoverit. 1. Cor. 4. 3. 4. *Sed neque me ipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum*.

Fide i speciali Protestantium qua homines se justos esse & prædestinatos certò credunt, Apostolus non favet.

17. *Si autem filii* sumus, *& heredes*; jus habemus ad hereditatem, quæ filiis debetur: ad hoc enim adoptatur quis in filium ut sit heres: *heredes quidem Dei*, tamquam Patris, apud quem patrimonii locum habet regnum cæleste, æterna fœlicitas, ipsiusmet Dei fruitio: *Coheredes autem Christi*, tamquam *primogeniti in multis fratribus*, & *heredis universorum*; sub quo, per quem, & propter quem re-

Infra, vers. 29. Hebr. 1. 2.

regnabimus in æternum. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur*. Ea tamen conditione cœlestem capiemus hereditatem, si constanti patientia adversa omnia toleremus exemplo Christi, spe certa futuræ gloriæ, quam vitæ crucifixæ meritis Deus retribuet.

18. *Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Æstimo enim, vobisque ita persuasum esse velim, ut mihi persuasum est, perpessiones nostras, quæ brevi temporis hujus intervallo definiuntur, pares non esse gloriæ æternæ, quam Deus in nobis aliquando revelabit, secundum promissiones suas. Quæ enim proportio levis & transitoriæ tolerantiæ, cum æterna gloria? In lance si appendantur hinc tribulationes nostræ, hinc præmii magnitudo; non dubium quin illa pars lancis in qua id appendetur, tota propendeat. Confer cum II. Cor. 4. 17. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Frustra verò adversus meritum bonorum operum urgetur hic locus Apostoli, *Non sunt condignæ*, &c. Quamvis enim opera nostra bona & perpessiones, ex natura sua, & divina promissione ac gratia seclusis, nullam habeant cum æterna gloria proportionem, neque ad eam sint condignæ; ut tamen Christi meritis innituntur, & ex ejus gratia procedunt, atque ex caritate quam in nobis Spiritus sanctus operatur, condignæ sunt vita æterna, quam propterea *in nobis operari* ab Apostolo dicuntur. Hunc locum ita reddit Tertullianus: *Reputo enim passiones hujus temporis non esse dignas ad gloriam, quæ in nos habeat revelari*.

Hic Apostoli locus meritis bonorum operum non est contrarius.

S. Thomas *Lect.* 4.

Tertullian. lib. De Resurrect. carnis c. 40.

19. 20. 21. *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat*. Prosopopæia hic utitur Apostolus, desiderium, voluntatem, gemitum creaturis etiam inanimis tribuens, cœlis nimirum & elementis totique mundo. Res creatæ vehementi & anxio desiderio, velut qui exserto capite aliquem opperiuntur de longinquo venturum ad auxilium suum, tempus illud exspectant, quo revelabuntur, seu manifestabuntur filii Dei, eorumque dignitas & gloria palam innotesceret. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe*. Omnis creatura hominum usibus serviens non solum mutabilitati & interitioni subjacet, sed & hominum malitiæ qui illa abutuntur ad peccandum. Subjecta est autem non sponte & ex naturæ suæ inclinatione; sed ordinante Deo, qui eam vicibus, ministeriis hominum, maledictioni, & futuræ dissolutioni subditam esse voluit, non in perpetuum, sed ad tempus, facta ei spe liberationis & renovationis, *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*. Futurum est enim ut ipsa creatura vindicetur a servitute mutabilitatis & corruptionis, nec-non a servili ministerio quod hominibus etiam peccatoribus, ea contra Dei legem abutentibus, exibere cogitur. Id autem fiet, quando filii Dei perfectam & gloriosam libertatem consequentur. Tunc enim totius creaturæ futura est renovatio, tunc *cœli novi & terra nova* promittuntur. Sive, *Liberabitur a servitute corruptionis*, propter libertatem filiorum Dei, ut sit particeps libertatis & gloriæ filiorum Dei. De creaturarum servitute præclare Tertullianus lib. *De Corona*, cap. 6. *Dei Æmulus universam conditionem certis usibus homini mancipatam, cum ipso homine corrupit; unde eam & Apostolus invitam ait vanitati succedisse, vanis primum usitus, tum turpibus & injustis & impiis subversam*. De creaturæ verò liberatione lib. *Adversus Hermogenem*, cap. XI. *Tunc erit mali finis, cum præses ejus diabolus abierit in ignem, quem præparavit illi Deus & Angelis ejus, prius in puteum abyssi relegatus, cum revelatio filiorum Dei redemerit conditionem* * *a malo, utique vanitati subjectam; cum restituta innocentia & integritate conditionis, Pater Filio posuerit inimicos sub pedes* &c.

Isai. 65. 17.
2. *Petri* 3. 10. 13.
Apocal. 21. 1.

*Conditionem, id est, conditas.

22. 23. *Sci-*

22. 23. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Compertum habemus, omnes creaturas ad hominum usus conditas simul ingemiscere more mulierum parturientium, & exspectare cum anxietate tempus illud quo simul nobiscum liberabuntur. *Non solum autem illa*; neque verò solæ creaturæ hominum usibus servientes, *sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri*. Sed & nos ipsi, qui regenerati sumus, & Spiritum sanctum, ejusque dona accepimus velut pignora certam spem facientia fore ut quæ in nobis cœpit Deus perficiat, intus in imo cordis nostri gemimus, plenum & consummatum effectum adoptionis filiorum Dei exspectantes, redemptionem scilicet corporis nostri a miseriis hujus vitæ, a mortalitate, a peccato seu concupiscentia inhabitante. Alludere videtur Apostolus ad legales primitias, quæ Deo oblatæ spem faciebant plenæ messis. *Per primitias itaque significavit*, Theodoreto interprete, *quod in futuro sæculo multiplicatam Spiritus gratiam recipiemus. Si enim quod nunc datum est, primitiæ & arrabo appellatur, clarum est illud multis partibus majus futurum*. Theodoreto S. Joannes Chrysostomus prævivit, ac de regeneratis omnibus, in quorum persona loquitur Apostolus, hunc locum exponit. Ita intelligit & S. Augustinus lib. 11. *De Peccatorum Meritis & Remiss.* cap. 7. & 8. *Adoptio ergo plena filiorum in redemptione fiet etiam corporis nostri. Primitias itaque Spiritus nunc habemus, unde jam filii Dei re ipsa facti sumus: in ceteris verò spe sicut salvi, sicut innovati, ita & filii Dei; re autem ipsa quia nondum salvi, ideo nondum plenè innovati, nondum etiam filii Dei, sed filii sæculi .... Consumetur ergo quod filii carnis & sæculi sumus, & perficietur quod filii Dei & spiritu renovati sumus*. Perficietur autem in secunda regeneratione, qua electi renovabuntur ad gloriam; de qua Dominus ait: *In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede Majestatis suæ*. Matt. 19.

24. 25. Spe enim salvi facti sumus. Nondum reipsa; sed spe sola; & ideo adhuc gemimus, exspectantes corporum nostrorum redemptionem, perfectæque beatitudinis statum. Ideo S. Joannes ait: „ *Carissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus*. Quid est hoc, *sumus & erimus*, nisi quia sumus in „ spe, erimus in re? Nam sequitur, *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Jam ergo & ei similes esse jam cœpimus, primitias habentes Spiritus, & adhuc dissimiles sumus per reliquias vetustatis. Proinde in quantum similes, in tantum regenerante Spiritu filii Dei: „ in quantum autem dissimiles, in tantum filii carnis & sæculi. Illinc ergo peccare non possumus: hinc verò si dixerimus quia peccatum non habemus, nos „ ipsos seducimus: donec totum transeat in adoptionem, & non sit peccator, „ & quæras locum ejus, & non invenias. Id speramus, expectantes Salvatorem „ Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ „ configuratum corpori claritatis suæ, *Spes autem quæ videtur, non est spes*. Spes est rei futuræ, non præsentis, & quæ jam possidetur. *Nam quod videt quis, quid sperat?* Quæ enim ratio superest sperandi boni, quod jam habes, & quo fueris? *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*. Si autem spes eorum est quæ nondum habentur, cum patientia præsentium miseriarum sustinere debemus molestam moram adoptionis perfectæ filiorum, redemptionis corporis nostri, ac beatitudinis nostræ.

(Margin: 1. Joan. 3. 2. — S. August. lib. 2. De peccatorum meritis c. 8. — Philipp. 2.)

26. 27. Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non solum Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro quod filii Dei sumus: sed etiam nos qui propter naturæ imbecillitatem & corruptionem, propter ignorantiæ vitium, & concupiscentiæ vulnus; & mortalitatem præ-

prægravantem, infirmi & ex nobis ipsis impotentes ad omne bonum supernaturale sumus, gratiæ suæ donis adjuvat. Tanta enim est infirmitas nostra, ut non solum egeamus auxilio Spiritus sancti ad ea quæ scimus agenda, vel toleranda propter Deum; non solum egeamus ut nobis bonam voluntatem inspiret, & vires bene agendi subministret, patientiam donet in adversis, & quasi onus attollat ex altera parte, ne sub eo fatiscamus: sed cum omne præsidium nostrum & solatium sit in oratione qua possumus a divina misericordia & bonitate impetrare quæ necessaria & utilia nobis sunt ad salutem; ne quidem sciamus quid nobis expediat, quid & quomodo petere a Deo debeamus. Sed ipse Spiritus sanctus, efficaci sua in nobis operatione orare nos docet & facit gemitibus qui verbis exprimi nequeant; tum quia procedunt a desiderio rei ineffabilis, scilicet cœlestis gloriæ; tum quia ipsi cordis affectus, quatenus a Spiritu sancto procedunt, cujus potentia & efficacia in animis hominum est inenarrabilis, convenienter digneque explicari non possunt. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro Sanctis*. Deus autem cui manifesta sunt arcana cordium desideria, intimique affectus, novit & approbat quod Spiritus suus desiderare Sanctos facit; quia docet & facit eos postulare quod divino beneplacito convenit. Hunc locum egregiè tractat S. Augustinus Epist. 194. alias 105. ad Sixtum. *Quid est autem, interpellat, nisi interpellare nos facit? Indigentis enim certissimum indicium est interpellare gemitibus. Nullius autem rei esse indigentem fas est credere Spiritum sanctum. Sed ita dictum est*, interpellat, *quia interpellare nos facit, nobisque interpellandi & gemendi inspirat affectum: sicut illud in Evangelio*, „ Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. *Neque enim & hoc ita fit de nobis tamquam nihil facientibus nobis. Adjutorium igitur Spiritus sancti sic expressum est, ut ipse facere diceretur, quod ut faciamus facit. Nam non esse intelligendum spiritum nostrum, de quo dictum est*, interpellat gemitibus inenarrabilibus, *sed Spiritum sanctum, quo nostra infirmitas adjuvatur, satis ipse demonstrat Apostolus: inde enim cœpit*, „ Spiritus „ (*inquit*) adjuvat infirmitatem nostram; *deinde ita subjunxit*. Quid enim oremus, sicut oportet, nescimus: *& cætera. De hoc quippe Spiritu apertius alibi* „ *dicit*, Non enim accepistis Spiritum servitutis, iterum in timore; sed accepi- „ stis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. *Alio tamen loco ait*, Quoniam filii Dei estis, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba, Pater. *Non hic ait*, in quo clamamus: *Sed ipsum Spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus*.

S. Aug. contra Serm. Arianorum c. 25. lib. 4. De Anima & ejus origine, c. 9. Epist. 130. alias 121. De orando Deo, c. 13.

S. *Thom. Lect.* 5.

Spiritus sanctus facit ut oremus.

Matt. 10. 20.

Supra vers. 15.

Galat. 4. 6.

28. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti*. Certò compertum habemus quod omnia prospera & adversa cedunt in bonum & salutem eorum qui Deum diligunt, qui vocati sunt ad gratiam, sanctitatem, salutem & gloriam cœlestem, secundum propositum seu decretum æternum & omnino gratuitum divinæ voluntatis. Tò *Sancti*, seu respondens nomen, abest a Græco, & Syriaco, nec illud legit S. Augustinus: sed illud supplevit Latinus Interpres ut clariorem sensum redderet. Propositum porrò hic intelligendum est, non hominis, sed Dei, secundum S. Augustinum lib. II. *Contra duas Epistolas Pelagianorum*, cap. 10. qui propositum ho- „ minis intelligi volebant, quod propositum tamquam bonum meritum sequa- „ tur misericordia vocantis Dei: ignorantes ideo dictum esse, *Quo secundum pro-* „ *positum vocati sunt*, ut Dei, non hominis propositum intelligatur, quo eos „ quos præscivit & prædestinavit conformes imaginis Filii sui, elegit ante mun- „ di constitutionem: Non enim omnes vocati, secundum propositum sunt vocati: „ quoniam *Multi vocati, pauci electi*. Ipsi ergo secundum propositum vocati, qui „ electi ante constitutionem mundi. De hoc proposito Dei dictum est & illud de

Omnia prospera & adversa cedunt in bonum electorum.

„ ge-

„ geminis Jacob & Esau : *Ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia major serviet minori.* Hoc proposi-„ tum Dei & illo commemoratur loco, ubi ad Timotheum scribens ait: *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei salvos nos facientis & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante sæcula æterna, manifestata autem nunc per adventum Salvatoris nostri Jesu Christi.* „ Hoc est ergo propositum Dei, unde dici-„ tur : *Omnia cooperantur in bonum iis qui secundum propositum vocati sunt.* „ Hominis autem propositum bonum adjuvat quidem subsequens gratia, sed nec „ ipsum esset nisi præcederet gratia.

Rom. 9.

2. Tim. 1. 8.

29. *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Nam quos præscivit ab æterno præscientia approbationis & prædilectionis, seu prænotione cum voluntate beneplaciti conjuncta (Hoc enim sensu verbum *scire, nosse, præscire* in Scripturis usurpatur) hoc certo firmoque decreto ab æterno statuit ita conformes fieri Filio suo, ut sint viva quædam ejus imago, tum in rerum adversarum perpessionibus & crucis tolerantia, tum in gloria: ut ipse primatum teneat jure suo ut Filius Dei naturalis, & præemineat prædestinatis omnibus ut illorum caput, quos Deus per gratiam suam ejusque merita adoptavit, illique fratres & coheredes dedit. *Quos præscivit, & prædestinavit.* Sine dubio præscivit, si prædestinavit; *sed prædestinasse, est hoc præscisse quod fuerat ipse facturus* („ ait S. Augustinus lib. *De Dono Perseverantiæ* „ cap. 18.) Prædestinatio sine præscientia non potest esse : potest autem esse sine „ prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ „ fuerat ipse facturus : unde dictum est, *Fecit quæ futura sunt.* a Præscire au-„ tem potens est etiam quæ ipse non facit; sicut quæcumque peccata ... Quocirca „ prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio : gratia verò est ip-„ sius prædestinationis effectus.

Joan. 10. *Cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.* 2. Tim. 2. *Cognovit Dominus qui sūt ejus.* Matt. 7. *Nunquam novi vos.* & cap. 25. *Nescio vos,* Rom. 11. *Non repulit Deus plebem suam quam præscivit.* 1. Petri 1. *Electis advenis, secundum præscientiam Dei Patris.* a Isai. 45. *secundum LXX*

30. *Quos autem prædestinavit* ab æterno ut conformes essent imaginis Filii sui, *hos & vocavit* in tempore, ad fidem, ad justitiam & sanctitatem, ad salutem, vocatione secundum propositum, vocatione efficaci, & numquam deficiente; non ea qua multi vocantur qui non veniunt, de qua Christus dicit : *Multi vocati, pauci verò electi.* Hic primus est prædestinationis effectus. *Et quos vocavit, hos & justificavit*, donans eis fidem, pœnitentiam, remissionem peccatorum, renovationem interiorem per gratiam & caritatem a Spiritu sancto diffusam, & perseverantiam usque in finem. Hæc enim omnia justificationis series, quæ secundus est prædestinationis effectus, in electis complectitur. *Quos autem justificavit, illos & glorificavit*; id est cœlesti gloria, vita æterna & immortali donare decrevit. Hic est ultimus prædestinationis effectus. Hic finis est ad quem Deus nos prædestinavit, & per vocationem & justificationem perducit. Verbis autem præteriti temporis utitur Apostolus, tum ut certitudinem significet more Prophetarum : tum quia in Sanctis qui ab initio mundi ad hæc tempora vixerant, hæc fuerant impleta.

Æternæ prædestinationis effectus.

31. 32. *Quid ergo dicemus ad hoc?* Cum tanta sit Dei pro suis electis cura ut omnia illis cedant in bonum, & ut eos certò ad gloriam æternam perducat, quid dicemus inter res adversas hujus sæculi, inter tentationes & persecutiones quibus affligimur? Despondebimus animum? Nequaquam. Nam *si Deus pro nobis, quis contra nos?* In persona omnium electorum id dicit Apostolus. Cum Deus stet pro nobis, volens efficaciter in nobis implere æternum justificationis & salutis nostræ propositum, quis contra nos prævalere, & salutem nostram impedire possit? Nullus certe. Oves enim Christo à Patre datæ non peribunt, nec eas quisquam rapiet de manu ejus, sicut nemo eas rapere potest de manu Patris. *Qui etiam proprio* Filio

Prædestinationis infallibilitas.

Joan. 10.

Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Qui Filio suo, vero, naturali, unigenito non pepercit, ut rebus charissimis parcere solemus; sed pro nobis omnibus electis Deum diligentibus, secundum propositum vocatis, tradidit illum in mortem, & pro salute nostra impendit, quomodo non cum eo salutem ipsam, & quæcumque ad eam necessaria sunt, nobis non donabit? Quomodo gratiam & gloriam non dabit?

33. 34. *Quis accusabit adversus electos Dei?* Quis eos criminum reos accusare audebit, quos Deus ad vitam æternam elegit? *Deus qui justificat, quis est qui condemnet?* Deus est qui eos ex impiis justos fecit: Deo autem absolvente & justificante, quis ferat contra illos damnationis sententiam? Id sane frustra tentaretur. *Christus Jesus, qui mortuus est, immò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Varia hujus loci apud antiquos pronuntiatio. S. Augustinus lib. 3. *De Doctrina Christiana*, cap. 3. ita legit: *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat?* Ut tacitè respondeatur, Non. *Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis?* Ut ubique tacitè respondeatur, *Non*. Nos Vulgatæ Versioni adhæremus, Græco Textui planè consonæ, & S. Chrysostomi ac Theodoreti auctoritate munitæ. Sensus ergo est: Christus Jesus is est qui Patre ipsum tradente propter delicta nostra *mortuus est*; nec solum mortuus, sed etiam propter justificationem nostram *resurrexit*, certa spe resurgendi nobis relicta; qui etiam nostri causa *sedet ad dexteram Dei Patris*, ejusdem gloriæ ac potestatis consors; & nec in gloriæ suæ regno nostri curam gerere desiit:

Theodoret. *Sed quas a nobis accepit primitias ostendens, & eas ab omni labe alienas Patri demonstrans, per illas nobis salutem petit*; noster, ut homo, advocatus apud Patrem, patronusque perpetuus: *Qui etiam interpellat pro nobis* Confer cum *Hebr.* 4. 14. 15. & 16. & *cap.* 7. 25. & *cap.* 9. 24.

35. 36. 37. *Quis ergo nos separabit a charitate Christi?* Cum tot & tanta pro nobis Christus fecerit, quis efficere possit ut nos amare desinat? Quid efficere possit ut ab ejus caritate unquam divellamur? *Tribulatio?* seu afflictio in corpore & rebus externis? *an angustia?* in animo, vel certe in rebus dubiis & perplexis ubi consilium humanum deficit, & ubi mala ita hominem circumstant ac premunt, ut evadendi locum præripere videantur? *an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?* (*Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis*) Sicut scriptum est electos pati & passuros esse, *Psal.* 43. v. 23 Tui causa, propter confessionem nominis tui, cultumque tuum, quotidie morti, vexationibus, & quibusvis periculis expositi sumus: tractamur a persecutoribus nostris ut oves mactationi destinatæ. *Sed in his omnibus*, malis enumeratis, *superamus*, seu (quæ vis est Græci verbi ὑπερνικῶμεν) *supervincimus*, iis omnibus longè ac facilè superiores sumus, *propter Deum qui dilexit nos*, non nostris viribus ac meritis, sed per auxilium Christi qui nos dilexit.

38. 39. *Certus sum enim*, persuasum habeo, & confido, *quia neque mors*, id est metus mortis; *neque vita*, id est spes vitæ; *neque Angeli, neque principatus, neque virtutes*; Angeli Satanæ, potestates adversæ, quarum operatio est fidelium eversio; *neque instantia, neque futura*: Nec præsentia, futura-ve bona aut mala; *neque fortitudo*, nulla vis principum hujus sæculi (Hæc verba, *neque fortitudo*, absunt a Græco Textu & Syriaca Versione) *neque altitudo, neque profundum*, id est, nihil eorum quæ in cœlo sunt & in aere, vel in mari; vel, nulla prosperitas, nullum honoris fastigium, nulla sublimitas fortunæ, ex qua præcipitium timeri possit; nulla adversitas & miseria, ex qua naufragium certaque ruina immineret; *neque creatura alia*, nec quicquam aliud eorum quæ res inter crea-

creatas maximè terribilia sunt mortalibus, *poterit nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro*. Tam potens est & efficax, tam certa & immutabilis Dei erga suos dilectio, ut nihil nos ab ea divellere possit, faciendo ut nos amare desinat; aut certè ut illius amor suo frustretur effectu, id est nostra salute. Singularis autem & eximius ille Dei erga electos amor ipsis conciliatur per Christum Dominum nostrum, Mediatorem ac propitiatorem. Vel, nihil poterit nos separare a caritate qua nos dilexit Deus ab æterno in Christo Jesu, ut membra ejus, *caput* enim *& membra unus est Christus*, ut S. Augustinus sæpe repetit.

C A P U T VIII.

SENSUS MORALIS.

1. 2. 3. 4. 5. N*Ihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant*. Multiplices & planè mirabiles gratiæ Christi in baptizatis effectus ad fidelium solatium hic ab Apostolo recensitos pie meditari, pro tantis beneficiis gratias agere, illisque ad eum finem uti debemus, propter quem nobis immeritis a Deo collata sunt, scilicet ad ejus gloriam, salutemque nostram. Gratia Dei sententiam damnationis in filios Adami a Deo latam rescindit, nobisque merita sacrificii Jesu Christi, & virtutem passionis ac resurrectionis ejus, applicans, nos filios Dei facit, nos Christo inserit ut palmites veræ viti, nos illi conjungit ut membra capiti, Christi *concorporales* facit, ita ut in illo subsistamus & vivamus. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu*. 2. Gratia Christi efficit ut a viis carnis recedamus, & vitam sanctam, Christianoque dignam nomine ducamus. *Qui non secundum carnem ambulant*. In Christo esse non sufficit, nisi in eo permaneamus, & secundum ejus Evangelium vitam instituamus. Christiano nomine frustra gloriatur, qui Christum minimè imitatur. Gratia Christi otiosa non est; facit ut in viis Dei, quæ viis carnis contrariæ sunt, id est in mandatis ejus, non ambulemus solùm, sed curramus. *Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini ... Viam mandatorum tuorum cucurri*. „ Quò itis, peccatores, qui secundum carnem ambulatis? peritis, & nescitis. Non illac itur qua pergitis, quo pervenire desideratis: Nam utique beati esse cupitis; sed misera sunt, & ad majorem miseriam ducunt itinera ista qua curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite: si ad illud pervenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ perversæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quo perveniendo inquinanimi. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in perversitate sæculi: sed, *Beati immaculati in via, qui non secundum carnem ambulant*, sed *qui ambulant in lege Domini, qui scrutantur testimonia ejus*, ipsa diligentes, ipsa, & non aliud per ipsa quærentes, & *in toto corde*, non negligenter *exquirunt eum*.

Multiplices gratiæ Christi in baptizatis effectus.

Psal. 118. *S. Augustinus Serm.* 1. *in hunc Psalmum*.

2. Gratia Christi, quæ spiritus est vitæ, concupiscentiam in nobis mortificat, etsi nondum penitus extinguit; nosque ab ejus dominatione liberat, necnon ab æterna morte animæ & corporis: Fructus enim est Spiritus vivificantis, & germen vitæ æternæ. *Lex enim Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis*. Lex non illa in monte Sina data per vetustatem litteræ, sed lex gratiæ in cordibus scripta per Spiritum sanctum, liberat nos à lege peccati & mortis. „ Ut enim condelecteris legi Dei secundùm interiorem hominem, unde

„ ha-

S. Aug. serm. 155. alias 6. De Verbis Apostoli. Idem lib. contra Adimantum c. 17.

„ haberes, nisi lex spiritus vitæ in Christo Jesu tibi succurreret? Ideo, mens „ humana, ne tibi tribuas, ne superbias quòd non consentis desideriis carnis, „ quòd lex peccati non te de arce deponit: *Lex spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit te a lege peccati & mortis*. Non lex timoris, sed lex amoris: *Hæc enim apertissima est & brevissima differentia duorum Testamentorum, timor & amor: illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem*, qualis est verus & bonus Christianus, *pertinet*. Quam ingratus est & insipiens homo, qui Spiritum vitæ ab anima sua peccando expellit, & concupiscentiæ mortisque regnum in se ipso instaurat!

3. Gratia Christi per ejus incarnationem & passionem mortemque parta supplet infirmitatem & impotentiam legis, & ab ejus maledictione nos liberat, præbendo vires efficacissimas voluntati, quibus impleatur. Regnum peccati seu concupiscentiæ in carne, legem infirmam fecit: Gratiæ Medicinalis & victricis quam nobis Christus Salvator meruit, imperium in voluntatem facit ut lex impleatur. „ Lex enim jubebat, & non implebat; quia caro, ubi non erat gra-

S. Aug. serm. 155.

„ tia, invictissimè resistebat. *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem*. Quid fecit Deus, ut tanto malo succurreret? *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne*. „ Contra carnem, immo pro carne misit carnem. Peccatum enim carnis occi- „ dit, carnis substantiam liberavit. Quia enim in carne peccati & mors est & „ peccatum; in similitudine verò carnis peccati mors quidem est, sed pecca- „ tum non est; misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de- „ strueret corpus peccati, & mortis imperium everteret. Mortem non debebat, & persolvebat. *Ille nisi indebitum solveret, numquam nos a debito liberaret*. Ingrati horrendum in modum sumus, si ei totam vitam nostram non devovemus qui pro nobis & vitam suam & mortem impendit.

S. August. lib. Quæst. octoginta trium, Quæst. 66.

Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, id est per desi- „ deria carnalia: ideo enim non implebatur lex, quia ipsius justitiæ nondum „ erat caritas, quæ interiore delectatione teneret mentem, ne ad peccatum de- „ lectatione rerum temporalium traheretur. Filius autem Dei à Patre missus in „ mundum ut homines redimeret, *de peccato damnavit peccatum in carne*, id est, „ suscipiendo carnem hominis peccatoris, & docendo quemadmodum vivere- „ mus, peccatum in ipsa carne damnavit, ut æternorum caritate spiritus flagrans „ non duceretur captivus in consensionem libidinis. *Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm Spiritum*. „ Itaque præcepta legis per caritatem impleta sunt, quæ per timorem non po- „ terant.

4. Gratia Christi nos à carnis corruptione abstrahit, & spirituales efficit, ut non ampliùs quæ carnis sunt, sed quæ Spiritus sapiamus. *Qui enim secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt: qui verò secundùm Spiritum sunt, quæ sunt Spiritus sentiunt*. Gustus cordis, amor est. Qualis amor, talia opera: quale cor, talis vita. Hinc dignoscere possumus, utrum cœlestes simus, an terreni; spiritales, an carnales; filii Dei, an filii hujus sæculi. *Pondus meum amor meus, eò feror quocumque feror*. „ Dono tuo, Domine, accendimur, & sursum „ ferimur, inardescimus & imus ad pacem Jerusalem. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus*. „ Ibi nos collocavit voluntas bona, „ ut nihil velimus aliud quàm permanere illic in æternum. Tales homines, quales amores. Si terram amas, terra es; si cœlum amas, cœlum es; si carnem amas, caro es; si Deum amas, Deus es. *Non faciunt bonos mores, nisi boni amores*.

S. Aug. lib. 13. Confess. c. 9.

Psal. 121.

S. Aug. serm. 311.

6. *Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritûs vita & pax*. Quæ carni

carnis sunt, scilicet voluptates, divitias, honores sæculi amare, illis frui velle, status mortalis est. Hæc fidei veritas à Spiritu sancto per Apostolum tradita & prædicata. Summa perversitas est uti fruendis,& frui utendis. Solo Deo fruendum, creaturis utendum, quasi non utamur. Frui est alicui rei amore inhærere propter ipsam, in ea ponere finem lætitiæ suæ: Quisquis ergo creaturas propter se ipsas amat, illas, perversè amat: Quisquis in illis finem lætitiæ suę quęrit, prudentia carnis regitur, quę mors animę est. Quisquis autem creaturis utitur propter solam necessitatem, cujus metas ne transiliat attento cavet animo, qui illarum necessarium usum ad Deum refert, is regitur prudentia Spiritus, quę est vita & pax. Perturbatio & mors fructus sunt amoris noxii: Vita & pax fructus sunt amoris boni & sancti. Pax ęterna Deum & legem ejus perseveranter diligenti. „Noli igitur esse vana anima mea, & obsurdescere in aure cordis,tu„ multu vanitatis tuę. Audi & tu: Verbum ipsum clamat ut redeas; *Et ibi est locus quietis imperturbabilis, ubi non deseritur amor, si ipse non deserat . . . Ut quid perversa sequeris carnem tuam? Ipsa te sequatur conversa. Si placent corpora, Deum ex illis lauda & in Artificem eorum retorque amorem; ne in his quæ tibi placent, tu displiceas. Si placent animæ, in Deo amentur: quia & ipsæ mutabiles sunt, & in illo fixa stabiliuntur; alioquin irent & perirent. In illo ergo amentur: & rape ad eum tecum quas potes, & dic eis: Hunc amemus, hunc amemus: ipse fecit hæc, & non est longè. Non enim fecit atque abiit, sed ex illo in illo sunt. Ecce ubi est, ubi sapit veritas. Intimus cordi est, sed cor erravit ab eo. Redite prævaricatores ad cor, & inhærete illi qui fecit vos. State cum eo, & stabitis. Requiescite in eo, & quieti eritis.* Hæc prudentia Spiritus, quæ est vita & pax.

Prudentia carnis Deo inimica.

Prudentia spiritus.

S. Aug. lib. 4. Confess. c. 10. & 11.

7. 8. 9. *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subjecta; nec enim potest.* An Deum amat, qui Dei inimicum in corde suo fovet? Amor proprius, quo inhæremus rebus quæ sensibus carnis, aut ingenitæ veteris hominis superbię blandiuntur, Dei inimicus est. Amor mundi, inimicus est Deo. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Amor sæculi, adulterium est quo Christo animarum nostrarum sponso fides in baptismo data violatur, & Anima nostra inquinatur. *Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus,inimicus Dei constituitur.* Prudentia carnis legi Dei subjecta non est,nec esse potest, cùm sit amor inordinatus rerum terrenarum „ & temporalium. Prudentia enim carnis dicitur, (inquit S.Augustinus) cùm ani„ ma pro magnis bonis temporalia bona concupiscit. Quamdiu autem appetitus „ talis inest animæ, legi Dei subjecta esse non potest: id est, non potest im„ plere quæ lex jubet. Sed cùm spiritalia bona desiderare cœperit, & tempora„ lia contemnere, desinet esse carnis prudentia, & Spiritui non resistet. *Qui autem in carne sunt Deo placere non possunt.* Quascumque precum formulas recitare, quascumque eleemosynas erogare consueveris; quibuscumque Confraternitatibus, Scapularis, Rosarii, &c. nomen dederis; etsi Religiosum Ordinem profitearis, etsi Sacerdos fueris & Missam quotidie celebres, Deo non places si naturæ corruptæ affectibus & desideriis obedias, & Evangelii præcepta spiritùmque minimè sequaris. Hæc est vita secundùm carnem, quæ Deo placere non potest, quia *Deus Spiritus est*: nec verus ipsius cultor quisquam est, nisi spiritualis sit, id est, carnis desideriis & pravis affectibus dominetur. *Summa Religionis est imitari quem colis.* Veri Christiani character, quo ab Ethnicis & Judæis carnalibus discernitur, est secundùm Spiritum vivere, id est, in voluptatibus „ carnis non acquiescere, sed in fide, spe & caritate spiritalium rerum. *Vos autem in carne non estis, sed in Spiritu: si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Qui verò Spiritum Christi non habet, traditus est spiritui erroris & tenebrarum.

1. Joan. 2.

Jacobi 4. 4.

S. Aug. lib. De diversis Quæstionibus octoginta tribus, Quæst. 66.

Quæ sit vita secundum carnem, quæ secundum spiritum?

S. August. lib. 8. de Civ. Dei cap. 17.

S. Augustinus lib. Quæstionum octoginta trium qu. 66.

Qui

Qui Christi non est, cujus est nisi principis hujus mundi? *Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Quo modo autem unusquisque habere in se probatur Spiritum Christi? *Christus sapientia est, si sit sapiens secundùm Christum, & quæ Christi sunt sapiat, habet in se per sapientiam Spiritum Christi. Christus justitia est. Si quis habet in se justitiam, per justitiam Christi habet in se Spiritum Christi. Christus pax est. Si quis habet in se pacem Christi, per Spiritum pacis habet in se Spiritum Christi, Sic & caritatem, & sanctificationem, & singula quæcumque Christus esse dicitur, qui habet, Spiritum Christi in se habere credendus est, & sperare quòd mortale corpus suum vivificabitur propter inhabitantem in se Spiritum Christi.* Qui autem non tollit crucem suam & Christum non sequitur, qui regnum peccati in se ipso, & in aliis, quantùm in se est, non destruit; qui pro veritatis & justitiæ defensione vitam devovere suam non est paratus, hic Spiritum Christi non habet, creatura quidem ejus est, sicut feræ sylvarum & jumenta in montibus & boves; sed discipulus ejus non est. Nihil non agere debet Christianus ad Spiritum Christi conservandum. Ab hominibus carnalibus recedit. *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*. Quocumque peccato mortali fugatur, extinguitur in nobis: pœnitentia revocatur, *Vita innocentia conservatur, unicuique secundùm profectum fidei augetur & gratiæ, & quantò purior anima redditur, tantò largior ei Spiritus infunditur*. Spiritus Christi non vivificat nisi membra Christi: membra porrò Christi viva, non sunt, quæ ab ejus corpore per mortale peccatum separata sunt. *Amemus* igitur *unitatem, timeamus separationem. Nihil sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi, Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum ejus; si non est membrum ejus, non vegetatur Spiritu ejus. Quisquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*.

Origenes lib. 6. in Ep. ad Romanos. — *Genes. 6.3. Origenes.* — *S. Aug. Tract. 27. in Joan.*

10. *Si autem Christus in vobis est; corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem*. Quis sine horrore de illius tyranni crudelitate cogitet, qui mortua jungebat corpora vivis? Longè majorem nobis horrorem incutere debet peccatum, quo factum est ut anima resuscitata & renovata per Christi gratiam corpori mortuo propter peccatum, id est propter concupiscentiam in eo inhabitantem conjuncta sit. Hæc bellum continuum, eò periculosius quo domesticum est, adversùs justorum spiritum seu animam gerit, illique mortem inferre conatur. Pugnare vicissim adversùs illam debemus, nec umquam cedere, numquam ejus desideriis consentire. Si enim vel semel consentiamus, de vita animæ nostræ actum est, periimus. Si victores semel evaserimus, ne securi propterea simus. Instaurandum certamen est; non quiescit hostis, caro semper adversùs spiritum concupiscit; resistere semper & pugnare debet spiritus, hostemque debilitare tamdiu pugnantem quandiu vivit. Tamdiu autem vivit, donec corpus hoc mortale induerit immortalitatem; & absorpta morte in victoria, inhabitans peccatum penitus extinctum fuerit. *Vivificatis autem mortalibus corporibus nostris, non solùm ad peccandum consensio nulla erit, sed nec ipsa cui non consentiatur carnis concupiscentia remanebit. Quam spiritui resistentem non habere in carne mortali ille tantummodo Homo potuit, qui non per ipsam ad homines venit*. Gaudeamus & demus gloriam Deo, qui vitam spiritus nobis donavit per gratiam & caritatem. Timeamus, quia in corpore nostro circumferimus mortem peccati, seu propensionem maledictam ad peccatum, quâ velut stimulo semper urgemur ad mortem animæ, qua separatur à Deo omnis justitiæ fonte.

S. August. lib. 1. contra duas Epistolas Pelagian. c. 11.

Resurrectio corporum ad vitam immortalem, primæ regenerationis, quæ fit in baptismo, fructus est.

11. *Quòd si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inha-*

inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Resurrectio corporum ad vitam immortalem, quæ secunda regeneratio est, primæ regenerationis quæ fit in baptismo fructus est; jus est adoptionis nostræ; effectus est inhabitationis Spiritus Christi in nobis ut in membris cælestis istius capitis, & in Templis adorandi illius Spiritus. *Corpora enim nostra per Lavacrum illud quod est ad incorruptionem, unitatem acceperunt in Christo: Animæ autem per Spiritum. Unde & utraque necessaria, cùm utraque proficiunt in vitam Dei, miserante Domino nostro Jesu Christo... Templum igitur Dei, in quo Spiritus inhabitat Patris, & membra Christi non participare salutem, sed in perditionem redigi dicere, quomodo non maxima est blasphemiæ? ..... Nunc autem partem aliquam Spiritus ejus sumimus, ad perfectionem & præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes capere & portare Deum, quod & pignus dixit Apostolus, hoc est, partem ejus honoris qui à Deo nobis promissus est*. Gratiæ baptismalis amplitudinem & virtutem pauci capiunt. Germen est vitæ æternæ, & gratiarum omnium ad illam perducentium. Væ illis qui divinum illud germen suffocarunt, nec illud suscitare per Pœnitentiam curant.

S. Irenæus lib. 3. cap. 19. Et lib. 5. c. 6. & 8.

Ephes. 1. 14.

12. *Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus*. Carnem reficere, fovere, induere, curare laborantem debemus, sed absit ut secundùm carnem vivamus, & ad illam deferamus vitæ nostræ dominium. Illam enim necesse est sequi rectæ rationis imperium, non præire. Attamen carnales homines ita vivunt, quasi illi omnia debeant. Illi vigilias suas, opes, curas & studia, omnemque vitam suam consecrant, quam uni Deo debent. Ne verò seipsos decipiant, seque secundùm carnem non vivere glorientur, qui ab intemperantia, ebrietate, fornicatione, immunditia, omnibusque vitiis corporis fortè liberi sunt: Si enim secundùm corruptæ rationis ductum, & propriæ voluntatis impulsum vivant; si avaritiæ, ambitioni, invidiæ, aliisque vitiis serviant, quæ inter opera carnis Apostolus commemorat, secundùm carnem vivere convincuntur. *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Ad hos hostes per continentiam mortificandos Apostolus cælesti & spiritali tuba Christi milites excitat. *Ipsa quippe in hoc bello valet plurimùm, in quo adversùs carnem spiritus concupiscit; quoniam ipsas carnis concupiscentias quodam modo crucifigit*. Unde cum hæc dixisset Apostolus, continuò subjecit: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*. Hæc est actio continentiæ, sic opera carnis mortificantur.

Quid est secundùm carnem vivere?

Galat. 5. 19.

Lib. De Continentia, c. 6.

13. *Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Qui hoc audit, si ullus ei Christianus sensus est, contremiscat. Vita secundùm carnem, expletio desideriorum carnis, ad mortem æternam perducit. Fidei veritas est, oraculum Spiritus sancti: & mundum contrarium sentientem & dicentem vir Christianus audiet? Carnis & desideriorum operùmque carnalium mortificatio perducit ad vitam æternam, beatam, gloriosam, non animæ tantùm, sed & corporis. Carnem igitur suam verè non amant, sed oderunt, qui tantum illi bonum per continentiam & mortificationem Christianam non procurant. „ Ne igitur corpus nunc vivere sinas, ut „ tum vivat: fac, illud ut moriatur, ut ne moriatur. Nam si vivum manserit, „ nequaquam vivet: sin verò mortuum fuerit, tum denique vivet. Hoc ipsum „ & in universali resurrectione fit: priùs enim illud moriatur oportet ac sepe- „ liatur, ac tum demum immortale fiet. Hoc idem & in lavacro usu venit: „ priùs enim crucifixum est ac sepultum, & tum demum excitatum. Hoc & in „ corpo-

Carnalis vitæ mortificatio.

S. Joannes Chrysost. Hom. 13. in Ep. ad Rom.

„ corpore Dominico : illud enim cruci suffixum , mortuum , sepultumque est , „ ac tum demum resurrexit . Itaque & hoc quoque in illius operibus factitemus ; „ atque illud mortificemus , non substantiam destruentes;sed impetus motusque, „ qui ad pravas actiones ferunt, cohibentes . Hæc solùm vita est, non servire vo- „ luptatibus , quibus quisquis se subjiciderit , hic vivere minimè censendus est „ propter multa ab illis probra ac dedecora , propter eos quos afferunt terrores „ ac pericula , propter infinitarum turbationum agmen . Si enim mors expe- „ ctata homini voluptario fuerit , is profectò ante ipsam etiam mortem timore „ emoritur ; si morbi , si injuriæ , si paupertas , si aliud quidpiam adversum im- „ provisumque acciderit , periit jam miser & absumptus est . Hac porrò vita quid „ miserabilius ? At non talis est qui Spiritu vivit ; quin & terrore , & dolore , & „ periculis , & quavis mutatione superior est .

S. Aug. lib. De Continentia cap 4. Idem lib. 14. De Civit. Dei cap. 4.

„ * Si *secundùm carnem vixeritis*, id est , si secundùm vos vixeritis , *moriemini* . „ Nam diabolus non habet carnem ; & tamen quia secundùm se ipsum vi- „ vere voluit , in veritate non stetit . Unde homo vivendo secundùm se ipsum „ fit similis diabolo , & secundùm mendacium vivit , non quia ipse mendacium „ est, cùm sit ejus auctor & creator Deus , qui non est auctor mendacii . *Sed quia homo ita factus est rectus,ut non secundùm se ipsum,sed secundum eum à quo factus est , viveret , id est , illius potiùs quam suam faceret voluntatem : non autem ita vivere , quemadmodum factus est ut viveret , hoc est mendacium . Beatus quippe vult esse, etiam non sic vivendo ut possit esse . Quid est ista voluntate mendacius ? Unde non frustra dici potest , omne peccatum esse mendacium . Non enim fit peccatum nisi ea voluntate qua volumus ut bene sit nobis . Ergo mendacium est , quòd cùm fiat ut bene sit nobis , hinc potiùs male est nobis ; vel cum fiat ut meliùs sit nobis , hinc potiùs pejus est nobis . Unde hoc , nisi quia de Deo potest bene esse homini , quem delinquendo deserit ; non de se ipso , secundùm quem vivendo delinquit ?*

S. Aug. serm. 156. aliàs 13. De Verbis Apostoli.

Si secundùm carnem vixeritis,moriemini . Epicurei putaverunt non esse beatitudinem nisi secundùm carnem vivere, & bonum hominis in voluptate corporis posuerunt. Stoici totam spem beatitudinis suæ in anima sua constituentes , posuerunt summum bonum in virtute sua. „ illi secundùm carnem viventes,isti secundùm animam viventes , nec illi , nec isti secundùm Deum viventes . Dicebat Epicureus, *Mihi frui carne bonum est*. Dicebat Stoicus : *Mihi frui mea mente bonum est* . Dicit Christianus : *Mihi autem adhærere Deo,bonum est* . Dicebat Epicureus : *Beatus cujus est in fructu voluptas carnis ejus* . Dicebat Stoicus : *Beatus cujus est in fructu virtus animæ ejus* . Dicit Christianus : *Beatus cujus est nomen Domini spes ejus*. Ergo fratres , *Debitores sumus non carni , ut secundùm carnem vivamus*, sicut Epicurei . „ Sed etiamsi secundùm se ipsam vivere voluerit anima , carnalis erit , carnem sapit , de carne non surgit . *Si secundum carnem vixeritis, moriemini . Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis , vivetis* . „ Hoc est opus „ nostrum in hac vita , actiones carnis spiritu mortificare , quotidie affligere , „ minuere , frænare , interimere . Quam multa enim proficientes non jam de- „ lectant , quæ antea delectabant ? Quando ergo delectabat , & non ei consen- „ tiebatur , mortificabatur : quia jam non delectat , mortificatum est . *Calca mortuum, transi ad vivum. Mortua est enim delectatio una , sed vivit altera : & illam , dum non consentis, mortificas ; cum cœperit omnino non delectare , mortificasti . Hæc est actio nostra, hæc est militia nostra . In hoc agone cum confligimus , Deum habemus spectatorem:in hoc agone cum laboramus , Deum poscimus adjutorem . Si enim nos ipse non adjuvat , non dico vincere , sed nec pugnare poterimus.* Solus Dei Spiritus , sola gratia Christi Salvatoris , sola caritas pravos naturæ corruptæ affectus mortificare , & cordi hominis vitam spiritualem donare potest . *Si spiritu facta carnis mortificaveritis,vivetis* . „ Ex his duobus unum exigitur , alterum ,

„ terum offertur. Ut spiritu facta carnis mortificemus, exigitur: ut autem vi-
„ vamus, offertur. Num igitur placet ut spiritu facta carnis mortificare non
„ donum Dei esse dicamus; neque id donum Dei esse fateamur, quoniam exi-
„ gi audimus à nobis præmio vitæ, si hoc fecerimus, oblato? Absit ut hoc pla-
„ ceat participibus & defensoribus gratiæ. Pelagianorum est error iste damna-
„ bilis, quorum mox Apostolus ora obstruxit, adjungens: *Quotquot enim Spiri-
„ tu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*: ne facta mortificare nos carnis, non per
„ Dei, sed per nostrum spiritum crederemus.

S. Aug. lib. De Prædest. Sanct. c. 11.

14 *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*. Ne dicas, Hoc potest voluntas mea, hoc potest liberum arbitrium meum. *Nisi ille regat, cadis; nisi ille erigat, jaces*. Quomodo ergo spiritu tuo, cùm audias Apostolum dicen-
„ tem: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei?* Tu te vis agere, à te
„ ipso vis agi ad actiones carnis mortificandas. Quid tibi prodest quia non eris
„ Epicureus, & eris Stoicus? sive Epicureus eris, sive Stoicus eris, inter filios
Dei non eris .... *Non qui secundum carnem suam vivunt, non qui secundum spiritum suum vivunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui spiritu suo aguntur, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*. „ Dicit mihi aliquis,
„ Ergo agimur, non agimus. Respondeo, immò & agis, & ageris, & tunc bene
„ agis, si à bono agaris. Spiritus enim Dei est qui te agit, agenti adjutor est
tibi. *Ipsum nomen adjutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis*. Agnosce quid poscas, agnosce quid confitearis, quando dicis, *Adjutor meus esto, ne de-*
„ *relinquas me*. Adjutorem utique invocas Deum. Nemo adjuvatur, si ab illo ni-
„ hil agatur. *Quicumque enim* (inquit) *Spiritu Dei aguntur: hi sunt filii Dei*:
„ non littera, sed Spiritu: non lege præcipiente, minante, promittente; sed
„ Spiritu exhortante, illuminante, adjuvante. *Scimus*, inquit idem Apostolus,
„ *quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Si non esses operator, ille
„ non esset cooperator. Cùm auditis, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt*
„ *filii Dei*, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis ædi-
„ ficat Deus, quasi de lapidibus qui non habent motum suum: levantur, ab
„ structore ponuntur. Non sic sunt lapides vivi: *Et vos tamquam lapides vivi*
„ *coædificamini in templum Dei*. Ducimini, sed currite & vos: ducimini, sed
„ sequimini: quia cùm secuti fueritis, verum erit illud, quia *sine illo nihil fa-*
„ *cere potestis*.

Non qui spiritu suo, sed qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.

S. Aug. serm. 156.

Psal. 26. 9.

A Deo sic agimur, ut agamus.

Ephes. 2. 22.

Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Agunt ut filii Adam, ut Judæi carnales, ut servi peccati & legis, quicumque rationis corruptæ falso lumine, quicumque cupiditatis impetu & motu, quicumque solo metu pœnarum agunt. illi soli agunt ut filii Dei, qui Spiritu ejus agunt & aguntur. „ Non
„ ait Apostolus, Quicumque Spiritu Dei vivunt: sed, *Quicumque Spiritu Dei*
„ *aguntur, hi sunt filii Dei*: ostendens quòd sic Spiritum Dei vult esse vitæ no-
„ stræ dominum, ut gubernatorem navigii; nec solum corpus, sed ipsam etiam
„ animam illi subjiciendam. Neque enim illam vult dominari, & suo quodam
„ instituto vivere, sed illius auctoritatem Spiritus potestati suppofuit. Ne enim
„ lavacri dono confisi, vitam subsequentem negligerent, ait: Quamvis Bapti-
„ sma acceperis, nisi Spiritu postea ducaris, dignitatem datam perdidisti, &
„ adoptionis prerogativam. Propterea non dixit, Quicumque Spiritum Dei acceperunt, sed, *Quicumque Spiritu Dei aguntur*, hoc est, quicumque omnem vitam ita vivunt, *hi sunt filii Dei*. Considerent qui statum vitæ aut conditionem aliquam eligunt, qui Clericali Militiæ dant nomen, & ad Sacerdotium provehi desiderant, qui Beneficia Ecclesiastica quærunt vel suscipiunt, qui Monasticam Vitam amplectuntur, qui nubere volunt, qui Magistratus capessunt, qui negotiationem profitentur, qui castra sequuntur, utrum Spiritu Dei agan-

Filii Dei non sunt, qui ejus Spiritu non aguntur.

S. Joannes Chrys. Homil. 14.

tur ; & cognoscent an verè sint filii Dei. Patres carnis nostræ consulimus, & eorum ducimur voluntate, cum de status & conditionis electione, aut de re magni momenti deliberandum est ; & Patrem animarum nostrarum non consulimus, non exquirimus ejus voluntatem, ejus Spiritu non agimur. Frustra igitur Christianorum & filiorum Dei nomine gloriamur.

S. Aug. serm. 156.

15. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus ; Abba (Pater.)* Differentia veteris & novi Testamenti, Judæorum & Christianorum, servorum & filiorum, Legis & Evangelii, Synagogæ & Ecclesiæ, timor est & amor. „ Dicet aliquis, Alius „ est spiritus servitutis, alius Spiritus libertatis. Si alius esset, non diceret „ Apostolus, *iterum*. Idem ergo Spiritus, sed in tabulis lapideis in timore, in „ tabulis cordis in dilectione. Jam ergo non in timore, sed in delectione, ut „ non servi, sed filii simus. *Qui enim adhuc ideo bene agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondum est inter filios ; utinam tamen vel pœnam timeat. Timor servus est, caritas libera est ; & ut sic dicamus, timor est servus caritatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat servus in corde tuo, & servet Dominæ venturæ locum. Fac, fac vel timore pœnæ, si nondum potes amore justitiæ. Veniet Domina, & servus abscedet, quia consummata caritas foras mittit timorem.* Quot Judæi Christiano sub nomine latent ! Frustra ad Deum clamamus, *Pater noster*, nisi Spiritu caritatis clamemus. *Sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater)* Dominus timetur, Pater amatur. „ Cor cla„ met, *Pater noster qui es in cælis*. Clamor iste cordis est, non faucium, non labiorum : intus sonat, auribus Dei sonat. „ Clauso ore, labiisque immotis „ Susanna ista voce clamabat ..... *In quo clamamus, Abba (Pater.)* Ipse Spiritus „ sanctus nos facit petere, quem desideramus accipere, ipse nos facit quære„ re, quem cupimus invenire ; ipse nos facit pulsare, ad quem nitimur per„ venire ..... Etiam hoc agit acceptus, ut largiùs accipiendus petendo, quæ„ rendo, pulsando poscatur. Sive enim ut vita bona petatur, sive ut bene vi„ vatur ; quotquot Spiritu Dei aguntur hi sunt filii Dei.

Differentia veteris & novi testamenti, timor & amor.

Dan. 13.

S. Aug. serm. 14 in Psal 118.

16. 17. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.* Non Spiritus noster reddit testimonium spiritui nostro, quia sumus filii Dei : sed Spiritus Dei, arra reddit testimonium pro ea re quæ nobis promissa est. Unusquisque ergo attendat cor suum. In omni actione sua consideret quo Spiritu agat, & quo fine ; an Spiritu Dei, an spiritu sæculi, an propter Deum & bona æterna, an propter mundum & bona temporalia, & cognoscet qualis sit, an filius, an servus, an pro illo opere expectare debeat pœnam ut malus & infidelis servus, an hæreditatem ut filius. „ *Si autem filii, & hæredes : hære„ des quidem Dei, cohæredes autem Christi*. Medicus noster & sanitatem nobis „ donat, & mercedem insuper nobis largiri dignatur. Quæ est illa merces ? „ Hæreditas. Sed non quomodo est hominis patris hæreditas. Relinquit enim „ eam filiis suis, non possidet cum filiis suis. Hæredes Dei sic sunt, ut ipse Deus sit hæreditas nostra. *Dominus pars hæreditatis meæ*, ait Propheta. *Hæredes quidem Dei*, ait Apostolus. Si parum vobis est, audite quo ampliùs gaudeatis : *Cohæredes autem Christi*. Meminerimus nos hæredes esse Dei in cælo viventis, ut res terrenas contemnamus. Meminerimus nos esse cohæredes Christi in cruce mortui, ne ipsi commori in cruce nostra recusemus. Hæreditatis ejus consortes esse non possumus, nisi consortes simus passionum. Hæc novi fœderis conditio indispensabilis est. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.*

Examinandũ quo spiritu agamus.

S. Aug. serm. 156.

Psal. 15. 5.

18. *Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Futura bona si semper cogitemus, mala præsentia

Præmium æternum patientiæ in rebus adversis.

sentia parvipendemus. Hæc enim momentanea sunt, bona verò futura æterna sunt. Tolerantia malorum præsentium muneratur gloria & claritate quadam immensæ dignitatis, qua Deo similes erimus, quem videbimus sicuti est. *Exultabunt Sancti in gloria*. Nunc quidem gloriam habent justi, sed occultam in conscientia sua. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Tunc autem gloria illa in conspectu omnium revelabitur, & bonorum, & malorum, de quibus scriptum est: *Mirabuntur in subitatione insperatæ salutis*. Gloria illa sola vera est: *ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Gloria enim hujus mundi vana est, quia est in his quæ sunt extra hominem, verbi gratia, in apparatu divitiarum, in splendore mundanarum dignitatum, in luxu vestium, in elegantia formæ, in ædificiorum & variæ supellectilis magnificentia, in præstantia ingenii & doctrinæ; in opinione hominum: sed futura gloria erit de eo quod est intra hominem: *Regnum Dei intra vos est*. Passiones igitur hujus temporis longè impares sunt magnitudini futuræ gloriæ. *Ad punctum in modico dereliqui te* (ait Dominus) *& in miserationibus magnis congregabo te*.

S. Thomas Lect. 4. *Psal.* 149. 2. *Cor.* 1. *Sap.* 5. *Luc.* 17. *Isai.* 54.

Non sunt codignæ passiones hujus temporis. „ Ipse dicit qui patiebatur, & sciebat pro quo nomine patiebatur, & quo fructu patiebatur. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*. Sæviat mundus, fremat mundus, increpet linguis, coruscet armis, quicquid potest faciat; quid faciet ad id quod accepturi sumus? Appendo quod patior contra id quod spero. Hoc sentio, illud credo. Et tamen plus valet quod credo, quàm quod sentio. Quicquid est quod sævit pro nomine Christi, si potest vivi, tolerabile est: si non potest vivi, migrare hinc facit. Non extinguit, sed accelerat. Quid accelerat? Ipsum præmium, ipsam dulcedinem, quæ cùm venerit: fine fine erit. *Opus cum fine, merces sine fine* .... Quid in incertum tibi dies & annos numeras? Transit hora, transit & pœna; nec accedunt sibi, sed cedunt potiùs & succedunt. Non sic gloria, non sic remuneratio, non sic merces ipsa laboris: nescit vicissitudinem, nescit finem, manet tota simul, & manet in æternum. *Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini*. Sufficit enim nunc cuique diei malitia sua, nec laborem suum potest reservare sequenti; sed omnium merces laborum in die illa una redditur, cui altera non succedit. *Reposita est mihi corona justitiæ* (ait Apostolus) *quam reddet mihi in illum diem justus judex*: *Melior est* enim *dies una in atriis* illis *super millia*. „ Guttatim pœna bibitur, liquando sumitur, per minutias transit: nam in remuneratione torrens est voluptatis, & fluminis impetus, torrens inundans lætitiæ, flumen gloriæ, & flumen pacis. Flumen plane est, sed quod affluat, non quod fluat vel effluat: Flumen vocatur, non quod transeat vel pertranseat, sed quod abundet. Igitur. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*.

S. Aug. serm. 179. *alias* 24. *ex Sirmondianis*. S. *Bernard. serm.* 1. *De Diversis*. *Psal.* 126. 2. *Tim.* 4. *Psal.* 83.

19. *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat*. In creaturas sensibiles hominum usibus mancipatas redundat corruptio hominis, qui ipsis abutitur contra Creatoris intentionem. Ideo revelationem filiorum Dei exspectant, ut ab ea corruptione vindicentur & expurgentur igne quo mundus conflagrabit, & quandam gloriæ novitatem ac pulcritudinem cœlum & terra consequantur. Expectare & nos debemus ac vehementer desiderare restaurationem universalem ordinis, renovationem mundi, & gratiæ Christianæ consummationem, si vere Christiani sumus, *Cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea*. Tempus vitæ præsentis non est tempus manifestationis electorum. Adhuc modicum, & gloria filiorum Dei revelabitur. *Nunc*

In creaturas sensibiles redundat corruptio hominis qui ipsis abutitur: 1. *Joan.* 3.

Q 2 *filii*

filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Ingemiscamus interim ob captivitatem nostram, donec illam Deus convertat; peccata nostra defleamus, ad diem liberationis nostræ suspiremus, *Exspectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* (Tit. 2.)

20. 21. 22. 23. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens*, &c. Creaturæ sensibiles conditæ sunt à Deo ut hominem eveherent ad cognitionem & amorem supremæ Veritatis: & illis abusus homo vanitati suæ illas subjicit. O perversitatem! Vult illis frui quasi Deus suus ac summum bonum essent: illis utitur pro arbitrio, & ad se ipsum illas refert, quasi Deus illarum esset. Qua in re illarum naturali propensioni vim infert. Suopte enim instinctu ad Deum referri amant, qui illarum primum principium & ultimus finis est. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens.* Ab hujus mundi vanitate, à sæculi pompis, quibus in baptismo renuntiavimus; à laqueis quos diabolus sub creaturis sensibilibus abscondit, à veneno quo ipsas infecit, ut liberemur, gratiam Christi invocemus, oremus & vigilemus assiduè, cum Davide dicentes: „ *Averte oculos meos* „ *ne videant vanitatem, in via tua vivifica me.* A contrario differunt inter se „ vanitas & veritas. Hujus autem mundi cupiditas, vanitas: sed Christus qui „ ex hoc mundo liberat, Veritas. Ipse est Via, in qua se vult iste vivificari, „ quia ipse est & Vita. Ipse qui ait: *Ego sum via veritas & vita.* Sed quid „ est, *Averte oculos meos ne videant vanitatem?* Numquid quamdiu sumus in hoc „ mundo, possumus non videre vanitatem? *Omnis enim creatura vanitati subjecta est*, quæ intelligitur esse in homine: &, *Omnia vanitas*: Quæ abun- „ dantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? An iste for- „ tassis hoc orat, ut non sit vita ejus sub sole, ubi omnia vanitas; sed in illo „ sit, in quo se vivificari petit? Ille quippe *ascendit* non super solem tantùm, „ sed *super omnes cælos, ut impleret omnia.* Et in illo magis quàm sub sole vivunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apostolus: *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* „ Ac per hoc si vita nostra ibi est ubi veritas, non est vita nostra sub „ solo ubi vanitas. Sed hoc tam magnum bonum magis habemus in spe, non „ tenemus in re. Et secundum spem nostram beatus Apostolus ista locutus est: „ *Vanitati creatura subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit eam* „ *in spe.* Ergo in spe, qua speramus nos adhæsuros contemplandæ veritati, „ subjecti sumus interim vanitati. Creatura quippe ista spiritalis, animalis, „ corporalisque omnis in homine est, immo homo est. *Sponte peccavit, & ini-* „ *mica facta est veritati: sed ut meritò puniretur, non sponte subjecta est va-* „ *nitati.* Denique post pauca subdit Apostolus: *Non solùm autem illa, sed & nos* „ *ipsi primitias Spiritus habentes*, id est, qui nondum quidem ex toto quod su- „ mus, sed ex parte qua pecoribus meliores sumus, Deo, non vanitati subditi „ sumus, hoc est per primitias Spiritus: & *ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* „ Quamdiu itaque hic secundùm carnem sumus, cujus adoptionem & redemptionem per „ patientiam spei adhuc exspectamus; tamdiu secundùm id per quod sub sole „ sumus, vanitati subjecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, unde possu- „ mus non videre vanitatem, cui etiam subjecti sumus in spe? Quid est ergo „ quod iste dicit, *Averte oculos meos ne videant vanitatem?* An hoc petit, ut „ non quidem in hac vita quod in spe gerimus impleatur, sed ut in ea forte „ sit

(Psal. 118. S. Aug. serm. 12. in hunc Psalmum. — Ecclesiastici 1. — Ephes. 4. 10. — Coloss. 3. 14.)

„ sit, quæ in illo quandoque possit impleri, cùm liberabitur à servitute cor-
„ ruptionis, & spiritu & anima & corpore, in libertatem gloriæ filiorum Dei.
„ ubi jam non videat vanitatem?

Ingemiscere & optare serventibus desideriis liberationem à corpore mortis hujus & peccati, proprium electorum est.

Non solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus, &c. Si proprium electorum est ingemiscere, suspirare, & ferventibus desideriis optare liberationem ex corpore mortis hujus & peccati, quid de illis sentiendum, quibus nihil vitæ præsentis amore potius est, eamque in gaudio & deliciis totam transigunt? Si Spiritus sanctus efficit ut ad cœlestem patriam suspiremus; timere debet qui ad illam non suspirat, ne Spiritus sancti primitias non habeat, cujus plena, perfecta & consummata effusio totum Christi corpus mysticum omniaque & singula membra glorificata inundabit; timere debet ne ad Christi corpus non pertineat. Ad gaudium Domini per gemitus & lacrymas vitæ pœnitentis pervenitur. De hoc ipso saltem ingemiscamus quòd non gemimus. *Et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem corporis nostri*. Servum est, captivum est, miserum est corpus hoc quod nimium amatis, quod studiosiùs ornatis, quod impensiùs fovetis, cujus desideriis obsequimini, & hoc ipso illius servitutem & captivitatem augetis, illique miseriam æternam procuratis: cùm pro ejus redemptione laborare possitis quamdiu vita superstes est, agendo pœnitentiam, & bona opera exercendo, in iisque usque ad mortem perseverando. *Redemptionem corporis nostri*.

Spes Christiana magnus thesaurus.

S. August. lib. 19. De Civit. Dei, cap. 4.

24. 25. *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus per patientiam exspectamus*. Spes Christiana magnus thesaurus. Laborum præteritorum fructum & merita servat; futura bona præsentia reddit; mala temporalia mitigat, contemptum & fastidium deliciarum hujus sæculi inspirat, bonorumque æternorum gustum anticipatum infundit justis, qui gustant & vident quam suavis sit Dominus. Vita Christiana, vita est exspectationis & salutis iis qui fidem habent, & secundum fidem vivunt. *Spe enim salvi facti sumus*. „ Sicut ergo spe
„ salvi, ita spe beati facti sumus: & sicut salutem, ita beatitudinem, non jam
„ tenemus præsentem, sed expectamus futuram; & hoc *per patientiam*; quia in
„ malis sumus, quæ patienter tolerare debemus, donec ad illa veniamus bona,
„ ubi omnia erunt quibus ineffabiliter delectemur; nihil erit autem, quod jam
„ tolerare debeamus. Talis salus quæ in futuro erit sæculo, ipsa erit etiam fina-
„ lis beatitudo. Quam beatitudinem Philosophi, quoniam non videntes nolunt
„ credere, hic sibi conantur falsissimam prædicare, quantò superbiore, tantò
„ mendaciore virtute.

„ *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. Hinc vo-
„ bis exhortatorium & consolatorium præbere sermonem admonet nos Dominus
„ noster, cui dicitur in Psalmo: *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium*. *Psal. 41. 6.*
„ Ipse (inquam) qui spes nostra est in terra viventium, jubet ut vos alloqua- *S. Aug. Serm.*
„ mur in hac terra morientium; ut non respiciatis quæ videntur, sed quæ non *157. alias 23.*
„ videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, *De Verbis A-*
„ æterna. Quia ergo quod non videmus speramus, & per patientiam exspecta- *post.*
„ mus: merito nobis in Psalmo dicitur: *Exspecta Dominum, & viriliter age,*
& confortetur cor tuum, & sustine Dominum: „ Mundi enim promissa semper fal- *Psal. 26.*
„ lunt, Dei autem promissa numquam fallunt. Sed quia mundus quod pollicetur
„ hic videtur daturus, id est in hac terra morientium in qua nunc sumus; Deus
„ autem quod pollicetur, in terra viventium nobis daturus est; multi fatigantur
„ exspectare veracem, & non erubescunt amare fallacem.

„ *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. Docuit
„ nos Christus Jesus exemplo suæ passionis, quanta cum patientia in illo ambule-
mus,

„ mus : & firmavit nos exemplo suæ resurrectionis, quid ab illo patienter sperare debeamus. Quod non videmus quidem speramus: sed corpus sumus illius capitis, in quo jam perfectum est quod speramus. Quoniam qui resurrexit caput nostrum est, servat spem nostram. Et quia prius quam resurgeret, flagellatum est caput nostrum, firmavit patientiam nostram. Scriptum est enim: *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit*. Non itaque in flagello deficiamus, ut in resurrectionem gaudeamus.

Hebr. 12. 6.

Ignorantia & infirmitas hominis.

26. *Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Infirmitas nostra ex Adami vetustate & concupiscentia inabitante: fortitudo nostra ex caritate, quam Spiritus sanctus in cordibus nostris diffundit. Quæ major infirmitas & miseria, quam omnibus indigere; & quibus indigemus, postulare non posse; nescire quid nobis expediat, & proinde quid a Deo petere debeamus; ignorare quomodo petere oporteat ea ipsa, quæ alioquin utilia sunt ad salutem? Neque verò vulgus dumtaxat fidelium in hac ignorantia & infirmitate versatur, sed & ipsi Ecclesiæ Magistri, ipsi Apostoli. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*. Quod non ex modestia tantum Apostolus ait: Nam diu & ferventer oravit ut Romanos adire posset, nec tamen id cum vehementer optabat, consecutus est. Oravit ut auferretur a se stimulus carnis, utque a variis periculis liberaretur, nec tamen voti compos evasit. Similiter & Moises obsecrans ut Terram promissam ingrederetur, Jeremias pro Judæis, Abraham pro Sodomitis supplicantes, a Deo non sunt exauditi. Nesciebant ergo quid orarent, quid secundum Dei voluntatem esset, quid ad illius gloriam conducibilius, nisi Spiritus sanctus illorum infirmitatem adjuvaret, illisque intus dictaret preces dignas quæ exaudirentur, & illos postulare faceret quæ Deus concedere & facere decreverat. Petimus sæpe temporalia bona, & illa absolutè petimus, quæ salutem nostram impediunt, & damnationem nobis arcessunt pravo usu. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus* ... „ Molestiæ tribulationesque temporales plerumque prosunt, vel ad sanandum tumorem superbiæ, vel ad probandam exercendamve patientiam, cui probatæ & exercitatæ clarior merces uberiorque servatur; vel ad quæcumque flagellanda & abolenda peccata; tamen nos nescientes quid ista prosint, ab omni tribulatione optamus liberari... In his ergo tribulationibus quæ possunt & prodesse & nocere, quid oremus sicut oportet nescimus: & tamen quia dura, quia molesta, quia contra sensum nostræ infirmitatis sunt, universali humana voluntate, ut a nobis hæc auferantur, oramus. Sed hoc devotionis debemus Domino Deo nostro, ut si ea non abstulerit, non ideo nos ab eo negligi existimemus, sed potius pia patientia malorum, bona speremus ampliora: sic enim virtus in infirmitate perficitur. *Nonnullis quippe impatientibus Dominus Deus quod petebant concessit iratus, sicut contra Apostolo negavit propitius*. Nam legimus Israelitæ quid & quomodo rogaverint & acceperint, sed expleta concupiscentia, impatientia est graviter castigata. Dedit & regem petentibus secundum cor eorum, sicut scriptum est, non secundum cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulavit, ut probandus ejus famulus tentaretur. Exaudivit rogantes & immundos Spiritus, ut in multos sues legio dœmonum mitteretur. Hæc autem scripta sunt, ne forte se quisque magnipendat, si fuerit exauditus, cum aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus prosit; aut se abjiciat, & de divina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cum forte aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel a prosperitate corruptus penitus evertatur. In talibus ergo *quid oremus sicut oportet, nescimus*. Unde si aliquid contra quam oramus acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo,

S. Chrysostom. Hom. 14.

Cap. 1.

Quid oremus, sicut oportet, nescimus.

S. Aug. Epist. 130. alias 121. ad Probam c. 14.

Num. 11. 35. 1. Reg. 8. 7. Job. 1. 12. & cap. 2. 6. Luc. 8. 32.

„ do, hoc potius oportuisse quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè
„ dubitare debemus.

Nam quid oremus sicut oportet, nescimus. Quoties desideramus opus aliquod virtutis facere, idque ut implere possimus, oramus, videmur orare sicut oportet: sed tamen aliquando non ita se res habet. Quodcumque enim virtutis opus non est singulis hominibus congruum. Sic ei qui utiliter in actione posset proficere, non expedit contemplationis quies., & ècontrario. *Est via quæ videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem* (inquit Sapiens) *Sæpe* (inquit S. Gregorius) *qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt, & sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suæ quietis extincti sunt. Hinc namque est quod nonnulli inquieti spiritus, dum plus exquirunt contemplando, quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt; Magistri errorum fiunt ... Hos itaque contemplativa vita ultra vires assumpta cogit a veritate cadere, quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat sola activa custodire .... Rursum nisi quibusdam mentibus contemplativa vita potius quam activa congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus diceret, VACATE & videte quia ego sum Deus.*

Proverb. 14. 12.

S. Gregorius lib. 6. Moral. cap. 17.

Psal. 45. 27.

Quid oremus sicut oportet, nescimus. Motus enim & affectus cordis nostri discernere usquequaque non possumus. *Pravum est cor omnium & inscrutabile, quis cognoscet illud?* Ne quidem ipsum, sed solus Dominus. Sæpe nos latet utrum aliquid petamus ex ira, vel ex zelo justitiæ. Unde petitio filiorum Zebedæi repulsa est, quia licet divinæ gloriæ participationem Deique fruitionem postulare viderentur: tamen ex vana gloria & animi elatione eorum petitio procedebat.

Jerem. 17. 9.

S. Thom. Lect. 5.

Matt. 20.

27. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.* Solum Spiritum suum, solam voluntatem suam Deus audit: cum ergo Spiritum suum dat nobis ut oremus, vult efficaciter nobis dare quod rogamus. Postulat autem Spiritus sanctus, seu postulare facit electos destructionem imprimis peccati, & omnium pravarum affectionum, & perseverantiam in caritate graviores inter tentationes quibus pulsantur, & mala quibus affliguntur. Postulare autem facit *gemitibus inenarrabilibus.* Oratio enim gemitus est cordis, miseriam suam, indigentiam & impotentiam sentientis. Hoc negotium plus gemitibus agitur, quam vocibus. Oratio interpres desiderii, immo sanctum desiderium est. *Desiderium tuum, oratio tua.* Desiderium porro primus est amoris fructus. Solus igitur amor bona desideria format, adeoque bonas orationes fundit. Spiritus autem sanctus amor est; Igitur sine Spiritu sancto infirmitatem nostram adjuvante orare non possumus, qui nequidem dicere possumus, *Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto:* neque *sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est*, ait alibi noster Apostolus. Cum igitur initium orationis pia sit cogitatio, nulla nobis est ex nobis ipsis ad orandum sufficientia, sed tota est a Spiritu sancto. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.*

Spiritus sanctus non orare docet ac facit.

S. August.

28. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Rebus optimis abutitur cupiditas: malis bene utitur caritas. Christi doctrina, miraculis, exemplis abusi sunt Judæi; tot & tanta beneficia in illorum excæcationem, indurationem & perniciem cesserunt. Afflictiones, persecutiones, tentationes cedunt in bonum eorum qui Deum diligunt: Deo enim sive corripienti, sive consolanti; sive probanti, sive coronanti constanti dilectione in adversis rebus, non minus quam in prosperis adhærent. „ *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum:* Non solum ergo
„ illa quæ appetuntur ut suavia, verum etiam illa quæ ut molesta vitantur, quan-
„ do alia sic sumimus ne capiamur, alia sic ferimus ne frangamur, & secundum

Rebus optimis abutitur cupiditas, malis bene utitur caritas.

S. Augustinus Epist. 131. alias 156.

præ-

„ præcepta divina in omnibus gatias agimus ei, de quo dicimus: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*: &, *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas*. „ Neque enim revera, si fallacis prosperitatis semper hic tranquillitas arrideret, anima humana portum illum veræ certæque securitatis appeteret.

Psal. 33. 2.
Psal. 118. 71.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, &c. „ Usque adeo prorsus „ omnia, ut etiam si qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Discunt „ enim in ipsa via justa cum tremore se exultare debere, non sibi arrogando tamquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua, *Non movebimur in æternum*. Propter quod eis dicitur: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa*. „ Neque enim ait, & non veniatis ad viam justam, sed, *ne pereatis de via justa*: Quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qui jam ambulant in via justa, ut in timore Deo serviant, id est, *non altum sapiant, sed timeant*; non „ superbiant, sed humiles sint? Unde & alibi dicit, *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes*; exultent Deo, sed cum tremore, in nullo gloriantes, „ quando nostrum nihil sit; ut qui gloriatur, in Domino glorietur: ne pereant „ de via justa, in qua jam ambulare cœperunt, dum sibi hoc ipsum assignant, „ quod in ea sunt.

S. August. lib. De Corrept. & Gratia, cap. 9.
Psal. 29. 7.
Psal. 2. 12.
Rom. 11. 20.
Rom. 12. 16.

29. *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Certius indicium prædestinationis ad gloriam Christi Jesu, est conformitas humiliationibus & passionibus ejus. Oportuit Christum sic pati, & ita intrare in gloriam suam: oportuit humiliari usque ad mortem crucis, ut exaltaretur, & Primogenitus esset in multis fratribus ille qui Filius Dei naturalis & unigenitus erat: oportuit non suam facere voluntatem, sed voluntatem ejus qui miserat eum, æterni Patris. Frustra igitur sperant hereditatis ejus & gloriæ consortium adoptivi, nisi ejus humilitatem, patientiam, paupertatem, obedientiam, caritatem, mansuetudinem imitentur. Illum imitari nolle, quid aliud est quam divinæ adoptioni renunciare? *Qui servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare*. Conformitas imaginis Filii Dei nunc in homine interiori per gratiam & caritatem, cæterasque virtutes inchoatur; in cælo perficietur & consummabitur. „ Secundum „ hanc imaginem Filii, cui per immortalitatem conformamur in corpore, etiam „ illud agimus quod dicit idem Apostolus: *Sicut portavimus imaginem terreni*, „ *sic portemus imaginem cælestis*: ut scilicet qui secundum Adam mortales fuimus, „ secundum Christum immortales nos futuros, fide vera & spe certa firmaque teneamus. Sic enim nunc eamdem imaginem portare possumus, nondum in visione, sed in fide; nondum in re, sed in spe.

Certius indicium prædestinationis, est conformitas humiliationibus & Passionibus Jesu Christi.
1. *Joan.* 2. 5. 6.
S. Aug. lib. 14. *De Trinit. cap.* 18.
1. *Cor.* 15. 49.

30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit*. Connexionem illam admirabilem Decretorum Dei gratuitorum, efficacium, immutabilium, ex quibus nostra pendet æternitas, humiliter adorare, non superba curiositate scrutari debemus abyssum sapientiæ & judiciorum Dei. Qui vocati sunt ad fidem Christianam Catholicam, qui baptismo regenerati, & justificati; quibus datum est amissam justitiam recuperare per pœnitentiam; sperare debent & in Dei misericordia confidere, se aliquando æterna gloria donandos: sed hæc fiducia humiliores, vigilantiores, & fideliores reddat in observantia divinorum mandatorum, sine qua non patet aditus ad vitam, dicente Christo: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Satagant ut per bona opera certam suam vocationem & electionem faciant: San-

Fructus ex inscrutabili divinæ Prædestinationis decreto colligendi.

Sanctimoniam sectentur, sine qua nemo videbit Deum, & in ea perseverent usque in finem vitæ præsentis: *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Gratias ineffabiles agamus misericordiæ Dei, quos voluit liberantis; qui nullo modo arguere possemus justitiam universos in massa perditionis relinquentis & damnantis. „ Secundum propositum occultissimæ justitiæ bonitatisque suæ Deus, „ quos prædestinavit, illos & vocavit; & quos vocavit, ipsos & justificavit; quos „ autem justificavit, ipsos & glorificavit. Prædestinatio nostra non in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum, in ejus præscientia. Tria verò reliqua in „ nobis fiunt, vocatio, justificatio, glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ: sic enim cœpit Dominus evangelizare, *Agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cælorum.* Justificamur invocatione misericordiæ, & timore judicii. Hinc est quod dicitur, *Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me.* Non timet judicari, qui impetraverit ante salvari. Vocati, renuntiamus diabolo per pœnitentiam, ne sub jugo ejus remaneamus: justificati, sanamur per misericordiam, ne judicium timeamus: glorificati, „ transimus in vitam æternam, ubi Deum sine fine laudamus. *S. Augustinus Enarr. in Psal. 150. n. 3.* *Matt. 3. 2. & 4. 17.* *Psal. 53. 3.*

31. 32. *Quid ergo dicemus ad hoc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Deus pro „ nobis, ut prædestinaret nos; Deus pro nobis, ut vocaret nos; Deus pro nobis, „ ut justificaret nos; Deus pro nobis, ut glorificaret nos. Prædestinavit, antequam essemus; vocavit, cum aversi essemus, justificavit, cum peccatores essemus; glorificavit, cum mortales essemus. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* „ Prædestinatis a Deo, vocatis, justificatis, glorificatis, qui vult adversari, paret se si potest bellare contra Deum. Ubi enim audivimus, *Si Deus pro nobis quis contra nos?* Nisi qui Deum vincit, non lædit nos. Et quis est qui vincit „ Omnipotentem? Quicumque reluctari voluerit, sibi nocet ... In his autem quatuor rebus, quas commendavit Apostolus insignes, quæ pertinent ad eos pro „ quibus est Deus, id est, prædestinatione, vocatione, justificatione, glorificatione, considerare debemus quid jam habeamus, & quid adhuc exspectemus. „ In his enim quæ jam habemus, Deum laudemus largitorem: in his quæ nondum habemus, teneamus debitorem. *Debitor enim factus est, non aliquid a nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo* ... Dicere illi non possumus, „ Redde mihi, quia dedi tibi. *Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei?* Sed, *Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti: & hoc tu fecisti, quia laborantes juvisti.* Promissa proculdubio sua implebit, qui fidelis est in verbis suis, qui etiam infiniti pretii pignus dedit bonitatis erga nos suæ, Filium suum unigenitum: *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum,* pro nobis, cum adhuc peccatores essemus, tradidit illum morti crucis, ut pretium redemptionis nostræ, ut victimam expiationis nostræ, ut mediatorem reconciliationis nostræ: *Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Quid a mundo reformidet? quid non speret a Deo, qui donum illud ineffabile cognoscit, æstimat, colit, diligit, dignamque datore & dono vitam agens, summopere cavet ne id sibi fiat inutile ad salutem? *S. Augustin. Serm. 158. alias 16. de Verbis Apostoli.* *Rom. 11. 35.*

33. 34. *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat; quis est qui condemnet?* Cum pro nobis mortuus sit Christus, & pro membris suis satisfecerit, nihil illa debent amplius justitiæ Dei, quamdiu per gratiam baptismalem in illo manent; & si ab illa gratia per aliquod peccatum morte dignum electi exciderint, ex illo resurgunt per pœnitentiam, & justificati discedunt ex hoc mundo. Nulla igitur accusatio nocere potest iis quos Deus elegit ut sint sancti. Unde S. Joannes in divina Apocalypsi scribit: *Projectus est accusator fratrum nostrorum.* Nemo damnare potest, quos Deus absolvit, justosque declarat & pronuntiat. *Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet?* Certè non damnabit ipsos Pater, qui *Apocal. 12.* *Job. 34. 29.*

proprium Filium suum pro ipsis dedit: non Filius, qui morte sua peccata illorum expiavit ut victima propitiationis, qui resurrectione sua justitiam illis peperit, qui evectione sua ad dexteram Dei Spiritum sanctum in illos effudit, qui interpellatione sua ut Mediator & Advocatus meritum suum illis efficaciter applicat. *Christus Jesus qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

Electos nihil a Christo separare in perpetuum potest.

35: 36. 37. *Quis ergo nos separabit a charitate Cristi? Tribulatio, an angustia? an fames?* &c. O admirabiles vias Domini! quod reprobos a Christo separat, electos illi intimius conjungit. Nec malorum timor, nec bonorum periturorum amor illos a caritate Christi separare potest, in quo & securum contra mala omnia refugium, & bonorum omnium cumulum reperimus. Qui mortem, infernumque vicit, nos a malis omnibus hujus vitæ servare poterat: Sed illi gloriosius, nobisque longe utilius est illa per gratiam ipsius patiendo vincere. Non solum autem universa mala temporalia vincunt electi, sed inter hæc de peccato, & de se ipsis triumphant, in caritate Christi perseverando usque in finem. „ *Sed in his* „ *omnibus superamur propter eum qui dilexit nos.* Major certe libertas necessaria est (inquit S. Augustinus) adversus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt, dono perseverantiæ munita atque firmata, *ut cum omnibus* „ *amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus:* Hoc sanctorum martyria docuerunt. Adam terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio, non stetit in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate: Sancti verò in regnum Dei per gratiam ejus prædestinati, non dico terrente mundo, sed sæviente ne starent, steterunt in fide; cum videret ille bona præsentia quæ fuerat relicturus, isti futura quæ accepturi fuerant non viderent. *Unde hoc, nisi donante illo, a quo misericordiam consecuti sunt ut* „ *fideles essent, a quo acceperunt Spiritum non timoris, quo persequentibus cederent, sed virtutis & caritatis & continentiæ, quo cuncta minantia, cuncta invitantia, cuncta cruciantia superarent?*

S. August. lib. De Correptione & Gratia cap. 12.

Electi certissimè perseveraturi sunt in bono.

38. 39. *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à caritate Dei,* &c. Quo magis à creaturarum amore separati sumus, & Christo Jesu divina caritate magis adhæremus, ejus Evangelium corde & opere nos diligere comprobantes, eo magis confidere possumus nos esse de numero electorum, quos in Christo Jesu Deus ab æterno dilexit, ut illius membra essent, & per illum vitam consequerentur æternam. *Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.* Certi sumus prædestinatos omnes esse perseveraturos in bono. *Certus sum* (inquit Apostolus in eorum persona loquens) „ Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam a Patre luminum, a quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum, sperare debetis & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere, non vos esse à prædestinatione populi ejus alienos; quia etiam hoc ut faciatis ipse largitur. *Absit autem à vobis ideo desperare de vobis, quoniam* „ *spem vestram in ipso habere jubemini, non in vobis.* Maledictus enim omnis qui spem habet in homine: *&*, Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine; *quia* Beati omnes qui confidunt in eo. *Hanc spem tenentes, servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: quoniam de vita æterna, quam filiis promissionis promisit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo potest esse securus, nisi consummata fuerit ista vita, quæ tentatio est super terram: sed faciet nos perseverare in se usque in ejus vitæ finem, cui quotidie dicimus,* „ *NE nos inferas in tentationem.*

S. Augustinus De Corrept. & Gratia, cap. 7.

S. August. lib. de Dono perseverantiæ, c. 22.

Jerem. 17. 5. Psal. 117. 8. Psal. 2. 13. & 18.

Cer-

Certus sum quia neque mors, neque vita &c. neque creatura alia, poterit nos separare a charitate Dei. „ Non est amandus Deus propter bona promissa, sed illa „ propter ipsum expetenda. Neque enim qui sincere in aliquem divitem affectus „ est, eum propter opes & facultates diligit: sed propter suum in eum affectum, „ res etiam, quæ ad eum pertinent, diligit. Ita etiam divinus Apostolus, Nol- „ lem, inquit, habere regnum cœlorum, & omnia quæ videntur & intelligen- „ tia percipiuntur, sine dilectione in Christum. Si quis autem mihi tum præ- „ sentia, tum futura molesta & aspera proposuerit, & temporalem atque æternam „ mortem, & longissimum in gehenna supplicium una cum dilectione Christi, „ lubentius & alacrius hæc susciperem, quam illa magna ac præclara, & quæ „ verbis exprimi nequeunt, Dei dilectione frustratus. Hanc itaque ut habeamus, „ & supplices a Deo contendamus, & omne studium adhibeamus, ut Apostoli ve- „ stigia sequentes, digni Apostolicis tabernaculis habeamur.

Theodoret.

Deus non est amandus propter bona promissa tantum: sed illa propter ipsum expetenda.

CAPUT IX.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientiâ mea in Spiritu sancto: Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Quia sæpe male à Judæis tractatus fuerat Paulus, contra in summo honore habitus apud Christianos è Gentibus vocatos, credi poterat aut illis infensus, aut in istos propensior, suspicionem hanc longè a se amolitur, & mirabilem dilectionem suam erga Judæos confirmat jurejurando, tres advocans testes doloris sui ob incredulitatem & reprobationem Judæorum, scilicet Christum, conscientiam suam, & Spiritum sanctum. *Veritatem dico in Christo:* Rem veram sincerè & ex animo loquor, non in cujusquam gratiam. Christus mihi testis est sed & conscientia mea testimonium mihi perhibet per Spiritum sanctum eam regentem. Quod continuum & gravissimum dolorem, qualis est parturientium, in corde patior ex reprobatione & cæcitate Judæorum fratrum meorum secundum carnem.

3. 4. 5. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: Quorum Patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.* Optarem ego ipse qui Christum ita diligo, ut nihil ab ejus Charitate me separare possit, optarem excludi a Christi gloria & consortio (*si fieri posset, si liceret,*) ut Judæi salvi fierent, & ne videretur Deus illorum majores decepisse, promissioque Abrahamo facta intercidere. Una igitur Dei gloria, & Judæorum salus Paulum urgebant, illudque ab illo exprimebant desiderium, non absolutum, quo salutem suam æternam devoveret, sed conditionatum, si fieri posset ut Christum semper diligens ab ejus consortio & gloria esset alienus; ne Deus ob reprobationem Judæorum blasphemiis inhonoraretur. Unde vers. 7. subdit: „ *Non autem quod exciderit verbum Dei,* declarans id se optare, si fieri posset, propter verbum Dei, hoc est propter promissionem Abrahamo factam. „ Quemadmodum enim Moyses videbatur quidem pro Judæis legatione fungi, „ rem verò totam pro Dei gloria agebat, cum ait: *Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam,*

Quo sensu S. Paulus optaverit anathema esse a Christo pro fratribus.

S. Joan. Chrysostom. Hom. 15.

aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.... Ne quaeso dicant Ægyptii, Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus; & deleret è terra: Quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. „ Ita & Paulus, Ut ne (inquit) „ dicant quod Dei promissio excidit, & quæ promisit, falsò promisit, velim ana- „ thema fieri. Hac velut hyperbolica locutione magnitudinem sui erga Judæos amoris S. Paulus exprimit. *Qui sunt cognati mei secundum carnem*, id est, ejusdem generis, Abrahami & Jacob, cui nomen Israel divinitus impositum est, posteri. *Quorum adoptio est filiorum*, quos Deus, præteritis aliis gentibus sibi in peculium elegit & filios nominavit, * atque ut tales fovit. *Quorum adoptio est filiorum, & gloria*; præ cæteris gentibus, ratione legis illis à Deo datæ: *Non enim fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. 2. Ratione miraculorum in illius populi gratiam à Deo editorum. 3. Ratione Prophetiarum & promissionum. 4. Ratione protectionis singularis. *Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis*. Hinc præcipua Israelitici populi gloria & celebritas. Horum est *& testamentum*, id est fœdus & pactum multiplex, de terra promissionis, de terrena prosperitate & victoriis adversus hostes, de Sacerdotio & regno. *Et legislatio, & obsequium, & promissa.* His Lex a Deo lata, & cultus sacer ac divinus præscriptus, & promissiones magnificæ illis à Deo factæ sunt. *Quorum Patres*. Qui progenitores habent Sanctos Patriarchas Abraham, Isaac, & Jacob, qui promissa acceperunt de Christo; quæ à Deo impleta sunt, siquidem ex Israelitis Christus natus est, *Et ex quibus Christus secundum carnem*, * *qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.* Verus Deus, nihilo Patre inferior, super omnia Deus, super omnia benedictus, id est, laudibus in omnem æternitatem celebrandus. *Amen.* Hoc Versu Arianorum & Socinianorum Hæresis expugnatur. Cum verò tanta sint Judæorum privilegia, cum tam magnifica promissa, tot beneficia acceperint à Deo, his omnibus honoribus & bonis exciderunt. Propterea discrucior, ait Apostolus; ac si diceret: *Vellem ab eo choro separari atque alienari, qui Christum circumdat, non ab ipsius amore (absit) sed & illâ fruitione & gloria privari sustinuerim, ut ne Dominus meus convitio afficiatur, malèque audiat; ne dicant quod res ipsæ velut in scena factæ sunt: Aliis promisit, & aliis dedit: ex aliis genitus est, & alios salvos fecit! Judæorum majoribus pollicitus est; illorum autem prole derelicta eos qui ipsum nunquam agnoverant in illorum bona introduxit. Illi in Legis meditatione, in Prophetarum lectione laborarunt; & qui ab aris & ab idolis nuperrimè rediere, facti sunt illis superiores. Ne igitur hæc de Domino Deo dicantur (quamquam injustè dicantur) & a cælorum regno libens exciderem, & ab illa arcana gloria, adversaque omnia tolerarem, maximam omnium consolationem mihi adfore existimans, si amplius non audiam convitiis eum affici, cujus amore tantopere ardeo.* Vide eumdem Chrysostomum lib. *De Compunctione cordis*, cap. 8.

Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Hormah, id est, Anathema Hæbreis dicebatur homo sceleratus vel res quæpiam, quæ cum exsecratione ita funditus delebatur, ut quoad fieri posset, nihil ejus reliquum maneret, * quomodo jussu Dei deleta est urbs Jericho (*Josue* 6. 17. *Numer.* 21. 2. 3. *Ju-*

Exod. 32. 31. 32. & 12.

Theodoretus S. Isidorus Pelus. lib. 2. *Epist.* 58. *Photius Epist.* 216. *Theophylactus, Oecumenius.*

* *Exodi* 4. 22. 23. *Hac dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi.*

Psal. 147.

Psal. 125.

* Vorstius, aliique Sociniani punctum ponunt post hæc verba *secundum carnem*, ut hæc sententia de solo Deo Patre intelligatur, *qui est super omnia Deus, benedictus* (supple, *sit*) *in sæcula*. Sed per solam virgulã hæc verba a præcedentibus distinguenda, ita ut ad Christum referantur, Codices omnes Græci, Latini, Syriaca Versio, series contextus, veterum interpretum summa consensio, probant contra neotericos illos Scripturarum interpolatores, & divinitatis Christi Domini hostes.

* Josue 6. 17. *Sitque civitas hæc anathema*. Numer. 21. 2. 3. Israel voto se Domino obligans ait: *Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est anathema*. Judic. 1. 17. *Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephath, & inter-*

2. 3. *Judic.* 1. 17. *Malach.* 4. 6. 1. *Machab.* 5. 5.) Græci vocabant *anathemata* homines sceleſtiſſimos qui ingruente clamitate publica ad Urbis luſtrationem Diis Manibus & inferis mactabantur. Atque eo ſenſu hoc in loco ſumi vocem *anathema*, prout ſignificat deſtructionem ſeu occiſionem corporalem, qua quis cum execratione de vita hominumque ſocietate exterminatur, vult S. Hieronimus Epiſt. 151. ad Algaſiam Quæſt. 9. *Cerne* (inquit) *Apoſtolum quantæ charitatis in Christum ſit, ut pro illo cupiat mori, & ſolus perire, dummodo omne in illum credat hominum genus; perire autem non in perpetuum, ſed impræſentiarum. Qui enim perdiderit animam ſuam pro Chriſto, ſalvam faciet eam. Unde & de 43. Pſalmo aſſumit exemplum: Quoniam propter te mortificamur tota die, reputati ſumus ut oves occiſionis. Vult ergo Apoſtolus perire in carne, ut alii ſalventur in ſpiritu; ſuum ſanguinem fundere, ut multorum animæ conſerventur. Quòd autem anathema interdum occiſionem ſonet, multis veteris Inſtrumenti teſtimoniis probari poteſt.*

terfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis Horma, id eſt anathema. Malach. 4. 6. *Ne fortè veniam, & percutiam terram iſtam anathemate.* 1. Machab. 5. 5. *Et anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erât.*

Hanc expoſitionem quæ fortè planior eſt, probabilior, & convenientior, S. Joannes Chryſoſtomus durioribus verbis refellit, eo maximè argumento quòd ſe optare dicat S. Paulus *Anathema eſſe à Chriſto pro fratribus*: Mors autem corporis illum non ſeparaſſet à Chriſto, immo illi magis conjunxiſſet, unde alibi ait: *Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*. Verùm illud, *a Chriſto*, commode exponi poteſt, *propter Chriſtum*, vel ob amorem Chriſti, ut S. Hieronymus intellexit, *Optabam anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis*. Id eſt, Vitam meam corporalem devovere optarem, & mortem ſubire propter Chriſtum, ut Judei fratres mei ſalutem æternam conſequantur. At, objicit S.Chryſoſtomus: Nihil magnum eſſet ac ſingulare quòd paratus eſſet Paulus mori pro Judæis. Immo verò iſtud ſingularis & eximiæ dilectionis argumentum eſt. Joannis 10. 11. *Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis*. Et cap. 15. 13. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Et maximum dilectionis erga nos ſuæ argumentum dedit Deus, *Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*. Utramque interpretationem Photius approbat *Epiſt.* 216.

Cap. ſuperiori, verſ. 32.

6. 7. 8. *Non autem quòd exciderit verbum Dei*. Quæ de Judæorum reprobatione & caſu, & de Gentium vocatione in eorum locum dicam, non evertunt verbi Dei veritatem, & divinarum firmitatem promiſſionum: Neceſſe eſt enim impleri omnia quæ Deus decrevit, prædixit, promiſit; nec id meo dolore, vel alia cauſa impediri poteſt: ſed in ſolis Fidelibus Dei ſermo implebitur. *Non enim omnes qui ex Iſrael ſunt, ii ſunt Iſraelitæ*. Non omnes qui ex Jacob Patriarcha ſunt carnaliter progeniti, ſunt, à Deo electi, & beatæ illius viſionis candidati, ſive ex eorum felici numero ad quos propriè pertinent promiſſiones ſalutis: *Neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii*. Nec quicumque ex ſemine Abraham propagati ſunt, propterea cenſendi ſunt ejus filii, quod ſpectat jus hereditatis, benedictionem, & promiſſiones. *Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen*. Abramo dictum eſt, *Geneſ.* 21.) Sed Iſaac cum iis qui ex illo genus ducent, vocabitur ſemen tuum, in quo promiſſiones ſemini tuo factas adimplebo. *Id eſt, non qui filii carnis, hi filii Dei; ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine.* Id autem allegoricè ſignificat, non omnes qui ex Abraham conſueto naturæ ordine progeniti ſunt, adoptatos eſſe in filios Dei: ſed eos ſolos qui regenerati ſunt ſecundùm ſpiritum per gratiam fidei, ſecundùm promiſſionem ſancto Patriarchæ à Deo factam his verbis, *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ*, ſive ex Abrahamo carnaliter progeniti ſint, ſive non, ſive Judæi ſint, ſive Gentiles, à Deo habendos pro vero ſemine Abrahæ: ſicut etiam Iſmael ſecundùm carnem natus non eſt computatus in ſemine, nec heres fuit; ſed Iſaac

Judæorum reprobatio, & vocatio Gentium.

Geneſ. 22. 18.

ſecun-

secundùm promissionem natus. Confer cum *Galat.* 4. 22. 23.

9. *Promissionis enim verbum hoc est*, scriptum Genes. 18. 10. *Secundùm hoc tempus*; post annum hoc ipso tempore, *veniam ad te*, (verba sunt Angeli, Abrahamo Dei nomine loquentis, ex Versione LXX. Interpretum) *& erit Saræ filius*: Sara conjux tua, licet vetula & sterilis, ex te filium habebit.

10. *Non solùm autem illa: sed & Rebecca, ex uno concubitu habens Isaac patris nostri.* Non solùm autem Sara filium promissionis peperit Abrahamo, Isaacum scilicet typum Christi & omnium in ipso electorum, sicut Ismael ex Agar genitus typus erat reproborum: sed & *Rebecca* eodem tempore duos geminos concepit ex Isaac patre nostro, scilicet Jacob & Esaù, quorum prior filius fuit promissionis, & typus alectorum; posterior filius dumtaxat carnis, & typus reproborum. Judæorum superbiam retundit Apostolus, qui se justos esse confidebant, & salvos fore propter merita patrum. Vanam esse illorum fiduciam ostendit exemplo duorum filiorum Abraham, quorum unus electus, alter reprobus. Ne quis verò id matrum diversitati adscriberet, quia Isaac de libera, Ismael de ancilla natus est; aut diversitati meritorum patris, quia Ismaelem genuit incircumcisus, Isaac autem circumcisus: altero exemplo ostendit filiorum electionem in parentum conditionem aut merita non esse refundendam, scilicet Jacob & Esaü, quorum unus promissionis filius fuit, & à Deo electus, typusque prædestinatorum; alter filius dumtaxat carnis, reprobus & typus reproborum. Quamvis eodem partu, ex eadem matre libera, & eodem concubitu Isaaci Patriarchæ nati essent.

11. 12. 13. *Cùm enim nondum nati fuissent*, gemelli fratres, immo ante conceptionem quæ nativitas est in utero, *aut aliquid boni egissent aut mali*, quo amorem vel odium mererentur (*ut secundùm electionem propositum Dei maneret.*) ut decretum Dei æternum gratuitò unum præ alio eligentis & à perditionis massa discernentis firmum staret, ac immutabiliter impleretur: *Non ex operibus*, etiam futuris & prævisis, id est non propter opera bona vel mala: *Sed ex vocante dictum est ei.* Sed propter vocationem & electionem Dei, dictum est Rebeccæ: *Quia major serviet minori.* Major natu, scilicet Esau, serviit minori, scilicet Jacob, translato jure primogenituræ. Idumæi Esaù posteri Israelitis Jacobi posteris servierunt, à Davide debellati, usque ad tempora Joram filii Josaphat, quibus jugum excusserunt. Esau Jacob invitus sarviit ad ejus salutem, Deo persecutionem ejus ordinante ad probationem sancti fratris. Prior ille sensus litteralis est, ut patet ex divino ad Rebeccam oraculo: *Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur: populusque populum superabit, & major serviet minori.* De duobus igitur illis populis dictum est, *Major serviet minori*, quod tamen de duobus fratribus, quatenus duorum populorum patres & capita futuri erant, dictum Apostolus rectè refert. Alter sensus allegoricus est, sed à Spiritu sancto per Apostolum loquente æquè intentus. Serviunt planè reprobi electis inviti ad eorum sanctificationem & salutem, disponente Deo, & omnia illis vertente in bonum. Omnia enim propter electos, ut ipsi salutem consequantur in Christo Jesu. *Omnia vestra sunt* (inquit alibi S. Paulus) *vos autem Christi, Christus autem Dei.* Quod autem de gratuita electione Jacob & de reprobatione Esau dicit Apostolus, confirmat ex Oraculo Malachiæ Prophetæ: *Sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Deus illo responso, *Major serviet minori*, significat id quod multò post ex ejus persona scriptum est à Malachia Propheta, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Non solùm autem significant Propheta & Apostolus planè constitutum à Deo præferre Israelitas Idumæis in beneficiis temporalibus; seu minùs dilexisse, posthabuisse, neglexisse, & quasi non curasse atque contempsisse Esau & Idumæos ejus posteros

Genes. 25. 23.
2. Reg. 8. 14.
4. Reg. 8. 22.

Gratuitæ Prædestinationis doctrina ab Apostolo tradita.

tos comparatè ad Jacob & Israelitas, (ut recentiores quidam, viri cæteroquin eruditi commentantur) sed ad Jacob & Esau, & quatenus singulares erant personæ, & quatenus typi, hic reproborum, ille prædestinatorum, hunc locum esse referendum ostendit Apostoli scopus, qui de electione ac vocatione ad vitam æternam, deque rebus spiritualibus loquitur, ac probat non omnes Israelitas esse Dei filios, vitæque æternæ heredes. Odium igitur & dilectio hic absolutè, non comparatè intelligenda sunt. Odium Esau æternam ejus reprobationem significat, dilectio Jacob æternam ejus electionem ad regnum cæleste & sempiternam felicitatem. Utrumque ad immutabile Dei propositum, seu ad summum divinæ voluntatis ac libertatis arbitrium referendum esse, ex hoc Apostoli loco demonstratur, hoc tamen discrimine, quòd prædestinatio est ex divinæ voluntatis proposito æternóque decreto, & quoad terminum, scilicet vitam æternam, & quoad media illuc perveniendi, scilicet gratiam, bona opera, perseverantiam: reprobatio autem quoad terminum dumtaxat, scilicet pœnas æternas reproborum, non verò quoad media, scilicet peccata, pravasque voluntates. Unde voluntatem quidem significat Dei permittendi ut aliqui ab ultimo fine excidant, & in peccata cadant, & inferendi damnationis pœnam pro peccatis: non verò voluntatem ut peccent, aut ullam ad eorum peccata cooperationem. Reprobatio propositum est Dei, quo ab æterno constituit aliquos relinquere in massa perditionis, & propter peccatum sive originale solum, sive actualia, æternæ damnationi addicere. Prædestinatio propositum Dei est, quo ab æterno aliquos eligit, & à massa perditionis discernit, aliisque præparat beneficia sua, seriem scilicet gratiarum, & donum perseverantiæ, quibus certissime liberentur & salventur.

Hunc Apostoli sensum assecutus est & exposuit S. Augustinus, quem Deus Mysteriorum prædestinationis & gratiæ doctorem & interpretem optimum Ecclesiæ suæ dedit, Epistola 194. aliàs 105. ad Sixtum, * ubi contra Pelagianos sic loquitur. *Non itaque misericordiæ gratuitæ Dei pertinacissima adversentur insania ..... Nec de inscrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque caussa super alium veniat misericordia ejus, super alium maneat ira ejus. Qui enim sunt isti qui respondeant Deo, quandoquidem ille Rebeccæ habenti geminos ex uno concubitu Isaac patris nostri, cùm illi nondum nati nihil egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum ejus maneret, electionem scilicet gratiæ, non debiti, electionem qua eligendos facit ipse, non invenit; non ex operibus, sed ex vocante dicit, Minori serviturum esse majorem. In quam sententiam beatus Apostolus etiam testimonium Prophetæ longè posterioris assumpsit;* Jacob dilexi, Esau autem odio habui! *ut intelligeretur hoc apertum postea per Prophetam, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei prædestinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid oderat in Esau, antequam natus fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam, quam nullam ille fecerat; neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse fecerat. Mirum est autem cùm his coarctantur angustiis, in quanta se abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis.* „ Ideo, *inquiunt*, nondum na-
„ torum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera prævidebat.
Quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objecta quæstione, non id potius tam breve, tam apertum, tam (sicut isti putant) verum absolutumque respondit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis nec aliquid agentibus boni aut mali rectè dici potuerit, quòd unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, ipsa sibi objecta quæstione motum exprimens auditoris. „ Quid ergo dicemus? *inquit*,
„ Num-

* Cap. 8.

Ratio Prædestinationis sola Dei misericordia, ratio reprobationis peccatum originale.

„ Numquid iniquitas apud Deum? absit. *Hic ergo erat locus ut diceret quod isti* „ *sentiunt*; Futura enim Deus opera prævidebat, quando minori majorem serviturum esse dicebat. *Non autem hoc Apostolus dicit, sed potius ne quisquam de suorum operum audeat meritis gloriari, ad Dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere quod dixit. Cum enim dixisset.* „ Absit ut sit iniquitas apud Deum; *tamquam ei diceremus, Unde hoc ostendis, cum asseras non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, Major serviet minori?* „ Moysi enim dicit, *inquit*, „ Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misertus fuero. „ Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. *Ubi nunc merita, ubi opera vel præterita vel futura tamquam liberi arbitrii viribus adimpleta vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apostolus de gratuitæ gratiæ, hoc est veræ gratiæ commendatione sententiam? Nonne stultam fecit Deus hæreticorum sapientiam? Quid autem agebatur, ut hoc Apostolus diceret, ut eorum geminorum commemoraret exemplum? Quid persuadere moliebatur? Quid inculcare cupiebat? Nonne hoc quòd ipsorum oppugnat amentia, quòd superbi non capiunt, quod sapere nolunt, qui ignorantes Dei justitiam & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti? De ipsa quippe gratia satis agebat Apostolus, & ideo promissionis filios commendabat: Quod enim promittit Deus, non facit nisi Deus. Habet namque aliquid rationis & veritatis, ut homo promittat, & Deus faciat: ut autem homo se facere dicat quod promiserit Deus, superbæ impietatis est reprobus sensus.*

Intentio igitur intuenda est Apostoli, quomodo propter gratiam commendandam nolit eum de quo dictum est, Jacob dilexi, *nisi in Domino gloriari: ut cùm ex eodem patre, eadem matre, uno concubitu antequam aliquid egissent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Jacob ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum, cum quo habuit communem caussam, videt per justitiam meruisse damnari, nonnisi per gratiam se potuisse discerni. Nondum enim nascentibus, nec agentibus bonum aut malum, ut secundùm electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocante dictum est ei, Major serviet minori.*

Et Enchiridii cap. 98. *Ambo itaque gemini natura filii iræ nascebantur, nullis quidem operibus propriis, sed originaliter ex Adam vinculo damnationis obstricti. Sed qui dixit,* Miserebor cujus misertus ero, *Jacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esau autem odio habuit per judicium debitum. Quod cum deberetur ambobus, in altero alter agnovit non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quòd in eadem caussa idem supplicium non incurrit; sed de divinæ gratiæ largitate.*

14. 15. *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit.* Objectioni occurrit Apostolus. An hoc docemus, quod nos docere quidam effutiunt, A Deo quædam injuste fieri? Id enim sequi videtur, si Deus alios eligit, alios reprobat nulla meritorum habita ratione. Sed absit ut Deum injustum dicamus, quod ipsius naturæ planè repugnat. Injustus certè non est, cùm iis quos ipsi lubet eligere, gratiam facit. *Moysi enim dicit,* Exodi 33. 19. postquam in cultu vituli aurei omnes peccaverant; *Miserebor cujus misereor; & misericordiam præstabo, cujus miserebor.* Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Nemini quicquam debeo, gratiam facio quibus volo. Ubi debitum non est, non est injustitia si uni præ alio beneficia dispensentur. Electio porrò, prædilectio, & liberatio unius ex communi massa perditionis, in qua alter relinquitur, non est opus justitiæ; nec cuiquam jure debita, sed solius misericordiæ, & merè gratuita: nullam igitur habet rationem præter divinam voluntatem. Qui hic miscent prævisionem operum, iis & sensus verborum apertissimus,

mus, & mens atque scopus Apostoli refragantur. *Quis nisi insipiens Deum iniquum putet, sive judicium pœnale ingerat digno, sive misericordiam præstet indigno?* ait S. Augustinus.

16. *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Quòd quis sit electus à Deo ad vitam æternam, non est ex merito bonæ voluntatis, neque ex meritis bonorum operum exteriorum præcedentium aut prævisorum, quæ cursus nomine metaphoricè significantur; sed ex solo ac libero beneplacito Dei miserentis. „ Verumtamen si homo ejus ætatis est ut ratione jam utatur, non „ potest credere, sperare, diligere, nisi velit, nec pervenire ad palmam su„ pernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit. Quomodo ergo *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, nisi quia & ipsa *voluntas* sicut scriptum est, *à Domino præparatur?* „ Alioquin si propterea dictum est, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est* Dei, quia ex utroque fit, id est, & volun„ tate hominis & misericordia Dei: ut sic dictum accipiamus, *Non volentis,* „ *neque currentis sed miserentis est Dei*, tamquam diceretur, Non sufficit sola „ voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: non ergo sufficit & so„ la misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis: ac per hoc si rectè „ dictum est, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia id „ voluntas hominis sola non implet; cur non & è contrario rectè dicitur, Non „ miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola „ non implet? Porrò si nullus dicere Christianus audebit, Non miserentis est „ Dei, sed volentis est hominis, ne Apostolo apertissimè contradicat: restat „ ut propterea rectè dictum intelligatur, *Non volentis, neque currentis, sed mise*„ *rentis est Dei*, ut *totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat* „ *adjuvandam, & adjuvat præparatam*. Præcedit enim bona voluntas hominis „ multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est „ & ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis Eloquiis, *Et misericordia ejus præ*„ *veniet me*; &, *Misericordia ejus subsequetur me*. Nolentem prævenit, ut ve„ lit; volentem subsequitur, ne frustra velit.

Enchiridii loco supra laudato, & lib. 1. ad Simplicianum Quæst. 2.

Proverb. 8. 35. secundùm LXX.

In prædestinationis, vocationis, justificationis & glorificationis negotio totũ Deo detur.

Psal. 58. 11. *Psal. 22. 6.*

Hæc S. Augustini expositio; quam adducit & Libro *de Gratia & libero arbitrio* cap. 7. *lib. 1. ad Simplicianum* Quæst. 2. & *Epist. 217. alias* 107. *ad Vitalem*, meritò præponenda est interpretationi Græcorum, scilicet S. Gregorii Nazianzeni Oratione 31. S. Ioannis Chrysostomi Hom. 16. in hanc Epistolam & Hom. 12. in Epist. ad Hebræos, Photii, Theophylacti, Oecumenii, qui hunc locum ita intelligi volunt: *Non solum volentis, nec currentis solum hominis, sed etiam miserentis est Dei.* Cui expositioni favet etiam S. Hieronymus *libro 1. Dialog. adversus Pelagianos*.

S. Joannes Chrysost. Theodoretus, Theophylact. Oecumenius, & ex Latinis S. Hieronymus in Epist. ad Hedibiam Quæst. 10. hæc verba, *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, versumque præcedentem, & sequentes usque ad vigesimum, sic exponunt tamquam pertineant ad confirmationem objectionis ab adversario quopiam oppositæ contra justitiam Dei: sed ex serie omnium sententiarum, & ex stylo ac more S. Pauli apparet in his omnibus Versibus contineri rationem negationis quà repulerat objectionem Vers. 14. comprehensam. *Quid ergo dicemus, Numquid iniquitas apud Deum? Absit*. Illam tamen Græcorum interpretationem absit ut spernamus, quam & S. Hieronymus secutus est, & S. Augustinus lib. *De Prædestinatione sanctorum* cap 8. commemoravit, nec sprevit: sed Augustini ipsius & S. Thomæ interpretationem magis consonam esse menti Apostoli existimamus, & Pelagianæ Hæresi profligandæ aptiorem.

17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut osten-*

Nulla est iniquitas Dei quosdam reprobantis, sive in massa perditionis relinquentis.

S. Thomas in hunc locum.

dam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra. Nullam esse injustitiam Dei gratuitò & sine meritis eligentis; nullam non eligentis, sed reprobantis, & in massa perditionis relinquentis, jam ostendit Apostolus. Postremam hanc de reprobatione veritatem Pharaonis exemplo confirmat, cujus cor Deus induravit, non solùm non largiendo gratiam, nec tantùm permittendo ut in peccata laberetur, sed multa tam intus quàm foris operando, quæ illi contumaciæ majoris occasio forent, signa scilicet & prodigia, quæ & ejus duritiem, & Dei in eo puniendo justitiam comprobarent. Sensus ergo est: Deus in Scriptura dicit Pharaoni *Exodi* 9.16. Posui te & servavi te usque nunc ad eum finem, ut circa te potentiam meam divinam exerceam tot & tanta signa edendo, quorum malo usu deterior fias, & contumaciæ mensuram implendo, graviores tibi pœnas arcessas; & sic nomen meum celebretur apud Gentes, totique orbi metus incutiatur. Hæc de Pharaonis, & aliorum induratione, & de justitia Dei erga illos doctrina, est S. Augustini Libro *De Gratia & Libero arbitrio* cap. 20. & 21. ubi ex pluribus Scripturæ testimoniis colligit, *Operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, judicio utique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen justo. Fixum enim debet esse & immobile in corde vestro, quia non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc quando legitis in litteris veritatis, a Deo seduci homines, aut obtundi vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, ut juste ista paterentur;*

Proverb. 19.3.

ne incurratis in illud Proverbium Salomonis. „ Insipientia viri violat vias ejus, „ Deum autem causatur in corde suo. *Gratia verò non secundùm merita hominum datur, alioquin gratia jam non est gratia: quia ideo gratia vocatur, quia gratis datur. Si autem potens est, sive per angelos, vel bonos vel malos, sive quocumque alio modo operari etiam in cordibus malorum, pro meritis eorum, quorum malitiam ipse non fecit, sed aut originaliter tracta est ab Adam, aut crevit per propriam voluntatem: quid mirum est, si per Spiritum sanctum operatur in cordibus electorum suorum bona, qui operatus est ut ipsa corda essent ex malis bona?*

Quomodo Deus indurat peccatores?

S. Aug. Enchiridii cap. 99.

Idem Lib. De Gratia & libero arbitrio, c. 23. & Epist. 194. alias 105. ad Sixtum. Lib. 1. ad Simplicianum, Quæst. 2.

18. *Ergo cujus vult miseretur*, ut supremus ac liberrimus gratiarum suarum dominus ac dispensator, nihil debens creaturæ suæ; *& quem vult indurat*; & relinquit in massa perditionis, sive in peccato eum quem vult relinquere, non impertiendo illi gratiam, nihil debens peccatori nisi pœnas ut justus judex. *Miseretur scilicet magna bonitate, obdurat nulla iniquitate; ut nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos descernit à perditis, quos in unam perditionis concreverat massam ab origine ducta causa communis*. Sic Deus induravit cor Pharaonis per justum judicium, & ipse Pharao per liberum arbitrium. *Quærimus meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potiùs ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur .... Obduratio Dei est nolle misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior, sed tantum quo sit melior non erogetur.*

19. *Dicis itaque mihi, Quid adhuc queritur; Voluntati enim ejus quis resistit;* At mihi objiciet impius: Si Deus quos vult eligit ad vitam æternam, quos vult deserit in massa perditionis & reprobat, si misericordiam præstat vel negat pro suæ voluntatis beneplacito, quid conqueritur de hominibus apud Prophetas, quòd ad ipsum non convertantur, & duro corde sint? Cur ipsis irascitur & comminatur, cùm ejus voluntati nemo obstare possit; Respondere poterat

rat Apostolus, Iuste conqueri Deum de peccatoribus, qui præceptis ejus resistunt, & se ipsos in peccatis indurant, ac peccatis merentur subtractionem gratiarum, cùm ipse homines peccare nolit, immò prohibeat, nec ipsos induret positive inspirando malitiam, aut ad peccatum compellendo; sed negative tantùm, non impertiendo misericordiam indignis. Hinc Tertullianus lib. 2. adversùs Marcionem: *Indurat*, inquit, *cor Pharaonis: sed meruerat in exitium subministrari, qui jam negaverat Deum, qui jam legatos ejus toties superbus excusserat, qui jam populo labores adjecerat. Postremò quia Ægyptius olim Deo reus fuerat gentilis idololatriæ, Ibin & crocodilum citius colens quàm Deum unum.* Sed fortiori responsione humanam superbiam Apostolus contundit.

20. *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* o homo carnalis & animalis, qui hæc objicis, tu quis es, qui adversùs Deum contendere, responsare & obmurmurare audeas, ut mali servi contra dominos? *Numquid dicit figmentum ei qui se finxit; Quid me fecisti sic?* Numquid vas fictile dicit figulo, cur me fecisti vas honorificum, verbi gratia pixidem aromaticam, patinam cibariam, aut vas vile & abjectum, vas culinarium, aut matulam? Nec tu igitur qui minor es respectu Dei, quàm lutum respectu figuli, facta Opificis tui jure reprehendis. Isaiæ 29. 16. *Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, Non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo, Non intelligis.*

21. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* An figulus non habet jus & potestatem ex eodem luto aqua consperso & macerato faciendi aliud quidem vas ad usus honorificos, aliud verò ad usus viles & sordidos? Ita Deus ex eadem massa humani generis Adami peccato corrupta, & damnationi obnoxia, jure suo alios quidem eligit ad gloriam ex mera misericordia; alios rejicit, reprobat & damnat justo, quamvis occulto judicio. „ Hoc loco (inquit S.Augustinus) quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse; & inopia reddendæ rationis repressisse contradictoris audaciam, Sed magnum habet pondus quod dictum est, *O homo, tu quis es?* Et in talibus quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem revocat hominem verbo quidem brevi, sed re ipsa magna est redditio rationis. Si enim hæc non capit, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non invenit quid respondeat. *Videt enim, si capit, universum genus humanum tam justo judicio divino in apostatica radice damnatum, ut etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare justitiam; & qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione justissima derelictis, ostenderetur quid meruisset universa conspersio, & quò etiam istos debitum judicium Dei duceret, nisi eis indebita misericordia subveniret, ut volentium de suis meritis gloriari omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.* (*S.Aug. Enchiridii cap. 89.*) (*Rom. 3. 19.* *1. Cor. 1. 31.*)

An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? „ Hæc massa si esset ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam. *Cum verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem universa defluxerit, proculdubio quod ex ea fiant vasa in honorem, non ipsius justitiæ, quam gratiam nulla præcessit, sed Dei misericordiæ: quod verò in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ absit ut sit apud Deum, sed judicio deputandum est. Hoc quisquis cum Ecclesia Catholica sapit, non contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam & judicium Domino cantat, ut nec misericordiam recuset ingratus, nec judicium accuset injustus. Alia est namque illa conspersio de qua idem Apostolus:* Si autem delibatio (*S. Aug. Ep. 186. alias 106. ad Paulinum Episcopum.*) (*Rom. 11. 16.*)

sancta est, & consparsio: & si radix sancta est, & rami. *Illa est ex Abraham, non ex Adam, id est, ex communione sacramenti & similitudine fidei, non ex propagine mortali. Ista verò vel consparsio; vel, sicut in plerisque Codicibus legitur, massa, quoniam tota mortis est, cùm per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt; misericordia ex illa fit aliud vas in honorem, judicio autem aliud in contumeliam. Neque ibi præcedunt merita gratiam liberantis, neque hic effugiunt peccata justitiam punientis.*

S. Aug. lib. 1. ad Simplicianũ Quæst. 2.

Dei misericordia in prædestinatione, justitia in reprobatione.

22. 23. *Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam?* Non est quòd respondeas Deo, & adversùs ejus providentiam ac supremam voluntatem obmurmures, quòd volens justitiam suam vindicem ostendere in punitione peccatorum, & potentiam suam notam facere confringendo tanquam vasa figuli reprobos mandatis suis reluctantes, toleravit illos cum multa patientia diu differens illorum supplicium, qui damnatæ massæ propagine sive etiam propriæ voluntatis malitia, vasa sunt digna ira, & ad interitum ac supplicium æternum apta: illos autem sustinuit Deus, ut palam ostenderet abundantiam bonitatis suæ, & gloriosam effusionem gratiæ suæ in vasa misericordiæ, id est in electos, quorum misereri voluit, & quos æterna electione, vocatione secundùm propositum justificatione, omniumque gratiarum illis misericorditer collatarum serie, præparavit in gloriam? Non ait Apostolus, *vasa iræ, quæ aptavit in interitum*; sed *apta in interitum*, quia peccatum ex solo homine est, & suamet opera & arbitrio aptat se in interitum, sibique perditionem & damnationem arcessit. De electis verò ait, *in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam*, quia quicquid boni, quidquid meriti in illis est, quo ad vitam æternam certissime perducuntur, à Deo est, qui hoc illis ab æterno misericorditer præparavit. Dicitur autem Deus sustinere in multa patientia reprobos, *ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ*, quia ipsa condemnatio & reprobatio malorum, manifestat & commendat Dei bonitatem in electos, qui ab ipso misericorditer liberantur. *Meritò autem videretur injustum, quòd fiunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa universa ex Adam massa damnata. Quòd ergo fiunt inde nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quòd autem fiunt renascendo vasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram suam, non utique animi perturbationem, sicut est quæ ira hominis nuncupatur, sed justam firmamque vindictam, quia de stirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atque supplicii. Et homo natus ex* muliere, *sicut in libro Job scriptum est*, brevis est vitæ, & plenus iracundiæ. *Ejus enim rei vas est, qua plenus est: unde iræ vasa dicuntur. Ostendit & potentiam suam, qua bene etiam utitur malis, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorùmque malitiam ad exercendos & comparatione admonendos bonos accommodans, ut in eis discant agere gratias Deo, quòd ab eis non suis meritis, quæ in eadem massa paria fuerunt, sed illius miseratione discreti sunt. Quod maximè apparet in parvulis, de quibus cùm per Christi gratiam renascuntur, & istam vitam in illa tenera ætate finientes in æternam transeunt & beatam, dici non potest quòd libero discernuntur arbitrio ab aliis infantibus, qui sine hac gratia in ipsius massæ damnatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam, qui essent per gratiam recreandi, & præter eos qui in Dei filios adoptantur, nulli alii homines nascerentur, lateret beneficium, quod donaretur indignis; quia nullis ex eadem damnabili stirpe venientibus debitum supplicium redderetur. Cùm verò adtulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, non solùm ostendit iram & demonstravit potentiam suam*

S. Aug. Epist. 190. aliàs 157. ad Optatum Episcopum.

Job. 14. 1. secundùm Verf. LXX. Interpretum.

suam reddendo vindictam & bene utendo non bonis ; sed etiam notas fecit divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ . Ita enim quid præstetur sibi discit gratis justificatus , dum non suo merito , sed gloria largissimæ Dei misericordiæ discernitur à damnato , cum quo eadem justitia fuerat & ipse damnandus. Et infra: *Tota quippe ista massa justæ damnationis reciperet debitum , nisi ex ea faceret non solùm justus , sed etiam misericors figulus alia vasa in honorem secundum gratiam, non secundum debitum ; dum & parvulis subvenit , quorum nulla merita dici possunt, & majores prævenit ut habere aliqua merita possint .*

24. 25. 26. *Quos & vocavit nos , non solùm ex Judæis , sed etiam ex Gentibus.* Electos porro (e quorum numero *nos* esse per ejus misericordiam confidimus) *vocavit* ad fidem secundùm propositum voluntatis suæ , vocatione efficaci , quâ credunt , aut credituri sunt , & ex fide vivunt , atque in bonis operibus perseverant , quotquot præordinati sunt ad vitam æternam , *non solùm ex Judæis* , ut vos putatis , viri Israelitæ ; *sed etiam* , & quidem majori numero , *ex Gentibus . Sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam , plebem meam : & non dilectam, dilectam : & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutã.* Sicut Deus prædixit per Osee Prophetam : Eos qui non sunt populus meus , cultui meo singulariter dicatus , & à me singulariter dilectus & eximiis beneficiis cumulatus , vocabo populum meum : & qui non sunt dilecti à Deo dilectione bona spiritalia & supernaturalia donante , vocabo dilectos , dona fidei , gratiæ , bonorum operum , perseverantiæ illis tribuendo : & iis qui misericordiam in hanc usque diem non sunt consecuti , misericordiam impendam, convertens eos ad fidem cultumque meum , & ad vitam æternam perducens . *Et erit : In loco , ubi dictum est eis : Non plebs mea vos : ibi vocabuntur filii Dei vivi .* Et fiet aliquando ut ipsis locis in quibus dictum est eis à Deo, Vos ut plebem meam non agnosco , filii Dei vocentur, & verum Dei cultum suscipiant ac exerceant . „ De Gen- *S.Aug. lib. 1.*
„ tibus id intelligitur dictum, quia non habebant destinatum unum sacrificio- *adSimplician.*
„ rum locum , sicut Judæi in Jerusalem . Missi sunt autem ad Gentes Apostoli , *Quæst. 2.*
„ ut in loco suo quique crederent , & ubicumque credidissent , ibi sacrificium *Joan. 1. 12.*
„ laudis offerrent , quibus dedit potestatem filios Dei fieri .

Hæc verba , *& non dilectam dilectam,* S. Hieronymus hunc locum Apostoli referens in Commentario Capitis 2. Osee non legit . Omnes verò Commentatores Græci hæc verba legunt , sed postrema illa omittunt , *& non misericordiam consecutam , misericordiam consecutam*; nec in Græcis Exemplaribus habentur verba quæ illis respondeant , neque in Vulgata antiqua, Exemplaribus Collegii Parisiensis Societatis Jesu & S. Germani à Pratis adjuncta, neque apud S. Augustinum lib. 1. ad Simplicianum Quæst. 2. & libro 22. contrà Faustum cap. 89. Inde autem manavit varietas lectionis , quòd Textus Hebraicus utroque modo verti possit ; Interpretes aliqui unam , alii alteram Versionem exhibuerint , in quibusdam Bibliis una in textu servata , altera ad marginem adnotata sit , deinde scribarum oscitantia e margine irrepserit in Textum , ut Viri Eruditi conjiciunt . Versio Syriaca omittit hæc verba , *& non dilectam dilectam* . Sic enim locum integrum exhibet : *Sicut & in Hosea dixit : Vocabo eos qui non erant populus meus , Populum meum : & quæ misericordiam non erat consecuta, Misericordiam consecutam.* Arabica postrema verba omittit, media exhibet : *Ut ait Osee Propheta : Vocabo eos qui non erant populus meus, & gentem quæ non erat dilecta.* Consentit Æthiopica : *Quemadmodum dicit Jusia Propheta : Efficiam illum populum meum , qui non erat populus meus ; & reddam illam dilectam meam , quæ non erat dilecta mea .*

Osee quidem Prophetæ hæc ait de decem Tribubus per Assyrios abductis , quæ ad vitulorum cultum deflexerant , & ex quibus pauci in patriam erant redituri & rursum

& rursum futuri Dei populus, unà cum Tribus Juda & Benjamin: Verumtamen quia Decem illæ Tribus defectione sua ad cultum idolorum, & dispersione, typus erant populi Gentilis, Apostolus à Spiritu sancto edoctus vaticinium illud conversioni Gentium secundùm sublimiorem sensum convenire declarat. Lege S. *Augustinum* Libro 18. *De Civitate Dei*, *cap.* 28.

Isaiæ 10. 22. 27. 28. *Isaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Isaias magno doloris affectu de Judæis loquens clamat ut illos ad attentionem excitet circa reprobationem populi, & vocationem paucorum ex eis: Etsi Israeliticus populus secundùm promissionem Abrahamo factam sit innumerabilis, pauci tamen ex iis salvi fient, aliis propter incredulitatem rejectis, quorum in locum Gentes credentes in Christum assumentur: ut in Israele spiritali magis quàm in Israele carnali, promissiones patribus factæ impleantur. Isaias sub typo decem Tribuum abductarum in captivitatem Assyriacam, ex qua paucissimi redierunt, vel Judæorum, qui post cladem à Sennacherib illatam residui erant, significavit paucitatem Judæorum, qui in Christum credituri erant & salvandi. *Verbum enim consummans & abbrevians in æquitate: quia verbum abbreviatum faciet Dominus super terram*. Deus enim justo judicio rem de qua agimus exequetur, redigens Israelem, quem salvaturus sit, ad brevem, accisum & exiguum numerum, ita ut pene consumatur. Concisionem & imminutionem magnam faciet Dominus in terra, paucos ex Judæis toto orbe dispersis salvando: Isaiæ locum ab Apostolo non iisdem omnino verbis citatum ita reddit S. Hieronymus: *Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo. Consummatio abbreviata inundabit justitiam: consummationem enim & abreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ*. Quod sub Ezechia futurum erat, comparat Isaias cum eo quod sub Achaz Rege factum est, qui misit Nuntios ad Regem Assyriorum, dicens: *Servus tuus ego sum: ascende, & libera me de manu Regis Syriæ, & de manu Regis Israel, qui consurrexerunt adversum me. Et cum collegisset argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini: & in thesauris Regis, misit Regi Assyriorum munera. Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim Rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam, & transtulit habitatores ejus Cyrenem, Rasin autem interfecit*. ,, At quando Lumen Israel & Sanctus Carmeli saltum veprèsque consumpserit, & Rex Assyrius cum paucis fugerit, tunc (inquit Propheta) residui Israel, qui cum Ezechia principe, captis ceteris Judææ urbibus obsidebuntur in Ierusalem, nequaquam confident in Assyrio, sicut nunc faciunt sub Achaz Rege: sed liberati ab ipso Assyrio percussore, qui priùs amicus, & postea hostis extiterat, innitentur atque confident super Dominum Sanctum Israel: nequaquam falsò, ut sub prioribus fecerant Regibus, sed in veritate. (Quod sub Ezechia factum legimus:) ita ut idolis derelictis convertantur ad cultum Dei. Et quia dixerat reliquias esse salvandas, transit ad posteriora tempora, & plenam illarum salvationem futuram dicit esse sub Christo, ut Apostolus hic explicat.

4.*Reg*.16. — S. *Hieron*. in *cap*.10. *Isaiæ*.

Isai. 1. *secundum LXX*. 29. *Et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus*. Nisi Dominus exercituum paucos ex genere nostro servasset, atque ex impia multitudine elegisset, veros Abrahami & promissionis filios gratuita misericordia sua factos, totus Israel ob infidelitatem reprobatus fuisset, omninòque periisset ut Sodoma & Gomorrha. Loquitur Isaias de vastitate & clade illata per Resinem & Phaceen, quo tempore paucos Hierosolymis conclusos Deus servavit. Sic Apostolicis temporibus paucos ex Judæis ad viam salutis æternæ Deus adduxit. Unde S. Justinus in Dialogo cum Tryphone: * *Magistri vestri* (inquit) *& se ipsos & vos decipiunt, existi-*

* *Psal*. 369.

existimantes eis omnino qui ex statu secundum carnem Abrahae sunt, quamvis peccatoribus & infidelibus & erga Deum immerigeris, regnum aeternum datum iri, quae non consistere sanctae demonstrarunt Litterae, alioqui hoc Isaias non dixisset: ET *nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, ut Sodoma & Gomorrha facti essemus.*

30. 31. *Quid ergo dicemus?* Quid ex Propheticis illis oraculis colligemus? Id quod sequitur, nempè *Quòd gentes quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quae ex fide est.* Gentes quae Legis, & multò magis Fidei justitiam ignorabant, ideòque nec verae justitiae studebant, qua Deo gratus & amicus est homo, veram justitiam assecutae sunt, quae datur & recipitur per fidem in Christum propitiatorem & mediatorem. *Israel verò sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit.* Judaicus verò populus, maxima ex parte, non pervenit ad justitiam lege praeceptam, quamvis observantiam Legis à Deo sibi datae profiteretur.

32. 33. *Quare?* Cur verò id ita contigit? *Quia non ex fide, sed quasi ex operibus.* Quia existimaverunt ad consequendam justitiam sibi sufficere exteriorem observationem legis, & fidem in Christum contempserunt. Ideo nec doni fidei fuere participes, nec eam quae ex illa vitae institutione est, justitiam habuere. Umbras enim sectabantur, scilicet ceremonias legales, de quibus dictum est ab Apostolo nostro, *Umbram habens Lex futurorum bonorum*, & repudiaverunt veritatem. Ideo ad legem justitiae, sive ad legem Spiritus vitae non pervenerunt, quia illam per debitam viam, scilicet per fidem in Christum, qui via est, veritas, & vita, & qui factus est nobis à Deo justitia & sanctificatio, id est author justitiae & sanctitatis constitutus, non quaerebant. *Offenderunt enim in lapidem offensionis.* Ad Christum, qui lapis angularis, fundamentalis, probatus, pretiosus à Prophetis appellatus, velut ad lapidem offendiculi impegerunt. Illis scilicet sensu carnis suae inflatis & tumidis factus est occasio ruinae, propter humilitatem ejus, & carnis infirmitatem, & crucem. Metaphora sumpta est à cursoribus aut viatoribus, qui improvidi offendunt ad lapidem, quem non vident in via, propter ejus parvitatem, & corruunt. *Sicut scriptum est* ab Isaia Propheta: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali,* Ponam in Sion, id est, Hierosolymis, unde Praedicationis Evangelicae & Ecclesiae initium, Christum, in quem Iudaei superbi & increduli graviter impingent, & corruent. *Lapis offensionis & petra scandali*, idem significant. *Scandalum* Graecè, *offendiculum* est Latinè. Veneranda tamen S. Thomae expositio, offensionem quidem referentis ad ignorantiam, de qua noster Apostolus ait 1. Corinth. 2. *Si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent:* Scandalum verò ad impactionem & casum, quo per infidelitatem ceciderunt, Christum & ejus Apostolos persequentes. Unde idem Apostolus 1. Corinth. 1. ait: *Nos praedicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Confer cum Lucae 2. 34. ubi Christus à sancto Simeone dicitur positus in ruinam & resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. *Et omnis qui credit in eum, non confundetur.* Omnis qui credit in eum, sive Iudaeus, sive Gentilis, totam ejus doctrinam suscipiens, & secundùm illam vitam suam instituens, moresque componens, spe sua non excidet, quia vitam aeternam ab eo promissam consequetur. Habetur in Isaia secundùm Textum Hebraicum, *Qui crediderit, non festinet.* Sed LXX. Interpretes, quorum Versionem hic sequitur Apostolus, quò sensus clarior esset, reddiderunt: *Omnis qui credit in eum, non confundetur.* Idem porrò utrobique sensus. Ait enim Propheta, *Non festinet*, id est, non opus est ut festinet, quia certus est se accepturum quod sperat, adeòque pudore non suffundetur quasi frustra speraverit: quo sensu ab Apo-

Theodoret. in hunc locum.
Hebr. 10.
Isai. 28.

Apostolo nostro superiùs dictum est, scilicet cap. 5. *Spes autem non confundit.* Sic explicat S. Hieronymus Isaiæ locum in Commentario, *Qui crediderit, non confundetur*: Sive, *juxta Hebræum*, non festinet; *ne videlicet ei tardus Christi adventus videatur. Si enim tardaverit, juxta Habacuch, nemo desperet, quia veniens veniet, & promissa sua complebit.*

CAPUT IX.

SENSUS MORALIS.

Christiani semper dicere debent veritatem, nunquam mentiri.

1. *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto.* Veritatem semper dicere, non solùm Ecclesiæ Ministri, sed Christiani omnes debent, ut qui tres non modò operum, sed & verborum suorum & cogitationum testes habeant veracissimos, Christum qui *Veritas* est; Spiritum sanctum, qui *Spiritus* est *veritatis*; conscientiam, quæ à veritate in formata, & lumine vultus Dei, qui veritas est, signata, arguit quicquid est contra Legem ejus & veritatem. Christianos qui *regenerati* sunt *verbo veritatis*, mentiri quàm indignum est! Jurejurando veritatem confirmare licet aliquando exemplo Apostoli, si necessitas exigat, caritas dirigat. *Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Maledicti, qui pro terrenis rebus, aut pro mortalis etiam vitæ conservatione innoxium esse juramentum volunt ad asserendum mendacium, quod æquivocationibus & amphibologiis verborum velut foliis quibusdam obtegitur. *Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant finesque constituant, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lacrymarum! Et quid faciemus? quò ibimus? ubi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solùm negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria?*

Jerem. 4. 2.

S. August. lib. contra Mendacium, c. 18.

Spiritualium hominum dolor ex caritate, carnalium, ex cupiditate.

2. *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Carnales homines immodicè dolent de rebus nihili, de rerum temporalium amissione, de suis vel suorum temporalibus malis. Eorum tristitia, quæ ex amore sæculi ortum habet, mortem operatur. Spirituales verò homines dolent præsertim de suis & aliorum peccatis, ut Apostolus noster, qui & alibi ait: *Et lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam.* Impensè dolent, quòd animæ Christi sanguine redemptæ pereant. Hic dolor caritatis est, & salutem operatur. Veris Pastoribus convenit ejusmodi tristitia, eò major, quò ferventior illorum erga Deum & proximum amor est. *Tristitia mihi magna est.* Nec raptim transit ut tristitia sæculi, sed tamdiu durat, quamdiu vident Deum offendi, & animas perire, pro quibus Christus sanguinem suum fudit. Unde Jeremias ait: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.* Hac animatus caritate Apostolus infidelitatem, excæcationem, reprobationem, perditionem Israelitarum dolebat: *& continuus dolor cordi meo.* Non levis est hæc tristitia, & quasi superficialis, sed intimo in corde radicata. *Multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.*

2. Cor. 12. 21.

Jerem. 9. 1.

Thren. 1. 22.

Boni Pastoris caritas.

3. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Bonus Pastor non solùm omnia commoda temporalia, sed sanctiora etiam desideria pro Dei gloria & proximorum salute devovet. Viam aliquam salutis suæ ob finem tam sanctum Dei Spiritu ducente exponere, com-

commutare est, non perdere. Nihil certius est eo quod pro caritate exponitur. Via caritatis ut excellentior, ita securior est. Pastor non est, sed mercenarius, qui pro animarum salute nihil amittere, nullum dispendium seu damnum pati paratus est. S. Pauli exemplum mercenarios & ignavos Pastores coram hominibus pudore suffundit, coram Deo damnabit. Illi res possibiles, immò facillimas ad Dei gloriam & animarum salutem promovendam pati recusant: ille non solum difficillima quæque, sed etiam impossibilia pro Christo & fratribus agere & pati optabat zelo Apostolicæ caritatis. *In tantum succensus erat igne Christi, ut ei etiamsi flammas immortales adhibeas, nesciat, non sentiat, non uratur. Multò namque vehementior est ignis Christi, quo uritur per amorem. Non enim Paulus erat sicut nos mercenarii, qui timore gehennæ regnum Christi requirimus, sed ille multò præstantiore & beatiore desiderio constrictus, ita fert omnia, ut ex his quas patitur pœnis, solatia magis amoris sui capiat, quam dolorem corporis sentiat. Ita enim totam ejus mentem devinxit amor Christi, ut etiam hoc quod ei præ ceteris omnibus amabilius erat, esse cum Christo, quia ita placeret & Christo, contemneret: sed & cælorum regno, quod videbatur esse laborum remuneratio, pro Christo nihilominus carere pateretur, & ab ipso etiam Christo anathema effici pro Christo optabile haberet.* „ Ne verò tam generosus Apostolici pectoris affectus in„credibilis tibi videatur, cogita quod parentes multi pro liberis hæc admisere, „ ut illos magis inclarescere viderent, illorum gloriam ac temporalem felicita„tem reputantes ipsorum convictu & præsentia suaviorem. Sed quia procul ab „ hoc amore absumus, ne animi quidem cogitatione dicta hæc complecti possumus. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Ipse ego omnium Magister, qui coronas infinitas exspecto; qui sic illum amo, ut meus erga ipsum amor mihi sit rebus omnibus antiquior, optarem (si fieri posset) anathema esse a Christo pro fratribus meis, id est à cælesti gloria separatus, vel in perpetuum, si meo erga Christum salvo amore, & salva Christi erga me caritate fieri posset; vel ad tempus; modò privatione illa, vel dilatione beatitudinis meæ, fratrum meorum Israelitarum saluti cooperarer & Dei gloriam promoverem. *S. Joan. Chrysost. lib. 1. De Compunctione cordis cap. 8.*

Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Apostolicæ caritatis imitator est, qui opprobria, & dura quæque, etiam anathema, sive excommunicationem injustam, qua ab Ecclesiæ visibilis societate ejicitur, pati mavult quam prodere fidei veritatem, aut Moralis Evangelicæ puritatem, aut Ecclesiæ sacratissimam disciplinam Canonibus Spiritu Dei conditis & totius mundi reverentia consecratis firmatam; aut justitiæ defensionem deserere, sive vita, sive fama, sive bona innocentium in discrimen adducantur. Caritatis (inquam) est in his occasionibus excommunicationem injustam pacifico animo pati salva reverentia legitimæ auctoritatis, salvo vinculo Ecclesiasticæ unitatis. *Sæpe sint divina providentia* (inquit S. Augustinus) *per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de Congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam suam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines, quam verò affectu, & quanta sinceritate Deo serviendum sit.... Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns. Rarum videtur hoc genus, sed tamen exempla non desunt: immo plura sunt quam credi potest.* *S. Aug. lib. De vera Religione, cap. 6.*

4. 5. *Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem.* Hæc privilegia, decora, ornamenta, longè excellentius Ecclesiæ Christianæ quam Synagogæ conveniunt. Ecclesiæ enim filii sunt veri Israelitæ secundum Spiritum, *ad novam vitam nati, & ad visionem Dei reparati.* *S. Augustinus in Psal. 21.*

Horum *adoptio est filiorum*, in Cristo Jesu Filio Dei unigenito; in quo omnem plenitudinem habet divinitatis corporaliter inhabitantem, pro *gloria* Templi & Arcæ: *Testamentum* novum pro vetere, fœdus æternum pro temporali: Legem Spiritus vitæ pro *Legislatione* antiqua & littera occidente, Evangelium pro Lege Moysi: adorationem in Spiritu & veritate, & Euchariſtiam quæ verum Christi corpus est, pro *obsequio* seu cultu typico, externisque ceremoniis: cœlestem hereditatem pro terrena, *promissorum* exhibitionem pro figuris & umbris futurorum bonorum. Christianorum *Patres*, non Patriarchæ solum, sed unus omnium Pater Deus Patriarcharum; frater verò secundum carnem *Christus*, *qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*. Unde Apostolus noster alibi ait: *Qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nontiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te*. Gratias Deo pro tot ac tantis beneficiis agamus; caveamusque ne illorum abusu nos reddamus indignos cælesti hæreditate, ne auferatur a nobis regnum Dei, sicut à Judæis ablatum est, & detur genti facienti fructum ejus.

Hebr. 2. 11. 12.

Pauci electi, & vere Christiani.

6. 7. 8. *Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ*. In sanctis ad æternam gloriam electis & prædestinatis; qui sunt veri Israelitæ, omnia Dei promissa implentur. Ex filiis Jacob secundum carnem, pauci sunt veri Israelitæ. Ex hominibus baptismo initiatis, qui militantis Ecclesiæ membra sunt, pauci electi, pauci verè Christiani, fide scilicet, moribusque fide dignis; pauci cœlestis Jerusalem cives futuri, *ubi erit veraciter populus Israel*, id est, *Videns Deum: cujus præmii desiderio pia per fidem vita in hac ærumnosa peregrinatione ducenda est*. Multi ex Ægypto educti, Mare transierunt, Manna cibati sunt in deserto; sed tamen ad Terram promissam non pervenerunt. Multi a peccato per baptismum liberati; vero Manna, Christi scilicet corpore in deserto hujus viæ nutriti, Deum non vident in Terra viventium. Membra sunt Ecclesiæ quæ in terris peregrinantur, sed prædestinatione Dei non sunt membra *Ecclesiæ primitivorum*, *qui conscripti sunt in cælis*. Ad pusillum istum gregem, ad benedictam istam salvandorum paucitatem, illi soli pertinent qui per angustam portam ingrediuntur, qui per arctam viam incedunt; quæ sola ducit ad vitam. Deus in libro vitæ inter filios suos non censet nisi Jesum Christum, & quos in ipso ante mundi constitutionem elegit, & adoptavit per gratiam suam ut ejus coheredes essent: sicut inter filios Abraham neminem censet præter Isaac, ejusque liberos. *Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen*. Unus Isaac nomine filii dignus est, id est, qui Isaaci exemplo semper est ad obediendum paratissimus, qui Dei voluntatem propriæ etiam vitæ præponit, qui sancta, vivens, & Deo placens victima est; qui lignum portat lubens ad montem, in quo est immolandus Domino; qui quotidie fert crucem suam, & Christum sequitur, in monte cum ipso cruci configendus. Illi tandem solii filii Dei sunt Christo Jesu promissi & dati a Patre; ex quibus nemo peribit, qui carnalibus desideriis renuntiant, & divinæ electionis signa, Christianas scilicet virtutes, bonorumque operum fructus in omni vita sua exhibent: *Non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine*.

S. August. lib. 17. De Civit. Dei, cap. 13.

Hebr. 12. 23.

Matth. 7. 13. 14.

Spiritualis in baptismo regeneratio.

9. *Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius*. „ Isaac non secundum legem naturæ, neque secundum potestatem carnis genitus est, a patre scilicet decrepito, & matre vetula ac sterili, sed secundum potestatem promissionis. Ipsum igitur promissionis verbum Isaacum effinxit & genuit; ipsum promissionis robur filium Abrahamo peperit. Sic & nos per verbum Dei regeneramur in baptismo. *Voluntarie* enim & gratuita omni-

S. Joann. Chrysost. Hom. 16. in Epist. ad Rom.

omnino misericordia *genuit nos Deus verbo veritatis*, & *mundavit lavacro aquæ in verbo vitæ*. „ In Patris & Filii & Spiritus sancti nomine baptizati regeneramur. Hæc porrò non naturæ generatio est, sed promissionis Dei. Quemadmodum enim generationem Isaac tum prædixit, tum explevit: sic & nostram in baptismo regenerationem multis ante temporibus prædixit per Prophetas, ac postea perfecit. *Effundam* (inquit) *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris .... Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri ...... & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum* Id quotidie impletur in iis quos Deus sibi in filios per Christum & in Christo adoptavit. In divina illa regeneratione caro nihil operatur, *res tota Spiritus est*. Quemadmodum Deus olim Saram vetulam ac sterilem fœcunditate donavit: sic aquas ex se ipsis steriles verbo suo ac Spiritu fœcundas effecit, ut nos generarent novam in Christo creaturam, & filios Dei. *Hinc perdiscamus quænam sit nostra nobilitas, vitamque exhibeamus illa dignam*.

Jacobi 1. 18. *Ephes.* 5. 26. *Ezechiel.* 36. 26.28. *S. Chrysost.*

11. 12. 13. 14. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret) Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Humana hic merita conticescant. Gratuita prædilectio electorum tam eorum propriis aut parentum meritis, aut bonis operibus præcedentibus, aut prævisis tribui non potest, quam dilectio Jacob præ Esau: ex uno patre, unaque matre, eodem modo affectis, uno conceptu, uno partu, in eorum aut in parentum merita refundi non potest. Quo minus meremur, eo magis Deo debitores sumus. Indignitas nostra humilitatis Christianæ fundamentum est; ut certum teneamus, *In nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit*. Enimvero. *Quod est meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia; & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet nisi munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit sicut nos, sicut scriptum est*, „ in miseratione & misericordia. *Non itaque frustra Deo cantatur*, Et misericordia ejus præveniet me, & misericordia ejus subsequetur me. *Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Ubi autem invenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eumdem gratiæ defensorem Apostolum Paulum: Stipendium*, inquit, *peccati mors est; gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro*. Amor Dei æternus & gratuitus sola ratio est prædestinationis sanctorum, & cur præ aliis eligantur. His bona largitur quæ vult diligere: in reprobis verò mala invenit quæ damnare decrevit. Dei bonitatem & amorem adoremus, justa judicia timeamus, scrutari verò superba curiositate ne præsumamus. *Satis sit interim Christiano adhuc in fide viventi, & nondum cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere quod neminem Deus liberet nisi gratuita misericordia per Dominum nostrum Jesum Christum, & neminem damnet nisi æquissima veritate per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum. Cur autem illum potius quam illum liberet aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. Numquid enim est iniquitas apud Deum? Absit. Sed inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus*.

Amor Dei æternus & omnino gratuitus sola ratio prædestinationis sanctorum non merita prævisa. *S. Cyprian.* *S. Aug. passim.* *S. Aug. Epist.* 194. *alias* 105. *ad Sixtum.* *Psal.* 102. 4. *Psal.* 58. 11. *Psal.* 22. 6. *S. Aug. ibid.*

15. 16. *Moysi enim dicit: Miserebor: cujus miserebor: & misericordiam præ-*

stabo cujus miserebor. Nullum in nobis divinarum gratiarum fundamentum est, sed in sola Dei misericordia: nulla verò ratio misericordiæ præter voluntatem miserentis. Quid igitur in voluntate nostra confidimus, quæ ex se ipsa invalida, infirma, & inconstans est? quid in conatibus, quorum fiducia præsumptio est & superbia gratiæ inimica? quid in meritis, cum in fundo naturæ nihil sit præter egestatem & indignitatem? *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Misericordiam ejus humili, fervente, & perseverante oratione postulemus, quasi totum ab illo pendeat, qui *operatur in nobis velle & perficere*: sic operemur bonum, sic curramus in via mandatorum Dei, quasi totum ex nobis penderet. Sic curramus ad propositum nobis a Deo bravium æternæ vitæ per bona opera, ut aliquando comprehendamus & assequamur. Non gloriemur in nobis, si quid boni agimus, cum non sit ex nobis. Libertas nostra & ad bonum & ad malum salva est: sed illa quidem ad malum sufficit; non autem ad bonum, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Unde S. Prosper:

S. Prosper Carm. De Ingratis, par. 4.

Et tamen in sanctos animum cum intendimus actus,
Cum desideriis carnis mens casta repugnat,
Cum tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas illæso corde manemus,
Libertate agimus, sed libertate redempta,
Cui Deus est rector, summoque ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia: Gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, instat,
Credit, sperat, amat, mundatur, justificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine auxiliante
Te gerimus; tu corda moves: tu vota petentis,
Quæ dare vis tribuis, servans largita, creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumque resolvi
Virtutum, aut opus ingenii torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt, & quicquid in illis
Aut sanum, aut validum est, de te viget: ut videatur
Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas,
Quæ sine te quid agit, nisi quo procul exulet a te?
Præcipites semper calles, & devia motu
Ingressura suo: nisi fessam, tu bone, & ægram
Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.
Tunc fiet cursus velox, oculique videntes,
Libera libertas, sapiens sapientia, justum
Judicium, & fortis virtus, & sana facultas.

Reproborum malitia utitur Deus ad ostensionem virtutis & gloriæ suæ, & ad electorum exercitationem ac profectum.

17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra*. Pharao reproborum typus. Divitiæ, dignitates, honores, prosperitas, cum Dei munera sint reprobis sæpe data, electis plerumque negata, nemo Christianus illa magnifaciat, nemo cupiat, nemo his donatus non contremiscat, ne fortè sit ex numero reproborum: caveat ne temporalibus hisce beneficiis ad indurationem & perditionem suam abutatur. Ne securum se putet de peccatorum impunitate, quia Deus illum in præsenti sæculo non punit. Tolerat illum Deus, dat ei tempus pœnitentiæ, quo abutitur ille ad cumulandam mensuram criminum. *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia*. Quamobrem Deus servat impium in diem malum, ut in eo virtutem suam ostendat. Interdum & in præsenti sæculo ostendit temporalibus pœnis, quæ præludia sunt æternarum

Job. 24. 23.

ternarum. Improborum malitia utitur Deus ad finem gloriæ suæ, ad bonorum exercitationem, & profectum; ut nempe malorum indurationem cognoscentes, humilient se sub potenti manu Dei, grato sint in gratiam ejus animo, ei fideles sint, & summam ejus virtutem agnoscant & collaudent. Confiteantur quòd *Sicut Deus bonarum naturarum optimus Creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator: ut cùm illæ malè utantur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis.* Divitias bonitatis & misericordiæ tuæ, potiùs quàm potestatem iræ tuæ in me ostende, Deus meus! Patientiæ tuæ debeo quòd non sum consumptus, parce mihi, Domine; *corripe me, verumtamen in judicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me.* Emenda ut filium, ne perdas ut inimicum. Salvum me fac secundùm misericordiam tuam.

S. Aug. lib. 11. De Civit. Dei, Cap. 17.

Jerem. 10.

18. 19. 20. *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Supremus est gratiarum suarum dominus & dispensator. Quòd misereatur, mera liberalitas est: quòd deserat, justum judicium est. Quærimus meritum electionis, & nullum invenimus nisi in Christo Jesu. Quærimus meritum indurationis, & in nobis ipsis invenimus. *Sit igitur hoc fixum atque immobile in mente sobria pietate atque stabili in fide, quòd nulla est iniquitas apud Deum: atque ita tenacissimè summissimèque credatur, idipsum quòd Deus cujus vult miseretur, & quem vult obdurat, hoc est, cujus vult miseretur, & cujus non vult non miseretur, esse alicujus occultæ atque ab humano modulo investigabilis æquitatis, quæ in ipsis rebus humanis terrenisque contractibus animadvertenda est; in quibus nisi supernæ justitiæ quædam impressa vestigia teneremus, numquam in ipsum cubile ac penetrale sanctissimum atque castissimum spiritualium præceptorum nostræ infirmitatis susciperet atque inhiaret intentio.... Quapropter cùm dando & accipiendo inter se hominum societas connectatur, dentur autem & accipiantur vel debita vel non debita, quis non videat iniquitatis argui neminem posse, qui quod sibi debetur, exegerit? nec eum certè, qui quod ei debetur, donare voluerit? hoc autem esse non in eorum qui debitores sunt, sed in ejus cui debetur arbitrio? Sunt igitur omnes homines (quando quidem ut Apostolus ait, In Adam omnes moriuntur, à quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei,) una quædam massa peccati, supplicium debens divinæ summæque justitiæ, quod sive exigatur, sive donetur, nulla est iniquitas. A quibus autem exigendum, & quibus donandum sit, superbè judicant debitores: quemadmodum conducti ad illam vineam injustè indignati sunt, cùm tantumdem aliis donaretur, quantùm illis redderetur.* „ Itaque hujus impudentiam quæstionis ita retundit
„ Apostolus: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Sic enim respondet Deo,
„ cùm ei displicet quod de peccatoribus conqueritur Deus, quasi quemquam
„ Deus peccare cogat, si tantummodo quibusdam peccatoribus misericordiam
„ justificationis suæ non largiatur, & ob hoc dicatur obdurare peccantes quos-
„ dam, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem
„ non miseretur, quibus misericordiam non esse præbendam æquitate occultissi-
„ ma, & ab humanis sensibus remotissima judicat. *Inscrutabilia enim sunt ju-*
„ *dicia ejus, & investigabiles viæ ipsius.* Nemo igitur adversùs Deum obmurmu-
„ ret ac dicat: *Quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis resistit?* Con-
„ queritur enim justè de peccatoribus, tanquam de his quos peccare ipse non
„ cogit. Simul etiam ut hi quorum miseretur, hanc quoque habeant voca-
„ tionem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compugnantur corde,
„ atque ad ejus gratiam convertantur. *Justè ergo conqueritur & misericorditer.*
„ Sed si hoc movet, quòd voluntati ejus nullus resistit, quia cui vult subvenit,
„ & quem vult deserit; cùm & ille cui subvenit, & ille quem deserit, ex ea-
„ dem massa sint peccatorum, & quamvis debeat uterque supplicium, ab uno

„ tamen

Quòd Deus aliquos eligat mera misericordia est, quod aliquos deserat ac reprobet, justum judicium est.

S. Aug. lib. 1. ad Simplician. Quæst. 2.

Matth. 20. 11.

„ tamen exigatur, alteri donetur: si hoc ergo movet; *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* ILLUD *tantummodo inconcussa fide teneatur, quòd non sit iniquitas apud Deum: qui sive donet, sive exigat debitum, nec ille à quo exigit, rectè potest de iniquitate ejus conqueri, nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille enim nisi quod debetur, non reddit: & ille non habet nisi quod accepit.*

21. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Quomodo Deus qui nihil odit eorum quæ fecit, odio habuit Esau quem ipse vas fecit in contumeliam? Respondet S. Augustinus: „ Non odit Deus Esau hominem, sed odit Esau peccatorem. Sicut dicitur de Domino, *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Quibus item ipse dicit, *Vos propterea non auditis, quia non estis ex Deo.* „ Quomodo sui, „ quomodo non ex Deo? Nisi quia illud dictum est de hominibus quos ipse Domi- „ nus fecerat; illud de peccatoribus, quos ipse Dominus arguebat: iidem ta- „ men ipsi & homines & peccatores; sed homines Dei conditione, peccatores „ propria voluntate. Quod ergo Jacob dilexit, numquid peccator non erat? Sed *dilexit in eo, non culpam quam delebat, sed gratiam quam donabat.* Nam & *Christus pro impiis mortuus est*, non tamen ut impii permanerent, sed ut justificati ab „ impietate converterentur, „ credentes in eum qui justificat impium. Odit enim „ Deus impietatem. Itaque in aliis eam punit per damnationem, in aliis adi- „ mit per justificationem, quemadmodum ipse judicat esse faciendum illis ju- „ diciis inscrutabilibus. *Et quòd ex numero impiorum, quos non justificat, facit vasa in contumeliam, non hoc in eis odit quòd facit: quippe in quantum impii sunt, execrabiles sunt; in quantum autem vasa fiunt, ad aliquem usum fiunt, ut per eorum ordinatas pœnas vasa quæ fiunt in honorem proficiant. Non itaque odit Deus, nec in quantum homines sunt, nec in quantum vasa sunt, id est, nec quòd in eis facit creando, nec quod in eis facit ordinando: Nihil enim odit eorum quæ fecit. Sed tamen quòd vasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum facit. Odit enim in eis impietatem, quam ipse non fecit. Sicut enim judex in homine odit furtum, sed non odit quod datur ad metallum, illud enim fur, hoc judex facit: ita Deus quòd ex conspersione impiorum facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est opus ordinationis suæ in pœna debita pereuntium, in qua occasionem salutis illi quorum miseretur, inveniant.* Summam Dei bonitatem humiliter adoremus, qui misericorditer salvat, quos justè damnare potest. Sed incomprehensibilia illius judicia curiositate temeraria scrutari ne præsumamus. „ Auctoris facta „ semper indiscussa veneranda sunt, quia injusta nequaquam esse possunt. Ra- „ tionem quippe de occulto ejus consilio quærere, nihil est aliud quàm contra „ ejus consilium superbire. Cùm ergo factorum causa non deprehenditur, re- „ stat ut sub factis illius cum humilitate taceatur; quia *Nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret Majestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, cur non videat, rationem videt. Quò enim se cernit figmentum divini operis, eò semetipsum redarguit, ne contra manum resultet operantis: quia qui benignè quod non erat fecit; quòd est, injustè non deserit. Ad semetipsam ergo mens redeat, & quod apprehendere non valet, non requirat: ne si divinæ iræ causa discutitur, ampliùs discussa provocetur: & quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat.* „ Deus „ ex eadem massa perditionis, quæ de Adami stirpe profluxit, facit aliud vas „ in honorem, aliud in contumeliam: in honorem per misericordiam; in „ contumeliam, per judicium: ut nemo glorietur in homine, ac per hoc nec „ in se.

Joan. 1. 11.
Joan. 8.47.
S. Aug. lib. 2. ad Simplician. Quæst. 2.
Rom. 5. 6.

Incomprehensibilia Dei judicia temeraria curiositate ne scrutemur.

S. Greg. lib. 9. Moral. cap. 8.

S. Aug. Enchirid. cap. 107.

22.23. *Quòd*

22. 23. *Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam?* Omnia; ipsæ etiam reproborum pœnæ ad Dei gloriam & salutem electorum ordinantur. Iram Dei notam faciunt, simul & ejus sanctitatem, cui peccatum infinitè oppositum est: ideo in illud armatur, neque inultum esse sinit. *Volens ostendere iram*. 2. In reproborum punitione potentiam suam ostendit, quæ malis bene utitur, & in ordinem redigit graviores ab ordine defectus, & magis horrenda perversitatum ac inordinationum monstra: *& notam facere potentiam suam*. 3. Ostendit gloriæ suæ bonitatisque divitias in electis, quos ex eadem perditionis massa, in qua cum reprobis communiter involvebantur, misericorditer liberat, & ad regni sui possessionem elegit: *Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam*. 4. Patientiam suam in sustinendis ac tolerandis reprobis ostendit, quæ certè major est, quàm ejus severitas. *Sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum*. „ Quid prodest vasis perfectis in perditionem, quòd ea patienter Deus sustinet, ut ordinate disperdat, utaturque illis ad instrumentum salutis aliorum quorum miseretur? *Sed illis utique prodest, ad quorum salutem istis sic utitur; ut sicut scriptum est, Justus manus lavet in sanguine peccatoris, id est, mundetur ab operibus malis per timorem Dei, cùm videt supplicia peccatorum*. „ Quod ergo volens ostendere iram sustinuit in „ multa patientia vasa iræ, *valet ad utilem aliis præstandum timorem*, & ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. *Etenim obduratio illa impiorum utrumque demonstrat, & quid timendum sit, ut quisque pietate convertatur in Deum; & quantæ agendæ sint gratiæ misericordiæ Dei, qui in aliorum pœna quid aliis donet ostendit. Si autem illa, quam de aliis exigit, non est justa pœna, nihil donat aliis, a quibus eam non exigit. Quia verò illa justa est, & nulla est iniquitas apud vindicantem Deum, quis sufficiat agere gratias ei, qui hoc remittit, quòd si vellet exigere, nemo se rectè diceret non debere...* „ Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis non redditum cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. *Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per justitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiretur*.

Deus in electis & reprobis gloriam suam ostendit.

S. Aug. lib. 1. ad Simplician. Quæst. 2.

Psal. 57. 11.

Impiorum obduratio & punitio piis demonstrat quid illis timendum sit, & quantas agere gratias Deo debeant.

S. *Aug. Epist. 194. aliàs 105. ad Sixtum.*

24. 25. 26. *Quos & vocavit nos non solùm ex Judæis, sed etiam ex Gentibus, sicut in Osee dicit* &c. Gratuitam prædestinationem sanctorum confirmat Gentilium exemplum, quorum alii ad fidem Evangelii sine ullis meritis vocati, alii in infidelitatis tenebris derelicti, cùm omnes pariter peccatores essent. Gratias Domino Deo nostro agamus, qui de Gentibus alienatis à veritate Dei propter ignorantiam quæ in illis erat, vocavit nos in admirabile lumen suum. Gratiæ vocationis nostræ fideliter respondendum est; in bonis operibus vocatione sancta dignis perseverandum: siquidem in Christianis non coronantur initia, sed finis. Cooperatores simus gratiæ Dei, quæ operatur in nobis. Illam curramus viam, quam ipse Dominus se esse testatus est; *Qui nobis, nullis operum meritis suffragantibus, & sacramento consuluit & exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud provaberet ad salutem, per hoc imbueret ad laborem.* Tres divinæ misericordiæ effectus in electis Propheta & Apostolus commendant. Vocat illos, regit ac manu ducit ut populum pretioso sanguine Filii sui Iesu Christi Domini nostri acquisitum. *Vocabo non plebem meam, plebem meam.* Unde Apostolus noster alibi ait: *Dedit semetipsum pro nobis, ut mundaret sibi populum acceptabilem.* 2. Illis veritatem suam & arcana revelat quasi dilectæ sponsæ: *& non dilectam, dilectam.* Unde rursus Apostolus ait: *Vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi.* 3. Electis suis dat se ipsum Deus in hæreditatem ut filiis suis.

S. Leo Serm. 34. in Epiph. 5.

Tres divinæ misericordiæ effectus in electis.

Tit. 2. 14.

Ephes. 2. 13.

Fructus ex Mysterio gratuitæ prædestinationis colligendi.

suis. *Et erit in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi*; Filiis autem hæreditas incorruptibilis & incontaminata, scilicet Deus ipse æternùm fruendus, præparata est gratuita ejus misericordia: *& non misericordiam consecutam; misericordiam consecutam*. Electorum nempe glorificatio, misericordiæ Dei erga illos consummatio est. Deo in omnibus subditi simus & obediamus ut populus ejus: Illi fidem servemus & amorem exhibeamus, ut sponsa ejus: gratum in illum animum, piamque fiduciam semper habeamus, ut filii ejus. Timeamus & caveamus ne peccatis nostris & rebellione adversùs ejus imperium & legem sanctissimam deleamur de populo ejus, & dicat nobis; *Non plebs mea vos*. Timeamus & caveamus ne infidelitate nostra & adhæsione ad creaturas mereamur ab illo repudiari, & terribilem illam vocem in die judicii audire, *Nescio vos*. Timeamus & caveamus, ne ingrati animi vitio ac degeneri conversatione mereamur ab hæreditate optimi & amantissimi Patris excludi, quam præparavit diligentibus se, & in dilectione sua usque in finem perseverantibus. Caveamus ne de nobis quoque justè conqueratur Deus dicens: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Væ genti peccatrici, populo nequam, filiis sceleratis; dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, alienati sunt retrorsum*.

Isai. 1. 2. 4.

Paucitas electorum.

27. 28. *Isaias autem clamat pro Israel: si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Paucitas electorum in populo Israel, quem sibi Deus ut peculium elegerat, timorem incutere debet Christianis. Majora in nostri gratiam edidit prodigia quàm in gratiam Judæorum; insigniora nobis largitus est beneficia: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. Nec tamen propterea de nostra electione ad gloriam securi esse debemus. Magnus Christianorum numerus, longe major quàm Israelitarum; & tamen pauci salvi fient. *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi*. Quis non contremiscat? Sed quantumvis exiguus sit numerus electorum, nulli tamen eorum quos ab eo numero excludit, iniquus est: *Verbum enim consummans & abbrevians in æquitate*. „ Hi, inquam, qui non pertinent ad hunc certissimum „ & felicissimum numerum prædestinatorum, pro meritis judicantur. Aut enim „ jacent sub peccato quod originaliter generatione traxerunt; aut cum illo hæ„reditario debito hinc exeunt, quòd non est regeneratione dimissum, aut per „ liberum arbitrium alia insuper addiderunt; arbitrium, inquam, liberum, „ sed non liberatum; liberum justitiæ, peccati autem servum; quo volvuntur „ per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minùs, sed omnes mali, & „ pro ipsa diversitate diversis suppliciis judicandi; aut gratiam Dei suscipiunt, „ sed temporales sunt, nec perseverant; *deserunt & deseruntur. Dimissi sunt enim libero arbitrio, non accepto perseverantiæ dono, judicio Dei justo & occulto*. Ad salutem porrò perducuntur electi Evangelii accurata observantia, quod *verbum consummans & abbrevians* est, seu perfectum & abbreviatum: siquidem pro cunctis Legis ceremoniis dat præceptum brevissimum dilectionis & fidei, & ut quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Unde Dominus ait: *In his duobus mandatis universa Lex pendet & Prophetæ*.

Psal. 147. 20.

S. Aug. lib. De Correpț. & Grat. cap. 15.

S. Hieron. in Isaiæ cap. 10. Mat. 22. Theodoret. in Comment.

29. *Et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus*. Ut non omnes pereant, sicut in Sodoma & Gomorrha, non meritum eorum facit, sed gratia Dei relinquentis semen ex quo messis bonorum operum consurgat. Gravius fuit peccatum Judæorum quàm Sodomorum. Unde Dominus per Prophetam ait: *Et major est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum*. Graviora sunt peccata Christianorum peccatis Judæorum, quia majoribus Dei beneficiis sunt ingrati. Soli igitur Dei misericordiæ tribuendum est quòd non exterminemur ut Sodomitæ, non

S. Aug. Quæst. 2. Libri 1. ad Simplicianum.

Thren. 4. 6.

Thren. 3. 22.

non deseramur ut Judæi. *Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti*.

30. 31. 32. 33. *Quid ergo dicemus? Quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam. Israel verò sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus*. Nemo peccator est, qui salvari non possit, si peccatum deserat, & ad Christum Jesum tamquam ad omnis justitiæ fontem, & salutis auctorem fide viva & amore pœnitente confugiat. Nemo justus & bonis operibus plenus, qui perire non possit, si in se ipso, & in operibus suis confidat. Legem justitiæ exteriùs dumtaxat sectari; timore pœnæ, non amore justitiæ vitare peccatum; in devotionibus superficiariis & externis tantùm pietatis operibus confidere, Spiritum verò Evangelii, scilicet caritatem, non habere, Judaicum est. Qui ita sunt affecti, solo nomine Christiani, animo Judæi sunt; veram justitiam non assequuntur, quæ est ex fide per dilectionem operante: ad novum Dei populum non pertinent, de quo scriptum est a Propheta: *Populus, meus, lex mea in cordibus eorum*. *Isai. 51. 7.*

Nemo peccator qui salvari non possit: Nemo justus qui perire non possit.

Offenderunt enim in lapidem offensionis, 33. Sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali. Solent offendere, qui mentem aliò convertunt, & viam nolunt prospicere. Hoc Judæis accidit. Per viam legalium ceremoniarum ambulantes, ad Christum non attenderunt, quem illæ significabant. Superbia scilicet sua excæcati sunt, ne illum fidei oculis viderent, quem Lex & Prophetæ prædicebant & prædicabant multiplicibus figuris & oraculis. Væ mundo, & carnalibus hominibus, quibus Christus lapis est offensionis, quia ad Christum humilem pro nobis factum attendere nolunt, & viam humilitatis ejus sectari.

CAPUT X.

SENSUS LITTERALIS.

1. **F***Ratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem*. Christianos tam ex Judæis, quàm ex Gentibus in Christum credentes alloquitur Apostolus, suamque erga Israelitas populares suos, qui nondum credebant, benevolentiam testatur. Magna inquit, & sincera cordis mei propensione Judæis vera bona opto & adprecor, pro illis preces ad Deum fundens ut salutem æternam eo miserente consequantur.

2. 3. *Testimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam*. Testor enim de ipsis, quòd studio vehementi ac fervido in Dei cultum ac legem ejus ferantur; sed eorum zelum & laudabile cæteroquin studium necessaria cognitio non dirigit. Ignorant scilicet quis sit verus Dei cultus, & quæ via comparandæ justitiæ, tanta luce Scripturarum, & Evangelicæ predicationis affulgente. *Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti*. Ignorantes nempe justitiam qua nos Deus justos efficit, justitiam veram, internam, in fide, spe, & caritate, positam, qua Deo grati sumus & propriam justitiam, id est humanam, quæ illos justos facit coram hominibus externa legis observatione; seu quæ propriis viribus sola legis notitia adjutis comparari ipsis videtur, statuere ac tueri superbo conatu studentes, sese Deo subjicere contumaciter recusant, à quo uno vera illa justitia per humilitatem fidei recipi potest.

4. *Finis enim Legis, Christus, ad justitiam omni credenti*. Christus enim est com-

complementum, perfectio, & consummatio Legis; ita ut nemo justificari possit, nisi qui in illum credit, sivè Judæus sit, sive Gentilis. Qui ergo Christo per fidem subjici nolunt, Justitiam Dei ignorant. Apostoli scopus est ostendere, ad veram internàmque justitiam nullam esse viam nisi per Christum: *Finis Legis Christus*: quod enim voluit lex, non autèm perficere potuit, id Christus perfecit, nempe justificare hominem.

5. *Moyses enim scripsit*: (Levit. 18.5.) *Quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea*. Moyses enim describit justitiam quæ est ex lege his verbis: *Custodite leges meas, atque judicia, quæ faciens homo vivet in eis*, non solùm mortis pœnam evadet, in Legis transgressores constitutam; non solùm longævus erit super terram; sed vitam æternam, cujus longævitas illa temporalis, veteris Testamenti hominibus promissa, typus erat, obtinebit. Confer cùm *Matth.* 19.17. & *Luc.* 10.28.

Iustitia fidei. 6. 7. *Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit*: *Ne dixeris in corde tuo*: *Quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare*. Sic autem loquitur idem Moyses de justitia quæ est ex fide: Ne apud temetipsum dubitando & hæsitando dicas, *Quis ascendet in cœlum*, ut verbum Dei seu novæ Legis mandatum, quo voluntatem suam hominibus explicet, inde ad nos deferat, & audiamus atque opere compleamus? Hoc enim interrogare, est vèlle Christum, qui divinæ voluntatis interpres hominibus est à Deo constitutus, è dextera Patris ad quam in cælis gloriosus sedet, in terram deducere ut exteriùs ac visibiliter nos iterum doceat. Aut quis descendet in profundum inferni, ut verbum Dei, & novæ legis mandata ad nos deferat, ut illa possimus audire, & facere quod præceptum est? Hoc enim interrogare, est Christum ab inferis revocare, & à mortuis excitare velle, quasi nondum resurrexerit. Nemo causetur impossibilitatem aut summam difficultatem credendi Mysteriis novæ legis, quam prædicamus ..... Moysis verba *Deuteron.* 30. *vers.* 12. quæ secundùm sensum obvium litteræ de mandato legis ab ipso promulgatæ intelliguntur; Apostolus à Spiritu sancto edoctus sublimiorem sensum, ab ipsomet Spiritu, qui verba illa Moysi dictavit, pariter intentum, de verbo fidei, & novæ legis doctrina ac mandatis intelligit; præsertim verò de Mysteriis Incarnationis & Resurrectionis Christi, quæ humanæ rationi minùs credibilia videri possunt, in quibus propterea ponit exemplum. Moyses igitur juxta litteram sic effatus est: Mandatum Dei ob oculos tuos positum est, o Judæe; neque opus est te in cœlum conscendere ut illud invenias: neque ad abyssum descendere, ut istud accipias, neque ultra maria transire: sed prope te est in ore tuo, & in mente tua. Cuncta enim monstravit tibi Deus per legem. Apostolus autem ad Christum illa transtulit: hoc est, Ne hæsites, neque dicas in corde tuo: Quomodo Christus descendit de cœlis & incarnatus est? aut quomodo mortuus resurrexit? sed crede quòd & descenderit incarnatus, ac tumulo conditus redierit resurgens. Quid igitur hac re facilius, cùm in ore tuo salutem habeas?

S. Joan. Chrys. Homil. 17. *Theodoretus Theophylact. & Oecumen.*

Deuteron. 30. 14. 8. 9. *Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo*: Verbum salutis quod tibi annuntiatur, prope te est, non procul quærendum; tam in promptu est ut corde teneri & ore facilè proferri possit. *Hoc est verbum fidei quod prædicamus*. Tale est Evangelium quod prædicamus: sive, ista est natura fidei, quam necessariam docemus ad veram justitiam consequendam. *Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris*. Si confitearis ore, professione scilicet fidei sincera & aperta, Jesum esse Dominum & Salvatorem tuum, omniùmque hominum, & corde credideris quòd a mortuis resurrexit divina, id est sua, Patrisque

Fidei explicitæ in Christũ Iesum necessitas ad salutem.

trisque virtute, salvus eris, ad vitam æternam pervenies. Incarnationis & resurrexionis Christi præsertim meminit, quia his articulis, ferè concluditur tota fides. Sub his igitur reliqui sunt subintelligendi. Et certe si Jesum esse Dominum & Salvatorem nostrum credimus, consequens est ut credamus omnia quæ per se ipsum, per Apostolos suos, per Ecclesiam suam, revelante Spiritu sancto suo, nobis credenda proposuit. Sed & fidei nomine quæ ad salutem perducit, fides viva intelligenda est, quæ per dilectionem operatur, fides bona voluntate comitata, qua paratus est homo ad servanda mandata divina, quorum observationem ad vitam æternam consequendam necessariam esse, fides ipsa docet.

10. *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.* Corde credendum est, ut veram justitiam, quæ in remissione peccatorum, & infusione gratiæ, ac virtutum posita est, à Deo consequamur; & fidem ore profiteri necesse est ut ad salutem perveniamus. Fidem (inquam) pro loco & tempore palam confiteri necesse est, quando scilicet exposcitur fides alicujus à persecutore; aut quando periclitatur fides aliena. Ideo baptizati unguntur chrismate in fronte, impresso signo crucis, ut Christum crucifixum confiteri non erubescant. Hinc olim dicti *Confessores*, qui pro fidei Christianæ professione à Tyrannis affligebantur citra mortem; ab eoque numero minime exclusi, qui sæviente in Christianos persecutione fugiebant, viribus suis diffidentes: de quibus S. Cyprianus: *Primus est victoriæ titulus, Gentilium manibus apprehensum Dominum confiteri. Secundus ad gloriam gradus est, cauta secessione subtractum Domino reservari. Illa publica, hæc privata confessio est. Ille Judicem sæculi vicit; hic contentus Deo suo judice, conscientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic sollicitudo securior. Ille appropinquante hora sua jam maturus inventus est; hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia non erat negaturus; confiteretur utique si fuisset & ipse detentus.*

Exterior confessio fidei pro loco & tempore necessaria est ad salutem.

S. Cyprian. Tract. De Lapsis.

11. 12. 13. *Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur.* Omnis, sive Judæus, sive Gentilis, in Christum credens, cum voluntate faciendi ea quæ ille præscribit, non frustrabitur salute quam sperat. *Non enim est distinctio Judæi & Græci.* In negotio enim justificationis & salutis nulla distinctio est Judæos inter & Gentiles. *Nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.* Congruum certe est ut neminem in se credentem & confidentem Christus à salute repellat, cùm sit pariter omnium dominus, tum jure creationis, cùm jure redemptionis, & misericordiæ ac gratiæ divitiis affluat, quas effundere paratus est in omnes qui illum invocant, & vera fide, spe & caritate colunt. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Quicumque fide sincera, & spei, atque caritatis comitatu instructa, Christum ut bonorum omnium spiritualium ac salutis auctorem Mediatoremque invocaverit, salutem per illum certissime consequetur.

Isai. 28. 16.

Joel. 2. 32.

14. 15. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* His duobus versibus objectio continetur, & ad eam objectionem respondetur. Invocatio ex fide, fides ex auditu, auditus prædicationem, prædicatio missionem requirit. Hæc igitur omnia cùm Dei providentia disponat, vitio vertendum non est Judæis quòd nomen Christi Domini non invocent. Hæc objectio, cui hunc in modum respondet Apostolus: Immò verò audiverunt Judæi verbum salutis, & missi sunt ad eos Apostoli, qui illud annuntiarunt,

Theophylact.

 prout

Isai. 52. prout fuerat ab Isaia prædictum his verbis: *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Nihil enim aliud circumeuntes Apostoli annuntiarunt, quàm ineffabilia bona & oblatam à Deo pacem ac reconciliationem per Christum Jesum Dominum nostrum his qui in illum crederent. Unde jussit Apostolis ipsis Dominus, ut quamcumque domum ingrederentur, dicerent: *Pax huic domui*. Quòd itaque non credant Iudæi, culpa illorum est. *Quomodo ergo invocabunt*, tamquam auctorem salutis, & Dominum omnium, *in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei*, sive in eum, viâ ordinaria, *quem*, id est, de quo *non audierunt*? Sub auditu comprehenditur & lectio, per quam multi crediderunt. Unde Joannis 20. 31. scriptum est: *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei; & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*.

S. Aug. lib. De Dono Persever. cap. 19. „ Dixi, fieri non posse via ordinaria, ut fides sine auditu habeatur: quia paucissimis donatum est, ut nullo sibi homine prædicante, per ipsum Deum vel per Angelos cœlorum doctrinam salutis accipiant; multis verò donatum „ est ut Deo per homines credant. Quolibet tamen modo dicatur homini verbum Dei, proculdubio, quod fit audiat ut illi obediat, donum Dei est. *Quomodo autem audient sine prædicante*; Qua ratione audire poterunt de eo in quem debent credere, nisi eis annuntietur Evangelium? Cujus auditionem Deus procurat omnibus qui ab illa originali damnatione divinæ gratiæ largitate discreti sunt.

Idem, lib. De Corrept. & Grat. cap. 7. *Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Nemo Evangelium prædicare legitimè potest sine missione, vel ordinaria, quæ fit auctoritate Episcoporum, qui Apostolis vicaria ordinatione successerunt; vel extraordinaria, quæ fit immediatè à Deo per inspirationem internam: cujus missionis signum quandoque est Scripturæ sacræ auctoritas; Unde Joannes Baptista missionem suam auctoritate Isaiæ Prophetæ probavit: *Ego vox clamantis in deserto; Parate viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta.* Quandoque extraordinariæ missionis argumentum est veritas eorum quæ futura prænuntiantur, ipsis eventis confirmata. Unde Deuteron. 18. 22. Scriptum est: *Quod in nomine Domini Propheta prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non est locutus*. Quandoque verò signum extraordinariæ missionis est miraculorum operatio. Unde cùm Moyses dixisset Domino, *Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus*; Deus dedit illi potestatem edendi miracula ad missionem suam confirmandam. *Virgam hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa*. Nec tamen eventorum veritas aut miracula sufficienter demonstrant Dei missionem, præsertim si quis contra fidei dogmata prædicet, quæ Ecclesia ab Apostolis accepit, & quæ perpetua traditione legitimè illis succedentium Episcoporum ad nos usque derivata sunt. Unde Deuteronom. 13. scriptum est: *Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, & serviamus eis; non audies verba Prophetæ illius*. Aut enim vera prophetia non est, aut vera miracula, quæ in testimonium erroris adhibentur: aut donis divinis, quæ sanctos homines non faciunt, contra Deum abutuntur, qui prava dogmata prædicant; sicut illi quibus sigillum Principis extra ordinem commissum esset, eo abuterentur, si falsas litteras eo sigillo consignarent, quæ ad ejus auctoritatem evertendam publicarentur: Penes Ecclesiam igitur, quæ columna est & firmamentum veritatis, controversiarum fidei Judex supremus & infallibilis, depositi custos, auctoritas est judicandi de novarum prophetiarum & miraculorum veritate, ac de eorum vocatione, qui se extra ordinem missos gloriantur, & se ad Evangelii prædicationem, aut ad sacrum quodvis munus in Ecclesia obeundum intrudunt. In Ecclesia dico; nam si extra Ecclesiam conventicula faciunt, ipso schismate suo caritatem non habere convincuntur; adeòque velut æs

Evangelium nemo prædicare potest sine missione.

Joan. 1.

Quæ Missio legitima.

Exod. 4.

æs sonans & cymbalum tinniens habendi sunt; & non minùs vitandi quàm ethnici, (ut docet Christus) siquidem Ecclesiam non audiunt, in cujus unitate Deus posuit cathedram veritatis. Sine legitima igitur missione nulli Evangelii prædicatores recipiendi & audiendi. *Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est*: sive, de quibus scriptum est Isaiæ 52. 7. *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*; ad æternam salutem hominum pertinentia? Quam optandus, quam suavis eorum adventus, qui reconciliationem hominum cum Deo per Christum annuntiant ... In citatione verborum Isaiæ S. Paulum propiùs sequi Textum Hebraicum, quàm Versionem LXX. Interpretum, observat S. Hieronymus Commentar. in Isaiam; ubi Græcum Textum Latinè sic reddit: *Sicut hora, super montes, sic pedes evangelizantis auditum pacis, evangelizantis bona*. Targum Ionathanis cùm Hebræo concordat.

Hæc varietas ex Græcæ vocis ambiguitate orta est. *Ὥρα* enim tempus, aut pulchritudinem significat.

16. 17. *Sed non omnes obediunt Evangelio*. Hæc per modum interrogationis dicta Theodoretus commentatur, *Sed non omnes obedierunt Evangelio*? His verbis objectionem contineri, S. Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius censent: sequentibus verò responsionem: *Isaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro*? Quia enim dixerat Apostolus Prædicatores Evangelii à Deo missos probari Prophetæ testimonio, ne quis objiceret, Si a Deo missos esse compertum est, omnes illis obedire oportuit, objectioni sic respondet: Tametsi omnes Evangelio non obediant, ex eo tamen non labefactatur ejus veritas. Hipsum enim ab Isaia prædictum est cap. 53. 1. his verbis: *Domine, quis credidit auditui nostro*? Pauci admodum ex Judæis crediderunt prædicationi, quam ex ore nostro audiverunt. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Ergo fides ex auditu nascitur, seu viâ ordinaria non habetur nisi per auditum: ut verò audiatur quod credendum est, verbum Christi annuntiari opus est ab ejus Prædicatoribus.

18. *Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem* * *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Sed quæ excusatio suppetere potest Judæis? Nunquid enim Evangelii prædicationem non jam audierunt? Immo verò: *In omnem terram, & in fines orbis terræ*, fama prædicationis Apostolorum pervagata est. Cum enim in illustrioribus urbibus prædicaverint & miracula fecerint, ut Hierosolymis, Cæsareæ, Joppe, Antiochiæ, Ephesi, Corinthi, Thessalonicæ, Romæ, &c. Inde fama rerum tantarum pervenit ad omnes terras in quibus habitabant Judæi; sicut vis & influxus cœlorum in omnes orbis partes diffunditur. Et eorum doctrina in extremos orbis terrarum fines disseminari cœpta est, Apostolis ubique Gentium prædicantibus, & ante mundi finem in omnibus terræ habitabilis partibus Evangelium prædicabitur, secundum Christi Domini prædictionem ac mandatum. Matth. 24. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. Matth. 28. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes*. Marci 16. Act. 1. 8. *Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa & Samaria & usque ad ultimum terræ*. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Marci 16. 15. Locutus autem est S. Paulus præteriti temporis verbis, sicut Propheta quo usus est teste (quamvis enuntiaret quod futurum erat, non quod jam factum fuerat & completum), propter certitudinem præordinationis divinæ. ,, Hinc autem patet nullam suppetere Judæis excusationem. Quomodo enim fieri posset ut Judæi non audirent, cum gentes quæ sunt in toto orbe terrarum audiverint? ,, Veritatis enim Præcones ipsis primis prædicationem attulerunt. Nam ipse quoque Dominus eis dixit: *Ite potius ad oves quæ perierunt domus Israel*. Et in Actibus Apostolorum, *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei*.

* Hæc Psalmi 18. verba historicè de cœlis, propheticè de Apostolis & eorum prædicatione intelliguntur. *S. August. Ep. 199. alias 88. ad Hesichium. S. Thomas Lect. 3.*

Theodoretus. *Matt. 10. 6. Act. 13.*

19. *Sed dico: Numquid Israel non cognovit*? Numquid Judæi non cognoverunt cla-

clarius quam Gentes ea quæ pertinent ad Mysterium Christi, & ipsarum Gentium vocationem, Legis & Prophetarum testimoniis edocti? ita planè. *Primus Moyses dicit*: Moyses qui cœteros Prophetas tempore præcedit, dicit: *Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem; in gentem insipientem, in iram vos mittam*: Ex vocatione & adoptione gentium, gratiisque quas illis conferam, tametsi a culto meo, atque adeo a vera sapientia alienis, occasionem accipietis invidiæ & iræ, qua in illas excandescetis. Confer cum Epist. ad Titum 3. 3. *Eramus* (inquit Apostolus noster) *aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem*.

Deuteron. 32. 21. secundum Versionè LXX Interpret.

20. ✠. *Isaias autem audet, & dicit*: Isaias verò palam & apertè pronuntiat ex Dei persona: *Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant*. More Prophetico præteritum usurpat pro futuro, ob certitudinem eventus. Inventus sum ab iis qui de me nihil cogitabant, toti suis idolis mancipati, id est a populo Gentili: Me notum feci iis qui me non consulebant, sed falsa sua Numina. Conversionem Gentium præter eorum merita & intentionem fuisse ostendit, ex mera gratia Salvatoris nostri Dei, qui eis apparere dignatus est, non in ænigmatibus & figuris legis, sed in manifesta veritate. Paululum inverso verborum ordine, licet eodem sensu, Propheticum Oraculum citat Apostolus. Sic enim apud Isaiam habet Vulgata nostra Hebraicæ consona veritati: *Quæsierunt me, qui ante non interrogabant; invenerunt, qui non quæsierunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem quæ non invocabat nomen meum*. Versio verò LXX. Interpretum; *Apparui non quærentibus me: inventus sum ab his qui me non interrogabant*. Sed (ut dixi) verborum ordinem sine ullo sensus detrimento Apostolus immutat.

Isai. 65. 1.

21. *Ad Israel autem*, sive de Judæis, *dicit* idem Propheta: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*. Assidue velut expansis manibus advocavi populum contumacem, prædicatione & miraculis Christi Filii mei & Apostolorum ejus, continuisque beneficiis illos ad fidem & pœnitentiam invitans; & tamen ad me venire recusarunt. Metaphora sumpta est a matribus, quæ petulantes pueros passis ulnis ad se revocant, venientes complecti paratæ. Vox, *contradicentem*, abest a Textu Hebræo: ex Versione LXX. Interpretum sumpta est, qui illam addiderunt salvo sensu, ad Judæorum ingrati animi vitium erga Deum luculentius exprimendum. „ *Expandi manus meas ad populum non* „ *credentem & contradicentem*: Qui cum beneficiis Domini vinceretur, & ultra „ hominem signa conspiceret, dicebat: *Iste non ejicit dæmonia, nisi in Beizebud principe dæmoniorum*. Et iterum. *Samaritanus es tu, & dæmonium habes*. Et rursum: *Cum sis homo, facis te Deum*. Et alibi: *Iste homo non est à Deo, qui sabbatum non custodit*. Denique cum ille in cruce extenderet manus ad populum non credentem, & diceret, *Pater ignosce eis. quod enim faciunt, nesciunt*: Illi è regione dicebant; *Vah qui destruit templum Dei, & in tribus diebus ædificat illud: descendat nunc de cruce, & credimus ei. Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest*. De hoc & Simeon in ulnis tenens parvulum prophetabat: *Ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum; & in signum cui contradicetur*. Romæ Judæi loquuntur ad Paulum: *De Secta hac notum est nobis, quod ubique ei contradicatur*.

S. Hieron. in cap. 65. Isaiæ. lib. 18. Commentar.

C A-

CAPUT X.

SENSUS MORALIS.

1. 2. *Voluntas, quidem cordis mei; & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem* Discant Pastores animarum exemplo S. Pauli omnes & singulas oves sibi commissas intimo cordis affectu diligere, & eorum salutem propensissima voluntate desiderare, quantumvis indignæ sint, quantumvis errantes, quantumvis ingratæ, & obstinatæ. Nonne Judæi indigni erant dilectione & curis S. Pauli, quem de Christo Jesu loquentem nequidem audire volebant, immo graviter persequebantur, ejus etiam vitæ insidiati? ut constat ex *Act.* 13. *&* 14. & tamen eos impensè diligit, non transitorio, sed perseverante voluntatis ardore illorum salutem exoptans. Unde *Act.* 26 8. ait: *Opto apud Deum omnes qui audiunt tales fieri qualis ego sum, exceptis vinculis his.* 2. Pastores assiduè Deum orare debent pro commissarum sibi ovium salute; pro non credentibus, ut Deus cor eorum aperiat, & fidem illis donet; pro fidelibus, ut eis fidem augeat, caritatem inspiret & perficiat, perseverantiæ donum misericorditer largiatur. *Et obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem.* Unde Samuel bonorum & ipse Pastorum exemplar ad populum ait: *Absit à me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis.* 3. Pastorum erga commissas oves caritas debet esse benefaciens, & laboriosa, ita ut nullis difficultatibus, nullis periculis ab earum salute procuranda deterreantur aut retardentur. Orare non sufficit Pastori, sed & laborare necesse est, sollicitè, assiduè, indefessè in ministerio verbi, ut errores evellat & destruat; veritatem doceat, defendat; vitia extirpet, inserat virtutes, nutriat caritatem; populum perfectum Christo præparet, in spiritu & veritate Deum adorantem, in sanctitate & justitia omnibus vitæ suæ diebus Domino servientem. 4. Compatiens esse debet Pastorum caritas, ut numquam ovium infirmitati insultent, non illas ad iracundiam provocent acerboribus verbis; sed, si quid in iis laudabile est, commendent, ad earum animos devinciendos, fiduciamque conciliandam, exemplo S. Pauli: *Testimonium*, inquit, *perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent.* Nec tamen vitia commissarum sibi plebium dissimulare, immo corripere debent, ut saluberrimis admonitionum & correptionum medicamentis sanentur & convertantur. Hac Apostolus noster erga Judæos utitur æconomià: *Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.* 5. Vim reprehensionum & objurgationum temperare debent lenitate prudenti. Sic Apostolus laude vituperationem condivit, *velut esca quadam hamum celans*, ut verbi divini fructus ab iis reciperetur.

Caritas Pastoralis.

1. *Reg.* 12. 23.

Theodoret. in hunc locum.

2. 3. *Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim justitiam Dei, & suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.* Quo major, eo periculosior zelus est, si scientiæ luminibus ac prudentiæ directione sit destitutus. Zelus fervor est devotionis & caritatis. *Zelum habere debet* Sacerdos, *qui incorruptam Ecclesiæ studet servare castitatem.* Ad conservandam fidei puritatem, ad ejusdem fidei propagationem, ad Morum reformationem ac restaurationem Disciplinæ summè necessarius zelus est. Verum nisi illum scientia dirigat, caritas informet, æquitas comitetur cum mansuetudine conjuncta, magis nocet Ecclesiæ quam prosit; salutem animarum magis impedit quam juvet; unde Propheta Deum orat ut doceat ipsum *bonitatem, disciplinam, & scientiam.* Qui fervidæ indolus impetum, aut cæcos etiam pietatis igniculos sequuntur in Ecclesiæ & animarum regimine, mortem plerumque inferunt animabus quæ vivunt spi-

Zeli Pastoralis caracteres.

S. Ambrosius Serm. 18. *in Psal.* 118.

Psal. 118. 66.

spiritali vita; tantum abest ut vitam iis procurent quæ mortuæ sunt morte peccati. *Mensura quædam est & disciplina zeli, sicut disciplina virtutis*; ait S.Ambrosius. Hanc mensuram qui prætergreditur, omnia in Ecclesia, vel in Societatibus Ecclesiasticis misceet ac perturbat; bonos etiam sæpe persequitur & vexat, arbitratus obsequium se præstare Deo, infirmos ad desperationem compellit, malos exasperat & a via salutis imprudens avertit. *Importabilis absque scientia est zelus, Ubi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio caritatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur, plerumque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior ac vehementior spiritus, profusiorque caritas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet caritatem.... Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem.... Tolle hanc, & virtus vitium erit*. Falsi zeli triplex ut plurimum origo est. 1. Ignorantia consiliorum & viarum Dei, verarumque regularum quibus dirigi ac regi debent animæ. Has quippe ex sacrarum Scripturarum & Traditionis fontibus aliqui non hauriunt. 2. Complacentia & fiducia in visionibus cordis sui, propriisque talentis, industria, pietate cujus famam habent, & operibus, quæ bono, (ut videtur) animo & zelo gloriæ Dei aggrediuntur. 3. Arcanum studium independentiæ etiam in boni operatione; quo fit ut Christum non consulant ut par est, nec ad ejus documenta & exempla qui summus Pastor est animarum nostrarum, attendant. *Ignorantes enim justitiam Dei, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti*. Medium porrò certissimum quo scientia & prudentia spiritus, quæ zelo illuminando & dirigendo est necessaria, comparatur, Christiana humilitas est. *Hæc est tota scientia magna hominis: Scire quia ipse per se nihil est; & quoniam quicquid est, à Deo est, & propter Deum est*. QUID *enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Et, *Qui putat se aliquid esse, cum nihil sit, se ipsum seducit*. „ Hæc dicuntur „ adversariis civitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua virtute præsu„ mentibus, in se, non in Domino gloriantibus; ex quibus sunt etiam carnales „ Israelitæ, terrenæ Jerusalem cives terrigenæ, qui *ignorantes Dei justitiam*, id „ est, quam dat homini Deus qui solus est justus, & justificans; *& suam volentes* „ *constituere*; id est, velut a se sibi partam, non ab illo impertitam, *justitiæ* „ *Dei non sunt subjecti*, utique quia superbi, de suo putantes, non de Dei, pos„ se placere se Deo, qui est Deus scientiarum, atque ideo & arbiter conscien„ tiarum, ibi videns cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, si hominum „ sunt, & ab illo non sunt.

S. Ambrosius ibid.

S. Bernardus Serm. 49. in Cantica.

Falsi zeli triplex origo.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 70. Conc. 1.

1. Cor. 4. 7.

Galat. 6. 3.

S. August. lib. 17. De Civit. Dei cap. 4.

4. *Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti*. Qui legis exteriorem observantiam præferunt, nec finem mandatorum & consiliorum Christi, quæ caritas est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, attendunt & curant; Judaice, non Christianè vivunt, litteram legis sectantur, non spiritum; in via manent, ad finem non perveniunt: „ *Finis legis, Christus, ad salutem* „ *omni credenti*. Quid est finis Christus? Quia Christus Deus, *& finis præcepti* „ *caritas, & Deus caritas*: quia *Pater & Filius & Spiritus sanctus unum sunt*. „ Ibi tibi finis est; alibi via est. Noli hærere in via, & non pervenire ad finem. „ Ad quicquid aliud veneris, transi usque quò pervenias ad finem. Quis est fi„ nis? *Mihi autem adhærere Deo bonum est*. Adhæsisti Deo, finisti viam; per„ manebis in patria. Pecuniam aliquis quærit, non sit tibi finis: transi tam„ quam peregrinus. Quæris ubi transeas, non ubi remaneas. Si autem amas, „ per avaritiam implicatus es: erit tibi avaritia catena pedum: ultra progredi „ non potes. Transi ergo & hoc: quære finem. Salutem corporis quæris, adhuc „ noli ibi remanere. Quæ est enim ista salus corporis, quæ morte perimitur,

Ad finem ultionum vitæ Christianæ studiis omnibus tendendum est.

S. Aug. Tract. 10. in Epist. 1. S. Joan. Psal. 72. 28.

quæ

„ quæ ægritudine debilitatur, frivola, mortalis, fluxa? Quære illam, ne impediat fortè morbida valetudo opera tua bona. Ergo non est ibi finis, quia „ propter aliud quæritur. Quicquid propter aliud quæritur, non est ibi finis: „ Quicquid propter se & gratis quæritur, ibi est finis. Quæris honores, fortè „ ad aliquid agendum quæris, ut peragas aliquid, ut placeas Deo. Noli ipsum „ honorem amare, ne ibi remaneas. Quæris laudem? Si Dei quæris, bene facis: si tuam quæris, male facis. Sed ecce amaris tu, laudaris: noli gratulari „ quando in te laudaris: laudare in Domino, ut cantes: *In Domino laudabitur* „ *anima mea*. Sermonem aliquem bonum dicis, & laudatur sermo tuus? Non laudetur quasi tuus, non est ibi finis .... Videte, Fratres, quanta transimus, in quibus non est finis. His utimur quasi in via; quasi in mansionibus stabulorum reficimur, & transimus. Ubi ergo finis? In Christo Jesu, fidei nostræ & gratiæ omnis auctore & consummatore. Si finem alibi statuamus, finis erit interficiens & consumens, non perficiens. Ipse enim solus cum Patre & Spiritu sancto est vita æterna. *Finis legis, Christus, ad justitiam omni credenti.*

Psal. 33. 3.

5. *Moyses enim scripsit: Quoniam justitiam quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea.* Non in possessione, auditione, & externa dumtaxat observantia legis, sed in observatione mandatorum ex spiritu legis, & propter finem legis, vita posita est, & vera pietas, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. *Si vis ad vitam ingredi*, ait Christus, *serva mandata*. Verum ergo dicit lex, *Qui fecerit ea, vivet in illis*. „ Sed *ut faciat ea, & vivat in eis, non lex* „ *quæ hoc imperat, sed fides est necessaria, quæ hoc impetrat*. Quæ tamen fides, „ ut hæc accipere mereatur, ipsa gratis datur. Lex igitur solum dat adjutorium „ cognitionis quo facienda noverimus; non inspirationem dilectionis ut cognita „ sancto amore faciamus, quæ propriè gratia est. Nam scientia legis sine cari- „ tate inflat, non ædificat. *Cognitio itaque legis facit superbum prævaricatorem: per donum autem caritatis delectat legis esse factorem.*

Lex Dei observanda ex spiritu legis, & propter finem legis.

Matth. 19.
Levit. 25. 8.
S. August. lib. 4. contra duas Epistol. Pelagian. cap. 5.

6. *Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cælum? id est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare.* Incarnatio, mors & resurrectio Jesu Christi, sunt objectum, origo, & meritum Christianæ fidei. Non inquirendum quomodo impleri potuerint adoranda illa mysteria; sed verbo Dei ea revelantis sine hæsitatione credendum est. Nullis difficultatibus fides terretur, illas heroico & invicto animo propulsat: obmurmurantibus adversus Mysteria rationibus aditum cordis occludit & munit. *Ne dixeris in corde tuo, &c.* Quo magis incredibilia videntur, eò digniora sunt quæ credantur, quia Deus locutus est, prima & summa Veritas, quæ nec falli potest, nec fallere. Quo minorem cum ingenio viribusque nostris proportionem habent veritates quæ nobis a Deo credendæ proponuntur, eo magis accommodatæ sunt Dei consilio, homines sub fidei jugo humiliare volentis. *Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis.*

Mysteriorum fides absque hæsitatione & inquisitione.

S. Aug. Epist. 137. alias 3. ad volusianum.

8. *Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.* Quam compendiosa, quam facilis lex fidei! Judæi tot linguis ad finem suam profitendam indigebant, quot erant in Lege Moysi ceremoniæ, sacrificia, & præcepta: Christiani uno corde ad credendum, unâ linguâ ad confitendum fidem indigent. Utrunque verò Dei donum est. Hoc est verbum fidei, quod Apostolicæ prædicationis objectum & argumentum est: hoc verbo ædificata toto orbe Ecclesia: hoc verbo corda mundantur omnium qui illud suscipiunt. *Et vos* (inquit Christus) *mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.*

Lex fidei compendiosa & facilis.

Joan. 15. 3.

9. *Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris,*

„ doris, ne Christi opprobria Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore, nec factis, Christum negaveris, spera tibi perfici dulcedinem Dei. Hæc enim fides substantia est & fundamentum spei nostræ. *Omnis qui credit in illum non confundetur.*

12. *Non enim est distinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum:* Nulla apud Deum acceptio personarum est. Omnes, Gentiles pariter & Judæos vult salvos fieri. Bonitatis & misericordiæ suæ indeficientes divitias in omnes effundit: gratias ad salutem sufficientes omnibus offert, quamvis donum fidei, specialesque gratias non omnibus tribuat. Hinc Apostolus noster alibi ait: *Qui est Salvator omnium hominum, maximè fidelium.* Dicendo, „ *Qui est Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei super universos „ homines esse generalem: addendo autem, *maximè fidelium*: ostendit partem „ esse generis humani; quæ merito fidei divinitus inspiratæ, ad summam atque „ æternam salutem specialibus beneficiis provehatur: quod utique nulla iniquitate agitur justissimi & misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est. „ Generalis illa opitulatio *per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos* „ *omnibus adhibetur: & quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quod autem* „ *a multis suscipitur, & gratiæ est divinæ, & voluntatis humanæ.*

Deus gratias ad salutem sufficientes omnibus offert.

1. Tim. 4. 10.

Auctor lib. 2. De Vocatione omnium Gentium, cap. 31.

Cap. 26.

12. 13. *Idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.* Pauperrimi sumus & miserrimi; illum invocemus, ut divitiarum illius participes simus. Spiritualibus bonis dives est, qui orare scit ut oportet. Oratio enim fide concepta, spe animata, caritate fervens, humilitate commendata, perseverantia victrix, omnia Dei bona, adeoque salutem nostram in manibus nostris ponit. *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit.* Sed rectè invocandum est. Quicumque enim orant, nomen Domini, ut par est, non invocant: de quibus in Psalmo dicitur: *Deum non invocaverunt.* Invocant, sed non Deum. Invo„ cas quicquid amas: invocas quicquid in te vocas, quicquid vis ut veniat ad „ te. Porrò si Deum propterea invocas ut veniat ad te pecunia, ut veniat ad te „ hereditas, ut veniat ad te sæcularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniat ad „ te: sed *Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum, non exauditorem desideriorum....* „ Si Deum invocares, ipse ad te veniret, ipse esset divitiæ tuæ. Nunc „ autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam: Deus non implet „ arcam, sed pectus. Quid tibi prosunt exteriores divitiæ, si te interior premit „ egestas? Ergo qui propter sæcularia commoda, qui propter terrena bona, qui „ propter vitam præsentem & terrenam felicitatem invocant Deum, non invo„ cant Deum.... Quid ergo faciam, inquis, quid orem? Quod te docuit Domi„ nus, quod te docuit cælestis Magister. Invoca Deum tamquam Deum, ama „ Deum tamquam Deum: illo melius nihil est; ipsum desidera, ipsum concu„ pisce. *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini* „ *omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluptatem Domini.* Si ergo amator Dei „ esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, „ illi flagra, illi inhia, quo jucundius nihil invenis, quo melius, quo lætius, „ quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quam id quod est sempiternum? „ Non times ne aliquando a te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo invocas „ Deum tamquam Deum, securus esto, divitiarum illius particeps eris, qui di„ ves est in omnes qui invocant illum. Pete ab illo salutem, & salus tua ipse erit. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Quomodo nomen Domini invocandum?

Psal. 72. 6.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 85. n. 8. & in Psal. 52. n. 8.

Psal. 26. 4.

14. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* Ad hoc ergo cre-

S. Aug. Epist. 157. alias 89. Idem Serm. 115. alias 36. de Verbis Domini.

» credunt, qui rectè credunt, ut invocent in quem crediderunt, & valeant face-» re quod præceptis legitimis acceperunt, quoniam *Id quod lex imperat, fi-» des impetrat .... Fides fons est orationis, nec potest ire rivus, ubi caput aquæ siccatur: Ergo ut credamus, oremus; & ut ipsa non deficiat fides qua oramus, oremus. Fides fundit orationem, fusa oratio etiam ipsi fidei impetrat firmitatem.*

Christus nobis quotidie loquitur.

Luc. 10.

Origenes lib. 8. Commentar. in hanc Epist. cap. 10.

Joan. 10.

1. Cor. 3.

Joan. 8. 25.

S. Aug. lib. 11. Confess. cap. 8.

Quomodo credent ei quem non audierunt? Non magis excusari possunt Christiani qui Christo & Evangelio non credunt ut oportet, quam Judæi. Quamvis enim eis Christus ipse per se non prædicet Evangelium, quotidie tamen prædicat in Scripturis suis, & in Ecclesia per Ministros suos, de quibus dixit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* „ Sed & nunc & semper Chri-„ stus tamquam Verbum unicuique loquitur in corde, & de pietate docet, de ju-„ stitia suadet, de castitate, de pudicitia, & de omnibus simul virtutibus ad-„ hortatur, sicut ipse dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt.* Sic denique & in „ corde Pauli loquebatur, ita ut & ille diceret: *An experimentum quæritis ejus qui loquitur in me Christus?* Ita, Domine Deus meus, ipsum est Verbum tuum, quod & *Principium est, quia & loquitur nobis.* „ Sic in Evangelio per carnem „ ait; & hoc insonuit foris auribus hominum, ut crederetur, & intus quæreretur, „ & inveniretur in æterna veritate, ubi omnes discipulos bonus & solus Magi-„ ster docet. Ibi audio vocem tuam, Domine, dicentis mihi, quoniam ille lo-„ quitur nobis, qui docet nos. Qui autem non docet nos, etiamsi loquitur, non „ nobis loquitur. Quis porrò non docet, nisi stabilis Veritas? Quia & per crea-„ turam mutabilem cum admonemur, ad veritatem stabilem ducimur; ibi ve-„ rè discimus: cum stamus & audimus eum, & gaudio gaudemus propter vocem „ Sponsi, reddentes nos unde sumus. Et ideo Principium, quia nisi maneret, „ cum erraremus, non esset quo rediremus. Cum autem redimus ab errore, cognoscendo utique redimus. Ut autem cognoscamus, docet nos, quia *Principium est, & loquitur nobis.* Loquere Domine Jesu, quia audit servus tuus.

Missio non solum exterior, sed interior verbi divini Ministris necessaria.

Origenes in hunc locum p. 383. col. 1.

Joan. 13.

15. *Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? Sicut scriptum est: Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Non solùm exteriore missione divini verbi Prædicatoribus opus est, ut scilicet auctoritate legitima Episcoporum, qui vice Christi Ecclesiam regunt, illis ministerium verbi ad corporis ejus ædificationem demandetur: sed interiore missione, per gratiam Christi vocantem & adjuvantem maxime indigent. Unde Origenes: *Nos præcones & prædicatores Christi* (inquit) *non possemus prædicare, nec annuntiandi nobis virtus ulla subsisteret, nisi adesset nobis ipse qui misit. Quòd si prædicantibus nobis audire non vultis, vestra jam culpa est, & si audientes non creditis, & non credentes non invocatis, & non invocantes, salvi esse nequitis.* Sed ita nos in omnibus exhibeamus irreprehensibiles verbi ministros, ut non vituperetur ministerium nostrum, & dicere meritò possit plebs Christiana, *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Speciosos pedes, id est vitam & conversationem puram & sanctam in nobis suspiciant populi. Illi sunt speciosi & decori pedes prædicatorum, qui per viam vitæ, quæ Christus est, incedunt. Isti sunt pedes, quibus Apostolus noster se cursum consummasse dixit, sic cucurrisse ut comprehendat, id est animo quo tenditur & properatur in cœlum. Isti sunt pedes à Iesu loti, de quibus ait: *Si ego lavi pedes vestros Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis.* Si quis inveniat aquam vivam, si quis accipiat potum à Jesu, si quis per ejus gratiam illius imitetur exempla, caritatem, puritatem, humilitatem, paupertatem, labores, amorem crucis, mundi contemptum, zelum salutis animarum, & aqua illa à Christo super eum effusa fiat in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, iste

iste de aqua doctrinæ spiritalis potest lavare pedes auditorum, & omnes ex ipsorum animis pravorum affectuum operùmque sordes & immunditias diluere: & hoc faciens datum à Magistro implebit exemplum. *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Pacem quam mundus dare non potest, nec turbare; bona, non temporalia, non peritura, sed æterna, Deum ipsum, unum summùmque bonum. Dicant divini verbi Ministri cum Sponsa: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Caveant ne illorum affectus inquinentur dum prædicant Christum & aperiunt illi ostium, ut habitet per fidem in cordibus hominum. Timeant ne forte aliis prædicantes ipsi reprobi fiant. *Tutiùs enim veritas auditur quàm prædicatur: quoniam cùm auditur, humilitas custoditur: Cùm autem prædicatur, vix non subrepit cuivis hominum quantulacumque jactantia, in qua utique inquinantur pedes ....* Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? *Lava eos, Christe Jesu. Dimitte nobis debita nostra, quoniam non est extincta caritas nostra. Quando te audimus, exultant tecum in cælestibus ossa humiliata. Sed quando te prædicamus, terram calcamus ut tibi aperiamus: & ideo si reprehendimur perturbamur; si laudamur, inflamur.* Lava pedes nostros ante mundatos, sed cùm ad aperiendum tibi per terram pergimus, inquinatos.

Cant. 5. 3.

S. Augustinus Tract. 57. in Joan.

16. *Sed non omnes obediunt Evangelio:* Quàm pauci Christiani Evangelio omni ex parte obediunt? Credunt Mysteriis; præceptis & regulis morum contradicunt. Vellent Evangelium cupiditatibus suis condescendere & accommodari. Displicet illis quòd inimicos diligere, quòd divitias non amare, quòd honores & gloriam mundi parvifacere, quòd crucem quotidie ferre jubeat: adeo ut non minùs hodie Prædicatores Evangelii cum gemitu & lacrymis dicere possint, quàm Apostoli: *Domine, quis credidit auditui nostro?* Siquidem fides operibus comprobatur, pauci credunt; quia pauci admodum vitam secundùm Evangelium instituant.

Obediendum Evangelio.

17. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Quod dicit fidem „ esse ex auditu, intelligendum est quia fides est ex hoc quod concipit mens per auditum: neque ita ut sola conceptio mentis faciat fidem in homine; sed quia „ fides esse nequit sine conceptione. Addita namque rectitudine volendi conce- „ ptioni per gratiam, fit fides: quia credit quod audit. Sed quia auditus est per verbum Christi, quod prædicatores ejus annuntiant, magnam & multiplicem gratiam hæc una fidei gratia complectitur. 1. Prædicatores Evangelii à Deo eligi oportet, nobisque destinari. Quod verò nobis potiùs quàm aliis destinentur, gratia est nobis immeritis à Deo collata. 2. Mitti illos à Deo necesse est, cujus legatione funguntur & cujus ministri sunt. Quòd autem ad nos potiùs à Deo mittantur, quàm ad alios, quibus occulto sed justo judicio immittit *non famem panis, neque sitim aqua, sed audiendi verbum Domini*, altera gratia est nobis misericorditer impertita. 3. Opus est ut prædicatores Evangelii audiamus: & hæc nova gratia est. Quot enim divini verbi Præcones, ad gentes integras mittuntur, & à paucis tamen hominibus audiuntur? 4. Prædicatores audire non sufficit, nisi intelligatur & capiatur verbum salutis quod annuntiant. Quod autem intelligatur & capiatur, Dei donum & gratia est non omnibus data qui auribus corporis audiunt. Unde Christus Dominus ait: *Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt: & adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt: nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.* 5. Non sufficit intelligentia, sed necessaria est humilis, omnimoda, perfecta summissio & obedientia men-

S. Ans. Tract. De concordia gratiæ & liberi arbitrii. cap. 6.

Amos 8. 11.

Una Gratia fidei multiplicem gratiam complectitur.

Matth. 13. 13, 14. 15.

Isai. 6.

mentis & cordis divinæ, quam Prædicatores annuntiant veritati. Id autem fieri non potest, sine recta voluntate, quam sola Christi gratia nobis tribuit. *Auditus est per verbum Christi, hoc est per verbum prædicantium Christum. Prædicantes verò non sunt nisi mittantur: sed quòd mittantur, gratia est. Quapropter & prædicatio gratia est: quia gratia est quod descendit ex gratia; & auditus est gratia, & intellectus ex auditu gratia, & rectitudo volendi gratia est. Verùm missio, prædicatio, auditus, intellectus; nihil sunt nisi voluntas velit quod mens intelligit: quod voluntas facere nequit, nisi accepta rectitudine: rectè namque vult, cùm vult quod debet. Ita quod mens ex auditu verbi concipit, est semen prædicantis; & rectitudo est incrementum quod Deus dat, sine quo* NEQUE *qui plantat, neque qui rigat, est aliquid; sed qui incrementum dat Deus.* Quoties igitur nobis prædicatur verbum Dei, Deo gratias agamus, per Dominum nostrum Jesum Christum; illùmque supplices oremus, ut rectam voluntatem misericorditer in nobis operetur, sine qua gratiæ cæteræ nobis inutiles fiunt ad salutem: & agente cordis nostri pravitate, nobis in cumulum damnationis, potiùs quàm ad sanctificationem vertuntur.

S. Anselmus, ibid.

1. Cor. 3.

Solum Dei verbum prædicandum.

Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Id unum Prædicatores ejus annuntient, non persualibilia humanæ sapientiæ & eloquentiæ verba, virtute Crucis vacua & destituta. Verbum Christi semen & alimentum fidei est. Id ex Scripturis sacris & sanctorum Patrum libris hauriendum, non ex cisternis dissipatis, quæ continere non valent aquas sapientiæ salutaris, quibus potari debent populi Christiani. „ Ministri Christi sunt: verba Domini sui loquantur . . . . . „ Sicut ergo Deus in principio per miraculum fecit frumentum, & alia de terra „ nascentia, ad alimentum hominum, sine cultore & seminibus (inquit „ S. Anselmus) ita sine humana doctrina mirabiliter fecit corda Prophetarum, „ & Apostolorum, necnon & Evangelistarum, fœcunda salutaribus seminibus: „ Unde accipimus quicquid salubriter in agricultura Dei ad alimentum anima„ rum seminamus; sicut nonnisi de primis terræ seminibus habemus, quod ad „ nutrimentum corporum propagamus. *Siquidem nihil utiliter ad salutem spiritalem prædicamus, quod sacra Scriptura Spiritus sancti miraculo fœcundata non protulerit, aut intra se non contineat.*

S. Anselmus, ibid.

18. 19. *Sed dico; Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico, Numquid Israel non cognovit?* &c. Sonus Apostolicæ prædicationis ad nos usque pervenit, & in Ecclesia toto orbe diffusa verba eorum resonant. In Ecclesia Romana, cui totam doctrinam cum sanguine profuderunt Apostolorum Principes Petrus & Paulus, in Ecclesia (inquam illa) Matrice fidei, Magistra veritatis, in quam, velut in depositum dives, doctrinam salutis contulerunt, Apostolicæ voces audiuntur, & per ejusdem verbi Ministros in omnibus terræ partibus eorum sermones omnium gentium linguis prædicantur. In omnem terram exivit sonus eorum, & hæretici Ecclesiam non intrant. „ Ideo sonus in omnem terram exiit, ut tu cælum „ intres. Audi testamentum Patris tui. Ecce, quid planius, quid apertius. „ *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Num„ quid expositore opus est? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, „ qui potes totum in concordia retinere. Noli, inquis, me quærere. Cur te non quæram, cùm Christus errantes domus Israel, & Apostoli oves errantes in omnibus gentibus, & in omni terra magnis laboribus quæsierint? „ Noli me „ quærere, ais. Hoc sane vult iniquitas qua divisi sumus: sed non vult cari„ tas qua fratres sumus. Improbus non essem, si quærerem servum meum, & im„ probus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic sapiat in quo fraterna caritas „ non est, qua Apostolorum pectora in nostrum exemplum flagrabant: ego tamen

S. Aug. Enarrat. 2. in Ps. 18.

Fratres nostri ab Ecclesia segreges quærendi.

men quæro fratrem meum, ut ad communem matrem Ecclesiam Catholicam, Apostolicam, Romanam redeat. „ Irascatur, dum tamen quæratur, qui inven-
„ tus placatur. Quæro, inquam, fratrem meum, & interpello non contra il-
„ lum, sed pro illo Dominum meum. Nec dicam interpellans, Domine dic
„ fratri meo ut dividat mecum hæreditatem; sed, Dic fratri meo ut teneat
„ mecum hæreditatem. Absit ut Judæis similis fiam, qui fidei gentium invident, & ira succensi sunt ob earum vocationem, *Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam.*

20. 21. *Isaias autem audet & dicit: Inventus sum à non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant.* Multis variisque modis ac viis Deus se ipsum nobis notum fecit, suaque de nobis consilia, suámque voluntatem, & nostra erga illum officia nobis significavit, exhortationibus Concionatorum, admonitionibus Superiorum, lectione piorum librorum, Sanctorum exemplis, internis inspirationibus, beneficiis, flagellis. Nobis apparuit cùm de ipso, & de salute nostra non cogitaremus, immo illum fugeremus. Nunc saltem illum quæramus fide viva, caritate fervente; quæramus Dominum, dum inveniri potest; invocemus eum, dum prope est, dum expansis manibus nos vocat; dum suarum dona gratiarum in nos effundere paratus est, dum viam salutis nobis ostendit, & in ea dux nobis esse dignatur. Erit, erit, cùm frustra, quæretur ab eis qui cordis incredulitate, duritie, contumacia, & vitæ morùmque pravitate illi contradicunt, instar Judæorum. *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* Obdurati sumus, & damnationi proximi, si terribili exemplo reprobationis Judæorum non movemur, non contremiscimus, non confugimus ad Deum æmulatione laudabili, ne alii gratiam & coronam nobis paratam accipiant. Reprobati sunt Judæi culpâ suâ, vocatæ sunt Gentes Dei misericordia. Illinc timendum, hinc sperandum, & gratiæ vocationis nostræ fideliter respondendum est. „ *Tota die expandi manus meas ad popu-*
„ *lum non credentem, & contradicentem.* Diem hic vocat universum retro tem-
„ pus quod præterierat. Illud verò quo manus suas extendisse dicit, vocasse, at-
„ traxisse, adhortatúmque esse declarat. Deinde ostendens quòd universa hujus
„ inobedientiæ culpa illorum fuerit, dicit: *Ad populum non credentem & con-*
„ *tradicentem.* Vides quanta illorum sit accusatio. Ipsi quippe neque adhortan-
„ ti quidem obedierunt, sed & contradixerunt: idque non semel, non bis aut
„ ter, sed per universum tempus, cùm eadem perseveranter facientem viderent. Alii verò qui Deum numquam cognoverant, ipsum tamen attrahere
„ potuerunt. Attamen non dicit quòd ipsi Deum per se attrahere potuerint: sed
„ & eorum, qui ex Gentibus credebant, fastum dejiciens, ostendénsque quod
„ totum hoc Dei gratia perfecerit, dicit: *Ego conspicuus factus sum, & ego in-*
„ *ventus sum.* Omnium ergo illi vacui sunt? dices. Nequaquam. Sed quòd in-
„ venta apprehenderunt, & conspicua facta cognoverunt, hoc de suo attulerunt.
„ Deinde ne Judæi dicant, Quare non & nobis conspicuus es factus? addit; *Tota*
„ *die expandi manus meas*, &c. Quasi dicat: Non solùm conspicuus illis factus
„ sum, sed & extensis manibus usque perstiti, & adhortans, & paternam bene-
„ volentiam, qualemque erga suam prolem mater habet curam ostendens. Sic
„ probat perditionem illorum ab ipsorum obstinata voluntate profectam esse, ita
„ ut omni venia indigni sint. Licèt enim & audierint, & quæ dicebantur intel-
„ lexerint, neque sic tamen accedere voluerunt: & quod adhuc multò majus est,
„ non solùm audire illos fecit & intelligere, sed & ad æmulationem provocavit.
„ *Ego ad æmulationem vos adducam*, &c. Scitis passionis hujus tyrannidem,
„ quantásque vires ad omnem contentionem dissolvendam, & ad erigendum
„ lan-

Multis modis Deus se ipsum nobis notum facit.

Exemplum terribile reprobationis Judæorum timorem salutarem in nobis excitare debet.

S. Joan. Chrysost. Hom. 18. in hanc Epistolam.

„ languidos ac remissos habeat zelotypiæ natura. Et quid opus est de hominibus istud dicere, cùm & in iis quæ ratione non admodum valent, & in puerorum ætate adhuc immatura, multam potentiam ostendat zelotypia? Fit enim sæpe numero ut puer qui ad patrem vocatus non accedebat, sed contentiosè abnuebat, cum primùm viderit alium quempiam puerum patri obsequi, ultro jam ad paternum sinum accurrat; ita ut quod sedula non potuit advocatio, id æmulatio efficiat. Ita Deus erga Judæos se gessit. Non enim advocavit solùm, manusque expandit, sed & zelotypiæ passionem in ipsis expectavit, dum eos qui multò viliores erant, non solùm in ipsorum bona introduxit, sed multò majoribus & excellentioribus cumulavit. Verùm neque sic accesserunt. Quâ ergo venia digni essent tam increduli Dei verbis, tam infidelis promissis, tam ingrati beneficiis; tam rebelles mandatis? *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.*

CAPUT XI.

SENSUS LITTERALIS.

1. Dico ergo: *Numquid Deus repulit plebem suam?* Objectionem occupat Apostolus: Num propter incredulitatem & contumaciam Iudæorum a Prophetis prædictam irritæ factæ sunt promissiones à Deo factæ Abrahamo? Numquid omnino repulit, despexit, abjecit Deus populum suum, sic ante prædilectum; Numquid Participem non fore decrevit *benedictionis* in Christo promissæ; *Absit*. Nequaquam id sequitur ex iis quæ prænuntiavit Isaias, & quæ jam impleta videmus. *Nam & ego Israelita sum*, non ex proselytis aggregatus, sed *ex semine Abraham, ex Tribu Benjamin*, omnium ultima & minima, nec tamen sum a Deo repulsus, sed vocatus ad Evangelii gratiam, & promissionum particeps factus; quin etiam ad Apostolatum & Evangelii prædicationem à Christo electus.

Quid nomine præscientiæ intelligit Apostolus? *Psal.* 149. 4. *Psal.* 93. 14.

2. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*. Ex populo Israelitico Deus eos non repulit, non abjecit, quos prædilexit, elegit, ac propriè populum suum esse voluit, de quo scriptum est: *Beneplacitum est Domino in populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem*: Et, *Quia non repellet Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet*. Nomine præscientiæ, prænotionem fidei vel operum futurorum, quorum intuitu vocati sint & electi, non intellexit Apostolus, qui Semipelagianum illum errorem prædamnavit Vers. 6. his verbis. *Si gratia, iam non ex operibus*: Sed divinæ voluntatis propositum seu decretum efficacissimè prædestinans ad salutem æternam intellexit, ut explicat S. Augustinus. *Aliquando*, inquit, *prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus*. „ Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. *Hic quod* „ *ait*, præscivit, *non rectè intelligitur, nisi prædestenavit: quod circumstantia ipsius lectionis ostendit. Loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ salvæ factæ sunt pereuntibus cæteris ..... Hæc est illa electio, qua eos quos voluit, elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus, in caritate, prædestinans eos in adoptionem filiorum. Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus*, Non repulit Deus plebem suam quam præscivit, *Prædestinationem significare voluisse. Præscivit enim reliquias, quas secundùm electionem gratiæ fuerat ipse facturus. Hoc est*

est ergo, prædestinavit: sine dubio enim præscivit, si prædestinavit: Sed prædestinasse, e. hoc præscisse quod fuerat ipse facturus. Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eamdem prædestinationem intelligere? Magis enim fortasse voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur, & non repugnat, immo & congruit veritati quæ de prædestinatione gratiæ prædicatur hoc scio, Neminem contra istam prædestinationem, quam secundùm Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.

2. 3. 4. *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel.* Ignorare certe non potestis quod Scriptura sacra commemorat de Elia, quomodo coram Deo queratur de populo Israel decem Tribuum, quasi totus à Dei cultu defecisset. *Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.* Impiæ Iezabelis jussu Prophetas tuos occiderunt Israelitæ, qui ad Baalis cultum defecerunt. Altaria in honorem tuum à piis erecta in excelsis, ex quo Regum Israel tyrannide permissi non erant ad Templum Hierosolymitanum ire sacrificia divinæ Majestati tuæ oblaturi: hæc, inquam, altaria in odium sancti nominis, cultûsque tui, everterunt: & ego relictus sum solus cultorum tuorum, Deus meus: & vitæ meæ insidiantur, ut cultum tuum penitus extinguant. *Sed quid dicit illi divinum responsum?* Quid illi respondet Deus? *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* Servavi mihi ipsi multa millia virorum, præter mulieres & parvulos, qui non adoraverunt Idolum Baal, sed in cultu meo constantes permanent. Non ait Apostolus; *Relicta sunt mihi*, aut, *Reliquerunt se mihi*, sed *Reliqui mihi septem millia*, ut ostenderet Dei gratia fuisse salvatas reliquias Israel, non meritis operum eorum.

3. Reg. 19. 10.

S. Aug. lib. De Dono Persev. cap. 18.

5. 6. *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* Sicut olim Deus per gratiam suam sibi servavit septem millia virorum, qui cultus sui puritatem fideliter & constanter retinerent, licèt Eliæ Prophetæ ignoti essent: ita in præsenti tempore promulgati Evangelii, per electionem Dei gratuitam pauci Iudæi servati sunt ex tota gente, qui Christi fidem amplecterentur, & ad salutem æternam perducerentur. Vox *salvæ*, redundat secundum Græcum Textum, ejusque Commentatores, & Syriacam Versionem; sed à S. Hieronymo adjecta est majoris perspicuitatis gratia, incolumi sensu, in Latina Versione quam adornavit. *Si autem gratia, jam non ex operibus:* Si per gratiam, seu gratuitam Prædestinationem salvantur pauci illi, quos sibi Deus ex Judæis elegit & in fidem vocavit, ut per Christum vitam consequerentur æternam, non igitur bonorum operum intuitu electi & prædestinati sunt: *Alioquin gratia jam non est gratia.* „ Præcedit ergo non debita, sed gratuita gratia, ut per illam fiant bo„ na opera: ne si præcesserint bona opera, tamquam operibus reddatur gratia, ac „ sic gratia jam non sit gratia. Gratia non est ullo modo, nisi gratuita sit omni „ modo (ait alibi S. Augustinus) Ipsa vita æterna gratia nuncupatur, non ob „ aliud nisi quia gratis datur; non ideo quia non meritis datur, sed quia data „ sunt & ipsa merita quibus datur. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil „ verius intellectus invenit. De electione porrò ad vitam æternam intelligen„ da est Apostolica ista sententia: *Reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.*

S. Aug. lib. 2. ad Bonifaciū, cap. 7. Et Epist. 194. aliàs 105. ad Sixtum.

7. *Quid ergo? Quod quærebat Israel hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: cæteri verò excæcati sunt.* Quid ergo ex his colligemus, nisi Judæos non esse consecutos justitiam quam quærebant, quia non quæsierunt, nec quærunt ut oportet: quæsierunt enim eam ex operibus legis, cùm ex gratia & fide in Christum unicè quærenda sit. Portio autem illius populi, quam

quam Deus gratis elegit, consecuta est justitiam. *Electio* pro electis usurpatur Hebraico loquendi more, sicut alibi *Circumcisio* pro circumcisis, *justitia* pro justis, *vocatio* pro vocatis. Cœteri verò malitia sua excæcati sunt ut Evangelii lumen non videant.

8. *Sicut scriptum est* (Isaiæ 29. 10.) *Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem.* Apud Isaiam secundùm Hebraicam Veritatem habetur: *Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis*. LXX. Interpretes κατάνυξιν, id est *compunctionem* verterunt: Theodotio ἔκστασιν, id est *mentis excessum*; Aquila καταφοράν, id est *gravem somnum* seu *veternum*, a quo ut homines excitentur, compungi & vellicari solent. Syriacus hic vertit: *Dedit eis Deus spiritum stupidum.* Æthiops: *Dedit eis Deus spiritum torporis*. S Hieronymus S. Chrysostomum secutus, vertit, *Spiritum compunctionis*, secundùm vim Græcæ vocis κατάνυξις. S. Cyprianus Epist. 55. ad Cornelium legit, *Spiritum transpunctionis*. Compunctionis autem nomine significat hoc loco Apostolus *habitum quemdam animæ ad id quod pejus est immedicabiliter & immutabiliter se habentem. Quandoquidem & David alibi di-*

S. Chrys. Hom. 19. cui Theodoretus, Theophylact. Oecumen. consentiunt.

„ *cit*: Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar, *Hoc est, non immutabor, non desistam. Quemadmodum enim is qui in pietate compungitur, non facilè in aliud transfertur: Sic & qui in malitia compungitur, non facilè immutatur. Compungi siquidem nihil est aliud, quàm quasi incussò clavo ad aliquid infigi, solidèque compingi. Ut igitur immedicabilem mentis illorum morbum, immutabilemque significanter exprimeret, spiritum compunctionis posuit.* „ Quod verò „ dixit Apostolus, *Dedit eis*, non operationem Dei, sed concessionem, seu permissionem significat. *Dedit eis*, non inspirando malitiam, sed subtrahendo gratiam: *Oculos ut non videant, & aures ut non audiant.* Sic à Deo derelicti sunt, ut cùm haberent oculos, quibus videbant Christi & Apostolorum miracula, & aures quibus admirabilem Evangelii doctrinam audiebant, illis tamen, quemadmodum oportebat, non sunt usi, & præ stupore mentis ad ea non attenderunt. Non igitur fecit Deus ut ipsi non crederent. „ Quomodo enim fieri

Theodoret.

„ posset, ut & ipse eis infidelitatem immitteret, & pro ea pœnas ipse de illis „ sumeret? Hoc autem ipse quoque Propheta apertiùs docuit: *Incrassatum est*

Isai. 6.

„ *cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt.* „ Non ergo alius eos excæcavit, sed ipsi oculos suos clauserunt, & lucem in„ tueri noluerunt (inquit Theodoretus.)

S. Isidorus Pelusiota lib. 4. Epist. 101. *Spiritum compunctionis* pariter interpretatur *Spiritum stuporis & percussionis*. Quod autem verbum compungendi hoc loco sit idem cum verbo obstupefaciendi, probari ait ex verbis sequentibus: *Oculos ut non videant, & aures ut non audiant*. Hoc enim usu venire solet iis qui stupore sunt correpti. *Nam cùm mens perturbata sit, sensus officia & actiones suas abnegant*. Id confirmat ex illis verbis Ecclesiastici 14. 1. *Beatus qui non est stimulatus*, sive compunctus, *in tristitia delicti*, ubi Sapiens *non eum beatum prædicat*, qui non sit affectus tristitia secundùm Deum, quæ pœnitentiam in salutum operatur, *sed eum qui non sit in stuporem datus à mœrore, neque suam salutem prodiderit, quod accidit Judæ, qui suspendio vitam sibi eripuit: quod etiam metuens Paulus ne accideret illi qui apud Corinthios stuprum admiserat, præcipiebat ipsum acta jam pœnitentia in cœtum fidelium recipi, ne immoderato mœrore talis absorberetur*.

Hæc denique verba, *usque in hodiernum diem*, significant quod prædictum est ab Isaia, impletum esse, & quotidie impleri. Providè hoc addidit Apostolus: non enim omnes quos indurat Deus, in perpetuum indurat; sed quosdam in gravia peccata incidere sinit, in iisque indurari ad tempus, ut eos velut ex somno excitans,

excitans, gratiæ suæ triumphum magis ostendat. Nam inter illos de quibus hunc Isaiæ locum usurpaverat Christus (*Matth.* 13. 14. *Marci.* 4. 12.) fuere illi qui conscientia parricidii in Christum commissi Evangelium prius spretum recepere (*Act.* 2. 37.) De eadem obduratione loquens Paulus 2. Cor. 3. 14. 15. 16. ait: *Sed obtusi sunt sensus eorum... Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.* Confer cum Deuteron. 29. 2. 3. 4. *Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in Terra Ægypti Pharaoni & omnibus servis ejus, universæque terræ illius, tentationis magnas quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia, & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possunt audire; usque in præsentem diem.*

9. 10. *Et David dicit,* de hoc hominum genere Psalm. 68. 23. *Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.* Fel & acetum, quæ pro cibo & potu Domino in cruce pendenti offerent, illis exitium, pœnam, & perniciem importabunt: ita ut in verbo Dei & Evangelii prædicatione, quæ cibi & deliciarum loco illis esse debuerant, inveniant pro meritis laqueum quo capiantur, & lapidem ad quem offendant. Hunc esse genuinum Prophetæ & Apostoli sensum constat ex Vers. præcedente ejusdem Psalmi: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.* Hoc loco Paulus Versionem LXX. secutus est, sensum expressit, non tamen verba singula scrupulosè reddidit (ut solent qui memoriter aliquid citant.) Legitur enim in Psalmo: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.* Secundùm Hebraicum Textum: *Erit mensa eorum coram eis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.* S. Augustini interpretatio præ cæteris placet: *Qualem muscipulam mihi exhibuerunt, dando mihi talem potum, talis muscipula illis fit.* „ Vox porrò *fiat*, non optantis est, sed prophetantis. *Fiat* ergo „ illis *mensa eorum in laqueum*. Et numquid injustum est hoc? Iustum est. Quare? quoniam *in retributionem*. Non enim aliquid illis accideret quod non debebatur. *In retributionem fit, & in scandalum*: quia ipsi sibi sunt scandalum. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* Mens eorum subtractione divini sui luminis, cui interiores clauserunt oculos, obtenebretur, ne præsentem videant veritatem: *& dorsum eorum semper incurva*: id est, eorum affectus in terras incurvari, & cœlestium inanes esse permitte, ut eamdem veritatem à Deo manantem, & è cœlis affulgentem intueri nequeant.

S. August. Enarrat. in Psal. 68. Serm. 2.

Origenes, S. Chrys. S. Thomas Lect. 2.

11. *Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent?* Quæro ergo num ita labi Judæos permiserit Deus, ut tota gens in casu maneret; sive, ut eorum casus & universalis & irreparabilis esset? Vel, numquid Deus permisit eos offendere ad Christum Jesum, velut ad lapidem in via illorum positum, ut eorum dumtaxat casum, non aliam utilitatem inde consequentem intenderet? *Absit.* Procul id à divina bonitate, quæ nullum permittit malum, nisi propter bonum quod inde elicit. *Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur.* Illorum delictum factum est gentibus salutis occasio, cùm Apostoli videntes ab illis Evangelium repelli, illud Gentibus prædicaverunt. Act. 13. *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, ecce convertimur ad gentes,* &c. Vocatio autem & fides gentium ad ipsorum Judæorum conversionem & salutem à Deo misericorditer ordinata est, ut illi gentiles imitentur: quod fieri gaudet Ecclesia in paucis qui ad Christi fidem convertuntur, & fidem gentium sanctè æmulantur; & omnino compleri gaudebit in fine mundi, quando salvus fiet omnis Israel, cùm plenitudo gentium in Ecclesiam intraverit.

12. *Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi: & diminutio eorum divitiæ gentium: quantò magis plenitudo eorum?* Si lapsus & incredulitas Iudæorum ces-

fit ac redundavit in spiritales mundi divitias, idest in salutem gentium toto orbe dispersarum, Deo ita ordinante: & si Judæorum derelictio & abjectio fuit occasio vocationis gentium, in quas gratia Christi copiose effusa est: quantò magis plenitudo Iudæorum in Christum crediturorum usque ad finem mundi, gentibus ipsis profutura est ad confirmationem fidei, & spiritualium divitiarum incrementum? Christus enim & Ecclesia ubique à libris Iudæorum testimonium habent fidei Christianæ ad convertendos Gentiles, qui suspicari potuissent Prophetias de Christo, quas Evangelii Prædicatores proferebant, esse confictas, nisi probarentur testimonio Iudæorum, & multi ex illis earum veritate & eventu convicti, Iesum esse Christum à Deo promissum patribus suis agnoscerent, in eumque crederent; ac ejus tamquam unius capitis membra cum gentibus in Ecclesia fierent: in qua mutuis exemplis se ad ejus cultum & amorem incitarent.

13. 14. *Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.* Ad Christianos suâ potissimum operâ ex Gentibus collectos sermonem convertit S. Paulus, eosque monet ne propter dona a Deo accepta se extollant, aut Judæos ut planè deploratos contemnant; quorum casum non esse irreparabilem ostendit studium quod ad illorum conversionem procurandam ut Christi Minister adhibebat. Totius igitur sententiæ sensus est: Vos appello, ô Gentes: Quamdiu vester ero Apostolus, id est, quamdiu vitam mihi Deus commodabit, Ministerium Apostolatus & prædicationis ad Gentes, Christi electione & missione mihi demandatum, & Spiritus sancti revelatione Ecclesiæ facta confirmatum, illustre ac celebre reddam ad Christi gloriam, ut experiar si Judæos mihi genere conjunctos quodam sanctæ æmulationis stimulo incitem, ut exemplo gentium in Christum Iesum credant & Evangelium suscipiant; sicque aliquorum ex illis salutem procurem.

Act. 9. 15. Act. 13. 2.

15. *Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?* Si Judæorum pertinax incredulitas ob quam à Deo rejecti sunt, occasio fuit reconciliationis Gentium cum eo per fidem Christi: quid erit eorum salus, nisi reditus de morte ad vitam? Spiritaliter enim mortui, vitâ gratiæ & fidei donabuntur. Vel, illorum conversio ad fidem tantum gaudium paritura est, ac si mundus altera sui parte mortuus revivisceret. Vel, plenam eorum assumptionem ad gratiam Evangelii & ad salutem in fine sæculi quid tandem consequetur, nisi generalis resurrectio mortuorum? Confer cum verbis Christi, Matth. 24.14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.*

Theodoret.

16. *Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.* Prior Metaphora sumpta est ab eo quod fiebat ex Legis Mosaicæ præscripto. Ex prima farina quæ ex novis frugibus pinsebatur, pars delibabatur ad panes duos primitiarum coquendos, qui Deo offerebantur... Hac autem delibatione & oblatione, reliqua conspersio seu massa farinæ oleo conspersa benedictionem divinam accepisse censebatur, ut ex ea panes ad hominum alimoniam coquerentur. Sensus ergo Apostolicæ sententiæ est; Si Patriarchæ, Abraham, Isaac & Jacob, qui sunt veluti primitiæ ex tota massa populi Iudaici Deo oblatæ, sancti sunt; & massa ipsa seu populus universus in ipsis quodammodo sanctificatus & Deo dicatus, sive sanctitati destinatus est: ac proinde non est contemnendus a Gentibus: & si Abraham primus Iudæorum Pater ac radix totius gentis, sanctus est; & rami, id est filii ex eo progeniti sancti sunt, id est participes fieri possunt promissionum & gratiæ Dei potiori quadam ratione quam gentes, si Dei misericordia cor eorum ad patres convertat, sive ad parentum fidem & pietatem imitandam inclinet. Sic Apostolus noster virum infidelem per mulierem fidelem sanctificatum esse, & mulierem infide-

Levitici 23. 14. 17.

Malach. ult.

fidelem per virum fidelem sanctificatam docet; *alioquin* (inquit) *filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*, id est sanctitati destinati, quam tamen non consequuntur, nisi per baptismum in Christo renascantur. 1. Cor. 7. 14.

17. 18. *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos.* Quamvis Iudæorum longè plurimi a justitia & fide Patriarcharum defecerint, velut rami ab arbore bona defracti & revulsi: tu verò, Gentilis, cum similis esses oleæ sylvestri, ex profanis scilicet ac infidelibus oriundus, sterilis, neglectus, habens formam & umbram oleæ, sed succo ejus generoso & fructibus, hoc est, gratia Spiritus sancti destitutus, insitus es inter ramos in arbore manentes, id est Apostolos, aliosque ex Iudæis ad Christum conversos, in locum ramorum defractorum, & particeps factus es succi & alimenti a radice profluentis, id est promissorum quæ Deus fecit Abrahamo, fidei ac multiplicis gratiæ consors, Deo te in sanctam societatem fidelium inserente: noli despicere Iudæos, & adversus illos superbè extolli. Ramos enim insititios præponi velle naturalibus, quasi digniores sint, prorsus iniquum est. Hic porrò cum Origene observandum, oleæ & oleastri similitudinem mutato rerum ordine ab Apostolo positam: Agrigolæ enim ex arbore fœcunda surculum inserunt sterili, non contra; olivam inserunt oleastro, ut ille fructus afferat, non oleastrum olivæ: sed Apostolus *res magis caussis, quam caussas rebus aptavit*. Id autem fecit Apostolus noster, ut Gratiæ Christi vim ac beneficium magnificentius commendaret, qui contra leges agriculturæ ramum silvestris & infructiferæ arboris in truncum arboris fructiferæ insevit, ut fructum vel præter naturam ferret. Fastum igitur Gentilium comprimit S. Paulus, eosque in modestia & humilitate continet: *Noli*, inquit, *gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te*. Nihil tibi debet sancta radix, nihil Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, immò tu illis plurimum debes, per quos fides ad te traducta est. Siquidem superædificatus es super fundamenta Apostolorum & Prophetarum: quin & Christum Iesum divinum florem debes radici Iesse: & Evangelii prædicatio, Ecclesiaque ab Hierosolymis incœpit, & salus ex Iudæis est: Ne igitur te extollas, sed elationem tuam ista cogitatio comprimat.

Theodoretus, aliisque Græci delibationem sive primitias interpretantur Christum Dominum secundum humanam naturam: radicem, Patriarcham Abraham: ramos olivæ, Iudæorum populum, ut qui inde germinaverit: olivæ pinguedinem, pietatis doctrinam: ramos fractos, Iudæos non credentes: oleastrum insitum in olivam, Gentiles ad gratiam Evangelii vocatos.

19. 20. *Dices ergo*: Ex iis quæ dixi occasionem arripies adversus Iudæos gloriandi, & dices: *Fracti sunt rami ut ego inserar*. Defracti sunt rami naturales ab arbore, ut ego eorum loco inserer. Non igitur radicem sanctam despicio, sed ramis fractis me digniorem existimo, qui per fidem factus sum ramus insititius, jam de succo radicis vegetatus. *Bene*: Verum est, inquit Apostolus, fractos esse ramos permittente Deo, ut tu in eorum locum insereresis. Propter incredulitatem fracti sunt & revulsi ab arbore, id est a societate fidelis populi: *tu autem fide stas*, non tuis meritis, sed Christi gratia & fide qua insitus fuisti, stas & manes in olea, radici conjunctus, & pinguedinis ejus, nempe donorum sancti Spiritus particeps. *Noli altum sapere, sed time*. Ne superbè te extollas; sed time ne aliquando excidas a fide & gratia, & sorti ramorum fractorum sors tua similis sit.

21. 22. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat*. Si Deus Iudæis, qui naturali origine a sancta Patriarcharum radice orti sunt, a quibus & fidei succum per traditionem acceperant, non pepercit, sed eos propter

propter infidelitatem & superbiam excidit, time ne fortè nec tibi parcat, si gratiæ ejus sis infidelis. *Theodoret.* „ Si eos nihil juvit naturæ necessitudo, quia non habebant „ eamdem voluntatem: multò magis tu, non servatâ gratiâ, fies a radice alienus. *Vide ergo bonitatem & severitatem Dei:* Considera diligenter hinc bonitatem Dei miserentis, illinc severitatem punientis, sive, quæ vis est Græcæ vocis ἀποτομίαν, *præcisionem*, metaphora sumpta à Medicis, qui membra putrida ad vivum resecant. *In eos quidem qui ceciderunt* vitio suo, id est in Iudæos, *severitatem: in te autem*. Gentilem, *bonitatem Dei, si permanseris in bonitate*, id est in fide & justitia, qua misericorditer a Deo donatus es: *Alioquin & tu excideris*. Hinc dogma Catholicæ fidei de gratiæ amissibilitate confirmatur. Hinc, inquam, invictè probatur hominem justificatum excidere posse a statu gratiæ & justitiæ, nec quemquam absque singulari Dei revelatione certum esse posse de perseverantia sua.

23. 24. *Sed & illi*, scilicet Iudei, *si non permanserint in incredulitate* (ut autem non permaneant, sed revertantur, eos benignè Deus invitat, * Ierem. 3. 1.) *inserentur* iterum oleæ, ex qua excisi sunt, fideque Christi restituentur in pristinam vitam. *Potens est enim Deus iterum inserere illos*, per gratiæ suæ victricis efficaciam. *Nam si tu*, Gentilis, *ex naturali excisus es oleastro*, id est ex Gentilitate idolis serviente, ex qua naturali propagine ortus es, Dei misericordia revulsus es, *& contra naturam*, id est contra consuetudinem naturæ, & præter spem omnem, *insertus es in bonam olivam*, fidei Abrahæ particeps factus es, & hunc gloriaris te habere radicem ac patrem, non lege naturæ, sed Dei misericordiâ te ab impiis parentibus & cognatis separantis: *Quanto magis ii qui secundum naturam*, id est qui naturali origine ex Patriarchis orti sunt, *inserentur suæ olivæ?* Patribus suis per fidem in Christum conjungetur? *S. Augustinus lib. 26. contra Faustum, cap. 3.* „ Id esse *contra naturam* ait „ Apostolus, quod est contra consuetudinem naturæ, quam notitia humana comprehendit, ut oleaster insertus in olea, non oleastri baccas, sed oleæ pinguedinem ferat. Cœterum Deus creator & conditor omnium naturam nihil contra naturam facit; id enim erit cuique naturale, quod ille fecerit, a quo „ est omnis modus, numerus & ordo naturæ... Sed contra naturam non incongruè dicimus Deum aliquid facere, quod facit contra id quod novimus in natura. Sed nec homo contra naturam aliquid facit, nisi cum peccat (inquit „ S. Augustinus.)

** Jerem. 3. 1. Tu fornicata es cũ amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.*

25. 26. *Nolo enim vos ignorare, fratres, Mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes)* Vos scire volo, Fratres mei, qui ex Gentibus ad Christi fidem vocati estis, vobis, inquam, aperire volo arcanum illud Dei consilium, ne vobis ipsis nimium tribuatis. *Quia cæcitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret*. Quod pars Israelitici populi, non tamen exigua, sed maxima, justo Dei judicio excæcata est, ad illud usque tempus quo ingens multitudo gentium ex omnibus mundi partibus, secundum oracula Prophetarum, ad Christi fidem vocanda, in Ecclesiam intraret. *Et sic omnis Israel salvus fieret*, paucis exceptis, qui manebunt in infidelitate pertinaces. Sicut enim plenitudo gentium non sic ad Ecclesiam accedet, ut Gentilium nemo sit excipiendus ab hac gratia: sic omnis Israel non ita salvus fiet, ut nullus Judæorum sub mundi finem sit excipiendus à salute. Unde S. Gregorius M. *Enoch & Elia prædicante* (inquit) *multi ex his qui tunc ex Judæis in infidelitate remanserint, ad cognitionem veritatis redibunt, sicut de eodem Elia dicitur, Elias veniet, & ipse restituet omnia*. Quod Zachariæ Prophetæ oraculum est.

S. Gregorius Homil. 12. in Ezechiel. Zachar. 4.

Grotii commentarius refellitur.

Grotius hunc locum S. Pauli exponit de verò Israele, id est, de Judæis qui Jacobi sive Israelis patientiam in malis imitabuntur; de *Israele Dei*, ut loquitur ad *Galat. 6. 16.* Simul autem innuit adesse tempus, quo non pauci, ut antea, sed ma-

magna quædam multitudo Judæorum Christum esset amplexura. Id autem evenit primum ait Grotius, cum videre Judæi impletum quod Christus dixerat, Idola Romanorum, id est signa militaria apparitura in conspectu Templi. Tunc enim multi Christianismum amplexi simul cum ante factis Christianis exempti sunt secuturis malis. Post id verò excisa Urbe, exciso Templo, cum iam multò clarius veritas vaticiniorum Christi appareret, servitutis etiam personalis onus multorum fregisset ferociam, multi planè Judæi Christum amplexi sunt, Vespasiano & Tito id non impedientibus.

Verum hæc Grotii Commentatio, Apostoli sensui, & Traditioni plane contraria est. Qua enim ratione id *Mysterium* vocaret Apostolus, quod suo tempore palam impletum erat, & de quo nemo fidelis dubitare potuit, totum Israelem spiritualem, id est numerum electorum salvum fore? 2. Iudæi eo tempore ad fidem Christi conversi paucissimi erant, & vix *reliquiæ* dicendi comparatione totius populi increduli: at Paulus non agit de reliquiarum, sed de totius populi conversione. *Et sic omnis Israel salvus fieret*. 3. Toto hoc capite de Israele secundum carnem locutus fuerat Apostolus, nec aliter constare potest antithesis inter hæc duo, *Cæcitas ex parte contingit in Israel*, &, *Omnis Israel salvus fiet*. Ad generalem igitur Iudæorum conversionem sub finem mundi futuram hæc referenda sunt, secundum concordem tam Græcorum quam Latinorum Patrum expositionem. Vide S. *Hilarium in* Psal. 58. n. 11. S. *Hieronymum in cap.* 3. *Osee*, *& in cap.* 3. *Habacuch*, S. *Chrysost. Hom.* 19. *S. Augustinum lib.* 20. *de Civitate Dei cap.* 29. *lib.* 2. *Quæst. Evangel. Quæst.* 33. *lib. de octo Quæstionibus* Dulcitii *Quæst. ultima*, *Theodoretum* in hunc locum, &c. Unus è Græcis *Cæsarius Dialogo* 4. in contrariam sententiam abiit. *S. Hieronymus* variasse nonnullis videtur, qui *lib.* 4. *Commentar. in Isaiam*, ad Caput XI. *In die illa* (inquit) *hoc est in illo tempore, cum surrexerit radix Jesse in signum populorum, sive ut dominetur Gentium, apponet Dominus secundo manum suam: ut nequaquam juxta nostros Judaizantes, in fine mundi, cum intraverit plenitudo Gentium, tunc omnis Israel salvus fiat, sed hæc omnia in primo intelligamus adventu*. Verum eatenùs duntaxat Iudaici populi restitutionem impugnat, quatenus à Iudæis futura speratur per Eliam, Legis veteris ceremonias & sacrificia, totumque Mosaici cultus apparatum instaurantem. Confer cum ejusdem Commentariis in cap. 4. *Malachiæ*, & in cap. 17. *S. Matthæi*. Unde in fine Commentarii in Cap. XI. *Isaiæ* satis ostendit se Iudæorum & Iudaizantium crassa commenta solum impugnare, qui carnaliter futura contendunt, quæ de Iudaici populi restitutione a Prophætis sunt prædicta. *Prudens & Christianus lector hanc habeat repromissionum Prophetalium regulam: ut quæ Judæi, & nostri, immo non nostri, Judaizantes carnaliter futura contendunt, nos spiritualiter jam transacta doceamus: ne per occasionem istiusmodi fabularum, & inextricabilium juxta Apostolum Quæstionum, judaizare cogamur*.

26. 27. Quod autem dixit Apostolus noster, Omnem Israel salvatum iri cum plenitudo Gentium intraverit, statim confirmat ex vaticinio *Isaiæ cap.* 59. *Vers.* 20. Secundum Versionem LXX. Interpretum: *Sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob. Et hoc a me illis testamentum, cum abstulero peccata eorum*. Ex Sion, id est, ex Gente Iudaica, atque ex ipsa regia stirpe Davidis, sive, *propter Sion*, (ut habet Editio Sixtina, conformiter Hebraicæ Veritati) veniet Redemptor, qui a servitute peccati & diaboli homines eripiat, & iniquitates avertat a posteris Iacob, id est eorum peccata deleat & condonet. Et hoc fœdus quod pepigi cum patribus eorum ex omni parte implebitur, cum abstulero peccata eorum per Baptismum & Pœnitentiam, generali conversione totius populi.

S. Hie-

S. Hieronymus Hebraicum Isaiæ Textum ita reddidit: *Cum venerit Sion Redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodò & usque in sempiternum.* Versio LXX. Interpretum sic habet: *Et veniet propter Sion qui liberat, & avertet impietates a Jacob. Et hoc erit eis a me testamentum. Spiritus meus qui est in te, &c.* Unde ergo hæc verba quæ continenter citat Apostolus, *cum abstulero peccata eorum?* Ex alio ejusdem Prophetæ loco videntur desumpta, scilicet ex *Isaia* 27. 8. ubi LXX. Interpretum Versio sic habet: *Ob id auferetur iniquitas Jacobi, & benedictio hæc obtinget ei, cum deposuerit peccatum suum.* Vulgata verò nostra secundum Hebraicum Textum: *Idcircò super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus.* Aliis arcessita videntur ex *Jeremiæ* 31. *Verf.* 31. & 34. ubi legimus in Vulgata nostra: *Feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum . . . Propitiaber iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.* Neque id mirum videri debet, cum S.Paulus plura Prophetarum loca in unum quandoque compingat, ut Viri Eruditi ante me observarunt.

28. 29. *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos: Secundum electionem autem, charissimi propter Patres.* Itaque quod attinet ad Evangelium, cui pertinaciter contradicunt, exosi sunt Deo, quod in vestram salutem cessit, o Gentiles, quos Deus in ipsorum locum assumpsit: Quod autem ad electionem attinet illius populi præ cæteris Gentibus, ut Deo velut in peculium esset, ut grex Pastori, ut servus Domino, ut filii Patri, charissimi illi sunt propter Sanctos Patriarchas, & promissiones illis factas & eorum posteris. Quæ quidem promissiones implebuntur, cum pars eorum longe maxima convertetur ad Christi fidem & salva fiet. *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.* Promissa enim Dei absoluta, & vocatio secundum propositum, seu quæ ex prædestinatione & electione æterna ad salutem ortum habet, immutabilia sunt, & ejusmodi ut eorum pœnitere Deum non possit.

Secundum Evangelium quidem inimici propter vos. „ Pretium quippe redemptionis nostræ sanguis est Christi, qui nonnisi ab inimicis potuit occidi. Hic „ est ille usus malorum in provectum bonorum. Quod verò adjungit: *Secundum* „ *electionem autem, charissimi propter patres*; hinc ostendit non illos inimicos, „ sed electos esse dilectos. Sed Scripturæ mos est ita loqui de parte tamquam de „ toto: sicut Corinthios in primis Epistolæ suæ partibus ita laudat tamquam „ omnes tales sint: & postea in nonnullis Epistolæ ipsius locis ita reprehendit „ tamquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam „ divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum ejus creberrimè sparsam, quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit, quæ inter „ se videntur esse contraria. Inimicos ergo alios dicit, alios dilectos: sed quia „ in uno populo erant, velut eosdem ipsos dicere videtur. Quamquam & ex ipsis „ inimicis, qui crucifixerunt Dominum, plerique conversi sunt, & apparuerunt electi. Tunc electi, quando conversi, quantum ad salutis initium: quantum verò ad Dei præscientiam, non tunc electi, sed ante constitutionem mun„ di. Addidit, *propter patres*: quia id quod patribus promissum est, oportebat impleri. Unde cap. 15. hujus Epistolæ ait: „ *Dico enim Christum Jesum* „ *ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promis-* „ *siones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum.* Secundum istam „ misericordiam dictum est, Inimici propter vos: quod & supra dixerat, Illo„ rum delicto salus gentibus. *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei*: id „ est,

S. August. Ep. 149. alias 59. ad Paulinum, n. 20.

Rom. 15. 8.

S. Augustinus lib. De Prædestin. Sanctorum, cap. 16.

„ est, sine mutatione stabiliter fixa sunt: Ad hanc vocationem qui pertinent, „ omnes sunt docibiles Dei: omnes veniunt ad Filium: istorum nemo perit, quia „ omne quod dedit ei Pater, non perdet ex eo quidquam.

30. 31. *Sicut enim aliquando & vos*, ex Gentibus vocati, *non credidistis Deo*, imò falsis diis olim servistis: *Nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum*; id est, occasione incredulitatis ipsorum & contumaciæ adversus Evangelium, Dei misericordiâ efficaciter vocati estis, & fide in Iesum Christum donati. *Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur*: ita & Iudæi, postquam a fide Abrahami deficientes, Christum recipere noluerunt, ipsumque crucifixerunt, non crediderunt misericordiam Dei per Christum ad vos pertinere; Deo istam incredulitatem permittente & ordinante, ut & ipsi exemplo misericordiæ vobis impensæ ad eam implorandam per fidem & pœnitentiam confugiant, saltem in fine sæculi, cum se alium Messiam frustra exspectasse cognoverint, sicque misericordiam consequantur. Nec igitur illi despicere vos debent, & adversum vos extolli quasi alienos a promissionibus: nec vos debetis ipsis insultare quasi ramis defractis, & de illorum salute desperare.

32. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*. Deus enim omnes, id est Judæos & Gentes, sive utriusque populi multitudinem longè maximam, Gentes ante Christi adventum per multa retro sæcula, Judæos post Christi prædicationem, concludi permisit incredulitate velut captivos in carcere, ex quo viribus suis evadere non possent, ut in utrumque populum suo tempore misericordiam suam exerceret: omnesque vocationem, justificationem & salutem, non ex meritis, sed ex gratuita Dei misericordia esse agnoscerent, utpote indebitam prorsus, & illis datam, in quibus nulla merita ante fidem invenit, sed quibus fidem & merita dedit.... *Conclusit Deus omnia in incredulitate*, Theodoretus interpretatur, convicit omnes tam Judæos quam Gentiles de incredulitate.

33. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* O profunditatem abditæ & immensæ scientiæ & sapientiæ Dei, qua & ab æterno prænovit omnia, & res a se conditas mirabili justissimoque modo administrat, ordinatque ad finem gloriæ suæ! *Quam incomprehensibilia sunt*, seu (quæ vis est Græcæ vocis *j inscrutabilia*) judicia ejus, alios eligentis, alios reprobantis, *& investigabiles viæ ejus*, Impervestigabiles & abstrusæ rationes divinæ providentiæ. Arcanæ & humanæ rationi prorsus imperviæ sunt divinæ misericordiæ & justitiæ operationes. *Universæ viæ Domini misericordia & veritas*, ait Rex Propheta. „ Igitur investigabi- *Psal. 24. 10.*
„ les sunt misericordia & veritas ejus: quoniam cujus vult miseretur, non ju- *S. Aug. Epist. 194. alias 105. ad Sixtum.*
„ stitia, sed misericordiæ gratia; & quem vult obdurat, non iniquitate, sed „ veritate vindictæ. Quæ tamen misericordia & veritas ita sibi occurrunt, quia „ scriptum est, *Misericordia & veritas obviaverunt sibi*; ut nec misericordia impediat veritatem, qua plectitur dignus; nec veritas misericordiam, qua liberetur indignus.

34. 35. *Quis enim cognovit sensū Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?* * Quis mentem Domini perspectam & exploratam habet, nisi cui revelaverit? Aut quis consiliorum ejus conscius est? Reges enim terreni habent consiliarios qui intima ipsorum noverint; Deus verò ad sua consilia homines non admittit. *Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* * Quis Dei beneficentiam & gratiam meritis prævenit suis, ut vicem ei Deus reddat? Eòdem tendit hæc sententia, quo illa Matth. 20. 14. *Tolle quod tuum est, & vade*, &c. Quasi dicat Apostolus, Si cui rationes divinæ dispensationis à me hactenus allatæ non satisfaciunt, cogitet non de solvendo debito, aut de reddenda gratia, sed de mero beneficio hic agi; bene-

* *Isai. 40. 13. 14. secundum LXX.*

* *Job. 41. 2.*

neficii autem sui quisque arbiter est. Hæc interrogatio, *Quis cognovit sensum Domini*? scientiæ respondet. Ista, *Quis consiliarius ejus fuit*? sapientiæ. Illa tandem, *Quis prior dedit ei*? divitiis, ait Theodoretus.

36. *Quoniam ex ipso; & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Ab ipso operante primoque auctore; per ipsum conservantem & administrantem; in ipso, seu (quæ vis est Græci Textus) *in ipsum*, ut finem ultimum sunt omnia quæcumque sunt in cælo & in terra,& imprimis quicquid boni est in electis, quod ipsos perducit ad salutem. *Ipsi gloria in sæcula* sit. Finis quippe omnium operum Dei, gloria ejus est. *Amen*. Ita fiat.

S. Thomas. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Omnia sunt *ex ipso*, sicut ex prima operatrice potentia. Omnia sunt *per ipsum*, in quantum omnia facit per suam sapientiam. Omnia sunt *in ipso*, sicut in bonitate conservante. Hæc autem tria, scilicet potentia, sapientia, & bonitas, communia sunt tribus Personis divinis: sed tamen potentia quæ habet rationem principii, speciatim attribuitur & appropriatur Patri, qui est principium totius divinitatis: Sapientia Filio, qui procedit ut Verbum sive ut Sapientia genita: bonitas Spiritui sancto, qui procedit ut amor, cujus objectum est bonitas: & ideo speciatim attribuendo hæc tria singulis personis, seu appropriando (si cum Scholasticis ita loqui fas est) dicere possumus; *Ex ipso*, scilicet ex Patre; *Per ipsum*, scilicet per Filium; *In ipso*, scilicet in Spiritu sancto, omnia sunt. Hunc locum contra Maximinum Arianum profert. S. Augustinus. *Si ergo*, inquit, *sive de Patre, sive de Filio, verissimè tamen dicitur quod ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, sine dubio Patris & Filii demonstratur æqualitas. Si autem quoniam non nominavit Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sed Deum & Dominum, quod & ipsa Trinitas dici potest, singula horum trium referri ad singulos voluit: Ex ipso dicens, propter Patrem; & Per ipsum, propter Filium, & In ipso, propter Spiritum sanctum: cur hanc Trinitatem unum Dominum Deum non vultis agnoscere? Quando quidem non ait, Ex ipsis, & per ipsos, & in ipsis; sed ait*, „ Ex ipso, & per ipsum, & in „ ipso sunt omnia: *nec ait*, *Ipsis gloria*; *sed*, Ipsi gloria in sæcula sæculorum. „ Amen.

S. August. lib. 2. contra Maximinum Arianum, cap. 23.

CAPUT XI.

SENSUS MORALIS.

Pia in Deo fiducia.

1. NOn *repulit Deus plebem suam quam præscivit*. Populus Dei, electi ejus, ad salutem æternam tam ex Judæis quam ex Gentibus ab ipso prædestinati. Non repellit illos Deus, quos ita elegit in hereditatem sibi. Fidelis est Dominus in verbis & promissis suis. Fideles simus & nos vocationi nostræ, ac voto quod in baptismo emisimus, servandi ejus mandata; cæterum in ejus bonitate confidamus, *quia non repellet Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet*. „ Tam certus esse debes de requie, de felicitate, de æternita- „ te, de immortalitate, si feceris præcepta ipsius, quam certus esse debes de in- „ teritu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum diabolo, si contempseris „ præcepta ejus. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Alioquin time ne sis ex illis de quibus ait: *Non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, Si introibunt in requiem meam*.

Psal. 94. 14. S. Augustinus Enarrat. in hunc Psal.

2. 3. 4. *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum*

Deum adversum Israel? Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Qui in fide, justitia & pietate perseverant in medio nationis pravæ; & qui in mundo viventes, mundi corruptelis & perversis moribus non inquinantur, & mala quæ ipsis versantur ob oculos non imitantur exempla, id propriis viribus ne tribuant, nec propterea in se ipsis glorientur, sed Deo humiliter gratias agant, qui ipsos immaculatos custodivit ab hoc sæculo. *Et tu qui loqueris* (inquit Deus) *nisi de me præsumeres, ubi esses? Nisi gratia mea plenus esses, nonne ante Baal etiam ipse genuflecteres? Gratia autem mea plenus es; quia nihil de tua virtute, sed totum de mea gratia præsumpsisti..... Cave o Christiane, cave superbiam. Licet enim imitator Sanctorum sis, totum semper gratiæ reputa: quia ut esset aliquid reliquum, gratia in te Dei, non tuum meritum fecit.* Quisquis bonus est, caveat ne existimet se solum inter malos bonum esse. Periculosa tentatio, qua Elias Propheta tantus pulsatus est. *Grana cum cœperint triturari, inter paleas jam se non tangunt; ita quasi se non noverunt, quia intercedit palea. Et quicumque longius attendit aream, paleam solam putat: nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est flatu purgante discernat, difficilè pervenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando & ipsa grana ita sunt, quasi sejuncta ab invicem, & non se tangentia, ut putet unusquisque qui profecerit, quod solus sit. Hæc cogitatio Eliam tentavit tantum virum..... Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse: quisquis bonus est, non putet se solum bonum esse.... & non timeat bonus in commixtione malorum, quia veniet tempus ut inde segregetur.*

Cavenda præsumptio.

S. Augustin. Serm. 100, alias 7. de Verbis Domini.

S. Augustinus Enarrat. 2. in Psal. 25.

5. 6. *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.* Prædestinatorum electio & ad gratiam, & ad gloriam, omnino gratuita est. Hinc Deum glorificare & laudare, nos ipsos verò humiliare sub manu ejus debemus. *Si gratia vocatur, gratis datur; si gratis datur, nulla merita tua præcesserunt ut detur. Nam si præcesserunt merita tua, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si ergo dicis præcessisse merita tua, te vis laudare, non Deum: ideo non cognoscis Christum, qui venit cum gratia Dei. Converte ergo te ad merita tua, vide illa mala fuisse, ut non tibi deberetur nisi supplicium, non præmium. Et cum videris quid tibi per meritum debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur, & sacrificio laudis glorificas Deum. Ibi est via in qua noveris Christum salutare Dei.* „ Interrogo igitur, Credis, o peccator, Christo? „ Dicis, Credo. Quid credis? Gratis universa peccata per ipsum tibi posse remitti? Habes quod credidisti. O gratia gratis data! Quid tu juste, credis te „ sine Deo non posse servare justitiam? Ipsius ergo totum reputa, quod justus es, „ pietati: quod autem peccator es, tuæ iniquitati adscribe. *Esto accusator tuus & ille erit indultor tuus. Omne enim crimen, facinus, vel peccatum, nostra est negligentia. & omnis virtus & sanctitas Dei est indulgentia.* Gratias itaque „ Deo agamus quod de salvatis sumus, quodque cum ex operibus salvari nequiverimus, dono Dei gratis salvati sumus. Gratias verò non verbis tantum, „ sed & operibus ac rebus ipsis agamus. Ea quippe diligens ac vera erit gratiarum actio, si ea, per quæ Deus glorificari poterit, fecerimus, eaque fugerimus, a quibus liberati sumus. Etenim si quis Regem contumelia affecisset, „ ac loco pœnarum quas dare propter crimen debuerat, honoribus ac gratiis ab „ eo fuisset cumulatus; & tamen rursum ejus Majestatem contempsisset, in eamque fuisset injuriosus: nonne extremæ ingratitudinis reus judicaretur, extremasque pœnas daret, ac prioribus multò graviores? Sic nobis, cum Dei ini-

Prædestinatio gratuita, Christianæ humilitatis fundamentum.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 49. n. 31.

Idem Serm. 100. alias 7. de verbis Domini.

Vera Gratiarum actio in quo posita?

S. Joan. Chrysost. Hom. 18. in hanc Epistolam.

„ mici essemus, non solum peccata condonavit Deus optimus maximus; non so-
„ lum pœnas æternas nobis debitas remisit; sed etiam honoribus & gratiis cu-
„ mulavit, filios suos per gratiam adoptionis fecit, ac Filii sui unigeniti cohæ-
„ redes. Si igitur post tanta beneficia rursus divinam Majestatem contumelia
„ affecerimus, quæ nos pœnæ manent tantæ reos ingratitudinis? Fugiamus ergo illa a quibus liberati sumus, & non ore tantum gratias agamus, ne dicatur de nobis: *Populus hic labiis me honorat, cor verò eorum longè est a me.* Exiguus est electorum numerus, hunc sequamur; impiorum & corruptorum hominum multitudinem ne imitemur: ne curvemus genu ante Baal, ante Idola mundi. Idolum est quicquid contra Dei legem diligimus, quicquid locum ejus in cordibus nostris occupat, & jura ejus usurpat.

Isai. 29.

Cecitas spiritualis.

7. 8. 9. *Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri verò excæcati sunt.* Qui Iudæorum exemplo de suorum operum justitia gloriantur, & mediis adinventionum suarum, amorisque proprii instinctu, Deum quærunt ut illorum faciat voluntatem, non ut illius voluntati ubediant; ut illo utantur, bonis verò temporalibus fruantur, Deum, quem malè quærunt, non consequuntur. *Quòd quærebat Israel, non est consecutus.* Sed indurationem & cæcitatem justo Dei judicio inveniunt. Non habent caracteres electorum, quos Deus prior quærit, ut illum quærant ipso duce, ut illum inveniant, teneant, nec umquam dimittant. *Electio autem consecuta est: cæteri verò excæcati sunt.* Dat illis Deus Spiritum soporis, ut percutientem non sentiant, & sicut Sisara lacte terrenarum voluptatum à muliere, id est à concupiscentia sua potati, clavo in cerebrum defixo compungantur, & soporem morti consocient. *Dedit illis Deus spiritum compunctionis,* sive, spiritum perturbationis, vertiginis, stuporis. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.* Gratiæ suæ lumen illis Deus offert, quam illi non vident. Claudunt scilicet oculos veræ luci, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat. Lux illis præsens est, sed illi à luce absentes sunt. Oculos habent, sed non illuminatos oculos cordis: oculos habent apertos & perspicaces ad videndam vanitatem, cæcos ad veritatem. *Oculos ut non videant.* Loquitur illis Deus, exteriùs per Pastores & Prædicatores; interiùs per sanctas inspirationes, & non audiunt: *& aures ut non audiant.* Fallimur si tam infelicem statum paucorum esse in hoc mundo existimamus: si illum non timemus, vereor ne jam in illum inciderimus. *Quis cæcus, nisi servus meus; & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi; Quis cæcus, nisi qui venundatus est; & quis cæcus, nisi servus Domini; Qui vides multa, nonne custodies; Qui apertas habes aures, nonne audies;* Sic excæcatis & induratis panis vivus verbi Dei, & divinæ Eucharistiæ mensa, quibus tam frequenter abusi sunt, in laqueum, in perniciem & ruinam vertuntur, novorumque criminum occasiones fiunt, quibus eorum aggravatur damnatio. In pœnam præcedentium peccatorum id illis retribuitur, quia fel in escam Christi miserunt. Acceperat Dominus escam sua-
„ vem, quando Pascha manducavit cum Discipulis suis: ibi Sacramentum sui
„ Corporis demonstravit. In hanc escam tam suavem, tam dulcem unitatis
„ Christi, quam commendat Apostolus dicens, *Unus panis, unum corpus mul-*
„ *ti sumus;* in hanc escam suavem quis est qui dat fel, nisi contradictores E-
„ vangelii, tamquam illi persecutores Christi; *Minùs enim peccaverunt Ju-*
„ *dæi crucifigentes in terra ambulantem; quàm qui contemnunt in cœlo sedentem.*
Quod ergo fecerunt Judæi, ut in escam quam jam acceperat darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui malè vivendo scandalum inferunt Ecclesiæ. In his impletur illa Davidis prædictio, ait Apostolus noster: *Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.* Tantùm

Judic. 4.

Psal. 106.27.

Isai. 42.19.

S. Aug. Enarrat. 2. in Psal. 68.

1. Cor. 10. 17.

abest

abest ut Sacramenta, si fortè ad illa accedant; & verbum Dei, si fortè illud audiant; & Scriptura sacra, si forte hanc legant; mentis illorum tenebras dispellant, & illuminent; ut potiùs augeant. *Obscurentur oculi eorum ne videant*. Tantùm abest ut corda illorum ad cœlum evehant, ut potiùs ad terram incurvent, ac in ea magis magisque defigant: *Et dorsum illorum semper incurva*. „ Hoc „ consequens est. Nam quorum oculi fuerint obscurati, ne videant, sequitur „ ut dorsum illorum incurvetur. Unde hoc; Quia cùm cessaverint superna co„ gnoscere, necesse est ut de inferioribus cogitent. Qui bene audit, *Sursum cor*, „ curvum dorsum non habet. Erecta quippe statura exspectat spem repositam si„ bi in cælo; maximè si præmittat thesaurum suum, quò sequatur cor ejus. „ At verò qui futuræ vitæ spem non intelligunt, jam excecati, de inferiori„ bus cogitant.

11. 12. *Dico ergo, Numquid sic offenderunt ùt caderent; Absit. Sed illorum delicto salus est Gentibus, ut illos æmulentur*: Deus malum permittit, ut majus ex eo bonum eliciat. *Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes vo„ luntates ejus*, & tam sapienter exquisita, ut cùm angelica & humana creatu„ ra peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per „ eamdem creaturæ voluntatem, qua factum est quod Creator noluit, impleret „ ipse quod voluit: bene utens & malis tamquam summè bonus, ad eorum „ damnationem quos justè prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem quos „ benignè prædestinavit ad gratiam. Quantùm enim ad ipsos attinet, quod „ Deus noluit fecerunt: quantùm verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id „ efficere valuerunt. Hoc quippe ipso quòd contra voluntatem fecerunt ejus, fa„ cta est voluntas ejus. Propterea namque *Magna opera Domini, exquisita in* „ *omnes voluntates ejus*: ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus volun„ tatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem. Quia non fieret, si non sine„ ret: nec utique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi „ omnipotens & de malo facere posset bene. Sic per Iudæos malevolos bona vo„ luntate Patris Christus pro nobis occisus est. *Illorum delicto salus est Gentibus*. Novum crimen Iudæorum fuit quòd Apostolicam doctrinam & Evangelii prædicationem repulerunt: Inde verò magnum bonum consecutum est ordinante & faciente Deo, ut Apostoli Gentibus prædicarent. *Illorum delicto salus est Gentibus*. Iudæorum impœnitentia cumulus fuit peccatorum perfidæ gentis: propterea in omnes Gentes sunt dispersi. Pœna verò illa Iudæorum cessit in utilitatem Gentium, ut Ecclesia ubique à libris, quorum Iudæi veritatem agnoscunt, testimonium haberet fidei Christianæ. Per omnes Gentes dispersi sunt Iudæi, „ testes iniquitatis suæ & veritatis nostræ. Ipsi habent Codices de quibus pro„ phetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si quando fortè aliquis „ Paganus dubitaverit, cùm ei dixerimus prophetias de Christo, quarum evi„ dentiam obstupescit, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas; de Co„ dicibus Iudæorum probamus hoc tantò ante prædictum esse. *Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nec quando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua*. Dei omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem admiremur & laudemus, qui justi lapsum servire quandoque facit conversioni peccatoris; ut conversio ipsius peccatoris vicissim serviat pœnitentiæ & resurrectioni justi in peccatum lapsi. Sic Iudæorum incredulitas occasio fuit conversionis Gentium ad fidem: & vicissim fides gentium, earumque præclarum exemplum in Iudæis sanctam æmulationem excitat, & in fine sæculi magis excitabit, ut Christi fidem amplectantur, *Quòd si delictum illorum divitiæ sunt mundi: & diminutio eorum divitiæ gentium: quantò magis plenitudo eorum?* „ Quomodo ex „ illorum delicto salus Gentibus detur, ostendit Apostolus, hoc est, ut Gentium,

S. August. Enchiridii cap. 100.

S. Aug. Enarrat. in Ps. 58. Serm. 1.

Psal. 58. 12.

Origenes in hunc locum.

„ tium conversionem videntes, ac testamentum Dei quod priùs ipsi acceperant, „ Gentibus traditum intuentes, & legem ac prophetas majori apud eos haberi „ in honore ac observari accuratiùs agnoscentes, inde capiant zelum saltem in „ novissimis temporibus ad fidem veniendi: & sicut nunc illorum lapsus ac de- „ lictum salutem Gentibus dedit; sic & Gentium fides æmulationem illis conversionis conferat & salutis .... Multos Deus deserit, abjicit, excæcat, conterit

Job. 34. 24. justo judicio; alios vocat, illuminat, justificat, salvat gratuitæ misericordiæ beneficio. *Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.* Quot regna, quot provinciæ à Christiana vel Catholica fide defecerunt? Quot Gentiles in Oriente ad Christi fidem convertuntur? *Diminutio eorum, divitiæ gentium.* Fideles simus, & timeamus. *Tene quod habes, ne alter accipiat coro-*

Apoc. 3. *nam tuam.*

Ministerium suum exornare debent Ecclesiastici viri.

13. 14. *Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. Si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex eis.* Ministerium suum bonis moribus & vitæ sanctimonia ornare debent Pastores, omnesque Ecclesiastici viri. „ Exornat autem & illustrat Ministerium suum, qui bene ministrat: sicut econtrario „ dehonestat ministerium suum qui negligenter & indignè ministraverit. Verbi

Origenes in hunc locum lib. 8. 1. Tim. 3.

„ causa, *Diaconus qui bene ministraverit, bonum gradum sibi acquirit, & mul-* „ *tam fiduciam in fide Jesu Christi.* Si autem non bene ministraverit, hoc est, „ si non talem se exhibuerit, qualem describit Apostolus, gravem, non bilin- „ guem, non multo vino deditum, non turpis lucri appetitorem, sed *habentem* „ *mysterium fidei in conscientia pura:* non jam bonum gradum, sed sibi pœ- „ nam conquirit, tamquam qui contumeliam fecerit divino Ministerio. Simi- „ liter autem & qui Presbyterii gradum suscepit in Ecclesia, satagat illustra- „ re ministerium Presbyterii. Ad ipsum enim pertinent & illa quæ de Presby-

Isai. 3. 14:

„ teris ad Titum scribit Apostolus: & Isaias, cùm dicit: *Ipse Dominus in judicio veniet cum Presbyteris populi, & cum Principibus ejus judicabit.* Et addit, „ *Vos autem ut quid succendistis vineam meam, & direptio pauperum in domibus* „ *vestris est? Ut quid injuriam fecistis populo meo, & personas pauperum consumditis;* Secundùm hæc autem & Episcopus illustrat ministerium suum, si sit „ irreprehensibilis, vigilans, prudens, ornatus, hospitalis, doctor, non vino- „ lentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non avarus, domum „ suam bene regens, filios habens in obsequio cum omni gravitate, non ela- „ tus superbia, ne in judicium incidat diaboli. Qui talis est, illustrat mini-

Matth. 25.

„ sterium Episcopatus sui, ut ipse audiat: *Euge serve bone & fidelis, quia su-* „ *per pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.* Hoc faciebat Paulus docen- „ do Gentes, quarum erat Apostolus, parvulos lacte alendo, instruendo infir- „ mos, robustis fortiorem verbi cibum præbendo, errantes & in fide tituban- „ tes materno affectu rursum parturiendo, donec Christus formaretur in eis. *In*

S. Bernard. Tract. De Moribus & officio Episcopi, cap. 1. & 2.

omnibus, exemplo Apostoli, *honorificent ministerium suum* Sacerdotes Domini & Ecclesiæ Prælati: *Ministerium*, inquam, *non dominum.* Ipsum honorificent, non seipsos: *nam qui quærit quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium. Honorificabunt autem non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis.* Quàm multi aliter! cernitur in nonnullis Sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus ..... *Hoc me etiam tacente, etsi non Curia Regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat licet fama, sed non fames. Fama quidem silet, quia non potest mundus odisse vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum, à quo potiùs laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur; Clamant nudi, clamant famelici: Nostrum est quod effunditis, nobis crudelitet*

deliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Non sæculari pompa honorificandum putetis ministerium vestrum, sed castitate, caritate, humiliate, pastorali vigilantia, zelo salutis animarum, laboribus plurimis, eleemosynis abundantioribus, operum supererogatione, sollicitudinis ampliatione ad omnium salutem. Consanguineorum sanctificationi & saluti, non temporalibus incrementis studete. Nullam æmulationem excitate in animabus quarum vobis regimen commissum est, nisi meliorum charismatum. *Si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.* *S. Thomas Lect. 2.*

16. *Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.* Discamus ab Apostolo neminem contemnere, præsertim familias, Congregationes, Societates Ecclesiasticas vel Religiosas: sed in iis considerare, æstimare, revereri, diligere, commendare quod bonum & sanctum est: Vitia verò, & lapsus privatorum, integro Ordini, Congregationi, Societati, familiæ Ecclesiasticæ vel Religiosæ ne tribuamus, quod summæ foret injustitiæ. Etsi corrupti sint privatorum quorumdam mores, sanctæ tamen primitiæ, & massa, id est, Ecclesiasticus Ordo, Religiosum Institutum, vel familia; etsi rami quidam fracti & inutiles, *radix* tamen *sancta*, & rami plurimi radici cohærentes, plurimi Sacerdotes & Religiosi sancti. Donatistas Christiani plerique sæculares & carnales imitantur, qui privatorum crimina in Ecclesiam Catholicam refundebant. De illis in persona corporis Christi prædictum est: *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum.* „ Ad quid enim „ aliud sedent, & quid aliud captant, nisi ut quisquis Episcopus, vel Cleri- „ cus, vel Monachus, vel Sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credunt, „ jactent, contendant, sed non omnes posse manifestari; Et tamen etiam ipsi, „ cùm aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores suas, nec ac- „ cusant matres suas. Cùm autem de aliquibus, qui sanctum nomen profiten- „ tur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, sata- „ gunt, ambiunt ut de omnibus hoc credatur. Malos in Clero, malos in Monasteriis fatemur inveniri, sed non propterea licet insultare Ecclesiasticis Religiosisque Viris, quasi omnes tales sint. Mali tolerandi sunt, & quantùm fieri potest, corrigendi in Ecclesiasticis & Religiosis familiis. Cavere debent Ecclesiastici, Religiosique Superiores ne Clericorum aut Regularium hominum lapsus in sæcularium notitiam perferantur. „ Hoc est, inquit S. Augustinus, quod „ præcavere debui, ut si fieri posset, hoc malum nec vitandum negligeretur, „ nec in vestram notitiam perferretur, ubi infructuosè cruciarentur firmi, & pe- „ riculosè turbarentur infirmi .... Si verò malus odor foras prodeat, Laici fideles condoleant & gemant caritatis compatientis affectu, nec Sacerdotalem Ordinem aut Religiosam Societatem parvipendant, aut linguas maledicis dilacerent, in Christum Sacerdotalis Ordinis auctorem, & radicem; in Apostolos ejusdem Ordinis primitias; in sanctos Sacerdotes & Monachos, quorum virtutibus & sanctitate illustrata est & etiamnum illustratur Ecclesia, oculos conjicientes. *Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.* „ Quantum- „ libet vigilet disciplina Domus meæ, inquit S. Augustinus, homo sum, & „ inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo ut Domus mea melior sit quam „ Arca Noe; ubi tamen inter octo homines reprobus unus inventus est: aut me- „ lior sit quàm domus Abrahæ, ubi dictum est, *Ejice ancillam & filium ejus*: aut „ melior sit quàm domus Isaac, cujus de duobus geminis dictum est, *Jacob dile-* „ *xi, Esau odio habui*: aut melior sit quàm domus ipsius Jacob, ubi lectum pa- „ tris filius incestavit: aut melior sit quàm domus David, cujus filius cum so- „ rore concubit, cujus alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem re- „ bellavit: aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes

Nemo contemnendus: Vitia privatorum in familias & congregationes sive Seculares, sive Ecclesiasticas & Religiosas non refundenda.

Psal. 68. 13.

S. Aug. Epist. 78. alias 137. ad Clerum & plebem Ecclesiæ Hipponensis.

Genes. 21. 10.
Malach. 1. 2.
Genes. 49. 4.
2. Reg. 13. 14.
2. Reg. 15. 12.
2. Cor. 7. 5.

Philip. 2.20.

„ omnes bonos habitaret, non diceret, *Foris pugnæ, intus timores*; nec diceret cùm de sanctitate & fide Timothei loqueretur, *Neminem habeo qui germanè de vobis sollicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi*: aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni perfidum & furem Judam toleraverunt: aut melior sit postremò quàm cælum, unde Angeli ceciderunt. Et tamen de familia Noe, de familiis Abrahami, Isaac & Jacob, de demo David, de collegio Apostolorum, de Christianis à S. Paulo institutis; immò & de Judaico populo vere dictum est: *Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.*

Paganis, Hæreticis & Schismaticis non insultandum; sed eorum præcisionem considerantes humiliare nos debemus.

17. 18. 20. 21. *Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversùs ramos*, &c. Attende Judæos, attende Gentes. Dominum nostrum Iesum Christum in carne videbant Iudæi, Gentes non videbant: ecce qui viderunt, crucifixerunt; qui non viderunt, crediderunt. „ Ergo quid fecisti, ò Christe, adversùs superbos? Abscondisti Deum, objecisti hominem. Quare? Ut cæcitas ex parte in Israel fieret, & plenitudo Gentium intraret. Videbant, & non videbant. videbant quod acceperas, & non videbant quod eras: videbant formam servi, non videbant formam Dei. Tenuerunt quod videbant, crucifixerunt quod videbant, insultaverunt ei quem videbant, non agnoverunt qui latebat: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ergo Gentes quæ vocatæ estis, attendite ramos præcisos propter severitatem, vos autem insertos propter bonitatem, & participes factos pinguedinis oleæ, non altum sapientes id est, non superbientes. Non enim tu radicem portas, sed radix te. Magis terreamini, quia videtis amputatos ramos naturales ..... Noli extolli super ramos fractos, sed magis dicito Deo, *Quàm terribilia sunt opera tua, Domine*; Si adversùs Iudæos olim præcisos de radice Patriarcharum extollere nos non debemus, sed timere: quantò minùs extollere nos debemus adversùs recentia vulnera præcisionum? Præcisi sunt ante Judæi, insertæ sunt Gentes: de ipsa insertione præcisi sunt hæretici; sed neque contra illos nos extollere debemus; ne forte præcidi mereatur, quem delectat insultare præcisis. Quicumque in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt intus; sed orate potius ut & ipsi intus sint. Potens est enim Deus iterum inserere illos .... O plenitudo Gentium, dic Deo, *Quam terribilia sunt opera tua, Domine*! & sic gaude ut contremiscas. Noli extolli super ramos præcisos. *Propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fide stas*: fide per caritatem operante: quæ fides & caritas, cum in nobis non sint ex nobis, sed a Deo donatæ sint nobis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Ergo si gaudes, & time: ne forte quod datum est humili, auferatur superbo. *Noli altum sapere, sed time*. Gratia fons humilitatis: gratiæ custos humilitas est: humilitas non oris solum, sed cordis. „ Quid enim prodest videri hominibus humile esse quod dicis, si Deus videt altum esse quod sapis? Certe si auribus divinum insonaret oraculum, *Noli altum dicere*: nec sic immeritò damnareris, si humile in ore coram hominibus, & altum in corde coram Domino loquereris. Cum verò audias, *Noli altum sapere, sed time*: cur non etiam intus es humilis, ubi sapis. An ideo mens altitudine inflatur, ut humilitatem lingua mentiatur? Legis vel audis, *Noli altum sapere, sed time*; & tu in tantum sapis altum, ut te peccatum existimes non habere; ac per hoc quia non vis timere, nihil tibi aliud remanet, quam timere ... Si de te ipso gloriaris, si te ipsum in te ipso diligis, & de te ipso tibi places, hoc ipsum vehementius timere debes, quia nihil times. Qui enim altum sapit, & ideo non timet, utique perniciose non timet, qui non in solido collocatur, sed flatu superbiæ ventilatur. Neque mitis

S. Augustinus Ennarrat. in Psal. 65.

1. Cor. 2. 8.

S. Augustinus Enarrat. in Psalm. 118. Serm. 2.

Timor salutaris:

Idem ser. 348. alias De Tempore. 214.

„ tis & pius est, qui se ipsum in se ipso amat & laudat: sed elatus & ferox, non „ novit dicere, *In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur.* *Psal. 33. 3.* „ Quid enim boni amat, qui forte hoc ipsum propter hoc ipsum amat nihil ti- „ mere? potest enim hoc sibi persuadere non sanitate, sed immanitate... In- *S. Aug. lib. De* „ terest utrum aliquis sanitate an stupore non timeat, nec doleat. *Sancta Virgi-*
„ *Noli altum sapere, time.* Ama Dei bonitatem, time severitatem: utrum- *nitate, c. 38.* „ que te superbum esse non sinit. Amando enim times, ne amatum & aman- „ tem graviter offendas. *Nam quæ gravior offensio, quàm ut superbia illi displi- ceas, qui propter te superbis displicuit? Alius timor non est in caritate: iste autem castus non recedit a caritate. Si non amas, time ne pereas: si amas, ti- me ne displiceas. Illum timorem caritas foras mittit: cùm isto intro currit.*

21. 22. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat.* Quid non timeat peccator, immò & justus, cùm judicia Dei in Angelos, in Adamum & posteros ejus, in populum Judaicum, in tot Christianos illo meliores, & qui tot fortè gratias non receperant, attentè considerat? Time ergo, *ne fortè non tibi parcat.* Time aliorum substitutionem in locum tuum, si Dei gratiis abutaris. *Vide ergo bonitatem & severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.* „ Non dicit Apostolus, Vide virtutem tuam, aut labores tuos, *S. Chrysost.* „ sed Dei bonitatem: ostendens quòd universum ex supernâ sit gratia factum, *Hom. 19.* „ instituensque credentem ut tremat. Abusus quippe gratiæ Dei tremere facit. „ Ob hoc ipsum (inquit) quòd bonus erga te factus est Dominus, timendum „ tibi fuerit. Non enim immota tibi bona manebunt, si torpescere volueris; „ quemadmodum nec illis mala, si immutati fuerint. Nam & tu, *nisi perman- „ seris in bonitate, excideris. Sed & illi, si non permanserint in incredulita- „ te, inserentur.* Non enim illos amputavit Deus, sed per seipsos defracti exciderunt. Non disperandus Judæus, quia sic excisus est ut reverti possit, & ut revertatur ac rursus inseratur, Dei misericordia invitat: nec extolli debet ac de se præsumere Christianus ex Gentibus vocatus, quia excidere potest à statu justitiæ, & Deus *qui non deserit, si non deseratur, ut justè semper pièque vivatur,* *S. August.* ipsum excidet, si non permanserit in bonitate. *In te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate.* „ Non dicit, Si permanseris in fide, sed, *si per-* *S. Chrysost.* „ *manseris in bonitate*, id est, si feceris quæ divinæ bonitati dignè correspon- „ deant. Non enim sola fides opus est.

23. *Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur.* Nemo peccator animum despondeat. Qui ad Deum toto corde conversus fuerit, misericordiæ ac paternæ pietatis ejus sinum patentem inveniet ad eum suscipiendum. Nulla criminum abyssus est, ex qua illum educere; nullus casus tam gravis, ex quo ipsum erigere; nullus animi morbus tam periculosus, nullum vulnus tam mortiferum quod sanare non possit. Abyssus abyssum invocet: abyssus miseriæ, abyssum misericordiæ; abyssus infirmitatis, abyssum potentiæ & virtutis. Rami quamvis fracti, quamvis sicci & inutiles, iterum inseri possunt, vivificari, florescere, fructus bonorum operum & salutis æternæ ferre: sed spes illæ in sola gratiæ divinæ omnipotentia, in sola divinæ bonitatis immensitate ab Apostolo fundantur. *Potens est enim Deus iterum inserere illos.*

25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. *Nolo enim vos ignorare, fratres, Mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes.* Mysterium gratuitæ Prædestinationis Sanctorum *Prædestina-* tam ex Judæis, quàm ex Gentibus, ad gratiam & gloriam, ignorari non vult *tionis gratui-* Apostolus, ad Christianam humilitatem fovendam. Illud fidelibus prædican- *tæ mysterium* dum ipsius Apostoli verbis, secundùm Regulas à S. Augustino traditas libro *quomodo præ-* *De dono Perseverantiæ*, & lib. *De Prædestinatione sanctorum*, & alibi passim. Ca- *dicandum.*

S. Aug. lib. De dono Perseverantiæ.

vendum enim est, ne dum timemus, tepescat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio. Ita prædicanda est prædestinatio beneficiorum Dei planè gratuita, è quorum numero beneficiorum esse vitam æternam, propter quam fides, bona opera, & perseverantia dantur, nemo Catholicus negare potest; ut fidelibus populis persuadeatur, *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit*, ut ait S.Cyprianus: &, *Non esse in potestate nostra cor nostrum & nostras cogitationes*, ut docet S.Ambrosius: &, *Totum Deo dandum*; ut constanter asserit S.Augustinus: & nihilominus exhortandi sunt ut divinis præceptis obediant, & in eorum observantia usque in finem perseveret, & ut gratiam perseverandi quotidie à Deo postulent ferventi oratione. „ Sicut enim prædicanda est pietas, ut ab eo qui ha-
„ bet aures audiendi Deus rectè colatur; prædicanda est pudicitia, ut ab eo
„ qui habet aures audiendi, nihil illicitum genitalibus membris perpetretur;
„ prædicanda est caritas, ut Deus & proximus diligatur: ita prædicanda est &
„ ista præparatio beneficiorum Dei, ut qui habet aures audiendi, non in se
„ ipso, sed in Domino glorietur.

Iudæorum & Gentium prædestinatio ad salutem, omnino gratuita. Quis inde fructus colligendus?

Consilia Dei in electis certissimè implentur, etiam perditione malorum, in qua vident quantùm divinæ misericordiæ debeant. Qui enim Christi corpori conjuncti sunt, quod cum illo regnabit in æternum, secundùm præscientiam & prædestinationem divinam, sive ex Gentibus, sive ex Judæis, nullis id meritis consecuti sunt, sed solà gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum. Dignior non erat plenitudo Gentium, quæ secundùm propositum vocata est, Iudæorum parte quæ derelicta & abjecta est. *Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, ut plenitudo Gentium intraret.* Nec ulla erant merita in Iudæis, qui sic vocantur ad fidem ut credant, & in fide per caritatem operante ad finem usque perseverent, magis quàm in Gentibus, ex quibus totum corpus veri Israelis cum illis coalescit. Misericordia enim Dei utrosque prævenit secundùm gratiam, non secundùm debitum. *Hæc est immobilitas & veritas prædestinationis & Gratiæ, secundùm Scripturas sanctas* à SS. Paulo & Augustino defensa, *contra quam nemo nisi errando disputare potuit*, aut potest. *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Salutem verò consequuntur utrique, & Iudæi scilicet & Gentiles antè mundi constitutionem in Christo Iesu electi, per solam Dei misericordiam, eorum peccata condonantem: *sicut scriptum est, Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob. Et hoc illis à me testamentum, cùm abstulero peccata eorum.* Quæ enimverò merita in iis qui Dei inimici erant! *secundùm Evangelium quidem inimici propter vos.* Quæ merita in iis qui Christum recipere noluerunt, qui crucifixerunt, qui Evangelium repulerunt, qui Apostolos persecuti sunt. Et tamen multi ex iis sunt electi, secundùm gratiam utique, non secundùm debitum. Non propter patrum merita sunt electi, sed propter promissa Dei, patribus facta. Cùm enim posteri sint Abraham, Isaac & Iacob, quorum semini Christum Iesum, & per hunc salutem æternam promisit Deus, promissa sua ut in illis impleat, illos misericorditer salvos faciet, ex Israelitis secundùm carnem Israelitas faciens & secundùm spiritum, & in Ecclesiam Christi illos cum Gentibus electis introducens, ut sint una oliva fructifera in domo Dei. *Secundùm electionem autem charissimi propter patres.* Media quibus illorum salutem Deus exequitur, dona Dei sunt, non debita. Dona sunt voluntatis, liberalitatis, misericordiæ Dei; igitur omnino gratuita; dona sunt omnipotentiæ Dei, ideo efficacia, certa, indeficientia: dona amoris Dei; igitur suavissima sunt, & humanæ libertati amicissima. *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.* Iudæorum pariter ac Gentium prædestinatio ad salutem ex Dei misericordia, non ex meritis est, utrique pariter indigni gratia fidei, cæterisque illam consequentibus beneficiis, qui-

bus

bus certissime liberantur quicumque liberantur. *Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum; ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*. Omnia igitur media, quibus salus electorum, sive Judæorum, sive Gentilium procuratur, ad laudem gloriæ gratiæ ejus referenda sunt: siquidem electi misericordias Domini in æternum cantabunt. *Nisi enim primò Deus per misericordiam parceret, non inveniret quos per judicium coronaret*. *S. Augustinus*

33. 34. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* In doctrina prædestinationis & gratiæ omnia ignorare velle, infidelitas est, & ingrati animi vitium: omnia scire velle, superbia est & præsumptio. Veritas prædestinationis & gratiæ, & tota ejus œconomia abyssus est: *O altitudo!* curiositatis nostræ claudamus oculos, illam ne metiri frustra conemur, nec propiùs intueri, ne vertiginem patiamur, & in præcipitium incidamus. *Divitiæ sunt sapientiæ & scientiæ Dei*: Thesauri istius immensitatem capere & intra se concludere mentis nostræ angustiæ non possunt. *Inscrutabilia sunt judicia ejus*, quæ sortem æternam electorum & reproborum disposuerunt: humanæ Theologiæ falsis & erraticis luminibus diffidamus, quæ illa rationis captui accommodata, proportionata, facilia se reddere gloriatur. Humanæ dico Theologiæ, id est, ab Apostoli & S. Augustini accuratissimi ejus Interpetis Theologia alienæ. *Investigabiles viæ sunt*, quibus Deus electos ad salutem æternam perducit: Gratiam igitur versatilem ad nutum humanæ voluntatis, & quæ suam ab ejus assensu efficaciam & determinationem mutuetur, quæ divinæ omnipotentiam voluntatis libero subdat arbitrio, medium esse ne existimemus quo Deus electorum suorum salutem operatur. Hujus enim gratiæ œconomia facile investigari & comprehendi potest. *Quantum itaque nobis judicia sua manifestare dignatur* Deus; *gratias agamus: quantum verò abscondere, non adversus ejus consilium murmuremus; sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus ..... Et, si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coartet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat*: „ O altitudo divitiarum! &, Numquid iniquitas apud Deum! *Cui responsio ista displicet; quærat doctiores, sed caveat ne inveniat præsumptores ..... Ex duobus parvulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur; inscrutabiliora sunt judicia Dei*.

Humanæ curiositatis oculi in prædestinationis Mysterio claudendi.

S. Aug. lib. De Corrept. & Grat. cap. 8.

Idem lib. De Spiritu & Litt. cap. 34.

Idem lib. De Dono Persever. cap. 9.

„ O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia „ sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! *Quis habet, nisi cui datum est? Quis non habet, nisi cui non est datum?* Quare verò *illi datum est, & illi non est datum? Non me piget dicere, Hoc est profundum crucis. De profundo nescio quo judiciorum Dei, quæ perscrutari contemplarique non possumus, procedit omne quod possumus. Quod possum, video: unde possim non video; nisi quia ex hoc hactenus video, quod novi esse a Deo. Quare autem illum, & non illum: multum est ad me, abyssus est, profundum crucis est; admiratione exclamare possum, disputatione demonstrare non possum. Quid possum exclamare de ista profunditate?* „ Quam magnificata sunt opera tua, Domine nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. *Quid non intelligit stultus & imprudens? Quia vel profundum est. Nam si stultus non intelligit, & sapiens intelligit, non est nimis profundum. Sed si sapiens intelligit*

Idem Serm. 165. alias 7. De verbis Apostoli.

Psal. 91. 6.

git quia profundum est, stultus non intelligit quia vel profundum est. Ideo multi de isto profundo quærentes reddere rationem, in fabulas vanitatis abierunt ..... In hac crucis profunditate, in hac rerum tanta obscuritate, non de nostra virtute præsumamus; non ingenioli nostri viribus in hac quæstione aliquid arrogemus: cum Psal. 56. 2. *Psalmo dicamus,* „ Miserere mei Deus, miserere mei. *Quare? quia virtutem* „ *habeo qua te promerear? Non. Quare? quia voluntatis arbitrium gero, unde gratiam tuam meritum meum præcedat? Non. Sed quare? Quoniam in te confidit anima mea. Magna scientia, ista confidentia.*

34. 35. 36. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Duæ priores interrogationes superbiam mentis expugnant, qua homo vult omnia scire, etiam profunda consilia Dei: posterior superbiam voluntatis, qua aliquid boni sine gratia se posse confidit, scilicet consentire gratiæ, coöperari gratiæ, ipsam reddere victricem cupiditatis: ita ut ista non sunt gratiæ ipsius effecta; salutis negotium Deum inter & hominem partiri, ut illi ex parte, nobis ex parte, non totum Deo detur. *Nobis consideratio, admiratio, terror, exclamatio: quia nulla penetratio. Ipsi autem quid? Gloria in sæcula sæculorum. Sive de vasis in honorem, sive de vasis in contumeliam, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Alios coronat, alios damnat, nusquam errat: alios probat, de aliis probat, omnes ordinat.* Illi gratias immortales agamus; non nobis, sed ejus nomini gloriam demus, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* „ Ipse omnia fecit, ipse omnia quæ facta „ sunt perpetuò regit. Omnes ad ipsum respicere oportet, pro iis quæ suppe„ tunt gratias agentes, ejus verò in posterum providentiam postulantes, & ut „ sua in nobis dona custodiat.

S. Aug. Serm. 15. aliàs De Tempore 254. Theodoretus

CAPUT XII.

SENSUS LITTERALIS.

1. *Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* A doctrina fidei ad præcepta morum transit Apostolus, ut legem per Evangelium perfici ostendat. Cum ita se habeant quæ hucusque docui de vestra electione & vocatione, vos adhortor & obsecro per miserationes Dei, per amplissima & suavissima beneficia quæ immensa Dei misericordia vobis contulit, ut exhibeatis, sistatis, tradatis, non jam aliena corpora pecudum aut avium, sed corpora vestra, hostiam, non cæsam, ut legales victimas, sed *viventem: sanctam,* omni labe peccati carentem, *Deo* dignam, cui per baptisma consecrata sunt, *Deo placentem.* Nullum enim sacrificium Deo gratum est, si vita offerentium iniqua sit. Cultus hic spiritualis est, quo Deus non jam externis ritibus & legalibus tantum sacrificiis, sed fide, spe & caritate colitur. „ Cum sint (inquit Apostolus) innumera vobis per miserationes Dei in hac etiam vita colla„ ta bona, vel illas revereamini, vel illæ vos moveant. Nam & illæ supplici„ ter obsecrant ne aliquid illis indignum faciatis. Quemadmodum si quis eum „ cui magna sunt præstita beneficia, pudore suffundi volens, benefactorem ip„ sum supplicem inducat. *Exibete corpora vestra hostiam viventem:* (inquit) „ ne quis putet quod præcipiat mactari corpora. Deinde hostiam hanc a Judai„ ca discernens; *sanctam* dicit *acceptam Deo, rationalem cultum.* Corporalis „ enim

S.Chrys. Hom. 20.

„ enim est Judaica illa, & non admodum accepta. *Quis enim*, inquit, *quæsi-*
„ *vit ista è manibus vestris*? Et alias sæpenumero illas repellere se significat,
„ quæ a Judæis olim offerebantur, istam verò nequaquam; sed cum daretur Ju-
„ daica, hanc nostram quærebat. *Non accipiam* (inquit) *de domo tua vitulos*, *Psal. 47.*
neque de gregibus tuis hircos ..... Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? .... Immola Deo sacrificium laudis ..... Sacrificium laudis honorificabit me.

2. *Et nolite conformari huic sæculo: sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta*. Ne vos ad figuram hujus mundi accomodetis, rebus terrenis inhærendo, quæ vanæ sunt, fragiles, transitoriæ. Vel, Ne vitam ducatis similem vitæ hominum hunc mundum diligentium, cujus erroribus, moribus, vanitati in baptismo renuntiastis: sed studete quotidianæ renovationi mentis, ut præcipuè cogitetis, diligatis, quæratis ea quæ sunt Spiritus, exercitia virtutum, opera nova; ut recto judicio gustuque spirituali cognoscatis quid vos velit facere Deus, quid a vobis postulet; quod verè bonum est, acceptum Deo, & perfectum. Noverant & Judæi voluntatem Dei bonam, Lex enim bona erat, sed non per se beneplacens & perfecta; illis quippe data ut umbram habens futurorum bonorum, ut pædagogus rudibus & imbecillis, ut dispositio ad Legem novam. *Perfecta autem voluntas & beneplacens est novum Testamentum*. „ Voluntatem Dei bonam aliter *Theophylact.*
„ explicat S. Basilius apud Theophylactum. Multa vult Deus, alia quidem ad
„ beneficentiam nostram, quæ bona etiam dicuntur: alia vult propter peccata
„ nostra iratus, quæ & mala dicuntur, ut quæ nos affligant, etiamsi & horum
„ finis bonus est. Bonas igitur Dei voluntates imitari debemus; non verò quæ
„ ad afflictionem spectant. Non enim ministri malorum nos sumus, sed pravæ potestates. Primum igitur considerandum est, num res de qua agenda deliberamus, bona sit. Nihil enim cum Dei voluntate consentit, nisi quod secundum se bonum est. „ 2. Num sit beneplacens: multa enim secundum se bona sunt,
„ quæ Deo grata non sunt temporis videlicet seu personæ causâ: verbi gratia, *2. Paralip. 26. 16.*
„ Deo incensum adolere bonum est: at istud cum faceret Ozias, displicuit Deo.
„ Bonum erat Discipulis Domini in arcanis Mysteriis institui: sed ante tempus,
„ non beneplacens. *Non enim*, inquit, *potestis portare modò*. Cum autem bo-
„ num & beneplacens fuerit, danda est opera ut perfectum sit, ita factum ut
„ exigitur, non deficiens & mutilum. Exempli gratia: Oportet impertiri in
„ simplicitate & cum liberalitate. Si parcè fiat, non habet perfectam commu-
„ nicatio ista mensuram.

3. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*. Edico & præcipio vobis omnibus fidelibus qui Romæ estis, auctoritate Apostolatus, quem Dei gratia, nullis meis meritis accepi: Ne quis supra modum se extollat, & sibi plus quam par est tribuat; sed de se modeste sentiat; seque contineat intra mensuram donorum cum fide donatorum; ne majora aggrediatur quam pro talenti sui mensura; ne aliorum ministerium & functiones obire præsumat. Nomine scilicet fidei hic intelligi dona visibilia Spiritus sancti; quæ in Ecclesiæ exordiis fidelibus passim conferebantur in Sacramento Confirmationis per impositionem manuum Apostolorum, perspicuum est ex sequentibus Versibus. Secundum proportionem fidei dona unicuique a Deo dividebantur: Ministeria verò & functiones unicuique in Ecclesia assignabantur pro ratione donorum. In singulis vocibus emphasis est. *Unicuique*, non tibi soli contulit Deus dona cælestia, ne igitur supra alios te efferas; dedit *Deus*, gratis

Unusquisque se contineat intra mensuram donorum cum fide conjunctorum.

S. Joan. Chrysost. Hom. 20. Theodoret.

Theophylact. Oecumen. S. Thomas Lect. 1.

tis accepisti, non ex meritis: ne igitur glorieris: *divisit*, pro beneplacito suo, ne aliis invideas: divisit *secundum mensuram*, portionem cuique dedit majorem vel minorem, prout ipsi visum est; soli enim Christo *Spiritus non ad mensuram datus est*: ne limites tibi definitos transilias. *Mensuram fidei*: causa enim doni est fides, juxta quam miracula fiunt, atque ea ipsa Dei donum est, omniumque donorum initium & fundamentum, directrix & moderatrix. Igitur, *Unicuique sicut divisit Deus mensuram fidei*, id *est mensuram donorum suorum*, quæ ordinantur ad ædificationem fidei. Confer cum 2. *Corinth.* 10. 13. & *Ephes.* 4. 7.

Christiani unum corpus in Christo.

4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra*. Similitudinem instituit Apostolus corporis mystici, scilicet Ecclesiæ, cum corpore naturali, ut unumquemque intra terminos suos continere se debere persuadeat. Sicut enim in uno corpore humano multa membra habemus: omnia autem membra eamdem functionem non habent: ita quotquot sumus Christiani, unum corpus mysticum sumus in Christo capite vitam gratiæ nobis subministrante, nosque fidei, spei, caritatis, Sacramentorum, præceptorum, disciplinæ vinculis connectente. *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere* (ait Tertullianus in Apologet.) Singuli autem alii aliorum membra sumus, variis functionibus nos mutuò juvantia, nobisque invicem indigentia. Confer cum 1. *Corinth.* 12. 12. Quemadmodum ergo unaquæque pars corporis non sibi soli utilis est, sed in commune affert utilitatem: ita etiam qui aliquod donum accepit, certò sciat se illud communis utilitatis gratia accepisse.

Dona Dei differentia, & bonus eorum usus.

6. 7. 8. *Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes; sive prophetiam secundum rationem fidei, sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate*. Cum autem varia dona habeamus, prout cuique Deus gratis largitus est, qui *Prophetiam* habet, id est eorum quæ occulta sunt cognitionem & revelationem, ad quam & rerum futurarum prædictio, & donum interpretandi Scripturas sacras pertinent, ea utatur secundum analogiam, proportionem & convenientiam fidei, id est, nihil sapiat aut proferat quod a regula fidei discrepet, nihil quod non tendat ad confirmationem fidei. Unde Deuteron. 13. 1. dicit Dominus: *Si surrexerit in medio tui Propheta, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos quos ignoras, & serviamus eis: non audies verba Prophetæ illius*, quia scilicet prophetizat contra rationem fidei. Qui *Ministerium* sacrum habet in Ecclesia, nempe Episcopatum, Sacerdotium, Diaconatum, illius fonctiones cum modestia exerceat, nec alienis se ingerat. Qui *docendi* gratiam accepit, id est ea quæ novit ad scientiam salutis pertinentia aliis tradendi, & aptis, convenientibusque verbis explicandi, eo talento sibi à Deo concredito utatur ad Ecclesiæ utilitatem. *Qui exhortatur*, id est, qui exhortandi homines ad bonum, gratiam & talentum accepit, illo strenuè utatur, alios exhortando & excitando ad virtutem. *Qui tribuit*, qui facultatem & gratiam habet tribuendi eleemosynas pauperibus, id faciat cum *simplicitate*, recta & simplici intentione, nullo respectu proprii commodi aut honoris, non quasi homines ad malum donis alliciens, aut ex modico dato multò majora acquirere satagens: de quo genere hominum Ecclesiastici 20. 14. *Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt. Exigua dabit, & multa improperabit*. *Qui præest*, id est qui donum & munus Ecclesiastici regiminis, & curæ animarum accepit, diligenter, sollicite, summa cum vigilantia muneri suo incumbat. *Qui miseretur*, qui misericordiæ operibus, seu corporeis,

ncis, seu spiritualibus se impendit, quod omnium Christianorum commune officium est: vel, qui miseris curandis, ægrotis, exulibus, hospitibus præpositus est, alacri animo & hilari vultu id præstet, *in hilaritate*. Confer cum 11. *Cor.* 9. 7. & cum *Eccli.* 35. 11.

9. 10. 11. *Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhærentes bono*: Dilectio seu caritas erga Deum & proximum sit expers simulationis, vera sit, sincera; non verbis tantum, sed intimo cordis affectu, & opere Deus & proximus diligantur. Dilectio pura sit, ita diligatur proximus, ut illi ad malum consentiatur umquam, immò vitia ejus odio habeantur. Dilectio denique honesta sit, ut propter solum bonum virtutis amicis adhæreat, idque non frigidè probet, sed summo studio complectatur. *Caritate fraternitatis invicem diligentes*. Amore fraterno invicem diligamus, non transeunte & facilè solubili, sed continuo, permanente, & quasi in naturam verso per habitum caritatis. *Honore invicem prævenientes*. Mutuis honoris testimoniis & officiis, quantum in vobis est, vos prævenite, neminem despicientes, cuivis ultro cedere parati. *Sollicitudine non pigri*. Ne ignavi sitis, sed prompti & alacres ad ea præstanda quæ sunt officiorum vestrorum; in omni opere bono, quo Deus colitur, & proximus juvatur, seduli sitis. *Spiritu ferventes*. Caritate in cordibus vestris a Spiritu sancto diffusa succensi & fervidi, agiles & prompti estote ad omnes officii vestri partes implendas, & ad benefaciendum proximo quavis occasione datâ, omnibus difficultatibus superatis: *Domino servientes*. Non quæ vestra sunt quærentes, sed Christi Domini gloriæ in omnibus servientes, & ad eam omnia opera vestra referentes. Mendosa lectio, quæ olim in quosdam Codices irrepserat, καιρῷ δουλεύοντες, *tempori servientes*. Nam τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, *Domino servientes*, habent probatissimi & vetustissimi Codices, & Græca Scholia, S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, S. Hieronymus, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit, &c. Caracteres caritatis.

12. 13. 14. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*. Spe vitæ æternæ animati, omnia pietatis opera, quantumvis difficilia, cum gaudio peragite, quin etiam persecutiones & adversa quæque forti animo tolerate. *Orationi instantes*. In oratione assidui & perseverantes estote. *Necessitatibus sanctorum communicantes*. Bonorum vestrorum communicatione subvenite indigentiæ fratrum vestrorum Christianorum. Mendosa lectio, quæ olim in quosdam Codices irrepsit, *Memoriis sanctorum communicantes*, quam Optatus Milevitanus, lib. 2. contra Parmenian. & S. Hilarius lib. ad Constantium Augustum sequuntur: sed summus Græcorum & Latinorum Codicum, Syriacæ Versionis, omniumque tum Græcorum cum Latinorum Commentatorum consensus, & S. Hieronymi divina Bibliotheca, Vulgatæ nostræ lectionis fidem confirmant. *Hospitalitatem sectantes*. Hospitalitatem studiosè exercete erga Christianos hospitio egentes, illis occurrite, ipsos invitate, & præ modestia recusantes cogite ut apud vos maneant. Ea vis est Græci verbi διώκειν, quod significat persequi, & quasi fugientem apprehendere. *Benedicite persequentibus vos: Benedicite, & nolite maledicere*. Bene precamini iis qui vos persequuntur, pro illis Deum ex animo orate: bona, inquam, ipsis optate, & ne umquam ipsis mala imprecemini, ne maledictum pro maledicto reddatis.

15. 16. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Ea sit inter vos sympathia spiritualis, ut proximorum prospera vel adversa æquè vos ac illos afficiant, quod postulat membrorum ejusdem corporis mystici socialis communio, quod fraterna caritas exigit. Confer cum 1. *Corinth.* 12. 26. Congaudete in rebus dumtaxat honestis, in malis condolete: hoc enim misericordiæ signum est; illud verò amicitiæ, quæ ab invidiæ vitio aliena est. *Idipsum invicem sentientes*. Concor- Sympathia spiritualis Christianorum.

S. Joan. Chrysost. Theophylact. Oecumen.

cordes inter vos estote atque unanimes in bono. Vel, *Idem erga vos mutuò sentite*, nec quia quisquam opibus, honore, potentia, nobilitate generis, ingenio, scientia, industria aliis præstat, ideo meliorem se putet, aut alteri præponendum, cui hæc desunt; cum omnes Christiani pariter simus, ejusdem corporis membra, ejusdem gloriæ hæredes, ejusdem felicis æternitatis candidati. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.* Ne de vobis arroganter sentiatis, sed umilibus, id est, abjectæ sortis hominibus, pauperibus, indoctis, & quibuslibet vobis inferioribus, vos accomodate, & ad illos Christiana humilitate condescendite. Syriaca Versio hunc sensum reddit: *Quæ sentitis de vobis ipsis, etiam de fratribus vestris sentite: nec sentiatis elata mente, sed accomodate vos iis qui submissi sunt.* Arabica: *Tenentes eamdem sententiam alter erga alterum. Et ne sentiatis opiniones elatas, sed humilibus morem gerite.* Ethiopica: *Consormes estote ei qui se deprimit.* Romanos rerum dominos gentemque superbam Apostolus ad humilitatem informat, sine qua concordia servari non potest, quia inter superbos semper sunt jurgia.

S. Chrysost. Theodoret.

Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Ne vos ita perspicaces & prudentes in rebus agendis existimetis, ut vestra vobis consilia sufficere, nec alienis vos opus habere præsumatis.

Nemini malum pro malo reddendum.

17. *Nulli malum pro malo reddentes.* Nemini malum pro malo reddite ex odio vel vindicta. Confer cum Psal. 7. 5. & 1. Petri 3. 9. *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Curate ut non solum coram Deo juste & sanctè vivatis, cui conscientia vestra manifesta est; sed ut vita vestra & conversatio omnibus hominibus probetur, ut nemo vestris moribus & actionibus offendatur, contra verò vestræ virtutis exemplis ædificentur universi. In Græco textu hæc verba non habentur, *non tantum coram Deo sed etiam*, atque hunc in modum legitur: *προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων*. Id est, *Providete bona coram omnibus hominibus.* Ita legerunt Origenes, S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & Syrus Interpres. Hæc verba, *non tantum coram Deo*, sunt quidem Apostoli, sed huc translata videntur ex 2. *Corinth* 8. 21.

Cum omnibus pax fovenda.

18. 19. *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Si fieri potest, salvâ veritate, justitia, pietate, cum omnibus hominibus, etiam inimicis, & qui oderunt pacem, quantum in vobis est, amici estote, & pacem conservare studete, nullam dissensionis, contentionis, rixæ, vel belli præbentes occasionem. *Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ.* Ne vosmetipsos ulciscamini, sed date locum seu spatium iræ, seu vestræ, ut deferveat ac sedetur; seu furentis adversarii, ne iram illius contra ipsum jurgando vel repercutiendo magis accendatis & exacerbetis; seu potius iræ & judicio Dei, quod patienter expectandum. Vindictam ergo quam sibi Deus servat

S. Thomas Lect. 3.

opportuno tempore, ne præoccupetis. Verumtamen, inquit S. Thomas, cum aliquis auctoritate judicis vel vindictam quærit ad comprimendum adversarii malitiam, & non propter odium; vel etiam cum Superioris auctoritate suam defensionem procurat, intelligitur locum dare iræ, id est divino judicio, cujus ministri sunt principes. Unde etiam S. Paulus procuravit se per armatos defendi contra Judæorum insidias, ut refertur *Actuum* 23. Vindictam ergo privata auctoritate repeti, aut ex ira vel odio illam apud Magistratus urgeri, solum vetat Apostolus, & per Apostolum Dominus: pati verò omnes furentium inimicorum injurias & impetus, quando illos repellere & reprimere possunt cum exceptione inculpatæ tutelæ, Christianis præceptum non est absolute, & in quibusvis locorum, temporum, personarum & negotiorum circumstantiis. „ Sunt ista præce-„ pta patientiæ (ut nimirum percutienti unam maxillam, altera præbeatur) sem-„ per

„ per in cordis præparatione retinenda, & ipsa benevolentia, ne reddatur malum „ pro malo, semper in voluntate complenda est: agenda sunt autem & multa „ etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis.

S. Augustinus Epistol. 138. alias 5. ad Marcellinum.

19. *Scriptum est enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.* Ad me spectat ultio injuriarum, qui supremus sum omnium hominum judex, ultionum Dominus. Scriptum est autem Deuteron. 32. 35. *Mea est ultio, & ego retribuam in tempore.*

20. 21. *Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi.* Tantum abest ut vindicta sumenda sit; quin etiam inimicis, non solum in extrema, sed in gravi necessitate positis, subveniendum est. Cibi & potus, ac subsidii cujuslibet necessarii, quod duobus illis notissimis exemplis indicatur, perhumana & liberali subministratione: quia tale negare subsidium, vindicta quædam est. *Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ipsius.* Id si feceris, collatis ipsi beneficiis, quasi congestis carbonibus, pœnitentiæ gemitus in illo excitabis, quibus superbia sanetur ejus, qui dolebit se inimicum fuisse hominis, a quo ejus miseriæ subvenitur: & cor ejus fervore caritatis excoctum & emollitum ad te redamandum succedes. Vel: Si id feceris, ille verò patientia tua & beneficientia non vincatur, nec ad meliorem mentem redeat, gravis eum pœna manet in judicio Dei. Confer cum Proverb. 25. 21. 22. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi.* Et cum Psal. 17. 9. *Ascendit fumus in ira ejus, & ignis a facie ejus exarsit, carbones succensi sunt ab eo.* Et Psalm. 139. 11. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent.* Et 4. Esdræ apocryphi quidem libri cap. 16. 54. *Non dicat peccator, se non peccasse: quoniam carbones ignis comburet super caput ejus qui dicit, Non peccavi coram Domino Deo & gloria ipsius.* Hanc postremam interpretationem spectat Tertullianus lib. De Patientia: *Plus,* inquit, *improbum illum cædis sustinendo. Ab eo enim vapulabit, cujus gratia sustines.* Et S. Cyprianus ad Demetrianum: *Patientes facit de secutura ultione securitas.* Verumtamen quia malum esset inimico benefacere eo fine ut illi Deus irascatur, & mala quæ tibi intulit, vel inferre conatus est, in caput ipsius, quasi carbones ignitos, convertat, addit Apostolus: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Ne te vinci permittas a malitia inimici tui, quod fiet, si te ipsum ulciscaris aut ulcisci velis: sed patientia tua & beneficientia vince illius malitiam: vincetur autem illius malitia, si tua in illum caritate & beneficiis tractus, ex inimico amicus fiat.

Inimicis ipsis subveniendum.

S. Hieron. Ep. 150. ad Hedibiam Quæst. 1. & lib. 3. in Proverbia, ad cap. 25.

S. Augustinus lib. 3. de Doctr. Christ. c. 16. & alibi.

S. Joan. Chrysost. Hom. 22. Theodoret. Theophylact. Oecumen. & Photius ab eo citatus.

C A P U T XII.

S E N S U S M O R A L I S.

1. *Absecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Sicut justitia fidei successit justitiæ legis, ita sacrificia fidei sacrificiis legis successerunt. Pro victimis ergo animalium mortuorum, quæ Deo per se non placebant, nec sanctos faciebant offerentes, exhibeamus & sistamus corpora nostra Deo, viventia, sanctificata & consecrata per Spiritum ejus, illique accepta & placentia ut membra Filii ejus unigeniti Domini nostri Jesu Christi, ut victimas spirituales, quas illi fides offert in sacrificium bono usu & mortifi-

Corpora nostra in Sacrificium offerenda bono usu & mortificatione sensum,

S. August. lib. 10. de Civit. Dei cap. 6.

catione Christiana sensuum. *Verum enim sacrificium est omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Unde & ipsa misericordia quæ propter Deum non fit, non est sacrificium. Ipse autem homo Dei nomine consecratus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in se ipsum facit. Propterea scriptum est*, „ Miserere animæ tuæ „ placens Deo. *Corpus etiam nostrum cum per temperantiam castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato: sed arma justitiæ Deo, sacrificium est.* „ Obse-

S. Joan. Chrysost. Hom. 20.

„ cro vos ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. *Et quomodo, inquies, corpus hostia fiet? Nihil mali respiciat oculus, & factus est hostia. Nihil turpe loquatur lingua, & facta est oblatio. Nihil iniqui committat manus, & facta est holocaustum.* „ Immò non sufficiunt ista, sed ut bona etiam faciamus, opus est „ nimirum ut *Eleemosynam faciat manus, calumnias inferentibus benedicat os, auditus divinis continuò sermonibus vacet.* „ Nihil habet immundi hæc hostia: „ aliorum primitias complectitur. Et nos igitur tam manuum, quam pedum, „ tam oris quam omnium aliorum primitias Deo reddamus. Talis hostia Deo „ placet, cum interea Judæorum immunda etiam fuerit. *Sacrificia* enim *eorum* „ *panis sunt luctus ipsis*: sed hostia nostra non sic. Illa quod consecratum est & „ oblatum, mortuum: ista verò vivum facit. *Quando enim membra nostra mor-* „ *tificaverimus, tunc demum vivere poterimus.* Nova siquidem hujus sacrificii „ nostri lex est. Atque ideo mirabile etiam est hoc ignis genus. Neque enim „ lignis opus habet, aut alia ejusmodi materia subjecta: sed in se ipso noster „ ignis vivit, nec victimam comburit, sed magis vivificat. *Exhibete corpora* „ *vestra.* Non ait, Facite corpora vestra hostiam, sed, *Exhibete*, ac si dice- „ ret: Nihil deinceps commune vobis sit cum ipsis, siquidem in jus alterius il- „ la transcripsistis, nec amplius sunt vestri juris. Nam & illi qui equos bellicosos „ Regi, aut aliis dederunt, nullum amplius in illos jus habent. Et tu igitur „ membra tua ad bellum quod contra diabolum est exhibuisti, nefas est ut ad „ proprias operas illa retrahas. Aliud quoque nobis innuit Apostolus, nimirum „ quod oporteat illa probata facere, siquidem ea sumus exhibituri Deo; non „ tantum ad prælium, sed ad inhabitationem. Quoniam igitur membra tua „ Deo sistere debes ut hostiam, omnem ab illis maculam auferre cura. Nam si „ maculam habuerint, hostia non erunt: Neque enim offerre poterit oculus scor- „ tationi serviens, neque manus rapiens ac defraudans, nec pedes claudicantes „ ac theatra adeuntes, nec venter deliciis serviens voluptatumque desideria in- „ flammans, nec cor iram aut amorem fornicarium fovens. Opus fuerit pro- „ pterea corpus nostrum diligenter ab ejusmodi mendis curare. Nam si qui ve- „ teres hostias offerebant, jubebantur omnia prius considerare, nec quod auri- „ bus esset incisis, aut cauda mutilata, aut scabiosum, aut impetiginem ha- „ bens, permittebantur offerre; multomagis nos, qui non irrationales oves, „ sed nos ipsos offerrimus, majorem oportebit impendere diligentiam, atque „ ex omni parte mundos esse, ut & nos cum Paulo dicere possimus: *Ego enim* „ *jam delibor*. Erat enim quavis hostia purior, unde & libamen seipsum voca- „ vit. Erit autem hoc, si veterem hominem sustulerimus, si membra nostra „ quæ sunt super terram mortificaverimus, si mundum nobis ipsi crucifixeri- „ mus. Ita neque gladio deinceps, neque altari, neque Igne opus habebimus: „ immò omnibus istis, sed non manufactis: De sursum est ignis, desursum

3. Reg. 18

„ gladius, altare nostrum erit ipsa cœli latitudo. Si enim Eliæ sensibilem & „ corporalem hostiam offerenti delata desuper flamma omnia consumpsit, & „ aquam, & ligna, & lapides: multò magis hoc in tua oblatione fiet. Et si „ ha-

„ habueris fluxum quid ac temporale, obtuleris autem hostiam tuam mente re-
„ ctaːadveniens Spiritus sancti ignis & temporale illud consumet, & oblationem
„ omnem perficiet. Quid verò est rationalis cultus? Spiritalis servitus, conver-
„ satio vitæ juxta Christum institutæ. Quemadmodum igitur qui in domo Dei
„ servit, & sacris addictus est, qualiscumque is fuerit, contrahitur, ac seve-
„ rior castiorque redditur: *ita & nos oportet omnem vitam dispositam habere, quemadmodum cultores Dei ac sacerdotes. Erit autem hoc, si pecunias tuas illi singulis diebus obtuleris, si proprii corporis Sacerdos fueris, & ejus quæ juxta mentem est virtutis; utpote quando modestiam, eleemosynam, mansuetudinem, patientiam obtuleris. Hæc enim faciens, rationalem cultum offers, hoc est, nihil habentem corporei, nihil crassi.* Ad hoc quilibet Christianus Sacerdos est, communi scilicet Sacerdotio, de quo 1. Petri 2. 9. *Regale Sacerdotium, gens sancta;* & Apocal. 1, 6. *Fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo:*

Non solum corpus, sed animus imprimis Deo in Sacrificium offerendus est.

2. *Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.* Non corpus modò, sed animus præcipuè Deo in sacrificium offerendus est, ut idem sit sacerdos & victima spiritualis sacrificii sui. Primus hujus sacrificii gradus est, renuntiare mundo, ita ut illius moribus non conformemur per cupiditatem, sed in Christum transformemur per caritatem. „ Nam si corpus, quo inferiore tamquam
„ famulo vel instrumento utitur anima, cum ejus bonus & rectus usus ad Deum
„ refertur, sacrificium est; quantò magis anima *ipsa, cum se refert, ad Deum, ut igne amoris ejus accensa formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eique tamquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex ejus pulcritudine acceperit, fit sacrificium?* „ Nolite conformari huic sæculo, &c. *Prohibitio est, Nolite conformari huic sæculo: jussio autem, sed reformamini in novitate mentis vestræ. Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere; illud ad continentiam, hoc ad justitiam; illud ad declinandum à malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim vetustate exspoliamur, & novitate induimur diligendo. Sed nec quisquam potest esse continens, nisi Deus det: & caritas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc autem fit de die in diem in iis, qui volendo, & credendo & invocando proficiunt, & præterita obliviscentes in ea quæ ante sunt extenduntur. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus; ac sic eum lex terrendo, ad Christum diligendum Pædagogi perducat officio.*

S. August. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 6.
Idem lib. De Perfectione justitiæ hominis, cap. 5.
Sap. 8. 21.
Rom. 5. 5.

„ *Nolite conformari huic sæculo.* Ostendit Apostolus esse quamdam formam
„ hujus sæculi, & aliam esse sæculi futuri: & si qui sunt qui amant præsens
„ sæculum, & ea quæ sunt in hoc mundo, secundùm formam sæculi præsen-
„ tis aptantur, de quo scriptum est, *Præterit figura hujus mundi.* Qui verò
„ non respiciunt *ea quæ videntur, sed quæ non videntur, & æterna sunt*, transfor-
„ mantur & renovantur ad futuri sæculi formam. Et inde fit ut non agnoscat
„ eos hic mundus, sed odio habeat & persequatur; sed agnoscant angeli Dei,
„ qui sunt de sæculo venturo. Vide ne forte cùm venerit ira in cor tuum, con-
„ formem te facias huic sæculo; similiter & concupiscentia mala, & avaritia,
„ & cætera quibus præsens sæculum delectatur, formam tibi sæculi præsentis
„ imponant. Si verò e contrario, mansuetudo, patientia, lenitas, continen-
„ tia, fides, veritas, cæteræque virtutes habitent in mente tua, conformem
„ te futuro sæculo facient, & ita pulchram animæ tuæ speciem reddent, ut Ver-
„ bum Dei quod eam sibi despondit in misericordia & fide, dicat ad eam: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te:*

Origenes lib. 9. in Ep. ad Rom.
1. Cor. 7. 31.
2. Cor. 4. [*1. Cor. 15.*]

S. Chrys. Hom. 20. in hanc Epist.

Sed reformamini in novitate sensus vestri. Quotidie te ipsum renova. „ Quemadmodum in ædibus, inveteratas perpetuò restituimus, ita & in te ipso facias. Peccasti hodie? Inveterasti mentem tuam? Ne desperes, sed renova ipsam pœnitentia, lacrymis, confessione, bonorùmque operum studio. Id autem facere numquam intermittas. Cupiditas cæca est, & mundum excæcat; eam ne consulatis, ne audiatis; sed fidei & caritatis lumine ducamini.

Voluntati Dei agnoscendæ & adimplendæ, studere debemus, quantum in vobis est.

Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Voluntati Dei agnoscendæ & implendæ, quantùm in nobis est, studere debemus. Voluntas Dei sanctificatio nostra, salus nostra. Et qui sunt (inquies) qui non agnoscunt quæ sit voluntas Dei, & quæ sibi utilia sint ad salutem? „ Qui præsentibus rebus afficiuntur, qui divitias amant, & divites beatos existimant, qui paupertatem vilipendunt, qui dignitates & honores ambiunt, qui mundi gloriam sectantur, qui se ipsos magnifaciunt. Quæ sunt quæ Deus vult? Ut in paupertate vivamus, in humilitate, in contemptu gloriæ, in temperantia, non in deliciis, in tribulatione, non in quietè; in luctu, non in risu. Sed multi sunt qui ista tamquam malum omen aversantur, tantùm abest ut putent utilia esse ad salutem, & ex Dei voluntate: atque ideo huic sæculo nequam semper conformantur, nec renovantur mente, ut rectè de officiis Christianæ vitæ, suique status judicent. Porrò *Nisi renovatus sit sensus, & totus Dei sapientia illuminatus, probare non potest quæ sit voluntas Dei. In multis enim putatur esse voluntas Dei, & non est. In quo is utique qui sensum non habet renovatum, errat & fallitur. Est autem reverà non cujuscumque sensus, sed valde renovati, & ad Dei jam imaginem reformati, probare in singulis quibusque quæ agimus, quæ loquimur, quæ cogitamus, si sit voluntas Dei, & nihil omnino vel agere, vel dicere, vel cogitare, quod voluntati Dei non senserit convenire.*

Origenes.

S. Bernard. lib. 5. De Considerat. cap. 4.

„ Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. *Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, & nihil ultra quærentibus.*

S. Thomas Lect. 1.

Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, id est, quæ vult bonum honestum nos velle, & ad hoc suis præceptis nos inducit. Michææ 6. 8. *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Dicitur voluntas Dei *beneplacens*, quatenus delectabile est animo benè disposito id quod Deus vult nos velle. Psal. 18. 9. *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda.* „ Hæc est illa suavitas, quam Dominus dat, ut terra nostra det fructum suum; ut bonum verè bene, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Voluntas Dei *perfecta* est, quatenus Deo ut fini ultimo nos conjungit. Genes. 17. 1. *Ego Deus omnipotens: Ambula coram me, & esto perfectus.* Et Matth. 5. 48. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* „ Talem experiuntur Dei voluntatem illi qui non conformantur huic sæculo, sed reformantur in novitate sensus sui: Illi autem qui in vetustate permanent, sæculo conformati, judicant Dei voluntatem non esse bonam, sed gravem & inutilem. Ecclesiastici 6. 21. *Quàm aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.*

S. Aug. Serm. 22. in Psal. 118.

S. Thomas.

Origenes.

3. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* „ Non in suasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed per gratiam quæ sibi data est, Romanos Apostolus ad virtutem hortatur. Est enim multa differentia per gratiam loquentis, & per humanam sapientiam. Ex rebus ipsis sæpe compertum est, nonnullos eloquentes & eruditos viros, non solùm in sermone, sed & in sensibus

„ sibus præpotentes, cùm multa in Ecclesiis dixerint, & ingentem plausum „ laudis acceperint, neminem tamen auditorum ex his quæ dicta sunt compunctionem cordis accipere, nec proficere ad fidem, nec ad timorem Dei ex recordatione eorum quæ dicta sunt incitari, sed suavitate quadam & delectatione solà auribus capta discedîtur: sæpe autem viros non magnæ eloquentiæ, nec compositioni sermonis studentes, verbis simplicibus & incompositis multos infidelium ad fidem convertere, superbos inclinare ad humilitatem, peccantibus stimulum conversionis infigere. Et hoc utique signum est, sicut Apostolus dicit, per gratiam loqui quæ data est ei. Alia ergo est virtus sermonis, qui per gratiam dicitur, & alia vis doctrinæ quæ potestas vocatur. Alius sermo est ex eruditione communi, qui quamvis lautus sit & arte compositus, tamen si non per gratiam vel dicitur vel scribitur, delectare fortassis potest legentem; adducere autem ad profectum non potest auditorem. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos. Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Loquentium per gratiam, & loquentium per humanam sapientiam discrimen.

„ His verbis humilitatem commendat Apostolus Dominum imitatus. Quemadmodum enim ille Sermonem in Monte habitum hinc exorsus est, dicens, *Beati pauperes spiritu*: ita & ipse Paulus, moralem hujus Epistolæ partem ab humilitate orditur, ac monet ne quis arroganter de se sentiat, est enim istud voluntas Dei: sed ita sentiat ut modestus sit. Alioquin sanæ mentis non est. Iis enim qui natura stulti sunt miserior est homo superbus & arrogans. Natura siquidem stultum esse nihil habet criminis, magnificè verò de se sentiendo stultum fieri, venia caret, majusque affert supplicium. Quàm stulti sunt qui Dei donis efferuntur & insolescunt! Nam si principium sapientiæ est timor Domini, principium ergo stultitiæ erit non cognoscere Dominum. Si ergo cognoscere, sapientia est, non cognoscere verò stultitia, sequitur quòd extrema stultitia est superbia. Qui Dei donis ad superbiam abutuntur, accensæ stupæ similes sunt, quæ post incendium tumidum quid esse, & in nescio quid præcipui immutata videtur: modicum verò passa contactum totum amisit, omni cinere viliòr apparens. Tales sunt illorum animi. Nam & illorum inanem inflationem si facilis quidam contactus apprehenderit, humiliare dejiceréque poterit. Oportet enim omnino ut infirmus sit, qui arrogans est. Altitudo siquidem valida non est: sed quemadmodum aquaticæ ampullæ facilè rumpuntur, ita & illi facilè pereunt .... Humilitatem igitur exerceamus. Nihil enim illa potentius: sed & petra est fortior, adamante solidior, & in majori nos securitate collocat, quàm queant vel turres, vel urbes, vel muri, omnibusque diaboli machinamentis sublimior facta; contingere volentibus insuperabiles facit. Ne igitur Dei donis extollamur, immò humiliores efficiamur, cùm nobis à Deo liberaliter data sint; nosque rationibus reddendis magis obnoxios faciant. Contineamus nos intra fines à Deo nobis constitutos. Ordinem vocationis nostræ prætergredi, talenti & gratiæ, quam nobis Deus impartitus est, mensuram excedere velle, temeritatis est & arrogantiæ. *Omnibus dico*, (communis enim hæc lex est, quandoquidem Dominica est) *Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.* Humilitas & fides spiritalis ædificii diversa ratione fundamenta sunt: humilitas, quatenus expellit superbiam cui Deus resistit, & præbet hominem subditum & patulum ad suscipiendum influxum divinæ gratiæ in quantum evacuat inflationem superbiæ. Se ipso plenus est homo superbus, hanc plenitudinem evacuat humilitas, ut fides per quam primus est accessus ad Deum, & quæ hac ratione fundamentum est virtutum cæterarum, in profundo cordis abscondatur & collocetur. Igitur fides secundùm mensuram humilitatis à Deo

S.Chrys. Hom. 20. in hanc Epist.

Stulti sunt, qui de se humiliter ac modestè non sentiunt.

Humilitatis vires.

Humilitas & fides, Spiritualis ædificii fundamentum diversa ratione.

S.Thom. Secunda Secundæ Qu. 161. Art. 5. ad 2.

Deo donatur : gratiæ ac dona secundùm fidei mensuram unicuique divisam impertiuntur : *Quantum illuc fidei capacis afferimus , tantum gratiæ inundantis haurimus* .

S. Cyprian.

4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus , omnia autem membra non eumdem actum habent : ita multi unum corpus sumus in Christo , singuli autem alter alterius membra* . Illud totius Christianæ Religionis principium est, quod discrimen ejus à Judaismo complectitur , clavis Scripturarum , veritatum fidei , Ordinis hierarchici , regularum caritatis & conversationis Christianæ . „ *Hoc est sacrificium Christianorum*, Multi unum corpus sumus in Christo . *Quod etiam Sacramento Altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur , quòd in eare quam offert , ipsa offeratur* . Caput nostrum Christus est , qui nos in unitatem corporis sui per gratiam suam vocavit , sibique per Spiritum sanctum copulavit . Grato in illum animo simus , illi nos omnia debere , nihil sine illo nos posse profiteamur ; illi per caritatem ita cohæreamus , numquam ut ab illo separemur . *Totus Christus caput & corpus . Caput ille Salvator corporis qui jam ascendit in cælum: corpus autem Ecclesia,quæ laborat in terra* . „ Hoc autem corpus nisi connexione caritatis adhæreret capiti suo , ut unus fieret ex capite & corpore , non de cælo persecutorem corripiens diceret , *Saule, Saule, quid me persequeris* ? Quando eum jam in cælo sedentem nullus homo tangebat , quomodo eum Saulus in terra sæviens adversùs Christianos aliquo modo injuria percellebat ? Non ait , Quid sanctos meos , quid servos meos : sed , *Quid me persequeris*, hoc est, quid membra mea ? Caput pro membris clamabat , & membra in se caput transfigurabat . Admirabilis hujus unitatis Mysterium , qua multi unum corpus sumus in Christo , evidentiùs exprimit alibi Apostolus noster : *Sicut enim* , inquit , *corpus unum est , & membra habet multa , omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt : ita & Christus* . Loquens de membris Christi , hoc est de fidelibus , non ait , Sic & membra Christi , sed totum hoc quod dixit, Christum appellavit : Sic & Christus membra multa , unum corpus . Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo , sine capite nostro nihil valentes . Quare ? Quia nos cum capite nostro vitis : sine capite nostro, quod absit , sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum , sed igni tantummodo destinata . Ideo & ipse in Evangelio, *Ego sum vitis , vos palmites, Pater meus agricola est*: & , *Sine me nihil potestis facere* . Domine , si sine te nihil , totum in te . Etenim quicquid ille operatur per nos , nos videmur operari . Potest ille multum & totum sine nobis , nos nihil sine ipso .

Unitatis Christi capitis & membrorum ejus admirabile Mysterium . *S.Aug. lib.10. De Civit. Dei, cap. 6.* *S. Augustinus Enarrat.2. in Psal. 30.* *Act. 9. 4.* *1. Cor. 12. 12.* *Joan. 15. 5.*

Multi unum corpus sumus in Christo , singuli autem alter alterius membra. Excellentioribus mystici corporis membris reverentiam majorem exhibeamus, omnibus honorem , caritatis affectum , concordiam , ministerium & mutuum adjutorium , in iis præsertim quæ salutem æternam spectant , siquidem *singuli* sumus *alter alterius membra* . Dixit olim Philosophus quidam Ethnicus , *Nemo alteri vivit, moriturus sibi* . Sed Christianus sibi soli non vivit , cæteris enim Christi membris , quorum & ipse membrum est , servire debet ad salutem ; si quæ talenta accepit à Christo , in communem utilitatem impendere , cæteris membris indigentibus , de facultatibus suis , consilio , adhortatione , spiritualibus correptionum medicamentis , consolatione in adversis rebus , bonis exemplis , & quocumque potest modo , sive corporaliter , sive spiritualiter opitulari & subvenire, quoniam sumus *singuli alter alterius membra* .

Mutuam sibi debent opem Christiani ut ejusdem corporis membra

6. 7. 8. *Habentes autem donationes secundum gratiam , quæ data est nobis , differentes , sive prophetiam secundum rationem fidei , sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina , qui exhortatur in exhortando , qui tribuit*

in simplicitate, qui praeest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate. Pro donis quæ nobis per Dei gratiam collata sunt gratias agamus humillimas: illis utamur ad eum finem propter quem nobis data sunt, ad Dei gloriam, ad ædificationem Ecclesiæ, ad proximorum utilitatem, ad nostram sanctificationem, quæ sine caritate & humilitate perfici non potest. „ Videmus nonnullos accepisse gratiam doctrinæ vel exhortationis ad plebem, & ex hoc ipso in superbiam elatos, in judicium incidisse diaboli: alios accepisse quidem gratiam, sed negligentia animi, & vitæ desidia corrupisse: quorum typus erat ille qui acceptum talentum in sudario colligavit, nec operari ex eo aliquid voluit. „ Propterea Apostolus ad Timotheum scribit: *Noli negligere gratiam quæ in te est:* tamquam sciens posse gratiam per negligentiam deperire. Non ex solis porrò liberi arbitrii viribus pendet bonus talentorum & donorum usus, sed ex gratia quæ data est nobis: nec tamen sic ex gratia pendet, ut non cooperemur, & secundùm fidei caritatisque mensuram gratiam promereri non possimus ampliorem. Igitur qui donum verbi, seu talentum prædicationis, & explicationis sacrarum litterarum à Deo accepit, eo utatur ad ædificationem fidei, ad conversionem peccatorum, ad salutem animarum, non ad auram popularis gloriæ captandam, utatur non ut sibi aditum aperiat ad beneficia & dignitates Ecclesiasticas; sed ut homines ad Christum adducat; fidei regulas, analogiam, œconomiam, Moralis & Disciplinæ Christianæ principia & singula capita probè intelligat, & ex Scripturis sacris, & Traditione collecta assidua meditatione revolvat, ut ex iis fidem gignat, nutriat, roboret, defendat; moresque hominum informet; destruat errorem, eradicet cupiditatem, accendat caritatem. Sanctimoniam, zelum, austeritatem, fortitudinem Prophetarum imitetur. Concionatores enim veluti Prophetæ sunt novæ Legis. *Sive prophetiam secundum rationem fidei.* Qui ad Ministerium Ecclesiasticum vocatus est, ut Christi gregem regat, & pascat, ita incumbat in functiones ministerii sui, ut negotiis sæcularibus se non implicet, nec postpositâ gregis cura versari magis amet in Aula & obsequiis Principum, quàm in statione sua residere, & omnes sacri Ministerii partes implere: quod rectè Ministerium ab Apostolo vocatur, non principatus; quia servire & consulere debent populorum saluti, & se totos ad sanctum illud opus impendere, ut Christi cooperatores, qui ad Episcopatum aut Sacerdotium, seu ad quasvis Præfecturas sacras vocati sunt; non honorem & dominationem quærere & amare. *Sive ministerium in ministrando.* Qui docendi donum accepit, doceat rem non ingenii, sed doctrinæ; quod sibi traditum, non quod à se inventum, quod in Ecclesia didicit, quam ex deposito Ecclesiæ accepit doctrinam, populis fideliter explicet; docilitatem & humilitatem cum doctrina conjungat; ab Ecclesia, quæ magistra veritatis est, à Romano Pontifice, Veritatis Interprete, omnium Christianorum, ipsorumque Doctorum Doctore, & ab Episcopis emendari paratus & doceri, si fortè aberraverit. Doceat autem ad ædificationem; doceat magis rectè vivere, quàm disputare, aut eloquenter disserere; doceat priùs quod utilius est ad salutem; doceat diligentiùs quod vehementius est ad amorem Dei & proximi; ad majorem denique Dei gloriam doceat, exemplo non minùs quàm verbo, *Qui* enim *fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Postulet autem à Deo cælestis & salutaris doctrinæ lumen, assidua, humili & ferventi oratione: *Quia etsi sit aliquis perfectus in doctrina, & desit ei doctrina gratiæ quæ ex Deo est, in nihilum reputabitur,* ait Origenes. *Qui docet, in doctrina.* Qui donum habent exhortandi peccatores ut ad meliorem frugem redeant, & consolandi afflictos ne in tribulatione deficiant, Scripturarum verbis prudenter aptatis & in unum collectis eos exhortentur & consolentur. *Qui exhortatur, in exortando.* Accidit enim sæpe animæ

Dei donis ad ejus gloriam & proximorum utilitatum utendum est.

Origenes.

1. *Tim.* 4.

Origenes.

animæ tribulationum pondere desperatio, nec facile reparari aut refici quibuscumque verbis potest, quamvis polita illa sint & plausibilia. *Si verò sermo habens virtutem gratiæ Dei fuerit adhibitus, tunc cor ejus penetrat, & consolationem præbet, ad spem revocat desperatione summota*, secundùm quòd per Prophetam dictum est à Domino: *Sacerdotes, loquimini in corde Jerusalem*. Qui
Isai. 40. 2. eleemosynam erogat indigentibus, in simplicitate cordis hoc faciat: hoc est, ne videatur quidem egenis benefacere, corde verò laudem quærat ab hominibus. Non est enim simplicitas, si aliud agi manibus videatur, aliud corde quæratur. Spes temporalium commodorum, ostentatio & vana gloria, personarum acceptio, anxius timor ne male collocentur eleemosynæ, & ne inopiam forte simulantibus distribuantur, aut ne erogantibus necessaria deficiant, aut prava quævis intentio corrumpendi per eleemosynas eos quibus tribuuntur, sive quoad animam dumtaxat, sive quoad animam & corpus, eleemosynæ simplicitati opponuntur. *Qui tribuit in simplicitate*. Sed tamen prudens esse debet in tribuendo simplicitas.
„ Admonendi sunt (inquit S. Gregorius) qui jam quæ possident, misericorditer
S. Gregorius Pastoralis Curæ p. 3. Admonit. 21. „ tribuunt, ut à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant; & tantò humiliter præbeant, quantò & aliena esse intelligunt quæ dispensant. Cùmque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se considerant, nequaquam eorum mentes tumor sublevet, sed timor premat. Unde & necesse est ut sollicite perpendant, ne commissa indignè distribuant; ne quædam quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne multa quibus pauca, ne pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt; ne præcipitatione hoc quod tribuunt inutiliter spargant; ne tarditate petentes noxie crucient; ne recipiendæ hic gratiæ intentio subrepat; ne dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat; ne oblatum munus conjuncta tristitia absorbeat; ne in benè oblato munere animus plus quàm decet hilarescat; ne sibi quidquam, cum totum rectè impleverint, tribuant, & simul omnia postquam peregerint perdant. *Qui tribuit in simplicitate*. Qui præsunt fratribus vel Ecclesiæ, præsint *in sollicitudine*, non humanarum cautarum aut sæcularium rerum, sed salutis animarum, qualem alibi describit Apostolus; *In-*
2. Cor. 11. 28. *stantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* „ Qui præest Ecclesiis,
Origenes, S. Bernardus lib. 3. De Considerat. cap. 1. „ talem solicitudinem habere debet, & illam aliam sæcularem omnino habere non debet. *Ita præsis* (inquit S. Bernardus ad Eugenium P.P. M. scribens) *ut provideas, ut consulas, ut procures, ut serves; Præsis ut prosis; præsis ut fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, Ad quid? Ut des illis escam in tempore; hoc est, ut dispenses, non imperes. Hoc fac, & dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis injustitia. Recordare nunc vocis illius:* Sapientibus & insipientibus debitor sum. *Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento debitoris molestum nomen servienti potius quam dominanti congruere. Servus in Evangelio audit:* Quan-
Luc. 16. tum debes Domino meo? *Ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem: curandum summopere tibi & tota vigilantia considerandum, quomodo & qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuere resipiscant. At nullum genus insipientiæ infidelitate insipientius. Interest proinde tua dare operam quam possis, ut increduli convertantur ad fidem, conversi non avertantur, aversi revertantur: porrò perversi ordinentur ad rectitudinem, subversi ad veritatem revocentur: subversores invictis rationibus convincantur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest: vel si non, perdant auctoritatem facultatemque alios subvertendi.*

9. 10. 11.

Dilectionis Christianæ caracteres. S. Chrys. Hom. 21.

9. 10. 11. 12. 13. *Dilectio sine simulatione*. Primus amicitiæ Christianæ fraternæque caritatis caracter est sinceritas & veritas, ut proximum animo diligamus, sine simulatione, sine adulatione, sine inconstantia, sine ullo privatæ utilitatis intuitu. „ Hanc dilectionem si habueris, neque pecuniarum sentiès sumptum, neque corporis laborem, neque molestiam verborum, neque ministerii sudorem; sed omnia generosè feres, sive corpore, sive pecuniis, sive sermone, seu quovis alio modo proximo succurrendum sit. Quemadmodum igitur non solum largitionem exigit, sed eam quæ fit in simplicitate; neque solum præsidentiam, sed simul & diligentiam; neque solum misericordiam, sed & adjunctam hilaritatem: ita & dilectionem non simpliciter exigit, sed eam quæ est sine simulatione. Nam ea demum vera dilectio est. Quæ si talis fuerit, omnia sequentur. Nam qui miserebitur, hilariter miserebitur: sui enim ipse miserebitur. Et qui præerit, diligenter præerit: sibi enim ipsi præerit. Et qui dabit, largiter ac copiosè dabit: sibi enim ipsi dabit. Multi enim unum corpus sumus in Christo.

1. Amicitiæ Christianæ caracter, sinceritas.

2. Amicitiæ Christianæ caracter, odiū mali.

2. Caracter caritatis est odium mali, in iis etiam quos diligimus, odium perfectum. „ Quia enim & dilectio quædam in malis rebus est, qualis est lasci- „ vorum, & eorum qui in rapinis ejusdem sunt animi, & compotatorum, ab „ illa, de qua loquimur, avellens, addit Apostolus: *Odientes malum*. Non „ dicit, abstinentes à malo, sed odio quod malum est prosequentes, & qui- „ dem odio vehementi. Quoniam enim multi sunt qui licet mala opere ipso „ non faciant, malorum tamen interea concupiscentiam habent, propterea di- „ cit, *odio malum habentes*. Mentem scilicet nostram purgatam vult, mul- „ tùmque nos adversum malitiam habere inimicitiam, multum odii, multum belli: ut sicut Medicus odit morbum in ægroto, & omnem artem, omnem curam adhibet ad illum destruendum, ut salvus sit ægrotus; ita Christianus peccatum oderit in amico, nec illi umquam ad peccandum ferat opem, aut consensum adhibeat, vel quovis modo conniveat: sed ad peccati destructionem in illo nitatur modis omnibus quos inspirare caritas potest, ut salutem amici procuret.

3. Amicitiæ Christianæ caracter, amicos diligere propter bonū.

Tertius amicitiæ Christianæ sive caritatis caracter, est adhærere bono, amicos diligere propter bonum virtutis quod in illis est, & bonum illud ubique diligere; nam proximum diligere propter bona naturæ, corporis, animi, fortunæ; propter utilitatem, honorem vel delectationem, quam ex illius amicitia percipimus, cupiditas est, non caritas. *Adhærentes bono*.

4. Tenera sit & vehemens erga proximos caritas. Tertullian. in Apolog. Minutius Felix.

Quartus amicitiæ Christianæ & caritatis caracter est, ut sit tener, vehemens, reciprocus erga proximos amor, quasi fratrum, qui scilicet *unum patrem agnoverunt Deum, & biberunt eundem Spiritum sanctitatis*. Hæc nota Christianorum propria. *Vide ut se diligant* (inquiebant Ethnici) *Et, ut pro alterutro mori sint parati*.... „ Sic mutuo, quod doletis, amore diligimus, quoniam odisse „ non novimus: sic nos, quod invidetis, fratres vocamus, ut unius Dei pa- „ rentis homines, ut consortes fidei, ut spei coheredes (ait alter Christianæ Re- „ ligionis Apologista) *Caritate fraternitatis invicem diligentes*.

5. Amicitiæ Christianæ caracter, mutua reverentia

Quintus amicitiæ Christianæ caracter est reverentia mutua, cum humilitate conjuncta. Reverentia levitatem & familiaritatem nugacem, scurrilem, mundanam, & Christiana gravitate & sanctitate indignam excludit: humilitas alterutrum honore prævenit. Hac ratione & nascitur dilectio, & nata perdurat. Nihil enim ita facit amicos, ut studium illud proximum honorando vincendi. Non autem dilectio solùm hinc nascitur, sed & major honor. *Honore invicem prævenientes*.

6. Amicitiæ Christianæ caracter, solicitudo ne officiis suis erga proximum desit.

S. Chrys. Hom. 21. 11.

Sextus amicitiæ Christianæ caracter est sancta sollicitudo & attentio ne officiis unquam suis erga proximos desit, ne illos juvandi opportunitas elabatur. Nihil ita diligi facit, ut juncta honorandi studio providentia. Neque enim satis est ut diligas, sed oportet ut & providentiæ studio serveas: hoc ex dilectione nascitur, & dilectio ex hoc magis accenditur. Sunt enim multi qui licèt mente diligant, manus tamen adjutrices non porrigunt ex innata quadam socordia. Sunt illi gravibus quidem vitiis minimè dediti, sed ad cuncta Christianæ pietatis & virtutis, propriique status officia segnes ex prava quadam indolentis animi dispositione. Circa temporalia negotia solliciti sunt, circa unum maximèque necessarium salutis æternæ negotium stupenda laborant incuria. Attendamus quâ de re, quanti momenti agatur, quibus ab hostibus, quàm callidis, quàm intentis in nostram perniciem, obsideamur undique ac premamur & simus *sollicitudine non pigri*.

7. Caritatis caracter, fervor spiritus.

Origenes. S. Chrysost.

Septimus caritatis & amicitiæ Christianæ caracter est fervor spiritus, quo fit ut nulla difficultate deterreamur ab officiis proximo exhibendis ubi se dederit occasio, sed promptè & sancto quodam animi impetu ad ea feramur; sicut caritatis fervor urget nos ut omnia erga Deum officia promptè & alacriter impleamus. Non momentaneus sit ille fervor, sed continuus; omnia opera nostra igne fervidæ caritatis succedantur, ut sacrificia sint Deo grata. Vult Apostolus, *Ut nos qui sub lege Spiritus vivimus, nihil remissum, nihil tepidum habeamus in nobis, sed cum fervore spiritus & calore fidei cuncta peragamus*. „ Ubique vehementiam requirit in omnibus Christianæ vitæ officiis. Non enim dicit, date tantummodo, sed, date largiter: neque præsitis solùm, sed cum sollicitudine: neque simpliciter misereamini, sed cum hilaritate: neque tantùm honorate, sed præcedite ac prævenite: neque diligite tantummodo, sed sine simulatione: neque adhærete solùm bonis, sed conglutinemini illis: neque tantùm diligite, sed propense amico affectu diligite: neque studete tantummodo ut officia vestra impleatis, sed non pigre: ita & hic non simpliciter dicit, Spiritum habetote; sed ferventem exigit spiritum. Si virtutes illas habueris, majorem Spiritus gratiam attrahes. Si verò in te Spiritus sanctus fuerit, te faciet ad omnia officia mox commemorata diligentem, reddenturque per illum & per dilectionem omnia facilia. Fiat, Domine, in nobis Spiritus tuus duplex, spiritus fidei & intelligentiæ, quo illuminetur ratio; spiritus fervoris, quo inflammetur affectio. Da ut in via mandatorum tuorum non solùm ambulemus, sed curramus. *Spiritu ferventes*. Curramus post Christum in odorem unguentorum ipsius. „ Erubescat anima conversa ad Dominum minori affectu sectari justitiam, quàm iniquitatem antea sectaretur. Pudeat negligentiùs nunc in vitam, quàm priùs in mortem ire, & minori studio salutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nam ut omnino simus inexcusabiles; in via vitæ quò citiùs, eò faciliùs curritur, & leve Salvatoris onus quò crescit amplius, eò portabilius est. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum sive plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quò deponimus, eò deprimimur ipsi: quia portat potius quàm portatur. *Spiritu ferventes*, sic currite, ut comprehendatis. *In schola Christi non proficere, deficere est*. Nemo proinde dicat: Satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertius. „ In via residet qui ejusmodi est: in scala subsistis ubi neminem Patriarcha vidit non ascendentem aut descendentem.

S. Bernard. Epist. 341.

Fervor intuitu Domini, cui fervimus, fovendus est.

Octavus caracter caritatis & amicitiæ Christianæ est, Christum in proximo intueri, fervoremque suum fovere consideratione Domini cui servimus. Rex

Re-

Regum est, & Dominus dominantium, cui totum debemus quod sumus, quod vivimus, quod agimus; cui servire, regnare est; qui servis suis mercedem certissimam promisit & reddit, regnum æternum, vitam immortalem, omne bonum, gaudium cujus non erit finis, seipsum. Non alterius mercedis intuitu ei serviamus, qui ait: *Ero merces tua magna nimis*. „ Non est castum cor,
„ si Deum ob mercedem alteram ab ipso Deo colit. Amatoribus suis Dominus
„ noster Jesus Christus quid dicit? *Qui diligit me, mandata mea custodit; & qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi me ipsum*. „ Si non amas, parum est: si amas, si suspiras, si gratis colis eum, à
„ quo gratis emtus es, si consideratis in te beneficiis ejus suspiras, & inquietum
„ habes cor desiderio ejus; noli extra eum aliquid ab eo quærere, Ipse tibi
„ sufficit. Etenim avaritia terram quærebat possidere totam, adde & cælum:
„ plus est qui fecit cælum & terram. In humanis conjugiis considerate cor ca-
„ stum quale sit ad Deum. Non diligit uxorem suam, qui propter dotem il-
„ lam diligit: Non maritum castè diligit, quæ propterea diligit, quia ali-
„ quid donavit, aut quia multum donavit. Si ergo maritus carnalis gratis di-
„ ligitur, si castè diligitur; & uxor carnalis gratis diligitur, si castè diligitur:
„ Deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fœcundans & steriles nos non esse permittens? Illum ergo sic diligamus, ut aliud præter ipsum non diligatur: ita serviamus illi in sanctitate & justitia omnibus diebus nostris, ut nihil præter ipsum speretur: & sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri semper ad Dominum Deum nostrum respiciant, ut quæ illi grata sunt faciamus. *Domino servientes*.

Joan. 14. 23.

S. Aug. Enarrat. in Ps. 55.

12. 13. Caritas solatium in bonis hujus vitæ, vel in ipsa suavitate amicitiæ non quærit, sed in spe bonorum futurorum, quæ ad omnia incommoda & mala hujus vitæ pro gloria Dei & salute proximi toleranda erigit ac roborat animum. *Spe gaudentes*: spe (inquam,) beatæ vitæ, *quò nullum malum admittatur, & ubi summum bonum numquam amittamur. Hoc piorum præmium est, cujus adipiscendi spe vitam istam temporalem atque mortalem, non tam delectabiliter quàm tolerabiliter ducimus, & mala ejus tunc bono consilio & divino munere fortiter ferimus, cùm bonorum æternorum fideli Dei promissione, & fideli nostra exspectatione gaudemus*. „ Ad hoc nos exhortatur Apostolus Paulus dicens, *Spe gauden-*
„ *tes, in tribulatione patientes*. Ostendit enim quare in tribulatione patientes,
„ præmittendo, *Spe gaudentes*. Hoc Christus Dominus Deus & Magister noster
„ latente majestate divinitatis, & carnis infirmitate apparente, non solum ser-
„ monis oraculo docuit, verum etiam suæ passionis & resurrectionis exemplo
„ roboravit. In altera enim qualia tolerare, in altera qualia debeamus spera-
„ re monstravit. Assuescamus beati esse spe, ut simus etiam re, cum pietati per-
„ severantissimæ retribuetur merces felicitatis æternæ. *Spe gaudentes, in tribu-*
„ *latione patientes*. Jejunium est in tribulatione certaminis, cibus in spe pacis,
„ quæ perfecta non erit, nisi cum corpus nostrum, cujus exspectamus redemptio-
„ nem, induerit immortalitatem. Quod nondum adipiscendo gloriamur, sed
„ sperando jam pascimur. Simul ergo cum viam Domini carpimus, & à vani-
„ tate præsentis sæculi jejunemus, & futuri promissione reficiamur, hic non ap-
„ ponentes cor, illuc pascentes sursum cor.

Caritas solatium non quærit nisi in spe bonorum futurorum.

S. August. Ep. 155. *alias* 52. *ad Macedonium*.

S. Aug. Serm. 263. *alias De Tempore* 174. *& De Diversis* 90.

Quia verò ad hæc par non est humana fragilitas, auxilium Dei continuò implorandum est, sine cujus gratia patientia nostra in adversis deficeret. *Orationibus instantes*. Pro nostris & proximorum spiritualibus necessitatibus coram Deo semper gemendum, semper ejus gratia imploranda est, pro nostra & aliorum salute in hoc exilio semper Deo supplicandum. Quod enim ait alibi Apostolus noster, *Sine intermissione orate*, QUID *est aliud quàm beatam vitam, quæ nulla*

Orationi assidue instandū.

1. *Thessal.* 5. 16.

S. Aug. Ep. 130. *alias* 121. *ad Probam*.

nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? semper ergo hanc à Domino Deo desideremus, & oramus semper. Quam autem nunc tractamus Apostoli sententiam, S. Augustinus sic legit: *In oratione tolerantes.* Quid est tolerantes? Quia, inquit, differimini. *Toleretur quod differtur, quia cùm venerit non aufertur.* Si Deum verè amamus, illum desideramus, quamdiu cum eo non sumus. *Desiderium nostrum differtur, ut crescat, crescit ut capiat.* Dilatio fruitionis Dei, magna piis tribulatio est, quam ut patienter sustineant, assiduè & perseveranter orant. Ideo Psalmista ait: *Tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi.* „ Non dixit, Inveni tribulationem, nisi quamdam quæ latet. Quædam enim tribulatio quosdam in hoc sæculo latet, qui putant sibi bene esse, cùm peregrinentur à Domino. *Quamdiu enim sumus in corpore*, inquit, *peregrinamur a Domino.* Si à patre tuo homine peregrinareris, miser esses: à Domino peregrinaris, & felix es? Ergo sunt qui putant bene sibi esse. Qui autem intelligunt in qualibet circumfluentia copiarum & voluptatum, quamvis ad nutum cuncta deserviant, quamvis nihil molestum irrepat, nihil adversum terreat, tamen in malo se esse quamdiu peregrinantur à Domino, acutissimo oculo tribulationem & dolorem invenerunt, & nomen Domini invocaverunt. Propterea dicit Apostolus: *In tribulatione patientes, orationi instantes.*

S. August. Enarrat. in Ps. 83.

Peregrinari à Domino, magna justorum tribulatio.

Psal. 114. 3.

2. Cor. 5. 6.

Decimus caritatis caracter est, bona temporalia divites inter & pauperes per largitionem copiosam eleemosynarum communia facere, utpote quorum anima una & cor unum est in Deo. Necessitas gratiæ juncta societati naturæ divites Christianos ad pauperum fratrum inopiam sublevandam obligat. *Necessitatibus sanctorum communicantes.* Præclarè Tertullianus: *Ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem.* (Ethnicos alloquitur) *Itaque qui animo animàque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præter uxores.* „ Non ait Apostolus: Necessitatibus sanctorum subvenite, sed, *necessitatibus sanctorum communicantes*: ostendens quòd plus accipiant quàm præstent, qui eleemosynam largiuntur; & quòd res ista *negotiatio* sit: communicatio siquidem est. Tu pecuniam affers? illi fiduciam tibi erga Deum afferunt. Das terrenum subsidium, & accipis cælum: das partem, & accipis totum; das nummum, & accipis Deum. *Necessitatibus sanctorum communicantes.* Pauperes Christianos sanctos vocat, tum quia Christum Sanctum sanctorum repræsentant, tum quia è pauperum numero plures sancti sunt, quàm è numero divitum: divitiæ enim vulgò sunt incentiva & instrumenta vitiorum; paupertas è contrario medium sanctificationis. Unde Minucius Felix: *Quòd plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria. Animus enim ut luxu solvitur, ita frugalitate firmatur.*

Eleemosynarum largitio, cœlestis negotiatio.

Tertullian. Apolog. c. 39.

S. Chrysost. Hom. 21. in hanc Epist.

Paupertas medium sanctificationis.

Undecimus caracter caritatis est hospitalitas; quia respectu cœlestis patriæ quò tendimus, omnes pariter peregrini sumus; mutuo verò respectu fratres: at nemo peregrinus est respectu fratris. *Hospitalitatem sectantes.* Non dicit, facientes, sed *sectantes*, (ut S. Chrysostomus observat) instruens nos ut non expectemus egenos donec ad nos veniant, sed ad ipsos curramus, & sectemur. Sic Loth fecit, sic Abraham. Totum namque diem in hoc consumebat, *bonam exspectans venationem*: & si quando quempiam videbat, insiliebat, occurrebat, ad terram supplicando procidebat; *Si gratiam inveni in conspectu tuo, ne transeas servum tuum.* Non quemadmodum nos, qui cùm peregrinum aut pauperem viderimus, supercilia attollimus, neque dignos æstimamus quos alloquamur. Et si quando innumeris supplicationibus vix tandem molliti, modicum pecuniæ per famulos dari jusserimus, universum quod ad beneficentiam attineat, probè nos præstititisse putamus. Abraham verò non ita, sed famuli personam induit, tametsi

Hospitalitatis officium.

S. Chrysost. ibid.

Genes. 18.

tametsi ignoraret quosnam suscepturus esset. Nos autem licèt certò sciamus quòd in pauperibus Christum suscipiamus, neque sic tamen liberales & mansueti reddimur: sed durioribus sæpe verbis obsecrantes & procidentes repellimus. Et Abraham quidem omnia per se ipsum & uxorem adimplebat obsequia; nos verò neque per famulos. Non curiosè inquirebat Abraham quinam essent peregrini, quos hospitio suscipiebat: Neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quòd si curiosius scruteris pauperes, fiet ut sæpe numero probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedémque perdas, quam ex eo habiturus eras.

14. *Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.* Duodecimus caracter caritatis est, inimicos ipsos animo complecti, illis bona maxima, gratiæ scilicet ipsius & caritatis ac salutis æternæ velle & adprecari. Novit enim Christum morientem pro persecutoribus suis orasse, nos dilexisse cum inimici essemus, & pro nobis sanguinem fudisse ut nos amicos faceret. *Benedicite persequentibus vos.* Non ulcisci, Philosophici viri est, benedicere verò persequenti, angeli est. (ait S. Chrysostomus) *Benedicite, & nolite maledicere.* Benefactores enim nostri sunt persecutores nostri, siquidem novum nobis jus procurant ad regnum cælorum. „ Præmiorum procuratores nobis sunt (ait idem S. Do- „ ctor) qui nos insectantur. Si verò quod post Christum præcipit Apostolus, „ impleveris, ampliorem tibi mercedem comparabis. Persecutor siquidem eam, „ quæ tibi propter toleratam persecutionem dabitur, procurabit. Tu verò il- „ lam, quæ ex eo est quòd de illo bene loqueris, referes, magnum videlicet si- „ gnum dilectionis ejus quæ in Christum est. Quemadmodum enim qui perse- „ cutori male precatur, hoc ipso declarat quàm non vehementer gaudeat quòd „ pro Christo ita patitur: ita qui bene loquitur, multum erga Christum amo- „ rem demonstrat. Ne igitur maledicas & impreceris te persequenti, ut & tu „ majorem recipias mercedem, & illum doceas, quòd alacritatis negotium „ istud tibi sit, non coactionis; festivæ jucunditatis, non calamitatis & tristitiæ. Propterea & Christus dicebat: *Gaudete, cum dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me.* „ Propterea & Apostoli gaudentes ad suos reverte- „ bantur, non solum quòd male audissent, sed quòd & flagellati essent. Præter „ ista, & aliud non modicum lucrum acquires, nimirum quòd adversarios stu- „ pefacies, atque te ipsa docebis quòd ad aliam vitam tendas. Cum enim vi- „ derit te adversarius in eo ipso quòd male afficeris, gaudentem atque alacrem, „ apertè cognoscet quòd spes alias habeas præsentibus majores. Cum hoc & aliud „ lucraberis: nam si te viderit nihil propter convitia sua dolere, immò ipsi be- „ nedicere, etiam ab insectando cessabit. Vide ergo quot hinc bona nascantur. „ Tibi major merces, & minor fit tentatio. Ille à persecutione abstinebit, Deus „ glorificabitur, delinquenti doctrina philosophiaque pietatis præstabitur. Quàm indigni sunt Christiano nomine, qui proximis suis ore benedicunt, corde maledicunt! *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.* Vel qui amicis suis benedicunt, inimicis autem maledicunt: vel quibusdam bene precantur; aliis verò imprecantur mala: *Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine manat dulcem & amaram aquam?* Hæc propria nota Christianorum, benedicere inimicis suis: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis ut benedictionem hereditate possideatis.*

Caritas bona maxima gratiæ & salutis æternæ inimicis adprecatur.

S. Chrysost. Homil. 22. in hanc Epist.

Matth. 5. Act. 5. Psal. 27. 3. Jacobi 3. 10. 1. Petri 3. 9.

15. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.* Hic tertius-decimus caracter est caritatis. Nihil enim ita dilectionem conciliat, quam quot & in gaudio & in tristitia communicamus alterutrum. Noli ergo, si quando procul es ab adversis,

Caritas in gaudio & tristitia cum proximo communicat.

versis, propterea extra compassionem quoque consistere. Nam proximo suo malè affecto, communem tibi calamitatem illius facere debes. Id Spiritus sancti in utroque Testamento documentum & praeceptum. *Flebam quondam super eo qui*

Job. 30. 25.

afflictus erat, inquit S. Job., *& compatiebatur anima mea pauperi*. Et Sapiens:

Eccli. 7. 38.

Non desis, inquit, *plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te*

S. Chrys. Hom. 22. in hanc Epist.

pigeat visitare infirmum; ex his enim in dilectione firmaberis. „ Communica ergo „ plorantibus, ut tristitiam illorum alleves: communica gaudentibus, ut & „ laetitiam illorum radices, & dilectionem consolides, & ante illos te ipsum ju„ ves. Lachrymando siquidem misericordem te facis congratulando verò, livo„ re & invidia te ipsum liberas. Vide verò quam non sit molestum quod prae„ cipit Apostolus: Non enim dicit, Solve proximi calamitatem, ne saepe nu„ mero dicas, Impossibile est: sed quod facilius est praecipit, & quod facere po„ tes. Nam si quod proximum affligit tollere non potes, funde lacrymas, & „ majorem partem sustulisti. Et si prosperitatem illius augere non vales, con„ gaude, & multum augmenti attulisti. Propterea non solum hortatur ut non in„ videas: sed quod multò plus est, congaudeas etiam. *Gaudere cum gaudenti-*

Proverb. 2. 14.

bus, flere cum flentibus. Ne tamen congaudendum putes iis qui gaudent de malo,

1. Cor. 13. 6.

Qui laetantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Nam caritas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.

Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Injustum est gaudere velle cum gaudentibus, & flere nolle cum flentibus: amicis in prosperitate positis sociari communione gaudiorum: in afflictione & calamitate non sociari communione lacrymarum. Qui ita sunt affecti, caritatem non habent, nec verè proximos amant,

Eccli. 12. 8. 9.

sed se ipsos tantum. *Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. In bonis viri, inimici illius in tristitia: & in malitia* (id est in calamitate) *illius, amicus agnitus est*. Verus igitur amicus condolet amico, & condolendo simul cum eo portat onus adversitatis, quod fit levius cum a pluribus portatur.

S. Augustinus Epistol. 99. alias 133. ad Italicam.

Nescio quo enim modo (inquit S. Augustinus) *minus fit quod patitur unum membrum, si compatiuntur alia membra. Nec ipsa mali relevatio fit per communionem cladis, sed per solatium caritatis, ut quamvis alii ferendo patiantur, alii cognoscendo compatiantur, communis sit tamen tribulatio, quibus probatio, spes, dilectio, Spiritusque communis est. Omnes autem nos Dominus consolatur, qui & haec temporalia mala praedixit, & post haec bona aeterna promisit: nec debet cum praeliatur infringi, qui vult post praelium coronari, vires illo subministrante certantibus, qui praeparat ineffabilia dona victoribus*.

Unanimitas sententiae, in rebus fidem, unitatem, obedientiam Ecclesiae & summo Pontifici debitam spectantibus, caritatis character est.

16. *Idipsum invicem sentientes*. Decimus quartus caracter caritatis est, unanimitas sententiae in rebus fidem, unitatem Ecclesiasticam, obedientiam Superioribus Ecclesiasticis, & imprimis sanctae Sedis Apostolicae & universalis Ecclesiae Rectoribus Pontificibus Romanis, debitam spectantibus. Qui enim in hujusmodi rebus disputare & litigare magis amat, quam obedire fidei, quam adhaerere unitati, quam sincero animo subdere se legitimae auctoritati, praesertimque primae & maximae, quae Ecclesiae est; in omnibus quae ad spiritale bonum salutis animarum pertinent, a caritate alienus est, a Christo alienus, qui dixit: *Qui vos audit me audit: qui vos spernit, me spernit*: Ecclesiae inimicus est, quamvis in ejus sinu manere videatur; dicente Christo: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Quod non solum in fidei aut Christianae morum disciplinae controversiis, sed in omni sacri regiminis parte verum est. In his igitur omnibus simus perfecti in eodem sensu & in eadem sententia. In caelestium denique bonorum gustu consentiat caritas, quam eamdem habere debemus unanimes. Unum caput habemus Christum, a quo unus & idem sensus in nos omnes debet derivari, si verè membra ejus sumus. *Idipsum invicem sentientes*.

De-

Decimus-quintus caritatis caracter est humilitas, quæ nos omnes in Christo æquales facit, & pro spiritali fratrum utilitate ad humillima quæque demittit. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.* Id attendant qui cæteris præsunt, superbiam caveant quæ illis in celsiori loco regiminis positis magis insidiatur. *Nonnumquam eo ipso quo præeminet cæteris, elatione cogitationis intumescit: & dum ad usum cuncta subjacent, dum ad votum velociter jussa complentur, dum omnes subditi, si qua bene gesta sunt laudibus efferunt, malè gestis autem nulla auctoritate contradicunt, dum plerumque laudant etiam quod objurgare debuerunt, seductus ab his quæ intra subduntur, super se animus tollitur: & dum foris immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus sui in voces se spargit alienas: talemque se credit, qualem foris audit, non qualem intus discernere debuit; subjectos despicit, eosque æquales sibi naturæ ordine non agnoscit; & quos forte potestatis excesserit, transcendisse se etiam vitæ meritis credit; cunctis se æstimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse ...... Sic Saul ab humilitatis merito in tumorem superbiæ, culmine potestatis excrevit. Per humilitatem quippe prælatus est, per superbiam reprobatus. Domino attestante qui ait:* „ Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? *Parvulum se ante potestatem viderat, sed fultus temporali potentia, jam se parvulum non videbat. Ceterorum namque comparatione se præferens, magnum se apud se esse judicabat. Miro autem modo cum apud se parvulus, apud Dominum magnus: cum verò apud se magnus, apud Dominum parvulus fuit. Magnos nos Dominus apud nos esse prohibet per Prophetam.* „ VÆ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. *Ne magni apud nos esse debeamus, Paulus admonet, dicens: NON alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* „ Hoc est, ne putetis vos sufficere vobis ipsis. „ Ut ut enim prudens sis, altero tamen opus habes. Quod si te nullius opera „ indigere putaveris, omnibus factus es stultior & imbecillior. Talis enim nu- „ dum se omni auxilio reddit, & in delictis suis neque correctionem, neque ve- „ niam recipiet, sed Deum arrogantia sua irritabit. Fit enim sæpe-numero ut „ prudens quod oportebat non videat, & minus prudens aliquid eorum quæ conve- „ niunt, inveniat: id quod in Moyse & socero ejus factum est, in Saule & puero ejus, „ in Isaac & Rebecca. Ne putes ergo ideo te deprimi, quod alio indigeas. Nam hoc „ ipsum est quod te exaltat magis, quod validum facit, quod splendiorem, quod „ securiorem reddit.

Humilitas caracter est caritatis.

S. Gregorius lib. 26. Moral. in Job., cap. 19.

1. Reg. 15.16.

Isai. 5.

S. Chrys. Hom. 22. in hanc Epist.

17. Decimus-sextus caritatis caracter est benignitas, ut nulli malum redeat pro malo, quia nullum verè malum hic agnoscit præter peccatum, quod animam a Deo summè bono separat. *Nulli malum pro malo reddentes.* Per hæc verba, quando ad ulciscendum humanus animus excitatur, quia Christianus est, mitigatur, *Si reddidi*, inquit, *retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.* „ Audit Christum ad cor suum loquentem: Ego pro te impio & pec- „ catore, ut tuæ iniquitates meis sanguinis effusione lavarentur, magno silen- „ tio & magna patientia traditorem meum pertuli, nonne imitaberis me, ut tu „ non reddas mala pro malis? Animadvertens ergo & intelligens quid pro illo fe- „ cerit Dominus & ejus exemplo ad perfectionem proficiens, dicit, *Si reddidi* „ *retribuentibus mihi mala*: id est, si te non imitatus sum in illo silentio, hoc „ est, patientia tua, quam pro me operatus es: *decidam ab inimicis meis inanis.* „ Inaniter enim se jactat, qui cum & ipse homo sit, cupit se de homine vindi- „ care: & cum superare hominem palam quærit, occulte à diabolo superatur, „ inanis effectus vanâ & superbâ lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit „ ergo iste ubi major fiat victoria, & ubi Pater reddat qui videt in occulto. Ne „ reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quam hominem vincit, illis „ etiam

Benignitas caracter caritatis.

Psal. 7.5.

S. Augustinus Enarrat. in hunc Psalm.

Matt. 6. 6.

Proverb. 16. 32.

„ etiam litteris eruditus, in quibus scriptum est: *Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.*

Bonum exemplum debitum est caritatis.

Decimus-septimus caritatis character est ædificatio proximi. Bonum enim exemplum debitum esse caritatis, Christianus de officiis suis bene institutus intelligit. *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Quod quidem cum omnibus hominibus præceptum sit, magis tamen incumbit Ecclesiasticis Viris & Prælatis. *Si enim servi Dei non reprobi sumus*, inquit S. Augustinus, *si aliquid viget in nobis illius igniculi, quo caritas non quærit quæ sua sunt; providere utique debemus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne tranquillam aquam bibentes in nostra conscientia, pedibus incautis agere convincamur ut oves dominicæ turbidam bibant.*

S. Aug. Epist. 125. alias 224. ad Alypium.

Hoc præceptum caritatis, quod de bono exemplo omnibus dando traditum est, Christianos omnes ita obligat, ab eo ut nullus excusari possit, cujuscumque status sit & conditionis. Væ illis qui hanc misericordiam proximis non impendunt, quæ certe major est quam eleemosina corporalis. *Major misericordia in eum fit, cui proponitur bonæ imitationis exemplum*, inquit S. Augustinus, *quam cui porrigitur reficiendi corporis alimentum.*

S. Augustinus Serm. 149. alias de Diversis 24. cap. 11.

18. Decimus-octavus caritatis character est ut pacifica sit, quantum fieri potest, cum omnibus hominibus ordinata concordia: *Cujus hic ordo est, primum ut nulli noceat, deinde ut etiam prosit cui potuerit.* Pax servanda est, non solum cum domesticis, non solum cum amicis, sed etiam cum extraneis, etiam cum inimicis, cum his qui oderunt pacem, nullam unquam præbendo causam dissentionis, patiendo pro bono pacis quicquid veritatem aut justitiam non lædit: pacem interius & dilectionem servando, cum exterius servari non potest propter hominum improbitatem, quæ viis legitimis coercenda est. *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* „ Summa bonorum operum „ hæc est: *Inquire pacem, & persequere eam.* Nam qui pacificus homo est, pa„ cem in omnes amplectitur, nec occulte ea quæ sunt proximi subtrahere quærit„ nec cædes patrat, nec nuptiis insidiatur, nec verbo lædit, nec facto: benefa„ cit, consulit, aliis impertit, defendit, simul periclitatur, simul certat. Ta„ lis enim est vera caritas & sincera amicitia.

Idem lib. 19. de Civit. Dei, cap. 14.

Caritas pacifica est.

Psal. 33. 15.

Theodoretus in hunc Psalm.

Caritas benefaciens.

19. 20. Pacem ut servet cum ipsis inimicis Christianus, cujus in corde caritas diffusa est per Spiritum sanctum, illatas non ulciscitur injurias; hominum judicia parvipendens, Dei judicium patienter expectat: iræ motus in se comprimit, aliorum iram aut ratione & mansuetudine mitigat, aut humilitate declinat: Dei vindictam in persecutores suos nec prævenit, nec exoptat, immo Dei misericordiam illis adprecatur, & illis benefacit, ut divinam promereatur ipse misericordiam. *Non vosmetipsos defendentes carissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.* Dei perfectionem, & beneficentiam, Christi misericordiam imitatur, inimicis suis benefaciens, illisque in necessitate positis subveniens omni officiorum genere. Inimicos suos pascit Deus, inimicos suos Christus redemit, ne Traditorem quidem suum a Mensa, in qua Corpus & Sanguinem suum distribuit Discipulis suis, summovit: & tu ergo Patris cælestis & Christi Salvatoris bonitatem & misericordiam imitatus, *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ipsius.* Divinum caritatis ignem in corde illius frigido, duro, emortuo succendes, ut depositis inimicitiis in tui amorem vicissim inardescat. *Nulla est enim major ad amorem invitatio, quam prævenire amando; & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere.*

S. Augustinus lib. de Catechizandis rudibus, cap. 4.

21. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Vincitur a malo, qui iræ im-

impetu, odii amaritudine, vindictæ cupiditate vincitur. Vincit in bono malum, qui iram, odium, vindictæ cupiditatem caritate vincit, & de inimico triumphat, cor ejus beneficiis expugnando, ipsique caritati, quæ Deus est, subjiciendo. Si aliquid potes, si tu jam non es malus, opta malo ut sit bonus. Quid „ sævis in malos? Quia mali sunt, inquis. Addis te illis, sæviendo in illos. „ Consilium do: displicet tibi malus, non sint duo. Reprehendis, & adjungeris? Auges ejus numerum, quem condemnas? De malo vis vincere malum? „ de malitia vincere malitiam? Erunt duæ malitiæ, ambæ vincendæ. Non audis consilium Domini tui per Apostolum, *Noli vinci a malo, sed vince in bono* „ *malum*? Fortè ille pejor est: cum & tu sis malus, duo tamen mali. Ego vellem ut vel unus esset bonus. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*, non solum abstineas exterius ab opere, sed interius a desiderio vindictæ. Caritas in corde dominetur, non ultionis cupiditas, nôn odii amaritudo, non iræ furor. *Quomodo* enim *potest vincere in bono malum in superficie bonus, & in alto malus; qui opere parcit, & corde sævit; manu mitis, voluntate crudelis?*

Non vincit in bono malum, qui opere parcit, & corde sævit.

S. *Aug. Serm.* 302. *alias de Diversis* 111.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 78.

CAPUT XIII.

SENSUS LITTERALIS.

Cum Judæi ad rebellandum Principibus externis proclives essent, & inter eos orta esset Herodis Magni tempore secta Galilæorum, auctore Juda quodam Galilæo, qui Iudæos tributum alienigenis non pendere, nec quemquam præter unum Deum dominum appellare debere asserebant; idcirco docet Apostolus hoc in capite, & alibi, omnes homines Principibus & Potestatibus, ac Magistratibus ab eis constitutis ex divinæ Legis præcepto parere debere, & hanc subjectionem atque obedientiam a Christiana Religione imperari.

Act. 5. 7. *Josephus lib.* 20. *Antiq. c.* 2. *& lib.* 7. *de Bello Judaico. cap.* 29. *S. Hieron. in cap.* 3. *Epist. ad Titum.*

1\. *Omnis anima* (inquit) *Potestatibus sublimioribus subdita sit*. Omnis homo Potestatibus superioribus subditus sit & obediat ex animo, in iis quæ ad illarum jurisdictionem pertinent, & quæ Dei legi non adversantur. *Non est enim potestas nisi a Deo*. Nullus est Principatus aut Magistratus, etiam infidelium & idololatrarum, nisi à Deo autore, cujus proinde reverentia eis subjici & parere necesse est. *Quæ autem sunt: a Deo ordinatæ sunt*. Quæcumque sunt in mundo Potestates legitimæ, a Deo constitutæ sunt. Seu, quicumque sunt homines vera & legitima potestate præditi, his parendum est a Deo missis & institutis, qui potestatem in varios ordines distribuit, illisque reverentiam & obedientiam exiberi præcipit ut vices suas gerentibus, ad justitiam, publicamque pacem tuendam. Confer cum *Epist. ad Titum* 3. 1. *&* 1. *Petri* 2. 13. 14. 15. 16. 17. Nulla verò antilogia est hujus loci cum Osee 8. 4. ubi scriptum est; *Ipsi regnaverunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognovi*. Distinguendum enim est inter potestatem, & modum adipiscendi potestatem, & usum potestatis. Ipsa potestas a Deo est, per quem reges regnant & legum conditores justa decernunt. Adeptio verò & usus potestatis, si benè & legitimis viis fiant, a Deo quoque sunt; sin malè & mediis illicitis, non sunt a Deo, sed ex hominis perversitate, qui ex ambitione vel quocumque alio modo legi Dei contrario potestatem adipiscitur, vel ea abutitur.

Potestatibus obediendum, ex Dei mandato.

S. Thomas in hunc locum Lect. 1. *Proverb.* 8. 15.

2\. *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Qui adversus potesta-

tem insurgit; qui Principibus, Ducibus, & Magistratibus legitima potestate instructis subdere se renuit; qui eorum legibus, edictis & mandatis obedire recusat, Dei ordinationi adversatur, & in ejus præceptum peccat. *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ipsi sibi condemnationem & pœnam arcessunt, non temporalem solum a Magistratibus infligendam, sed æternam a Deo justo judice inferendam.

3. 4. *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali.* Principes quatenus a Deo sunt instituti, & ab ordine suæ potestatis a Deo acceptæ non recedunt, non sunt timendi iis qui bona tantum agunt, sed iis qui mala perpetrant. Porrò qui Potestati resistit, malè operatur: & ita pœnam temporalem & æternam ipse sibi arcessit. *Vis autem non timere Potestatem?* timore servili, cujus objectum pœnæ sunt & supplicia: bonum fac: justitiam cole, legibus obtempera; *& habebis laudem ex illa.* Sic ab ipsa Potestate laudem promereberis: ad hoc enim instituta est ut malos pœnarum timore coerceat, bonos autem laudet ac foveat. *Dei enim minister est tibi in bonum.* Qui enim potestate fungitur à Deo instituta, minister est Dei in bonum tuum, ut justè & tranquillè vivas. *Si autem malum feceris, time.* Si quid contra leges & bonum ac pacem societatis civilis commiseris, rationem habes timendi Principem & Magistratum. *Non enim sine causa gladium portat,* quo jus vitæ necisque subditorum, prout illi meruerint, significatur. *Dei enim minister est; vindex in iram ei qui malè agit.* Gladium a Deo frustra non accepit: ab illo enim constitutus est ut ejus vice justitiam vindicem exarceat in maleficos & sceleratos. Lege S. Irenæum lib. 5. cap. 24.

5. 6. *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quapropter necesse est ut subditi sitis Principibus & Magistratibus, eorumque legibus & edictis pareatis, non solum timore pœnarum quas leges minantur, sed etiam ex officio conscientiæ, ne rei sitis coram Deo violatæ

Matt. 22. 21. legis ejus, ac læsæ divinæ Majestatis. *Ideo enim & tributa præstatis.* Pensio tributorum, quæ Christus soluenda esse docuit a subditis, professio est tum potestatis illorum, tum vestræ subjectionis. *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.* Et justè quidem illis tributa penditis: si quidem Dei ministri sunt, ipsius providentiæ in Reipublicæ administratione, in coercitione & punitione malorum, tutelaque bonorum, assiduè ac vigilanter servientes. Illis ergo debentur tributa quasi stipendia ministerii eorum.

Tributa, & vectigalia Principibus debita.

7. *Reddite ergò omnibus* proximis, sive superioribus, sive æqualibus, sive etiam inferioribus, *debita*, cujuscumque sint generis. Reddite unicuique quod debetis, & quod postulat justitia. *Cui tributum; tributum, cui vectigal, vectigal.* Cui tributum debetis, tributum solvite: cui vectigal debetis, vectigal pendite. Tributum est quod in capita civium aut viritim, aut pro ratione census imponitur. Vectigal, quidquid alio nomine persoluitur, maximè pro mercibus quæ transvehuntur. Cui timorem, timorem. Cui timorem reverentiæ debetis, illi exhibete, ac timete ne contra reverentiam & observantiam illi debitam peccetis. *Cui honorem, honorem.* Cui honorem debetis, illi honorem reddite, vestramque externis signis & officiis convenientibus in illum reverentiam declarate. Confer cum 1. Petri 2. 17. *Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.*

8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis:* Quod cuique deberis, solvite, ita ut nihil amplius debeatis, nisi mutuam dilectionem. Cætera debita solvuntur, nec manent; dilectionis debitum semper & solvitur & manet. Quia Dei præceptum est, ut proximos affectu quidem semper, effectu verò quando & quoties oportet, diligamus. *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem.*

Joan. 13.

Hoc

Hoc semel soluto debito, dicere non possumus, sicut in aliis quæ debemus obligatione civili, Non teneor amplius..... *Qui enim diligit proximum legem implevit*. Qui digit *alterum*, τὸν ἕτερον, (ut habet Græcus Textus) omnem hominem, sive propinquum, sive extraneum; sive Iudæum, sive Gentilem; sive fidelem, sive infidelem; sive amicum, sive inimicum; omnia mandata legis implet, quæ proximum spectant; immò & primum magnumque mandatum dilectionis Dei. Cum enim ex caritate diligitur proximus propter Deum, in dilectione proximi includitur dilectio Dei velut causa in effectu. 1. Joan. 4. *Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligat & fratrem suum*: & è contrario, dilectio proximi includitur in dilectione Dei, sicut effectus in causa: unde ibidem dicitur, *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est*. Ideo in Scriptura sacra quandoque fit mentio solum dilectionis Dei, quasi sufficiat ad salutem. Deuteron. 10. *Et nunc Israel; Quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum*? Quandoque autem fit mentio solum dilectionis proximi; Joan. 15. *Hoc mando vobis, ut diligatis invicem*.

Dilectionis debitum.

S. Thomas Lect. 1.

Ad præceptũ de dilectione proximi, cætera mandata Dei revocantur.

9. *Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: non falsum testimonium dices*: Siquidem ista Dei mandata, Non committes adulterium (ad quod prohibitio fornicationis, & omnis illegitimi membrorum genitalium usus revocatur:) Non occides hominem privata auctoritate, nec ullam injuriam personæ proximi tui inferes: Non usurpabis rem alienam iniusto quovis modo: Non falsum testimonium dices in judicio, aut etiam extra judicium; nec verba calumniæ, detractionis, convitii, contumeliæ: *Non concupisces*, uxorem, aut rem quamcumque proximi tui: hæc (inquam) *& si quod est aliud mendatum*; id est, & quodcumque aliud mandatum est, seu negativum, ut mox recensita; seu affirmativum, ut illud de parentibus honorandis, quod secundæ tabulæ primum est: imò quodcumque aliud præceptum vel Deum, vel proximum spectans, *in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Hoc præcepto continetur, impletur, perficitur; sive (quæ vis est Græci verbi ἀνακεφαλαιοῦται) *recapitulatur*, ad hoc præceptum ut ad summam & compendium redigitur ac revocatur, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Confer cum Galat. 5. 14. *Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum*.

Deuteron. 5. 17. & seq.

S. Aug. Quæst. super Exod. 71.

Levit. 19 18.

Matth. 22. 39.

10. *Dilectio proximi malum non operatur*. Dilectio proximi non patitur ei ullum malum inferri, vult & præstat omnibus bonum, quantùm potest. *Plenitudo ergo legis est dilectio*. Legis complementum, & totalis observatio est caritas. Est enim principium, causa & radix cæterorum omnium officiorum erga Deum & proximum. 2. Finis est & scopus omnium mandatorum legis 1. *Tim*. 1. 5. Vetantur enim adulterium, homicidium, furtum, &c. ut dilectio mutua conservetur. 3. Modus quo cetera mandata perfecte impleantur, dilectio est.

Caritas plenitudo Legis triplici ratione,

11. 12. *Et hoc, scientes tempus: Quia hora est jam nos de somno surgere*. Et hoc de mutua dilectione præceptum impleamus, considerantes quàm sit opportunum tempus, idemque breve; ut proinde ultro differri non debeat quod agendum est ad salutem. Urget hora ut a somno peccatorum evigilemus & surgamus. *Nunc enim proprior est nostra salus, quàm cùm credidimus*. Nunc enim vitæ æternæ propinquiores sumus, quàm cùm primùm fidem amplexi, & baptismo initiati sumus. Majori ergo nunc opus est fervore & vigilantia. Metaphora sumpta est ab iis qui in stadio currunt. Propiùs ad metam accedit, qui diu cucurrit, quàm qui cursum inchoat: & cursor prope metam currit incitatiùs, ne ab aliis prævertatur. Confer cum 1. *Cor*. 9. Vers. 24. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit*. Nox hujus sæculi, plena tenebris ignorantiæ & peccatorum, jam longe progressa est, & pene præteriit; dies autem exspectatæ salu-

Operatio salutis non differenda.

Dd 2 tis

S. Thomas, Lect. 3.

tis & gloriæ, cujus lux æterna est, nulli tenebrarum vicissitudini obnoxia, nulla errorum & peccatorum caligine obscuranda, non longè abest. Vel, tempus infidelitatis, & status culpæ præcessit: status autem gratiæ, quo lux fidei & spiritualis intelligentiæ orta est, appropinquavit, & jam affulget. Vel, tempus Legis Mosaicæ præteriit, nocti comparatum ob futurorum bonorum umbras in ea apparentes, & Prophetarum vaticinia lucernæ in caliginoso loco lucenti similia: dies autem Evangelicæ lucis, à Christo sole justitiæ facta jam adest. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* Procul ergo à nobis repellamus, cum horrore & odio, opera tenebrarum, id est peccata, quæ lumine rationis in se ipsis destituta sunt, & divinæ legi, quæ lux est mentium, contraria: quæ hominum oculos fugiunt, & tenebras amant: quæ in tenebras æternas peccatores mittunt: & induamur arma luci convenientia, virtutum & bonorum operum splendida indumenta, quæ nos non solùm tegunt & ornant, sed etiam adversus hostes salutis nostræ, mundum, carnem, diabolumque, armorum instar defendunt & tutos reddunt. Confer cum *Ephes.* 6. 13. & seq.

13. *Sicut in die honestè ambulemus.* Decenter nos geramus, & honestè conversemur, nihil agamus quod hominum proborum oculos offendat, ab iisque meritò reprehendi possit. Confer cum 1. Thessalon. 5. 6. 7. 8. *Non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione.* Fugiamus luxuriosas epulas, omnemque cibi & potus ingluviem, ebrietatem, fornicationem, adulteria, omneque luxuriæ & impudicitiæ genus, lites & rixas, & quæ harum mater est, invidiam.

Christo indui nos oportet: carnis desideriis non servire.

14. *Sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.* Christo vos conformate interiùs & exteriùs virtutum ejus imitatione, ut intimè vobis adhæreat, & in vobis habitare & vivere videatur. Methaphora familiaris est Apostolo, & ab Hebræis accepta, qui hanc usurpant cùm de re quavis sermo est cujus accessione vel ornamur, vel dedecoramur. Sic homines dicunt *indui decore, justitia, fortitudine, pudore, confusione, maledictione*: Sic Paulus alibi hortatur ut *novum hominem* induamur, & *viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam*: & corpora nostra *incorruptione & immortalitate* induenda docet. *Et carnis curam ne feceritis in desideriis.* Carnis curam & providentiam ne ita habeatis, ut ejus desideriis & cupiditatibus serviatis. Carnis cura gerenda est, ut natura sustentetur: Ephes. 5. 29. *Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam.* Sed ita nutrienda & fovenda caro est, ne concupiscentia foveatur. *Carnis curam ne feceritis in desideriis*, id est, Ne illam per delicias exultare faciatis.

Coloss. 3. Ephes. 4. Galat. 3. 1. Thessal. 5. 1. Cor. 15.

Theodoret.

CAPUT XIII.

SENSUS MORALIS.

1. OMnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Divina & Apostolica doctrina est omnem hominem Regibus & Principibus supremis, necnon Ducibus & Magistratibus, qui eorum nomine & auctoritate rempublicam moderantur, subditum esse debere. 1. Officium subditorum est agnoscere summam potestatem Principum in reipublicæ regimine juris esse divini. Eodem jure ipsis, & Magistra-

Officia subditorum erga Principes.

gistratibus ab ipsis constitutis, obedientiam deberi. Ab iis qui quovis prætextu, etiam Religionis, legitimorum Principum suorum jugum excutiunt, violari religionem. Ab hac subjectione & obedientia excipi neminem qui Princeps ipse supremus non sit. *Ista*, inquit S. Chrysostomus, *imperantur omnibus, & Sacerdotibus, & Monachis, non solum sæcularibus*. „ Omnis anima potestatibus „ sublimioribus subdita sit (inquit Apostolus) *etiamsi Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris. Neque enim pietatem subvertit ista subjectio*. Et non simpliciter dicit Apostolus, *obediat*, sed, *subdita sit*: ut ostendat non exteriorem dumtaxat obedientiam, sed subjectionem spontaneam & ex animo Regibus & summis Principibus deberi. *Omnis anima subdita sit*. Unde idem Apostolus, Ephes. 6.6. ait: *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus*. 2. Principibus & eorum potestati maxima reverentia & observantia debetur. De ipsis loquitur Apostolus ut de Angelis, quos nomine *Potestatum cælestium* designat. Immo divinæ potestatis sunt imagines in hoc mundo. Non ergo personalia, si quæ sunt vitia, quæ ex illis sunt, imminuere debent subditorum erga illos reverentiam, quæ illis debetur ratione supereminentis potestatis, quæ in se bona, & à Deo est. *Non est enim potestas nisi à Deo*. Semper ergo de Principibus & Magistratibus honorificè & cum reverentia loquendum. Exod. 22.28. *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices*. Eò major eorum potestati reverentia debetur, quò suprema est, & neminem præter Deum Superiorem in temporalibus agnoscunt. *Potestatibus sublimioribus*. Majestas prima Deus est, Rex secunda. *Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipsi Imperatores proprium sibi præter cæteros malunt. Sciunt quis illis dederit Imperium. Sciunt quà homines, quis & animam. Sentiunt illum esse Deum solum, a quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes & super omnes Deos*........ *Colimus ergo Imperatorem sic*, ait alibi idem Tertullianus, *quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut hominem à Deo secundum, & quicquid est à Deo consecutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic enim omnibus major est, dum solo vero Deo minor est*. 3. Officium subditorum est agnoscere potestatem ita esse à Deo, ut ejus usurpatio, & illegitima quævis adeptio, vel abusus, à Deo non sint, sed tamen à Deo ordinentur. Divinæ porrò ordinationi subditos nos esse oportet, amando quod præcipit, patiendo quod permittit, tolerando quod tolerat. Unde Judæos à Nabuchodonosor Rege debellatos, & in captivitatem adductos Babylonem, illi servire & parere in omnibus quæ contra Dei legem non erant, & pro illo & filio ejus Baltassare orare, Prophetæ docuerunt. *Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Baltassar filii ejus, ut sint dies eorum, Sicut dies cæli super terram: & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub umbra Baltassar filii ejus, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum*. Ipsis Christiani nominis persecutoribus se subditos esse, illisque parere debere in omnibus quæ contra Deum non essent, Christiani semper agnoverunt. *Qui putaveris nihil nos de salute Cæsarum curare*, inquit Tertullianus, *inspice Dei voces, litteras nostras, quas neque ipsi supprimimus, & plerique casus ad extraneos transferunt. Scitote ex illis præceptum esse nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare, & persecutoribus nostris bona precari. Qui magis inimici & persecutores Christianorum, quam de quorum Majestate convenimur in crimen? sed etiam nominatim atque manifestè. Orate, inquit, pro Regibus, & pro principibus, & potestatibus, ut omnia tranquilla sint vobis*... *Imperatorem necesse est suspiciamus, ut eum quem Dominus noster elegit. Et meritò*

S.Chrys. Hom. 23. in hanc Epist.

Ephes. 6.20.

Tertullian. Apolog. c.30.

Ad Scapulam, cap. 1.

Baruch. 1.11. 12.

Tertullian. Apolog.

ritò dixerim, Noster est magis Cæsar, à nostro Deo constitutus ..... Magis illum commendo Deo, cui soli subjicio .... Iidem sumus Imperatoribus, qui & vicinis nostris. Malè enim velle, malè facere, malè dicere, malè cogitare de quoquam ex æquo vetamur. Quodcumque non licet in Imperatorem, id nec in quemquam: Quod in neminem, eò forsitan magis nec in ipsum, qui per Deum tantus est .... Quoties in Christianos desævitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes? Quoties etiam præteritis vobis, suo jure nos inimicum vulgus invadit lapidibus & incendiis? Ipsis Bacchanalium furiis nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos, avellant, dissecent, distrahant. Quid tamen unquam denotastis de tam conspiratis, de tam animatis ad mortem usque, pro injuria repensatum? Quando vel una nox pauculis faculis largiter ultiones posset operari, si malum malo dispungi penes nos liceret. Sed absit, ut aut igni humano vindicetur divina secta, aut doleat pati in quo probatur. Si enim & hostes exortos, non tantum vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? ..... Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quàm occidere? 4. Boni principes à Deo postulandi sunt, & ut ipsos obtinere mereantur, Dei mandatis fideliter obediendum est. Nam *Propitius si fuerit, dat Principes qui justum colunt & observant. DABO enim eis*, inquit, *Pastores secundum cor meum, & pascent eos pascentes cum scientia*. Et rursus, *Dabo judices tuos sicut prius, & consiliarios tuos sicut ab initio. CUM autem vult eos qui peccant castigare, eos etiam à malis Principibus regi permittit. CONSTITUAM*, inquit, *adolescentulos Principes eorum, & illusores dominabuntur eis*. Hinc S. Isidorus à Concilio Parisiensi 6. lib. 2. cap. 1. citatus: *Reges*, inquit, *quando boni sunt, muneris est Dei: quando verò mali, sceleris est populi*. Job. 34. *Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi*.

Theodoretus in hunc locũ. — *Jerem. 3.* — *Isai. 1.* — *Isai. 3.*

2. *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Nusquam in Principes rebellare, ipsisque debitam obedientiam negare licet, nisi contrarium quid legi divinæ præciperent. Quo casu oportet magis obedire Deo quàm hominibus. Ab ordine legis æternæ se subducere frustra nituntur, qui Regum seu Principum suorum supremorum obedientiam excutere moliuntur. Penes solum Deum jus est illos judicandi, si potestate sua abutantur: Sed & subditos rebelles & inobedientes Deus gravissimis æternisque pœnis damnabit, quasi læsæ divinæ Majestatis suæ reos, cujus illi sunt imagines, & in regnis rebusque publicis gubernandis vicarii. Adversùs illos, quantumvis durum sit eorum imperium, quantumvis gravia quæ imponunt onera, quantumvis injusta illorum edicta videantur, non aliis armis utendum quàm gemitibus orationum; non alio modo eorum auctoritati resistere fas est, quàm lacrymis pietatis, mansuetudine caritatis, sancta vi humilitatis. Ita se gerebant Christiani sub Imperatoribus infidelibus. *Julianus exstitit infidelis Imperator, exstitit apostata, iniquus, idololatra: Milites Christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad caussam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cælo erat. Si quando volebat ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum: quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum, etiam Domino temporali*.

Nusquam in Principes rebellare licet. — *S. Augustinus Enarrat. in Psal. 124. num. 7.*

3, 4. *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere Potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est*

tibi

tibi in bonum, &c. Amabiles sunt Principes omnibus qui bonum diligunt, terribiles iis qui vitia sectantur Sunt enim à Deo constituti Principes, ut qui amore virtutis non deterrentur à malo, nec invitantur ad bonum, timore pœnæ cogantur. Unde Proverb. 20. 8. scriptum est, *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Et quamvis mali Principes interdum viros justos & probos persequantur & opprimant; rationem tamen timendi non habent qui persecutionem patiuntur: quia hoc ipsum quòd patienter sustinent, in eorum bonum cedit. „ *Bonum fac, & habebis laudem ex illa*; vel cùm eam in obsequium
„ Dei lucratus fueris, vel cùm ejus persecutione coronam merueris. *Bonum fac,*
„ *& habebis laudem*, etsi non ab illa, tamen *ex illa*. Aut enim justè agit, &
„ justa potestas laudabit te: aut justè agentem, etiamsi potestas injusta damnet
„ te, Deus justus coronabit te. Justitiam igitur tene, bene vive: & sive damnet,
„ sive absolvat, habebis laudem ex illa. *Et quis est qui vobis noceat, si boni æ-*
„ *mulatores fueritis?* (inquit Apostolorum Princeps) *Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini*. Honorandi sunt ac diligendi Principes ut Dei Ministri ad bonum promovendum. *Dei enim minister est tibi in bonum*. Boni Principes Deo serviunt ad Religionem pietatémque tuendam, ad justitiam sanciendam, ad pacem publicam conservandam. Unde Psal. 2. scriptum est: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.*
„ Aliter enim servit Deo Rex, quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia
„ homo est, ei servit vivendo fideliter: quia verò etiam Rex est, servit leges
„ justa præcipientes & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo. Sicut
„ servivit Ezechias lucos & templa Idolorum, & illa excelsa quæ contra præ-
„ cepta Dei fuerant constructa destruendo: sicut servivit Josias talia & ipse facien-
„ do: sicut servivit Darius idolum frangendum in potestatem Danieli dando, &
„ inimicos ejus leonibus ingerendo: sicut servivit Nabuchodonosor, omnes in
„ regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. *In hoc ergo serviunt Domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi reges.*

S. Augustinus in Exposit. Proposit. ex Ep. ad Romanos, & Serm. 13. alias De Tempore 94.

1. Petri 3. 13. 14.

Reges Dei Ministri sunt. Quomodo illi serviant in quantum sunt reges?

S. August. Ep. 185. alias 50. ad Bonifaciũ Comitem.

4. Reg. 18. 4.
4. Reg. 23. 4. 5.
Jonæ 3. 6.
Daniel. 14. 21. & 4. & cap. 3.

Quemadmodum bonis amabilis, ita malis terribilis esse debet Principis potestas. Judicium Dei in sceleratos exercere debet. *Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Injuriarum Dei fit magis ultor, quàm suarum: immò numquam suarum, nisi quatenus sunt Dei, qui potestatem illi concredidit. *Abominabiles Regi qui agunt impiè: quoniam justitia firmatur solium.* Iustitia
„ Regis est neminem injustè per potentiam opprimere, sine acceptione persona-
„ rum inter virum & proximum suum judicare, advenis & pupillis & viduis
„ defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, im-
„ pudicos & histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas &
„ pejerantes vivere non sinere, Ecclesias defendere, pauperes eleemosynis ale-
„ re, justos super regni negotia constituere, iracundiam differre, patriam for-
„ titer & justè contra adversarios defendere, per omnia in Deo vivere. Ipsius
„ terror & studium esse debet, primò ut nulla injustitia fiat; deinde si evene-
„ rit, ut nullo modo eam subsistere permittat; nec spem delitescendi, sive
„ audaciam malè agendi cuiquam relinquat: sed sciant omnes quoniam si ad
„ ejus notitiam quidquam mali pervenerit, quod admiserint, nequaquam inul-
„ tum remanebit, sed juxta facti qualitatem erit & modus justæ correptionis.
„ Quapropter in throno regiminis positus est ad judicia recta peragenda, ut ipse
„ per se provideat & perquirat ne in judicio aliquis à veritate & æquitate decli-
„ net. Scire etiam debet, quòd causa, quam juxta Ministerium sibi commis-
„ sum administrat, non hominum, sed Dei causa existit: cui pro Ministerio
„ quod

Prov. 16. 12.

Concil. Parisiense Sextũ, p. 2. c. 1. & 2.

„ quod suscepit, in examinis tremendi die rationem redditurus est. Et ideo „ oportet ut ipse qui judex est judicum, causam pauperum ad se ingredi faciat „ & diligenter inquirat, ne fortè illi qui ab eo constituti sunt, & vicem ejus „ agere debent in populo, injustè aut negligenter pauperes oppressiones pati per- „ mittant. *Minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Gerant se Principes, ut Dei Ministros decet; subditus suos sapienter, juste, clementer, liberaliter regant: dent operam ut Deo fideliter à subditis suis serviatur; „ Ut „ quod Sacerdos efficere non prævalet per doctrinæ sermonem, id ipsi imperent „ per disciplinæ terrorem. Ut per regnum terrenum cæleste regnum proficiat: „ Ut conterat eos qui contra fidem & disciplinam Ecclesiæ agunt. *Cognoscant Principes sæculi, Deo debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.*

S. Isidorus Hispalensis lib. De summo bono.

Sed & mali Principes Ministri Dei sunt secundùm ordinationem Dei ad inferendas pœnas: licet hoc sit præter intentionem eorum quòd Deo hac in parte serviant, secundùm illud Isaiæ oraculum: *Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu ejus indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabitur ....* Et, *Pro eo quòd non audistis verba mea, ecce ego mittam & assumam universas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor Regem Babylonis servum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores ejus, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt.*

Isai. 10.5.

Jerem. 25.8. 9.

5. *Ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Non consilii tantùm & supererogationis opus est ista subjectio, reverentia, obedientia; sed necessarium & indispensabile religionis officium. Illud bonus Christianus sincero animo impleat, non terrore pœnæ, ut servus; sed amore legis & voluntatis Dei id imperantis, & ne conscientiam suam peccato polluat. Nam *Inimicus justitiæ est, qui pœnæ timore non peccat; amicus autem erit, si ejus amore non peccet.* Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam: *Ut in tua conscientia certus sis illius dilectione te facere, cui subditus fueris jussu Domini tui.*

Obedire Principibus, necessarium & indispensabile religionis officium est.

S. Aug. Epist. 145. alias 144. Idem in Exposit. Propos. ex Epist. ad Rom.

6. 7. *Ideo enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Hæc omnia simul debita sunt Principibus. 1. Timor reverentiæ. 2. Honor & amor sincerus, qui ex animo foràs prorumpat, modisque convenientibus significetur. 3. Tributa & vectigalia. Non dicit Apostolus, *Date*, sed, *reddite*, & adjecit, *quod debetur. Nihil enim gratuitò dat, qui hoc fecerit. Debitum siquidem est res ista. Quod si non feceris, perfidiæ pœnas dabis.* Quàm religiosi fuerint primi Christiani in tributorum & vectigalium solutione, quàm gravis peccati reos censuerint qui vectigalia defraudarent: quàm alieni fuerint à recentiorum quorumdam sententia, qui pœnalem dumtaxat esse legem de vectigalibus solvendis opinantur, testis est Tertullianus. *Vectigalia* (inquit) *gratias Christianis agent ex fide dependentibus debitum, qua alieno fraudando abstinemus.* Et S. Justinus: *Vectigalia sanè & collationes eis, qui a vobis sunt ordinati, exactoribus, præ omnibus ubique inferre contendimus: quemadmodum ab eo sumus instituti. Illo namque tempore accedentes quidam percuntati sunt ex illo, an Cæsari vectigalia pendere oporteat. Qui responsum hoc ab eo retulere;* Dicite mihi, cujus imaginem nummus habet? *Qui ubi dixissent, Cæsaris:* Reddite igitur, *ait*, quæ Cæsaris sunt, Cæsari. & quæ

Tributorum & vectigaliū solutio Principibus debita.

S. Chrysost. Hom. 23.

Tertullian. Apolog. cap. 4. 3.

S. Justin. Apol. 2.

quæ Dei, Deo. *Proinde nos solum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis læti inservimus; Imperatores ac Principes hominum esse profitentes; & simul precantes, ut cum Imperiali potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini.*

8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Debita sua solvere, cujuscumque sint generis, Christiani hominis officium est, rationi & justitiæ consentaneum, à divina lege imperatum, Christianæ Religionis spiritui conveniens, quæ nos à terrenis rebus abstrahit: quantò magis alienum retinere non patitur? *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Caritas debitum est, quod omnibus exolvere tenemur: quod ubi solverimus, adhuc illius debitores sumus. Amabile debitum, cujus solutione ditiores efficimur. Caritatem enim eò perfectiùs possidemus, quo promptiùs, fideliùs, liberaliùs impenderimus. *Semper debeo caritatem, quæ sola, etiam reddita, semper detinet debitorem* (inquit S. Augustinus) *Redditur enim cùm impenditur, debetur autem etiamsi reddita fuerit, quia nullum est tempus quando impendenda jam non sit. Nec cùm redditur amittitur, sed potiùs reddendo multiplicatur: habendo enim redditur, non carendo. Et cum reddi non possit nisi habeatur, nec haberi potest nisi reddatur. immò etiam cum redditur ab homine, crescit in homine; & tantò major acquiritur, quantò pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & inimicis? Sed inimicis cauta impenditur, amicis secura, rependitur. Agit tamen quantum potest, ut ab his etiam quibus pro malis bona retribuit, id recipiat quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus nisi velimus bonum; quod utique non erit, nisi amiserit inimicitiarum malum. Non igitur sic impenditur caritas, ut pecunia. Excepto enim quòd impendendo illa diminuitur, hæc augetur, etiam illo inter se differunt, quòd pecuniam cui dederimus, tunc ei benevolentiores erimus, si recipere non quæramus: non autem potest esse verus caritatis impensor, nisi fuerit benignus exactor. Quoniam pecunia cum recipitur, accedit cui datur, sed recedit a quo datur: caritas verò non solum apud eum crescit, qui hanc ab eo, quem diligit, exigit, etiamsi non recipit: sed etiam ille a quo eam recipit, tunc incipit habere cum reddit.*

> Semper debemus caritatem. Debitum est, cujus solutione ditiores efficimur.
>
> S. Augustinus Epist. 192. alias 62. ad Celestinum Diaconum.

9. *Nam: Non adulteralis: Non occides, &c. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sola caritas vitam, bona, famàmque proximi ab omnibus injuriis tuetur: sola divinis humanisque legibus hominem perfectè subjicit. Sola virtutes omnes complectitur, vitiaque omnia destruit. Nisi caritas finis sit, regula, principiumque totius conversationis nostræ cum proximo, illum non diligimus sicut nos ipsos diligere debemus, scilicet propter Deum. *Quisquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens tamquam se ipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur.* „ Lex Christi caritas est, sed hæc lex multiplex di„ citur: quia studiosa solicitudine caritas ad cuncta virtutum facta dilatatur. „ Quæ à duobus quidem præceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Hujus „ legis initium dilectio Dei est & proximi. Dilectio proximi ad duo præcepta derivatur. 1. *Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias.* 2. *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* „ Quibus duobus utriusque Testamen„ ti mandatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitatis præro„ gatur: ut & malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocen„ di opere: & rursum bonum, quod sibi fieri appetit, impendens, erga utili„ tatem se proximi exerceat ex benignitate, sed hæc duo dum solicita inten-

> Caritas vitia omnia destruit, virtutes omnes complectitur.
>
> S. Aug. lib. 1. De Doctrina Christ. cap. 22.
>
> S. Greg. M. lib. 10. Moral. c. 4.
>
> Tob. 4. 16.
>
> Matt. 7. 12.

„ tione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur, ne vel ad „ inferenda quæ non debet desideriis inquieta mens ferveat, vel erga exhibenda quæ debet, otio resoluta torpescat. Nam cùm cavet alteri facere, quod „ nequaquam vult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circumspicit, „ ne superbia elevet, & usque ad contemptum proximi animum dejiciens exaltet: ne ambitio cogitationem dilaniet; cùmque hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subjectum desideriis per illicita „ corrumpat: ne ira exasperet, & usque ad inferendam contumeliam inflammet: ne invidia mordeat, & alienis felicitatibus æmula, sua se face consumat: ne immoderatè linguam loquacitas pertrahat, eàmque usque ad lasciviam obtrectationis extendat: ne odium malitia excitet, & os usque ad jaculum maledictionis irritet. Rursum cùm cogitat ut alteri faciat, quæ ipsa „ sibi fieri ab altero exspectat, pensat ut malis bona, & bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat: ut malitiæ „ peste languentibus gratiam benignitatis impendat: ut discordes pace uniat, „ & concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat: ut indigentibus necessaria tribuat: ut errantibus viam rectitudinis ostendat: ut afflictos verbo & „ compassione mulceat: ut accensos in hujus mundi desideriis increpatione restinguat: ut minas Potentum ratiocinatione mitiget: ut oppressorum angustias quanta prævalet ope levet: ut foris resistentibus opponat patientiam: „ ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: ut erga errata „ subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à justitiæ studio non „ enervet: sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo „ transcendat: ut ingratos beneficiis ad amorem provocet: ut gratos quosque „ ministeriis in amore servet: ut proximorum mala cùm corrigere non valet, „ taceat: utque cùm corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: ut sic ea quæ tacet, toleret, ne tamen in animo virus doloris occultet: ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam à jure rectitudinis excedat: ut cuncta proximis quæ prævalet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat: ut sic in bonis quæ exhibet, tumoris præcipitium paveat, ne tamen à boni exercitio torpescat: ut sic quæ possidet, tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat: ne cum „ terrena largitur: suam plus quàm necesse est inopiam pertimescat, & in oblatione muneris, hilaritatis lumen tristitia obscuret. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia cùm una eademque sit caritas, si mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. *Et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

10. *Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.* Caritas sine bona voluntate non potest haberi; quia voluntatem, in qua fuerit, „ malam fieri non permittit: & quia non gaudet super iniquitate, necesse est ut „ in qua est bonam faciat voluntatem. Malevolus ergo animus non impendit caritatem alteri, quia non habet sibi: cum autem habere cœperit exordium, ut ita dixerim, caritatis, nec malevolus potest esse, nec sterilis. *Plenitudo ergo legis est dilectio.* Lex illuminat caritatem: *caritas implet legem.* Tota lex scripta est in corde, cum in eo diffusa caritas est. In hac quotidie proficiamus, & orando, & bene agendo, ut Deo adjuvante, qui nobis eam præcepit & donat, nutriatur & crescat, donec nos perfecta perficiat. Tunc autem perfecta erit, quando videbimus eum sicuti est. Neque enim erit quod addatur ad dilectionem, cum fides pervenerit ad visionem. „ In hac omnes sancti Patres nostri Patriarchæ & Prophetæ & Apostoli placuerunt Deo. In hac omnes veri Martyres usque „ ad sanguinem contra diabolum certaverunt; & quia in eis non refriguit, nec „ de-

S. Fulgentius Ep. ad Eugypium Abbatem.

Caritas plenitudo legis.

„ defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiunt, perve-
„ nire cupientes non ad regnum mortalium, sed ad regnum cælorum, non ad tem-
„ poralem, sed ad sempiternam hæreditatem; non ad aurum & argentum, sed
„ ad divitias incorruptibiles Angelorum; non ad aliqua bona hujus sæculi, in
„ quibus cum timore vivitur, nec ea quisquam secum potest auferre cum mori-
„ tur; sed ad videndum Deum: cujus suavitas & delectatio excedit omnem non
„ solum terrestrium, verum etiam celestium corporum pulcritudinem, excedit
„ omnem decorem animarum quantumlibet justarum atque sanctarum; excedit
„ omnem speciem supernorum Angelorum atque Virtutum; excedit quicquid de
„ illo non solum dicitur, verum etiam cogitatur.

S. Augustinus Epist. 189. alias 205. ad Bonifacium Comitem.

11. 12. 13. *Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere.* Tempus visitationis & gratiæ Dei plerique Christiani melius nosse non videntur, quam Judæi: tempus legis a tempore gratiæ; tempus servitutis a tempore libertatis filiorum Dei; tempus terroris & minarum a tempore sanctæ dilectionis; tempus umbrarum & figurarum a tempore revelationis & exhibitionis spiritualium bonorum non discernunt; siquidem mores suos secundum regulas & præcepta Evangelii Jesu Christi Domini nostri non componunt, neque ob ejus amorem ea observant, sed bonorum temporalium umbras sectantur; & vanis imaginibus rerum periturarum, fallacium divitiarum, inanis gloriæ, bonorum & voluptatum sæculi illuduntur, gravi correpti veterno. Expergiscamur ad vocem salutis, ne terribilis tubæ sonitus nos ad judicium imparatos excidet. *Hora est jam nos de somno surgere*, de somno, inquam, negligentiæ, securitatis, ignorantiæ, peccatorum. Evigilemus, quia tempus transit, æternitas appropinquat. Dies salutis nobis infructuosos elabi non sinamus, de quibus ratio reposcenda a nobis est. Bona parvifaciamus cum tempore transeuntia: thesaurum bonorum operum in æternitatem colligamus. *Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus*. Quo propius ad finem vitæ nostræ accedimus, eo majore fervore & vigilantia salutis nostræ operi incumbere debemus. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis*. Operarius summo mane surgit ut laboret, miles ut pugnet occasione data, viator ut ambulet. Surgamus ergo, ut ædificandæ in nobis & in aliis caritati demus operam; ut adversus cupiditatem pugnemus; ut ad cœlestem patriam pergamus, in via mandatorum Dei continuò & alacriter ambulantes, Evangelii luce dirigente: Christi gratia adjuvante. Dicamus cum Psalmista, *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis nocte contra eum, sive coram eo, & non sum deceptus*.

Temporis ad salutis nostræ opus a Deo concessi bonus usus.

Psal. 76. 3.

„ In die tribulationis tuæ vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exi-
„ re de carcere exquiris: si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris: si fa-
„ mes facit tribulationem, saturitatem exquiris: si damna faciunt tribulatio-
„ nem, lucrum exquiris: si peregrinatio facit tribulationem, civitatem tuæ car-
„ nis exquiris .... In die tribulationis tuæ Deum exquire; non per Deum aliud,
„ sed ex tribulatione Deum, ut ad hoc Deus removeat tribulationem, ut secu-
„ rus inhæreas Deo ..... In die tribulationis tuæ quid exquisisti? *Deum*. Quomo-
„ do exquisisti? *Manibus meis*. Quando exquisisti? *Nocte*. Ubi exquisisti? *Coram*
„ *eo*. Quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus*. Inveni quod quærebam. Vir ju-
„ stus totam vitam istam tribulationem suam reputat. Sic enim amat patriam
„ supernam, ut *terrena peregrinatio ipsa sit maxima tribulatio*. Quomodo enim
„ non sit tribulatio vita ista, quæ dicta est tota tentatio? In hac igitur tribula-
„ tione, in hac vita Deum exquisivi. Quomodo? *Manibus meis*, id est, operi-
„ bus meis: *Nocte*, in hoc sæculo, in quo tamen jam vita fidelium dies est in
„ comparatione vitæ impiorum. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & indua-*
„ *mur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus*. Ergo honestè viventes, in

S. Augustinus Ennarrat. in hunc Psal.

„ comparatione vitæ impiorum in die sumus. Sed dies alter desiderandus est, „ ubi noctis tentatio nulla omnino formidetur. Hic enim quamvis dies sit vita „ fidelium, *tentatio est vita hominis super terram*: Nox & dies: dies in compa- „ ratione infidelium, nox in comparatione Angelorum. Habent enim diem An- „ geli, quem nos nondum habemus. Jam nos habemus, quem non habent „ infideles: sed nondum habent fideles quem Angeli habent: tunc autem „ habebunt, cum erunt æquales Angelis Dei, quod illis in resurrectione pro- „ missum est. In hac ergo jam die & adhuc nocte; nocte, in comparatio- „ ne futuri diei, quem desideramus, die, in comparatione præteritæ no- „ ctis, cui renunciavimus: in hac, inquam, nocte Deum exquiramus ma- „ nibus nostris. Non cessent opera, quæramus Deum, non sit inane desi- „ derium. Si in via sumus, sumptus erogemus, ut pervenire possimus. Et si „ nocte quærimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia *coram ipso* „ quærimus. Quid est, *coram ipso*? NOLITE *facere justitiam vestram coram ho-* „ *minibus, ut videamini ab eis*.

Innocentia vitæ Christianæ. S. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 12.

13: *Sicut in die honestè ambulemus; non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione*. Utinam hæc Apostoli sententia eumdem pariat conversionis fructum in peccatoribus omnibus, qui ipsam audient, aut legent, quem in sancto Augustino peperit! Filii Principum veste qua ornantur, armis quibus teguntur, suam nobilitatem ostendunt: nos morum sanctimonia, innocentia vitæ, splendore virtutum filios Dei nos esse probemus. In hac Evangelii luce opera faciamus Evangelium spirantia, Deo probata, æternitate digna. *Non in comessationibus & ebrietatibus*, ut Epicurei illi solo nomine Christiani, *quorum Deus venter est*, quorum agape in cacabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet, ut loquitur Tertullianus. *Non in cubilibus & impudicitiis*, appendicibus gulæ: quæ tam magnum crimen censentur, inquit S. Augustinus, *Ut nemo dignus non modò Ecclesiastico Ministerio, sed ipsa etiam Sacramentorum Communione videatur, qui se isto peccato maculavit*. Et rectè omnino. Indignum est enim ut polluta libidinibus & lasciviis caro sanctissimum Christi Domini ac Dei nostri corpus a Spiritu sancto formatum, de Virgine Matre natum, recipere & cum eo commisceri permittatur, *Non in contentione & æmulatione*, quorum morborum mater superbia est, & humanæ laudis aviditas, quæ etiam hypocrisim sæpe generat. De his alter Apostolus scribit: *Ubi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum*.

S. Augustinus Epist. 22. alias 64.

Jacob. 3. 16.

S. Joan. Chrys. Hom. 24. Rom. 8. Ephes. 3. 2. Cor. 11. Galat. 2.

14. *Sed Induimini Dominum Jesum Christum*, Hunc indutus omnem virtutem habet. „ Cum autem dicit Apostolus, *Induimini*, undique nos illos circumda- „ ri jubet. Quemadmodum & alibi dicit, *Si verè Christus in nobis*: & iterum, „ *In interiore nostro homine habitare Christum*. Vult enim animam nostram illi „ domum esse, illeque nos veluti vestimento circumdari, ut is omnia nobis sit, „ sive interna, sive externa respicias. Est enim plenitudo omnia adimplentis. „ Est vir, est sponsus: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Chri-* „ *sto*. Est radix, potus, cibus, vita: *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me* „ *Christus*. Est Apostolus, summus Sacerdos, præceptor, pater, frater, cohæ- „ res, & sepultura nobiscum & cruce communicans. Consepulti siquidem illi su- „ mus, & insititii facti simul cum illo per similitudinem mortis ejus. Est etiam „ supplex pro nobis factus, & ad Patrem advocatus noster est. Domus etiam „ simul & hospes; in nobis manet, & nos in illo. Et amicus: *Vos*, inquit, „ *amici mei estis*. Et fundamentum est, & lapis angularis: & nos ipsius „ sumus & membra, & agrigultura, & ædificatio, & palmites, & coo- „ perarii. Quid enim nobis esse non vult, omnibus modis nos sibi conglutinans & con-

„ & conjungens; quod vehementer amantis est? Obtempera igitur, atque è somno exurgens, Christum inducere, omnes illius virtutes imitare, carnem illi morigeram exhibe. Curam illius habe, sed ad sanitatem, non ad lasciviam. Curam omnem ac diligentiam ad spiritualia converte. Hoc modo poteris à somno exurgere, concupiscentiis minimè gravatus. Somnus enim est praesens vita, nihilque ab insomniis differunt quae in illa geruntur: Et quemadmodum qui dormiunt, & delirant saepe numero, & nihil sani vident, ita & nos: immò verò multò etiam pejus. Nam qui turpe quid in somno vel fecit vel dixit, quamprimum a somno liberatur, protinus & ab ipsa turpitudine liber, nullas dat poenas; hic verò non ita, nam & turpitudo & supplicium perpetuò durant. Rursus qui somniando divites sunt, orto die nihil inveniunt in manibus suis: hic verò saepe ante diem mortis vana illa somnia avolarunt. Excutiamus itaque vanum hunc somnum. Si enim dormientes nos dies ille deprehenderit, mors simul excipiet immortalis. *Hora est jam nos de somno surgere.* Profunda nocte dormientibus ac stertentibus similes sumus omnes. Quod si incorporalem nostram substantiam videre liceret, ostenderem quomodo interea dum hi quidem stertunt, diabolus & parietes suffodiat, & jacentes jugulet, quaeque intus sunt surripiat.

„ *Sicut in die honestè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus.* Convivia frugalia & castae deliciae non prohibentur, sed ebriatas & comessatio. *Exultate Domino cum tremore.* „ Quomodo exultabitis? Si hymnos dixeritis, preces & vota feceritis, Psalmos pro illiberalibus canticis recitaveritis. Ita & Christus mensae vestrae aderit, benedictioneque sua totum convivium adimplebit, quando oraveris, quando spiritualia cecineris, quando pauperes ad eorum quae apposita sunt communionem vocaveris, quando multam convivio disciplinam & modestiam procuraveris. Hoc modo ex eo etiam loco Ecclesiam facies, importunis clamoribus, scurrilibus verbis, libidinibusque amandatis Dominum collaudans. Neque dixeris, quod consuetudo diversum velut lex obtinuit; sed quae malè habeat corrige. *Sive comederetis* (inquit Apostolus noster) *sive biberitis, sive quid feceritis, omnia in gloriam Dei facite.*

Christianorũ convivia qualia esse debeant? *Psal. 2.* *S. Chrysost.* 1. *Cor.* 10.

Non in cubilibus & impudicitiis. Fugite fornicationem, & omne impudicitiae genus. Quid feminas quod metere non licet, immò si messueris, multum tibi dedecoris ipse fructus afferet? Nam si puerum peperit, & tibi dedecus attulit, & puero magnam injuriam, qui propter te nothus & ignobilis natus est. Cui etiamsi innumeras pecunias reliqueris, hoc tamen adhaerebit, ut ignominiosus sit in domo, ignominiosus in urbe, ignominiosus in foro, sive ex scorto sit, sive ex ancilla. Quin & tu quoque ignominiosus eris, non solum in vita, sed & post mortem. Nam etiam si hinc abscesseris, manent tamen post te turpitudinis tuae monumenta. Quid feminas, ubi aruum ipsum fructum corrumpere studet, ubi multa sunt sterilitatem causantia, ubi ante generationem caedes? Ex ebrietate scortatio, ex scortatione adulterium, ex adulterio caedes, imo etiam caede pejus quid. Nam non solum quod natum est occidit; sed & ne nascatur prohibet. Et licet muliebri res ista agatur audacia, causâ tamen tibi imputabitur. Hinc etiam bella quotidiana, & irreconciliabiles pugnae, & assuetae contentiones, Unde Apostolus subjungit: *Non in contentione & aemulatione*; non ignarus quae hinc nascantur bella, quae domorum subversiones, quae pueris genuinis injuriae, innumeraque mala.

Fornicationis malum. *S. Chrysost.*

„ Ut itaque omnia ista fugiamus, Christum induamur, cumque illo perpetuò simus; quandoquidem Christo indutum esse, est numquam ab ipso deseri, & ipsum undique in nobis per nostram sanctimoniam conspicuum esse. *Sed induimini Dominum Jesum Christum.* „ Ad eum modum & de amicis dicimus; Is

Iesum Christum induit, qui imitatur.

„ il-

„ illum prorsus indutus est, multam dilectionem, irremissumque convictum si-
„ gnificantes. Indutus siquidem id esse videtur quod indutus est. Appareat ita-
„ que in nobis undique Christus. Et quomodo apparebit? Si quæ illius sunt, fe-
„ ceris. Quid verò ille fecit? *Filius hominis*, inquit, *non habet ubi caput suum reclinet*. „ Istud æmulare. Si quando cibus sumendus fuit, hordeaceis panibus
„ usus est. Si peregrinandum, nusquam equi, nusquam jumenta, sed tantum
„ itineris pedestris confecit, ut fatigaretur etiam. Si quando dormiendum fuit,
„ super pulvinari in prora navigii jacuit, Accumbendum fuit; in fœno proster-
„ ni jussit. Vestimenta verò vilia erant. Sæpe numero & solus conversatus est,
„ neminem secum ducens. Deinde & quantum ad crucem, & ad conviciorum
„ patientiam pertinet, & omnia illius in summa perdiscens, imitare. Ita
„ scilicet Christum indutus es, si carnis curam ad concupiscentiam non fe-
„ ceris. *Et carnis curam ne feceritis in desideriis*. Peccati servus est, qui-
„ cumque corpori non solum indulget quod postulat necessitas, sed quod ex-
„ petit cupiditas.

CAPUT XIV.

SENSUS LITTERALIS.

Theodoret.

Judaicus ciborum delectus.

Fide firmiores debent infirmos tolerare & fovere.

1. *Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum*. Qui ex Gentibus in Christum crediderant, Evangelicam vitæ institutionem amplectebantur. Multi autem ex Judæis, qui fidem susceperant, legalibus serviebant, dierum observationi adhærentes, & præscriptos lege cibos usurpantes. Hinc lis intèr eos oriebatur, atque etiam pugna: cum & isti eos qui ex Gentibus crediderant, quod escis quibuslibet indiscriminatim vescerentur, condemnarent: & hos illi abhorrerent; propter summam & supervacaneam legis observationem. His medicinam adhibens Apostolus, affert utrique parti convenientem adhortationem. Primum autem eos qui ex Gentibus fidem susceperant, ad fraternam dilectionem exhortatur. *Infirmum autem*, inquit, *in fide assumite; non in disceptationibus cogitationum*. Eum qui Christianam quidem Religionem amplexus est, sed nondum novit fidem Christi sine legalibus ceremoniis sufficere ad salutem, suscipite in vestrum contubernium, amanter & placide instituite ut amicum, ut fratrem; ut paulatim, in doctrina Christiana proficiat & firmior evadat. Ne verò contentiose cum illo disceptetis, ne perplexis disceptationibus discedat incertior quam venerit, aut perturbata conscientia resiliat a fide, in qua nondum omni ex parte institutus est, partam per Christum libertatem, & legale discrimen ciborum & dierum Evangelii promulgatione sublatum esse, nondum intelligens.

2. *Alius enim* scilicet qui firmus est in fide, *credit se manducare omnia*, certò persuasum habet lumine fidei, sibi licitum esse quibuslibet uti cibis, cum nulli sint naturâ suâ immundi, & Judæis quidam olim lege prohibiti fuerint propter significationes rerum vere immundarum, scilicet pravarum cupiditatum & peccatorum. *Qui autem infirmus est*, in fide, *olus manducet*. Olera, aut alios cibos lege permissos potius comedat, quam cibos, quorum esum illicitum putat scrupulosiore conscientia. Secundum Textum Græcum, & Syriacam Versionem, Clementem Alexandrin. lib. 6. Stromatum, Tertullianum lib. *De Jejuniis* cap. 15. Ambrosiastrum in Comment. S. Hieronymum in cap. 2. Ecclesiastis, & lib.

lib. II. Adversus Juvinianum, legendum est, *Qui autem infirmus est, olus manducat.*

3. *Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.* Is qui ciborum omnium usum sibi licere credit, omnibusque promiscuè utitur, qui in foro venales prostant, non despiciat eum velut imbecillem aut superstitiosum, qui a certis ciborum generibus abstinet, metuens ne eorum esu Deum offendat: & qui non vescitur omni ciborum genere, manducantem non damnet velut transgressorem legis. Deus enim & illum in familiam suam, in Ecclesiam suam assumpsit, in numerum servorum cultorumque suorum cooptavit, ac proinde non est temerè judicandus ac damnandus, cum Deo probatus sit.

4. *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.* Qua auctoritate, quo jure id tibi vendicare audes, ut judices alienum servum? Ratio est a jure gentium petita, quod privatos homines vetat eos damnare, in quos nihil juris habent, ac alienæ familiæ rebus invito domino se immiscere. *Domino suo stat, aut cadit.* Domini sui judicio aut absolvetur & laudabitur, si bene agat; aut damnabitur & pœnas dabit, si aberret ab officio. *Stare* dicitur, qui in causa victor est; *cadere causa*, qui sententiam contra se refert in judicio. *Stabit autem*, immò absolvetur & innocens declarabitur: Deus enim potest innocentiam illius vindicare a crimine violatæ legis, quod ei rudis & infirmus in fide frater imponebat. Vel, Temerè judicas eum qui legales ceremonias non observat, omnique ciborum genere vescitur, a fide facilè defecturum: potens est enim Deus, qui illum assumpsit, perseverantiam illi tribuere in fide & bonis operibus. Hunc sensum indigitat S. Augustinus lib. *De Correptione & Gratia*, cap. 12. *Ipse*, inquit, *eos facit perseverare in bono, qui facit bonos. Qui autem cadunt & pereunt, in prædestinatorum numero non fuerunt. Quamvis ergo de omnibus regeneratis & piè viventibus loqueretur Apostolus dicens:* „ Tu quis es judices alienum servum? „ Suo Domino stat aut cadit: *continuò tamen respexit ad prædestinatos & ait*, „ Stabit autem: *& ne hoc sibi arrogarent*, Potens est enim Deus, *inquit*, sta„ tuere eum. *Ipse itaque dat perseverantiam, qui statuere potens est eos qui stant, ut perseverantissimè stent; vel restituere qui ceciderunt: DOMINUS enim erigit elisos.*

De aliis non temere judicandum.

5. *Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.* Alius, scilicet Christianus infirmus & adhuc Judaizans, diem unum altero sanctiorem existimat, propter legis Mosaicæ ceremonias, verbi gratia Sabbata, Neomenias, & festa domus Israel, dies azymorum quibus a fermento abstinent Judæi, diem decimum septimi mensis Expiationi in Lege consecratum: alius autem, scilicet Christianus in religione melius institutus, cui persuasum est Legem Mosaicam passione & resurrectione Christi antiquatam & abrogatam fuisse, judicat omnes dies esse pares, omnes ad opera pietatis & ad Dei cultum idoneos, nullum esse quem Christiani vi Mosaicæ legis observare teneantur, cum eos à jugo legis Christus liberaverit, legem perfectam gratiæ & libertatis condens & tradens hominibus in eum credentibus. *Unusquisque in suo sensu abundet.* Unusquisque vestrum, in eo quod spectat observantiam vel non observantiam de dierum & ciborum discrimine secundum legem Moysi, suæ mentis, & conscientiæ judicio permittatur, pleneque persuasus sit sibi licere, quod agit, alioqui peccaturus, si contra conscientiæ suæ judicium agat. Hunc sensum juvat Syriaca Versio: *Cæterum unusquisque in mente sua sit firmus.* Hoc pacto & observantium timorem fregit, scrupulos discussit, rem indifferentem esse docens, & eorum qui illos impugnabant contentionem sustulit, ostendens rem tan-

Oeconomia Apostoli.

tanti non esse momenti, nec tam acri dignam certamine, quo infirmi turbentur, Tanti verò non esse momenti non ideo scribit, quod sit levicula, sed *propter temporis immaturitatem*, *& quod Romani recentes adhuc & nuperi essent in fide*. Ad Colossenses scribens magno studio observationem hujusmodi prohibet, dicens: *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum .... Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum*. Et ad Galatas scribens multa diligentia eos ad Christianismi perfectionem hortatur, & a Judaica observantia discriminis dierum & ciborum revocat, quam illis, tametsi Gentiles essent, Pseudo-Apostoli imponere volebant, quasi necessariam ad salutem. *Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis*: Hic verò Iudæos Romæ degentes acrius urgendos non censet, quod novella adhuc esset eorum fides, sed eis ad tempus indulgendum ut dierum ac ciborum legale discrimen pro more observarent, donec Synagoga cum honore sepeliretur. Non igitur ad dogmata religionis, neque etiam ad ea quæ legibus Ecclesiæ constituta sunt, trahenda est illa Apostoli sententia, *Unusquisque in suo sensu abundet*. Nam longe aliter loquitur cum de dogmatibus sermo est: *Sed licet nos*, inquit, *vel Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*. Quoniam verò apud Romanos talia corrigendi tempus nondum erat, *Unusquisque*, inquit, *in suo sensu abundet*.

S. Chrysost. Homil. 25. in hanc Epist.

Coloss. 2. 8. & 16.

Galat. 4. 9. 10. 11.

Galat. 1. 8.

6. *Qui sapit diem, Domino sapit*. Qui diem a die discernit, ac religiosè observat, id facit ad honorem Christi Domini, cui ut Mosaicæ Legis auctori, qua Deus est, gratam esse existimat illam observantiam: Græcus Textus & Syriaca Versio addunt: *Et qui non sapit diem, Domino non sapit*, seu, *qui non curat diem, Domino non curat*: Quod S. Chrysostomus, Theodoretus, Photius in Scholiis, Oecumenius & Theophilactus recipiunt & interpretantur. Sed membrum illud deest in veteri Manuscripto Codice Alexandrino, in duobus antiquis Codicibus Græcis Claromontani Collegii PP. Societatis Jesu, & in Sargermanensi, nec illud agnoverunt Origenes, S. Hieronymus, ceterique Latini Commentatores. *Et qui manducat, Domino manducat*: Qui cibis quibuslibet vescitur, utens libertate sibi a Christo donatâ, qui nos a servitute legis liberavit, existimandus tibi est id facere ad Domini gloriam: *gratias enim agit* Deo ciborum & bonorum omnium creatori & largitori. Novit scilicet *Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum* Dei, *& orationem*, ait alibi Apostolus noster. *Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo*. Et qui abstinet a cibis lege vetitis, ex imbecillitate fidei, infirmæque conscientiæ scrupulo, existimandus est id facere ob reverentiam Domini, cui displicere metuit manducando: *& gratias agit Deo*, pro cibis quibus utitur; vel, pro voluntate & virtute abstinendi sibi ab illo data, a quo omne bonum est. Novit Dominus eorum qui comedunt, & eorum qui non comedunt propositum: nec solum factum attendit, sed etiam facti consilium examinat: & vos igitur ob ciborum usum vel abstinentiam, judicare nolite alterutrum. Siquidem pium utriusque propositum est, sive manducantis, sive non manducantis, scilicet honorare Dominum, & factum ipsum per se indifferens est, modò iste non existimet hominem ex operibus legis justificari, & legales observantias esse necessarias ad salutem.

1. Tim. 4. 4. 5.

Theodoret.

7. 8. *Nemo enim nostrum*, qui Christiani sumus, *sibi vivit, & sibi moritur*.

Nemo

Nemo propter se vivit, propter suum commodum, propriamque gloriam, quasi finis ipse sit vitæ suæ, operumque suorum. Nemo ita sui juris est, ut vitæ suæ dominus, mortisque sit arbiter: sed servi Christi sumus, cujus in honorem & gloriam omnia nostra debemus referre. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur*. Unius igitur Christi Domini nostri gloriæ totum quod sumus, quod vivimus, quod agimus, quod morimur, consecrandum est. Quo suæ servitutis officio fungi probatæ vitæ Christianos quoslibet cum par sit existimare; ad Dei pariter ac Domini gloriam referre censendi sunt manducationem promiscuam quorumvis ciborum, aut abstinentiam a cibis lege vetitis. *Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus*. Servorum nihil proprium est, omnia sunt Domini. Cum igitur servi Christi simus, pretio magno empti, scilicet ipsius sanguine, toti ipsius sumus & in vita, & in morte, & in hoc sæculo & in futuro. Non est ergo nostri juris judicare conservos, sed Domini.

9. *In hoc enim Christus mortuus est; & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur*. Hunc in finem Christus mortuus est & resurrexit, ut plenum dominii sui in vivos & mortuos usum ac exercitium adipisceretur. Ipsum enim dominium illi, etiam qua homo est, a primo conceptu convenit ratione personalis unionis Verbi cum natura humana, sed plenum Regiæ potestatis & dominii in Ecclesiam, & in vivos ac mortuos usum morte & resurrectione sua ex decreto Patris adeptus est. Confer cum *Psal* 2. 6. 7. 8. & *Hebr.* 2. 7. 8. 9. Mortem nostram moriendo destruxit, ut mortuorum dominetur; vitam resurgendo reparavit ut dominetur viventium. Hoc loco nonnulla est lectionis varietas. Græcus Textus sic ad verbum vertendus est: *In hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit, & revixit, ut & mortuorum & vivorum dominetur*. Quam lectionem sequuntur sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius. Sanctus Irenæus ita legit: *In hoc enim Christus & vixit, & mortuus est, & resurrexit*, &c. Sic etiam legit S. Augustinus. Syriaca Versio Latine reddita sic habet: *Propterea etiam Christus mortuus est, ac revixit ac resurrexit, ut sit ipse Dominus, tum mortuis, tum viventibus*. Verumtamen alterutrum harum vocum *revixit*, vel *resurrexit*, irreptitiam esse constat ex Origene, ex S. Hieronymo qui Novum Testamentum Damasi Pontificis Maximi jussu Græcæ fidei reddidit, & ex omnibus Vulgatæ nostræ Versionis Codicibus.

S. Iren. lib. 3. cap. 20.

S. Augustinus lib. de Moribus Manich. cap. 14.

10. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? Et tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante Tribunal Christi*. Tu autem Christiane in fide infirmior, qui legale discrimen dierum & ciborum scrupulosius observas, quid fratrem tuum uni Patri Deo, unique Domino tecum servientem; fratrem tuum, in quem potestatem non habes, insuperhabita lege caritatis, temere damnas, cum libertate per Christum data ad ejus gloriam utatur, nullos dies observans, a nullis cibis abstinens ex Legis præscripto, a cujus jugo nos Christus liberavit? Et tu Christiane peritior, ex Gentibus vocate; qui legalibus ceremoniis non adhæres, omnique excusso scrupulo cibis quibuslibet uteris, quare spernis fratrem tuum, Judæum, imperitum, ipsique scandalum ponere pro nihilo ducis? omnes enim sistemur ante tribunal Christi: ab illo judicandi. Illius est judicare vivos & mortuos, qui vivorum & mortuorum Dominus est. Quid jus illius usurpas? *Omnes*: sine exceptione, tam boni quam mali, *stabimus ante tribunal Christi*, judicandi judicio retributionis, ut rursus docet Apostolus noster 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum*. Non omnes judicandi judicio discussionis, ut loquitur sanctus Thomas; sed quidam ob insignia merita consedebunt ut judices, secundum promissum Christi: *Sedebitis super sedes judicantes* duos

S. Thomas in hunc locum.

duodecim tribus Israel.

11. *Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu; & omnis lingua confitebitur Deo*. Per vitam meam juro : Omnes cujuscumque gentis & linguæ homines mihi subjicientur ac sese substernent; Dominum ac Deum suum, per quem solum jurandum sit, qui solus sit adorandus, me agnoscentes & confessi : boni quidem sponte, mali verò inviti. Quod in futuro judicio quoad omnes & singulos implebitur, cum in hac vita ex omni quidem hominum genere aliqui, non tamen omnes & singuli Christo subjiciantur, eumque Deum & Dominum fide & operibus confiteantur. Confer cum Hebr. 2. 8. *In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei* (ait ibi Apostolus noster) Insignis est locus ad Christi divinitatem probandam, cui & Isaias nomen *Jehova* tribuit, & Apostolus nomen *Dei*. Confer & cum *Philipp*. 2. 10. 11.

Isaiæ 45. 24.

Non iisdem omnino verbis, sed eodem sensu: *In memetipso juravi: quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua*.

S. Hieronymus ex Versione LXX. habet: *Jurabit & confitebitur omnis lingua*.

12. 13: *Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo*. Unusquisque de seipso, non de aliis; de factis propriis, non de alienis (nisi quatenus aliorum vita ad ejus curam pertinet) rationem reddet Christo judici, vero Deo, cujus ante tribunal stabimus. *Non ergo amplius invicem judicemus : sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum*. Ne igitur alius de alio temerè judicet, sed judicium relinquite Domino : Id potius statuite apud vos firmo animi judicio ac proposito, ne fratri occasionem lapsus præbeatis. Hoc autem faciebant & Judæi, qui Gentibus insuetis imponere volebant Legis jugum; & è Gentibus Christiani, qui Judæos hac in re hæsitantes, tametsi Christi fidem profiterentur, damnabant aut spernebant. Inter offendiculum & scandalum hic distinguere minimè opus est, sicut nec inter *lapidem offensionis*, & *petram scandali*, supra Cap. 9. Vers. 33. Nam hujusmodi repetitiones ad inculcationem ejusdem rei Scripturis maximè familiares sunt. Syrus Interpres offendiculum & scandalum pro eodem accepit, ut ejus Versio Latinè reddita indicat : *Et ne offendiculum fratri tuo ponas*. Revereri tamen oportet S. Thomæ distinctionem, cui majus aliquid videtur esse scandalum, quam offendiculum. Nam offendiculum esse notat quicquid retinet seu retardat motum procedentis : scandalum autem, cum aliquis disponitur ad casum. Non ergo debemus fratri ponere offendiculum, faciendo aliquid quo impediatur proximus in via justitiæ : Isaiæ 57. 14. *Auferte offendicula de via populi mei*. Neque etiam debemus fratri ponere scandalum, aliquid faciendo unde inclinet ad peccatum : Matth. 18. 7. *Væ homini illi, per quem scandalum venit*.

Scandalum proximis non præbendum.

S. Thomas, Lect. 3.

14 *Scio, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est*. Scio, & certus sum me non decipi, utpote à Domino Jesu & ejus Spiritu edoctus, nullum cibum sub Evangelica Lege esse immundum, nisi ei qui existimat immundum esse & illicitum : si enim id credens, ab illo non abstineat, peccatum committit, quia contra conscientiam agit, tametsi erroneam. *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum*. Necessariò addidit illud, *in Domino Jesu*, propter Iudeorum infirmitatem, ut observat Theodoretus. „ Ne enim dicant, *Tu quis es, qui* „ *Mosi contraria statuis*? Mosis Dominum in medium protulit, dicens eum le„ galibus observationibus finem imposuisse, nec permisisse ut ullus cibus im„ mundus existimaretur. Illud enim. *Per ipsum*, hoc est, per Evangelicam ejus „ constitutionem. Ipse enim Beato etiam Petro dixit, *Quod Deus purificavit*, „ *tu commune ne dixeris*. Si quis autem existimans hunc cibum esse immundum, „ eo vescitur, immundus est, non propter ejus naturam, sed propter opinionem. Nullus ergo cibus nocere potest nisi ei qui eo utitur contra conscientiam, contra Dei ordinem, aut contra Ecclesiæ constitutionem.

Theodoret.

Act. 10. 15.

15. Si

15. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur : jam non secundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Verùm si frater tuus Christianus occasione à te data conturbatus, & propter abstinentiam à cibis Mosaica Lege prohibitis se à te contemni, aut severius reprehendi doleat; vel tua in edendo libertate contristatus temerè de te judicet, quasi Dei legem parvifacias; aut exemplo tuo ad edendum contra conscientiæ dictamen provocetur: non agis secundum regulam fraternæ caritatis, quæ tolerat infirmitatem fratrum, illisque compatitur, & quantum fieri potest se accommodat in rebus indifferentibus, abstinens ab iis à quibus citra peccatum abstineri potest, ne illis offendiculum vel occasio lapsus præbeatur. Proximum secundum Deum non amas, si propter ejus salutem non tantisper circumcidis libertatem quam Evangelica lege tibi datam intelligis indifferenter utendi omni genere ciborum. Ne præbeas occasionem perditionis & ruinæ libertate tua vescendi quovis cibo, seu potius imprudenti libertatis usu, illi pro quo Christus mortuus est, & cui mortis suæ fructum per Baptismum, aliaque Sacramenta applicavit. Hinc probatur invictè Christum pro solis prædestinatis mortuum non esse, cum illi perdi & perire possint, pro quibus mortuus est.

Rebus etiam permissis cum scandalo aliorum uti lex caritatis prohibet.

Christus pro solis prædestinatis mortuus non est.

16. 17. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum.* Ne bonum quo fruimur, scilicet Evangelium & fidem Christi, exponamus obtrectationibus & maledictis hominum liberiori & intempestivo quorumvis ciborum esu, vel contentionibus de cibis edendis aut non edendis. *Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Regnum Dei, quod intra vos est, non consistit in esca & potu, nec in usu libertatis quovis cibo utendi: ex his rebus per se spectatis non pendet salus nostra, nec ad gratiam aut salutem æternam consequendam per se conducunt, adeo ut periclitetur salus nostra cum hac in parte libertatem nostram circumscribimus. ne fratres contristemus, & offendiculum eis præbeamus. Immo verò regnum Dei vera justitia conciliat, & quæ est cum dilectione concordia, studiùmque pacis, & gaudium, quod est fructus Spiritus sancti. Confer cum 1. Corinth. 8. Vers. 8. 9. ubi scribit Apostolus noster: *Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: Neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.*

18. 19. *Qui ènim in hoc servit Christo, placet Deo, & probàtus est hominibus.* Qui enim studio justitiæ, quæ virtutes omnes complectitur, imprimisque caritatem, qua fit bona voluntas, & studio pacis atque concordiæ, regnum Dei in se & in aliis promovet ut servus Christi, Deo & hominibus acceptus est. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.* Quæ cum ita sint, sectemur ea quæ ad pacem cum proximis conservandam conducant: & studiosè observemus quæ ad mutuam ædificationem pertinent. Pacem contentionibus, ædificationem scandalo Apostolus opponit. Non ergo cum scandalo eibis etiam permissis utamur, quia scandalum adversatur caritati; justitiæ, paci: siquidem contentiones parit, & proximum perdit.

20. *Noli propter escam destruere opus Dei*, scilicet caritatem, pacem, proximi salutem. *Omnia quidem sunt munda.* Omnes quidem cibi mundi sunt suapte natura, omnes permissu Christi liciti: *sed malum est homini, qui per offendiculum manducat*: sed peccat homo qui vescitur quibusvis cibis cum scandalo proximi.

21. *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.* Melius est * non uti carnibus, vino, & quocumque alio cibo & potu, nec facere quicquam per quod frater tuus, proximus tuus *offenditur*, id est commovetur contra te, quasi illicitè agentem, per quod pax ejus perturbatur: *aut scandalizatur*, id est ad peccatum

* Positivum pro comparativo, ut Matt. 18. 8. 9.

Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum, &c.

provocatur, quo destruitur ejus justitia: *aut infirmatur*, id est, saltem in dubitationem venit utrum quod agis sit licitum, an Dei lege vetitum; quo dubio ejus spirituale gaudium minuitur. Confer cum 1. Corinth. 8.13. ubi scribit Apostolus noster, *Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.*

S. Thomas Lect. 3.

22. *Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo.* Persuasum habes tibi licitum esse quod facis, id est cibis quibuslibet vesci? Id teneas velim, sed Christiana quidvis manducandi libertate utaris occulte, si scandalum timeatur. *Fidem* igitur hic vocat Apostolus, *non fidem dogmatum*, quasi necessaria non esset ad salutem fidei professio (quod Evangelio * & Apostolo * repugnaret) sed firmam persuasionem per quam quis credit licitum esse quod facit, seu assensum conscientiæ, fiduciamque infirmitati ac trepidationi oppositam. Non pœnitenda tamen S. Thomæ commentatio, duplex genus dogmatum distinguentis. Eorum (ait) „ quæ sunt fidei, quædam nondum sunt per Ecclesiam perfecte manifestata, sicut „ in primitiva Ecclesia nondum erat perfecte declaratum apud homines quòd Ju„ dæi ad Christum conversi non tenerentur legalia observare: & tempore S. Au„ gustini nondum erat ab Ecclesia declaratum quòd anima non esset ex traduce, „ id est, utrum à parentibus per generationem, ut corpus, propagaretur. Un„ de in hujusmodi quæstionibus sufficit homini quòd fidem habeat coram Deo; „ nec oportet ut eam prodat exteriùs cum scandalo proximorum. Quædam ve„ rò sunt dogmata fidei jam ab Ecclesia determinata: & de his non sufficit fi„ dem habere coram Deo, sed oportet ut coram proximo fidem confiteatur, quan„ tumcunque ex hoc aliqui scandalizentur, quia veritas doctrinæ non est dimit„ tenda propter scandalum: sicut nec Christus veritatem suæ doctrinæ propter „ scandalum Pharisæorum dimisit. Inter hæc etiam fidei dogmata quædam sunt, „ de quibus tametsi fidem nostram manifestare teneamur oris confessione, non „ tamen necesse est eam ut manifestemus operis executione. Sic Matrimonium „ esse licitum credere tenetur quilibet Christianus; non tamen tenetur quilibet „ nubere seu matrimonio uti ad fidei suæ manifestationem. Sic etiam necesse „ non erat ut qui rectam fidem habebant de ciborum legali discrimine per Chri„ stum sublato, fidem suam intempestivo quorumvis ciborum usu manifesta„ rent. Poterant enim manifestare verbo tenus, si quando necesse foret.

S. Joan. Chrys. Hom. 26. (Matth. 10. 32. Rom. 10. 10. S. Thomas, Lect. 3.

Beatus qui non judicat semetipsum in eo quod probat. Beatus quem conscientia non reprehendit vel damnat in ea re quam facere constituit. Confer cum 1. Joannis 3.21. *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Hæc autem S. Pauli sententia de rebus simpliciter licitis aut mediis seu indifferentibus, qualis èst esus suillæ aut leporinæ carnis sub Evangelica lege; non de rebus divina aut humana lege prohibitis, intelligenda est. *Sunt enim multi, qui se ipsos non judicant, tametsi vehementer delinquant, qui omnes eò sunt miseriores.*

S. Chrys. Hom. 26.

23. *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide.* Qui autem dijudicat illicitum esse ciborum aliquorum usum, vel hæsitat utrum edere sibi liceat, vel non, & nihilominus manducat, damnatus est propriæ conscientiæ judicio: quia comedit reclamante vel dubitante conscientia, nec cum firma persuasione licitum esse quod facit. „ *Damnatus est*, non quòd immun„ dus sit cibus, sed quòd non ex fide: non enim mundum esse credidit, sed „ tamquam immundum attigit. Per hoc ostendit Apostolus quantum damni „ dent, qui non persuasos attingere cogunt, quæ ipsis immunda videntur. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Omne igitur quod quis agit non plene persuasus id sibi licere, sed vel illicitum existimans, vel dubitans utrum liceat, necne, peccati reus est. Ita sententiam Apostoli S. Chrysostomus in præsenti

S. Chrysost.

senti argumento intelligendam docet. *Cùm* enim, inquit, *quòd edit, mundum esse nec confidat, nec credat, quomodo non peccasse credetur?*

Vel, *Omne quod non est ex fide* virtute, *peccatum est*. Quæ tamen sententia damnato Pontificiis Constitutionibus Baii errori non favet, asserentis *Omnia infidelium opera esse peccata*. „ Ut enim ratiocinatur S. Thomas, in homine in„ fideli cum infidelitate est bonum naturæ: & ideo cùm ex dictamine rationis „ aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem, non peccat; non ta„ men opus ejus est meritorium, quia non est gratia informatum. Qui sensus „ est Glossæ sumtæ ex S. Prospero in libro Sententiarum ex S. Augustino deliba„ tarum, Sententia 106. *Omnis infidelium vita peccatum est; & nihil est bonum* „ *sine summo bono. Ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis,* „ *falsa virtus est etiam in optimis moribus*; in quantum scilicet non refertur ad „ fidem beatitudinis æternæ. Cùm verò homo infidelis aliquit agit ex infidelitate, procul dubio peccat. Unde hæc sententia, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, sic est intelligenda: *Omne quod est contra fidem, vel contra conscientiam, peccatum est*: „ etsi ex genere suo, seu *officio* bonum esse videatur. Verbi gra„ tia, si Paganus ad honorem deorum suorum virginitatem servet, vel elee„ mosynam eroget, hoc ipso peccat. Unde ad Titum 1. 15. scribit Apostolus noster: *Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquitatæ sunt eorum & mens & conscientia*. Eadem est S. Augustini doctrina, idem sensus lib.4. contra Iulianum Pelagianum, cap. 3. *Si gentilis, inquit, nudum operuerit, numquid quia non est ex fide, peccatum est? Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est; non quia ipsum per se ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est, sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum ..... Responde, utrum bonam misericordiam existimes infidelem. Porrò si vitium est malè misereri, procul dubio vitium est infideliter misereri. Quòd si & ipsa per se ipsam naturali compassione opus est bonum; etiam isto bono malè utitur qui infideliter utitur, & hoc bonum malè facit, qui infideliter facit: qui autem malè facit aliquid, profectò peccat. Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis: Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona malè faciunt; quia ea non fideli, sed infideli, hoc est, stulta & noxia faciunt voluntate: Qualis voluntas, nullo Christiano dubitante arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non est ex fide peccatum est. Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponit excidere: quia sine fide impossibile est placere.*

Omnia infidelium opera esse peccata, damnatus error est.

S. Thoms. Lect. 3.

Post hæc verba, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, in quibusdam MSS. Græcis vetustissimis, & apud S. Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium, Theophylactum, sequuntur tres Versus, quos in fine Epistolæ habemus cap.16. scilicet Vers. 25.26. 27. sed in melioris notæ, & majoris antiquitatis Codicibus, quos Origenes & S. Hieronymus habuerunt, constat hæc tria commata ad Epistolæ finem pertinere, & hùc translata inconsultò fuisse, fraude fortasse Marcionis, occasionem dante, de quo Origenes lib.10. in fine Commentarii scribit: *Caput hoc Marcion, à quo Scripturæ Evangelicæ atque Apostolicæ interpolatæ sunt, de hac Epistola penitus abstulit, & non solum hoc, sed ab eo ubi scriptum est,* Omne autem quod non est ex fide, peccatum est, *usque in finem cuncta dissecuit. In aliis verò exemplaribus, quæ non sunt à Marcione temerata, hoc ipsum caput diverse positum invenimus. In nonnullis etenim Codicibus post eum locum,* Omne quod non est ex fide, peccatum est, *statim cohærens habetur*, Ei autem qui potens est vos confirmare. *Alii verò Codices in fine, id est, ut nunc est positum, continent.*

CAPUT XIV.

SENSUS MORALIS.

Oeconomiam erga infideles & hæreticos recens conversos utendum est in iis quæ fidem & bonos mores nõ spectant.
S. Aug. Serm. de Paulo Apostolo, in conversione Fausti Pagani, apud Florum in cap. 4. Ep. ad Rom.
Matth. 9. 12.
Tom. V. Operum S. Aug. Edit. novissimæ Paris p. 1517. 1518.

1. I*Nfirmum in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.* Cum hæreticis, aliisque infidelibus recens ad fidem conversis summa caritate & mansuetudine agendum est. Non statim ab illis exigenda Christiani & Catholici hominis perfectio. Tolerandi in illis sunt defectus ex pristina conversatione residui, qui nec fidem, nec bonos mores lædunt. Non importunis disputationibus & acerbis contentionibus exagitandi sunt, ne resiliant à fide quam sunt amplexi, sed simpliciter & comiter docendi sunt. Nec enim infirmus statim sequi potest validiorem & robustiorem: sed validior & robustior infirmo compati, seque attemperare & accommodare potest. Imitanda S. Augustini caritas, mansuetudo & patientia, qui de Fausto quodam Pagano recens ad Christi fidem converso Sermonem ad populum suum faciens, ait: *Fortè dubitat aliquid novitas ipsius. Amate abundantius dubitantem: amore vestro curate de corde infirmi dubitationem. Interiorem faciem videte, de qua gaudeatis; cor Deo committite, pro quo oretis. Sciatis eum deseri à malis, suscipiatur à vobis. Plus amate hominem, quàm prius oderatis errorem. Sic venit Christus ægros sanare, de quo Evangelium audivimus*, Quia non est opus sanis medicus, sed malè habentibus.... *Itaque, fratres, commendamus eum & orationibus vestris, & dilectioni vestræ, & amicitiæ fidelissimæ, & susceptioni infirmitatis ejus. Quomodo præitis, sic sequitur: bonam viam docete, bonam in vobis inveniat. Jam factus Christianus discernat quid intersit inter id quod dimisit, & id quod invenit. Vitam ipsius & studium circa fidem Christi posteriora tempora comprobabunt: nunc autem, Fratres mei, non fuit necesse, non fuit consilii Pastorum repellere pulsantem, differre quærentem. De occultis cordis velle judicare, & vocem manifestam non acceptare, nec consilii fuit, nec propositi nostri.*

Proximus non contemnendus nec irridendus ob infirmitatem & imperitiam.
Isai. 33. 1.
Prov. 19, 29.

3. 4. *Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.* Simplices & imperitos contemnere & irridere, mos est eorum qui ingenio, doctrina & rerum usu pollent: doctiorum & sapientium facta arguere ac de illis temerè judicare, censuràque præcipiti notare quæ ipsis mala videntur ex ignorantia, mos est rudium & imperitorum. Utrumque vitium vitandum Apostolus docet. Quid contemnis fratrem? Frater tuus est, à Deo in filium adoptivum assumptus, ejusdem corporis membrum, coheres pariter Christi, te fortè sanctior & Deo gratior. Tu scientia præstas, ille forsan caritate, quæ excellentior est. Proximi contemptus caritatem & humilitatem destruit, quibus concussis ac destructis, totum salutis ædificium collabitur. Qui Deum in proximis honorant, à Deo honore afficientur & gloria coronabuntur: qui fratres contemnunt, a Deo contemnentur. *Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? .... Videte*, inquit Christus, *ne contemnatis unum ex his pusillis qui in me credunt. Angeli enim eorum in cælis vident faciem Patris mei.* Infirmi sunt, an propterea contemnendi & irridendi? Inhumanum est ut sanus insultet infirmo, fortis invalido, dives pauperi. Irrisores fratrum infirmorum & rudium Dominus qui in cœlis habitat in die judicii irridebit & subsannabit. *Parata sunt derisoribus judicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.* Tolerandi sunt infirmi, & compatientis caritatis affectu procurandi; edocendi rudes, non spernendi. *Is qui manducat, non manducantem non spernat.* Quem Deus non sprevit, non abjecit, sed in curam suscepit suam, cur

cur tu superbe homuncio spernis? *Deus enim illum assumpsit*.

Et qui non manducat, manducantem non judicet. Alienæ conscientiæ judex temerarius, Dei jus usurpat, qui cordium scrutator est & judex. *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* In censuram vocat, facta, quæ cum per se mala non sint, sed media seu indifferentia, apud Deum fortè innoxia, laudabilia & meritoria sunt propter bonam fidem & intentionis puritatem. Damnat illum, quem fortè Deus omnium Dominus & supremus Judex absolvit. *Domino suo stat, aut cadit.* Hinc Apostolus noster alio loco ait: *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.* „ Sunt ergo quædam „ facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bonò & malo fieri pos- „ sunt, de quibus temerarium est judicare, maxime ut condemnemus. De il- „ lis quæ manifestè & per se mala sunt judicare licet, de occultis verò judicium „ Deo relinquendum: quia & ipsa abscondi non possunt, sive mala, sive bona, „ cùm tempus advenerit quo manifestentur. Duo sunt autem in quibus teme- „ rarium judicium cavere debemus: cum incertum est quo animo quidque fa- „ ctum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit qui nunc vel bonus vel malus „ apparet. Si ergo quispiam, verbi gratia, conquestus de stomacho jejunare no- „ luit, & tu id non credens, edacitatis id vitio tribueris, temerè judicabis. „ Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cognoveris, & ita reprehen- „ deris quasi numquam ille possit corrigi atque mutari, nihilominus temerè ju- „ dicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiant; neque „ ita reprehendamus quæ manifesta sunt, ut desperemus sanitatem. *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum*. Voluntate autem sua cadit: qui cadit: & voluntate Dei omnipotentissima stat, qui stat. Tu ergo qui stare videris, cave ne cadas.

Temerarium judicium fugiendum.

1. Cor. 4. 5.

S. Aug. lib. 2. De Serm. Domini in Monte, cap. 18.

7. 8. *Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur*. Nostri non sumus, se Dei qui nos creavit, Christi qui nos redemit. Totum illi debemus, & quod homines, & quod Christiani sumus, & quod regni ejus consortes post mortem nos futuros & cum eo nos æternum victuros vita immortali & beata per ejus misericordiam speramus. Omnes igitur vitæ nostræ fructus, opera omnia ad Dei gloriam & honorem referre debemus: ipsi, non nobis vivere: voluntatem ejus in omnibus quærere, quæ illi grata sunt inflammato studio facere: ad paupertatem & divitias, ad honores & abjectionem; ad gloriam & opprobria, ad infamiam & bonam famam, ad lucra & damna, ad ægritudines & sanitatem, ad prospera & adversa quævis, ad vitam & mortem indifferentes esse, modò Deus per nos & in nobis honoretur & glorificetur. *Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus*. Nullam vitæ nostræ partem, nullum momentum, nullam cogitationem, nullum verbum, nullum opus illi subtrahere debemus, cui omnia nostra debentur, ei qui nos sanguine suo emit. Hereditas Christi sumus, illi data à Patre, ab illo acquisita pretio mortis suæ, illi confirmata per gloriosam resurrectionem, qua omnis potestas illi data est in cælo & in terra tanquam Regi immortali ut homines regat & ad Deum ducat: tamquam æterno Sacerdoti, ut eos gloriæ suæ immolet, consecret, quibus viis & quibus modis voluerit. *In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur.* Nisi vitam & mortem nostram, & quicquid ad illas attinet, Deo penitus devoveamus & consecremus, nihil mundo, nihil carni, seu nobismetipsis reservantes, Christi jura violamus; dominium ejus, quantùm in nobis est, imminuimus.

Non nobis, sed Deo vivere, & ad illis gloriam omnia opera nostra referre debemus.

10. 11. 12.

Divini judicii consideratio nos à judiciis temerariis deterrere debet.

10. 11. 12. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* Hi temerè judicant de incertis, & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quàm emendare & corrigere; quod vitium vel superbiæ est, vel invidiæ. *Tu autem quid judicas fratrem tuum?* Oblitus es Jesum Christum judicem illius & tuum, omniumque hominum esse? Cur judicium ejus prævenis? Cur jus illius usurpas? Cur aliorum vitam observare, aliorum facta damnare non metuis, quæ in partem interpretari meliorem caritas præcipit? Examina sedulò vitam tuam; cogitationes, verba, operaque tua singulatim discute. Recogita quot & quanta peccata commiseris; quàm pauca opera bona feceris, quàm imperfecta; quot occasiones benè agendi neglexeris, quot & quantis Dei inspirationibus & gratiis infidelis fueris; quot officiis in omni statu vitæ tuæ defueris. Præpara te ad reddendam omnium Judici rationem. *Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* Id nisi credas, frustra de Christiano nomine gloriaris. Si credis, nec te disponis ad judicium, in summa certè & stupenda prorsus salutis tuæ vivis incuria. Dic, amabo, nonne stultum meritò existimares hominem, qui caussam haberet coram judice pendentem, in qua non solùm de fortuna ejus bonisque omnibus, non solùm de honore, sed de ejus vita ageretur, si aliorum rebus explorandis se ingereret, alienorum factorum censorem ageret; propriùmque supremi momenti negotium negligeret? Causam habemus, cujus Christus supremus est Iudex, in qua de salute nostra, de beatitudine vel damnatione, de felici vel misera æternitate agitur; & hanc negligimus. Rationes nostras disponere, vitam discutere & ordinare, conscientiam emundare, Deo satisfacere, judicem placare & promereri minimè curantes, ad aliorum censuram nos convertimus; illorùmque facta, quamvis per se non mala, quamvis pia intentione Deo fortè placentia, quamvis fortè caritate rubiginem (si quæ subesset) humani erroris consumente, regni cælestis meritoria, reprehendere, judicare, damnare præsumimus. *Omnes stabimus ante tribunal Christi*, qui justitias judicabit: quantò magis injustitias, & temeraria judicia? Nisi nunc illi pareamus amore legis & bonitatis ejus, qui nobis prohibet ne de fratribus judicemus, nos vindice justitia brevi sibi subjiciet, pedibusque suis substernet. *Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu.* Væ nobis, si nec Deo juranti credimus. Væ si nec reveremur ut Dominum, nec diligimus ut Patrem, nec timemus ut Iudicem. Lingua nobis data est ut Deum & Filium ejus Jesum Christum laudemus, non ut fratres nostros temerariis accusationibus & injustis exprobrationibus inhonoremus. *Et omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unusquisque nostrum*, qua hora non putat, forte hac ipsa die, sistetur ante tribunal Christi, & *pro se rationem reddet Deo*, plenam, accuratam, severam, etiam *de omni verbo otioso*, quantò magis de omni opere malo, de omni intentione prava? Ne judicemur, nostri judices simus, non aliorum.

Scandalum ex temerario judicio nascens.

13. *Non ergo nos ampliùs invicem judicemus: sed hoc judicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.* Intempestiva fratris reprehensio & durior increpatio atque damnatio ex temerario judicio profecta, lapsus occasio est fratri, quem conturbat, mœrore afficit, contra imprudentes ac temerarios censores commovet, ad similia judicia impellit, in tramite pietatis remoratur, vel defectionis etiam causam præbet iis qui se malignè & injustè reprehendi vident, si in fide infirmi sint. Denique hinc ut minimum sequitur dissensio & discordia, quæ est venenum caritatis. *Sed hoc judicate magis ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.* „ Perpende quas pœnas daturi sumus simpliciter „ scandalizantes. Si enim hic perfectiorum factum velut iniquum propter in„ tempestivam reprehensionem fieri prohibet, ne frater accepto scandalo offen„ datur:

S.Chrys. Hom. 25. in Ep. ad Rom.

„ datur: qua pœna digni non erimus, qui etiam nihil corrigendo scandalum
„ præbemus? Si non salvare fratrem culpam habet, id quod & evangelici ta-
„ lenti defossor indicat: quid non faciet datum etiam scandalum? Sed, inquies,
„ Quid si suopte vitio scandalizatur infirmus? Propter hoc ipsum æquum fue- Scandali pœ-
„ rit ut illum feras. Nam si fortis esset, tali cura opus non haberet: nunc ve- na.
„ rò quia imbecillior est, multa etiam curandi diligentia opus habet. Præste-
„ mus itaque eam, ubique illum portantes. Neque enim propriorum tantum-
„ modo malorum rationem dabimus: sed & eorum quibus aliis scandalum præ-
„ bemus. Quòd si etiam per se ipsas graves sunt nostrorum delictorum pœnæ, ubi
„ & istæ accedent, quando salvabimur? Non enim putemus nos excusationem *Genes. 3.*
„ habituros, si quando delictorum socios invenerimus: nam istud supplicium
„ magis augebit. Quandoquidem & serpens magis punitus est quàm mulier, & *4. Reg. 9.*
„ mulier plus quàm vir, & Jezabel majores pœnas dedit, quàm Achab vineæ
„ raptor. Ipsa quippe universum istud negotium texuerat, Regique lapsus occa-
„ sionem dederat. Igitur & tu quoque si reliquis perditionis causa fueris, gra-
„ viora patieris, quàm qui per te subversi sunt. Neque enim peccare tantum in
„ se perditionis habet, quantum quod reliqui ad peccandum inducuntur. Propte-
„ rea dicit, *Non solum ipsi faciunt, sed & facientibus assentiuntur*. Itaque si *Rom. 1.*
„ quando peccantes viderimus, non solum non impellamus, sed & extrahemus
„ ex ipso malitiæ barathro, ne & alienæ perditionis pœnas demus. Recorde-
„ mur quoque perpetuò terribilis illius tribunalis, fluminis ignei, vinculorum
„ insolubilium, profundarum tenebrarum, stridulorum dentium, venenosique
„ vermis.

14. 15. *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi & qui existimat quid commune esse, illi commune est*. Leniter tractanda, & si fieri potest, edocenda, non obtundenda sunt infirmorum & scrupulosorum hominum ingenia. Non imperioso modo, non objurgationum ac minarum severitate à suis præjudiciis aut consuetudinibus revocandi sunt, in rebus quæ summam fidei aut Legis Evangelicæ, aut Ecclesiæ præcepta & ordinem non spectant: non violenter cum illis agendum, sed suæ potius conscientiæ & bonæ fidei permittendi sunt, quàm conturbandi & contristandi: *Si enim propter cibum frater tuus contristatur*, & conturbatus exemplo tuo vel intempestiva reprehensione exponitur periculo agendi contra conscientiæ suæ dictamen, *non secundum caritatem ambulas*, quæ *excellentior via est*, quæ *benigna est*, *patiens*, *omnia suffert*, *omnia sustinet*. Ars artium regimen animarum. Admirabilis hac in re S. Pauli prudentia & sancta œconomia, Pastoribus imitanda. „ Vides, inquit S. Joannes Chrysostomus, quomodo familiarem sibi faciat infirmum auditorem,

(Infirmorum & scrupulosorum hominũ ingenia magna cum lenitate, & prudenti œconomia tractanda sunt. — *1. Cor. 12. & 13.* — *S. Chrys. Hom. 26.*)

„ offendens tantam illius rationem habere se, ut ne mœstum reddat, etiam ea
„ quæ vehementer erant necessaria præcipere non audeat? Neque enim postea-
„ quàm vanum exemerat metum, potenter illum trahit aut cogit, sed sui ipsius
„ dominum esse permittit. Non enim conveniebat ut ita abduceretur à cibo-
„ rum abstinentia, ut mœrore afficeretur ac turbaretur. Vides quantum diligen-
„ tiæ dilectioni impendat: sciebat enim quòd illa omnia corrigere posset. Un-
„ de & majus quid ab eis hic exigit. Non solum (inquit) non oportet illos tam-
„ quam ad rem necessariam violenter adducere: sed & si opus sit ut condescen-
„ datis illis, neque istud detrectate. Id præcipit lex caritatis, quæ dispensatio-
„ nem non admittit. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est*.
„ An ne tanti quidem æstimas fratrem tuum, ut salutem illius neque ciborum
„ abstinentia redimendam ducas? Et Christus quidem neque servitutem, neque
„ mortem illius gratia recusavit: tu verò nec cibos contempseris ad hoc ut il-
„ lum conserves? Atqui Christus tametsi non esset lucratus omnes, nihilominus

„ tamen pro omnibus mortuus est, quod suum erat adimplens: tu verò cum scias „ quòd propter cibum illum subvertas in potioribus, adhuc tamen contendes, „ & eum qui Christo tanti est, tu adeo contemptibilem putabis? Et Christus „ non solum pro infirmo, sed & pro inimico mortuus est: tu verò neque pro „ infirmo vel cibo abstinebis? Ipse quidem quod maximum erat, fecit: tu ve- „ rò neque quod minutulum est? Atque hoc cùm sit ipse Dominus, tu verò frater.

Quinam Ecclesiam maledictis & blasphemiis hæreticorum exponunt.

16. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum.* Qui fidei fratrum dominari volunt, qui humanas opiniones pro fidei dogmatibus obtrudunt, religionem in phantasmatis suis constituunt, de rebus quæ nec in Scripturis, nec in Traditione revelatæ sunt, nec ullam porro cum veritatibus revelatis connexionem necessariam habent, nefas esse prædicant vel tacitè dubitare: qui contentiones, diffidia, factiones excitant & fovent in Ecclesia pro rebus quæ nec fidem, nec bonos mores lædunt; qui velut hæreticos, aut hæreticorum fautores, ut Novatores, ut seditiosos infamant eos omnes qui ipsorum præconceptis opinionibus & præjudiciis non assentiuntur; illi Ecclesiam hæreticorum blasphemiis & maledictis exponunt. „ Quando enim litigas, quando contendis, quando contristas, quando Ecclesiam scindis, quando fratrem convitiis appetis, & pro ini- „ mico habes: facis ut qui foris sunt blasphement: atque ita non solùm nihil in- „ de corrigitur, sed contrarium omnino contingit. *Bonum enim vestrum est dilectio, fraterna caritas, unitas, colligatio, cum pace & mansuetudine vivere.*

S. Chrysost. ibid.

17. 18. *Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* In interioris hominis ordinatione, in conjunctione intellectus & voluntatis cum Deo per fidem & caritatem, maximè positum est regnum Dei: quæ verò ad corpus pertinet, ut esca & potus, regnum Dei non constituunt nec firmant, non imminuunt aut destruunt in nobis, nisi secundùm quòd eis utimur vel abstinemus secundùm legem Dei, & ad ejus honorem & gloriam. Unde S. Augustinus ex his verbis Christi, *Et justificata est Sapientia ab omnibus filiis suis,* filios Sapientiæ intelligere ait, „ *Nec in abstinendo, nec in manducan-* „ *do esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi vel non sumendi ea, quorum non usus, sed concupiscentia reprehenda est.* „ Non enim interest om- „ nino quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo „ congruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi vivendum est. Ne- „ que quantùm sumas multum interest; cum videamus aliorum stomachum ci- „ tius satiari, & eos tamen illi ipsi parvo quo satiantur, ardenter & intolera- „ biliter & omnino turpiter inhiare: alios autem plusculo quidem satiari, sed „ tolerabilius inopiam perpeti, & vel ante ora positas epulas, si id in tempore „ aut opus sit, aut necesse sit, cum tranquillitate aspicere, neque tangere. „ Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia ho- „ minum atque personæ suæ & pro valetudinis suæ necessitate quis capiat; sed „ quanta facilitate atque serenitate animi careat, cum his vel oportet, vel etiam „ necesse est carere: ut illud in animo Christiani compleatur quod Apostolus dicit, *Scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire: & abundare, & penuriam pati: Omnia possum in eo qui me confortat.* Et illud, *Non est enim regnum Dei esca & potus, sed justitia & pax & gaudium.* „ Et quia solent homines multum gaudere de carnalibus epulis, ad- „ didit, *in Spiritu sancto. Justificatur* ergo Sapientia ab omnibus filiis suis, qui intelligunt *utendis terrenis tempora opportuna esse debere: facilitatem verò carendi talibus, & amorem fruendi æternis, non variari oportere per tempora, sed perpetuò retineri.*

Nec in manducando, nec in abstinendo Christiana justitia posita est, nisi quatenus utimur vel abstinemus cibis secundum legem Dei & Ecclesiæ.

S. Aug. lib. 2. Quæst. Evangel. Qu. 11.

Philipp. 4. 12.

Non est enim regnum Dei esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu

ritu sancto. Justitia refertur ad exteriora opera, quibus homo unicuique reddit quod suum est, & ad voluntatem hujusmodi opera faciendi, seu ad justitiæ studium, de quo Christus ait: *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus.* Pax verò est effectus justitiæ. Pax enim per hoc maximè perturbatur, quòd alter non reddit alteri quod ei debet. *Et erit opus justitiæ pax.* Gaudium autem pertinet ad modum quo justitiæ opera facienda sunt, promptè videlicet, cum alacritate & delectatione. *Servite Domino in lætitia.* Causam autem hujus gaudii exprimit Apostolus his verbis, *in Spiritu sancto*. Caritas enim diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Illud itaque gaudium est in Spiritu sancto, quod caritas parit, nempe cum de bonis Dei & proximorum gaudemus, & præsertim de bonis aliorum operibus, & etiam de nostris, quatenus Dei gloriam, & spirituale bonum proximi promovent. Hoc est *gaudium de veritate*: hic *fructus Spiritus*. Hæc autem tria, *justitia*, *pax*, *gaudium*, imperfectè quidem habentur in hac vita mortali, perfectè autem in regno Dei & vita æterna. Ibi enim erit in sanctis perfecta justitia absque omni peccato: *Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hereditabunt terram*. Ibi erit pax absque perturbatione timoris: *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* Ibi erit gaudium nullo dolore intermixtum vel interruptum: *Et redempti à Domino convertentur, & venient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.*

[Regnum Dei justitia, pax & gaudium in Spiritu sancto. — S. Thomas, Lect. 2. — Matth. 6. 33. — Isai. 32.17. — Psal. 99. 1. — 1. Cor. 13.6. — Galat. 5.22. — Isai. 60.21. — Isai. 32.18. — Isai. 35.10.]

Non est regnum Dei esca & potus, &c. O declinate, qui deliciis & divitiis cir-
„ cumfusus, confusionem exspectas & mortem: non est regnum Dei esca & po-
„ tus, non purpura & byssus, quia Dives ille utroque circumfluus, in puncto ad
„ inferna descendit? Quid ergo? *Sed justitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.*
„ Attendis & intendis quia gaudium in fine est? Sic fatui filii Adam, & præcipi-
„ ti saltu justitiam transilientes & pacem, rem finalem in principium converte-
„ re & pervertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit & non
„ erit istud, quia sicut *non est pax impiis*, sic nec gaudere impiis: dicit Domi-
„ nus. *Non sic impii*, *non sic*. Priùs est justitiam facere, inquirere pacem, &
„ persequi eam, & sic demum apprehendere gaudium: immo à gaudio com-
„ prehendi. Sic Angelicus ille conventus priùs justitiam fecit, cum stetit in ve-
„ ritate, & veritatis deservit desertorem. Post hæc, illa pace firmati sunt quæ
„ exuperat omnem sensum ..... Exhibent Angeli justitiam Deo, pacem inter
„ se, gaudium sibi. Sic & tu, homo, noli prius rapere quod tuum est; & justi-
„ tiam quam Deo, & pacem quam proximo debes, contemnere ...... Quicquid
„ es, quicquid potes, debes creanti, redimenti, vocanti. Sed cum justitiam
„ feceris, fac & pacem. Si recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid ad-
„ versum te, sis humilis ad veniam petendam: si tu habeas adversus illum, sis
„ facilis ad dandam, & omnia membra erunt in pace. Sic enim ad duo ista,
„ caritatem & humilitatem paratissimi, non poterimus dissensionem sentire,
„ & sic procedentibus erit gaudium in Spiritu sancto. Sic Deo & hominibus ac-
„ cepti erimus. *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.*

[S. Bernard. Serm. 19. De Diversis. — Isai. 48. — Ad verum gaudium non pervenitur nisi per justitiã & pacem.]

19. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur; & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.* Ut ad regnum Dei pervenire possimus, pacem Ecclesiæ, pacem Reipublicæ, pacem familiarum, pacem inter nos ipsos servare studeamus, etiam cum detrimento aliquo rerum temporalium, si aliter conservari caritas, & pax haberi non possit. Cum his etiam qui oderunt pacem, simus pacifici. Soli Dei filii regni cælestis heredes erunt. Illi verò tantum filii Dei, qui pacifici. „ Se-
„ ctatur pacem, ait Origenes, qui ea quibus pax constare potest, etiam cum
„ la-

[Studium pacis. — Origenes lib. 10. in Ep. ad Rom. p. 404.]

,, labore suo, cum damno, cum opprobrio quoque, & si ita necesse fit, etiam
,, cum periculo vitæ famæque custodit. Hic non solum pacem, verum ædifica-
,, tionem ad invicem servat. Ædificatur enim is qui viderit te non quæ tibi
,, soli, sed quæ aliis expediunt requirentem; & sic crescit ædificium ac tem-
,, plum Dei ex lapidibus vivis, & per constructionem caritatis assurgit.

Abstinentia à carnibus & vino laudabilis.

Tertullian. lib. 2. De cultu femin. cap. 9.

Epistola Ecclesiarũ Lugdun. & Vienn. ad Ecclesias Asiæ & Phrygiæ, apud Euseb. lib. 5. Histor. Eccles. cap. 3.

21. *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum.* Abstinentia enim ab utroque carnem subigit ut spiritui serviat, libidinis faces extinguit. Hinc primos inter Christianos plerique hujusmodi abstinentiam perpetuò servabant, ut corpus in officio continerent. *Numquid, non aliqui*, ait Tertullianus, *ipsam Dei creaturam sibi interdicunt, abstinentes vino & animalibus esculentis, quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adjacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoque castigatione Deo immolant?* Sed illi ipsi qui strictam adeo sibi indixerant abstinentiam, ejus severitatem tenebantur temperare, si fratribus occasio esset offensionis, perturbationis vel tristitiæ. *Alcibiades* unus ex Martyrum Lugdunensium numero, *durum & squalidum vivendi genus sectabatur: nullamque omnino cibum admittens, solo pane & aqua hactenus vesci consueverat: cumque in carcere positus eamdem vivendi rationem vellet retinere, Attalo post primum quod in amphiteathro confecerat certamen, revelatum est non rectè neque ordine facere Alcibiadem, qui & creaturis Dei minimè uteretur, & aliis exemplum scandali fieret. Paruit itaque Alcibiades, & cunctis deinceps cibis promiscuè uti cœpit, gratias agens Deo. Neque enim divina gratia eos præsentia sua destituerat: sed consultorem habebant Spiritum sanctum.*

Conscientia secundum fidem & legem Dei formata, primus Casuita est.

S. Bern. lib. De Præcepto & Dispensatione, cap. 14.

Hæc sententia, *Omne quod non est ex fide peccatum est*, & cæcam malitiam, & deceptam innocentiam complectitur.

Eccl. 32. 27.

1. Tim. 1. 19.

S. Greg. lib. 25. Moral. cap. 10.

23. *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Omne quod quis agit non persuasus id sibi licere, sed vel illicitum putans, vel dubitans utrum liceat, peccatum est. Conscientia nostra primus Casuita est, quem in dubiis consulere debemus; sed conscientia secundum fidem & legem Dei formata, cum scilicet veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Hunc frustra recentiorum Auctorum turba absolvit, quem interior ille doctor condemnat. In dubiis tutior pars sequenda & probabilior. minus probabilem ac minus tutam quisquis sequitur, Deum tentat, salutem suam periculo exponit. Contra conscientiam erroneam agere peccatum est. Errantis vel dubitantis conscientiæ dictamen sequi, nihilominus peccatum est. *Sine malo quocumque non erit decepta simplicitas. Cur, inquis? Numquid non ex fide? Prorsus ex fide, sed falsa; vel certe potius non ex fide, quia fides falsa, fides non est. Denique de fide vera, non falsa, puto dixisse Apostolum,* ,, Omne quod non est ex fide, peccatum est. *Non autem ex fide vera bonum creditur, quod malum est: est enim falsum. Peccatum igitur est. Utrumque igitur complectitur præsens capitulum,* ,, Omne quod non est ex fide peccatum est, *& cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam; quia quod a nesciente fit, & bonum prorsus condemnat intentio prava, & malum non penitus excusat recta. Sive itaque malum putes bonum quod fortè agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est, quia neutrum ex fide*, Conscientiæ igitur, fidei & divinæ legis inextincto lumine illustratæ, judicium in omni opere sequendum est, secundum illud Sapientis oraculum: *In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim observatio mandatorum.* His attende, in his ambula, *habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes* (inquit alibi Apostolus noster) *circa fidem naufragaverunt.* Ad quod naufragium infelix anima gradatim perducitur.... ,, Quidam, inquit S. Gregorius, idcirco Christianitatis vocatione
,, signantur, quia Christi nomine sublimiter exaltato, pene omnes jam videri
,, fideles aspiciunt; & pro eo quod hoc vocari alios cernunt; ipsi non videri fi-
,, deles erubescunt, sed esse negligunt quod dici gloriantur. Rem enim virtu-
,, tis

„ tis intimæ ad decorem sumunt visionis externæ: & qui ante supernum Judi- „ cem nudi conscientiæ infidelitate consistunt, ante humanos oculos professione „ sancta verbo tenus palliantur. Nonnulli autem fidem medullitus tenent, sed „ vivere fideliter nullatenus curant. Insequuntur enim moribus, quod creduli- „ tate venerantur. Quibus divino judicio sæpe contingit, ut per hoc quod ne- „ quiter vivunt, & illud perdant quod salubriter credunt. Incessanter namque „ se pravis actionibus polluunt, & super hoc vindictam justi judicii retribui pos- „ se diffidunt; & sæpe cum bene vivere negligunt, etiam persequente nullo us- „ que ad perfidiam dilabuntur. Nam qui imminere districtum judicium non „ credunt, qui inulte se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici fideles „ possunt? Fidem quippe perdidisse, est incorrectis malis operibus, digna sup- „ plicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera servare contem- „ nunt, etiam fidem perdunt, quam tenere videbantur. Super quos bene per „ Prophetam sub Jerusalem specie, inimicorum destruentium verba memo- „ rantur. *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Paulus quip- „ pe ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* „ Inimici ergo destruentes, usque ad fundamentum „ Jerusalem exinaniunt, quando perversi spiritus a corde fidelium destructo „ prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Si- „ cut enim supra fundamentum fabrica, sic super fidem opera construuntur. „ Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est everso bene vivendi opere, „ etiam robur fidei dissipasse.

Qui digna fidei opera facere contemnunt, sæpe fidem perdunt.

Psal. 136.

CAPUT XV.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. *Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.* Debemus fraternæ caritatis officio, nos qui perfectè scimus quid liceat, quid non liceat Christianis, & qui firmiores in fide sumus, imbecillitates eorum qui fide infirmi sunt, & adhuc rudes in nonnullis quæ ipsam Religionis & Fidei Christianæ sebstantiam non spectant, patienter ferre, & quantum possumus opitulari ut ad fidei perfectionem convaleant. Nec placere nobis ipsis debemus in fidei aut scientiæ nostræ lumine, seu de illo aut alio quovis bono quo aliis præcellere videamur, inaniter extolli, ita ut proximos propterea despiciamus, & eorum salutem negligamus. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.* Unusquisque vestrum proximo suo placere studeat, illi se accommodet; ejus & commoda procuret, & infirmitatibus succurat, ad verum ejus bonum procurandum, scilicet fidem, pietatem, & salutem. Quod dum fit à nobis, ædificatur ipse in templum sanctum Domino.

Infirmorum defectus sustinendi.

3. *Etenim Chrystus non sibi placuit.* Christus Dominus ac Magister noster sibi ipsi non indulsit, in suo bono non ita acquievit, ut aliorum salutem non curaret: *sed, sicut scriptum est;* ** Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.* Ex persona Christi scriptum est: Injuriæ, o Pater, tibi illatæ a Judæis, veritati doctrinæ tuæ contradicentibus, & opera tua potestate facta dæmoni per execrandam blasphemiam tribuentibus: quin etiam totius generis humani peccata, quibus nomen tuum blasphematur & lex sancta contemnitur, ceci- *Psal. 68. 10.*

ceciderunt ſuper me tamquam in hircum emiſſarium, victimam a te deſtinatam ad illa expianda. Pro illis ut juſtitiæ tuæ ſatisfacerem, mortem ſubii, exolvens quæ non rapui.

Scripturæ ſacræ utilitas ad conſolationem noſtram, & ſpei noſtræ confirmationem.

4. *Quæcumque enim ſcripta ſunt*, in Lege, Prophetis, & Pſalmis, in omnibus Scripturæ ſacræ libris, *ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*: figuræ ſunt rerum Chriſto aut membris ejus eventurarum, & litteris mandata ſunt ad noſtram inſtitutionem ſeu in fide ſeu in moribus. *Ut per patientiam, & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus*. Ut exhibentes in adverſis patientiam, ad quam nos Scripturæ exhortantur, & ex iiſdem Scripturis conſolationem haurientes, ſpem firmam æternorum bonorum quæ in iis a Deo promittuntur, concipiamus, & in ea roboremus. Confer cum II. ad Timoth. 3. 16. *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.*

5. 6. 7. *Deus autem patientiæ & ſolatii, det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Jeſum Chriſtum*. Deus patientiæ & conſolationis auctor, a quo eſt omne donum optimum, det vobis mutuam concordiam & benevolentiam, ſecundum doctrinam & exemplum Chriſti Jeſu. Hæc verba, *ſecundum Jeſum Chriſtum*, excludunt conſenſionem in doctrina falſa, qualis erat, Juſtificari hominem ex operibus Legis: Cibos aliquos eſſe immundos, &c. *Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti*, ut quaſi anima una & cor unum effecti per fidei & caritatis conſenſum, una oris confeſſione, quæ ex fidei unitate procedit, colatis & laudetis Deum omnium Creatorem, & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem nos ſibi in filios adoptavit. *Propter quod ſuſcepite invicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei*. Quæ cum ita ſe habeant, vos ipſos mutuo caritatis affectu excipite, juvate, ſuſtinete, ſicut & Chriſtus vos, tam Judæos, quam Gentes aſſumpſit in curam protectionemque ſuam, ad Evangelium ſuum vocavit, ut fratres complexus eſt, ut membra ſibi ſociavit & conjunxit, ad Dei gloriam & honorem promovendum.

8. *Dico enim Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum*. Chriſtum Jeſum vos ſuſcepiſſe, qui congregati eſtis in unitatem fidei tam ex Judæis, quam ex Gentibus, compertum eſt: nam quod Judæos circumciſos ſpectat, illis ſe ipſum exhibuit in propria perſona diſpenſatorem, miniſtrum & prædicatorem Evangelii, ut veracitas Dei comprobaretur adimplendo promiſſiones eorum Patribus factas de Meſſia mittendo: quas promiſſiones tametſi merè gratuitas, præſtare Deum oportuit ex juſtitia quam ſibi ipſi, non hominibus debebat.

9. 10. 11. 12. *Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum*. Gentes autem quod attinet, Deum glorificare, & laudibus ac gratiarum actione celebrare debent, quod eas miſericorditer per Chriſtum vocare dignatus ſit, quamvis hanc illis miſericordiam non promiſiſſet, Tantò major erga Gentes Dei miſericordia, quantò minùs exſpectata. Verumtamen licet Gentibus promiſſa non fuerit vocatio ad fidem Chriſti, non improviſo accidit, cum prænuntiata fuerit oraculis Prophetarum: *Sicut ſcriptum eſt*, * ex perſona Chriſti: *Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo*. Per Eccleſiam Gentium, ore & animo uno te laudantium & Miſericordiæ tuæ gratias perennes agentium ob ſuam vocationem & converſionem, tibi gratias agam & in ipſis ut caput, & pro ipſis ut ſacerdos; nomenque tuum jugiter celebrabo. *Et iterum dicit* (Scriptura) * *Lætamini Gentes cum plebe ejus*. Gentes, quæ alienæ eratis a converſatione

Pſal. 17. 50.

Deuteron. 32. 43. *ſecundum Verſionem LXX. & Iſai.* 66. 10. ſecundum ſenſum, non iiſdem verbis.

tione Israel, & sine Deo in hoc mundo, hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, simul cum Judæis ad Christum conversis exultate, quia ex æquo facti estis populus Dei, & beneficiorum Christi participes. *Et iterum* *: *Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi*: ob magnam ejus misericordiam, qua vos per Jesum Christum redemit, & de tenebris infidelitatis vocavit ad lumen Evangelii sui. *Et rursus Isaias dicit: Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt*. Ex radice Jesse, id est ex familia David, exurget surculus, sive soboles, Christus scilicet, ut Gentibus imperet. In altum erigetur instar vexilli ad quod Gentes illum pro Rege agnoscentes, undique confluant, illum ut salutis auctorem suæ deprecabuntur, & in eum ut verorum bonorum largitorem ac dominum sperabunt, & cœlestis gloriæ hereditatem ab eo exspectabunt. Confer cum Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio Gentium*. Hanc Prophetiam confirmat Isaias, & Christum ex Jesse & David secundum carnem genus ducere, & Gentibus dominari, & Gentes in eum credere declarat. *Digna verò lacrymis Judæorum est stupiditas, qui Prophetiam hanc affingunt Zorobabeli, qui neque Judæis omnibus præfuit, sed paucis quibusdam, Gentibus autem nullo modo*. Nec minus deflenda Hugonis Grotii, viri alioquin eruditi, temeritas, qui hoc Isaiæ vaticinium ad Ezechiam detorquet, qui nec Gentibus imperavit, nec in eum Gentes speraverunt. Præterea ibidem scripsit Isaias, *Et egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet*. Nondum igitur egressa erat virga hæc, nec flos ille ascenderat, cum hæc vaticinia ederentur. At jam natus erat Ezechias: quippe hæc Achazo regnante scripta esse, septimum caput ostendit. Regnavit autem Achaz annos sexdecim: cui cum successit Ezechias annum agebat vigesimum-quintum. Ergò jam in vivis erat Ezechias. Unde efficitur hoc Isaiæ vaticinium ad illum perperam deflecti. Sed & S. Paulus id intelligendum de Iesu Christo docet. Denique SS. Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. Commentar. in Isaiam, Theodoretus, aliique Patres hoc Vaticinium in Christo Iesu adimpletum fuisse testantur.

Psal. 117. 1.

Isai. 11. 10. *secundum LXX.* ubi Vulgata nostra habet: *In die illa, radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur.*

Theodoret. in Isai.

Grotius refellitur.

13. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti*. Deus autem auctor & objectum spei nostræ repleat vos perfecto & cumulato gaudio, & pace tum interna cum Deo, tum externa cum fratribus, in fide quam suscepistis: ut spes vestra magis ac magis augeatur per virtutem & efficacem operationem Spiritus sancti. Vel, Ut proficiatis de bono in melius, non solum in spe, sed etiam in caritate, quæ dicitur virtus Spiritus sancti, quia in cordibus nostris diffunditur per Spiritum sanctum.

14. *Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere*. Persuasum habeo, & libenter credo quæ de vobis audio bona scilicet vos, plerosque, plenos esse, bonitate, caritate, & rerum omnium ad scientiam salutis pertinentium cognitione instructos, ita ut vos mutuò admonere possitis, etiamsi ego vos non admonerem de officiis hominis Christiani.

15. 16. *Audacius autem scripsi vobis, Fratres, ex parte, tamquam, in memoriam vos reducens: propter gratiam quæ data est mihi a Deo*. Verumtamen paulò liberius & confidentius scripsi vobis, non ut docerem vos quasi ignaros, vel ut reprehenderem quasi immorigeros: sed potius ut vobis in memoriam revocarem ea quæ probè nostris. Hac autem vos commonefaciendi libertate usus sum ut Apostolico muneri satisfacerem, ad quod divina gratia sum vocatus: *Ut sim Minister Christi Jesu in Gentibus*: ut sim publicus sacrorum Minister, seu Sacerdos, ad Gentes præcipuè docendas a Christo Jesu electus, Græcus Textus

λειτουργὸν habet, non διάκονον. *Sanctificans Evangelium Dei*: Evangelii Ministerio velut Sacerdotio fungens. Vel, *Consecrans Evangelium Dei*. Sermo methaphoricus est, & ad veteris Sacerdotii functiones alludit: *Ut fiat oblatio Gentium accepta*: ut Gentes ministerio prædicationis meæ ad Christum convertendæ ac Deo in sacrificium offerendæ, sint victima ipsi accepta, *& sanctificata in Spiritu sancto*, utpote sanctificata per Spiritum sanctum. Alludit ad ritum veteris Testamenti, quo hostiæ Deo offerendæ sanctificationibus quibusdam externis præparabantur ac mundabantur. Ita significat Gentes prius immundas, per fidem, operante Spiritu sancto mundatas & sanctificatas a se offerri Deo.

17. 18. 19. *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum*. Est igitur unde glorier in rebus Dei, est unde exultem de fructu prædicationis laborumque meorum evangelicorum apud Gentes, non quasi virtute mea ista efficiam, sed per Jesum Christum, cujus sum Apostolus: cujus sola gratia, non Prædicatorum sermonibus, cor jugo fidei subditur. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo, & factis*: Absit ut inanis gloriæ studio aliquid commemorem, quod per me Christus non effecerit ut Gentes ad obedientiam fidei adducerentur, verbo & operibus: *In virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti*; & per virtutem miraculorum & prodigiorum, per charismata Spiritus sancti, cujus potenti & efficaci in cordibus operatione hæc ad hominum conversionem proficiunt. *Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illiricum repleverim Evangelium Christi*. Adeò ut Evangelium propagaverim, & multo quidem cum fructu, ab Ierusalem usque in Illyricum, per circumjacentes regiones, scilicet Antiochiam, Græciam, Cyprum, Asiam, Phrygiam, Galatiam, Macedoniam.

20 21. *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem* Magno autem studio conatus sum Evangelium annuntiare in iis locis, ad quæ nondum ejus prædicatio pervenerat, ne super fundamentum ab alio positum doctrinam Christi ædificarem. Apostolici enim muneris est novas Ecclesias fundare. *Sed sicut scriptum est*, * implere studui prædicando verba illa Isaiæ Prophetæ; *Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent*. Gentibus quæ nullam Christi notitiam habuerunt, utpote oraculis Prophætarum destitutæ, dabitur ut eum videant per fidem, Apostolis prædicantibus: & ut intelligant, id est mentis assensu recipiant eum per fidem, qui nihil de eo audierant.

Isai. 52, 15. secundum Versionem LXX. Interp.

22. 23. 24. *Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc*. Sacra illa functione Evangelii prædicandi apud eos quibus hactenus non est annuntiatum; ita distentus fui usque in præsens, ut venire ad vos nondum potuerim. Hæc verba, *& prohibitus sum usque adhuc*, majoris explicationis gratia ab Interprete Vulgato addita sunt, quibus nihil respondet in Græco Textu: nec illa agnoscunt S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus; *Nunc verò ulterius locum non habens in his regionibus* Græciæ, in quo oporteat me prædicare Evangelium, & novas Ecclesias fundare, *cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis*; cum aliunde summo tenear jampridem veniendi ad vos desiderio. *Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero*. Quandocumque iter in Hispaniam aggrediar, spero fore ut per Italiam transiens vos invisam, & ab aliquibus vestrum benevolis comitibus in illam regionem ducar, postquam vestra præsentia & conversatione aliquandiu fruitus fuero. An verò S. Paulus susceptum de Hispanico itinere consilium executioni mandaverit, quæstio est ad Historiam Ecclesiasticam pertinens. Vide-sis Dissertationes nostras in Historiam Ecclesiasticam Sæculi 1. Ut ut est, verba S. Pauli innuebant ejus pro-

propositum, non futurum eventum, qui erat ei incertus (inquit S. Thomas) sed tamen S. Paulum non minus fuisse in Hispaniam quam Romam, alibi fatetur Angelicus Doctor. *S. Thomas hic Lect. 3. & in 2. Cor. 11. Lect. 5.*

25. 26. 27. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.* Nunc accinctus sum ad Hierosolymitanum iter, occupatus in ministerio colligendæ, perferendæ & erogandæ pecuniæ Christianis, qui Hierosolymis commorantur. *Probaverunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.* Placuit Ecclesiis Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid de suis facultatibus ad sublevandam inopiam pauperum Christianorum, qui Hierosolymis degunt. *Placuit enim eis*, summa (inquam) animi devotione id fecerunt Macedones & Achæi Christiani: *& debitores sunt eorum*: & revera debitores sunt Hierosolymitanorum pauperum, non solum debito caritatis, verum etiam debito quodam justitiæ. *Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & incarnalibus ministrare illis.* Illorum Patriarchæ patres sunt: „ illis promissiones factæ: illorum Prophetæ bona communia prædixerunt: ex „ illis, quantum ad humanam naturam attinet, Christus Dominus est. Ex illis *Theodoret.* „ Apostoli orbis terrarum præcones: per illos distributa sunt dona Spiritus. „ Æquum est igitur ut qui majora acceperunt, sint minorum participes: Et ideo „ pecuniarum distributionem superius quidem *societatem*, inferius autem *ministerium* appellavit; societate quidem retributionem, ministerio autem tributum quod debeatur subindicans. Hinc S. Thomas, colligit non solum Prædi- *S. Thomas, Lect. 3.* „ catoribus, sed & Societatibus Ecclesiasticis vel Religiosis, a quibus mittuntur, „ subsidia temporalia deberi.

28. 29. *Hoc igitur cum consummavero, & assignavero* seu reddidero eis fructum hunc fidei caritatisque Ecclesiarum prædictarum, necnon apostolici ministerii mei, *per vos*, id est per vestras terras, *proficiscar in* Hispaniam. Obsignandi *Theodoretus* verbo Apostolus utitur, quasi dicat, *Per manus sanctorum dextra Dei qua missa unt offerent, illa autem hac intacta & inviolata servabit.* Verba sunt Theodoreti *Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.* Certa fiducia persuasum habeo, quod meus ad vos adventus, meaque apud vos prædicatio & conversatio, abundantem benedictionem Evangelii Christi vobis procurabit, scilicet pleniorem Mysteriorum ejus cognitionem, perfectiorem Evangelicæ doctrinæ intelligentiam, amorem, consolationem, gratiam, fructumque spiritualem.

30. 31. 32. 33. *Obsecro ergo vos, Fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum*, cujus legatione ad vos fungor, *& per caritatem sancti Spiritus*, per caritatem qua Spiritus sanctus animos nostros devinxit, *ut adjuvetis me orationibus vestris pro me ad Deum.* Secundum Textum Græcum vimque verbi συναγωνίσασθαι *ut mecum certetis* precibus vestris pro me ad Deum. Preces scilicet certamen quoddam sunt, cujus figuram gessit certamen Jacob cum Angelo. *Ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæa*, a Judæis pertinaciter resistentibus Evangelio, & ejus Prædicatores persequentibus. Ab illis enim grave periculum imminere prospiciebat Apostolus. *Et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis.* Ut eleemosina quam procuravi, collegi, & perfero Hierosolymam, accepta sit & grata illius Ecclesiæ Fidelibus: ut ad illorum manus salva perveniat, nec propter personam meam illis displiceat, quibus persuadere conantur hostes Evangelii me adversarium esse Mosis: ut denique Judæi qui in Christum credunt, vocatos ex Gentibus sincere diligant, illorum beneficentia sublevati & recreati, *Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem* Dei, *& refrigerer vobiscum.* Ita fiet ut veniam ad vos lætus & boni operis successu, & vestro conspectu, volente & bene juvante Deo: & mutua consolatione recreemur: ego quidem videns profectum ve-

strum; vos autem Christum per me loquentem audientes. *Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen*. Deum pacis auctorem precor ut vobis adsit, faveat, opituletur, ut sedatis contentionibus pacem inter vos mutuò conservetis. Fiat.

CAPUT XV.

SENSUS MORALIS.

Aliorum infirmitates sustinere, necessarium vitæ Christianæ officium est.

S. Thomas

Galat. 6. 2.

1. 2. D*Ebemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere*. Sicut enim in materiali ædificio eliguntur aliqua firmiora ad sustinendum totum ædificii pondus, scilicet fundamenta & columnæ: ita in spirituali Ecclesiæ ædificio, cujus Christus est artifex, non solum eliguntur, sed ejus gratia efficiuntur aliqui firmiores, ut sustineant pondus aliorum. Sustinent autem firmiores imbecillitates infirmorum, cum eorum defectus patienter ferunt, nec eis imprudenter contradicunt, cum eorum scandalum vitare student, cum eos opportunitate data docent, sublevant, & confirmant, *Alter alterius onera portate*, (ait alibi Apostolus noster) *& sic adimplebitis legem Christi*. Metaphora sumpta est ab itinerum sociis, quorum validiores minus validos parte sarcinarum levant. In præsenti vita quasi in via sumus qua ad patriam una pergimus, Firmiores ergo infirmos & imbecilles parte onerum suorum levare debent, caritate, patientia, benignitate. Si Deus sublevari jubet inimici jumentum in via, quantò magis infirmum fratrem? *Debemus autem*, ait Apostolus. *Debemus, non donamus*. „ Non simplex consilium, sed præceptum est... Firmus factus „ es: Deo gratias age qui talem te fecit. Tunc autem rependes, cum infirmi„ tatem ægroti correxeris. Ut porrò istud Christianæ vitæ tam necessarium offi„ cium impleamus, oportet *non nobis placere*, ita ut illud semper impleri velimus quod nobis placet, sed condescendere voluntati aliorum, ut lubenter faciamus quæ aliis placent, & quæ eis sunt utilia. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo*, ait alibi Apostolus noster, *non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. Propterea hic addit: *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem*. Ab omnibus id officii exigit Deus: *Unusquisque vestrum*. Aliud est omnibus complacendi studium quod mundus inspirat: aliud quod Dei Spiritus imperat. Prior illa complacentia tendit ad perditionem proximi, cui blanditur in malo: posterior tendit ad ejus curationem, dum infirmitates ejus sustinens illum ædificat in bono. Non in omnibus indulgere & accomodare nos proximo debemus, fed in iis per quæ fieri melior potest. Nec adeò fovenda infirmitas, ut in pertinaciæ morbum pene insanabilem degeneret. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem*.

Exod. 23. 5.

S. Chrys. Hom. 27.

S. Thomas, Lect. 1.

1. Cor. 10. 33.

3. *Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me*. Exemplum Christi suprema lex esto caritatis, indulgentiæ, patientiæ & benignitatis erga proximum. Christus peccata nostra, infirmitates nostras, pœnas nobis deditas portavit in corpore suo super crucem: & nos infirmitates fratrum sustinere recusamus. Christus non quæsivit sibi dulcia, non suis commodis, non suæ quieti, non suæ servivit voluntati: sed sui quasi oblitus, se totum devovit voluntati & gloriæ Patris, nostræque saluti, cujus causa nec vitæ pepercit suæ: & nos superbia tumidi, amore proprio pleni, commoda nostra unicè quærimus, voluntati ac voluptati nostræ unicè servimus, fra-

fratrum imbecillitates ferre nolumus. *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*. „ Quod si Christus portat infirmitates nostras, & Deus patienter fert delicta nostra, quomodo & nos eorum qui paulò infirmiores videntur, nequaquam delicta & negligentias toleramus? Hoc Christum avertere est ab hoc affectu, ne portare velit infirmitates nostras, ait Origenes. Nemo enim ita perfectus est, qui apud Deum in aliquo non inveniatur infirmus, & portetur a Cristo: & ideo magis in hoc docet itidem compati invicem, & condolere, ut alibi ait Apostolus; *Supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut Dominus donavit vobis, ita & vos*. Hoc autem non idcirco præcipit ut delinquentes nutriat, & indulgentia largiore infirmantes dissolvat, sed sciens quoniam si portetur infirmus, aut erubescit diutius portari, & corrigit vitium delinguendi: aut si emendare se non valet, erit certè fructus iste portantis eum, si non proficit in pejus nec deterior efficitur.

Isai. 53. 4.

Origenes lib. 10. in hanc Epist.

Coloss. 3. 13.

4. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus*. Scriptura scacra ad omnium hominum, cujuscumque status & conditionis sint, a Spiritu sancto dictata est; ejus igitur lectio a nemine negligenda est: sed interest ut secundum Ecclesiæ Regulas, secundum Pastorum & sapientium Directo rum consilium legatur cum pietate, docilitate, & humilitate. „ *Quicquid est in Scripturis illis, altum & divinum est inest omnino veritas, & reficiendis instaurandisque animis accommodatissima disciplina; & planè ita modificata, ut nemo inde haurire non possit quod sibi satis est, si modò ad hauriendum devotè ac piè, ut vera Religio poscit, accedat*. Sancta Scriptura ea quæ aperta continet, quasi amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidiantur, eadem rursus operta desiderantur, desiderata quodammodo renovantur, renovata suaviter intimantur. *His salubriter & parva corriguntur, & parva nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando nescit esse saluberrimam, vel odit ægrotando medicinam*. Nihil conducibilius est Scripturæ sacræ lectione ad animum Christiana patientia roborandum in tentationibus & rebus adversis, nihil ad spem nutriendam efficacius. Harum virtutum altera alteram parit, patientia spem, spes patientiam: utraque verò ex Scripturis nascitur. Consolationes humanas, quæ vim sanandi & roborandi animi non habent, sed ipsum inani & plerumque noxia lætitia perfundunt, ne quæramus, sed consolationem verbi Dei & promissionum divinarum. *Ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus*. Si igitur ad consolationem nostram sacra Scriptura præparata est, tantò magis eam debemus legere; quantò magis nos conspicimus sub tribulationum fasce lassari.

Sacræ Scripturæ lectio saluberrima.

S. August. lib. De utilitate credendi, cap. 6.

Idem Epist. 137. alias 3. ad Volusianum.

S. Gregorius, Epist. 37. ad Natalem Salonitanum Episcopum.

5. 6. *Deus autem patientiæ & solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum: ut unanimes uno ore honorificetis Deum*. Quamvis Scriptura sacra ad patientiam nos instituat, ad spem excitet, ad concordiam hortetur: has tamen virtutes solus Deus omnipotenti gratiæ suæ virtute in nobis operari potest. Quapropter orandus est *Deus patientiæ, Deus spei, Deus pacis*, ut patientiam, spem, & veram pacem atque concordiam cum proximis in nobis creet, nobisque donet omnia facere & sustinere, quæ ad mutuam concordiam prodesse possunt, *secundum Jesum Christum*; ita ut neque infirmus judicet firmiorem, nec firmior & doctior spernat infirmum: ut idem sentiamus omnes in

Concordia & unanimitas Christiana.

iis quæ Christus docuit, & Spiritus sanctus in Scriptura sacra & Traditione revelavit Ecclesiæ, & per Ecclesiam Catholicam, Apostolicam, Romanam docet, quæ est columna, firmamentum, & magistra veritatis. Concordia enim in iis quæ fidei & doctrinæ Catholicæ, quæ Christianæ pietati, quæ unitati, paci, & ordini Ecclesiæ vel Reipublicæ adversantur, non est *secundum Jesum Christum*. Ita fiet ut sacrificium laudis Deo acceptissimum, uno corde unoque ore offeramus, in unitate fidei & caritatis Deum unum colentes, glorificantes, & imitari studentes. *Pacificos & concordes atque unanimes esse in domo sua Deus præcipit: & quales nos fecit secunda nativitate, tales vult renatos perseverare, ut qui filii Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus; & quibus spiritus unus est, unus sit & animus & sensus. Sic nec sacrificium Deus recepit dissidentis, & ab altari revertentem prius fratri reconciliari jubet, ut pacificis precibus & Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo malus est pax nostra: & fraterna concordia, & de unitate Patris & Filii & Spiritus sancti plebs adunata.*

S. Cyprianus De Oratione Dominica.

Christus exemplar condescensus, indulgentiæ, & caritatis nostræ erga proximum.

7. *Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.* Incomprehensibilis condescensus, indulgentia, & misericordia, qua Filius Dei & naturam nostram & infirmitates suscepit, personæque suæ per Incarnationem inseruit, ad unitatem Religionis constituendam in unitate Corporis Mystici, quod caput est & membra, unus Christus, in unitate ejusdem Spiritus, exemplar est condescensus, indulgentiæ, caritatis, qua proximis conjungi & colligari debemus ut unum in Christo cum illis effecti. In illo *Magisterium & adjutorium* habemus *ad capessendam æternam salutem*. Respiciamus igitur ad exemplar quod nobis monstratum est. Fratres suscipiamus, diligamus, sustineamus, juvemus, sicut Christus nos dilexit, suscepit, sustinet, adjuvat ad salutem. Christus Jesus Judæos & Gentiles suscepit; Judæos, qui amici ejus censebantur; & populus ejus electus erant; Gentiles, qui inimici propter idololatriam cui serviebant. Suscipiamus igitur, diligamus, sustineamus, juvemus non solum amicos, sed etiam inimicos nostros, exemplo Christi. Judæos & Gentiles Christus suscepit *in honorem Dei*: amicis & inimicis nostris conjuncti simus ob solam gloriam Christi & Patris ejus æterni. Christus nos suscepit ut media nobis conferret ad salutem nostram necessaria: proximos igitur diligamus, suscipiamus, juvemus ad salutem æternam consequendam. Injuriæ quas Deo intuleramus, Filium ejus non deterruerunt a naturæ nostræ susceptione, nec ejus in nos beneficentiam impediverunt: nec igitur injuriæ a proximis nobis illatæ impedire debent nostram erga illos caritatem & beneficentiam. Illorum infirmitates & defectus compatiente caritate sustineamus, sicut Christus nostras imbecillitates, nostraque vitia sustinuit. *Suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei*. Ex hoc potissima gloria Deo accedit quod unum per caritatem sumus, unitatem pro viribus nostris imitati, quam Deus ut perfectius constitueret atque consecraret, Deum & hominem unam in Christo personam esse voluit. Itaque si quando tui gratia nonnihil dolens a fratre dissentis, animo perpendens quod iram dimittens Dominum tuum glorificas: etsi non propter fratrem, propter hoc ipsum reconciliare, immo propter hoc præcipuè. Nam & Christus ait Patri: *Rogo ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia tu me misisti*. Coaptemus itaque nos ipsos invicem, nec unitatem a Christo consecratam & imperatam violemus. „ Quod si quis abs te seipsum avellere cupiat; cave, quantum in „ te est, ne ab ipso avellaris. Neque frigidum istud & imbecilli animi verbum „ proferas: Si me dilexerit, diligam; si me dexter quoque non dilexerit ocu„ lus, effodiam illum. Satanica sunt ista, publicanorumque & Gentilium pusil„ lanimitati convenientia. Tu verò cum sis ad potiorem civitatem & conversa„ tionem vocatus, & in ipsum cœlum inscriptus, majoribus quoque legibus „ ob-

S. Aug. Epist. 137. alias 3. ad Volusianum.

S. Chrysost. Hom. 27. in hanc Epist.

Joan. 17. 21.

„ obnoxius es. Ne dicas itaque talia, sed si quando amare te noluerit, tum
„ majorem etiam dilectionem ostendito, ut ipsum attrahas: membrum sit
„ quidem est. Membrum verò si necessitate quapiam a reliquo fuerit corpore
„ abscindendum, nihil non molimur, quo illud uniamus, interim, ita ut
„ numquam majorem curam impendamus. Ita demum faciendum. Nam tum
„ demum major expectanda tibi merces est, quando diligere recusantem attra-
„ xeris. Qui enim dilectus diligit, mercedem tibi eo ipso jam reddidit: Qui
„ verò dilectus non diligit, Deum pro se ipso debitorem tibi constituit. Præ-
„ terea, si te dilexerit, non multa cura opus habebit: si verò non dilexerit,
„ tum potissimum tua cura juvandus erit. Causam itaque curæ ac diligentiæ ne
„ causam facias socordiæ ac negligentiæ, neque dicas: Quoniam morbo laborat,
„ ideo ipsum negligam. Morbus siquidem est ista dilectionis frigiditas. Tu ve-
„ rò quod frigidum est calefacito: *Propter quod suscipite invicem, sicut & Chri-
„ stus suscepit vos in honorem Dei*. Aversaris hominem fidelem, quem Christus,
„ cum infidelis adhuc esset, non est aversatus? Quid dico, non est aversatus?
„ Ita quippe illum adhuc inimicum & turpem dilexit, ut mortuus etiam pro
„ illo sit, Deinde ipse illum quidem adeo fortiter ac talem dilexit; tu verò for-
„ mosum jam & admiratione dignum, membrumque Christi, immò dominicum
„ corpus factum contemnis atque aversaris? *Caput habet ipsum Christum, & men-
„ sam, & vestimentum, & vitam, & lumen, & sponsum. Nam omnia illi Chri-
„ stus est; & audes dicere, Aversor illum?*

8. *Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum*. Christus Jesus per se ipsum Judæis Evangelium prædicavit. Summus hic Judaicæ gentis honos, quòd Filius Dei homo factus ipsorum Apostolus & Evangelista fuerit: sed honor ille in judicium & damnationem vertitur iis qui illius beneficiis abusi sunt, & incredulitate sua, ipsiusque Christi persecutione & occisione sese indignos æternæ vitæ præstiterunt. Verùm non minùs rei sunt Christiani, qui regulis Evangelii non obediunt; & ipsi enim Christum Jesum spernunt in Evangelio quotidie ipsos docentem, ipsosque ad viam salutis invitantem, non triennio dumtaxat ut Judæos, sed toto vitæ nostræ tempore; non jam mortalem, quod propter nos esse dignatus est, sed gloriosum & immortalem. Væ Judæis qui Christum spreverunt, persecuti sunt, & crucifixerunt! Væ Christianis, qui illius Evangelio pravis moribus contradicunt, & qui illum in cordibus suis iterum crucifigunt!

9. *Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo*. Dei misericordiam celebremus, qui nos ex Gentibus ad Evangelii lumen gratiamque vocavit. Gratias agamus Christo Jesu Domino nostro, qui nos Patri suo reconciliavit, cùm adhuc inimici essemus. Verùm sicut olim Iudæi ad fidem per Apostolos conversi, videntes Spiritum sanctum in Gentiles credentes effusum antequam baptismo initiati essent, Deum laudarunt, sed non sine formidine: ita cùm infideles ad fidem converti videmus vel audimus, aut peccatores ad pœnitentiam, Deum laudemus cum tremore, ne forte occulto judicio nos deserat, gratiàmque nobis datam ad alios transferat, propter peccata nostra & horrendum ingrati animi vitium. „ Idcirco, inquit S. Gregorius, conversis Gentibus, ab Hebræis jam fi-
„ delibus formidolosa laudatio prodiit: quia juste Judæa repulsa est, dum piè
„ est Gentilitas vocata; & damna suæ repulsionis timuit, dum lucra alienæ vocationis vidit. *Unde nos quoque quotidie, dum iniquos quosque ad inopinatam vitæ celsitudinem provehi repente conspicimus sub occultis Dei judiciis timendo gaudemus, ne per occulta judicia quosdam Deus, qui digni putantur, deserat, qui per hæc ad se eos, qui indigni æstimantur, vocat*.

S. Gregorius lib. 37. Moral. cap. 26.

14. *Cer-*

Monitorum Christianorum dotes.

14. *Certus sum autem, Fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.* Cùm in multis offendamus omnes, oportet ut nos invicem moneamus. Nam *Unicuique mandavit Deus de proximo suo.* (Eccl. 17.12.) Nemo autem hoc officio, ut par est, fungi potest, nisi persuasus sit qui monetur, eum non ex odio, vel ira, vel terricæ (S. Thomas.) indolis & ad murmurationem propensæ impetu, sed ex dilectione monere. Unde Psalmista ait: *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me.* (Psal. 140.5.) Hinc viro induto lineis in Visione Ezechielis à Deo dictum est; *Imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter Cherubim:* (Ezech. 10. 3.) quod symbolum est caritatis. Ideo Apostolus noster Christianos Romanos *plenos* esse *dilectione* scribit, ut se mutuò monere possint; qui & alibi ait: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* (Galat. 6.1.) Secundò, Christiano monitori necessaria est scientia veritatis: quidam enim zelo Dei, sed non secundùm scientiam, alios admonent & corripiunt. Ideo addit Apostolus noster, *repleti omni scientia, ut possitis alterutrum monere.* Quamvis autem hæ duæ dotes necessariæ sint omnibus qui alios admonent & corripiunt, scilicet caritas & scientia earum saltem rerum seu officiorum de quibus alios monent & instruunt:

Plenitudo scientiæ & caritatis Pastoribus & Rectoribus animarum necessaria.

Pastoribus præsertim, Concionatoribus, & Moderatoribus conscientiarum necessario est plenitudo quædam caritatis & scientiæ. Plenitudo caritatis, ut difficultates superent, & fastidia in sui muneris functionibus occurrentia: plenitudo scientiæ, ut omnis status & conditionis homines docere & admonere utiliter valeant, ad eorum salutem promovendam. Repleti igitur esse debent *omni scientia* divina & humana, veteris & novæ Legis, Sacrorum Canonum, Legum etiam civilium ex parte, Disciplinæ Ecclesiasticæ, Dogmaticæ Moralisque Theologiæ, ut Nobiles & Plebeios, Magistratus & Milites, mercatores, & artifices, Ecclesiasticos Regularesque Viros, conjuges & virgines de sui status officiis admonere, & ad salutem æternam dirigere possint. „ Non una eademque exhortatio cunctis congruit: quia nec cunctos par morum qualitas adstringit. Sæpe „ namque aliis officiunt, quæ aliis prosunt. Quia & plerumque herbæ quæ „ hæc animalia nutriunt, alia occidunt: & medicamentum quod hunc morbum „ imminuit, alteri vires jungit: & panis qui vitam fortium roborat, parvu„lorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo Docto„rum, ut & ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte „ numquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi (ut ita „ dixerim) quædam in cithara tensiones stratæ chordarum, quas tangendi ar„tifex, ut non sibimetipsi dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat? Et „ idcirco chordæ consonam modulationem reddunt: quia uno quidem plectro, „ sed non uno impulsu feriuntur. Unde & Doctor quisque, ut in una cunctos „ virtute caritatis ædificet, ex una doctrina, non una eademque exhortatione „ tangere corda audientium debet. (*S.Gregorius in Cura Pastorali, 3. Partis initio.*)

15. *Audacius autem scripsi vobis, Fratres, ex parte: tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quæ data est mihi.* Pastores ministerium suum sancta & apostolica libertate honorare debent in emendatione vitiorum, in instructione, admonitione & reprehensione hominum curæ suæ a Deo commissorum: singulari humanitate, comitate, & prudentia illorum animos tractare, & monitiones reprehensionesque temperare ac mitigare, ut illis prosint ad salutem. Hoc egregiè præstitit Apostolus noster ad Pastorum omnium exemplum. *Audacius autem scripsi vobis ex parte.* „ Vide humilitatem Pauli, vide sapien„tiam, quomodo & profundam fecerit incisionem, & postquam quæ voluit „ correxit, multo rursus utatur remedio. Ita se gessit ad Hebræos, ad Corin„thios ad Galatas scribens. Ad Hebræos: *Confidimus autem de vobis, dilectissi„mi,* (*S. Joan. Chrys. Homil. 29. in hanc Ep.* *Heb.6. 9.*)

„ *simi, meliora, & viciniora saluti : tametsi ita loquimur*. Ad Corinthios: *Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis*. „ Ad Galatas : *Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis* Sic passim in aliis Epistolis : hic autem plus etiam quàm alibi. Erant siquidem Romani nobiliores & celebriores ob Urbis imperatricis dignitatem. Unde oportebat tumidam illorum mentem sedare, non solum stringendo, sed & remittendo. *Audacius*, inquit, *scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens*. De throno Doctoris descendens, tamquam cum fratribus, amicis, & æqualibus loquitur; id quod potissimum Doctoris & Pastoris est, nimirum sermonem secundum auditorum captum & spiritualem utilitatem variè temperare. Ideo cum dixisset Apostolus, *Audacius scripsi vobis, & ex parte, & veluti submonefaciens vos*, addit ad sermonem majori humilitate temperandum, *Propter gratiam quæ data est mihi à Deo*. „ Quasi dicat : Honorem hunc ab illo non rapui, neque in Apostolicam dignitatem ac ministerium prorupi non vocatus : sed Deus ita mandavit, idque ex gratia, non ex meis meritis. Nolite igitur exasperari. Non enim in vos exsurgo. Deus est qui hoc præcepit. Ejus legatione fungor, mandata ejus prætergredi non possum, rationem illi redditurus demandati mihi, (quæ mera ejus & maxima gratia est) Apostolici muneris.

1. Cor. 1. 2.

Galat. 5. 10.

16. 17. 18. 20. *Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus : sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto*. Prædicatoris Evangelici munus, gratia est : Nemo igitur illud sine vocatione suscipiat : a Deo vocatus, & ab Episcopis missus; nihil suis meritis tribuat, sed gratias agat Deo, novumque gratiæ adjutorium, novum lumen, ferventiorem caritatem, zelum salutis Animarum, humilitatem, orationis spiritum, virtutes omnes ad ædificationem populi Christiani necessarias à Deo supplex postulet. Prædicationis Evangelicæ munus ministerium est : *Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus* ..... Summa igitur fide & humilitate est exercendum. Functio sacra est & Sacerdotalis : in hoc igitur incumbere debet Concionator ut auditores præparet atque sanctificet, ut Spiritum sanctum super illos invocet, ut illos suis lachrymis, sudoribus, & pœnitentiæ operibus, victimarum in modum aspergat, expiet, mundet : ut illos vera conversione consecratos, & igne Spiritus sancti consummatos Deo offerat acceptissimam hostiam. *Sanctificans Evangelium, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto*. „ Quasi dicat, Ipsum mihi Sacerdotium est prædicare & evangelizare. Hanc offero hostiam : Sacerdoti verò nemo vitio vertit, quòd immaculatam hostiam offerre satagit. Machæra mea Evangelium est, prædicationis videlicet sermo. Causa verò non est ut ego glorificer, sed ut animæ illorum quos instruo, Deo acceptæ fiant ut hostia sanctificata. Quomodo ? Per Spiritum sanctum. Non sola siquidem fide opus est, sed & conversatione spiritali, & perseverantia in bonis operibus, ut semel datum Spiritum sanctum contineamus. Neque enim lignis, neque igne, neque altari, neque gladio opus est, sed spiritalia sunt apud nos omnia. Propterea omnia facio, ne ignis iste extinguatur. Hoc etenim in mandatis habeo. Quemadmodum Sacerdos, ut ignem accendat, instat : ita & ego vestram oblationem excitans.

Prædicatoris evangelici Ministerium & dotes.

S. Chrysost. Hom. 29.

Sanctificans Evangelium, ut sit oblatio Gentium accepta &c. „ Sicut ergo Pontifices cum offerebant, necessariò eis erat providendum ne macula inesset hostiæ, ne vituperationis vitium, ut posset accepta Deo esse & grata : ita & qui Evangelium sanctificat, & verbum Dei annuntiat, curare omnimòde debet, ne qua in prædicando macula, ne quod in docendo vitium, ne qua in magisterio culpa nascatur; sed (ut ita dixerim) si fieri potest, semetipsum

Origenes lib. 10. in Ep. ad Romanos.

„ primò

„ primò immolet, se primum vitiis jugulet, ut sua prius peccato membra „ mortificet: ut non solum doctrina, sed & vitæ exemplo, discipulorum sa„ lutem oblationem suam acceptam faciat Deo.

Nec mundi gloriam aucupetur, & de hominum applausu gaudeat Prædicator Evangelicus, sed omnem ministerii sui gloriam ad Deum referat per Christum Jesum, ut Apostolus noster: *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum*. Neque etiam de successu fructuque concionum suarum loquatur, nisi quadam necessitate compulsus, idque cum singulari modestia, ne inanis gloriæ & ostentationis vitium, quicquid suis laboribus apud Deum promeritus est, depascatur. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium verbo & factis*. Cavere denique debent Evangelici Operarii, ne fines sibi præscriptos prætergrediantur, ne zelum suum ultra mensuram imprudenter extendant, mittentes falcem in Messem alienam; & alienos labores decolorantes, & querelæ vel æmulationis occasionem aliis Evangelii Ministris, aut Pastoribus præbentes. *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem*.

Propagandæ fidei cura per Missiones in terras infidelium, Romanæ Ecclesiæ propria.

21. *Sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent*. Prædicatio Evangelii Infidelibus, Apostolicæ gratiæ portio est. Hanc curam sola Ecclesia Catholica, Apostolica, Romana, à suo exordio suscepit. Soli Episcopi Romani, S. Petri successores, heredes Apostolorum, Apostolicæ auctoritatis plenitudinem à Christo habentes, mittere possunt Evangelicos Operarios ad conversionem infidelium, ad novarum Ecclesiarum fundationem. Hæc est veræ Ecclesiæ nota, curare ut Evangelium ubique prædicetur, & ut Christi mandatum & promissa impleantur. Hæc sollicitudo fuit Romanæ Ecclesiæ & summorum Pontificum singulis Ecclesiæ sæculis, ab Apostolicis temporibus ad hanc usque diem, ut Historiæ Ecclesiasticæ monumenta testantur. In societatibus & conventiculis ab Ecclesiæ Romanæ fide & communione alienis, similem curam, sollicitudinem, zelum propagandæ fidei, annuntiandi Paganis Evangelium, non invenies. *De verbi autem administratione quid dicam?* (ait Tertullianus) *cùm hoc sit negotium illis non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi. Hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur: quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, ut sua ædificent*.

Tertullian. lib. De Præscript, cap. 42.

Pastorum amor erga oves illis commissas.

23. 24. *Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis: cum in Hispaniam proficisci cæpero, spero quòd præteriens videam vos: & à vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero*. Ardentissimum & tenerrimum erga Romanos amorem Pastoribus omnibus erga gregem quem ipsis Deus commisit, imitandum, his verbis Apostolus noster significat. „ Quemadmodum enim li„ berorum amans pater unigenitum filium diligit, ita ille fideles omnes. Unde „ & alibi ait: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & „ ego non uror?* Hunc imitari Pastores debent. Unde & Petro dicebat Christus: „ *Diligis me? Pasce oves meas*. Christum enim diligens, & gregem illius uti„ que diligit. Et Mosem tum primum populo Iudæorum præfecit Deus, quando „ quà esset in populum illum benevolentia reipsa declaraverat. David quoque „ Rex inauguratus est, postquam apparuerat quàm amico esset in populum affe„ ctu. Ita quippe juvenis adhuc populi causa doluit, tantòque zelo pro illius „ defensione exarsit, ut vitam suam in singulari adversùs Goliathum certami„ ne exponeret, nullam exigens mercedem. Samuel etiam benignus erat, & „ amator populi. Unde & dicebat: *Absit autem à me hoc peccatum in Domi-* „ *num*,

S. Chrys. Hom. 29.
2. Cor. 11. 29.
Joan. 21.
1. Reg. 17. & cap. 12. 23.

„ *num, ut cessem orare pro vobis*. Ita & Paulus; immò multò majori dilectione erga discipulos, quos Christo per Evangelium pepererat. Propterea & Judæorum Doctoribus Deus exprobat dilectionis defectum, incuriæ in pascendo grege causam: *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges à Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis gregem autem meum non pascebatis*. Et Christus optimi Pastoris canonem ferens dixit: *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Hoc David sæpenumero fecit, sed tum maximè cùm ira Dei in populi internecione ferveret. *Ego sum qui peccavi*, inquit, *ego iniquè egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei*. „ Quasi diceret, Etiamsi illi peccassent, ego tamen qui illos non correxi, supplicii reus essem. Quando verò meum est hoc peccatum, dignus sum qui pœnas luam. Ita iram Dei stitit, ita sententiam revocavit. Sed & amorem suum erga populum antea demonstravit in optione pœnæ, non famem eligens, non hostilem persecutionem, sed immissam à Domino mortem, à qua sperabat alios fore immunes, se verò ante reliquos omnes è medio tollendum, utpote reum unum peccati, de quo Deus ultionem sumebat. Tantum valet amor & compassio optimi Pastoris. Talem oportet esse Principem & Pastorem, & ob aliorum magis quàm ob proprias dolere calamitates. „ Quos labores non sustinent, quibus periculis non se exponunt irrationalium ovium Pastores, ut greges suos pascant, & conservent? Quam igitur excusationem afferent, Pastores animarum? *An ignoras gregis hujus dignitatem? An illius gratia Dominus tuus innumera non fecit? An non postremò & sanguinem suum fudit? Tu verò requiem quæris? An non perpendis quòd oves istas circumstant lupi multò amariores ac sæviores? An apud temetipsum non reputas qua mente sit opus ei, qui talem Præfecturam sit administraturus? Et homines quidem qui populis præsunt, si quando de rebus fortuitis consulturi sunt, diebus non contenti, noctes etiam vigilando adhibent: Nos verò qui pro ipso cælo certamen habemus, ipso quoque die dormimus. Quis, quæso, nos à supplicio eripiet, quod malis Pastoribus debetur? Si enim corpus trucidandum exponere, si innumeras mortes ferre oportebat: numquid ad hoc munus tamquam ad nundinas currendum erat?* Hæc autem non solùm Pastores, sed & oves audiant, ut alacriores faciant Pastores, omnem illis obedientiam docilemque animum exhibentes. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis* (ait alibi Apostolus noster.) *Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Quando verò dicit, *Ipsi pervigilant*, innumeros labores, curas, & pericula complectitur. „ Bonus enim Pastor, & talis qualem Christus vult, cum innumeris componi potest Martyribus: siquidem martyr semel propter Christum moritur: hic verò millies propter gregem, si talis sit Pastor, qualem esse oportet. Talis enim Pastor singulis diebus mori potest. Quapropter & vos, cognito isto labore, Pastores vestros & precibus, & diligentia, & animi alacritate, & dilectione juvate. Paulum, aliósque sanctos Pastores imitentur & Rectores animarum, & subditi. Licet enim & subdito pro parte Pastorem agere, nempe domus suæ, amicorum, domesticorum, uxoris, liberorum.

Ezech. 34. 2. 3. — *Joan. 10.* — *2. Reg. 24. 17.* — *S. Chrys. ibid.* — *Hebr. 13. 17.*

25. 26. 27. 28. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis*. Eleemosynas procurare, perferre, & distribuere pauperibus, pars est Apostolici Ministerii, quia pars est sacrificii fidei. Hoc ministerium ipsi per se exercere Pastores quandoque debent exemplo S. Pauli; aliàs hoc opus viris aut mulieribus probatæ fidei, spectatæ pietatis, bonique testimonii committere, qui Pastoribus ipsis pauperum statum referant, & largitionum sacrarum rationem reddant. *Si Paulus ministrat, cogita quantum sit quod fit, nimirum quòd Doctor orbis de-*

Pastoralis pauperum sublevandorum cura. *S. Chrys. Hom. 30.*

ferendum recipit, & quòd ad Romanos peregrinaturus, quodque illos videre vehementer desiderans, hoc tamen ministerium Romano itineri præfert. Qui ex Iudæis primùm conversi sunt ad fidem Christi Hierosolymis, venditis possessionibus suis, & pretio in commune ærarium illato, communiter vivebant: quod cùm defecisset, maximè gravi fame imminente, quæ ab Agabo Propheta prædicta fuerat, Christiani ex diversis regionibus, prout quisquè poterat, eleemosynas miserunt pauperibus fratribus in Judæa degentibus. *Probaverunt enim Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.* κοινωνίαν, id est *communicationem*, Græci legunt. Eleemosynam porrò & hic & alibi Apostolus noster *communicationem* vocat, *quasi lucrum commune cum dantium, tum accipientium.* Porrò pauperes sanctos dicit, ut duplici ratione miseratione dignos ostendat, primùm paupertatis, deinde virtutis nomine. *Placuit enim eis: & debitores sunt illorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles; debent & in carnalibus ministrare illis.* Eleemosyna debitum est divitum erga Ministros Ecclesiæ, erga Virorum Religiosorum familias, eorum præsertim qui laborant in doctrina & verbo veritatis, & erga pauperes. Sanctificantur enim Ministerio Sacerdotum, juvantur & proteguntur apud Deum precibus Religiosorum; à Deo plerumque conservantur & tolerantur in gratiam pauperum. Quod autem Deus exiguam facultatum portionem acceptam habere dignetur per manus Ministrorum & pauperum suorum, velut grati animi pignus pro tot beneficiis quæ in ipsos divites plenis manibus contulit, magna benedictio est, nova gratia, cujus ratione magis sunt debitores Deo: *& debitores sunt.* Tributum est quod debent Domino in pauperum universitate indigenti. *Nam si spiritualium eorum participes facti sunt, debent & in carnalibus ministrare.* In ordine Ministrorum eos collocavit. Ministri sunt enim divinæ providentiæ, Ministri Christi, Ministri fratrum exemplo Christi Domini, qui non venit ministrari, sed ministrare. Quanta dignitas! Quanta verò fides in hoc ministerio desideratur! Temporalium enim bonorum suorum œconomi & dispensatores magis sunt; quàm domini. Unde non ait Apostolus, *debent & in carnalibus suis ministrare*, qui tamen spiritualia Judæorum esse dixerat, *spiritualium eorum participes facti sunt.* Temporales enim facultates & pecunias omnibus communes esse debere per communionem caritatis, non ad solos possidentes pertinere significavit. *Hoc igitur cùm consummavero, & assignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam.* Eleemosynas *fructum* vocat, ut ostendat lucrum acquirere contributores. Fructus sunt divinæ providentiæ, Evangelii Jesu Christi, sollicitudinis Pastorum, pietatis fidelium, lacrymarum pauperum. Fructus sunt oblati Majestati Dei de ipsius donis ac datis.

Act. 11.

Theophylact.

Eleemosyna debitum est.

S. Chrys. Theophylact.

30. *Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per caritatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Cùm tot tantisque donis gratiarum à Deo cumulatus esset S. Paulus, se nihilominus novorum Christianorum precibus velut postremum Fidelium commendat. Neque verò id satis esse videtur Apostolicæ humilitati, sed & illos obsecrat per id quod in Religione sanctissimum est, scilicet per Dominum nostrum Jesum Christum, & per caritatem Spiritus sancti, ut illum suis apud Deum precibus adjuvent. *Quis hæc legens, orare pro se contemnat,* sive negligat, *vel despiciat orationes Ecclesiæ postulare, etiamsi inferiores meritis esse videantur ii, à quibus oratio postulatur?* Secundùm vim Græci Textus verti potest, *Adjuvetis me in agone orationum apud Deum*, ostendens in oratione sibi esse certamen, adversantibus sine dubio illis, de quibus alibi scribit; *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.* „ Certum est quòd „ isti

Orationes Ecclesiæ & plurum postulandæ.

Origenes lib. 10. in hanc Ep.

Ephes. 6. 12.

„ isti omnes sicut adversantur fidei & resistunt pietati, sicut contrarii sunt justitiæ & veritati & omnibus bonis, ita orationi resistunt & adversantur: & ideo ostendit Paulus non minimum esse in oratione certamen, siquidem in hoc certamine etiam auxilium Romanorum credidit implorandum. Obsistunt enim dœmones orationi, primò agentes ne talis inveniatur qui in orationis agone desudat, *ut levet puras manus sine ira*: Quod & si quis obtinere potuerit ut fit sine ira, vix est ut effugiat esse *sine disceptatione*, hoc est sine superfluis & vanis cogitationibus. Vix enim invenies ut oranti cuiquam non aliquid inanis & alienæ cogitationis occurrat, & intentionem qua ad Deum mens dirigitur, declinet ac frangat, atque eam, per quæ non competit, rapiat. Et ideo agon magnus est orationis, ut obsistentibus inimicis, & orantis sensum in diversa rapientibus, fixa ad Deum semper mens stabili intentione contendat; ut meritò possit & ipse dicere, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*.

Orationibus nostris dœmones adversantur.

1. *Tim.* 2. 8.

1. *Tim.* 4. 7.

CAPUT XVI.

SENSUS LITTERALIS.

1. Commendo autem vobis Phœben, *sororem nostram*, fide & religione, hujus latricem Epistolæ, *quæ est in ministerio Ecclesiæ*, Diaconissam, Catechumenas domi instituentem, illis in baptismo ministrantem, illisque in temporalibus etiam necessitatibus subvenientem, & in Ministros Evangelii hospitalem & cumprimis beneficam, in Ecclesia *quæ est in Cenchreis*, portu Corinthiorum, ad sinum Saronicum: *Ut eam suscipiatis in Domino, dignè sanctis*: ut eam propter Dominum, cui servit, suscipiatis, ea honestate & caritate, qua decet recipi sanctos, id est Christianos, qui sanctitatem profitentur: *& assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit*: & eam auctoritate vestra, facultatibus, commendatione, defensione adjuvetis in quocumque vobis eguerit: *etenim ipsa quoque adstitit multis, & mihi ipsi*, ut singularis Ministrorum Christi & fidelium omnium peregrinorum patrona, quos in domum fidemque suam recipiebat, illisque auxilio erat, in omnibus quibus indigebant, & in quibus ipsis opitulari poterat. Ejus memoria in Martyrologiis Usuardi & Adonis celebratur die tertia Septembris.

3. 4. *Salutate Priscam & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu*; Priscillam habent plerique Codices Græci, & Syrus. Hæc uxor Aquilæ Scenopegi, de quo *Act.* 18. 3. Qui Edicto Claudii Imp. cum cæteris Christianis Roma ejecti Corinthum venerant, ibique S. Paulum hospitio susceperant, eùmque comitati fuerant Ephesum, ubi ab eo relicti, Evangelium Christi promoverunt, & Apollo serventissimum Christi Prædicatorem in domum suam receperunt, diligentius ei Christianam fidem & disciplinam exponentes. Romam verò redierant mortuo Claudio, aut certè sevitia Edicti cessante. *Qui pro anima mea cervices suas exposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium*. Qui pro vita mea tuenda mortis periculo se ipsos exposuerunt (vel in illa seditione cujus meminit S. Lucas *Act.* 18. vel in illa Ephesi, cujus meminit *Act.* 19. à Demetrio argentario contra Paulum excitata) quibus & ego gratias ago, & cunctæ Gentium Ecclesiæ se devinctas profitentur, tum ob sedulam operam in propagando apud Gentes Evangelio, tum ob vitæ meæ conservationem, quod bene-

Act. 18.

neficium cunctæ Gentium Ecclesiæ ad se pertinere agnoscunt, cùm sim earum Doctor & Apostolus. *Et domesticam Ecclesiam eorum*, id est Christianam eorum familiam, nomine meo salutate. S. Aquilæ memoria in Martyrologiis Usuardi, Adonis, cæterisque Latinis die octava Julii celebratur. Officium extat in Menæo Græcorum die 14. ejusdem Mensis, eumque *Apostolum*, *Episcopum*, *& Martyrem* appellant.

5. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo*; id est, primitiæ Christianorum Asiæ, qui scilicet primus Asiaticorum ad Christi fidem conversus est. In Græco legitur; ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, *primitias Achaiæ*, & ita legerunt S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & Syrus Interpres: sed legendum *Asiæ*, probant summus Latinorum Codicum consensus, Mss. quædam Græca, inter alia Oxoniense, Origenes, S.Hieronymus in Ezech. cap. 33. Vers. 18. & Achaiæ primitiæ Stephanæ domus, Fortunatus, & Achaicus, ex Apostolo nostro 1. *Corinth.* 16.15. non Epænetus, quem hìc ut primitias Asiæ, utique minoris, commendat. Qui enim Epænetum filium fuisse Stephanæ dicunt, ii certè ariolantur S. Epæneti memoriam Græci celebrant die trigesima Julii.

6. *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis*. Secundùm Codices Græcos plerosque, *in nobis*. Multum autem laborasse ait piam illam feminam in promovendo Evangelio, Ministris Evangelicis, novisque Christianis de facultatibus suis subveniendo, aliaque Christianæ caritatis officia exercendo. An Judæa fuerit, an Gentilis, incertum. Mariæ nomen tunc apud Judæos frequentius ob Mariam sororem Mosis.

7. *Salutate Andronicum & Juniam cognatos & concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo*. Andronicus & Junias, sive Iunia, Judæi, & S. Pauli sanguine propinqui, ac socii vinculorum ejus in aliquo carcere, sive Philippis, sive alibi. Nobiles inter Apostolos, id est inter primos Evangelii Prædicatores fuerunt. Quo fit ut Iuniam viri nomen esse existimem, quamvis S.Chrysostomo aliisque Græcis aliter visum esse noverim. Apostoli alii primarii ut duodecim, & Paulus, & Barnabas: alii secundarii & communiter dicti, 2. *Corinth.* 8. 23. & *Philipp.* 2. 25. ubi Epaphroditum cooperatorem suum in Evangelio illorum Apostolum nominat. Ante S. Paulum in Christum crediderant, quod significat his verbis, *qui ante me fuerunt in Christo*. E numero LXX. Discipulorum fuisse Andronicum, Origenes, S. Chrysostomus aliique Græci conjiciunt. SS. Andronici & Iuniæ memoriam Græci celebrant die decima-septima Maii, ut constat ex Menologio Basilii Imperatoris Porphyrogeniti, ex Menologio per Sirletum edito, ex omnibus Menæis, & ex Anthologio novo auctoritate Clementis VIII. vulgato.

8. *Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino*, id est in Christo, sive propter Christum Dominum nostrum. Memoriam illius Græci celebrant die trigesima-prima Octobris.

9. *Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu*, id est, in iis quæ ad fidei Christianæ propagationem pertinent, *& Stachyn dilectum meum*. S. Urbani memoria celebratur in Martyrologio Romano die trigesima Octobris. Urbanum Episcopum Macedoniæ S. Andrea ordinatum Græci putant, nullis Antiquitatis Ecclesiasticæ fulti monumentis.

10. *Salutate Apellem probum in Christo*, id est fidelem & probatum Iesu Christi discipulum. Apellis memoria in Martyrologio Romano celebratur die vigesima-secunda Aprilis, necnon in Græcorum Menelogiis, in quibus LXX. Discipulorum unus dicitur, & Episcopus Smyrnæ. *Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli domo*, id est familia. Illius memoriam celebrant Græci die 31. Octobris.

Pseudo-

Pseudo-Dorotheus in Synopsi, Græci recentiores, & Baronius in Martyrol. 15. Martii Aristobulum S. Barnabæ fratrem, unum ex LXX. Discipulis, Apostolum & Episcopum Angliæ, Martyrémque faciunt: sed Venerabilis Bedæ in Histor ia Ecclesiæ Anglicanæ de Aristobulo silentium has narrationes refellit. Immò an Aristobulus ille Christianus fuerit, incertum est, cum id non innuat Apostolus noster, nec illum salutet, sed Christianos ex ejus familia: sicut & ad Philippenses scribens, illos salutat nomine Sanctorum *qui de Cæsaris domo sunt*, quamvis ipse Cæsar, id est Nero Imp. Christianorum hostis & persecutor, numquam verò Christianus fuerit. Veruntamen Aristobulum istum congregatorem fuisse fratrum in Christo, ait Ambrosiaster, & S. Paulum sic ejus factum probare, ut eos quos congregabat, dignos salutatione sua designet.

11. *Salutate Herodionem cognatum meum*, sanguine mihi conjunctum, sed multò magis fide. Colitur à Græcis die 8. Aprilis, unusque LXX. Discipulorum dicitur, ac novarum Patrarum Episcopus. Martyrologio etiam Romano ejus nomen adscriptum est. *Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo*, domesticos *Narcissi*. Hunc fuisse Claudii libertum viri quidam eruditi censent, quos Baronius ex eò refellit, quòd celeber ille Claudii libertus ante aliquot annos obiisset cum Paulus ad Romanos scripsit. Hunc Græci 31. Octobris colunt, & LXX. Discipulorum unum, ac Episcopum Athenarum post S. Dionysium faciunt. Ejus nomen Romano Martyrologio Baronius adscripsit. Narcissum illum Presbyterum fuisse, idque legi in nonnullis Codicibus, ait Ambrosiaster: & quia præsens non erat, Apostolum salutasse eos qui ex ejus familia Christo crediderant. Sed quid sibi vult quod addit Ambrosiaster, *Narcissus Presbyter peregrini officio fungebatur, exhortationibus firmans credentes*? Ut ut est, totam Narcissi familiam Christianam non fuisse rectè colligit Origenes ex illis verbis Apostoli, *qui sunt in Domino*, id est qui Christo credunt.

12. *Salutate Triphænam & Tryphosam*, fide & pietate conspicuas mulieres, *quæ laborant in Domino*, quæ Evangelii propagationi collaborant, modo illi sexui conveniente. *Salutate Persidem charissimam; quæ multùm laboravit in Domino.* Sanctarum Triphenæ & Thryphosæ memoriam celebrat Romanum Martyrologium ad diem decimam Novembris.

13. *Salutate Rufum electum in Domino*, inter Christi fideles pietate eximium; *& Matrem ejus, & meam*; matrem ejus carne, meam affectu; quam scilicet ob officia missi impensa colo & diligo ut matrem. An Rufus ille filius fuerit Simonis Cyrenæi, quem S. Marcus patrem vocat Alexandri & Rufi, incertum. S. Rufi unius ex antiquis Discipulis, & Martyris, à quo plures Ecclesiæ Judæos inter & Gentiles fundatæ sunt, memoriam celebrant Usuardus, Ado, aliique Martyrologi ad diem 18. Decembris.

14. *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres*, ejusdem familiæ fideles. SS. Asyncritum & Phlegontem Græcorum Menologia & Martyrologium Romanum celebrant die octava Aprilis. His Græci addunt S. Hermem, quem unum ex LXX. Discipulis faciunt. SS. Patrobam & qui sequitur, Philologum, Martyrologium Romanum celebrat die quarta Novembris, quo die, & interdum sequenti sacris Græcorum Fastis adscripti leguntur.

15. *Salutate Philologum, & Juliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.* Iuliam Philologi conjugem fuisse conjicit Origenes.

16. *Salutate invicem in osculo sancto*, symbolo amoris casti, sinceri, spiritualis, tali denique quale sanctos decet. Christiani publicas orationes osculo pacis claudebant. S. Iustinus Apolog. 2. *A precibus finitis*, inquit, *mutuis nos* Osculum sanctum.

invi-

invicem osculis salutamus. Tertullianus libro de Oratione cap. 14. *Alia jam consuetudo invaluit, Jejunantes habita oratione cum fratribus, subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes, jam audeant de sua pace fratri transigere? Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra? Quem Domino officium facientem impedit pax? Quale sacrificium est, à quo sine pace receditur? Quæcumque operatio sit, non erit potior præcepti observatione, quo jubemur jejunia nostra celare. Jam enim de abstinentia osculi agnoscimur jejunantes*. Origenes Homil. 1. in Cantica: *Os Sponsi intelligimus virtutem Dei, qua illuminat mentem, & velut sermone quodam amoris ad eam facto, incognita quæque sibi & obscura manifestat: & hoc est verius, propriùsque & sanctius osculum, quod a Sponso Dei Verbo porrigi dicitur Sponsæ, puræ scilicet animæ & perfectæ. Cujus rei imago est illud osculum, quod in Ecclesia sub tempore Mysteriorum nobis invicem damus*.

Romana Ecclesia cœterarum mater & magistra.

Addit Apostolus: *Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi*. Non quòd ab omnibus Ecclesiis rogatus esset ut illarum nomine salutaret Romanos, sed quia earum summam venerationem erga Romanam Ecclesiam noverat, & affectum cum reverentia conjunctum erga Sanctos Romæ degentes. Omnium Ecclesiarum nomine eam Ecclesiam salutat, quæ cæterarum Ecclesiarum mater est & magistra.

Falsi doctores fugiendi.

17. 18. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis*. Hortor vos ut vigilanter observetis eos qui dissidia opinionum inter vos suscitant contra doctrinam vobis traditam à Petro Apostolo, & aliis Evangelii Ministris illi cooperantibus, sicque pariunt offendicula sive scandala, multos perversæ doctrinæ suæ blanditiis impellentes in ruinam; & consortium eorum fugite. *Hujusccemodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones, seducunt corda innocentium*. Doctrina sua non serviunt gloriæ Christi & spirituali audientium utilitati, sed quæstus gratia docent, ut habeant unde lautè vivant, & gulam expleant. (Confer cum *Philipp*. 3. 18. 19.) & sermonibus adulatoriis & cupiditati faventibus, seducunt simplices & incautas animas.

19. *Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est*. Vestra docilitas & obedientia, quà promptè animum jugo fidei submisistis, longè lateque diffusa fama celebratur. *Gaudeo igitur in vobis*. Ea de re vobis gratulor, plurimùmque de bonis vestris spiritualibus gaudeo. *Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo*. Sed vos hortor ut sapientes sitis & prudentes ad bonum intelligendum, eligendum, faciendum, ut oportet: & simplices ad malum; quasi malè agere nescientes, innocentes, malitia parvuli. Hujus meæ admonitionis causa est obedientia vestra. Quo enim simpliciores & obedientiores estis, eò facilius à falsis Doctoribus decipiemini, si absit prudentia.

20. *Deus autem pacis conterat satanam sub pedibus vestris velociter*. Bene precantis verba sunt. Deus pacis auctor, citò conterat sub pedibus vestris Satanam, qui per ministros suos errorum Magistros calcaneo vestro insidiatur, vosque ad lapsum impellere conatur. Futuri temporis verbum habent Græci Codices & Syriaca Versio: *Conteret satanam sub pedibus vestris*. Quem sensum sequuntur Origenes, & S. Chrysostomus: sed MS. Alexandrin. & Theodoretus Vulgatam nostram lectionem confirmant. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum*. Vobis faveat & opituletur gratia sua Dominus noster Jesus Christus, ut satana, & ministris ejus superiores semper evadatis, & in omni bono proficiatis. Hic Epistolam finire proposuerat Apostolus, sed tempore dato pauca adjecit & ipse & Scriba ejus, ut ad calcem Epistolarum fieri solet.

21. Sa-

21. *Salutat vos Timotheus adjutor meus*, in Evangelii prædicatione, & *Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei*, sanguinis propinquitate mihi conjuncti. Timotheus ille ipse est ad quem duplicem Epistolam dedit Apostolus noster. Iason ille est qui S. Paulum hospitio suscepit Thessalonicæ, & caput suum pro illo exposuit. (*Act.* 17.) Sosipater, idem qui *Act.* 20. 4. Sopater vocatus contracto nomine, ut conjicit Origenes. SS. Iasonis & Sosipatri memoriam Græci celebrant die 28. aut 29. Aprilis. Lucium cum S. Luca plerique post Origenem confundunt.

22. 23. *Saluto vos ego Tertius, qui scripsi Epistolam, in Domino*. Ego Tertius Pauli Apostoli Amanuensis, qui hanc Epistolam illo dictante scripsi, salutem vobis à Christo precor. *Salutat vos Caius hospes meus, & universa Ecclesia*, sive potiùs, *& totius Ecclesiæ*, secundùm Textum Græcum, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης, cui consentit Syriaca Versio. Sanè opus non erat ut Romanos iterum universæ Ecclesiæ nomine salutaret, cùm paulò superiùs scripsisset, *Salutant vos omnes Ecclesiæ*. Caium igitur eo nomine commendat, quòd domus ejus esset velut commune totius Ecclesiæ hospitium, quia Christianos omnes Corinthum negotiorum causa venientes summa caritate excipiebat. *Salutat vos Erastus Arcarius civitatis*, Quæstor, seu publici ærari administrator, *& Quartus, frater*, noster in Christo frater. S. Tertii & S. Quarti memoriam die decima Novembris Græci celebrant.

24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cùm omnibus vobis. Amen*. Id ante positum Vers. 20. hic repetit ad majorem sui erga Romanos amoris significationem, quasi quis dicat, *Iterum valete*. Sequitur laus Dei & gratiarum actio, qua concluditur Epistola.

25. 26. 27. *Ei autem qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum & prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem Mysterii temporibus æternis taciti, (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum, secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti: soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Gloria & honor sit ei, qui omnipotens est ut vos confirmet in fide Evangelii & in doctrina Jesu Christi, quam prædico. Qua prædicatione continetur non res aliqua vulgaris naturali lumine inventa, sed revelatio Mysterii salutis humanæ per Christum, quod omnibus retro sæculis reconditum, & paucis cognitum est; nunc verò factum est manifestum per Prophetarum oracula, à Christo, & nobis ejus Apostolis Spiritu sancto per nos loquente exposita. Quæ patefactio Mysterii tam sublimis convenienti tempore facta est secundùm ordinationem & mandatum æterni Dei, ut cunctæ Gentes ad illius notitiam perductæ, fidei obedirent. Deo (inquam) qui solus sapiens est ex se ut fons & autor omnis sapientiæ, honor & gloria per Jesum Christum, in sæcula sempiterna. Amen.

CAPUT XVI.

SENSUS MORALIS.

1. COmmendo autem vobis Phœben sororem nostram, &c. Beata mulier, quæ tanti Apostoli laudibus exornari meruit. Ante reliquos omnes a S. Paulo honorificè commendata, soror appellata, Sancta vocata, adjutrix benefactrix, & patrona Ministrorum Christi, & omnium fidelium; atque imprimis ipsius Pauli orbis Magistri; tanta patientis, innumeros adjuvantis; ad Ecclesiæ Ministerium *S. Chrysost. Homil.* 30.

rium

Phœbe exemplar mulierum pietatis operibus sub Pastorum directione deditarum.

rium sexui suo conveniens, ob fidei pietatisque præstantiam evecta. Exemplar illa est piarum mulierum bonis operibus sub Pastorum directione deditarum. Pudeat viros in opere Dei segnes & ignavos esse: sanctarum Heroinarum zelum, labores, pietatem & caritatem imitentur. In persona Phœbe plures ostendit rationes Apostolus, quæ Christianos movere debent ad succurrendum fratribus. 1. Merita & personam ipsam Christi in eis habitantis: *Ut eam suscipiatis in Domino*. 2. Dignitatem & sanctitatem professionis Christianæ: *Dignè sanctis*. 3. Bona illorum opera, & officia impensa Ecclesiæ: *Etenim ipsa quoque astitit multis*. 4. Grati animi significationem ob beneficia nobis singulariter collata: *& mihi ipsi*. 5. Vinculum sacræ fraternitatis quo fideles conjunguntur: *sororem nostram*. 6. Gradum quem in Ecclesia tenent: *quæ est in ministerio Ecclesiæ*. Caritas uno genere officii non circumscribitur: succurrit omnibus ope sua egentibus, & in omnibus negotiis in quibus ipsis opitulari potest: *& adsistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit*.

3. 4. 5. *Salutate Priscam & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu*. Magna Priscillæ & Aquilæ gloria, qui tametsi laici, & opifices, Apostolo Gentium cooperati sunt in Evangelii propagatione. Magna Pauli humilitas, qui gloriam Apostolatus cum tabernaculorum textore & ejus uxore communicari non est dedignatus: *adjutores meos in Christo*. 2. Nec Apostolatus tantum, sed & martyrii gloriam sunt adepti, innumeris sub Nerone periculis pro Ecclesia, pro Apostolis, Apostolicisque Viris se ultrò & alacriter exponentes: *Qui pro anima mea cervices suas supposuerunt*. 3. Ad sanguinem pro Christo effundendum paratissimi, facultates interim suas fidelibus omnibus communes esse voluerunt, domumque suam non solum Pastoribus, sed quibusvis Christianis aperuerunt. *Quibus non solus gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium*. 4. Ita probati erant, ut domus eorum Ecclesia videretur: *Et domesticam Ecclesiam eorum*. Neque enim simpliciter domos Ecclesias vocare consuevit Apostolus, nisi multa pietas, multusque timor Dei in illis radicatus esset. Sic & Philemonis domum Ecclesiam vocavit. Ex his multa discimus. 1. Neque Matrimonii statum, neque sexus infirmitatem, neque conditionis ignobilitatem impedire quo minus Ecclesiæ utiles esse possint, qui illam verè diligunt, & Jesum Christum Sponsum ejus amant. 2. Laicos interdum colligere gratiam, quam Ecclesiastici Viri rejiciunt. 3. Fideles Pastoribus, quemadmodum & Pastores fidelibus arctissimè conjunctos in Christo esse debere, ut nec eos persecutio dividat, quorum animos caritas conglutinat. 4. Uniuscujusque Christiani domum Ecclesiam esse debere pietatis professione, disciplinæ ordine, modestia, caritate. Hujus Templi domestici antistes sit pudicitia, quæ nihil profanum inferri sinat: ibi orationes in communi fundantur matutinis & vespertinis horis, Sacramenta statis diebus a conjugibus, filiis, domesticis frequententur, pii libri legantur, maximè verò Novum Testamentum, Psalterium, Proverbia, liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus, aliique Scripturæ sacræ libri, secundum probatas ab Ecclesia Versiones, & ad arbitrium prudens Pastorum; & conscientiæ Moderatorum: nullus a domo arceatur pauper, nullus sine eleemosyna dimittatur. Opifices ipsi ex iis quæ labore manuum suarum lucrantur, seponant aliquid Dominica die ad pauperes juvandos, si facultas illis adsit, alioquin bonam voluntatem offerant Deo, qui illam coronabit, modò alia, quæ possunt, caritatis officia pauperibus impendant. Quæ de Priscilla & Aquila hic Paulus commemorat, audiant & divites & pauperes. „ Si enim qui manibus suis victum quærebant, „ officinæque præerant, tantam ostenderunt liberalitatem ut multis Ecclesiis essent utiles: quam veniam habebunt divites, qui pauperes despiciunt? Nam „ ille quidem neque sanguini suo pepercerunt, ut Deo placerent: tu verò modicis pecuniis parces, tuam animam contemnens? Verum erga Apostolum quidem

Uniuscujusque Christiani domus Ecclesia sit.

S. Joann. Chrysost. Hom. 30. in hanc Ep.

,, dem tales illi fortè fuerunt, non erga discipulos? Immò erga Christianos omnes.
,, Nam & Ecclesiæ Gentium (inquit) illis gratias agunt: quamvis enim essent ex
,, Iudæis, ita tamen sincerè credebant, ut & Gentibus ad fidem conversis omni
,, alacritate ministrarent. Tales oportet esse mulieres, non in tortis crininibus,
,, aut auro, aut vestimento pretioso: sed talibus factis adornatas & conspicuas.
,, Quænam Regina adeo splenduit; quænam ita veneranda fuit, ac ipsa taberna-
,, culorum textoris uxor? Illa in ore est omnium, non decem aut viginti annos,
,, sed usque ad secundum Domini adventum. Quid majus, quid par esse poterit,
,, quod mulier illa Paulo fuerit adjumento? Quod propriis periculis Doctorem or-
,, bis conservaverit? Observa quot & quantæ Reginæ in obscuro sunt silentio,
,, dum interea tabernaculorum textoris uxor ubique cum suo tabernaculorum te-
,, xtore celebratur. Vide illorum circa prædicationem laborem, in martyrio
,, coronam; in habitu honestatis studium, dilectionem erga Paulum, erga Chri-
,, stum amorem. Confer cum illis mores tuos, opera tua, & videbis quantum
,, absis ab illorum virtutibus. Verum, inquies, quid faciam, qui Paulum non
,, habeo, cujus magisterio instituar ut Priscilla & Aquila? Si volueris, plenius il-
,, lum habebis, quam illi. Neque enim aspectus Pauli tales illos fecit, sed ver-
,, ba. Itaque si volueris, & Paulum & Petrum & Joannem, & Prophetarum om-
,, nium chorum cum Apostolis tibi loquentem, tecumque conversantem habebis.
,, Accipe beatorum illorum libros, scriptaque interpella: illa quippe efficere po-
,, terunt ut sis instar uxoris scenofactoris. Et quid dico Paulum? Si volueris, ha-
,, bebis & ipsum Pauli Dominum. Per Pauli quippe linguam & ipse tibi loquetur.
,, Rursus illum & aliter suscipere poteris, nempe quando eorum curam habueris,
,, qui in illum credunt.

5. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.* Multi hanc Epistolæ partem, quæ meras salutationes, & nominum Catalogum contineat, negligenter prætereunt, non magnam utilitatem ex illius lectione se collecturos existimantes. *Et aurifusorum quidem pueri minuta etiam fragmenta curiosè conquirunt: isti verò tantas auri massas negligunt. Est & in hisce nominibus magnum invenire thesaurum.* Ἐπαινετὸς, *laudabilem* significat. Verè laudabilis Epænetus, quem Apostolus *dilectum suum* vocat. Neque modica est laus ista, sed magnæ virtutis declaratio, a Paulo dilectum esse, qui non temerario gratiæ effectu, sed judicio diligere novit. Si magnum est à Rege diligi, a Paulo diligi quantum est encomium? Magna laudis accessio, quod primitiæ credentium in Asia fuerit. *Primitivus Asiæ, in Christo.* Si enim in civilibus negotiis primas obtinens magnus esse videtur, multò magis qui cæteris præit in fide & pietate.

S.Chrys. Hom. 31.

Qui cæteris præit ad bonum., majori dignus præmio apud Deum est.

,, Itaque quoniam verisimile est ipsum humili fuisse genere, veram nobilitatem
,, & præeminentiam in illo commendat Apostolus: & non solum Corinthiorum,
,, sed & universæ gentis primitias vocat, tamquam qui porta sit & introitus alio-
,, rum factus. Talium autem merces non est modica: nam & ex aliorum benefa-
,, ctis multam retributionem capiet, qui dux & exemplum eis fuit ad bonum.

Felix qui oblatam a Deo gratiam primus recipit; qui primus bonum propositum amplectitur, qui ad pietatis opera cæteris præit exemplo. Verumtamen cæteris in bono præivisse non sufficit, nisi quis in suscepto bono usque in finem perseveret, ut S. Epænetus.

6. *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.* Magni labores sexus infirmi ad fidem propagandam, aut ad pietatem promovendam, solius gratiæ opus esse possunt. Ad virium suarum naturalium infirmitatem non attendit ut sanctos labores refugiat, qui considerat quantum Jesu Christo debeat, & cum ejus gratia omnia se posse confidit. Mulieres ipsæ, si caritate ferventes

Mulieres ipsæ, si caritate ferventes sint, variis modis pro Dei gloria, pro Ecclesia, & salute animarum laborare possunt.

tes sint, variis modis pro regno Dei, pro veritate, pro Ecclesia, pro instructione, conversione, sanctificatione proximorum laborare possunt, & Evan-
S. Chrys. ibid. gelii Ministris, Pastoribusque cooperari. Maria non erga se ipsam solum laboravit, aut privatas virtutes excoluit; quod multæ mulieres nunc quoque faciunt, & jejunantes, & humi jacentes, & orantes, sed & erga alios, *Apo-*
1. Tim. 2. 12. *stolorum & Evangelistarum suscepto cursu*. Cum ergo alibi ait Apostolus noster, *Mulieri docere non permitto*, præsidentiam in medio Ecclesiæ illi prohibet, sedemque in pulpito, non doctrinæ verbum familiare, privatim: Nam & virum, & filios, & proximos docere, corrigere, ad bonum invitare & adhortari sapiens & pia mulier potest. 1. Corinth. 7. 16. *Unde enim scis, mu-*
Act. 18. *lier, si virum salvum facies?* Sic Apollo Jesu Christi Prædicatorem egregium Priscilla confirmavit in fide, eique diligentius exposuit viam Domini. Sic Maria pro Ecclesia laboravit. Non tamen ait Apostolus, Quæ multa docuit, sed, *quæ multum laboravit in vobis*, ostendens quod non sermone solum, sed pecuniis, peregrinationibus, pietatis exemplis, persecutionum & incommodorum perpessione, aditione periculorum, Ecclesiæ servierit. *Erant enim mulieres illæ leonibus ferventiores, & laborum Apostolicorum participes*, ait S. Chrysostomus.

7. *Salutate Andronicum & Juniam cognatos & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo*. Utilius & gloriosius est conjunctum esse Sanctis crucis societate, quam carnis & sanguinis cognatione, socium esse vinculorum in causa religionis & pietatis, quam heredem bonorum. Andronicum & Juniam nobiles inter Apostolos fecit captivitas cum Paulo tolerata, aliaque pericula, quibus pro Christi amore se exposuerunt. Sanctis viris conjunctum esse, magna laus est, ejus qui illos imitatur; contra verò tam illustris cognatio cedit in judicium & damnationem eorum, qui ipsorum fidem, vir-
Qui fructus ex Apostoli salutationibus in hujus Epistolæ fine colligendus? tutes, & opera bona imitari non curant. Imitanda S. Pauli æquitas cum summa caritate conjuncta erga cognatos. Sic enim laudes illorum temperat, ut in iis non commendet nisi quod commendatione dignum est, nisi quod a Christo, & propter Christum est, & quod illis auctoritatem conciliare possit apud Romanos ad rem Christianam promovendam. Imitanda etiam S. Pauli humilitas, qui cum ex laudibus Andronici & Juniæ radios aliquos gloriæ in se redundare posse animadverteret, se ipsum infra illos depressit, illos inde commendans quod ante se in Christum credidissent, nec ejus Ecclesiam persecuti umquam essent, ut ipse, immo verò illi mirum in modum Apostolicis laboribus profuissent. Discamus etiam ab Apostoli salutationibus in hac Epistola, omnes honorare, qui vere laude digni sunt, laudes pro cujusque meritis dispensare, ut sancta æmula-
S. Chrysost. Hom. 31. tione accendantur ad bonum, nemini adulari. „ Salutavit unumquemque, juxta „ quod conveniebat, ornans illos; hunc vocans dilectum, istum cognatum; il- „ lum concaptivum, istum cooperarium, hunc probatum, alium electum, hanc „ Ecclesiæ ministram, aliam matrem, aliam a laboribus commendans, quos „ pro Ecclesia sustinuit: hos à domo, illos a nomine fratrum, alios ab appella- „ tione Sanctorum: & illos hoc ipso honorat quod salutat, hos verò quod nomi- „ natim salutat; illos primitias appellans, illos ab antiquitate conversionis com- „ mendans. Verum plus omnibus Priscillam & Aquilam. Licèt enim omnes „ fuerint fideles, pares tamen non fuerunt, sed præmiis diversi. Propterea sanè „ ut ad majora excitaret universos, nullius obscuravit encomia. Si enim qui plu- „ ra præstiterunt, plus mercedis accepturi non essent, multi redderentur segnio- „ res Unde neque in Regno par honor, neque in Discipulis pares omnes, sed præ- „ stantiores reliquis tres erant, & in ipsis tribus multum rursus differentiæ. Nam
1. Cor. 15. 41. „ & *Stella differt a stella in claritate*.

16. Sa-

16. *Salutate invicem in osculo Sancto.* Externas actiones bonas aut malas efficit animi dispositio & affectio. Osculum a cupiditate libatum, actio profana est, corrupti cordis indicium, carnalis amoris character, odii & proditionis quandoque instrumentum, ut in Joab & Iuda Iscariote. Osculum a caritate impressum, ceremonia sacra & mystica est, rerum in religione maximarum & sanctissimarum symbolum, scilicet Spiritus sancti, qui nexus est, & quasi osculum Patris & Filii; unionis duarum in Jesu Christo naturarum per Incarnationem; reconciliationis peccatorum cum Deo; fidei & caritatis Christianæ, quæ fideles omnes in Christo Jesu, & Ecclesias omnes inter se conjungit. Vitanda summa cautione Christianis oscula, quæ cupiditatis & profani amoris impulsu porriguntur. Hinc Athenagoras in Legatione seu Apologia pro Christianis: *Summa (inquit) cautione communicandum est osculum, ut non aliter quam pia salutatio, vel potius adoratio quadam habeatur. Quæ si vel parum impura cogitatione inquinata fuerit, a vita nos alienat.* Et S. Clemens Alexand. lib. 1. Pædagogi cap. ultimo; *Oscula*, inquit, *impudicitiæ sæpe virus immittunt.*

2. *Reg.* 20. *Matt.* 26.

Vitanda oscula, quæ profani amoris impulsu libantur.

17. 18. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissentiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinetis ab illis.* „ Hæc „ ad eos qui Ecclesiæ præsunt, & ad omnes credentes, per Spiritum sanctum scri- „ bit Paulus, ut diligenter considerent & perspiciant qui sint qui dissentiones & „ offendicula in Ecclesiis generant, & alieni sint ab illa beatitudine quam Deus „ repromisit, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Hoc enim, inquit, „ ut pacifici sitis, à Domino per Evangelium didicistis: dissentiones verò com- „ movere vel scandala, præter doctrinam est quam vos didicistis: & ideo alie- „ nus a vobis sit, nec omnino recipiatur inter vos qui certamina commovet, qui „ serit jurgia, qui lites excitat, & studia contentionis exercet. *Hujuscemodi* „ *enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri.* Quid causæ sit cur „ jurgia suscitantur in Ecclesia, & lites, divini Spiritus instinctu aperit: Ven- „ tris, inquit, gratia, hoc est, quæstus & cupiditatis. Inde est quod nonnulli „ circumeunt domos, loquentes ad gratiam cum omni adulatione & deceptio- „ ne, non ut in verbo Dei ædificent animas ad virtutem, sed ut adulatoriis dul- „ cibusque sermonibus permoveant, vel etiam proficere eas hortentur in vitiis, „ laudantes & bona dicentes ea quæ correptione digna sunt; ponentes lucem te- „ nebras, & tenebras lucem, dulce amarum, & amarum dulce. *Et per dulces* „ *sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium.* Et ideo diligenter opor- „ tet intendere quo prospectu doceat illi qui docet, utrum gratiam & honorem „ ab auditoribus quærens, an mercedem a Domino pro instructione & profectu „ discentium sperans.

Origenes lib. 10. in *Epist. ad Rom. ad c.* 16.

Vitandi & coercendi falsi doctores qui dissentiones & contentiones in Ecclesia excitant.

Ut ergo internosci & vitari possint Pseudo-Apostoli, multiplices eorum characteres describit S. Paulus. 1. Dissentiones & discordias in Ecclesia serunt, inquieti ac turbulenti ingenii homines: *Dissentiones & offendicula faciunt.* 2. Doctrinæ traditionis insidiantur & contradicunt; *præter doctrinam quam vos didicistis.* 3. Gloriam Iesu Christi non quærunt, nec promovere student: *Christo Domino nostro non serviunt.* 4. Id unum curant, ut vitæ commodis fruantur, eo omnes motus functionesque referunt homines molles, & delicati, ac voluptatum magis amatores quam Dei: *sed suo ventri.* 5. Adulatoriis sermonibus utuntur ut simplices seducant: *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* Qui vitam æternam vult consequi, declinet ab illis. Cæci sunt, & duces cæcorum. Incautas animas & a sua primum cupiditate deceptas, ducunt per viam latam, cujus finis perditio & mors æterna. *Declinate ab illis.*

Falsorum doctorum characteres:

„ quitur? Quod de impiis dicit Psalmus: *Fiat via illorum tenebræ & lubricum.*
„ Ut autem satanas sub pedibus nostris velociter conteratur, Gratia Domini
„ nostri Jesu Christi opus est, quam Apostolus Romanis adeprecatur. Illam fer-
„ vente & perseverante oratione à Deo postulemus, & Satanæ sub pedibus nostris
„ contrito illudemus.

24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.* Quid Christiano desiderari potest quod ipso dignum sit, nisi amor & gratia Jesu Christi? Eam Romanis iterum optat Apostolus, quia ejus pretium, necessitatem, ac virtutem omnipotentem noverat... *Tutissima arma, murus infractus, turris inconcussa: admonet enim illos gratia, ut alacriores reddat. Si enim a multo gravioribus, idque sola gratia, liberati estis: multo magis liberamini & a minoribus: siquidem & amici facti estis, & quod vestrum erat, simul attulistis. Vide quomodo neque precationem sine operibus ponat: nec opera sine precatione. Dato enim illis obedientiæ testimonio, precatus est, ostendens utrisque nobis opus esse ad salutem, & quæ divinitus dantur, & quæ a nobis sunt: idque non solum antea, sed & nunc quoque, etiamsi magni celebresque fuerimus, divina gratia opus habemus.* *S. Chrysost. Hom. 32. in hanc Epist.*

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. „ Vides unde
„ exordienda, & quo terminanda sint omnia. Nam & hinc initium fecit Epi-
„ stolæ, & hinc illi finem imposuit Apostolus, simul illis matrem omnium bo-
„ norum adprecatus, atque omnis beneficientiæ divinitus acceptæ admonens.
„ Istud quippe potissimum generosi Doctoris est, non solum sermone quos im-
„ buit ac docet, sed & precibus juvare: unde dicebat: *Nos verò orationi &* *Act. 6.*
„ *ministerio verbi instantes erimus.* Quis igitur & nobis bene precabitur, po-
„ steaquam Paulus hinc migravit? Æmulatores Pauli. Tantummodo nos tali
„ patrocinio dignos exhibeamus: ne hic solum vocem Pauli audiamus; sed &
„ illic, postquam discesserimus, Athletam hunc Christi videre mereamur. Im-
„ mò si hic audiverimus, & illic ipsum omnino videbimus apud regalem thro-
„ num splendentem. Ubi Cherubim Deum glorificant, ubi Seraphim volant,
„ illic Paulum videbimus cum Petro in sanctorum choro præsidentem, genui-
„ naque illius dilectione fruemur. Si enim cum hic esset, usque adeo dilexit
„ homines, ut cum dissolvi ex animi proposito; & cum Christo esse cuperet,
„ elegerit hic esse: multò magis illic ferventiorem amorem ostendet. Verum ut ejusdem cum illo beatitudinis consortes esse mereamur, illum imitari studeamus, quemadmodum alibi nos hortatur: *Imitatores*, inquit, *mei estote, sicut & ego Christi.* *1. Cor. 11. 1.*

25. 26. 27. *Ei autem qui potens est vos confirmare per Evangelium meum &c. Soli sapienti Deo per Jesum Christum honor & gloria.* His tribus versibus totius Religionis Christianæ summam complexus est Apostolus sub forma orationis & laudis. 1. scilicet Gloriam omnem salutis nostræ soli Deo debitam esse: *Soli sapienti Deo honor & gloria.* 2. Virtutem omnipotentem gratiæ unicam esse infirmitatis nostræ sustentationem, totamque fiduciam. *Ei autem qui potens est.* 3. Ut fidei nostræ initium a gratia est, ita ejusdem fidei confirmationem & perfectionem a gratia esse: *Qui potens est vos confirmare.* 4. Ejusdem fidei regulam esse Jesu Christi Evangelium, & doctrinam Apostolorum: *Juxta Evangelium meum & prædicationem Jesu Christi.* 5. Mysteria quæ nobis revelata sunt & patefacta in Novo Testamento per Evangelium, multis figuris in veteri fuisse adumbrata, & Prophetarum oraculis prædicta. 6. Mysteria illa revelata fuisse, prædicata, & credita, certis locis & temporibus, & a certis personis, non fortuitò, sed secundum Dei voluntatem ac præordinationem. 7. Quamvis omnibus prædicata fuerint, multisque etiam reprobis revelata, & ab *Summa Religionis Christianæ.*

ab eis credita, Deum tamen illorum prædicationem & revelationem, ab æterno diſpoſuiſſe et operatum fuiſſe in plenitudine temporis præſertim propter ſalutem electorum. *Secundum revelationem Myſterii temporibus æternis taciti (Quod nunc patefactum eſt per Scripturas Prophetarum, ſecundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti*. 8. In his veritatibus ſuſcipiendis, tametſi rationis humanæ captum excedant, in ſapientia Dei eſſe acquieſcendum. Humana contra fidem ratiocinia ſtulta eſſe, ſolum Deum eſſe vere ſapientem. Sapientiæ ejus æconomiam in generis humani reparatione ad ejus gloriam unicè referri, ut ab ipſa Sapientia Incarnata, Filio ſcilicet ſuo honoretur, in ipſo ſolo et nonniſi per gratiam ejus, cooperante Spiritu ſancto homines ſanctificans in terris, et per illum ſolum ab omnibus ejus membris adorandus et laudandus in cœlis *Soli ſapienti Deo per Jeſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

IN EPISTOLAM I. S. PAULI AD CORINTHIOS,

COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS.

PRÆFATIO.

CORINTHUS celeberrimum totius Achaiæ & Græciæ empiorum, hinc Ægæum, inde Ionium prospectans Mare, commercio dives, luxu dissoluta, unde natum Proverbium: *Non cuivis homini contingit adire Corinthum.* Ibi S. Paulus anno integro & sex mensibus prædicans, multum populum ex Judæis & Gentibus Christo acquisivit, nobilemque fundavit Ecclesiam, totius Achaiæ Metropolim. Quamobrem hujus Epistolæ inscriptio non hujus tantum urbis Christianos respicit, sed & universæ Achaiæ. Hæc Epistola scripta est non Philippi, ut habet subscriptio Græca, sed Ephesi, ut constat ex cap. 16. ℣. 8. & 19. post tumultum à Demetrio argentario excitatum contra S. Paulum. Epistolæ hujus multiplex argumentum est. 1. Dubiorum à Corinthiis per Epistolam propositorum discussio ac elucidatio, scilicet de Matrimonio & ejus legibus, de idolothytis, de resurrectione. 2. Scandala & vitia post Apostoli nostri discessum Corinthi nata; scilicet superbia ex Philosophiæ studiis ab antiquo ibi florentibus, præ quibus Evangelicæ Prædicationis simplicitas fastidio Gentibus erat. 3. Ortæ dissentiones & contentiones ex nimio erga magistros studio. 4. Temeraria de Dei Ministris judicia. 5. Scortationes horrendæ, præsertimque incestus publicus privigni cum noverca impunè toleratus. 6. Lites Christianorum coram judicibus infidelibus disceptatæ. 7. Abusus celebrationem Cœnæ Dominicæ dedecorantes, & indigna Eucharistiæ participatio. 8. Inordinatio in donorum spiritualium usu. Tandem Corinthios hortatur ad eleemosynas ante reditum suum colligendas pro Ecclesiæ Hierosolymitanæ pauperibus. De Christianis autem dogmatibus ideo parcius loquitur Apostolus in hac ad Corinthios Epistola, quod non parvo tempore apud eos versatus, quid sentire oporteret eos accuratè docuerat, & post eum veniens Apollo Apostolicam doctrinam confirmaverat. Optimum ergo Medicum imitatus est, & affectionibus morbisque convenientia medicamenta præbuit. Epistolam tulerunt Stephanas, Fortunatus, & Achaicus ad ipsum missi a Corinthiis, ut constat ex cap. ultimo, ℣. 17. & 18.

Act. 18. *Act.* 19. *Theodoret. in Argumento hujus Epist.*

CAP.

CAPUT I.

SENSUS LITTERALIS.

1. P*Aulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes Frater*. Paulus Dei vocatione & voluntate Apostolus Jesu Christi, non privata usurpatione, ut Pseudo-Apostoli; unà cum Sosthene inter Christianæ fidei professores primario, & promovendi Evangelii studiosissimo, quem bene nostis. Sosthenes ille Princeps erat Synagogæ Gorinthi, qui ante tribunal Gallionis Proconsulis a Judæis verberatus est Pauli causa, cujus defensionem susceperat. Ejus memoriam Latini jam celebrabant sæculo nono undecima Junii & vigesima octava Novembris. Cræci verò sacris Fastis adscripserunt die octava Decembris, ut unius è LXX. Discipulis, quos inter & Eusebii temporibus numerabatur errore facti, nisi duos Sosthenes fuisse supponamus. Sed Theodoretus alium non agnovit præter S. Pauli discipulum, de quo in Actis Apostolorum locutus est S. Lucas.

Act. 18. 17.
Euseb. lib. 1. cap. 12.
Martyrol. Adonis. Additio ad Martyrol. Bedæ.
Martyrol. Rom. Menæa p. 134.

2. 3. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro*. Ecclesiæ Dei Corinthi fundatæ, seu Fidelibus Gorinthi in unius veri Dei cultu consentientibus, per Iesum Christum & merito Passionis ejus in baptismo sanctificatis, qui sanctitatem profitentur, a qua & nomen illis inditum est; cum omnibus Iesu Chisti Domini nostri cultoribus, seu in Christum verè credentibus & eum adorantibus ut verum Deum, Deique Filium unigenitum: quocumque in loco deguant, qui locus noster est & ipsorum, [a] propter Ecclesiæ ubique diffusæ unitatem. Vel potius: [b] Invocantibus nomen Iesu Christi Domini communis ipsorum & nostri, quocumque in loco sint. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo*, Qui gratiæ & pacis auctor & largitor est, non minus quam Deus Pater: Gratia, inquam vobis multiplicetur, & pax quæ ex gratia nascitur; pax cum Deo, quicum reconciliati estis per Christum Iesum; pax cum proximo, quæ dissentiones removet, ordinemque tuetur.

a S. Chrysost. Homil. 1.
b Photius apud Oecumen.

4. 5. 6. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis: in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu*. Gratias ago Deo meo assiduè propter beneficia vobis ab illo collata, ob gratiam Dei multiplicem, quæ data est vobis, cùm ad propriam sanctificationem, tum ad aliorum utilitatem, per Jesum Christum. *Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & inomni scientia*: propter spirituales divitias, quibus per illum cumulati estis, in omnibus quæ donum verbi & donum scientiæ spectant, id est, donum cognoscendi divina & eadem apte eloquendi. Confer cum 2. Cor. 8. 7, *Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.* Quibus donis prædicatio Evangelii apud vos confirmata est. *Testimonium* ergo prædicationem Christi appellat. „ Qui enim prædicant, quodammodo „ testantur. Ita etiam ad Timotheum scribens dicebat: *Testificor ego coram Deo* „ *qui mortuos vivificat*: Ita etiam dixit Dominus in sacris Evangeliis, *Prædi-* „ *cabitur Evangelium hoc regni in omnibus gentibus in testimonium ipsis*. Evan- „ gelii autem confirmationem admirabilium signorum efficientiam appellat. Per „ illa enim prædicationis veritas ostendebatur.

1. Tim. 5.
Matt. 24.
Theodoret.

7. 8. *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi*. Ita ut nulla gratia careatis, sive ad propriam salutem, sive ad

ad Ecclesiæ ædificationem & utilitatem necessaria, dum interim expectatis secundum adventum Christi, & diem extremi judicii, quo in sua gloria palam conspiciendus est, & gratiam suam consummaturus in electis, eosque ad gloriæ suæ consortium assumpturus. *Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi*. Et Deus vobis, quotquot electi estis ejus misericordia, firmitatem & perseverantiam in bono tribuet usque in finem, ut inculpati & irreprehensibiles sitis in die adventus Christi. Non ad singulos, sed ad totum Ecclesiæ Corinthiorum corpus hæc verba referuntur, *ita ut nihil vobis desit in ulla gratia*. Plurimi enim inter eos erant imperfecti. Neque etiam certus erat Apostolus donum perseverantiæ Corinthiis omnibus a Deo conferendum, singulosque sine crimine seu gravi peccato servandos usque in adventum Domini: sed certus quidem erat (quod fides Catholica docet) electos omnes donante Deo perseveraturos in bono usque in finem, ita ut vel numquam in ullum crimen labantur, vel lapsi resurgant per Pœnitentiam, & in die Domini sine macula inveniantur. Qui enim sine crimine invenietur in die mortis, sine crimine perveniet ad diem judicii. Vel, si ad totum corpus fidelium Corinthiorum, non ad solos electos hæc verba referantur, *qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine*, bonæ fiduciæ, non asseverationis verba sunt, his Philipp. 1. 6. similia: *Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu, sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis*. Denique hic locum habet Regula à S. Augustino tradita Epist. 149. aliàs 59. ad Paulinum num. 20. *Scripturæ mos est ita loqui de parte tamquam de toto: sicut Corinthios in primis Epistolæ suæ partibus ita laudat tamquam omnes tales sint, cùm essent laudabiles quidam eorum: & postea in nonnullis Epistolæ ipsius locis ita reprehendit tamquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum ejus creberrimè sparsam, quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit, quæ videntur inter se contraria*.

Regula ad sacræ Scripturæ intelligentiā necessaria.

9. *Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri*. Deus per quem vocati estis in societàtem Filii ejus, vocatione secundùm propositum, fidelis est & verax in promissis suis. Vobis igitur dabit perseverantiam usque in finem, quam vocatio secundùm propositum complectitur. Vel, Deus qui vobis adoptionis donum largitus est, & tamquam filiis hæreditatem regni sui promisit, vos non deseret, nisi ipsum deseratis: vobis auxilium non subtrahet ut piè semper justèque vivatis.

10. *Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*. Obsecro autem vos per nomen Domini Jesu Christi, quod vobis inprimis venerabile est & amabile: ut idem sentiatis, & animorum consensionem concordia sermonis testetur: & ne quavis occasione partes faciatis in Ecclesia. Sitis autem compacti & coadunati, ut corpus, quod suis omnibus membris aptè interse cohærentibus, & eodem spiritu animatis, perfectum est. Eadem sit mens vestra, eadem animorum affectio & conspiratio voluntatum. Non eos reprehendit quòd de fidei dogmatibus diversa sentirent, sed quòd de Magistris suis litigarent & contenderet. Prædicationis quidem unus est sensus, inquit, sed non una affectio. Hortatur ergo ut eadem cogitantes & sentientes non diffideant, & de iis qui præsunt non temere contendant. *Theodoret.*

11. 12. *Significatum est enim mihi de vobis, Fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos*. Denunciatum est mihi ab iis qui sunt ex familia Chloes religiosæ matronæ, contentiones esse inter vos, id est pugnas & concertationes verborum. Mira prudentia Apostoli! Familiam nominat, ut o-

ostenderet se non incerto rumore, sed ab hominibus fide dignis hoc accepisse: personas non nominat, ne invidiam illis conflaret. *Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit*: Quod dictum volo, illud est, studia partium esse inter vos, quibusdam dicentibus: *Ego quidem sum Pauli*, Gentium Apostoli & Doctoris discipulus & sectator: alter, *ego autem Apollo*, eloquentioris Prædicatoris: alius, *ego verò Cephæ*, id est Petri Principis Apostolorum, a quo sum institutus & baptizatus (quod fortè dicebant Iudæi Petro prædicante ad Christi fidem Romæ conversi, qui Corinthum venerant, ibique domicilium elegerant) alius, *Ego verò Christi*: quæ vox est veritatis, non schismatis. S. Chrysostomus, Theodoretus, aliique, Græci Commentatores censent S. Paulum figurato locutionis genere sub nominibus eorum qui rectè & sincerè Christum prædicabant, quales erant ipsemet Paulus, Apollo, & Cephas, exempli gratia positis, Pseudo-Apostolos & factionum capita designasse, ut minùs molesta & gravis esset ejus oratio, tacitis eorum nominibus qui Ecclesiam dividebant. Idque colligunt ex his Apostoli nostri verbis infrà cap.4. Vers.6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in vobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio*. Tanquam hoc velit Apostolus: Si Pauli, & Apollo & Cephæ nominibus contentiosè gloriari, ac partes in Ecclesia facere non licet, multò minus aliorum. Verùm etsi hæc probabilis sit expositio, alia tamen respuenda non est, sed utraque potiùs conjungenda. Primam enim quæ communior & magis obvia est confirmat Apostoli nostri sententia infra cap.3. Vers.21.22. *Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas ..... Vos autem Christi: Christus autem Dei*. Confirmat & S. Augustinus lib. De unico Baptismo contra Petilianum cap. 5. *Temporibus Apostolorum qui dicebant, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego autem Cephæ: quamvis non per impiorum, sed sanctorum nomina, ipsi tamen impia schismata faciebant; hoc ipsorum erat proprium detestabile vitium. Quòd vero sciebant Christum pro se esse crucifixum, & se in ejus nomine baptizatos, non erroris eorum, sed divini apud eos muneris erat*.

S. Chrysost. Homil. 3. Theodoret. Theophylact. Oecumen.

13. *Divisus est Christus*? Num alius à Paulo, alius ab Apollo, alius à Cepha Christus prædicatur? Nonne idem est Evangelium quod annuntiant? Cur ergo Christum conscidistis, & ejus corpus divisistis? Vel, Numquid Christus divisit Ecclesiam, & partem quidem ille accepit, partem autem Doctoribus vestris dedit? *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est?* Idemque de Apollo & Cepha dicendum. Numquid Paulus pro vobis in cruce moriendo vos redemit? *aut in nomine Pauli baptizati estis?* Numquid auctoritate, virtute, & merito Pauli baptizati estis? Numquid baptismus quo intincti & consecrati estis, institutus est à Paulo, & ab eo virtutem habet remittendi peccata & gratiam conferendi? Numquid invocato Pauli nomine perfectum est, ut ab illo nomen duceretis?

14. 15. *Gratias ago Deo, quod neminem vestrùm baptizavi, nisi Crispum & Caium. Ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis*. Gratias ago Deo, cujus providentia factum est, ut neminem baptizaverim, Corinthi, præter Crispum Synagogæ Principem, et Caium hospitem meum: ne occasionem darem, vel nolens, erroris et peccati, quo plurimi vestrum illis nimium studentes et adherentes a quibus baptizati sunt, velut in eorum nomen transcripti, partes in Ecclesia faciant. „ Est enim optabile sanctis viris, ne ex bonis quæ faciunt, „ alii sumant occasionem erroris seu peccati (ut observat S. Thomas) Et quia „ Corinthii in eum errorem devenerant, ut se à suis baptistis nominarent, di„ centes, *Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ*, ac si in eorum no„ minibus essent baptizati: ideo gratias agit quòd suo ministerio talis error „ consecutus non fuerit.

Act.18. 8. Rom. 16.23. Epist.3 Joban. Vers. 7. S. Thomas. Lect. 2.

16. 17.

16. 17. *Baptizavi autem & Stephanæ domum*, id est familiam. Stephanas vir apud Corinthios celeber. *Cæterum nescio si quem alium baptizaverim*. Id nec affirmavero, neque negavero, quia circa facta particularia quandoque memoria labitur et deficit. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi*. Non enim principaliter ad hoc me Christus misit ut baptizem, neque hæc præcipua et primaria est Apostolatus mei functio; sed ut prædicem Evangelium. Utrumque revera præcepit dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. „ Sed prædicare præstantius est, quàm baptizare. Bapti- „ zare enim facile est omnibus, qui Sacerdotii honore ornati sunt: Prædicare „ autem paucorum erat, qui hoc donum à Deo acceperant. Id munus verè et propriè Apostolicum. Ideò Apostolus noster ait: *Non enim misit me Christus baptizare*, etc. id est, misit me ad prædicandum magis quàm ad baptizandum. Similes locutiones occurrunt. Jerem. 7. 22. Osee 6. 7. Matt. 9. 13. *Misericordiam volo, & non sacrificium*, id est, misericordiam magis quàm sacrificium .... *Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi*: non exquisito et doctrinis sæcularibus instructo sermone, seu affectata, eloquentia, ne doctrina de Christo crucifixo laude suæ virtutis ac potentiæ defraudetur. Quasi dicat: Si eloquentia illa seculari, et verborum lenociniis uterer, non ostenderetur potentia crucifixi. Omnes enim existimarent eos qui credunt facundia et dicendi arte captos fuisse: Prædicantium autem imperitia, eos vincens qui se de eloquentia jactant, virtutem crucis aperte indicat.

Matth. 28.
Theodoret.

18. 19. *Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est*. Sermo enim ille et doctrina de generis humani redemptione per passionem, crucem et mortem Christi, stultitia videtur his qui Evangelio non credunt, et ideo in æternum pereunt: stultum, inquam, illis videtur et indignum fide, salutem ab homine crucifixo expectandam esse: Iis autem, qui in Christum credunt, et fide per dilectionem operante salutem æternam consequuntur, prædicatio illa crucis organum est et instrumentum virtutis et potentiæ Dei, ab eo efficaciam habens ad illorum conversionem et salutem. Secundum Græcum Textum vertendum esset, *Nobis autem salvandis virtus Dei est*. Sed idem est Vulgatæ nostræ sensus. Loquitur autem Apostolus in persona electorum. *Scriptum est enim**: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*. Sapientiam et intelligentiam sapientum hujus sæculi abolebo, seu; ut LXX. vertunt, *abscondam*, efficiam ne luceat, et prudentiam eorum rejiciam ut inutilem ad negotium Evangelii et salutis humanæ promovendum. S.Hieronymus ex Hebræo vertit; *Peribit enim sapientia à sapientibus ejus; & intellectus prudentium illius abscondetur*. „ Non quòd Deus sit ini- „ micus sapientiæ, cujus pater est, et per quem omnis est in hominibus sapien- „ tia; sed sapientiam et prudentiam dicit populi Judæorum. Et revera grande „ miraculum Deus fecit in populo post adventum Domini Salvatoris, ut uno „ atque eodem tempore arderet Ierusalem, Templùmque corrueret, et omnis „ Magistrorum scientia tolleretur, impleto quod scriptum est: *Ecce dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem & à Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, fortem & virum bellatorem, judicem & prophetam, & ariolum & senem: Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici*. Quod autem Propheta de sapientia et prudentia Iudæorum, id est Scribarum et Pharisæorum prædixit, Apostolus ad genus omne sapientiæ sæcularis transtulit.

Isai. 29. 14.
S. Hieron. lib. 9 Comment. in Isai. cap. 29.
Isai. cap. 3.

20. *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor hujus sæculi?* Ubi Philosophi Gentium? Ubi Doctores & Legisperiti Judæorum? Ubi qui humana tantùm ratione

tione & naturali ingenii perspicacia se res quasvis abstrusiores, quin & sublimiores ac reconditiores Scripturæ sensus scrutari, eruere, ac disputando elucidare profitentur? *Nonne Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi?* Nonne Deus sapientiam sæcularem stultitiæ convicit? Nonne inanem & inutilem ostendit ad persuadendum hominibus Evangelii veritatem? Nonne ipso eventu declaravit nihil illam prodesse absque fide & gratia Christi ad doctrinam salutis consequendam? Hunc locum ita reddit Tertullianus lib. De Idololatria, cap. 10. *Ubi sapiens, ubi litterator, ubi conquisitor hujus ævi? Nonne infatuavit Deus sapientiam hujus sæculi?* Alludit Apostolus ad locum Isaiæ 33. 18. cujus hæc sunt verba: *Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum?*

21. *Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Cùm enim mundus, id est homines sæcularis sapientiæ opinione inflati, per humanam illam sapientiam Deum in divinæ suæ sapientiæ operibus non cognovissent ad salutem, benigno consilio visum est Deo per crucis prædicationem, quæ infidelium hominum judicio stultitia est, salvos facere, id est à vitiis liberare in præsens, in posterum donare vita æterna homines qui prædicationi illi crederent.

22. 23. 24. *Quoniam & Judæi signa petunt: & Græci sapientiam quærunt.* Judæi signis seu miraculis olim assueti miracula exigunt, quibus velut divinis testimoniis ad credendum adducantur: Confer cum Matth. 12. *Magister, volumus a te signum videre.* Luc. 11. 16. *Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.* Joan. 2. 18. *Responderunt ergo Judæi & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?* Joan. 4. 48. dixit Jesus Regulo pro filii sui sanitate supplicanti: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis.* Gentiles autem, quos inter eminent Græci, scientiam quærunt, & si quid illis proponatur novi dogmatis, id probari sibi volunt Philosophicis rationibus eruditè ac disertè expositis: adeò ut irrideant & explodant quod assequi ratione non possunt. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum*, eius Mysteria simpliciter exponentes, non persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, non philosophicis argumentis innixi; non oratoriis pigmentis orationem adornantes. *Judæis quidem scandalum*, quos crucis opprobrium turbavit ac impedivit ne crederent. Putabant enim Messiam temporaliter regnaturum. Desiderabant virtutem miracula facientem, & videbant infirmitatem crucem patientem. *Gentibus autem stultitiam*: quia contra rationem illis videbatur docere hominem crucifixum esse Deum & mundi Salvatorem. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* Ipsis autem vocatis secundùm propositum & electis tam ex Judæis quàm ex Gentibus Christum prædicamus *Dei virtutem* sive potentiam, qua eripuit eos à potestate diaboli, & fortem armatum debellavit, mortisque destruxit imperium: *& Dei sapientiam*, quatenus per humilitatem & mortem Christi in cruce convenientissimo modo genus humanum, & ipsos imprimis electos redemit. Christum ergo Dei virtutem & Dei sapientiam vocat Apostolus noster, quia per Christum crucifixum Deus & potentiam suam, & sapientiam declaravit: potentiam quà dæmones superantur, peccata remittuntur, homines salvantur: sapientiam, qua invenit difficillimi pretii decentissimam solutionem. *Virtutem* porrò seu potentiam *Dei* dicit propter Judæos qui signa postulabant: *Sapientiam* Dei, propter Gentiles qui sapientiam quærebant.

S. Thomas, Lect. 3.

S. Thomas.

25. *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Quia quod in œconomia Dei & Mysterio crucis stultum videtur infidelium & carnalium hominum judicio, sapientius est quàm omnes homines: & quod in Deo infirmum videtur, fortius est quam omnes homines.

S. Aug. lib. 2. De Doctr. Christ. cap. 13.

26. 27.

26. 27. 28. 29. *Videte enim vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles.* Considerato qui & quales sint quos Deus vocavit ad fidem; qui & quales per quos vocavit. Pauci sunt ex vobis qui vocati estis, & ex illis per quos estis vocati, sapientia sæculi & doctrina insignes; pauci potentes seu dignitatibus sæcularibus conspicui; pauci nobilitate generis illustres. *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* Sed minùs sapientes secùndùm opinionem mundi, id est homines illiteratos & rudes elegit Deus ad fidem non modò suscipiendam, sed aliis prædicandam, ut pudore afficiat eos qui sæculari sapientia sunt inflati: cujus vanis luminibus adducere alios non potuerunt ad salutem æternam, neque ipsi eam assequi, aut ejus viam cognoscere & ingredi; quod imperiti homines & piscatores divina revelatione præstiterunt. Et homines nulla sæculi potentia conspicuos, sed plebeios & inopes elegit Deus, ut istorum comparatione potentes sæculi pudore afficiat, qui facere non potuerunt, quod per istos Deus effecit, nempe homines ad unius veri Dei cultum, & ad morum sanctimoniam convertere, illisque veræ beatitudinis iter, & media ad illam obtinendam ostendere. *Et ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus,* id est, eos qui apud homines erant ignobiles & obscuri, eòque nomine contemnebantur: *& ea quæ non sunt*, id est homines nullius nominis, nullius pretii secundùm opinionem mundi, Deus ad fidem vocavit, & ad Evangelii prædicationem, mundique spiritualem renovationem elegit, *ut ea quæ sunt destrueret*: ut parvifaciendum esse ostenderet quicquid mundus ut magnum & sublime suspicit. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus*: Ut nemo homo coram Deo glorietur, & aliquid in negotio salutis æternæ sibi tribuat, quasi ob ingenii dotes, ob nobilitatem generis, ob divitias, ob potentiam sæcularem, sit ad fidem vocatus.

30. 31. *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu.* Ex Dei misericordia & gratia vocati estis ad fidem, & Christo Iesu incorporati, omniùmque bonorum spiritualium per illum participes effecti, *Qui factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio*: per quem nobis vera sapientia data est, per quem justi & sancti facti sumus accepta remissione peccatorum, & Spiritu sancto animas nostras expurgante & renovante; per quem denique redempti sumus à servitute peccati, à tyrannide diaboli, a mortis imperio. „ Ex ipso dixit; non ratione *Theodoret.*
„ creationis solùm, sed ratione datæ salutis. *Quotquot enim eum receperunt,*
„ *dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Qui non* *Joan. 1. 12.*
„ *ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex*
„ *Deo nati sunt.* Quia enim dixit, quòd quæ stulta sunt mundi, & imbecilla,
„ & ignobilia Deus elegit, aptè subjunxit, *Ex ipso autem vos estis*, collatam
„ docens nobilitatem. Generationis autem modum etiam ostendit, cùm dixit
„ *in Christo Jesu.* Non enim in hoc vel illo denominati estis, sed in Christo re-
„ generatione digni estis habiti. *Ut quemadmodum scriptum est**: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Qui gaudet se bonum aliquod spirituale & salutare habere, id ne sibi tribuat, sed gratiæ Christi totum acceptum referat, qui nobis omnia factus est. Ieremiæ locus sic habet: *Hæc dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis; sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me; quia ego sum Dominus qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra.*

* *Jerem. 9. 23. 24.* nō iisdem verbis sed eodem sensu.

CAPUT I.

SENSUS MORALIS.

Humilitas S. Pauli.

Nihil boni in nobis est nisi per voluntatem Dei.

S. *Chrysost. Hom.* 1.

1. P*Aulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater*. Propriæ imbecillitatis, impotentiæ, & indignitatis confessio, magna est gratiæ commendatio. Ejus impetrat incrementum, qui humiliter profitetur indebitum sibi esse beneficium, & in spiritu humilitatis gratias agit. Deus enim humilibus dat gratiam. Id in hujus Epistolæ exordio præstat Apostolus. *Paulus*, inquit, *vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei*. „ Non ipse „ inveni quod didici, neque mea comprehendi sapientia, sed cum Ecclesiam „ persequerer & depopularer, vocatus sum. Hic totum est vocantis, ejus autem „ qui vocatus est nihil est, nisi solùm quòd obedierit. *Per voluntatem Dei*. Hæc prima omnis, quod in nobis est, boni causa. „ Nos enim nihil boni egi„ mus ex nobis, sed per voluntatem Dei salutem invenimus: & quia ei placuit „ vocati sumus, non quia digni eramus.

Sola Dei vocatione Sacerdotium, cura animarum, verbi divini ministerium suscipienda sunt.

S. Leo Serm. 2. in anniversario die Assumptionis suæ.

Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei. Felix qui dicere cum Apostolo potest, se ad sacrum Ministerium, ad Sacerdotium, ad Pastoralem curam, ad verbi divini prædicationem, ad Animarum directionem, non sua, non parentum, sed Dei voluntate vocatum. Felix qui non sibi sumit honorem, sed à Deo vocatus tamquam Aaron. Felix qui nulla carnis & sanguinis habita ratione, nulla sæculari commendatione, sed Dei electione, Spiritus sancti præparatione ad Dignitates Ecclesiasticas & ad curam animarum assumitur, Sacerdotii Christi non solùm particeps, sed imitator, qui *secundum ordinem Melchisedech Sacerdos in æternum* constitutus est. „ Cujus quidem divini Sacerdotii Sacramentum „ cum ad humanas pervenit functiones, non per generationum tramitem curri„ tur, nec quod caro & sanguis creavit eligitur; sed cessante privilegio Patrum, & familiarum ordine prætermisso, *eos Rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparavit: ut in populo adoptionis Dei, cujus universitas Sacerdotalis atque regalis est, non prerogativa terrenæ originis obtineat unctionem, sed dignatio cælestis gratiæ gignat Antistitem*.

S. Chrysost.

Et Sosthenes frater. Apostoli nostri modestiam considera, qui sibi Sosthenem dignitate, gradu & meritis longè inferiorem consociare non dedignatur. „ Si „ autem hic ubi tantum intercedebat intervallum, secum conjunxit eum qui erat „ inferior, quid dixerint, qui eos despiciunt, qui honore sunt pares? Hinc discant Prælati non dominari in Clero, sed humilitatis & modestiæ Christianæ, non minùs quam cæterarum exemplo virtutum, fieri formam commissi gregis. Discant non arbitraria potestate, sed canonico ordine sibi subditos regere Presbyteros, cœterumque Clerum ac populum.

Ecclesiæ unitas & concordia.

S. Chrys.

Gratia vocationis.

Ephes. 2.

2. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis &c.* Ecclesiæ nomen adhortatio est ad concordiam & consensionem animorum. „ Ecclesiam Dei vocat, inquit S. Chrysostomus, ostendens eam oportere esse uni„ tam. Si enim Dei est, unita est; & una est non modò Corinthi, sed & in to„ to orbe. Nomen enim Ecclesiæ non est nomen separationis, sed unionis, & „ concordiæ, et consensus. *Vocatis sanctis*. Sola Dei misericordia sanctificatos „ fuisse Apostolus inculcat. Non enim, inquit, accessistis primi, sed vocati estis. *Quamobrem ne hoc quidem parvum totum est vestrum*. „ Quamquàm etiamsi ac„ cessissetis, cùm malis innumerabilibus essetis obnoxii: ne sic quidem vobis „ sed Deo gratia. Propterea ad Ephesios scribens dicebat: *Gratia salvi facti estis*

estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Neque enim vos prius credidistis, sed vocati obedivistis, ipsa gratia vocantis fidem et obedientiam in vobis operante, et obedientibus cooperante. *Vocatis sanctis*. Christianum esse, et sanctum statu atque professione, idem est. Verùm ne nobis blandiamur de sanctitate Religionis cujus professores sumus, nisi vitæ nostræ morumque sanctimonia illi omni ex parte respondeat. „ Sed heu, Paganis deteriores sumus. „ Hoc ipso utique deteriores sumus, qui meliores esse debemus, si meliores non „ sumus. Criminosior enim culpa est, ubi honestior status: si honoratior est „ persona peccantis, peccati quoque major invidia. Furtum in omni quidem „ homine malum facinus; sed damnabilius absque dubio Senator furatur aliqua, „ quàm infima persona. Cunctis fornicatio interdicitur; sed gravius multò est „ si de Clero aliquis, quam si de populo fornicetur. Ita et nos qui Christiani „ et Catholici esse dicimur, si simile aliquid Barbarorum impuritatibus facimus, gravius erramus: *Atrociùs enim sub sancti nominis professione peccamus. Ubi sublimior est prærogativa, major est culpa. Ipsa errores nostros Religio, quam profitemur, accusat. Criminosior est ejus impudicitia, qui promiserit castitatem. Fœdius inebriatur sobrietatem fronte prætendens. Nihil est Philosopho turpius vitia obscœna sectante: quia præter eam deformitatem quam vitia in se habent, sapientiæ nomine plus notatur. Et nos igitur in omni humano genere Philosophiam Christianam professi sumus; ac per hoc deteriores nos cunctis gentibus credi atque haberi necesse est, quia sub tam magnæ professionis nomine vivimus, & positi in Religione peccamus*. Nihil nobis prodest quòd Lex est bona, si vita nostra et conversatio non est bona. *Lex enim bona, muneris est Christi. vita autem non bona, criminis nostri. Imò hoc magis culpabiles sumus, si legem bonam colimus, & mali cultores sumus. Quin potius nec cultores, si mali: quia cultor dici non potest malus cultor. Neque enim colit, qui rem sanctam non sanctè colit. Ac per hoc accusatrix nostri est lex ipsa quam colimus*.

Christiani professione sancti.

Salvianus lib.4. De Gubernatione Dei.

Cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi? etc. Omnes quotquot Christiani sumus toto orbe terrarum, unius Domini sumus, in fide nominis ejus, in spe regni ejus omnes adunati, omnes gratia ejus vocati, omnes ejus Spiritu sanctificati: una igitur caritate copulari debemus. „ Quomodo enim „ qui in uno loco habitant, cùm multos dominos habeant contrarios, sunt di„ vulsi, neque ad concordiam quidquam prodest eis locus, cum Domini diver„ sa jubeant et ad se trahant: *Non potestis* enim, inquit, *Deo servire & Mam„ monæ*: ita qui sunt in diversis locis, si non habeant plures Dominos, sed „ unum solum, eis loca nihil obsunt ad concordiam, cùm Dominus qui est unus, „ eos conjugat. Non dico, inquit, quòd cum Corinthiis solùm popularibus ve„ stris vos concordes esse oporteat, sed cum omnibus, qui sunt in toto orbe ter„ rarum, Christianis, cum habeatis communem Dominum.

S.Chrys. Hom. 1.

3. *Gratia vobis pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo*. Deus Pater noster est, quia membra Filii ejus unigeniti sumus. Christus Iesus Dominus noster est, quia pretio sanguinis ejus redempti sumus. Pater æternus dedit nos Filio suo ut nos redimeret, nosque in illo per gratiam suam sanctificaret. Filius nos obtulit Patri, ut pacem æternam in ejus sinu nobis daret, beatos nos ejus fruitione faciendo. Pax vera non est sine gratia. Pax non prodest, si non sit à Deo & cum Deo. „ Nihil nos juvat, si cum omnibus pacem habeamus, adversùs „ Deum autem bellum geramus. Sicut nec nos lædit si bello appetamur ab om„ nibus, cum Deo autem pacem habeamus. Et rursus nihil nos juvat si ab om„ nibus approbemur & commendemur, Dominum autem offendamus. Quo„ modo nullum est periculum si nos omnes oderint, Deo autem accepti simus & „ chari. Nam quæ verè est gratia, & quæ verè est pax, à Deo est, Nam qui „ Deo

Gratia & pax præstantissima Christi dona.

S. Chrys. ibid.

„ Deo gratus est, neminem timet, etiamsi mala patiatur innumera: non dico,
„ hominem non metuit, sed nec diabolum. Qui autem Deum offenderit, omnes
„ habet suspectos, etiamsi videatur esse in tuto.... David apud Deum habebat
„ gratiam, Absalon apud homines. Quemnam autem habuit alter finem, &
„ quis fuerit magis probatus, scitis. Abraham gratiam habuit apud Deum,
„ Pharao apud homines: ei enim gratificantes, justi uxorem prodiderunt.
„ Quis autem fuerit præclarior, & quis beatus, est cuivis perspicuum. Habe-
„ bant Israelitæ gratiam apud Deum, odio autem habebantur ab omnibus Æ-
„ gyptiis: eos tamen qui ipsos odio habebant, superarunt. In hoc ergo omnes
„ studium ponamus, ut gratiam & pacem apud Deum habeamus. Id autem quanam
Jacobi, 4. 6. „ alia ratione consequemur, quàm humilitate? Deus enim *superbis resistit*, *hu-
milibus autem dat gratiam*. Humilitas gratiam Dei promeretur, qui cor con-
tritum & humiliatum non despicit, pacem cum Deo conciliat; pacem cum ho-
minibus fovet. Nihil Christianum tam admirandum facit quàm humilitas. Ne-
mo excelsioris & sublimioris animi, quàm vere humilis. Plura vide apud S. Chry-
sostomum.

Gratiarum actio Christianæ pietatis officium.

4. 5. 6. 7. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu*. Gratiarum actio clarissima est gratiæ testificatio. Nam irrisoria esset gratiarum actio, si ex hoc gratiæ agerentur Deo, quod non donavit ipse, nec fecit. Sicut si homini gratias ageret homo pro eo quod illum vel putaret non præstitisse, vel nosset, adulatio vel irrisio veriùs quàm gratiarum actio diceretur. Non solùm autem pro beneficiis & gratiis particularibus nobis à Deo collatis: verum etiam pro gratiarum donis quæ aliis Ecclesiæ membris collata sunt & in dies conferuntur, pro conversione infidelium & peccatorum, pro perseverantia justorum, pro bonis omnibus quæ Deo operante ab electis fiunt, gratias Deo agere debemus, ut ejusdem corporis membra. Quo nomine omnia illa bona, Deique dona nostra sunt. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, &c.* Gratiarum actio, quod sacratius laudis sacrificium est, frequens erat in ore primorum Christianorum, præsertim in ore Pastorum, qui populi sunt quodam modo mediatores & sequestres apud Deum. Cur tam infrequens apud nos? An minùs Deo debemus quàm illi? An minùs Deus noster est? an minus in nos beneficus? *Gratias ago Deo meo*. „ Ex magna affectione rapit quod est commune, & facit pro-
Ps. 62. & 117. „ prium: quod etiam dicere mos est Prophetis: *Deus, Deus meus*: & eos hor-
„ tatur ut ipsi quoque hoc dicant. Qui enim Deum omnium Deum suum specia-
„ tim vocat, recedit ab omnibus rebus humanis, & ad illum procedit, quem
S. Joan. Chrysost. Hom. 2. „ cum magna vocat affectione. Hoc enim potest verè & sincere dicere, qui a re-
„ bus sæcularibus semper ad Deum ascendit, & eum semper præponit omnibus,
„ & perpetuò gratias agit; non solùm pro gratia jam data, sed ei si quid boni
„ postea accessit, pro eo quoque Deum laudibus prosequitur. Propterea non so-
„ lum dixit, *Gratias ago, sed semper pro vobis*, eos erudiens, ut & semper gra-
„ tias habeant, & nulli alii nisi Deo soli. *Pro gratia Dei*. Gratiæ commemo-
„ ratione superbiam naturæ corruptæ ingenitam rursus deprimit. Ubi enim est
„ gratia, non sunt opera: ubi sunt opera, non amplius est gratia. Si autem est
„ gratia, cur efferimini, ac de vobis magnificè sentitis: Undenam inflati estis?
„ *Quæ data est vobis in Christo Jesu*. Non per me, aut per alium Apostolum,
„ sed per Jesum Christum. Nulla nisi per Jesum Christum, & in Jesu Christo
„ gratia; quia nemo nisi per ipsum & in ipso salvus fieri potest. *Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia*. Verbum Dei, et doctrina veritatis thesaurus est Ecclesiæ. Hoc thesauro divites sunt, quicumque veritatem amant, et obedienter audiunt quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus a Patre accepit. Dogmata Christianæ Religionis magis ac magis

gis explicantur in dies & confirmantur. *Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis*. Sed heu! amor & observantia præceptorum Evangelii minuitur in dies et refrigescit. *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia*. Nulla gratia qua Dei præcepta possibilia fiant, justis deest urgente præcepto; qui enim instat præcepto, præcurrit auxilio. Ipsis etiam peccatoribus auxilia sufficientia a Deo præparata sunt, qui vult omnes salvos fieri vera sinceràque voluntate; sæpe conferuntur, vel offeruntur per Christum, qui pro omnibus mortuus est. *Deus enim impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*: Quibus autem desunt, pœna peccati est, sive quod vitiata origine trahitur, sive quod propria voluntate committitur. Justi autem quibus nulla gratia necessaria deest, ideo non perfecti sunt in gratia & justitia, quia semper in iis est infirmitas aliqua peccati, donec tota in illis perficiatur sanitas, et Deus sicuti est, videndus æterna veritate monstretur. Semper igitur currendum, pugnandum, orandum, vigilandum et proficiendum est, *expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi*. Tempus revelationis et manifestationis non præveniendum insipiente curiositate; nec tempus beatitudinis temporali & fallaci voluptate.

S. Aug. Concil. Trid.

Gratia qua mandata Dei possibilia fiāt, justis non deest urgente præcepto.

8. *Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi*. Deus virtutum, cujus est totum quod est optimum, gratiam & caritatem donat immeritis ut justi simus: Nos pariter, immeritos confirmat perseverantiæ dono, ut usque in finem sine crimine simus. Demus operam ut siquidem sine peccato esse omnino non possumus (*Si enim dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*) saltem sine crimine simus. „ Crimen est peccatum grave, accusatione et damnatione dignissimum, ut homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cetera hujusmodi. Cùm cœperit ea non habere homo (debet autem non habere omnis Christianus homo) incipit caput erigere ad libertatem: sed ista inchoata est, non perfecta libertas. Ex parte libertas, ex parte servitus: nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Si non remansisset infirmitas, sine peccato hic viveremus. *Prima libertas est carere criminibus*. Hac a Christo donati, quicumque per baptismum, aut per pœnitentiam justificati sunt, minuendo in seipsis paccato dent operam. *Minuitur autem in vita proficientium, quod in vita consumitur perfectorum*. Id si totis viribus conemur & agamus, Deique adjutorium suppliciter flagitare non desinamus ut liberet nos a malo, *confirmabit nos usque in finem sine crimine*. Nihil verò tam potens est ad vigilantiam nostram & constantiam in bono excitandam, quam fides adventus Christi ad judicium, malos damnaturi; bonos, & qui perseveraverint usque in finem, coronaturi. *In die adventùs Domini nostri Jesu Christi*.

Christiani sine crimine seu gravi peccato esse debent.

1. Joan. 1. 8.

S. Aug. Tract. 41. in Joanne.

9. *Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri*. Dei fides in promissis suis origo est vocationis sanctorum, & fundamentum spei nostræ. Faciamus quæ jussit: reddet certissimè quod promisit. Fideles simus manendo in societate corporis, Spiritus, vitæ, virtutum & passionum Jesu Christi: & fidelis erit Deus, nos recipiendo cum illo in sinum & societatem gloriæ suæ. Verùm cùm sit lux, & tenebræ in eo non sint ullæ: *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus*.

Societas cum Christo.

Joan. 1. 6.

10. 11. 12. *Obsecro autem vos, fratres, per nomen* Domini *nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*. Unum simus inter nos ipsos, qui in Christo

Unanimitas & concordia Christiana.

sto Jesu unum sumus. Nomen ejus unitatis & societatis nomen est. Unitas naturæ, et societas personarum in sancta Trinitate; unitas personæ, & societas individua naturarum in Incarnatione; unitas Spiritus, & societas bonorum ac malorum in Ecclesia, incitamento Christianis esse debent ad schismata & dissensiones fugiendas, ad sectandam unanimitatem et concordiam. *Pacem quærere debet & sequi filius pacis, à dissensionis malo continere linguam suam debet, qui novit & diligit vinculum caritatis ..... Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fidelitèr sibi unanimitatis nexibus cohærentes.* Nec Petro, nec Apollo, nec Cephæ, nulli omnino homini propter ipsum, sed propter unum Christum Jesum inhærendum est. Servis inhærere neglecto Domino, injuria Domini est. Unus ille mortuus est pro nobis. Illius sanguine redempti; illius baptismo regenerati & sanctificati sumus. Ab illo uno omnium plenitudinem bonorum exspectamus. *Divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* „ Hinc intelligimus & bonos Pastores non sua quærentes, sed quæ Jesu Christi; & bonas oves, quamvis imitentur facta Pastorum bonorum, tamen in eis non ponere spem suam, quorum ministerio sunt congregatæ; sed in Domino potiùs, cujus sanguine sunt redemptæ: ut quando fortè incurrerint in Pastores malos, doctrinam illius prædicantes, & sua mala opera facientes, quæ dicunt, faciant; quæ autem faciunt, non faciant; nec propter filios iniquitatis pascua deserant unitatis.

S. Cyprianus Tract. De Unitate Ecclesiæ.

S. Aug. Epist. 208. alias 209.

17. 18. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.* Prædicatio præcipua est Apostolorum, et Episcoporum qui illis successerunt, functio. Hanc sacri Ministerii partem exercere ipsi debent, non solùm Evangelicos operarios mittendo in vineam Domini. *Væ mihi si non evangelizavero*, ait alibi Apostolus noster, *necessitas enim mihi incumbit.* Verùm non humanæ sapientiæ fucis, non sæcularis eloquentiæ lenociniis adornanda est, seu potiùs adulteranda Evangelii prædicatio, qui perniciosus abusus est, Christianæ Religionis spiritui, consilioque contrarius, & eo nomine vitandus. 1. Ne occasio detur hominibus adhærendi magis ministris veritatis, quam ipsi, quæ per eos prædicatur, veritati. 2. Ne honore conversionis mundi crux defraudetur, dum humanæ scientiæ et sæculari eloquentiæ tribuitur. Quàm metuendum Concionatoribus hujus temporis est, ne in divino judicio rei peragantur, quòd Christi crucem laude suæ virtutis ac potentiæ defraudaverint. *Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.* 3. Quia gratiam conversionis infidelium & peccatorum Deus in cruce Christi constituit, & potentiam suam ad electorum suorum salutem per crucem inclarescere voluit. Væ Concionatoribus qui placere magis student amatoribus sæculi, quàm consulere saluti electorum Dei. *Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est.* Non mirum quòd infideles mysterium crucis stultitiam putent; cùm vera sapientia, quæ ex fide est, sint destituti. Illorum misereamur multò magis quàm phreneticorum miserentur amici carissimi, ipsos ignorantium, contumeliis afficientium, et fortè verberibus. Illorum miseriam defleamus, qui communem ignorant salutem. *Non enim oportet maritum adeo amare uxorem, ut nos omnes homines, illos attrahendo ad salutem.* Gratias verò agamus Deo, qui nobis sapientiam & potentiam suam in cruce manifestam fecit, & credere dedit. Cedat sapientiæ & virtuti infinitæ Dei humanæ rationis, quæ circa res ipsas naturæ sæpe cespitat, imbecillitas. „ Est enim crux supra rationem, & virtutis ineffabilis. Nam qui in malis fuit, malis esse superiorem, & cum iis commissa pugna vicisse, est infinitæ potentiæ. „ Quomodo enim in tribus Pueris fuit admirabilius ingressos conculcasse flam„ mam,

Evangelium quo modo prædicandũ?

Non humanæ scientiæ & eloquentiæ sæculari, sed virtuti crucis, animarũ conversio adnexa est.

S. Chrys. Hom. 4.

„ mam, quàm non ingressos esse fornacem: & in Jona multò erat majus à bel-
„ lua nihil esse passum, cùm in eam incidisset, quàm omnino non incidisse in
„ cetum; ita etiam in Christo fuit admirabilius mortuum perfregisse mortem,
„ quam non esse mortuum. Ne dicas ergo, Cur sibi opem non tulit in cruce?
„ Nam cum ipsa morte volebat pugnam committere. Non descendit de cruce,
„ non quòd non posset, sed quòd noluerit. Nam quem mortis tyrannis non de-
„ tinuit, quomodo potuissent detinere clavi crucis? Sed hæc sunt nobis nota,
non infidelibus. Propterea Apostolus ait: *Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est, iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus* Dei *est.* 19. *Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Vanitatem scilicet sapientiæ sæcularis, & scientiæ, ingeniique Philosophorum ostendit Deus, prædicatione crucis efficiens, quod illi falsæ sapientiæ ratiociniis & eloquentiæ vi efficere numquam potuerunt.

20. *Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?* Summa est Christi Jesu gloria quòd Evangelii sui prædicationem illiteratis, ignobilibus, et pauperibus piscatoribus committens, Philosophos, Oratores, Barbaros, Gentiles, Judæos, orbem universum fidei jugo subdiderit, populis & regibus resistentibus, ipsa pugnante natura, temporis antiquitate, & longa acriter adversante consuetudine, dæmonibus armatis, et diabolo stante in acie et nihil non movente. „ Si viri duodecim rei militaris
„ ignari, non solùm inermes, sed etiam corpore debiles, impetu facto in In-
„ numerabilem & armatam militum aciem, ab illis quidem nihil mali passi es-
„ sent, neque innumeris telis appetiti essent sauciati, sed alios interemissent,
„ alios captivos abduxissent, ipsi nullis acceptis vulneribus, diceret-ne aliquis
„ humanum esse quod gestum est? Atqui Apostolorum trophæum est illo longè
„ admirabilius. Nam quòd imperitus et illiteratus, et piscator superaverit sæcu-
„ li Sapientes et Oratores facundissimos, & neque paucitate, neque paupertate,
„ neque periculis, nec ea, quæ præoccupaverat, consuetudine, neque quoti-
„ dianis cædibus, neque eorum qui decepti fuerant multitudine, neque eorum
„ qui deceperant auctoritate fuerit deterritus, longè admirabilius et præte opinionem erat, quàm nudum non esse sauciatum. *Nonne Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi?*

Admirabilis Christianæ Religionis & Ecclesiæ fundatio & propagatio. *S.Chrys. Hom.* 3.

21. *Nam quia in* Dei *sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Viam salutis peccatum immutavit. Hanc primum viam constituerat Creator, qua homines ad sui notitiam per rationis usum & considerationem sapientiæ, quam effudit super opera sua, perduceret. Sicut enim discipulus cognoscit Magistri sapientiam per verba quæ ab ipso audit: ita homo poterat ad cognoscendam Dei sapientiam per creaturas ab illo conditas considerando pervenire, secundum illud Rom. 1. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Hæc via hominis innocentis. Sed cum homo propter sui cordis vanitatem a rectitudine divinæ cognitionis deviasset, ejus misertus Redemptor aliam viam constituit, qua illum ad salutiferam sui cognitionem perduceret, verbum scilicet crucis, subjectione rationis, obedientia voluntatis, documentis fidei. Hæc via hominis reparati. Sine gratia quippe Salvatoris prior via non modò inutilis, sed periculosa fuisset ob superbiam & curiositatem hominum. *Quia caligantes hominum mentes consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque velantur, perspicuitati sanctitatique rationis aspectum idoneum intendere nequeunt, saluberrimè comparatum est, ut in lucem veritatis aciem titubantem, & veluti ramis humanitatis opacatam, inducat auctoritas.*

Aliam viam homo innocens, et homo reparatus, ad Dei notitiam perducti. *S. Thomas, Lect.* 3.

S. Aug. lib. de Morib. Eccles. Cath.

S. *Aug. Epist. 169. alias 102.* *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* „ Hæc stultitia „ prædicationis ac stultum Dei, quod sapientius est hominibus, multos contrahit „ ad salutem, ut non solum qui nondum, certa valent intelligentia conspicere na- „ turam Dei, quam fide tenent, verum etiam qui nondum in ipsa anima sua ita „ incorpoream substantiam a corporis generalitate discernunt, quemadmodum cer- „ ti sunt se vivere, nosse, velle, ideo non sint alieni a salute, quam stultitia il- „ la prædicationis fidelibus confert. Nam si propter eos solos Christus mortuus „ est, qui certa intelligentia possunt ista discernere, penè frustra in Ecclesia labo- „ ramus. Si autem, quod veritas habet, infirmi populi credentium ad Medicum „ currunt, sanandi per Christum, & hunc crucifixum, ut ubi abundavit pecca- „ tum, superabundet gratia; miris fit modis per altitudinem divitiarum sapien- „ tiæ, & scientiæ Dei, & per inscrutabilia judicia ejus, ut & nonnulli a corpo- „ ribus incorporea discernentes, cum sibi ex hoc magni videntur, & irridens „ stultitiam prædicationis, qua salvi fiunt credentes, ab unica via longè exerrent, „ quæ ad vitam æternam sola perducit: & multi in cruce Christi gloriantes, & „ ab eadem via non recedentes, etiamsi ista, quæ subtilissimè disserentur, igno- „ rant, quia non perit unus ex illis pro quibus mortuus est, ad eamdem per- „ veniant æternitatem, veritatem, caritatem, id est ad stabilem, certam, „ plenamque felicitatem, ubi manentibus, videntibus, amantibus sunt cun- „ cta perpetua.

22. 23. 24. *Quoniam & Judæi signa petunt: & Græci sapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Christum crucifixum*, &c. Ubi gratia Christi non adest, falsa sapientia Gentilis, & superba scientia Iudæi, & fides mortua Christiani, illos pariter errare faciunt a salute. Gentilis propriæ sapientiæ opinione inflatus; Judæus Dei potentiam tentans & signa petens; malus Christianus Dei virtute & sapientia, quæ Christus est, abusus, simul pereunt. Timendum ne horum omnium criminum rei coram Deo inveniamur: ne Gentilibus similes simus, Evangelio Adami, scilicet naturali cognitione creaturarum abusi per animi tumorem: ne similes simus Iudæis, Evangelio Moysis, id est Lege, promissis & verbo Dei abusi per infidelitatem & diffidentiam: ne mali Christiani simus, abusi Evangelio & Mysteriis Iesu Christi per ingrati animi vitium, violationem Legis ejus, contemptumque crucis. *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* „ Quis est sapientior, isne qui multis „ persuadet, an qui paucis, aut potius nulli? Qui de maximis persuadet, an de „ minimis, & quæ ad rectam vitæ rationem & salutem inutilia sunt? Quantum „ laboravit Plato de linea & angulo & puncto, & numeris paribus & imparibus, „ & inter se æqualibus & inæqualibus, aliisque hujusmodi rebus disserens, quæ „ non magis vitæ prosunt quam aranearum telæ? Quantum laboravit ut ostende- „ ret animam esse immortalem? & cum evidens nihil dixisset, & nulli persuasis- „ set auditori, sic excessit: Crux autem persuasit per homines imperitos, & per- „ suasit toti orbi terrarum, nec de rebus quibuslibet, sed de Deo disserens, & „ vera pietate ac religione, de evangelica vitæ institutione, & futuro judi- „ cio: & rusticos & indoctos omnes fecit Philosophos. Vides quemadmodum „ quod stultum est Dei, est sapientius hominibus, & quod est imbecillum, „ fortius. Quomodo fortius? Quod pervasit universum orbem terræ, & vi cœ- „ pit omnes homines; & cum innumerabiles Crucifixi nomen conarentur extin- „ guere, evenit contrarium: nempe crux floruit, & majorem in modum cre- „ vit Christiana Religio: illi autem perierunt, & exitio affecti sunt: *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*

Vera et falsa sapientia.

S. Chrysost Hom. 4.

26. 27. 28. 17.

26. 27. 28. *Videte enim vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*: &c. Non solum Magistros indoctos & imperitos, sed & primos discipulos maximam partem tales esse voluit. Hinc ejus sapientia & potentia magis elucet, quod & multis persuaserit, & persuaserit insipientibus. Indocto enim persuadere difficillimum est, quando de rebus necessariis & magnis agitur: persuaserunt tamen, & ipsos hujus rei testes appellat, *Videte*, inquit, *vocationem vestram*. Nam quod dogmata adeo sapientia, & omnibus sapientiora susceperint indocti, hoc testimonium est maximæ sapientiæ Magistri Indocti & imperiti facilius de Christianæ Religioni dogmatis persuasi sunt, quia humiliores erant. Ii enim stulti sunt secundum Dei judicium, quantumvis sapientes hominum carnalium, sui similium, judicio videantur, qui rationibus probari volunt, quod sola fide certò cognosci potest. „ Quomodo enim si cum faber ærarius candens ferrum è fornace extrahit, manu „ id facere contendat, eum extremæ damnabimus amentiæ: ita etiam Philoso„ phi, qui mysteria & dogmata a rationis captu remotissima ratione duce inve„ nire contenderint, fidem probro affecerunt. *Non multi potentes, non multi* „ *nobiles*. Nam ii quoque fastu sunt pleni. Perfectæ autem & accurate Dei co„ gnitionis nullus major est obex arrogantia & cupiditate divitiarum. Efficiunt enim ut nobiles, potentes, divites præsentium admiratione & amore capti, futura spernant vel negligant, & aures obstruant veritati propter curarum multitudinem. *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & contemptibilia elegit Deus; & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret. Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus*. „ Omnia enim propter hoc facit Deus ut nihil nobis imputemus, ut „ omnia Deo adscribamus; utque ostendat omnes superna egere sapientia. „ Non solum autem in cognitione, sed & in aliis omnibus, auxilio suo nos „ opus habere constituit: ut hac ratione maximam habeant occasionem & subje„ ctionis, & cum eo conjunctionis, & necessitudinis. Propterea non eos ita „ dimisit ut sibi sufficerent. Nam si nunc etiam, cum opus habeant, mul„ ti despiciunt: nisi hoc esset, quo non venissent contemptus & despicientiæ? „ Quamobrem sic gloriandi occasionem, non eis invidens sustulit, sed abstra„ hens ab exitio quod inde proficiscitur. Hæc felicitas nostra est, nihil omni„ no habere, quod Deo acceptum non referatur. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.*

Perfectæ Dei cognitionis nullus major est obex superbia & cupiditate divitiarum.

S.Chrys. Hom. 5.

Felicitas nostra, nihil habere quod Deo acceptum non referatur.

Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, &c. „ Si enim eli„ geret Christus primitus Oratorem, diceret Orator, Eloquentiæ meæ merito „ electus sum. Si eligeret Senatorem, diceret Senator, Dignitatis meæ merito „ electus sum. Postremò, si prius eligeret Imperatorem, diceret Imperator, Po„ testatis meæ merito electus sum. Quiescant & differantur isti, paululum quie„ scant; non omittantur, non contemnantur; sed aliquantulum differantur, „ qui possunt gloriari de semetipsis in semetipsis. Da mihi, inquit, illum pisca„ torem, da mihi idiotam, da mihi imperitum, da mihi eum, cum quo non „ dignatur loqui Senator, nec quando emit piscem: ipsum da. hunc si impleve„ ro, manifestum erit quod ego facio. Quamquam et Senatorem, et Oratorem „ et Imperatorem Christianos ego sum facturus: sed certius ego piscatorem: Po„ test Senator gloriari de semetipso, potest Imperator: non potest nisi de Chri„ sto Piscator, Veniat propter docendam humilitatem salubrem, prius veniat Pi„ scator, per ipsum melius adducitur Imperator ..... Melius est ut Romam cum „ venerit Imperator, deposito diademate ploret ad Memoriam Piscatoris, quam „ ut Piscator ploret ad Memoriam Imperatoris. *Ut non glorietur omnis caro in* „ *conspectu ejus*. Videte quemadmodum abstulit gloriam, ut daret gloriam: „ abstu-

S. Augustinus Serm. 43. alias De verbis Apostoli. 27.

S. Augustinus Enarrat. in Ps. 65. n. 4.

„ abstulit nostram, ut daret suam; abstulit inanem, ut daret plenam; abstulit „ nutantem, ut daret solidam. Quantò ergo gloria nostra fortior & firmior, quia „ in Deo est?

Gratiæ Christi maximum donum est, quod nonnisi in illo de omnibus ejus donis gloriemur.

30. 31. *Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, & justificatio & sanctificatio, & redemptio: ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Ne salutem nostram viribus nostris, ingenio, industriæ, operibusque tribuamus, voluit Deus ut illam extra nos quæramus in Christo Jesu. Exeamus igitur è nobis ipsis, renuntiantes proprii sensus ac judicii erratico lumini, falsæ justitiæ nostræ, peccatis nostris, omnique cordis nostri corruptioni, ut Christus Iesus sit *nobis sapientia* divino verbi sui lumine: ut sit nobis *justitia*, meritis sacrificii sui: *sanctificatio*, virtute & sanctitate vitæ suæ gloriosæ: *& redemptio*, perfectaque libertas, Spiritus sui, gratiæque omnipotentissima potestate. *Ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Ita Iesu Christo Domino nostro omnia debemus, ut hoc ipsum gratiæ illius maximum donum sit, quod nonnisi in illo de omnibus ejus donis gloriamur. „ Nemo de sua justitia glorietur, etiamsi justus est. De sua quippe ju„ stitia glorianti dictum est, *Quid enim habes quod non accepisti?* Ergo *Qui glo„ riatur, in Domino glorietur.* Qui enim securius, quam in illo gloriari, de „ quo nemo potest omnino confundi? Nam si gloriatus fueris in homine, potest „ inveniri aliquid in homine, immo multa inveniri possunt in homine, de qui„ bus confundatur qui in illo gloriatur. Cum autem audis non esse in homine „ gloriandum, utique nec in te. Si gloriaris in te, in homine gloriaris: & hoc „ est stultius & execrabilius. Quia si gloriatus fueris in homine justo aliquo vel „ alio sapiente, ille non in se gloriatur in quo tu gloriaris; tu autem si in te „ gloriaris, non sapiens, non justus es: si autem non oportet in homine sa„ piente gloriari, multò minus oportet in insipiente gloriari. Qui autem „ gloriatur in se, in insipiente gloriatur. Eo enim ipso insipiens convinci„ tur, quia in se ipso gloriatur. *Ergo qui gloriatur, in Domino glorietur:* „ nihil tutius, nihil securius. Si potes, habes quod apprehendas, in Do„ mino gloriatus non confunderis. Non enim aliquid reprehensionis inveni„ ri potest in illo, in quo gloriaris.... Si pertines ad Testamentum Novum „ agnosce Dei justitiam, & noli tuam velle constituere hanc ipsam, si quam „ habes: si bene vivis, si præcepta Dei facis, noli tuum putare, hoc est enim „ velle suam justitiam constituere. Agnosce a quo acceperis & habes quod accepi„ sti. Non enim habes, quod non accepisti. Si autem accepisti, quid gloriaris „ quasi non acceperis? Cum enim gloriaris, quasi non acceperis, in te glo„ riaris: & ubi est, *Qui gloriatur, in Domino glorietur?* Datum tene, sed Da„ torem agnosce.

S. Aug. Serm. 160. alias 11. inter -editos ex Carthusiæ Miss.

CAPUT II.

SENSUS LITTERALIS.

S. Paulus in prædicatione sua nullam sapientiæ aut eloquentiæ sæcularis eminentiam ostendit.

1. 2. *Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.* Quod superiori capite dixerat Apostolus, Deum quæ stulta sunt mundi elegisse, ut confundat sapientes, & infirma mundi ut confundat fortia, suo confirmat exemplo. Mea, inquit, prædicandi & agendi ratio tum apud alios, tum apud vos inprimis, o Co-

Corinthi, huic Dei œconomiæ congruit. Siquidem cum venissem ad vos annuntiaturus vobis Evangelium, quod testimonium est de Christo, nullam ostendi in prædicatione mea eloquentiæ aut sapientiæ sæcularis eminentiam. Sublimi & ornato dicendi genere, ac mundanæ Philosophiæ argumentis postpositis, Christi Mysteria & salutis documenta simpliciter vobis exposui. *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum*. Non enim professus sum apud vos me scire aliquid nisi ea quæ fidem, in Christum, & mortem ejus in cruce pro humani generis redemptione, consecutamque resurrectionem spectant. Hæc enim vobis quasi parvulis primum explicare satis habui, sublimiorum & profundiorum Mysteriorum expositione in aliud tempus reservata. *Eis enim loquebatur, qui capere altiora de Christi deitate non poterant. Quibus etiam paulò post dicit*, „ Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi „ carnalibus. *Hoc ergo inter illos nesciebat, quod per illum scire non poterant. Et hoc solum se scire dicebat, quod eos per illum scire oportebat. Denique sciebat inter perfectos, quod inter parvulos nesciebat: ibi quippe ait*, „ Sapientiam loquimur inter perfectos. *Eo namque genere locutionis nescire quisque dicitur quod occultat, quo dicitur fossa cæca, quæ occulta est. Neque enim aliquo genere loquuntur Scripturæ, quod in consuetudine humana non inveniatur; quia utique hominibus loquuntur*. S. Joann. Chrysost. homil. 6.

3. *Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos*. Quamdiu apud vos conversatus sum, in statu fui humili & abjecto, manibus meis victum mihi comparans, ne cuipiam essem oneri, quin etiam variis persecutionibus & periculis expositus fui. Confer cum Galat. 4. 13. ubi Apostolus noster ait: *Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem; & tentationem vestram in carne mea non sprevistis*. Et 2. Corinth. 11. 30. *Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor. Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet*. Et cap. 12. 10. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Quod Paulus pericula timeret, naturæ infirmitas erat, non crimen; virtus autem & animi fortitudo, quod nulli cesserit periculo, sed difficultates omnes, insidias minas, terrores, persecutiones, tormenta superaverit. ~~S. Joann. Chrys. Homil. 6.~~

4, 5. *Et sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostentione Spiritus & virtutis*. Sermo quo utebatur in prædicando Evangelio, non is erat quo solet uti sapientia sæcularis, non erat dicendi arte & cultu instructus, non disputandi subtilitati ad persuadendum accommodatæ innixus: sed prædicatio mea efficax fuit virtute Spiritus sancti, quam miracula demonstrabant: Ait autem in ostensione *Spiritus*, *& virtutis*, ut vera miracula indigitet, quibus Evangelii prædicatio confirmata est, virtute nimirum Spiritus sancti edita, fallacia signa excludens, qualia sunt præstigiatorum. *Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Ne fides vestra innixa & fundata videatur in sapientia & eruditione sæculari, & humanæ Philosophiæ ac eloquentiæ vestra conversio adscribatur, sed uni divinæ gratiæ virtuti, uni Dei omnipotentiæ, humana corda quocumque voluerit inclinanti, flectenti, & ab infidelitate ad fidem, ex contumacia ad obedientiam, ex odio ad amorem transferenti. S. Pauli prædicatio miraculis confirmata.

6. 7. 8. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam verò non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur*. Altiora verò & reconditiora religionis mysteria prædicamus adultis in fide & spiritualibus, qui solidioris cibi sunt capaces. Nam *Omnis qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus; eorum qui pro* Hebr. 5. 13. 14.

con-

consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali; ait alibi Apostolus noster. Quam verò tradimus & docemus, sapientia saecularis non est, quae solo naturalis rationis lumine, & argumentis ingeniosè excogitatis, artificiosè dispositis, subtiliter disputat de rebus physicis, ethicis, politicis: Non illa est sapientia, quam excogitarunt & illustrarunt Philosophi, Oratores, & qua ut plurimum utuntur in consiliis suis viri Principes, Reges, eorumque Ministri, politicis artibus instructi, & perituri saeculi rebus servientes, ultra quod non extenditur eorum potentia & imperium: de quibus scriptum est: *Astiterunt reges terrae, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus, &c.* (Psal. 2. 2, Act. 4. 26. 27. *Sed loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quae absconditа est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram.* Consilia divinae sapientiae in Incarnationis, Passionis & mortis Christi Jesu Mysteriis praedicamus, quae Deus voluit esse abscondita, et ante Filii sui mortem ac resurrectionem paucis revelata. Quae sapientiae suae altissima consilia Deus ab aeterno praeordinavit, decrevit, praeparavit exequenda convenienti tempore, ut hujus sapientiae, Mysteriorumque cognitione ac fide nos ad honorem adoptionis filiorum, et consequenter ad coelestem gloriam adduceret. Hujus nimirum pignus est et inchoatio fides in Christum Jesum. *Haec est vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* (Ioan 17. 3.) *Quam nemò Principum hujus saeculi cognovit.* Quam sapientiam in mysterio Incarnationis Filii Dei latentem nemo cognovit principum infidelium, quales erant Pilatus, Herodes, Caesares, et ex Judaeis Annas, Caiphas, Scribae, Pharisaei. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent.* Si cognovissent Christum Jesum esse Dei Filium hominem factum, cujus passione & morte humanum genus a diaboli servitute redimere Pater decreverat, numquam Deo Patri in gloria coaequalem et gloriae auctorem ac largitorem, morti crucis addixissent. Confer cum Act. 3. 17. ubi Petrus ait: *Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri.* Haec loca respiciens Tertullianus ait: *Non eas Scripturas evolvam, quae interemptibilem Christum edicentes, utique & ignorabilem affirmant; Nisi enim ignoratus nihil scilicet pati posset.* Et infra: *Si omnis spes Judaeorum; ne dicam etiam Gentium: in Christi revelationem destinabatur, sine dubio id demonstrabantur non agnituri, & non intellecturi, ablatis agnitionis & intelligentiae viribus, sapientia atque prudentia, quod annuntiabatur, id est Christus, erraturis in eum principalibus sapientibus eorum, id est Scribis, & prudentibus eorum, id est Pharisaeis: pariter & populo auribus audituro, & non audituro, utique Christum docentem: & oculis visuro, & non visuro, utique Christum signa facientem. secundum quod & alibi: Et quis caecus, nisi pueri mei? & quis surdus, nisi qui dominatur eorum?*

Tertull. lib. 3. advers. Marcion. cap. 6.

9. *Sed sicut scriptum est,* * de sapientiae Dei reconditis consiliis in Verbi Incarnati Mysterio loquimur: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum.* Oculus non vidit, qui tamen sensus ad rerum scientiam comparandam plurimum valet: nec auris audivit, qui tamen sensus est disciplinae, neque mens humana cognoscendo assequi potest, nisi Deo revelante, Mysterium illud adorandum Incarnationis, & praeparata in Christo & per Christum beneficia hominibus Deum diligentibus, id est electis, quos sui dilectores facit, nempe redemptionem, gratiam adoptionis, & gloriam aeternae felicitatis. Quem respexit Apostolus Isaiae locum, S. Hieronymus ita vertit: *A saeculo non audierunt, neque auribus perceperunt; oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti exspectantibus te.* Septuaginta verò Interpretes ita reddidere: *A saeculo non audivimus, neque oculi nostri viderunt Deum prae-*

Isai. 64. 4. * Quoad sensum, cujus veritatem Apostolus exprimit, non verbum ex verbo reddit.

præter te, & opera tua quæ facies sustinentibus misericordiam. Hebraicam veritatem magis inspexit Apostolus, quam Versionem LXX. Interpretum. Minùs ergo probabile est, quòd ex libris apocryphis, nimirum ex Ascensione Isaiæ, & Apocalypsi Eliæ hanc sententiam descripserit. Vide S. Hieronymum *lib. 17. in Isaiam*, ad cap. 64.

10. *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* Ne quis objiceret, si sapientia hæc tam abdita est, cur eam te traditurum spondes, & te eam inter perfectos docere asseris? Hanc objectionem occupans Apostolus respondet: Nobis Apostolis suis revelavit Deus hanc sapientiam per Spiritum suum; qui Spiritus est veritatis, docens omnem veritatem rationis humanæ captum excedentem, et ad salutem necessariam. Nisi enim Deus revelasset nobis sapientiæ suæ consilia; suaque Mysteria, illa penitus ignoraremus. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Spiritus enim sanctus accurate cognoscit et penetrat omnia, etiam altissima, intima, et maximè recondita Dei consilia et mysteria. *Scrutatur non utique ut quod nescit inveniat, sed quia nihil relinquat omnino quod nesciat.* Vel, *scrutatur*, id est scrutari nos facit, quo modo clamat et gemit in nobis. *Quod dono ipsius facis, ille facere dicitur, quia sine illo tu non faceres.* Ex hoc et sequentibus duobus Versibus Spiritus sancti divinitas probatur.

Spiritus sancti divinitas.

S. Aug. Enarrat. in Ps. 118. Serm. 11. Idem in Psal. 54.

11. *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* Nemo homo alterius hominis arcanas cogitationes, intimosque & abditos sensus ac affectus novit, sed uniuscujusque dumtaxat propria mens novit cogitata sua, consilia, secretosque motus: *ita & quæ Dei, sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* Ita cogitationes & arcana consilia Dei nemo novit nisi Spiritus Dei, qui in ipso est, eamdemque cum Deo naturam & cognitionem habet. Subintelligendum, *& cui Spiritus revelaverit.* Neque tamen Filius excluditur, qui ait: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt*: & de Spiritu sancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.*

12. 13. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Creatum spiritum non accepimus, nec per Angelum rerum divinarum revelationem suscepimus: sed ipse qui à Patre procedit Spiritus, occulta mysteria nos docuit. Vel, Instituti non sumus sapientia sæculari & humana, sed Spiritum qui ex Deo est, id est coessentialem Deo, nacti sumus præceptorem: ut ab eo illuminati & edocti, certò noscamus Christi mysteria, & beneficia in ipso nobis præparata, & per ipsum nobis collata, & conferenda. *Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.* Quæ etiam ex Christi præcepto populis omnibus annuntiamus, non sermone in quo humana micet eruditio, & eloquentia, sed quem docet ac suggerit Spiritus sanctus; rebus spiritualibus & divinis verba & argumenta spiritualia accommodantes, ex Scripturis sacris deprompta, prout dat eloqui Spiritus sanctus, & prout spiritualibus viris congruit, quibus cælestem illam doctrinam tradimus. Eosdem hic nominat *spirituales*, quos superiùs *perfectos* dixit, quia per Spiritum sanctum homines perficiuntur in virtute, secundum illud: *Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Non egemus, inquit, humana sapientia: sufficit enim nobis doctrina Spiritus. *Spiritualibus spiritualia comparantes.* Habemus enim & veteris Testamenti testimonium, & Novum per illud confirmamus. Utrumque enim spirituale est. Nostrorum Sacramentorum figuras ostendere volentes, agnum Paschalem proferimus, & sanguinem illitum postibus, & maris transitum, & aquas è petra manantes, & Manna, & innumera ejusmodi, & per figuras veritatem ostendimus. Hæc ratio docendi, prædicandi, & persuadendi spiritualia & divina Mysteria spiritualibus hominibus.

Theodoret. Theophylact.

S. Thomas, Lect. 3.

S. Chrys. Hom. 7. Theodoret. Theophylact.

14. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.* Animales homines dicuntur, interprete S. Thoma, qui sensibus ducuntur, & de Deo rebusque divinis judicant juxta corporum phantasiam, vel legis litteram, vel rationem Philosophicam. Hi animales sensu, alibi *carnales & parvuli, in Christo, imbecilles ad audiendum*, ab Apostolo vocantur. *Spirituales* verò e contrario *perfecti, escæ solidioris capaces, sensum exercitatum habentes ad boni malique discretionem.* Animales homines hoc sensu plurimi sunt fidelium, rudes scilicet ac imperfecti. Dicitur & animalis homo quantum ad sentientem appetitum, quia magis movetur ejus affectus ad sensibilia et temporalia, quàm ad spiritualia et æterna bona. *Non enim tam citò anima subjugatur spiritui ad bonam operationem, quam citò Spiritus Deo ad veram fidem & bonam voluntatem: sed aliquando tardiùs ejus impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur.* Hoc utroque sensu animalis homo mente sensibilibus phantasmatis assueta non intelligit altiora illa & reconditiora fidei mysteria & dogmata, quæ Spiritus sanctus Apostolis revelavit, ut ea perfectis traderent. Videntur enim illi absurda & cum ratione pugnantia. „ Quomodo enim his oculis nemo didicerit ea quæ sunt in „ cælis, ita nec anima sola quæ sunt sancti Spiritus. Et quid dico, quæ sunt in „ cælis? Ne omnia quidem quæ sunt in terra. Nam procul videntes turrim qua„ dratam, putamus eam esse rotundam: est autem ea omnino deceptio oculo„ rum. Ita etiam quando res a nobis procul remotas sola cogitatione examina„ verit quispiam, multus consequitur risus. Non solùm enim ea qualia sunt non „ videbit, sed etiam eorum quæ sunt existimabit contraria. *Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.* Homo sensibus addictus intelligere non potest ea quæ supra sensum sunt: & homo carnalibus affectus non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundum carnem: & rerum spiritualium examinatio fit à viris spiritualibus, modo spirituali, fidei lumine, Spiritus sancti afflatu. Numquam enim inferior examinare & judicare potest ea quæ sunt superioris; verbi gratia sensus ea quæ sunt mentis: nec ratio igitur humana, sensibus depressa, potest examinare, discernere, judicare ea quæ sunt Spiritus Dei, id est quæ Deus per fidem revelat: *quia spiritualiter examinantur.* Ita Græcum Textum verti posse clariori sensu, eruditi Interpretes observant. S. Chrysostomus legit: *Stultitia enim est illi, quoniam non novit quod spiritualiter examinatur.* Theophylactus: *Nescire potest, quòd spiritualiter dijudicantur.* Id est (inquit) non intelligit quòd fide egeant quæ dicuntur, nec ratione comprehendi possint. Id enim est, *spiritualiter dijudicantur*; hoc est, fidem et Spiritum demonstrationem habent. Versio Syriaca: *Homo animalis non recipit spiritualia: stultitia enim ei sunt; nec potest cognoscere, quòd spiritu dijudicantur.*

S. Thomas.

Quis de rebus spiritualibus rectè judicare potest?

S. Aug. lib. De Fide & Symbolo, cap. 10.

S. Chrys. Hom. 7.

15. *Spiritualis autem judicat omnia.* Homo adultus in fide, & Spiritu supra sensus, et rationem naturalem erectus, intelligit, discernit, dijudicat omnia, superiora et inferiora, spiritualia et sensibilia: non solùm ea quæ animalis homo imaginatione sua, vel naturali ratione, aut etiam fide imperfecta cognoscit, verùm etiam altiora mysteria. *Judicat omnia*, tum quæ præsentis sæculi sunt, quod caduca sint et fluxa; tum quæ futuri, quòd sint stabilia: tum quæ sua sunt, tum quæ aliorum, verum a falso, bonum a malo discernens in iis quæ salutem et veram pietatem spectant. Judicat omnia, judicio discretionis, non potestatis et auctoritatis; *& ipse a nemine judicatur*, qui non sit spiritualis. Quemadmodum qui videt, et sua videt, et quæ eorum sunt qui non vident. Isti verò neque quæ sua sunt, neque quæ illius sunt cernunt, quippe qui cæci sunt in omnibus. Qui rectè dispositus est, rectum de singulis fert judicium, ait S. Thomas:

S. Chrys. Hom. 7. Theophylact. Oecum.

mas: qui autem malè dispositus, non rectè judicat seu discernit. Vigilans enim rectè judicat et se vigilare, & alium dormire: sed dormiens non habet rectum judicium de se, nec de vigilante. Unde tales res non sunt quales videntur dormienti, sed quales videntur vigilanti. Idem exemplis sani & infirmi circa judicium saporum, debilis & fortis circa judicium ponderum, hominis virtute præditi & vitiosi circa judicium de rebus agendis compertum est. „ Igitur *Spiri-* *S. Thomas,*
„ *tualis judicat omnia*, quia homo habens intellectum illustratum, & affectum *Lect.3.*
„ ordinatum per Spiritum sanctum, de singulis quæ pertinent ad salutem, re-
„ ctum fert judicium. Ille verò qui non est spiritualis, habet intellectum ob-
„ scuratum, & affectum inordinatum circa spiritualia bona. Et ideo ab ho-
„ mine non spirituali spiritualis homo judicari non potest, sicut nec vigi-
„ lans à dormiente.

16. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum?* Quis cognovit penitus mentem, sapientiam, consilia Dei? Quis ipsum docere & dirigere potest? Nemo homo: quamobrem spiritualem hominem, qui secundùm Dei mentem & secundùm sapientiæ divinæ regulas, secundùm lumen fidei & directionem Spiritus sancti de omnibus judicat, nemo arguere & judicare potest. Confer cum Isaiæ 40. 13. *Quis adjuvit Spiritum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi? Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitas justitiæ, & erudivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?* Hunc Isaiæ locum respexit Apostolus noster. *Nos autem sensum Christi habemus.* Nos Apostoli, mentem Christi Domini, sententiam ejus, doctrinam, altiora mysteria, voluntatem, Spiritu sancto revelante cognoscimus: & propterea a nemine possumus judicari, seu erroris convinci, sicut nec ipse Christus, cujus mentem habemus & tenemus. Ex hoc postremo versu Christi divinitas apertè confirmatur.

CAPUT II.

SENSUS MORALIS.

1. 2. 3. 4. ET *ego cùm venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.* Hæc Prædicatoris Evangelici forma Concionatoribus nostris imitanda. Quid mirum si nullum fructum faciunt plerique prædicando, qui vim prædicationis in eloquentiæ secularis artificio, in exquisita periodorum commensuratione, in verborum lenociniis, humanæque rationis excursibus & argumentis totam collocant? Nihil minùs annuntiant fidelibus populis quam *testimonium Christi.* Evangelium ejus non docent, sed inventa sua: Jesum scilicet crucifixum nesciunt, scientiam crucis ejus ignorant; Academicos Oratores lubentiùs sibi proponunt imitandos, quam Prophetas, Apostolos, & Apostolicos viros. *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Nihil ignorat ad salutem & æternam beatitudinem necessarium, qui hoc unum perfectè scit. Huic libro Spiritu Dei scripto intus & foris studendum est diligenter & assiduè, ut scientiam salutis discamus, & plebi Christianæ tradamus. Simplicitatem verò sermonis, Christiana non penitus destitutam eloquentia, naturali decore ornatam, non fucatam, comitetur & sustentet humilitas in vita & conversatione Concionatoris omni ex parte conspicua. Timeat ne superbia sua, gloriæ humanæ

Forma Prædicatoris evangelici.

gentium ritus & sacra cognoscerent (suspicabantur enim sapientiam in Religione versari) ad Judæos tantùm non accesserint, penes quos solos tunc erat, & quò facilius ire potuissent. „ Sed aversos esse ait divina providentia, ne scire possent „ veritatem: quia nondum fas erat alienigenis hominibus religionem Dei veri „ justitiamque cognoscere. *Statuerat enim Deus appropinquante ultimo tempore, Ducem magnum cœlitus mittere, qui eam perfido ingratóque populo ablatam, exteris gentibus revelaret.*

Hanc sapientiam in Mysterio hominis Dei absconditam, & ante sæcula prædestinatam, non cognoverunt Philosophi Principesque sæculi, sunt enim inter se individuo nexu conjuncta Sapientia & Religio. *Sapientia spectat ad filios, quæ exigit amorem; Religio ad servos, quæ exigit timorem.* „ Nam sicut illi patrem „ diligere debent & honorare; sic hi dominum colere ac vereri. Deus autem „ qui unus est, quoniam utramque personam sustinet, & patris & domini; & „ amare eum debemus, quia filii sumus: et timere, quia servi. Non potest igi- „ tur nec religio à sapientia separari, nec sapientia à religione secerni; quia „ idem Deus est, qui et intelligi debet, quod est sapientiæ, et honorari, quod „ est religionis. Sed sapientia præcedit, religio sequitur: quia prius est Deum „ scire, consequens colere.... Fons autem sapientiæ et religionis Deus est, à quo „ hi duo rivi si aberraverint, arescant necesse est: quem qui nesciunt, nec sa- „ pientes esse possunt, nec religiosi. Sic fit, ut Philosophi, & qui Deos colunt, „ similes sint aut filiis abdicatis, aut servis fugitivis, quia neque illi patrem „ quærunt, neque hi dominum; et sicut abdicati, hæreditatem patris non as- „ sequuntur, nec fugitivi impunitatem; ita neque Philosophi immortalitatem „ accipiunt, quæ est regni cælestis hæreditas, id est, summum bonum, quod „ illi maximè quærunt: neque cultores Deorum pœnam sempiternæ mortis ef- „ fugient, quæ est animadversio veri Domini adversùs fugitivos suæ maje- „ statis ac nominis.

Lactant. ejusdem libri, c. 4.

Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Judæorum ignorantia et peccatum fuit deicidii, & pœna peccati, et causa peccati. Iustum enim est ùt animum qui se ipsum peccato tradidit, tenebris aliisque peccatis inde consequentibus Deus tradat. Verumtamen Dei consiliis serviunt pœnalis ignorantia, ipsaque peccata. *Quamvis igitur furentes Judæi fecerunt in Dominum Jesum quæcumque voluerunt, & suscepti hominis veritatem nullis eorum ausibus potestas divina subtraxerit, patientia tamen Domini consilii sui munus implevit, & pertinacia sacrilegæ crudelitatis profecit operi Salvatoris; quod non Scribæ, non Pharisæi, nec summi intellexere Pontifices.* „ Si enim cognovissent, numquam „ Dominum gloriæ crucifixissent. *Nec ipse itaque diabolus intellexit quòd sæ- „ viendo in Christum, suum destrueret principatum: quia antiquæ fraudis jura „ non perderet, si se à Domino Jesu sanguine contineret. Sed malitia nocendi „ avida dum irruit, ruit; dum capit, capta est; dum persequitur mortalem, incidit in Salvatorem.*

S. Leo, Serm. 58. De Passione Domini 9.

Sapientiam autem loquimur inter perfectos, &c. Hanc œconomiam Apostoli Concionatores imitentur, seque auditorum ingenio, captui, & statui seu dispositioni accommodantes, ea non prædicent quæ illorum captum superant, aut quæ ipsos perturbare possunt vel offendere; quæ (ut uno verbo dicam) spectata illorum infirmitate, vel incapacitate præsenti, nocere magis possunt quàm prodesse. Ita se gesserunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Christus ipse illuminator Prophetarum, Magister Apostolorum, exemplar Concionatorum. *Quisquis* (inquit S. Augustinus) *populi terreni temporibus usque ad illuminationem interioris hominis meruit pervenire, genus humanum pro tempore adjuvit, exhibens ei quod ætas illa poscebat, & per prophetiam intimans id quod exhibere opportunum non erat; quales*

Apostoli œconomia Concionatoribus imitanda.

S. Aug. lib. De vera Religione, cap. 28.

les Patriarchæ & Prophetæ inveniuntur ab eis, qui non pueriliter insiliunt; sed piè diligentèrque pertractant divinarum & humanarum rerum tam bonum & tam grande secretum. Quod etiam temporibus novi populi à magnis & spiritualibus viris Ecclesiæ Catholicæ aluminis video cautissimè provideri: ne quid populariter agant, quòd nondum esse temporis ut cum populo agatur, intelligunt; alimenta lactea largè avidis infirmioribus pluribus atque instanter infundunt, validioribus autem cibis cum sapientibus paucis vescuntur. Sapientiam enim loquuntur inter perfectos, carnalibus verò & animalibus, quamvis novis hominibus, adhuc tamen parvulis, nonnulla obtegunt, sed nulla mentiuntur. Non enim honoribus suis vanis consulunt & inanibus laudibus; sed utilitati eorum cum quibus societatem vitæ hujus inire meruerunt. Hæc enim lex est divinæ providentiæ ut nemo à superioribus adjuvetur ad cognoscendam & percipiendam gratiam Dei, qui non ad eamdem puro affectu inferiores adjuverit.

Matth. 10. 27. S. Chrysost. Homil. 7. in hanc Epist.

Sed loquimur Dei sapientiam in Mysterio. Quonam mysterio? Ait Christus, *Quod in aure audivistis, prædicate super tecta.* „ Quomodo ergo eam vocat Mysterium; Quoniam neque Angelus, neque Archangelus, neque ulla alia Potestas creata id noverat priùs quàm factum esset. Et ideo dicit: *Ut innotesceret Principatibus & Potestatibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Hoc autem fecit Deus nos honorans, ut nobiscum audirent Mysteria. Nam nos quoque eis quos fecerimus amicos, hoc dicimus esse indicium nostræ erga eos amicitiæ, quòd nemini priùs quàm ipsis dicamus arcana.

De Christianæ Religionis Mysteriis longè aliter judicant fideles & infideles:

„ *Loquimur Dei sapientiam in Mysterio.* Mysterium divinum vocatur, quando alia videmus, alia credimus. Aliter enim fideles, aliter infideles iisdem rebus afficiuntur. Audio quòd Christus fuerit crucifixus, et statim admiror ejus benignitatem & in homines caritatem; audit infidelis, & existimat imbecillitatem. Audio factum esse servum, & quam nostri curam gerit admiror: audit ille, & reputat infamiam. Audio esse mortuum, & stupeo virtutem ac potentiam, quòd cùm à morte teneretur, non fuerit victus, sed mortem etiam fregerit: audit ille, et suspicatur infirmitatem. Audiens ille resurrectionem, dicit esse fabulam: ego autem argumenta quibus Christus se à mortuis redivivum ostendit, ac Prophetarum vaticinia, eiusque prædictionem cum illis consentientem, et eventum illis respondentem considerans, adoro Dei consilium et dispensationem. Audiens ille lavacrum, aquam solùm esse existimat: ego autem non aspicio solùm id quod videtur, sed etiam mundationem animæ quæ fit per Spiritum. Ille existimat solum mihi lotum esse corpus; ego verò credo animam quoque esse mundam et sanctam, et repeto sepulturam, resurrectionem, sanctificationem, justitiam, redemptionem, filiorum adoptionem, regnum cœlorum, subministrationem Spiritus. Non enim visu judicio ea quæ apparent, sed mentis oculis. Audio corpus Christi: aliter ego intelligo, aliter infidelis: et quomodo pueri videntes libros non norunt vim litterarum; immò verò et si quis sit imperitus litterarum, hoc ipsum ei accidet: peritus vero inveniet magnam vim in litteris reconditam. Et si epistolam acceperit imperitus, putabit nihil esse quàm chartam et atramentum: peritut autem et vocem audiet, et cum absente differet, et quod voluerit rursus dicet per litteras: ita etiam fit in Mysterio. Infideles quidem licet audiant, non videntur audire. Fideles autem habentes peritiam, quæ fit per Spiritum, vident vim ac potestatem eorum quæ sunt recondita. *Loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quæ abscondita est.*

S. Chrysost. ibid.

Quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram. „ Alibi dicit, in gloriam suam. Gloriam enim suam existimat salutem nostram, quomodo etiam suas vocat divitias, etiamsi ipse sit divitiæ bonorum, & nullo indigeat ut sit.

„ dives

„ dives. Prædestinasse autem dicit ante sæcula, ut Dei curam de salute nostra „ significet æternumque in nos amorem. Illi enim nos maximè amare censentur, „ qui longo ante tempore parati sunt nobis benefacere, quod quidem faciunt pa- „ rentes filiis. Etenim si postea filios promovent, ipsisque pecunias largiuntur, „ id longe antea facere decreverunt. Hoc quoque Paulus ostendit, quòd Deus „ semper nos amabat, etiam nondum natos. Si enim non amasset, æternas di- „ vitias, æternam felicitatem & gloriam nobis non prædestinasset.

Deus gloriam suam existimat salutem nostram.

9. *Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.* Christiani non sumus ut fruamur temporalibus & sensibilibus bonis, sed spiritualibus & æternis, quæ cognosci non possunt nisi per fidem, nec perfectè possideri nisi per amorem. Dedit nobis Deus naturam, ut essemus: dedidit animam, ut viveremus, dedit mentem, ut intelligeremus: dedit alimenta, ut mortalem vitam sustentaremus: dedit lucem de cœlo, fontes de terra: sed hæc omnia communia do- „ na sunt bonorum & malorum. Si hæc dedit & malis, nihil ergo proprium ser- „ vat bonis? Servat planè. Et quid est illud quod servat bonis? *Quòd oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.* Quod enim in cor hominis „ ascendit, infra cor hominis erat. Quod servat bonis, cor illuc ascendit. Non „ quod ascendit in cor tuum, sed quò ascendit cor tuum, hoc tibi servat Deus. „ Noli surdus audire, *Sursum cor*. Quæris quid sit illud quòd Deus promisit di- „ ligentibus se. *Ero*, inquit, *illorum Deus*. Præmium nobis se ipsum promisit. „ Quære aliud, si inveneris melius. Si dicerem, Promisit aurum, gauderes; „ se promisit, et tristis es? Si dives Deum non habet, quid habet? *Nolite aliquid à Deo quærere, nisi Deum. Gratis amate, se solum ab illo desiderate. Nolite timere inopiam; dat se ipsum nobis, & sufficit nobis.*

Christiani nõ sumus ut fruamur temporalibus bonis, sed spiritualibus & æternis.

S. Aug. Serm. 331. *aliàs De Diversis* 109.

Levit. 26. 12.

10. 11. *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Summum bonum, æterna beatitudo, quæ Deus est, solis nota est Christianis, quibus solis est præparata. Solus Spiritus sanctus dat ut de illa dignè loquantur Ecclesiæ Doctores, Pastores, & Prædicatores. Deus per Spiritum suum omnia revelavit Apostolis, et per illos Ecclesiæ: ab illa proinde hujusmodi revelationes recipiendæ sunt. Infantes sumus, quamdiu hac vita mortali vivimus: ab Ecclesia quæ mater nostra est, omnia recipere debemus. *Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, Spiritu ejus animamur.* Illi à Christo promissus et datus est Spiritus ille veritatis, qui scrutatur omnia, etiam profunda Dei. Illi igitur auscultandum est ut oraculo veritatis.

Ecclesiæ auscultandum est ut oraculo veritatis.

S. Cyprian. lib. De Unitate Ecclesiæ.

12. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Ut Dei Mysteria, et effusas in Ecclesiam misericordiæ illius divitias, donaque electis ab ejus bonitate præparata intelligamus, illaque populis dignè eloqui possimus, non sufficit Spiritum sanctum in baptismo semel accepisse; sed illius inspirationem, motionem, et ductum sequi semper debemus; illiusque con inuum adjutorium humilitate, oratione, & cordis munditia ut impetremus, satagere. Per illum fiet ut cognoscamus quæ à Deo donata sunt nobis, utque gratias illi agentes omnibus diebus vitæ nostræ, novis gratiis cumulemur. Per divinum illum Spiritum deducemur in terram à Deo promissam, in cœlestem patriam, debellatis hostibus, difficultatibus, erroribus, terroribus hujus viæ superatis, quod præstare non potest spiritus hujus mundi. Quod in Caleb homine sancto & Deo obediente typice significatum est, de quo Deus Moysi dixit: *Servum meum Caleb, qui plenus alio Spiritu secutus est me, introducam in Terram hanc.* Dicitur autem secutus Dominum, sive obsecutus Domino, quia Terra promissionis explorata, quam populo Israel se daturum Deus promiserat, cùm ad populum ab illius auditu & invasione deteren-

Spiritus sancti ductum sequi semper debemus, ut ad æternam beatitudinem perveniamus.

Num. 14. 24.

terrendum cœteri omnes exploratores conspirassent, Caleb ad murmur populi compescendum Spiritu Dei animatus dixit: *Ascendamus & possideamus Terram, quoniam poterimus obtinere eam*. Et rursus: *Terra quam circuivimus, valde bona est: si propitius fuerit nobis Dominus, inducet nos in eam .... Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare. Recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobiscum est, nolite metuere.*

Num. 13. 31. Num. 14. 7. 8. 9.

13. *Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualia spiritualibus comparantes.* Sæcularis sapientiæ verba, divinæ religionis majestatem & sanctitatem non decent. Quod solus Spiritus sanctus revelare potest, solus potest eloqui. De Deo, verbis Dei loquendum est. A mysteriorum & dogmatum cœlestium prædicatione procul abigatur terrenarum caligo rationum, quæ sola vanitate lucent, ac fæculi amatores præstringunt; locutiones novæ, sæculares; non dicam Academiæ, sed gynecæo, sed theatro, quàm Ecclesiæ magis convenientes, Spiritu Dei prorsus indignæ, eliminentur: eloquentia mollis & effeminata, compta, fucata, verbum Dei adulterans, procul abscedat. Eloquentia adhibeatur sapientiæ comes, qualis est sacrorum Auctorum, qualis æternæ & incarnatæ Sapientiæ filios & ministros decet. Etsi ab eis non spernatur nec vitetur, tamen non affectetur nec ostentetur elocutionis elegantia, orationis ornatus: sed ita res verbis, verba rebus, modùsque dicendi personæ Concionatoris congruant, ut quasi sapientiam de domo sua, id est de ejus mente a Spiritu sancto illuminata, de ejus pectore Dei amore incenso procedere auditores intelligant, *& tamquam inseparabilem famulam etiam non vocatam sequi eloquentiam.*

Sæcularis sapientiæ verba divinæ religionis majestatem & sanctitatem non decent.

S. Aug. lib. 4. De Doctrina Christiana.

14. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, &c.* Animalis homo, *qui carnaliter adhuc sapit, & carnalia de Deo vel in hac vita, vel post hanc vitam desiderat*, ut loquitur S. Augustinus, non percipit res spirituales divinaque Mysteria, de quibus Spiritus sanctus mentem illustrat. Ea enim sunt supra sensum & rationem humanam, secundùm illud Eccl. 3. 25. *Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi.* Quapropter ab eo intelligi & capi non possunt, qui soli cognitioni sensuum innititur, aut debili rationis lumini. Dei revelantis, & Spiritus sancti per os Prophetarum & Apostolorum loquentis auctoritati, Ecclesiæ judicio simpliciter credendum est. Hæc vera sapientia, eo modo divina dogmata suscipiens, quo modo Deus ea tradidit, nullis rationibus, sed sola Dei veracitate & revelantis auctoritate confirmata. Qua de re Lactantius: *Divina tradita sunt breviter ac nudè. Nec decebat aliter, ut cùm Deus ad hominem loqueretur, argumentis assereret suas voces, tamquam fides ei non haberetur; sed ut oportuit est locutus, quasi rerum omnium maximum Judex, cujus non est argumentari sed pronuntiare verum.* Capere non potest quæ Dei sunt homo animalis, & carnalibus desideriis deditus, quæ militant adversùs animam, *Qui fertur lascivia animæ suæ, quam non regit Spiritus, neque coercet intra metas naturalis ordinis, quia & ipse non se subdit regendum Deo*, ut loquitur S. Augustinus. Spiritus sanctus accendit affectum ad diligendum spiritualia bona, sensibilibus bonis contemptis. Ideo qui animalem & carnalem vitam agit, capere non potest spiritualia bona. Qualis enim unusquisque est, talis finis videtur ei. *Non recipit stultus verba prudentiæ: nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.* Et, *Cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis est hic?* Stulta illi videntur, quæ secundùm Spiritum Dei aguntur. Hæc cæcitas, vitæ carnalis justissima pœna est. Deus enim *lege infatigabili pluit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates*, ait S. Augustinus. Sapientis oraculum est: *In via, stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stul-*

Spiritualia capere non potest homo animalis.

Idem lib. 1. De Baptismo contra Donatistas, cap. 15.

Lactantius lib. 3. Institut. cap. 1.

S. August. lib. Quæstionum octoginta triū, Quæst. 67. S. Thomas. Lect. 3. Proverb. 18. 2. Eccl. 22. 9. S. August.

Ecclesiastis 10. 3.

tos

tos æstimat. Homo carnalibus affectibus deditus, consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque mens ejus velatur, non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundùm carnem: *Et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur*. De carnalibus autem hominibus scriptum est: *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*. Et, *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*. De hujusmodi hominibus scribit Apostolus Judas: *Animales, Spiritum non habentes*. *Genes. 6. 3.* *Psal. 81. 5.*

Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Qui ea tantùm ratione sunt animales, quia rudes, quia imbecilles & imperfecti, quamvis altiora mysteria, ac profundiora dogmata Religionis non percipiant, modò tamen explicitè credant quod explicitè credendum est, cœtera implicitè, mentem ac voluntatem suam subjicientes omnibus quæ Deus Ecclesiæ suæ revelavit, Deique & Ecclesiæ mandata fideliter servantes, quamvis offendentes in multis, alieni non sunt à salute, quæ est in Christo Jesu cum gloria cælesti. *Non timeant imperfecti, tantùm proficiant. Nec quia dixi, Non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant ubi inventi sunt: tantum proficiant, quantum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant: tamen a corpore Domini non recedant; ut in uno corpore & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse vocem istam, IMPERFECTUM meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur*. *S. Aug. Enarrat. in Psalm. 138. n. 21.*

15. *Spiritualis autem judicat omnia: & ipse à nemine judicatur*. Spiritualis est homo habens intellectum illustratum, & affectum ordinatum, Deique amore inflammatum per Spiritum sanctum. Spirituales igitur sunt interdum viri illiterati & indocti, simplicesque feminæ, & omnia ad salutem necessaria Deo illuminante, dirigente, & adjuvante discernunt: Doctores verò litteratique viri sunt interdum animales & carnales, & cum doctrinis suis in cœno vitiorum volutantur. *Scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum: aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam, quæ nonnisi æterna est: aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur*. Postremum istud Spirituales omnes non sciunt: sed primum. Sciunt, inquam, & discernunt quid credendum, quid diligendum, quid agendum, quid fugiendum. *Spiritalis judicat omnia, quia super omnia est; quando cum Deo est. Cum illo autem est, quando purissimè intelligit, & tota caritate quod intelligit, diligit. Ita etiam quantum potest lex ipsa etiam ipse fit, secundum quam judicat omnia, & de qua judicare nullus potest*. Qui verò spirituales? *S. Aug. lib. 14. De Trinit. c. 1.* *Idem lib. De vera Religione cap. 31.*

16. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum?* Nihil arrogantibus illis ingeniis exilius & imbecillius, qui supra Deum se extollunt, & de Mysteriis ejus, consiliis, ac viis in Ecclesiæ fundatione ac regimine judicare præsumunt. De regni Christi Jesu negotiis rectè judicare non potest, nisi qui Spiritum accepit per quem formatur & gubernatur. Qui Deum in cœlo, & Ecclesiam in terra diligit: Qui Christi & Ecclesiæ illius legibus ac Decretis obsequitur, vitam agens Christiano dignam, cui Salvator noster Mysteria sua, suamque & Patris voluntatem ut amico revelavit, dicere cum Apostolo pia fiducia potest: *Nos autem sensum Christi habemus*. Tantis beneficiis ne ingrati simus, neque tamquam servi mercenarii, sed tamquam filii & liberi omnia agamus propter amicitiam patris, & cessemus mundo esse affixi, ut Gentiles pudore afficiamus. Alioqui metuendum est ne eos vincentes rationibus & veritate dogmatum, ex vitæ comparatione nos eorum contemptui & irrisioni exponamus, si unum verum Deum, & quem misit Jesum Christum, agnoscentes, & in eum pro nostra redemptione crucifixum & mortuum credentes, ejusque cultum amplexi, ac æterna bona ab illo promissa sperantes, moribus pejores simus quàm Gentiles ipsi, qui nihil hujusmodi credunt, neque sperant. *S. Chrys. Hom. 7.*

CAPUT III.

SENSUS LITTERALIS.

1. *ET ego, Fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo.* Et ego Gentium Apostolus tantis Dei donis instructus, non potui convenienter vobis loqui quasi spiritualibus, id est quasi perfectis sive adultis in fide Christi, & intelligentiæ altiorum mysteriorum in veteris Testamenti historia & figuris latentium capacibus: sed loqui vobis compulsus sum quasi carnalibus, id est, quasi imperfectis, rudibus, carnis sensum & animales affectus adhuc ex parte sequentibus, tamquam parvulis in Christo, id est infantibus, incipientibus, novitiis in schola Christi, in Christiana Religione. Non ait, *Non locutus sum*, ne videretur ex invidia ipsis perfectiora communicare nolle, sed, *Non potui*. Quia enim sensibus adhuc ducimini, et affectibus carnis adhuc addicti estis, non potui vobis ceu perfectis verba facere, sed vestro captui me accommodare oportuit.

Corinthiorū fastum comprimit Apostolus.

2. *Lac vobis potum dedi, non escam.* Lac vobis potandum dedi, vestræ condescendens infirmitati simpliciorem doctrinam vobis tradidi, fidei rudimenta, Christique præcepta ad edomandas carnalium affectuum reliquias vobis plano modo instillavi; non solidum cibum præbui, id est sublimiorem doctrinam, quæ adultis in religione & perfectis convenit, *Nondum enim poteratis* ferre altiorum Mysteriorum explicationem præ tarditate mentis vestræ ad spiritualia percipienda: *sed nec nunc quidem potestis.* Imò ne nunc quidem adhuc potestis ferre solidum cibum, reconditiorem Christianæ Religionis doctrinam capere. *Adhuc enim carnales estis.* Adhuc in vobis carnales affectus prævalent. Corinthiorum fastum deprimit Apostolus. 1. Quòd quæ sunt perfecta nesciunt. Secundò quòd causa est in eos conferenda quòd nesciant. Tertiò, quòd ne nunc quidem possint post tantum tempus quo proficere debuerant in doctrina Christi, & revera profecissent, si animum à carnalibus affectibus expurgassent. Confer cum Hebr. 5. ubi Apostolus noster de Christi sacerdotio loquens ait: *De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: Quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Etenim cùm deberetis Magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ; parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus; eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali.*

S. Joan. Chrys. Hom. 8. Theophylact. Oecumen.
S. Thomas, Lect. 1.

3. *Cum enim sit inter vos zelus & contentio; nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis?* Quandoquidem inter vos regnant prava æmulatio sive invidia, & quæ ex hac radice suboriuntur contentiones sive pugnæ verborum, dissensiones, studia partium, factiones, quæ ad opera carnis pertinent; nonne carnales estis, id est, carnis affectus sequimini, non sancti Spiritus impulsum, & more hominum pravis cupiditatibus abreptorum, nec spiritu mentis suæ renovatorum, conversamini? Cùm enim naturæ humanæ sit consonum ut spiritus cognitionem à sensibus carnis accipiat, inde consequens est ut affectus rationis humanæ secundùm ea quæ sunt carnis moveatur, nisi spiritus hominis per Spiritum Dei supra hominem elevetur (inquit S. Thomas.) Unde Sapiens ait: *Et sicut parturientis cor tuum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum.* Est ergo sensus, Secundum hominem ambulatis, id est, secundum naturam humanam sibi ipsi à Dei Spiritu derelictam, sicut

Galat. 5. 20.
Eccl. 34. 6.

cut

cut facer Pfaltes ait : *Filii hominum, usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium* ? Pſal. 4. 3.

4. 5. *Cum enim quis dicat ; Ego quidem ſum Pauli ; alius autem ; Ego Apollo , nonne homines eſtis* ? Cum enim plurimi veſtrum de ſuis doctoribus adverſus alios glorientur , & partes in Eccleſia faciant , quaſi a celebrioribus Apoſtolis & Magiſtris inſtituti ſint vel baptizati , nonne humanis & carnalibus affectibus ducimini , Deique Spiritu deſtituti eſtis ? *Quid igitur eſt Apollo , quid verò Paulus*? Cujus dignitatis ſunt aut poteſtatis , ut de eis gloriemini , & inter vos diſſideatis atque contendatis ? *Miniſtri ejus cui credidiſtis*, ſive ut habet vis Græci Textus, *Quid ſunt , niſi miniſtri per quos credidiſtis* ? Quod agunt in baptiſmo & doctrina , non principaliter agunt ſicut domini , ſed ſicut miniſtri , ſine quibus ad Deum patet acceſſus per fidem in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum , ipſique conjuncti ſumus , ut ait Apoſtolus noſter , Rom. 5. 2. *Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum* Dei. Paulus & Apollo ſolùm ſunt Miniſtri Chriſti , a quo interiùs illuminati , baptizati & ſanctificati eſtis per fidem , & baptiſmum eorum miniſterio vobis collatum ; *& unicuique ſicut Dominus dedit.* Non a ſe ipſis dignitatem aliquam , virtutem aut meritum habent , quò idonei Apoſtolico Miniſterio facti ſint , ſed totum Dei gratiæ debent , qui illos fecit idoneos Miniſtros Novi Teſtamenti . 2. Cor. 3. 6.

6. *Ego plantavi , Apollo rigavit : ſed Deus incrementum dedit* : Comparatio elegans eſt ſumpta ab agricolis , qui arborum ſemina ſerere & rigare exterius poſſunt , incrementum dare non poſſunt , quod ab ipſius terræ virtute eſt , matris ac matricis omnium , ſeu potiùs ab omnipotentia & efficientia Dei illam fœcundantis . Ego , inquit Apoſtolus noſter , primum Evangelii ſemen jeci apud vos prædicatione doctrinaque mea , primus Chriſtum vobis annuntiavi . Apollo adhortationibus ſuis , doctrina , præceptis ſementem Evangelicam provexit, deditque operam ne tentationum æſtu areſceret . Sed Deus interius operando in animis hominum per ſubminiſtrationem Spiritus ſancti vim dedit verbi ſui ſemini germinandi , adoleſcendi , & multiplicandi fruges juſtitiæ . Act. 18.

7. 8. *Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat , ſed qui incrementum dat Deus* . Nihil ſunt illi præ Deo , quia operatione ſua effectum interiorem non attingunt ſeu vegetationis in natura , ſeu ſanctificationis in anima ; ſed ſolius Dei , qui dat incrementum, virtus & operatio magnifacienda eſt, & in ipſo uno gloriandum. *Qui autem plantat, & qui rigat, unum ſunt.* Cum Dei Miniſtri ſint , nihil niſi a Deo habentes , & ſolum exteriùs operantes , unum ſunt & naturæ conditione, & miniſterii ratione , & fine operis , cum ad Dei gloriam, hominumque ſalutem , promovendam collaborent . Propter eos ergo partes non ſunt faciendæ in Eccleſia . *Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem* . Si quæ autem inter Miniſtros ipſos meritorum diſparitas eſt ea Dei judicio ponderatur , qui reddet unicuique propriam in regno cœlorum mercedem *ſecundum ſuum laborem* quibus verbis non æqualitas , ſed proportio laboris cum æterno gloriæ pondere ſignificatur , ut exponit S. Thomas . Laboris verò ſeu operis nobilitas , & magnitudo caritatis , magis quàm difficultas ex parte operantis ſeu laborantis, in mercedis retributione a Deo meritorum æquiſſimo ponderatore & remuneratore attenditur . Ait autem , *ſecundum ſuum laborem* , non ſecundum fructum laboris , quia fructus laboris non eſt in poteſtate Miniſtri . S. Thomas , Lect. 2. Bonorum operum meritũ .

9. *Dei enim ſumus adjutores* . Deo ad ſalutem hominum cooperâmur , ejuſque adminiſtri ſumus ; quamvis quod præcipuum eſt in eo opere , ſcilicet vita ſpiritualis , gratia , fides , ſpes , caritas , & incrementum , à ſolo Deo fit , non á Miniſtris exterius ſolum per verbum prædicationis & doctrinæ ac Sacramentorum

ministerium operantibus: & tota nostra cooperatio, Dei operatio sit, facientis ut faciamus. Dupliciter aliquis alium adjuvat (inquit S. Thomas) primò, augendo ejus virtutem; quo modo nemo Dei adjutor esse potest. Job. 36. 2. *Cujus adjutor es? Numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus qui non est fortis?* Secundò, obsequendo & serviendo operationi alterius, & opus ejus exequendo, qua ratione minister dicitur domini sui adjutor. Sic ministri Dei dicuntur ejus adjutores, quamvis eis non indigeat, & sine illis perficere possit opus suum; dignationisque sit quod eis utitur cooperariis. Hoc sensu Apostolus noster 2. Corinth. 6. 1. ait: *Adjuvantes autem exortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Sicut ergo Ministri hominum exequentes eorum opera mercedem laborum ab eis accipiunt, secundum suum laborem, ita & Ministri Dei.

Dei agricultura estis. Populum fidelem alloquitur. Ager estis, inquit, à Deo excultus. Primarius istius agri cultor Deus est. Nos colimus exterius verbo prædicationis & doctrinæ, Deus verò interius per Spiritum suum, ut bonorum operum fructum feratis. *Dei ædificatio estis*. Domus Dei vivi, ab ipso ceu primario architecto exstructa ut ipse in ea habitet: Nos autem cooperarii Dei sumus ad ædificationem vestram. Quod si Dei agricultura estis & ædificatio, à Domino debetis nominari, non ab hominibus agriculationis & ædificationis ministris.

10. *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat*. Secundum gratiam Dei, quæ mihi data est ad executionem Apostolici muneris, non mea virtute, ut peritus architectus primum apud vos spiritualis ædificii fundamentum posui, Christum vobis primus annuntians, seu fundamentalem de Christo doctrinam prædicans: alius autem quilibet Prædicator et Doctor fundamento fidei a me posito doctrinam superaddit qua fides fundata magis explicatur & confirmatur, necnon præcepta morum, ad spiritualis ædificii perfectionem & consummationem. Sive, quilibet ex vobis fundamento fidei in Christum, quod in ejus corde positum est, superædificat opera sua, bona vel mala. *Unusquisque autem videat quomodo superædificet*. Diligenter attendant alii Prædicatores & Doctores qualem doctrinam superædificent, ne fortè ex sæculari Philosophia, aut ex privatarum opinionum figmentis peregrina & prava dogmata superstruant, quibus fundamentum fidei labefactetur. Vel, attendat unusquisque vestrum qualia opera fidei in se fundatæ superstruat.

S. Chrysost Hom. 3. Theodoret. Theophylact. S. Thomas, Lect. 2.

11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Nemo aliud spiritualis ædificii fundamentum ponere potest, præter id quod apud vos posui prædicatione mea, quod fundamentum est Christus Jesus, seu doctrina de Christo Jesu vobis a me tradita, quam fide suscepistis. Primarium Ecclesiæ fundamentum & fundator Christus est, *Lapis angularis, probatus, pretiosus*, non ab alio, sed ex se ipso soliditatem & firmitatem habens inconcussam. Apostoli verò Ecclesiæ *fundamenta* vocantur secundaria, minus præcipua, quia ipsi primi superædificati Christo per fidem et caritatem, accepta ab ejus Spiritu soliditate & firmitate, doctrina quam à Christo acceperunt totum Ecclesiæ sustinent ædificium. Cæterum in Apostolos mundus non credidit, sed ipsis prædicantibus in Christum credidit tanquam in unicum salutis auctorem.

Isai. 28. Ephes. 2. Apocalis. 21. S. Thomas.

12. 13. *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit*. Si quis fundamento rectæ fidei ab Apostolis traditæ doctrinam superædificat solidam, sinceram, puram, conducentem ad pietatem, & pertinentem ad ornamentum Ecclesiæ, quæ doctrina auri, argenti, & lapidum pretiosorum

typo adumbratur: unde Proverb. 10. dicitur, *Argentum electum lingua justi*; Vel, fidei ab Apostolis fundatæ novarum opinionum commenta inutilia, dubia, nec veritatis ratione firmata, sed vana et inania superaddit, typo ligni, fœni, & stipulæ significata: Vel, si quis seu Doctor, seu Christianus quilibet fidei in corde suo fundatæ & caritate formatæ superædificat opera perfecta virtutum, quæ sunt instar auri, argenti, lapidum pretiosorum, præclara, electa, splendentia, pretiosa: vel peccata venialia ligno, fœno, stipulæ comparata, secundum majorem vel minorem affectus humani ad res temporales adhæsionem: *Uniuscujusque opus manifestum erit*, in divino scilicet judicio, quale sit. Nunc enim latet per humanam ignorantiam: sed tenebras omnes lux divinæ veritatis dispellet. *Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur*. Dies enim ille quo Dominus vivos & mortuos judicaturus adveniet, uniuscujusque opus manifestum faciet, adhibito severo & accurato operum examine a supremo Judice: qui dies per ignem admirabilem supra modum & terribilem innotescet, qui præcedet ante faciem Christi ut justitiæ illius instrumentum. Quo de igne opera probaturo S. Petrus Epist. II. cap. III. 10. 11. 12. 13. Lactantius lib. VII. Divinarum Institutionum cap. XXI. S. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. V. S. Hilarius in cap. II. S. Matthæi n. 4. & in Psalm. CXVIII. litt. 3. 11. 12. S. Ambrosius in eumdem Psalmum Serm. 3. n. 14. et Serm. 20. n. 12. S. Paulinus Epist. XXVIII. n. 2. & Poemate VII. Cæsarius Arelatensis in Appendice Serm. Augustini civ. n. 4. & S. Eligius Noviomensis Homil. VIII. Antiquus Auctor Homiliarum quæ sub Eusebii Emisseni nomine vulgatæ sunt, Homil. 3. de Epiphania, legi possunt. Verum ignis nomine severum Dei judicium quo hominum opera examinantur & probantur, præstat intelligi. Nam & Scriptura sacra Deum ut judicem igni comparat; Deuteron. 4. Hebr. 12. *Deus noster ignis consumens est*.

Quo igne uniuscujusque opus probandum?

14. 15. *Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet*. Si cujus opus, quod superædificavit, illæsum permanserit ab igne probatorio; si purum, sanctum, irreprehensibile fuerit inventum, pro eo opere mercedem à justo Judice accipiet: *Si cujus opus arserit*, si ab igne correptum & combustum fuerit instar ligni, fœni, aut stipulæ, si malum ac reprehensibile inventum fuerit in Dei examine ac judicio, ideoque pœna dignum, ipse ædificator *detrimentum patietur*, dispendium operis sui ac laboris, nihil pro eo mercedis accepturus, immo propter illud puniendus. *Ipse autem salvus erit*, salutem æternam consequetur: *sic tamen quasi per ignem*: Ita tamen ut prius expiet venialia peccata, quibus vel doctrinam vel vitam infuscavit, permanente fundamento, fide scilicet per dilectionem operante; sive igne tribulationis, ut aliqui Patres intelligunt, Augustinus præsertim & Gregorius Magnus; sive igne ultimæ conflagrationis mundi, qui Christum judicem præcedet; quo purgabitur & expiabitur quicquid tunc in justis purgandum & expiandum manebit: sive igne Purgatorii, quo post hanc vitam & particulare judicium purgantur animæ, quibus aliqua labes terrenorum affectuum expianda, seu aliqua pœna luenda superest, propterea quod justitiæ divinæ non satisfecerint homines dum viverent, qui tamen in statu gratiæ & caritatis defuncti sunt, ut iidem SS. Augustinus et Gregorius interpretantur; & Latini Theologi in Concilio Florentino.

Ut ut autem probabiles sint variæ illæ interpretationes, planior tamen videtur illa de igne tribulationis, cui maximè S. Augustinus insistit in Enchiridio. *Ligna*, inquit, *& fœnum, & stipula non absurdè accipi possunt rerum secularium, quamvis licitè concessarum tales cupiditates, ut amitti sine animi dolore non possint. Cum autem iste dolor urit, si Christus in corde fundamenti habet locum, id est ut nihil ei anteponatur, & malit homo, qui tali dolore uritur, rebus quas ita diligit*

S. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 39. post S. Augustinum, lib. de Fide & Operibus, cap. 15. & 16. lib. de octo Dulcitii Quæstionibus, Quæst. 1. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. Enchiridii cap. 68.

ligit magis carere quam Christo, per ignem fit salvus. Si autem res hujusmodi temporales ac seculares tempore tentationis maluerit tenere quam Christum, eum in fundamento non habuit, quia hæc priore loco habuit, cum in ædificio non sit prius aliquid fundamento. Ignis enim de quo eo loco est locutus Apostolus, talis debet intelligi ut ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, & qui ædificat ligna, fœnum, & stipulam. Cum enim hoc dixisset, subjunxit: „ Uniuscujusque opus quale sit, „ ignis probabit. Si cujus opus permanserit, quod superædificavit, mercedem ac- „ cipiet. Si cujus opus autem exustum fuerit, damnum patietur; ipse autem „ salvus erit, sic tamen quasi per ignem. *Non ergo unius eorum, sed utriusque opus ignis probabit. Est quidam ignis tentatio tribulationis, de quo apertè alio lo-*

Eccli. 27. 6. *co scriptum est:* „ Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribula- „ tionis. *Iste ignis in hac interim vita facit quod Apostolus dixit, si accidat duobus fidelibus, uni cogitanti quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, hoc est, ædificanti super Christum fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos; alteri autem cogitanti ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, id est, ædificanti super idem fundamentum, ligna, fœnum, stipulam. Illius enim opus non exuritur, quia non ea dilexit quorum amissione crucietur: exuritur autem hujus, quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Sed quoniam alterutra conditione proposita, eis potius carere mallet quam Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, quamvis doleat cum amittit; salvus est quidem, sic tamen quasi per ignem: quia urit eum rerum dolor, quas dilexerat, amissarum; sed non subvertit neque consumit, fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum. Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & utrum ita sit, quæri potest: & aut inveniri, aut latere: nonnullos fideles per ignem quemdam Purgatorium, quanto magis minus-ve bona pereuntia dilexerunt,*

1. Cor. 6. 10. *tantò tardius citiusque salvari; non tamen tales de quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur.*

S. Chrysost. Hom. 7. Theophylact. Photius apud Oecumenium. S. Joannis Chrysostomi, et Græcorum Commentatorum, qui illum sequuntur, interpretationem ut penitus improbabilem rejicere cogimur, qui ligna, fœnum, stipulam interpretantur opera digna incendio gehennæ, æternaque damnatione: & eum qui hujusmodi opera superædificavit fundamento fidei Christianæ, salvum fore per ignem, quia quamvis in ignem gehennæ mittendus sit, numquam tamen consumetur, sed in igne servabitur, semper recens ad pœnam... Alienum enim est a Scripturæ sacræ locutione, & a communi sensu, ut salvari seu salutem consequi dicatur, qui igne æterno cruciatur; immò illum perire Scriptura asserit.

Spiritus sancti divinitas. 16. 17. *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* An ignoratis vos Christi fideles, quicumque justi estis, vos templum esse Dei, & Spiritum sanctum, qui verus Deus est, in vobis habitare, non solum per dona sua, sed per substantiam ac deitatem, personamque suam una cum Patre & Filio sibi intimè inexistentibus, ut ipse illis? Ex hoc loco Spiritus sancti divinitas a Patribus demonstrata est contra Macedonium Hæresiarcham. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Si quis templum Dei profanaverit, sive fallis doctrinis, quæ fundamentum subvertunt & destruunt ædificium, sive pravis moribus & exemplis, disperdet illum Deus pœna ignis æterni, ne se salvum fore putet quasi per ignem. Sic Athaliam, sic Baltassarem perdidit Deus, illam quod Templum, hunc quod Templi donaria profanasset. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Templi enim Deo consecrati violator, sacrilegii reus est, proindeque dignus qui a Deo ultionum domino disperdatur.

Vos

Vos autem estis templum Dei longè sanctius templo materiali, cujus violatio capitalis est.

18. 19. 20. *Nemo se seducat*, Nemo inani persuasione, amore & studio sæcularis sapientiæ, Philosophiæ, eloquentiæ, vel suæ, vel suorum magistrorum, se fallat: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.* Si quis sibi videtur sapientia & eloquentia sæculari eximius, doctrinæ Christianæ, quæ infidelium opinione stultitia est, tum in fide, tum in morum præceptis ac regulis se subjiciat, mentem suam in obsequium Christi captivet, sectetur scholam crucis, ut verè ac reipsa sit sapiens, de rebus divinis & æternis rectè judicans, eaque eligens media quæ ad vitam æternam certò perducere possunt. *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Sapientia sæcularis contemnitur & reprobatur Dei judicio quasi stultitia, cum nihil divinum æternumque sapiat, nihil conferat ad negotium salutis. Quamobrem ejus adminiculo Christus uti non est dignatus in Evangelii sui propagatione. *Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum.* Deprehendam, detegam, eludam omnem astutiam sapientum hujus sæculi; quod præstitit Deus Philosophos inter se committendo, ut nihil alter pro certo affirmet, quod non alter æquæ ingeniosus evertat. Vel, Sapientes hujus mundi astutia ipsorum quasi laqueis Deus implicat & comprehendit, quia per hoc ipsum quod astutè cogitant contra Deum, impedit Dominus eorum conatum, & implet suum propositum. Sic per malitiam fratrum Joseph Principatum ejus impedire volentium, divina providentia impletum est ut Joseph in Ægypto venditus Principatum obtineret. Unde eodem libri Job capite Vers. 12. dicitur: *Quia dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperunt... Non est enim sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Alio Scripturæ veteris testimonio præclaram illam sententiam, scilicet, *Sapientiam hujus mundi* apud Deum stultitiam esse, confirmat Apostolus noster: *Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.* Secundum Textum Hebraicum habetur, *Dominus scit cogitationes hominum*, Pro quo S. Paulus posuit, *Sapientium*, quia id instituto suo conveniebat, & de iis maximè intelligendus est Propheta, qui sibi plurimum sapere videbantur. Vanas autem dicit eorum cogitationes, quia non pertingunt ad finem cognitionis humanæ, quæ est cognitio veritatis divinæ. Unde alibi ait Spiritus sanctus: *Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, Qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex.*

Vera & falsa sapientia.

Job. 5. 13.

S. Thomas, Lect. 3.

Prover. 21. 30.

Psal. 93. & 11.

Sap. 13. 1.

21. 22. 23. 24. *Nemo itaque glorietur in hominibus.* Cum tanta sit sæcularis sapientiæ vanitas, nemo de Magistris suis quasi ea præcellentibus ac celebrioribus glorietur; cum nec in ullo homine, quantavis sapientiæ cœlestis ac virtutum laude præstantissimo gloriandum sit, sed in solo Deo; sicut nec in hominibus confidendum est. *Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura.* Facile autem erit ne in hominibus gloriemini, o fideles Christi, & a Deo electi, si ad vestram dignitatem attendatis. Omnia enim propter vos sunt, & ad vestram utilitatem ordinata, etiam Christi Ministri & Apostoli; servi vestri per Jesum, salutisque vestræ cooperatores, sive Paulus qui plantavit, sive Apollo qui regavit, sive Petrus qui *Pastor* est *universalis* ovium Christi; *sive mundus*, id est universæ creaturæ corporales, quibus juvantur electi, sive ad necessitates corporis, sive ad cognitionem Dei: *sive vita, sive mors*, quia electis & vita utilis est, in qua merentur vitam æternam, & mors qua ad eam perveniunt. Unde Apostolus noster alibi ait: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum.* Ad hæc autem duo omnia bona & mala hujus mundi revocantur, quia per bona, vita conservatur; per mala per-

Psal. 144. 2.

Jerem. 17. 5.

S. Thomas, Lect. 3.

Philipp. 1.

la pervenitur ad mortem : *sive præsentia, sive futura*, seu instantia, aut in posterum eventura prospera vel adversa : *Omnia enim vestra sunt*. Omnia, inquam, vestræ utilitati serviunt : siquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, *Vos autem Christi* estis, ut Domini, capitis, ac redemptoris vestri. *Christus autem Dei* est, siquidem ut homo subjectus est Deo. Unde alibi Apostolus

Infra, cap. 11. noster ait : *Omnis viri caput Christus est : caput verò Christi Deus*. Quia ergo nullus gloriari debet de eo quod infra ipsum est, ideo non debent fideles Christi de Ministris & doctoribus suis gloriari, sed magis ministri & doctores de ipsis. Unde idem Paulus alibi ait : *Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis*. Verum de Christo fidelibus gloriandum est. *Mihi*, inquit, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* : sicut Christus de solo Patre gloriatur.

2. Cor. 7.

Galat. ult.

CAPUT III.

SENSUS MORALIS.

Pastores, & Concionatores doctrinam sermonesque suos ovium suarum & auditorum capacitati attemperare debent.

1. ET *ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo*. Agricolam cognoscere indolem terræ in qua semen sparsurus est : Concionatorem, Doctorem & Pastorem animarum cognoscere oportet ingenia & propensiones hominum quorum in animos divini verbi, celestisque doctrinæ semen immissurus est ; & eorum capacitati doctrinam sermonesque suos attemperare. Carnalibus & imperfectis verus Pastor non adulatur, eorum vitia & defectus non dissimulat. Concionator & Moderator conscientiarum, qui carnalibus & imperfectis quasi spiritualibus & provectis in religione & virtute loquitur, ut spiritualis hominis famam aucupetur, quasi nubes & ventus, & pluviæ non sequentur. Omnium est fides Christianorum Catholicorumque dogmatum, intelligentia verò spiritualibus servatur. Sed & intelligentiæ & virtutis varii sunt gradus. Nemo repente fit summus. In vita spirituali variæ sunt ætates. Est pueritia, est adulta ætas, est virile robur. *Potest fieri ut jam sit aliquis sapientiæ perfectus auditor, cujus nondum sit perfectus & doctor : potest perfectus esse justitiæ cognitor, nondum perfectus effector : potest perfectus esse ut diligat inimicos, qui nondum est perfectus ut sufferat. Et qui perfectus est in eo quod omnes homines diligit, quippe qui etiam ad inimicorum dilectionem pervenerit ; quæritur utrum jam sit in ista dilectione perfectus, id est, utrum quos diligit tantum diligat, quantum illa incommutabilis regula veritatis diligendos esse præscribit*.

S. Aug. lib. 2. de Peccatorum meritis & remissione, c. 15.

Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quam multi spirituales videntur, qui secundum spiritum carnales sunt, sicut illi de quibus hic loquitur Apostolus noster ? Et homo spiritualis sic in hac vita dicitur, ut tamen corpore adhuc carnalis sit, & videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Hæc causa gemitus piorum in hac valle peregrinationis & miseriæ. Erit autem etiam corpore spiritualis homo, cum eadem caro sic resurrexerit, ut fiat quod scriptum est, *Seminatur corpus animale, resurget spirituale*. Hæc bonorum in agone Christiano fiducia.

S. Aug. lib. 22. de Civitate Dei, cap. 21.

1. Cor. 5. 11.

2. *Lac vobis potum dedi, non escam : nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis : adhuc enim carnales estis*. Nullum majus impedimentum est con-

contemplandæ veritatis, quam carnales affectus. Ab his purganda est anima, & sananda, ut solida sublimiorum veritatum intelligentia nutriatur. Qui enim in illas prius mentis aciem intendere nituntur, quam mundati & sanati fuerint, ita illa luce reverberantur veritatis, ut non solum nihil boni, sed etiam mali plurimum in ea putent esse, ejusque lumen aversentur, ac delicias ejus contemplationi adjunctas fastidiant, & cum quadam libidine & voluptate miserabili in suas tenebras, quas eorum morbus pati potest, medicinæ maledicentes refugiant. Unde Propheta ait: *Cor mundum crea in me Deus; & spiritum rectum innova in visceribus meis.* „ Spiritus enim rectus est, quo fit ut anima in veritate quærenda deviare atque errare non possit. Qui profectò in ea non instauratur, nisi prius cor mundum fuerit, hoc est, nisi prius ipsa cogitatio ab omni cupiditate ac fæce rerum mortalium sese cohibuerit & eliquaverit. Sic autem purgato animæ oculo, & custodita atque perfecta sanitate, agnoscemus per Dei virtutem atque sapientiam quam vera nobis credenda imperata sint, quamque optime ac saluberrime apud matrem Ecclesiam nutriti fuerimus, quæve sit utilitas lactis illius quod Apostolus parvulis se potum dedisse prædicavit: *Quod alimentum accipere cum quis a matre nutritur, utilissimum est; cum jam grandis est, pudendum; respuere cum opus est, miserandum; reprehendere aliquando aut odisse, sceleris & impietatis: tractare autem ac dispensare commodè, laudis & caritatis plenissimum est.* Malè autem tractant ac dispensant Ecclesiæ Ministri, qui Animas vitiis capitalibus sordescere & in eorum habitu & consuetudine secure quiescere sinunt, dum vanæ, sterilis & superbæ spiritualitatis fallacibus idæis interim deluduntur. Quantò damnabilior & perniciosior error est, infelices animas abducere a via mortificationis, ab exercitatione virtutum, a meditatione Mysteriorum vitæ mortisque Christi, & veritatum Evangelicarum, ut ad illusoriæ ac fanaticæ contemplationis genus efferantur, ac lapsu graviore ruant? Vita spiritualis gradus suos habet, ac status, purgationis, illuminationis, unionis, *Librum scribat ipse qui judicat: ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum.* „ Beatus Job incrementa virtutum, quia distinctè hominibus superno munere tribui conspexit, gradus vocavit: quoniam per ipsos ascenditur, ut ad cœlestia obtinenda veniatur. Sacri itaque libri, id est, divini eloquii memoriam faciens, dicit: *Per singulos gradus meos pronunciabo illum.* Quia ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis eruperit. Et quasi per singulos gradus suos librum pronunciat, qui percepisse se ejus scientiam non per verba tantummodo, sed etiam per opera demonstrat...... Incipientibus ergo vox illa cœlestis interius audienda est: „ *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me.* Noli festinare audire quod non capis, sed cresce ut capias. Sic parvulum alloquimur, in sinu matris Ecclesiæ pio lacte nutriendum, & ad escam Mensæ Dominicæ idoneum faciendum.

Carnales affectus, impedimenta contemplandæ veritatis.

S. Aug. lib. De Quantitate Animæ, cap. 33.

Psal. 50. 12.

Falsa & illusoria spiritualitas.

Job. 31. 35. 36. 37.

S. Gregorius M. lib. 22. in Job. cap. 14.

S. Augustinus

3. *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Invidia, æmulatio, contentio, carnalis hominis sunt affectus: unitas, caritas, pax, fructus sunt Spiritus Dei. Frustra se spirituales esse existimant, qui a vitiis crassioribus, quæ carne consummantur, liberi sunt: carnales sunt enimverò quicumque superbi sunt, inanis gloriæ amatores, ambitiosi, invidi, aut aliis vitiis animi dediti; secundum hominem vivunt, non secundum Deum; secundum quem si viverent, dii essent, ut in Psalmo scriptum est: *Ego dixi, Dii estis, & filii Excelsi omnes.* „ Æmulatio & contentio carnis concupiscentiæ sunt, quas Christus in suis sanat, sed in nullis amat. Unde sancta Ecclesia quamdiu habet etiam membra talia, nondum est sine macula &

Psal. 81. 6.

S. Aug. lib. de Continentia, cap. 11.

„ ruga. Carnalium certè hominum vitia sunt invidia & contentio, omnis pravi operis fontes. Unde Jacobus Apostolus ait: *Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi incostantia, & omne opus pravum.* Zelus & contentio, ait S. Thomas, non habent locum nisi in carnalibus hominibus; quia ipsi circa bona corporalia afficiuntur: quæ simul à pluribus integrè possideri non possunt; & ideo propter hoc quod aliquis bonum corporale possidet, alius impeditur a plena possessione illius. Ex quo sequitur invidia, & inde contentio. Sed spiritualia bona, quibus spirituales afficiuntur, simul a pluribus possideri possunt: & ideo bonum unius non est alterius impedimentum. Quamobrem in hujusce generis bonis nec invidia, nec contentio locum habent. Unde Sapientiæ VII, dicitur, *Quam sine invidia communico.* Unde S. Augustinus ait: *In spiritualibus bonis, tuum deputa, quod amas in fratre: suum deputet, quod amat in te.* Quid igitur corporalia bona unicè diligimus, spiritualia fastidimus, negligimus, contemnimus? *Filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quia Spiritu Dei non ducimur, carnales sumus, secundum veterem hominem ambulamus.

Jacobi 3. 14. 15. — *S. Thomas, Lect. 1.* — *Serm. 205. alias de Diversis 68.* — *Psal. 4. 3.*

4. 5. *Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo: Nonne homines estis? Quid igitur est Apollo, quid verò Paulus? Ministri ejus cui credidistis.* Veritates Evangelicas negligit carnalis homo; solis compti sermonis verbis & fucatæ eloquentiæ lenociniis attendit, illi similis qui thesaurum contemneret, figulino vasi, quo thesaurus ille contineretur, adhærens. Qui aures dumtaxat corporis verbo Dei accommodat, Concionatori auribus blandienti humano affectu adhæret. Qui verò cordis aure verbum Dei excipit, soli Deo, qui ad cor loquitur, illudque aperit, docet, movet, flectit & ad se convertit, se adhærere profitetur & gaudet. Et certè quantacumque sapientiæ & eloquentiæ laude præstent Pastor Ecclesiæ, Doctor, Concionator; quantiscumque dotibus inclarescant, *Ministri sunt ejus cui credidimus, Christi Jesu Domini nostri:* Præcones, non auctores fidei nostræ; canales dumtaxat, non fontes; a Deo habentes & ministerii sui dignitatem, & dona gratiarum, quibus dignè tanto ministerio persungantur. *Et unicuique sicut Dominus dedit.*

Rom. 5.

Solus Deus dat incrementum, interiusque docet ac adjuvat.

6. 7. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Ecclesia, & hominis anima, Dei ager est. Apostoli in eo fidem plantaverunt Christi Domini auctoritate: Pastores rigant verbi prædicatione, Sacramentis, orationibus: Deus crescere facit, & bonorum operum fructus ferre in salutem, interiori operatione gratiæ suæ. Incrementum dare, solius Dei opus est; quamquam & præveniente, & operante Deo Paulus plantet, Apollo riget. „ Quemadmodum ergo „ creationem rerum visibilium Deus interius operatur, exteriores autem opera„ tiones sive bonorum sive malorum, vel angelorum vel hominum, sive etiam „ quorumque animalium, secundum imperium suum & a se impertitas distribu„ tiones potestatum & appetitiones commoditatum, ita rerum naturæ adhibet, „ in qua creat omnia, quemadmodum terræ agriculturam; ita in ipsa vita no„ stra mentem justificando formare non potest nisi Deus: prædicare autem Evan„ gelium extrinsecus & homines possunt, non solum boni per veritatem, sed „ etiam mali per occasionem. *Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed, qui incrementum dat Deus,* Hoc solidum fundamentum est humilitatis Pastorum, & gratiarum actionis fidelium Domino Deo nostro: Deum omnia operari in nobis: illi acceptum referri debere & laborem, & fructum laboris: Ministros sive qui plantant, sive qui rigant, nihil esse, Deo, qui dat incrementum,

S. August. lib. 3. de Trinit. cap. 8.

tum, comparatos. *Sonus verborum nostrorum aures percutit, Magister intus est. Nolite putare quemquam aliquid discere ab homine. Admonere possumus per strepitum vocis nostræ: si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster. Numquid non sermonem istum omnes audistis? Quam multi hinc indocti exituri sunt? Quantum ad me pertinet, omnibus locutus sum: sed quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spiritus sanctus intus non docet, indocti redeunt. Magisteria forinsecus, adjutoria quædam sunt & admonitiones. Cathedram in cælo habet, qui corda docet. Propterea ait & ipse in Evangelio,* Nolite vobis dicere magistrum in terra, unus est magister vester Christus. *Ipse ergo intus vobis loquatur, quando nemo hominum illic est: quia etsi aliquis est a latere tuo, nullus est in corde tuo. Et non sit nullus in corde tuo: unctio ipsius sit in corde; ne sit in solitudine cor sitiens, & non habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Ubi illius inspiratio & unctio illius non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba. Sic sunt ista verba quæ forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem: forinsecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: qualibet forinsecus adhibeat, numquid poma format? numquid nuditatem lignorum vestit umbra foliorum? Numquid tale aliquid intrinsecus agit? sed quis agit hoc? Audite agricolam Apostolum, & videte quid sumus, & audite Magistrum interiorem;* ,, Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. *Hoc ergo vobis dicimus: Sive plantemus, sive rigemus loquendo, non sumus aliquid: sed ille qui incrementum dat Deus, id est, unctio illius quæ docet nos de omnibus.*

S. Aug. Tract. 3. in Epist. 1. S. Johan.

Matt. 23. 8.

8. *Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Non fructum, sed laborem coronat & remunerat Deus. Fructus enim non est à Ministris, sed a gratia & benedictione Dei, quam humilitas & oratio impetrant, non merentur. Eum qui plantat, & qui rigat, unum esse Apostolus ait, ne alter adversus alterum efferatur. Unum esse asserit, eo quod nihil possint absque Deo, qui dat incrementum. Cum hoc autem dixisset, ne eos quidem qui multum laborant, permisit insurgere adversus eos qui pauciora intulerunt, neque alios his invidere. *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Nam si ad Dei opus conferantur, sunt unum: propter labores autem non sunt unum, sed unusquisque propriam mercedem accipiet. Verumtamen merces incomparabiliter major est labore, sive spectetur opus, sive duratio operis. Nam *Quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,*

S. Chrysost. Homil. 8.

2. Cor. 4.

9. *Dei enim sumus adjutores.* Dei bonitas laudanda, qui homines operis sui, id est, salutis hominum cooperatores eligit & facit. Nullam eo in opere partem nobis tribuere debemus, nisi quam Dominus operis tribuere nobis dignatur. *Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.* Ecclesia & anima sunt ædificium, cujus præcipuus & supremus artifex Deus est, præcipuum fundamentum Christus Jesus; Apostoli, architecti subalterni; operarii, Episcopi; adjutores, Presbyteri; corpus ædificii, bona opera; fides, secundum fundamentum; caritas, fastigium & consummatio. Felix qui inter hujus ædificii vivos lapides locum habet! felicior, qui in eo æternum collocatus manebit! *Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis.* Nunc ædificatio, in fine dedicatio: ædificatio in labore, dedicatio in æterna exsultatione. Cæterum impræsentiarum unitas servetur in ædificio, ne ruina timeatur. Si ædificium estis, non oportet esse divulsos: si ager à Deo excultus, non oportet dividi, sed muniri una sepe concordiæ.

Ædificium spirituale.

1. Petri 2. 5.

S. Chrysost. Theophylact.

10. *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.* Nihil in pietate solidum est, nisi quod in Apostolica fide fundatum. Huic fundamento nihil superædificemus, quod eo indignum sit. Vitam sæcularem pravaque opera, cum fide divina; corruptionem peccati cum nominis Christiani professione conjungi, prorsus indignum

2. Cor. 6. est. *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial? quæ autem consentio templo Dei cum idolis?*

Christo firmiter adhærendum.

11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Fides in Christum Iesum unum Dei & hominum mediatorem, fundamentum est super quod Ecclesia Christiana ædificatur, cui functiones omnes ministrorum ejus innituntur, cui omnes actiones membrorum ejus superexstrui debent. Nullum igitur opus faciamus, quod per illum non offeramus Patri in laudem gloriæ gratiæ ejus, ex directione fidei, ex impulsu charitatis.

S. Joan. Chrys. Hom. 8.

„ Super Christum ædificemus ut fundamentum, adhæreamus ei ut palmes viti, „ inter nos & ipsum nihil sit medium. Nam si intermedium sit aliquid, statim „ perimus. Palmes enim ex eo quod sit continens, attrahit pinguedinem, & ædificium stat eo quod sit conglutinatum. Quod si disjunctum sit, perit, ut quod „ non habeat cui innitatur. Non solum ergo Christo adhæreamus, sed ei etiam

Psal. 71. 27. 1. Joan. 3. 27.

„ agglutinemur. Nam si disjuncti fuerimus, perimus. Nam *Qui se*, inquit, „ *elongant a te, peribunt*. Ei ergo agglutinemur per facta & opera. Nam *Qui* „ *servat*, inquit, *mandata mea, ipse in me manet*. Ipse est caput, nos corpus. „ Inter caput & corpus nullum potest esse interstitium. Ipse est fundamentum, „ nos ædificium. Ipse est vitis, nos palmites. Ipse est sponsus, nos sponsa. Ipse „ est Pastor, nos oves. Ille est via, nos qui ingredimur. Nos templum, ipse „ est qui inhabitat. Ipse primogenitus, nos fratres. Ipse hæres, nos cohæredes. Ipse est vita, nos viventes. Ipse resurrectio, nos resurgentes. Ipse est lux, „ nos qui illuminamur. Hæc omnia indicant unitatem, nec sinunt aliquid vacuum esse intermedium, ne minimum quidem. Nam qui parum abscesserit, „ multum etiam procedens abscedet. Corpus enim si ab ense accepit disjunctionem, interibit: & ædificium si vel parum dehiscat, dissolvetur. Et palmes „ si a radice parum fuerit abscissus, fit inutilis. Quamobrem hoc parum non est „ parum, imo fere est totum. Quando ergo parum deliquerimus, aut etiam pigri ac socordes fuerimus, ne illud parum negligamus: citò enim neglectum sit „ magnum. Ita etiam vestimentum ab initio ruptum & neglectum, per totum „ producit scissuram: & tectum, si cum paucæ tegulæ deciderint, fuerit neglectum, totam domum dejicit. Nos ergo hæc considerantes, parva numquam „ despiciamus, ne in magna incidamus.

In vita Christiana nihil negligendum.

12. 13. 14. 15. *Si quis autem superædificavit super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fænum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur. & uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.* Qui coram Deo non subsistit neque vivit nisi in Christo Jesu, opera sua conformare debet exemplari vitæ & virtutum, puritati præceptorum & intentionum, sanctitati spiritus & dispositionum ejusdem Salvatoris ac Domini nostri. Actionum enim illius passionumque infinito merito, opera nostra, quæ ex se ipsis nullius sunt pretii ac meriti, auro, argento, lapidibus pretiosis æquiparantur. Contra verò quæ creaturarum amore, tametsi non dominante, fiunt, & humanæ gloriæ ac laudis vanitate infuscantur, similia sunt ligno, quod in terra putrescit; fœno, quod in tectis arescit; stipulæ ardenti, quæ in aere subitò evanescit. Omnia igitur opera nostra fiant tamquam sub oculis Dei judi-

Nemo vivit in Christo Jesu, nisi qui ipsi conformatur.

judicis; Qui enim nos in ultimo die judicabit, jam nunc opera nostra, cogitationes, affectus, intentionesque scrutatur, videt, probat, judicat. Nos ipsos igitur operaque nostra probemus, ut humiliatione pœnitentiæ præteritos defectus expiemus, & igne tribulationum hujus vitæ ac operibus satisfactoriis purgemus. Caritatis igne & sancta intentione præsentia futuraque opera in conspectu Dei dirigamus, ut ipsi accepta sint. Nullum enim opus in cœlo coronabitur, nisi quod ex principio charitatis, & ob Dei gloriam editum fuerit. *Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet*. Quot opera quæ hominibus bona videntur, propter occultas sordes & non satis puram intentionem peribunt? *Si cujus opus arserit detrimentum patietur*. „ Qualicumque terrenis rebus adhæsione, sordes ac rubiginem contrahit anima divini judicii igne purgandas. Sunt homines omnino contemptores sæculi hujus, quibus non est gratum quicquid temporaliter fluit, non hærent dilectione aliqua terrenis operibus, sancti, casti, continentes, justi, fortassis & omnia sua vendentes, & pauperibus distribuentes, aut possidentes tamquam non possidentes, & utentes hoc mundo tamquam non utentes. Sunt autem alii qui rebus infirmitati concessis inhærent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suam, ut si perdiderit, contristetur. Non appetit uxorem alienam, sed sic inhæret suæ, sic miscetur suæ, ut modum non ibi teneat præscriptum tabulis, liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua, & habet cum fratre suo judicium. Talibus enim dicitur, *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quia judicia habetis vobiscum*. „ Verum ipsa judicia in Ecclesia jubet agi, non ad forum trahi, tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius quam decet eum cui promissum est regnum cælorum: Non totum cor sursum levat, sed aliquam partem ejus trahit in terra. Denique si veniat tentatio ducendi Martyrii, illi qui habent in fundamento Christum, & ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, quid dicunt ex hac opportunitate? *Bonum est mihi dissolvi, & esse cum Christo*, Alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, graviter conturbantur, fœnum & stipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam super fundamentum; sed rerum concessarum, non illicitarum. Dico enim, Fratres, Possides fundamentum; hære cœlo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi aurum, argentum, & lapides pretiosos. Cum autem dixeris, Amo possessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contristaris: non quidem præponis eam Christo; nam sic amas possessionem istam, ut si dicatur tibi, Ipsam vis an Christum? etsi tristis eam perdis, plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fundamento: salvus eris tamquam per ignem. Audi aliud: Non potes tenere possessionem istam, nisi dixeris falsum testimonium. Et hoc non facere, Christum in fundamento ponere est: Veritas enim dixit: *Os quod mentitur, occidit animam*. Ergo si possessionem tuam diligis, non tamen propter illam facis rapinam, non propter illam dicis falsum testimonium, non propter illam facis homicidium, non propter illam falsum juras, non propter illam Christum negas, eo quod non propter illam facis hæc, Christum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, non aurum, aut argentum, aut lapides pretiosos; sed ligna, fœnum, stipulam. Salvus ergo eris, cum ardere cœperit quod ædificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, perjuria, putet se salvum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum re-

„ gni

Opera nostra facienda tamquam sub oculis Dei.

S. Aug. Enarr. in Psalm. 80. *n.* 21.

1. *Cor.* 6. 7.

Philipp. 1. 23.

Quid sit Christum habere in fundamento, & superædificare lignum, fœnum, stipulam.

Sap. 1. 11.

„ gni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & „ ipse salvus erit per idoneum fundamentum.

Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Non solum ab iis caveamus quæ æterno igne punienda, sed etiam ab iis quæ transitorio igne purganda sunt. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Non sim inter illos, quibus dicturus es, *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* „ In hac vita, purges me, & talem „ me reddas, cui jam emendatorio igne non sit opus, propter illos qui salvi „ erunt, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, *salvus erit*, contemnitur „ ille ignis. Ita plane, quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, „ quam quicquid potest homo pati in hac vita. Et nostris quanta hic passi sunt „ mali, & possunt pati; tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. „ Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit „ legibus, quod non pertulit Martyr in confessione Christi? Ista ergo quæ hic „ sunt mala, multò faciliora sunt: & tamen videte quemadmodum ea homines „ ne patiantur, quicquid jusseris faciunt. Quantò melius faciunt quod jubet Deus, „ ne illa graviora patiantur?

S. Augustinus in Psal. 37. n. 3.

Purgatorius ignis.

16. 17. *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* Magna Animæ dignitas, templum Dei esse, Deum in se inhabitantem habere per fidem, & charitatem. Ephes. 3. 17. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* 1. Joan. 4. 16. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Templum Deo quod extruam? (ait Minucius Felix) *Nonne melius in nostra dedicandus est mente? in nostro imo consecrandus est pectore?* Hoc in templo quod ei per baptismum consecratum est; in altari, quod est cor nostrum, offerimus illi hostiam puram, sanctam, acceptam, placationis & laudis, holocaustum igne fervidæ caritatis incensum. Nam *litabilis hostia, bonus animus, & pura mens; & sincera sententia. Igitur qui innocentiam colit, Domino supplicat; qui justitiam, Deo libat: qui fraudibus abstinet, propitiat Deum: qui hominem periculo subripit, optimam victimam cædit. Hæc nostra sacrificia, hæc Dei sacra sunt. Sic apud nos religiosior est ille, qui justior.* Quanta verò debet esse sanctitas Templi Deo consecrati, Sancto sanctorum? Hujus templi sit antistes pudicitia, quæ nihil profanum inferri sinat. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Templum Dei violant falsi Doctores, qui prava dogmata disseminant, fidei, aut unitati & paci Ecclesiæ, seu Ordini Hierarchico adversa; aut Moralis Christianæ sanctitati, ut nomen sibi faciant, vel temporalia sibi commoda procurent. De quibus ait Propheta: *Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.* Non modò falsi Doctores, sed quivis mortale peccatum committentes, templum Dei violant: sed illi multò gravius, qui pravis exemplis obstant ne alii fiant vel permaneant templum Dei. *Transgressus est Juda, & abominatio facta est in Israel, & in Jerusalem: quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit.* „ Qui autem Dei templum hoc modo violaverit, hunc disperdi æterna damnatione justum est. Unde idem Propheta ait: *Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, Magistrum & discipulum, de tabernaculis Jacob.* Fallunt animas suas, „ qui sufficere existimant, si quod sibi fieri nolunt, nulli hominum faciant, se- „ seque vita luxuriosa ita corrumpant, ut Deo facere conentur, quod sibi ab ho- „ mine fieri nolunt. Neque enim volunt a quoquam perverti domum suam, qui „ in se ipsis domum Dei miserabili cæcitate pervertunt. Nemo se fallat. „ Qui ergo se putant servare erga alios homines innocentiam suam, cum sibi

Anima justi, templum Dei.

Templum Dei violant falsi doctores.

Ezechiel. 13. 19.

Quolibet peccato mortali templum Dei violatur.

Malach. 2. 11.

S. Aug. Serm. 353. alias 20. inter Homilias 50. n. 2.

„ ita

„ ita noceant ut Deo careant habitatore, & puniantur ultore? Hinc etiam fit ut „ per noxias voluptates lapsi & effusi, non solum templum Dei esse desinant, verum etiam ruinæ fiant, in quibus habitant mala dæmonia: fiuntque illis *novissima pejora prioribus*.

18. *Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, is stultus fiat ut sit sapiens*. Sapientia Evangelica in eo posita est ut falsis mundanæ sapientiæ luminibus renunciemus, credendo quod illa impossibile judicat, adorando quod illa contemnit, diligendo quod illa suæ fœlicitati contrarium existimat, paupertatem, humiliationem, crucem. Non igitur hominis sensu, sed Dei Spiritu de Deo rebusque divinis judicandum est. *Crucifixus est Dei Filius: non pudet, quia pudendum est. Mortuus est Dei Filius: prorsus credibile est, quia ineptum est: & sepultus resurrexit: certum est, quia impossibile est* (ait Tertullianus.) *Tertull. lib. de Carne Christi, cap. 5.*

19. *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum*, &c. Qui Dei judicio mundi judicium, Dei damnationi approbationem laudemque mundi præponit, stultissimus est. Mundus enim cæcus est & insipiens, utpote qui a vera luce mentium ac veritate, quæ Deus est, aversus, & tenebris ignorantiæ ac erroris involutus: *Stulti Principes Taneos, sapientes Consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? Ubi nunc sunt sapientes tui? Annuncient tibi & judicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum...... Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens*. Anima ergo terrenis rebus inhærens fit stulta, spiritum vertiginis patitur, errat ac titubat sicut ebrius: cum verò à terrenis rebus ad Deum convertitur, fit verè sapiens, eoque sapientior evadit, quo magis illi conjungitur affectu pietatis. *Anima humana* (inquit S. Augustinus) *recedens a Sole justitiæ, ab illa scilicet interna contemplatione incommutabilis Veritatis, omnes vires suas in externa convertit, & eo magis magisque obscuratur in interioribus ac superioribus suis: sed cum redire cœperit ad illam incommutabilem sapientiam, quantò magis ei appropinquat affectu pietatis, tantò magis exterior homo corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem, omnisque lux illa ingenii quæ ad inferiora vergebat, ad superiora convertitur, & a terrenis quodammodo aufertur, ut magis magisque huic sæculo moriatur, & vita ejus abscondatur cum Christo in Deo. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens; & hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt, melius videtur, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & quia iniqua gerit, benedicitur. Mutatur autem in melius, cum intentionem suam & gloriam a terrenis, quæ in hoc sæculo apparent, paulatim avertit, & ad superiora atque interiora convertit; & hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt, deterius videtur*.

Judicium mundi præponere judicio Dei, summa stultitia est.

Isai. 19. 11.

S. Aug. Epist. 55. alias 119. ad Januarium n. 9.

21. *Nemo itaque glorietur in hominibus*. Maledictus enim omnis qui confidit in hominibus, in quibus non est salus. Qui Pastorem, Concionatorem, conscientiæ Moderatorem aliter respicit quam ut Ministros & organa Dei; qui in eorum talentis sive naturalibus, sive supernaturalibus requiescit, nec illis utitur ut adjumentis a Deo datis, quibus ad illum dirigatur & ducatur, in homine confidit. Si verò Pastores ipsi, Concionatores, animarum Directores, in suis talentis confidant, in se ipsis, non in Deo gloriantur. *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum dominus est, & ipsi præparantur cogitationes*. „ Ipse vos scit, & ubi nemo scit: Quoniam *Qui* „ *putat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*. Hæc dicuntur adversariis „ civitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua virtute præsumentibus, in „ se, non in Domino gloriantibus; ex quibus sunt etiam carnales Israelitæ, ter- „ re-

Non gloriandum in hominibus.

1. Reg. 2.

Galat. 6. 3.

S. Aug. lib. 17. de Civit. Dei, cap. 4. n. 3.

„ renæ Jerusalem cives terrigenæ, qui, ut dicit Apostolus, *ignorantes Dei ju-*
„ *stitiam*, id est, quam dat homini Deus, qui solus est justus & justificans; *&*
„ *suam volentes constituere*, id est, velut à se sibi partam, non ab illo imperti-
„ tam; *justitiæ Dei non sunt subjecti*, utique quia superbi, de suo putantes, non
„ de Dei, posse placere se Deo, qui est Deus scientiarum, atque ideo & arbiter
„ conscientiarum, ibi videns *cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*, si ho-
Psal. 93. 11. „ minum sunt, & ab illo non sunt.

22. 23. *Omnia enim vestra sunt .... Vos autem Christi: Christus autem Dei.*
Christi sumus: Quibus id officiis testati debemus? Quidquid à Deo conditum est, quicquid evenit in mundo, Dei providentia ordinatur & refertur ad formationem Ecclesiæ & salutem electorum: Ecclesia autem & omnes electi, ut unum Christi corpus sint, immò unus Christus, Caput & membra. Christus autem omnibus suis membris adunatus, Dei Sacerdos æternus est, victimam ejus Majestate dignam illi offerens, Sacrificium æternum in cœlis. Si Christi sumus, & Christus Dei: Christum sequi, Christi mandatis obedire, Christum imitari, Christum diligere, Christi gloriam studiis omnibus promovere debemus, & per ipsum, cum ipso, & in ipso omnia opera nostra, vitam, ac mortem nostram ad Dei gloriam referre; non in ipso Christo, ut homo est, sistere
S. Aug. lib. 1. *de Doctrina Christ. cap.* 24. ac permanere. „ Hinc enim intelligere debemus quam nulla res in via tenere
„ nos debeat, quando nec ipse Dominus, in quantum via nostra esse dignatus est,
„ tenere nos voluerit, sed transire; ne rebus temporalibus, quamvis ab illo pro
„ salute nostra susceptis & gestis, hæreamus infirmiter, sed per eas potius curra-
„ mus alacriter, ut ad eum ipsum, qui nostram naturam a temporalibus liberavit,
„ & collocavit ad dexteram Patris, provehi atque pervehi mereamur. *Omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei*. Christi servi sumus, ejus pretioso sanguine redempti: ne indignam serviamus servitutem, mundo, peccato, diabolo nos mancipantes. Membra Christi sumus: ne ab illo divellamur, ne indignis capite nostro operibus violemus tanti nominis dignitatem & sanctitatem. Discipuli Christi sumus: doctrinam & præcepta Magistri nostri audiamus & impleamus. Oves Christi sumus: a pascuis salutaribus, in quibus nos collocavit, ne aberremus; ne falsorum pastorum voces audiamus, ne mercenariis adhæreamus, ne ab ovium simplicitate & mansuetudine deficiamus. *Vos autem Christi, Christus autem Dei*.

CAPUT IV.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. **S**Ic nos existimet homo ut *Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei*. Corinthii quosdam Evangelii Ministros intemperanter extollentes, alios præ ipsis deprimebant: in illis gloriabantur, istos aspernabantur. Ideo Apostolus eorum elationem ac malam in judicando libertatem atque temeritatem redarguit, ostendens quo loco habendi sint Evangelii Prædicatores. Nos reputent & æstiment homines, quales revera sumus, ut Ministros Christi Domini, ad serviendum fidelium saluti ab ipso vocatos: & ad arcana Evangelii ejus dogmata, ab ipsoque instituta Sacramenta salutis, dispensanda. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur*. Cœterum præcipua virtus in dispensatoribus alienæ rei requisita & desiderata est ut rem domini tractent, non ut

ut suam, sed ut fidei suæ commissam, eamque dispensent quibus, ubi, & quando dispensanda est, non pro suo arbitrio, sed secundum domini voluntatem, & mandata. Luc. 12. 42. *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?*

3. 4. *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum judico.* Minimi facio vestra aut quorumlibet hominum privata de me judicia. Humanus dies pro hominum judicio hic usurpatur, quemadmodum dies Domini pro judicio divino. Sic Jerem. 17. 14. 16. *Domine, laus mea tu es... & diem hominis non desideravi.* Sed nec ego ipse, qui melius cæteris conscientiam meam novi, certò judicare possum quam rectè & sincerè verser coram Deo in dispensatione mihi credita. Hominis enim de se ipso judicium & ex ignorantia, & ex ingenita superbia, sibique ipsi blandiendi studio errare potest. *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Conscientia quidem mea nullius malæ fidei aut pravæ intentionis, in functionibus Ministerii mei me accusat: Non inde tamen sequitur me justum esse & planè irreprehensibilem coram Deo, quasi perfectè omnes muneris mei partes impleverim. Deus enim fortè nævos in me videt, quos non video. Abyssus enim est cor meum, quam scrutari sic non valeo, ut nihil penitus me lateat. Confer cum Job 9. 21. *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et cum Jacobi 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et cum Oratione Dominica in qua omnes dicere jubemur, *Dimitte nobis debita nostra.* Tanta certè profunditas est in homine, ut ipsum lateat hominem, licet sanctum, licet justum, licet in multis proficientem. *Qui autem judicat me, Dominus est.* Ille unus qui detectis non solum actibus, sed & cogitationibus meis, accuratissimum, nullique obnoxium errori, de me & omnibus ac singulis aliis hominibus fert judicium. Illi uni æquissimo Judici, cui omnia certò patent, me judicandum permitto, non vobis, qui vestris suffragiis justitiam Christi Ministris nec tribuere potestis, nec auferre.

Hominum de se ipsis fallax judicium.

S. Aug. Enarrat. in Psalm. 41. n. 13.

5. *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit unicuique a Deo.* Proinde ne judicii tempus præoccupetis, ne vobis sumatis partes judicandi de occultis Ministrorum Christi operibus, cogitationibus, affectibus: hæc enim judicio ipsius Domini reservantur, qui veniet aliquando vivos & mortuos judicaturus, & apertam in lucem protrahet ea quæ occultè & quasi in tenebris gesserunt: & patefaciet latentes cogitationes animorum; sive quo consilio, quo fine, qua intentione quisque fecerit opera sua etiam in speciem bona. Hæc enim nosse, solius Dei & Christi est, ut Scriptura docet. Et tunc laus vera erit unicuique fideli Ministro, sive unicuique bonum benè operanti, a Deo perspicacissimo cognitore & æquissimo judice, qui nec decipi, nec decipere potest. Non ergo ut homines, sed ut Deus ipse judicaverit, unicuique bonorum sua laus, suum præmium reddetur.

Iudicium de alienis operibus, consiliis, affectibus, intentione, Christo reservandum.

Act. 1. 24. & 15. 8.

6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.* Hæc proposui in persona mea & Apollo; quæ scilicet dixi de Ministris, in quibus gloriamini, & pro quibus contenditis, figura quadam sermonis in me & Apollo transtuli propter vestram utilitatem, ut Magistrorum nomini parcerem, propter quos dissidetis: ut nostro exemplo discatis Christianam humilitatem, ne aliter de Magistris vestris, aut de vobis ipsis sentiatis, quam sentiendum esse supra scripsi; ne propter Doctores & Prædicatores, a quibus estis instituti, extollamini superbia & ostentatione adversus fratres vestros,

qui ab aliis Ministris fidem Christi & doctrinam Evangelicam acceperunt: quasi vestri Doctores aliis sanctiores, doctiores, vel eloquentiores sint: sed qui gloriatur, in Domino glorietur; nec hominibus, sed Dei nomini det gloriam.

7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Te, quisquis es, sive Doctor, sive Pastor, sive quispiam alius ex fidelium grege, compello. Quis inter te & alios discrimen fecit? Quis te aliis præstantiorem esse dedit, nisi Deus? Quæcumque sint verò dotes tuæ, quæcumque talenta & dona, sive naturalia, sive supernaturalia, nonne illa à Deo accepisti, seu auctore naturæ, seu gratiæ largitore? Quid ergo de illis gloriaris, quasi Deo accepta referre non deberes, sed tibi ex te ipso essent? Confer cum Joan. 3. 27. *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo*, & cum Jacobi 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens a Patre luminum*. Quis te discernit? &c. *Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit a malis, non quæ communis est bonis & malis*. Hinc etiam intelligere debemus, *Ab illa perditionis massa, quæ facta est per primum Adam, neminem posse discerni, nisi qui hoc donum habet, quisquis habet, quod gratia Salvatoris accepit. Hoc autem Apostolicum testimonium tam magnum est, ut beatus Cyprianus ad Quirinum scribens, ipsum subjecerit illi titulo, in quo ait, In nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit*. Proinde *Si quis sine gratia Dei, credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinam; non autem ut credamus, velimus, & hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subjicit gratiæ adjutorium, nec ut obedientes & humiles simus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti, Quid habes quod non accepisti?*

> Sola gratia Christi bonos discernit a malis.
> *S. Aug. lib. de Prædest. Sanct. cap. 5.*
> *S. August. lib. de Corrept. & Grat. cap. 7.*
> *Concil. Araus. II. can. 5.*

8. *Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: utinam, & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus*. Eleganti ironia Corinthiorum doctores & ipsosmet Corinthios coarguit, ut eorum superbiam quasi inusto cauterio sanet. Jam, inquit, ad satietatem repleti estis fide, doctrina, sapientia, omnibusque interioribus bonis, ut vobis quidem videtur; ita ut nihil vobis expetendum superesse existimetis. Jam vos spiritualibus divitiis, scientia, virtutibus, donis tam abundantes reputatis, ut in alios etiam possitis effundere donorum redundantiam. Ex quo a vobis discessi, videmini vobis regnum Dei adepti, fidei plenitudinem, justitiæ, pacis, & felicitatis Evangelicæ consummationem, idque sine nostro ministerio & auxilio. Atque utinam vobis revera nihil spiritualium bonorum deesset. Utinam revera in Christo & per Christum regnetis, ut & nos vestræ felicitatis participes simus per caritatem, qua vestrum bonum nostrum putamus; vestra gloria, nostra est: Quandoquidem cuivis Præceptori perfectio discipulorum desiderabilis est.

> *Theophyl. lect.*

9. *Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus*. Tantum abest ut apud vos regnemus, & gloriosè ac prosperè agamus, ut alii, de quibus gloriamini, doctores vestri: Quin potius Deus nos Apostolos suos quasi hominum postremos, & præ cæteris viles & despectos, in theatrum hujus mundi produxit velut homines damnatos ad bestias. Non regno, temporalique felicitati, sed persecutioni & morti nos destinavit: & certamen nostrum, persecutiones, passiones mundo, seu præcipuis mundi creaturis, Angelis scilicet, hominibusque, bonis

nis

nis & malis spectandas proposuit. Omnes enim spectatores sunt, quamquam dispari studio favoris & odii, ut in spectaculis contingit. Concurrebant enim ad eorum spectaculum boni Angeli ad confortandum, mali ad impugnandum; boni homines ad compatiendum, & exemplum patientiæ sumendum, mali ad persequendum & irridendum. S. Thomas, Lect. 2.

10. *Nos stulti propter Christum: vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.* Nos vestro & sæculi judicio stulti censemur, quia crucem Christi prædicamus, & contemptum atque opprobria patimur, nosque periculis gravissimis objicimus Evangelii causa: vos autem vestro, sæculique judicio prudentes estis in Ecclesia seu Religione Christi, quem ita prædicatis, ut cautè prospiciatis ne persecutioni pro ejus causa sitis expositi. Nos infirmi & imbecilles judicio sæculi sumus, propter ærumnas & afflictiones, quas Evangelii causa sustinemus, malis nequaquam obsistentes: vos autem fortes, quia securè vivitis sine tribulatione, & sapientia, eloquentia, amicitia hujus sæculi, mala imminentia facilè repellitis. Vos nobiles, honore digni, vestro quidem judicio, in pretio habiti propter sapientiam & eloquentiam sæcularem, easque non indotatas, sed opibus auctas: nos autem obscuri, & despecti sumus mundo, qui parvifacit & contemnit quicquid externo splendore sapientiæ sæcularis, eloquentiæ, opum, humanique favoris destitutum est.

11. 12. 13. *Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus.* Ab initio prædicationis nostræ, & etiam nunc, inediam patimur, tenuissimo victu contenti, laceri ac pene nudi sumus, vestibus ad frigus arcendum necessariis destituti, cum Pseudo-Apostoli & Pseudo-Doctores omnibus abundent; & contumeliosè tractamur, inflictis etiam verberibus; & certam quietamque sedem non habemus, ubique locorum vagari compulsi cum vitæ continuo periculo ad circumferendum & propagandum Evangelium. *Et laboramus operantes manibus nostris.* Ad lassitudinem laboramus propriis manibus, ut nobis victum quæramus, nec cuiquam graves simus. *Maledicimur, & benedicimus.* Conviciis, calumniis, & contumeliis affecti, benè precamur, tantum abest ut convicia & maledicta regeramus. *Persecutionem patimur, & sustinemus,* patienti & æquo animo, absque ullo vindictæ desiderio, sine ullo impatientæ motu. *Blasphemamur & obsecramus.* Conviciis affecti, humiliter & demisse respondemus obsecrantium more. *Tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.* Reputamur velut sordes everrendo collectæ, moxque rejiciendæ, ut lutum calceis adhærens, ut mortalium omnium vilissimi, à Judæis & Gentibus. S. Ambrosius Serm. VIII. in Psalm. 118. legit, *Tamquam lustramenta hujus mundi facti sumus.* Id est, velut homines viles & inutiles, qui tempore pestis, aut alterius calamitatis publicæ Diis immolabantur a Græcis, ut civitates suas lustrarent & expurgarent. Apostolica patientia.

14. 15. *Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.* Quæ autem scribo de nostra apud vos vilitate & contemptu, deque aliorum Magistrorum gloria, non eo consilio & animo scribo ut vos pudore suffundam; sed vos admoneo officii vestri tamquam filios, quos effectu paterno diligo. *Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres.* Etsi multos magistros in doctrina Christi habeatis, non multos tamen patres habetis. Pædagogos, qui ab alio genitos suscipiunt educandos & instituendos, patribus opponit, quia illi duriùs agere solent cum pueris, nec tanto in ipsos afficiuntur amore ac parentes. Et ego quidem à vobis ut pater spiritualis haberi debeo, *Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Nam in fide Christi, in Religione Christiana, non mea, sed ipsiusmet Christi virtute, per Evangelii prædicationem ego vos genui.

16. 17. *Rogo ergo vos, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Vos adhortor ut me imitari studeatis, quemadmodum ego Christum Dominum nostrum imitari studeo. Filios enim decet patrem imitari. Quia parvuli adhuc & imperfecti erant, medium se inter ipsos & Christum ponit, tamquam exemplar inferius & imitatione facilius. Ad Ephesios autem scribens in Christiana perfectione magis provectos, ait: *Estote imitatores Dei.* Cæterùm hæc verba, *sicut & ego Christi*, absint à Græcis codicibus, & Versionibus Orientalibus, Syriaca, Arabica, Æthiopica. Non legit Ambrosiaster. Extant tamen in divina S. Hieronymi Bibliotheca.

S. Chrysost. Homil. 13.

Ephes. 5. 1.

Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. Ut autem discatis vitæ meæ institutum, & conversationem, misi ad vos Timotheum, quem ut filium diligo, qui fidelem mihi præstat operam in prædicatione Evangelii, qui cùm mihi comes individuus adhæserit, res meas intimè novit. Ille vobis in memoriam revocabit quas regulas & præcepta tradam, quomodo vivam ipse & vivendum esse doceam secundum Evangelium Christi Jesu, & exempla quæ nobis præbuit. Quæ autem vos doceo, quæ à vobis exigo, non privata, non occulta, aut singularia sunt; sed omnibus Christianis ad salutem necessaria, quæ propterea doceo ubique, in omnibus Ecclesiis ad eorum mores informandos.

18. 19. 20. *Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.* Quidam superbè se gerunt, & factiones excitant in Ecclesia, quasi non sim venturus ad vos, ut eorum superbiam comprimam auctoritate Christi. *Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit.* Mihi propositum est quantocyùs ad vos venire, si Deo placuerit, à quo gressus hominis diriguntur: *& cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.* Experiar & probabo, non eorum grandiloquentiam & facundiam, quæ aures demulcet, sed quæ sit virtus & efficacia Spiritus sancti in illis, ut animas ad finem ac pietatem moveant & convertant. *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Non in simplici professione, nec in sermonis cultu & eloquentia sæculari situm est regnum Dei; non his mediis regnum suum exercet in cordibus hominum, sed Spiritus sancti vi ac potestate, justitiam & pacem, omniaque opera bona efficiente.

21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in caritate, & Spiritu mansuetudinis?* Utrum è duobus eligitis? An ut veniens ad vos severitatem disciplinæ erga vos exerceam? quod necesse erit si peccata vestra id exigant: an ut vos resipiscentes paterna benignitate & mansuetudine consoler?

CAPUT IV.

SENSUS MORALIS.

Pastores animarum sunt dispensatores Misteriorum Dei.

1. S*Ic nos existimet homo ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Regnum Dei & Iesu Christi, Ecclesia est. Hujus regni thesauri, ipsius Christi mysteria, merita, & gratiæ, hujus thesauri dispensatores, Ecclesiæ & animarum Pastores. Vestros Pastores veremini & honorate, Christiani; siquidem Dei nomine & auctoritate vos docent, Christi vice vos regunt. Mediatores sunt Deum inter & vos. Preces vestras & vota illi offerunt; ejus Mysteria & mandata vobis exponunt, ejus Sacramenta vobis dispensant, ejus dona & gratias

gratias vobis procurant. *Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiem vobis verba ejus* (ait Moyses Israelitis.) Humiliamini & contremiscite, Pastores; servi enim & dispensatores estis. Deo proinde rationem reddetis administrationis & dispensationis vobis creditæ, tantò accuratiorem, quantò pretiosiores & sanctiores sunt thesauri divinorum Mysteriorum & Sacramentorum, quorum vobis dispensationem commisit. *Deuteron. 5.5.*

Pastorum & Doctorum fidelitas.

2. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.* Deo fideles sint Pastores & Doctores in prædicatione & defensione veritatis, cum zelo prudenti, cum invicta constantia & fortitudine, omnibus mundi terroribus superiore. Fideles sint Christo, Sacramenta gratiæ ejus dispensando cum discretione & caritate, quando, ubi, & quibus oportet, non dando *sancta canibus*, non projiciendo margaritas ante porcos, non admittentes indignos ad Sacramentorum participationem, Ecclesiasticæ disciplinæ regulas in eorum dispensatione diligenter observantes: Fideles sint Ecclesiæ, & animabus Christi sanguine redemptis, illas in viam salutis dirigendo sanctis exemplis & doctrinis, vigilando sollicitè ne fures & lupi gregem Domini invadant, dispergant, & perdant, alligando quod confractum est, reducendo quod devium, curando quod infirmum, confirmando quod imbecille, ad perfectionem Christianæ vitæ cum patientia promovendo quod imperfectum, pacificando quod inquietum, & turbulentum, consolando quod triste, sublevando quod egenum & calamitosum est. Fideles sint ministerio suo, non dominationem, non honores, non divitias, non quæ sua sunt ullo modo quærentes, sed laborem, crucem, fructum salutis animarum, unam Dei & Jesu Christi gloriam, cujus ministri sunt: & cùm ministerium suum impleverint, non extollantur, sed dicant: *Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* *Luc. 17.10.*

Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. „ Dispensatoris fidelis est rectè administrare quæ sunt ei tradita, non sua dicere quæ Domini sunt, sed contra Domino tribuere quæ sua sunt. Unusquisque hæc cogitans, & qui dicendi habet facultatem, & qui pecunias possidet, nempe quod res Domini sunt ei creditæ, & non sunt suæ, eas non apud se teneat, neque sibi adscribat, sed Deo acceptas ferat, qui omnia donavit. Ad magnam pervenisti auctoritatem, & Ecclesiasticam assecutus es administrationem? ne ingentes sumas spiritus. Non tu acquisivisti gloriam, sed Deus ea te induit. Parce ergo tamquam alienæ, ea non abutens, neque intumescens, sed existima te esse pauperem & inglorium. Neque enim si purpura regia tibi servanda esset tradita, oporteret abuti veste, & eam corrumpere, sed ei qui illam dedit conservare diligentiùs. Dicendi facultatem accepisti? Noli inflari, nec insolescere. Tuum enim non est donum. Ne sis ingratus & immemor in iis quæ sunt Domini, sed ea distribue conservis: & neque iis efferaris tamquam propriis, neque parcas ut non distribuas. Dispensator divitiarum es, non dominus. Quomodo ergo quæ non sunt tua consumis in iis in quibus non oportet? Nescis nos propterea esse accusandos, quòd eis malè usi sumus? Ne dicas, Ego de meis consumo, meis fruor, & ex iis voluptate me expleo. Non ex tuis, sed ex alienis. Alienis dico, quoniam tu vis. Nam Deus vult esse tua, quæ pro fratribus tibi sunt tradita. Fiunt autem tua, quæ sunt aliena, si in alios insumpseris. Sin autem in te ipsum profusè impenderis, quæ tua sunt, fiunt aliena. Nam quoniam eis usus es crudeliter, & dicis æquum esse ut eis solus ad tuas fruaris delicias; propterea ea dico aliena. Tua enim, sunt etiam conservorum communia, sicut sol est communis, & aer, & terra, & alia omnia: quemadmodum in corpore est & totius corporis, & uniuscujusque membri ministerium. Quando autem fuerit unius solius membri, etiam propriam perdit „ ope-

S. Joan. Chrys. Hom. 10.

Divites sibi datas opes à Deo intelligātur dispensatoribus.

„ operationem : ita etiam in pecuniis accidit.

Minister fidelis Christi nec laudes hominum quærit, nec prava judicia veretur.

3. 4. *Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me. Dominus est.* Ministro fideli Christi Jesu perinde est an laudetur an vituperetur ab hominibus : nec laudes eorum quærit, nec prava judicia, contemptum, maledicentiam admodum curat. Voluntas & lex Dei sui, Regis sui, qui est in sancto, ejus regula est, non hominum opiniones & judicia. Testimonio conscientiæ nostræ magis credendum est quam judiciis hominum; sed tamen Dei testimonio magis credendum quàm nostro proprio. Illius unius timendum judicium est, qui nos judicaturus ad veritatem dumtaxat suam, ad officia nostra, ad gratias suas, ad opera nostra attendet .... „ Non ideo „ bona est conscientia mea, quia vos illam laudatis (ait S. Augustinus) Quid enim „ laudatis quod non videtis? Ille laudet, qui videt : ille etiam corrigat, si quid „ ibi videt quod oculos ejus offendit. Quia & nos non dicimus perfectè nos sa„ nos; sed tundimus pectus nostrum, et dicimus Deo, Propitius esto, ne peccem. Sæpe cor nostrum de se ipso sibi mentitur, consilia sua, intentionemque suam non reprehendit, quia non satis accurate discutit. *Spirituum ponderator est Dominus : omnes viæ hominis patent oculis ejus .... Pravum est cor omnium, & inscrutabile : quis cognoscet illud? Ego Dominus, scrutans cor, & probans renes : qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.* Nos ipsos tamen judicemus, ne à Domino judicemur. Judicemus cor nostrum judicio discussionis, de quo ait Propheta. *Et meditatus sum nocte cum corde meo; & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Nos ipsos judicemus judicio condemnationis quoad ea quæ manifeste mala sunt, ut nos Spiritus sanctus docet per os sancti Job : *Vias meas in conspectu ejus arguam: & ipse erit Salvator meus.* Sed nos ipsos ne judicemus judicio absolutionis, ne nos innocentes esse præsumamus, quia nos conscientia nostra non reprehendit. Quædam enim peccata nos latere possunt, quorum nihilominus coram Deo, quem nihil latet, rei sumus. *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me : si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.*

S. Aug. Serm. 137. aliàs 49. De Verbis Domini.

Proverb. 16. 2. Jerem. 17. 9. 10.

Ps. 76. 17.

Job. 13. 15.

Job. 9. 20.

Domini judicium expectandum.

Temerarium de personis, perversum de rebus judiciū vitandum est.

5. *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus; qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium : & tunc laus erit unicuique a Deo.* Quanta mala, quanta bona latent sub tenebris sæculi præsentis, & cordis humani! Quot cæca & temeraria judicia; quot injusta vituperia; quot falsæ laudes, quàm mendax sæpe fama? Expectemus cum fide & pace lumen sæculi venturi, apertionem libri conscientiarum ab eo cui uni clausus non est; laudem publicam & remunerationem bonorum à Judice cujus nec scientia falli, nec integritas corrumpi potest. Ne de occultis & dubiis, quæ Dominus judicio suo reservat, temere judicemus. Judicium enim temerarium jus Dei usurpat, violat justitiam proximo debitam, lædit caritatem, occidit animam temere judicantis, si fiat in materia gravi. Non solùm autem temerarium de personis, sed perversum de rebus judicium, quod longè perniciosius est, vitare debemus. „ Pertinet ad nos (inquit S. August.) ne perniciosa opinione falla„ mur, ut quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus „ habeamus veram certamque sententiam. Hoc est, ut si ille vel ille homo u„ trum sit impudicus pudicus-ve nescimus; oderimus tamen impudicitiam, & „ pudicitiam diligamus : & si illum vel illum injustum esse justum-ve nescimus, „ amemus tamen justitiam & injustitiam detestemur, non quas nobis ipsi erran„ do confingimus, sed quas fideliter, hanc appetendam, illamque vitandam „ in Dei veritate conspicimus : ut cùm de ipsis rebus quod appetendum est ap„ petimus, quod devitandum est devitamus, ignoscatur nobis quod de occultis „ homi-

S. Aug. Tract. 90. in Johan. n. 2.

„ hominum aliquando, immo assiduè non vera sentimus. Hoc enim àd humanam tentationem pertinere arbitror, sine qua duci ista non potest vita, ita ut Apostolus diceret, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*. Quid enim tam humanum, quàm non posse inspicere cor humanum; & ideo non ejus latebras perscrutari, sed plerumque aliud quàm quod ibi agitur suspicari? Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est cogitationum alienarum, etsi suspiciones intelligere non possumus, quia homines sumus; judicia tamen, id est, definitas firmasque sententias continere debemus, nec ante tempus quidquam judicare, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis; & tunc laus erit unicuique a Deo. *1. Cor. 10.13.*

7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Nihil habes domo allatum, ait „ S. Chrysostomus, sed à Deo acceptum. Quid ergo te habere præ te fers, quod non habes? At tu hoc habes, & alii tecum. Acceptum ergo habes, non hoc aut illud, sed omnia quæ habes. Non enim tua sunt hæc recte facta, sed gratiæ Dei. Etiamsi fidem dicas, ea extitit ex vocatione. Etsi dicas remissionem peccatorum, si dona & charismata, si docendi talendum, omnia inde accepisti. At ipse ex te ipso rectè egisti? Non potes hoc dicere, sed accepisti, & propterea te effers, & tibi places? Propter idipsum verò oportebat te intra fines modestiæ continere. Non enim tuum est quod datum est, sed ejus qui dedit. Si enim accepisti, ab illo accepisti. Si autem non tuum accepisti, quid magnificè ac præclare de te sentis, tamquam habens tuum? Magnum in his Apostoli verbis Christianæ humilitatis documentum. *Hæc est tota scientia magna, hominem scire quia ipse per se nihil est, & quoniam quicquid est, à Deo est, & propter Deum est. Tota* ergo *spes nostra in Deo sit, nihilque de nobis tamquam de nostris viribus præsumamus; ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod accepimus amittamus... Commendat nobis Apostolus gratiam Dei, commendat nobis quia nos per nosmetipsos nihil sumus: commendat nobis; quia quicquid sumus, illius misericordia sumus; Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus.* *S. Chrysost. Hom. 12.* Nihil habemus boni quod a Deo non acceperimus. *S.Aug.Serm.1. in Ps.70.*

Quis te discernit? Quid habes, quod non accepisti? „ Hoc est gratiæ Dei non „ solùm adjutorium, verùm etiam documentum: adjutorium scilicet in vasis misericordiæ; in vasis autem iræ documentum: in eis enim ostendit iram, & demonstrat potentiam suam, quia tam potens est bonitas ejus ut bene utatur etiam malis: & in eis notas faciat divitias gloriæ suæ in vasis misericordiæ: quoniam quod ab iræ vasis exigit justitia punientis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis: nec beneficium, quod quibusdam gratis tribuitur, appareret, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis justo supplicio condemnatis; quid utrisque deberetur, ostenderet. *Quis enim te discernit?* utique ab iræ vasis, à massa perditionis, quæ per unum omnes misit in damnationem. Et tamquam respondisset, Discernit me fides mea, propositum meum, mæritum meum: *Quid enim habes*, inquit, *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* hoc est, quasi de tuo sit, unde discerneris. Ergo ille discernit, qui unde discernaris impertit, pœnam debitam removendo, indebitam gratiam largiendo. Gratiæ Dei adjutorium in vasis misericordiæ, documentum in vasis iræ. *S.Aug. lib. 2. ad Bonifaciũ, cap. 7.*

8. *Jam saturati estis, jam divites facti estis, sine nobis regnatis, &c.* Verè inanis & inops est spiritualium bonorum, qui se plenum ac divitem putat, ac de donis sibi collatis gloriatur. *Dicis, Dives sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* „ Non ita qui verè spirituales & pii sunt. Paucis saturari (inquit S. Chrysost.) est animi imbecilli, paucis existimare se ditari; est nauseantis & miseri. Insatiabilis enim res est pietas: & mentis est puerilis arbitrari se totum accepisse: Inanis est spiritualium bonorum, qui se divitem putat. *Apocal.3.* *S.Chrys. Hom. 12.*

„ & cum

„ & cùm vix inceperit, se efferre ac magnificè de se sentire, tamquam finem „ apprehenderit.

Spectaculum Deo dignum Christiani cum dolore congressus.

9. *Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus.* Ministerium & officium suum implere, animo fideli, constanti, intrepido, semperque tranquillo, inter adversa, inter opprobria, ludibria, maledicta, persecutiones, vexationesque mundi, spectaculum est dignum veneratione hominum, angelorum admiratione, Dei ipsius oculis & commendatione. *Bonum agonem subituri estis*, ajebat Tertullianus ad Martyres, *in quo agnothetes Deus vivus est, Xystarches Spiritus sanctus, corona æternitatis, brabium angelicæ substantiæ politia in cælis, gloria in sæcula seculorum.* „ Quam pulchrum spectaculum Deo, cùm Christia„ nus cum dolore congreditur; cùm adversum minas & supplicia componitur, „ cùm strepitum mortis & horrorem carnificis inridens inculcat, cùm liberta„ tem suam adversùs reges & principes erigit, soli Deo, cujus est, cedit...... „ Vicit enim, qui quod contendit obtinuit.

Minucius Felix.

Prudentia Evãgelica omnia pati potiùs eligit, quam ut suo desit officio.

10. 11. 12. *Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles: nos autem ignobiles.* Prudentia humana nulli se discrimini exponit, vel famæ, vel auctoritatis, vel favoris, vel fortunæ, suum ut fideliter impleat officium: prudentia verò Evangelica omne discrimen subire, omnia pati, omnium jacturam facere potiùs eligit, quàm ut suo desit officio. Christus ipse per Prophetam de se ait: *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.* Et ejus discipuli pro ejus nomine, veritate, gloria, pro ejus Ecclesia contemni, vexari, conculcari formidabunt?

Psal. 21.7.

Patientia hominis Christiani propria dos est.

Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, &c. Quàm longè distant ab Apostolica vivendi ratione quidam ex Ordine Ecclesiastico Viri, quorum mensæ opiparæ & delicatæ, currus magnifici, ædes superbæ, pretiosa supellex, vita mollis & inutilis Ecclesiæ, dum interim de bonis Ecclesiæ vivunt, quæ sunt *Oblationes fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum?* .. Veri Christi discipuli non sunt, qui maledictis maledicta rependunt, convitia conviitiis, persecutionibus vindictam. Patientia Christiani hominis propria dos est, non Philosophi sæcularis. *Nos autem*, inquit S. Cyprianus, *qui Philosophi non verbis, sed factis sumus; nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus, qui virtutum conscientiam magis quam jactantiam novimus; qui non loquimur magna, sed vivimus; quasi servi & cultores Dei, patientiam quam magisteriis cælestibus discimus, obsequiis spiritalibus præbeamus. Diligenda res homini, quæ Deo chara est. Bonum quod amat, majestas divina commendat..... Patientia Dei res est; & quisquis lenis, & patiens, & mitis est, Dei patris imitator est.* Hanc Jesus Christus Dominus noster non solùm verbis docuit, sed implevit & factis: & *Omnes ejus actus ab ipso statim adventu patientia comite signantur.*

S. Cyprian. lib. De bono Patientiæ.

14. *Non ut confundam vos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo, &c.* Caritas cum severitate, verborum lenitas cum increpatione jungenda est ut Dei negotium in animarum conversione peragatur. Pastorum sermones patris amorem, magis quàm imperium & dominationem spirare debent. Sic ovium amorem sibi, immò Christo conciliant: sic novos filios in ipso generant verbo veritatis. *Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.*

16. *Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Quis se ipsum ut exemplar fidelibus imitandum proponere potest, nisi qui se ipsum Christo perfectè conformaverit, ejusque imaginem in se expresserit, omnium ejus virtutum imitatione, ac præsertim humiliationum & crucis amore; Verumtamen Pastores & Rectores animarum prælucere ipsis debent sanctæ conversationis exemplo,

Rectores animarum prælucere ipsis debent sanctæ conversationis exemplo.

plo, ut eas ad Christum perducant, & in ejus imaginem ipsas transforment, quod exemplis magis perficitur quàm verbis. Nec tamen excusantur, qui Pastores habent ab imitatione Christi remotissimos, Apostolo dissimillimos .... Si „ facio quæ dico, vel quæ audio; (ajebat S. Augustinus ovibus suis) imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Si autem dico, & non facio, Dominum audite: *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Ergo si „ bene de me sentis, laudas me: si malè sentis, accusas me, sed non excusas te. Quomodo enim te excusabis, si in malum Prædicatorem veritatis verbum Dei tibi dicentem, & sua mala opera facientem contorqueas accusationem; cum Dominus tuus, Redemptor tuus, effusor pretii, aggregans te militiæ suæ, & faciens de servo suo fratrem suum, non te desinat commonere, & dicat, *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite; Dicunt enim, & non faciunt.* Bona dicunt, mala faciunt; tu audi bona, & noli facere mala. *S. Aug. Serm. 179, aliàs De Diversis 27.*

20. *Non enim in sermone est regnum Dei; sed in virtute.* Doctrinam salutis non sola docet lectio, sed unctio; non littera, sed Spiritus. *Nemo rectè discit quæ pertinent ad vivendum cum Deo, nisi fiat à Deo docilis Deo, cui dicitur in Psalmo,* Doce me facere voluntatem tuam, quoniam tu es Deus meus. *Unde & ipsi Timotheo idem dicit Apostolus, loquens utique ad discipulum doctor,* „ Tu „ autem persevera in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris. *Sicut enim corporis medicamenta, quæ hominibus ab hominibus adhibentur, nonnisi eis prosunt, quibus Deus operatur salutem, qui & sine illis mederi potest, cum sine ipso illa non possint, & tamen adhibentur: ita & adjumenta doctrinæ tunc prosunt homini adhibita per hominem, cum Deus operatur ut prosint, qui potuit Evangelium dare homini, etiam non ab hominibus neque per hominem.* Secularis eloquentiæ splendor animas non convertit. Regnum Dei non amplificant ac promovent Concionatores qui id unum sibi proponunt, ut demulceant aures auditorum; qui adulterorum instar voluptatem quærunt, non prolem, *adulterantes verbum Dei.* Non promissa, sed opera; non folia, sed fructus Deus in agro Ecclesiæ suæ quærit, sinceræ (inquam) pietatis fructus, quos Spiritus sancti virtus parturit. Ministerium quidem suum Prædicatores & Pastores exhibent: sed ut obedienter & fructuosè verbum Dei audiatur, *habet qualibet granditate dictionis majus pondus vita dicentis.* *S. Aug. lib. 4. De Doctrina Christiana. Psal. 142. 10. 2. Tim. 3. 14.* Non eloquentia saeculari, sed virtute Dei animarum conversio peragitur. *S. Aug.*

21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate & Spiritu mansuetudinis?* Non modò mansuetudinem, sed severitatem præ se ferre debet caritas, prout convenire Animarum saluti judicat prudentia spiritus. Nam *& virga caritatem habet. Sed aliud est caritas severitatis, aliud caritas mansuetudinis. Una quidem caritas est, sed diversa in diversis operatur.* Sic S. Stephanus inimicos objurgabat, & pro illis orabat; ore sæviebat, corde diligebat. Sevit caritas, sed more columbino. Deum imitatur, qui *quem diligit, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.* „ Erga subditos inesse Rectoribus debet & „ justè consulens misericordia, & piè sæviens disciplina. Hinc est quòd docen- „ te Veritate, per Samaritani studium semivivus in stabulum ducitur, & vinum „ atque oleum vulneribus ejus adhibetur: ut per vinum mordeantur vulnera, „ per oleum foveantur. Necesse quippe est ut quisquis sanandis vulneribus „ præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: qua- „ tenus per vinum mundentur putrida, per oleum foveantur sananda. Miscen- „ da ergo est lenitas cum severitate, faciendum quoddam ex utroque tempera- „ mentum: ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia beni- „ gnitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi Arca signi- „ cat, in qua cum tabulis virga simul & manna est: quia cum Scripturæ sacræ „ scientia in boni Rectoris pectore si est virga districtionis, sit & manna dulcedi- „ nis. Caritas severitatis, & caritas mansuetudinis. *S. Aug. lib. 3. Contra Parmenianũ c. 1. Heb. 12. 6. S. Greg. M. Pastoral. Curæ 2. p. cap. 6. Heb. 9.*

Psal. 22. „ nis. Hinc David ait: *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*: Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ quæ feriat, sit & consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderatè sæviens: sit pietas, sed non plus quàm expedit parcens: ut dum se in arce regiminis justitia clementiàque permiscet, is qui præest, corda subditorum & terrendo demulceat, & tamen ad terroris reverentiam demulcendo constringat.

CAPUT V.

SENSUS LITTERALIS.

Corinthius incestuosus ab Apostolo excommunicatur.

1. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Certa & constans fama est impudicos concubitus inter vos inveniri, & quidem tam nefarios, tam horrendos, ut vix inter populos à Dei fœdere alienos, inter idolorum cultores similia flagitia perpetrentur: adeo ut unus ex vobis, suo nimis notus scelere, noverca sua velut concubina utatur, idque patre adhuc vivente. Confer cum II. *Corinth.* 7. 12.

2. *Et vos inflati estis; & non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Et vos tumore superbiæ inflati estis, quasi conscii minime sitis illius sceleris: & non potius lugentes (ut decebat) ob publicum illud scandalum, procurastis ut è publico Ecclesiæ cœtu per excommunicationem ejiceretur, ac diris devoveretur, qui facinus tam horrendum commisit.

3. 4. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est.* Ego licèt absens corpore, animo tamen & sollicitudine Apostolica præsens, jam decrevi sententiam ferre in eum qui flagitium istud perpetravit, ac si præsens essem; ut quod in Ecclesia vestra neglexistis, auctoritate mihi à Christo commissa suppleatur. *In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.* Decrevi, inquam, vice & auctoritate Domini nostri Iesu Christi, qua fungor ut ejus Apostolus, ut in publico Ecclesiæ cætu, cui spiritu præsens adero, ad exemplum & terrorem cæterorum, tanti criminis reus, potestate à Domino nostro Jesu Ecclesiæ data, per excommunicationis sententiam a Sacrorum participatione & fidelium societate exclusus, diaboli tyrannidi & incursibus dimittatur; ut pœna gravitati sceleris respondeat. Interimatur in eo scelerata carnis concupiscentia, per quam peccavit, ut anima salva sit, & consequenter ex consortio ejus corpus salutis particeps fiat in die judicii. Vel, decrevi non solùm ipsum è cœtu Ecclesiæ ejicere, sed etiam tradere satanæ corporaliter affligendum ac vexandum, ut castigata & mortificata carne anima salva fiat. *Hinc docemur,* inquit Theodoretus, *quod eos qui segregantur, & ab Ecclesiastico corpore separantur, invadit diabolus, illos gratia destitutos inveniens.*

S. Ambros. lib. 1. De Pœnitentia, cap. 13. S. Aug. lib. 3. Contra Epist. Parmen. c. 1. S. Chrysost. Homil. 15. Theophylact. Oecumen. S. Thom, Lect. 1.

6. 7. *Non est bona gloriatio vestra.* Nulla vobis est ratio gloriandi, quasi insontes sitis, multisque donis abundetis. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* acido sapore suo inficit: sic homo improbus totam societatem vitio suo facilè imbuit & commaculat. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Omnia per quæ corrumpi potest Ecclesia,

sia, eliminate; incestuosum hunc è cœtu vestro divina censura excludite, ne mores aliorum corrumpat: ut sitis populus sanctus, vitæ novitate spectabilis, sicut per baptismum facti estis a fermento peccati puri & sancti, & eo ipso quo vos Christi discipulos profitemini, abstinere debetis ab omnibus iis per quæ corrumpi mores solent. Sensus est mysticus legis latæ *Exodi* 12. *vers.* 18. 19. & 20. de azymis comedendis, & fermento eliminando è domibus Israelitarum septem diebus Paschalibus.. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*. Pascha enim Christianorum, cujus Pascha Judæorum typus fuit, id est, agnus Paschalis, Christus est in cruce pro nobis immolatus.

8. *Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ sed in azymis sinceritatis & veritatis*. Festum igitur illud, Pascha, quod nobis perpetuum est, celebremus, non in fermento veteris vitæ, peccatis infectæ, neque in operibus malignitatis & doli; sed in sinceritate & veritate, per azymos panes, quibus Israelitæ in Paschalibus epulis vescebantur, significata.

9. 10. *Scripsi vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis*. Scripsi vobis ante hac in Epistola quadam, ne commercium ullum aut familiaritas vobis intercederet cum scortatoribus et impudicis hominibus. *Non utique cum fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse* (Quod quidem non intellexi, nec intelligi volui de fornicariis, qui sunt extra Ecclesiam, sive Ethnicis, mundum perditum componentibus) aut cum avaris, id est cum iis qui numquam satis habent, sed rem suam per fas et nefas augent; aut cum rapacibus id est, cum hominibus iis qui non modò furtim, fraude et dolo, sed aperta vi aliena rapiunt, aut cùm idolorum cultoribus; ethnicos (inquam) his deditos criminibus ut vitaretis, nullumque cum ipsis commercium haberetis, non præcepi. Id enim observare vobis impossibile esset: alioquin vobis ex hoc orbe migrandum esset, qui hujusmodi hominibus plenus est. Nec ab eorum convictu vos omnino abstinere convenit. „ Opus enim vestrum in hoc mundo illud est, ut peccatores Christo ad salutem lucremini. Quod fieri non poterit, si eorum colloquia convictumque fugiatis. *S. Aug. lib. 3. Contra Parmenian. cap. 1.*

11. *Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere*. Verumtamen eo sensu scripsi vobis ut nullum haberetis commercium cum ejusmodi hominibus: si quis Christianam Religionem profitetur, ac à vobis vult frater nominari, & nihilominus fornicator est notorius & famosus, aut infidelium sacris se admiscet vel idolum colendo, opere saltem externo & solemnibus ceremoniis, vel de idolothytis edendo; aut avaritiæ, vel ebrietati, aut maledicentiæ, aut rapinæ rei alienæ palam deditus, ac in illis vitiis hærens: cum hujusmodi criminum reis nec mensam quidem habeatis communem: eorum familiaritatem, contubernium, & consortium modis omnibus fugite, tum ut pudore affecti, & peccati sui horrore perculsi, ad pœnitentiam convertantur; tum ne cœteros pravo exemplo corrumpant, tum ne eorum criminibus Ecclesia connivere videatur. *Flagitiosorum seu publicorum peccatorum familiaritas vitanda.*

12. 13. *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, judicare?* Quid enim ad me attinet de infidelibus, qui extra Ecclesiam sunt, nec illius spirituali jurisdictioni ullo modo subsunt, judicare, sive eos punire? *Nonne de iis qui intus sunt, vos judicatis?* Nonne jus habetis judicandi eos qui ad Ecclesiam vestram pertinent, eosque castigandi, & si contumaces sint, à vestra consuetudine segregandi? Non ad omnes Corinthios promiscuè, sed ad Præsides Ecclesiæ, hæc Apostoli verba referuntur. *Nam eos qui foris sunt, Deus judicabit*. Infideles enim Dei judicio relinquendi sunt, qui puniet eos suo tempore. Vos autem, quod est officii vestri,

S. Aug. lib. 2. Retract. c. 17. Idem Quaest. 39. in Deuteron.

& quod in vobis est, *Auferte malum ex vobis ipsis*. Sceleratum istum, incestuosum hominem a vestro consortio per Ecclesiasticam disciplinam segregate. Sententia est ex Deuteronom. 24. 7. apposite ab Apostolo usurpata: *Hoc enim nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio,* (ait S. Augustinus.)

CAPUT V.

SENSUS MORALIS.

Impudicitia Christiani longè gravior quam infidelis.

1. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, &c.* Gravius longe crimen est impudicitia Christiani quam infidelis, siquidem tollit membra Christi, ut faciat membra meretricis; polluit templum Spiritus sancti, violat carnem baptismo sanctificatam, Christi corpore & sanguine pastam, gloriosae resurrectionis candidatam. Quale probrum, ut vos Dei filii, Christi fratres, mysteriorum ejus participes, ad celeste regnum vocati, Ecclesiae virginis alumni, impudicitiae serviatis? Castitas veri Christiani caracter. *Nos pudorem non facie, sed mente praestamus* (inquit Minucius Felix) *unius matrimonii vinculo libenter inhaeremus. Cupiditate procreandi aut unam scimus, aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, sed & sobria. Nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus, casto sermone, corpore castiore. Plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius quam gloriantur. Tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica conjunctio.*

Publicas lacrymas postulant peccata publica.

Tertullian. lib. De Poenit. cap. 10.

2. *Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Publicas lachrymas postulant publica peccata & scandala. Ob unius crimen tota ingemiscat Ecclesia necesse est. Unius enim corporis mystici membra sumus: & si patitur unum membrum, compatiuntur caetera membra. *Non potest corpus de unius membri vexatione laetum agere: condoleat universum, & ad remedium collaboret necesse est. In uno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergo cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Aequè illi cum super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus Patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod Filius postulat.*

Tertullian. in Apolog.

Excommunicatio terribilis poena.

Medicinalis esse debet.

3. 4. 5. *Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, &c. Tradere hujusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.* Excommunicationis poena quam terribilis, qua peccator à Sacramentorum participatione, à Mensa Dominica, a communicatione orationis, & conventus, & omnis sancti commercii relegatur; qua traditur satanae capitali generis humani inimico ut membrum ejus, ut mancipium ejus, Christi Jesu protectione destitutus, armis spiritualibus nudatus: Verum longè horribilius ac terribilius peccatum est, quod poenam tam gravem promeretur. Quanta ergo sollicitudine fugiendum? Poena porrò illa in spiritu & virtute Domini nostri Jesu Christi infligenda est, secundum intentionem ejus, secundùm Ecclesiae regulas, ad emendationem & salutem peccatoris, ad terrorem aliorum, ad contagium mali ab Ecclesia avertendum. Finis excommunicationis idem qui Incarnationis & Passionis Christi, scilicet destructio corporis peccati. Quam grave malum peccatum est; cui sanando tam acre remedium adhibetur! Ut verò peccatori contumaci & in peccato perseveranti prosit ad salutem medicinalis censura, solius gratiae Domi-

Domini nostri Jesu Christi virtus est, cujus bonitas & misericordia graviora mala in remedia saluberrima convertit: cùm è contrario malitia hominis excellentioribus remediis abutatur ad morbos insanabiles animæ suæ procurandos, ad salutem suam æternam profligandam. *Cùm ad talem vindictam necessitas cogit, humilitas lugentium debet impetrare misericordiam, quam repellit superbia sævientium: nec illius ipsius qui de medio fratrum tollitur debet negligi salus; sed ita agendum est, ut ei talis vindicta sit utilis; & agendum voto & precibus, si corrigi objurgationibus non potest. Imitandus Apostolus, qui fraternam ab eo non separat caritatem, quem de fraterna congregatione præcipit separari.* „ Cùm igitur „ quisque fratrum, id est Christianorum intus in Ecclesiæ societate constituto„ rum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habea„ tur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, id est, cum ea dilectione „ de qua alibi præcipit dicens, *Ut inimicum non eum existimetis, sed corripite* „ *ut fratrem*: Non enim ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quòd si se non „ agnoverit, neque pœnitendo correxerit, ipse foras exiet, & per propriam „ voluntatem ab Ecclesiæ communione dirimetur. Nam & ipse Dominus cùm „ servis violentibus zizania colligere dixit, *Sinite utraque crescere usque ad* „ *messem*; præmisit causam dicens, *Ne fortè cùm vultis colligere zizania, era*„ *dicetis simul & triticum*. Ubi satis ostendit, cùm metus iste non subest, sed „ omnino de frumentorum stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita „ cujusque crimen notum est, & omnibus exsecrabile apparet, ut vel nullos „ prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere; *non dormiat severitas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quantò diligentior conservatio caritatis.* „ Tunc autem hoc sine labe pacis „ & unitatis, & sine læsione frumentorum fieri potest, cùm congregationis Ec„ clesiæ multitudo ab eo crimine quod anathematur, aliena est. Tunc enim ad„ juvat Præpositum potiùs corripientem, quàm criminosum resistentem: tunc „ se ab ejus conjunctione salubriter continet, ut nec cibum quisquam cum eo su„ mat, non rabie inimica, sed coercitione fraterna. Tunc etiam ille & timore „ percutitur, & pudore sanatur, cùm ab universa Ecclesia se anathematum vi„ dens, sociam turbam cum qua in delicto suo gaudeat, & bonis insultet, non „ potest invenire.

S. Aug. lib. 3. Contra Parmenianum, c. 2 & seq.

2. Thessal. 3. 15.

6. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Nihil pravis exemplis periculosius, quia cœteros illiciunt & provocant ad peccandum; vel certè peccati participes & conscios faciunt, dum consentiunt peccanti, saltem non corrigendo cùm possunt, secundùm illud Rom. 1. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Ideò maxima cautione opus est ad pravorum exemplorum corruptionem avertendam. Hic autem excommunicationis finis est, ut unius morbidi membri abscissione totum corpus à contagione morbi servetur. *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Malè affici facilius est, quàm bene; vitiari, quam sanari. Malos facilius imitatur maxima pars hominum, quàm bonos. Adeo propensa ad malum est humana voluntas.

Malorum exemplorum periculum.

7. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*. Quàm sancta est Christianissimi professio, tam sancti & casti sint Christianorum mores. Christi se ipsum victimam obtulit Patri, sanguinem suum profudit, pro nobis mortuus est, ut hanc sanctitatem nobis promereretur: quid illam negligimus? Quid ab illa tam facilè excidimus? O adorandam Paschatis nostri victimam, id est, transitus nostri a peccato ad justitiam; ab Adami vetustate ad vitæ novitatem in Christo Jesu; a captivitate diaboli, ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Perpetuum Pascha Christianis agendum est, ideoque perpetuò abstinere debent a fermento veteris

Perpetuum Pascha Christianis agendum.

ac

ac pravæ conversationis. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*. Sicut ergo sanguine agni Paschalis illito postibus liberati sunt Israelitæ ab excidio, ita & Christiani per aspersionem sanguinis Iesu Christi a peccato & ab æterna damnatione illi debita liberantur.

Superbia vetus fermentum.

S. August. lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2.

8. *Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*. „ Fermentum vetus superbia est „ & vana gloria. Superbia quippe ex vetustate primi hominis, qui superbia „ lapsus est, quasi fermentata & corrupta mente facit elatos in unam conspersionem, qui sibimet in eam simili jactantiæ vanitate consentiunt. Et gloriari quidem non de peccatis suis, sed super alterius peccata, tamquam ex comparatione innocentiæ suæ, modicum videtur fermentum; quia de suis etiam „ iniquitatibus gloriari, multum fermentum est: sed & illud modicum totam „ massam corrumpit. Cadit enim superbus merito superbiæ suæ, & incipit „ etiam peccata sua defendendo velle gloriari. Ideo Apostolus ait: *Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*: Statimque subjunxit: „ *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*: ut tantæ humilitatis exemplo discerent expurgare vetus fermentum, id est, quicquid in „ eis superbiæ de veteri homine remansisset. *Itaque*, inquit, *epulemur*, diem „ festum celebremus, non utique unam diem, sed totam vitam: *Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*. Malitia quippe & malignitas est velut de alieno peccato gloriari, quasi tunc debeat de justitia sua quisque gaudere, cùm alium justum esse non conspexerit. Sinceritas autem & veritas est, etiamsi proficit aliquis, „ meminisse quid fuerit, & multò magis misereri lapsorum, quandoquidem „ ipse erectus est a lapsu suo per Christi misericordiam, qui sine ullo suo peccato „ se pro peccatoribus humiliavit .... Eò autem studiosius expurgandum est vetus illud superbiæ fermentum, quòd Deus permittat sæpius ut superbiæ merito cadant homines in aliquod apertum manifestumque peccatum, etiam impudicitiæ, unde sibi displiceant, qui jam sibi placendo ceciderant.

Permittit sæpe Deus ut homines merito superbiæ cadant in aliquod apertum manifestumque peccatũ.

S. Aug. lib. 4. De Civit. Dei cap. 13.

11. *Nunc autem scripsi vobis non commisceri: Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere*. Non de mundo, ut ait Apostolus, sed heu, de Ecclesia jam exeundum esset, si Christiani horum criminum rei necessario vitandi essent. Minora modò non sunt vitia ista quàm initio nascentis Ecclesiæ, sed ea parvifaciunt homines corrupti, *Pensantes ea non in statera æqua divinarum Scripturarum, sed in statera dolosa consuetudinum suarum. Quicquid enim sceleris & iniquitatis inebriat multitudinem, amittit examinis veritatem. Sed ideo sunt tamquam sincerissimum speculum proposita hominibus Oracula cælestium paginarum, ut ibi quisque videat quodlibet peccatum quantum sit, quod fortè magnum est, & malè viventium cæco more contemnitur*. Quam ingens nunc esset Christianorum excommunicatorum numerus, si fornicatores omnes, si avari, si ebriosi, si maledici excommunicatione plecterentur, & non solùm a Mensa Dominica, sed etiam a communi convictu removerentur? O deplorandam, tametsi necessariam indulgentiam, cujus necessitas ex multitudine peccantium, & criminum redundantia & colluvie oritur! Pravorum hominum societatem vitemus, quantùm in nobis est, cum publicis peccatoribus, cum impudicis, cum avaris, cum ebriosis, cum maledicis, familiaritatem ne ineamus, quantum nobis possibile est .... O ubi estis fontes lacrymarum; *Esse jam inter nocentes innoxium, criminis est; malos quisquis non imitatur, offendit. Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse quod publicum est*.

S. Aug. ibid.

Peccata in statera divinarũ Scripturarum non in statera consuetudinũ humanarum pensanda sunt

S. Cyprian. Ep. 1. ad Donatũ.

12. Quid

12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Multi sunt ex iis qui Christiano nomine gloriantur, quorum familiaritas, convictus, conversatio longè periculosior est conversatione Paganorum; sed qui in Ecclesia sic vivunt, ab Ecclesiæ spiritu alieni sunt: solo nomine, non re Christiani.

13. *Auferre malum ex vobis ipsis.* In id incumbere studiis omnibus debemus, ut hominem peccati, pravam concupiscentiam, quæ in nobis habitat, & cor nostrum corrumpere potis est, ex nobis ipsis per sanctam mortificationem auferamus. Demus operam ut caritas in nobis augeatur, ut cupiditas minuatur.

CAPUT VI.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. 3. A*Udet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos?* Quomodo aliquos vestrum non pudet, pro rebus temporalibus, fratres suos Christianos in judicium vocare ad infidelium tribunalia; Quid ab ipsis justitiam quæritis, quam non habent; Siquidem veræ virtutes in iis non sunt, qui fide & religione sunt destituti; Cur non potiùs lites vestras judicandas permittitis Christianis, quasi delectis arbitris, quorum sententiæ ex compromisso stetis; Hanc litigandi coram ethnicis judicibus audaciam graviter Apostolus noster perstringit, quòd cum scandalo infidelium, & Christianæ Religionis dedecore & injuria conjunctæ essent hujusmodi lites; siquidem apud judices infideles detegebantur Christianorum vitia, dissidia, avaritia, injuriæ mutuæ. *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt?* Eam esse nescitis Christianorum, qui sanctè vixerint, dignitatem & auctoritatem, ut mundum reliquum, id est totum genus infidelium & reproborum sint judicaturi, non sola comparatione vitæ suæ, virtutumque suarum, quibus improba illorum vita damnabitur; sed approbatione sententiæ in illos a Christo Domino latæ in die judicii; quin etiam proferendo quodam modo sententiam ut assessores Christi judiciis, quod pertinet ad Apostolos, & eorum similes, qui contemptis rebus mundi, solis spiritualibus inhæserunt. *Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?* Et si per vos infideles & reprobi judicabuntur in causa maximi momenti, ubi de æterna salute vel damnatione agetur, vos-ne indignos censetis qui de rebus caducis, quæ minimi sunt momenti, judicetis: ut ideo ad Judices Ethnicos lites vestras referre oporteat; *Nescitis quoniam Angelos judicabimus; quanto magis sæcularia;* Nescitis quod Angelos malos judicabimus, non solum suffragiis nostris eorum damnationem probantes, sed eorum malitiam, superbiam, imbecillitatem traducentes, eisque tamquam a Christo, & a nobis per ejus gratiam victis, projectis, ac damnatis insultantes; Quantò magis digni habendi sumus, nos fideles, qui de rebus ad usum præsentis vitæ pertinentibus judicemus?

> Christiani contra fratres suos Christianos ad infidelium tribunalia litigare non debet.
>
> Psal. 57. 11. *Letabitur justus cum viderit vindictā manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Psal. 149. *Et gladii ancipites in manibus eorum ad faciendum vindictam in nationibus.*
>
> Matth. 19. 28. *Sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.*

4. 5. 6. *Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Si lites inter vos habeatis de rebus ad usum hujus vitæ pertinentibus, eos qui minimi sunt in Ecclesia potius judices arbitros deligite, quam ut causas vestras ad infidelium tribunalia deferatis. *Ad verecundiam vestram dico.* Quod dico, Minimos Ecclesiæ, ignobiliores & minus spirituales a vobis eligendos esse ad judicandum de rebus terrenis, propterea dico ut vo-

vobis pudorem salutarem incutiant. *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum;* Itane vos qui de sapientia gloriamini, viris prudentibus & jurisperitis destituti estis, ut ne unus quidem inter vos inveniri possit, qui ex æquo & bono judicare valeat inter fratres suos de rebus temporalibus contendentes? *Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles.* Christianus Christianum, quem ut fratrem diligere debet, in jus vocat, & quidem ad Ethnicorum tribunalia, quod longe gravius.

Lites vix sine peccato sunt.

7. 8. *Jam quidem omnino delictum est in vobis quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* Lites hujusmodi quas inter vos habetis, sine peccato non sunt, cum ex cupiditate oriantur, caritatem lædant, ultionis libidine ut plurimum agitentur, scandalum pariant, vix stent cum animi præparatione ad detrimentum rerum temporalium subeundum potius quam Deus vel leviter offendatur. Cur non potius æquo animo injurias sustinetis, & fraudes patimini, quam ut cupiditati succumbatis, & lites cum tanto Ecclesiæ offendiculo persequamini; *Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.* At vos tantum abest ut patienter feratis injuriam, & fraudem, ut etiam inferatis & faciatis, & id quidem fratribus, ejusdem fidei consortibus. *Omnino delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos.* „ Etenim vel ipsum litigare odiosum est. (ait Theodoretus) *Quare non* „ *magis injuriam accipitis; &c.* Hæc pertinent ad *legem perfectiorem.* ἥττημα, quod Vulgatus interpres vertit *delictum*, alii *minorationem* seu *diminutionem*, *dejectionem*, *defectum*, *imperfectionem* vertunt, S. Chrysostomus. S. Augustinus, Sedulius, Primasius, Ambrosiaster *peccatum* proprie dictum interpretantur; quos sequitur S.Thomas. S.Augustini locum describere convenit. *Nam & hic posset putari, judicium habere adversus alterum non esse peccatum, sed tantummodo id extra Ecclesiam velle judicari, nisi adjungeret Apostolus,* „ Jam quidem om„ nino delictum est, quia judicia habetis vobiscum. *Et ne quisquam hoc ita excusaret, ut diceret se justum habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam vellet a se judicum sententia removeri, continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit,* „ Quare non magis iniquitatem patimini; Quare non potiùs „ fraudamini? *Ut ad illud redeatur quod Dominus ait,* Si quis voluerit tunicam „ tuam tollere, & judicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. *Et alio lo„ co* Qui abstulerit tua, noli repetere. *Prohibuit itaque suis de sæcularibus rebus cum aliis hominibus habere judicium: ex qua doctrina Apostolus dicit esse delictum. Tamen cum sunt in Ecclesia talia* judicia, *finiri inter fratres fratribus judicantibus, extra Ecclesiam verò terribiliter vetat; manifestum est etiam hic quid secundum veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque hujusmodi peccata, & alia, licèt iis minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Jacobo confitente ac dicente,* „ In multis enim offendimus omnes, *oportet ut quotidie crebròque oremus Dominum, dicentes,* Dimitte nobis debita nostra.

S.Chrys. Hom. 16.
S. August. Enchiridii, c.78.
S. Thomas, Lect. 2.
Matth. 5. 40.
Luc. 6. 30.

Peccata a regno Dei excludentia.

9. 10. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt;* An ignoratis injustos eos, qui gravem injuriam aliis inferunt, regnum Dei hereditate non possessuros, sed ab eo exclusum iri; Id non dicit Apostolus de iis qui non potius injuriam patiuntur quam judicio contendant; quia quamvis istud sit peccatum, non tamen per se mortiferum est, sed veniale, nisi odium, ultionis libidinem, gravem injustitiam, aut scandalum comites habeat. *Nolite errare*, existimantes aliqua ex his quæ modò sum enumeraturus, non esse gravia peccata, vastantia conscientiam, uno ictu perimentia, a regno Dei excludentia. *Neque fornicarii*, simplicis fornicationis rei, *neque idolis servientes*, etiamsi externo dumtaxat ritu, & pro Deo colentes quod non est Deus; *neque molles*, privatæ & solitariæ libidini indulgentes, seipsos voluntaria pollutione corrumpentes; *neque ma-*

masculorum concubitores, abominabiles sodomitæ; *neque fures*, qui clam aliena surripiunt nullo colore juris; *neque avari*, qui plus semper appetentes, per fas & nefas, per fraudes & injustos contractus student augendæ rei temporali; *neque ebriosi*, qui vino se ita ingurgitant ut usum rationis sibi adimant, vel eam plurimum obnubilent; *neque maledici*, detractores, calumniatores, conviciatores; *neque rapaces*, qui rem alienam per vim apertam invadunt; *regnum Dei*, id est vitam æternam possidebunt. Non ad solum habitum, sed ad quemvis actum deliberatum hujusmodi peccatorum, quandiu per veram & sinceram Pœnitentiam non eluuntur, hæc referenda. Unde & in Jure furem & adulterum dicimus eum qui semel furatus est aut adulterium fecit.

11. *Et hæc quidam fuistis; sed abluti estis, sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Et quidam vestrum tales olim fuerunt, alii huic, alii illi crimini addicti: sed per baptismum ab his omnibus vitiorum sordibus mundati estis & veram sanctitatem ac justitiam adepti, gratiæ ac donorum infusione, per meritum Redemptoris ac Domini nostri Jesu Christi, & per efficacem operationem sancti Spiritus a Deo nostro, Patre Filioque, procedentis.

12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* Non est quòd libertatem Evangelii quis obtendat, ut sua judicio repetere Christianis fas esse ostendat. Omnia quæ nullo Domini præcepto prohibentur, mihi licent; sed non omnia conducunt ad finem salutis æternæ, ad ædificationem proximorum, ad gloriam Dei & honorem Christiani nominis; immò quædam impedimento sunt finium tam sanctorum consecutioni; tametsi eam per se non excludant. Fornicari nusquam licet, nec expedit, cum Dei lege vetitum sit, & a vita æterna excludat. Matrimonium licitum est, sed non expedit semper. Sua in judicio repetere, indifferenter omnibus cibis uti, sumptus accipere ab iis quibus prædicatur Evangelium, licet, quia hæc nec justitiæ repugnant, nec lege aliqua prohibentur: non tamen hæc expediunt, vel quia pacem impediunt cum proximo, vel scandalum præbent infirmis, vel aliquam maledicendi occasionem. *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* Sub nullius, sive hominis, sive rei cujuspiam creatæ potestate me redigi patiar. Porrò qui utitur eo quod non expedit (sive liceat, sive non liceat) servus efficitur rei quam nimis amat; quo sensu Apostolus noster ad Romanos cap. ultimo scribit, *Hujusmodi non Christo Domino serviunt, sed suo ventri:* Fit etiam hominis servus, quia subjicitur aliorum judicio, aut illis blandiri ac placere cogitur, aut ab illis vincitur, & multiplicibus curis a Dei servitute avocatur, in qua vera libertas posita est. *Qui non patitur injuria affici*, (inquit S. Chrysostomus) *si eum in judicium traxerit, etsi eum superaverit, tunc est maximè victus. Nam quod nolebat, passus est: eum enim coegit adversarius & dolere, & iudicio contendere. Quid enim quod vicisti? Quid quòd universas recepisti pecunias; Quod nolebas interim sustinuisti, ut qui sis coactus judicio contendere. Sin autem tuleris injuriam, vincis, pecuniis quidem privatus, nequaquam autem victoria quæ est ob hanc Philosophiam.*

Quæcumque licent, non expediunt.

S. Thomas, Lect. 2.

In litibus sæpe vincitur qui causam obtinet.

S. Chrysost. Hom. 16.

13. 14. *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & illas destruet.* Occupat Apostolus objectionem eorum qui dicerent: Res meæ ad alendam familiam mihi sunt necessariæ; domestica necessitas exigit ut eas judicio repetam .... Escæ ventri debentur & destinantur, ut in eo decoctæ in totius corporis nutrimentum cedant, & venter escis recipiendis & decoquendis servit: licet igitur cuique res suas judicio repetere, ut sibi suisque victum comparet; licet evangelii Prædicatori stipendia accipere ob escarum necessitatem; licet omnibus cibis uti: ideo dixi, *Omnia mihi licent.* Verùm cum escæ, & venter a Deo destruenda sint seu

abolanda quoad usum, in beata resurrectione, cùm erunt Sancti sicut Angeli in cœlo, his necessitatibus expediti; non expedit ut de illis admodum curent Christiani felicis resurrectionis candidati. Non enim expedit ut homo in bonis æternis detrimentum aliquod patiatur propter res corruptibiles & temporalias. Ideo dixi, *Non omnia expediunt*. Non autem idem est ferendum judicium de fornicatione, quæ apud vos impunè committitur, ac de cibis: *Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori*. Corpus enim non est fornicationi destinatum, sicut venter escis, sed Domino, ut illi velut capiti mancipetur & serviat in castitate & sanctitate; & Dominus datus est corpori in caput a quo regatur, & motum ad omne opus bonum accipiat; datus est in Salvatorem, qui illud ad vitam æternam suscitabit, & gloriæ suæ conformabit: Quamobrem illi castè servire debet. *Deus verò & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.* Quemadmodum Deus Christum Dominum, qui caput nostrum est, a mortuis excitavit; ita nos membra ejus omnipotentia sua ad vitam suscitabit immortalem.

Fornicatio gravissimam Christo Domino infert injuriam.

15. 16. 17. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi?* Scire certè debetis quicumque per baptismum estis in Christo regenerati, corpora vestra esse Christi membra, quatenus Christus caput mysticum est non solum totius Ecclesiæ, sed etiam singulorum fidelium, non modò secundum animas, sed etiam secundum corpora; siquidem & corpus & animam de nostro genere suscipere dignatus est, ut nos secundùm utrumque salvaret. *Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis;* Numquid ergo membra, Christi consecrata servitio, injustè illi subtraham; ut ea turpi commixtione membra faciam meretricis; Absit a me tam horrendum sacrilegium. *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur: Erunt enim, inquit, duo in carne una.* Qui meretrici agglutinatur, unum cum ea corpus efficitur commixtione carnali: scriptum est enim de viro & muliere convenientibus: *Erunt duo in carne una*, id est, *erunt una caro, unum corpus.* Quod tametsi de conjugibus a Moyse & a Christo Domino dictum sit, rectè ab Apostolo fornicatoribus & scortis applicatur, quia conjugum & fornicantium iidem actus sunt in genere naturæ, quamvis in genere moris differant. *Qui autem adhæret Domino*, seu (Quæ vis est Greci verbi) qui agglutinatus est Christo Domino fide & ardenti caritate, *unus spiritus est*, fit unus cum eo spiritus perfecta consensione voluntatis suæ cum illius voluntate. Sic amici dicuntur *anima una* propter animorum concordiam. Curandum ergo ut tam sancta, tam felix conjunctio sarta tectaque maneat, quod fieri non potest in fornicariis, qui cum sint membra mortua Christi, Spiritu ejus non vegetantur, neque ipsi agglutinantur, neque verò spiritus coinquinatus & immundus unum fieri potest cum Spiritu purissimo & sanctissimo.

S. Thomas, Lect. 3.

Act. 4. 32.

Fornicator in corpus suum peccat.

18. *Fugite fornicationem*. Maxima diligentia ab illa cavete; quam longissimè abeste ab omni ejus occasione & incentivo. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est*: in plerisque omnibus aliis peccatis objecto extra corpus proprium posito, seu creaturis aliis homo abutitur; *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*. Qui fornicationem committit, (quo nomine omne genus impudicitiæ, sive secundum, sive contra naturam intelligitur) corpore proprio adversus semetipsum abutitur; illud facit non solum organum, sed etiam objectum peccati; illi summum dedecus & contumeliam infert fœda libidine, qua sic absordetur animus ut in eo actu turpitudinis nihil aliud cogitare possit: nec jam dici possit animus suus esse, sed simul totus homo dici possit quod caro sit, ab imperiosa libidine victus, absorptus, inquinatus:

S. Aug. Serm. 161. aliàs 18. De Verbis Apostoli, n. 4. S. Thomas, Lect. 3.

19. 20. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in*

is vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Non certè attenditis ad corporum vestrorum conditionem & dignitatem. Corpus vestrum templum est Spiritus sancti, tum quia per baptismum ipsi ad inhabitandum consecratum est, tum quia Spiritus sanctus ejus inhabitator est: *Qui in vobis est*, non solum per gratiam sanctificantem & dona sua, sed per substantiam divinitatis, & majestatem personæ suæ; quem habetis a Deo Patre & Filio, a quibus velut ab uno principio procedit verus Deus: In Deum igitur tanti Doni autorem ingrati estis & injuriosi, si Spiritum sanctum per fornicationem expellatis, & templum ejus violetis. Accedit quod non estis vestri juris. *Empti enim estis pretio magno*. Redempti estis a Christo Domino, pretio magno, scilicet ejus sanguine, ideoque in ejus potestate esse & permanere debetis, ut servus in potestate emptoris sui; eique, non libidini servire debetis: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Deum per castitatem in corpore vestro honorate & circumferte velut habitatorem in templo suo. Addunt quidam Codices, *& in Spiritu vestro*, sed absunt hæc verba a melioris notæ Manuscriptis, nec ea legit in suis S. Hieronymus, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit.

Templum Spiritus sancti fornicatione violatur.

CAPUT VI.

SENSUS MORALIS.

1. 2. 3. 4. *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt?* Fratrem contra fratrem, membrum contra membrum ejusdem corporis mystici, oves contra Pastores litigare; viros Ecclesiasticos, qui cum adjecti sunt in Clerum, dixerunt: *Dominus pars hereditatis meæ*, in litibus pro rerum temporalium possessione meliorem vitæ suæ partem conterere, quam indignum, quam pudendum est? Nominis Christiani sanctitas a litibus deterrere nos debet. *Servum enim Domini*, quales nos esse profitemur, *non oportet litigare*. Secundò, Christianos a litibus deterrere debet auctoritas & potestas ipsis a Christo destinata, mundum infidelem judicandi. *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? & si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?* Sacerdotes etiam in præsenti de rebus conscientiæ, de negotiis salutis æternæ judicant, & fratres suos in jus vocant ad sæcularia Tribunalia? Judicium sæcularium Magistratuum experiri malunt, quam Episcopi sui, aut Consacerdotum arbitrio stare. Ordinis sui deprimunt dignitatem, caracteris sui excellentiæ & auctoritati injuriam faciunt. Tertio, Christianos a litibus adversus fratres deterrere debet potestas, quam illis dedit Christus in dæmones, quos etiam in die ultimo judicabunt. *Nescitis quoniam Angelos judicabimus? quantomagis sæcularia?* Sed cupiditatis dæmonium illis dominatur & imperat, qui dæmonibus in Christi nomine imperare, illisque terrori esse deberent. Quartò, Christianos deterrere debent, à litibus adversus fratres suscipiendis vilitas bonorum pro quibus litigatur, & pretium inæstimabile bonorum, quorum jactura sæpe fit litigando. Pro rebus terrenis & perituris judicio contenditur; æterna bona quæ nec dari possunt ab hominibus, nec auferri, in discrimen adducuntur. *Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum*. Judices arbitros eligere longe convenientius est

Quam alieni a litibus esse debeant Christiani, maximeque Clerici?

1. Tim. 2. 24.

S. Chrysost. Hom. 16.

Christianæ professioni, longè conducibilius & conscientiæ, & domesticæ paci, & rei familiari. Nam ipsi quoque Advocati millies solent dicere, Melius esse lites componere per arbitros, quam in foro persequi, ait S. Chrysostomus: sed cupiditas & pecuniarum scelestus amor eo abripit Christianos ut cum fratribus judicio contendant. Heu quantum absunt a sancta primorum Christianorum dispositione! quorum nomine Tertullianus ait: *Ego nihil foro, nihil Curia debeo, nulla rostra praeoccupo, nulla Prætoria observo: In me unicum negotium mihi est. Aliud non curo, quam ne curem.* Unicum negotium, unum necessarium Christiano esse debet, salutis scilicet æternæ. *Quid enim prodest ei, si mundum universum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* (ait Christus Dominus) Ad negotium æternitatis temporalia omnia referenda, eique omnino postponenda sunt. Apostolica illa de vitandis litibus doctrina sanctissimam in Ecclesia disciplinam primis sæculis introduxerat, ut Chistiani controversias suas de rebus temporalibus Judicio Episcoporum suorum permitterent, qui Pastorali caritate eas componebant. Qua de re S. Augustinus enarrans hæc verba, *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei*, ait *Maligni exercent ad facienda mandata, a scrutandis autem avocant; non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verum etiam cum obsequuntur & honorant, & tamen suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adjuvandis ut occupemur, & eis nostra tempora impendamus, afflagitant; aut certè infirmos premunt, & causas suas ad nos deferre compellunt: quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me constituit judicem aut divisorem inter vos? Constituit enim talibus caussis Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurgare Christianos. Ne illis quidem qui non aliena rapiunt, sed sua cupidè repetunt, dicimus, Cavete ab omni cupiditate, constituentes eis ante oculos hominem cui dictum est,* „ Stulte, hac nocte auferetur à „ te anima tua, quæ præparasti cujus erunt? *Quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant a nobis, sed instant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipsis potius ad ista quæ diligunt, quam scrutandis* Dei *mandatis, quæ diligimus, occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto desiderio divinorum eloquiorum dictum est,* „ Declinate a me maligni, & scru„ tabor mandata Dei mei? *Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis sæcularibus caussis rarò nos quærunt, & judiciis nostris facillimè adquiescunt; nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certè propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premunt, nostra judicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda divinis; certè, inquam, propter istos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi*, „ Declinate a me maligni, „ & scrutabor mandata Dei mei.

Tertull. lib. de Pallio.

S. Augustinus in Psal. 118. Serm. 24. n. 3.

Luc. 12. 10.

Peccata lites plerumque comitantia.

7. 8. *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos.* Licet sua in judicio repetere apud Christianos Iudices non sit per se peccatum, immò aliquando necessarium sit, & meritorium: lites tamen plerumque peccatum quadruplex concomitatur. Primò, cupiditas & avaritia, quæ ad lites suscipiendas movere & impellere solet. Unde cum quidam Christo Domino dixisset, *Dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem*: Dominus respondit, *Quis me constituit judicem aut divisorem inter vos?* & addit, *Videte & cavete ab omni avaritia*. Secundò, discordia & exacerbatio animorum, odia, destractiones & calumniæ inter collitigantes. *Ubi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum*, (ait alius Apostolus.) *Fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem*. Tertio, fraudes, artes malæ, subtilitates captiosæ, quibus causam suam promovere, & adversarii sui causam evertere conatur. *Injustitiam scripserunt* (ait Propheta) *ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei*. Quod etiam Apostolus noster reprehendit; *Sed vos*, inquit, in-

S. Thomas, Lect. 2.

Luc. 12. 13.

Jacobi 3. 16. 18.

Isai. 10. 2.

injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. Quantò, scandalum quo sibi mutuò peccandi occasionem præbent: cujus vitandi gratia Dominus mandat: *Ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Nihil magis rerum terranarum contemptui, quem nobis Evangelium imperat; nihil magis Christianæ patientiæ adversatur, quam propensio ad lites. *Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* „ Crimen est duplum, fortasse autem & triplum & quadruplum, (ait S.Chrysostomus.) Unum „ quidem, nescire ferre cum injuria sit affectus. Secundum, injuriam facere. Tertium, iniquis de his permittere cognitionem. Quartum, hoc facere fratrem. „ Neque enim similiter judicantur peccata, quando admittuntur in quemlibet, & „ in membrum proprium: hoc enim majore committitur impudentia: & illic „ quidem est conculcata sola rei natura, hic autem etiam personæ qualitas. *Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.* Sua judicio repetere, & fraudem non pati, humanum est: lites suscipere & persequi ad rapiendum aliena, ad faciendum injuriam, ad fraudandum Christianum fratrem, non humanæ infirmitatis, sed diabolicæ malitiæ est.

Matth. 5. 40.

S.Chrys. Hom. 16.

9. *Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* Frustra vobis de Christiana professione & nomine blandimini: frustra de Dei clementia & misericordia præsumitis. Nec fides sine bonis operibus cuiquam proderit ad salutem æternam: nec cuiquam suffragabitur ad regni cœlestis possessionem, quod Christum *Dominum* vocaverit: immò gravior erit Christianorum damnatio, qui Filium Dei conculcant, & sanguinem testamenti pollutum ducunt, in quo sunt sanctificati, qui majoribus sunt ingrati beneficiis, qui Sacramentis salutis abusi sunt. *Nolite errare.* Misericors est Deus, sed & justus est. *Usque adeo justitia etiam plenitudo est divinitatis ipsius, exhibens Deum perfectum, & patrem, & dominum: patrem clementia; dominum disciplina; patrem potestate blanda, dominum severa; patrem diligendum piè, dominum timendum necessariè; diligendum, quia malit misericordiam quam sacrificium; & timendum quia nolit peccatum; diligendum, quia malit pœnitentiam peccatoris quam mortem; & timendum, quia nolit peccatores sui jam non pœnitentes.* Nolite errare, neque sola fides, neque sola Sacramenta, neque eleemosinæ solæ ad salutem æternam sufficiunt; aut prosunt sine caritate. Quicquid igitur contrarium est caritati, excludit a regno cœlorum, quod sola caritas promeretur & obtinet. Omne porrò peccatum mortale repugnat caritati, adeoque excludit a regno. Non solum ergo execranda illa peccata, quæ non tam delicta sunt quam monstra, ut loquitur Tertullianus, à regno cœlorum excludunt, sed & illa quæ hominum opinione leviora videntur, quia frequentiora, ut ebrietas & maledicentia. *Neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt.* Via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus: in cœlestem Ierusalem nihil coinquinatum intrabit. Hinc frequens illa vox S. Augustini: Peccata mortifera non facit bonæ fidei & bonæ spei Christianus, sed illa sola, quæ orationis penicillo, & misericordiæ operibus terguntur. An verò a peccatis mortiferis immunis & purus dici potest, cujus vita circulus est Confessionum & relapsuum in hujusmodi peccata? Absolvere, & ad sacram Communionem admittere hujusmodi peccatores, in quibus nullum veræ conversionis signum, nullus sinceræ Pœnitentiæ fructus apparet, & in quibus pravi habitus criminum adhuc vivunt, firmiterque radicati sunt, quid aliud est quam illos regno cœlorum dignos judicare contra Apostoli sententiam? Qualis error! *Nolite errare, neque molles, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, regnum Dei possidebunt.* Ebriosorum nomine non solum illi intelliguntur qui se ita vino ingurgitant ut rationis deliquium patiantur: verum

Peccata a regno cœlorum excludentia. Peccatorum error.

Tertull. lib.3. contra Marcionem.

Isai. 35. 8.
Apocal. 21.

rum etiam quicumque immodico vini aut alterius potus per se inebriare potentis amore mensuram & fines necessitatis multum excedunt. Unde Spiritus sanctus per os Sapientis ait: *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.* Et alibi; *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

Proverb. 23. 29. 30. 31.

Isai. 5. 22.

Quid sumus ex nobis, quid per gratiam Christi?

11. *Et hæc quidam fuistis, sed abluti estis: sed sanctificati estis; sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi; & in Spiritu Dei nostri.* O quantum discrimen est inter id quod sumus ex nobis, & id quod sumus per virtutem & gratiam Iesu Christi Domini nostri; inter primam & secundam nativitatem! Hæc nos abluit a peccatis; nos sanctificat, consecratque Deo ut membra Filii ejus, & templa Spiritus ejus, nos justificat; & cor nostrum rectum facit amore legis Dei. Filii Adami ex seipsis nihil habent nisi mendacium & peccatum: Merita Christi Iesu, & operatio medicinalis Spiritus sancti, spes unica illorum est. *In caussa duorum hominum quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis; per unum præcipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam, quorum ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, non ejus à quo factus est, iste nos in se salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus à quo missus est: in horum ergo duorum caussa propriè fides Christiana consistit.* Ideo Apostolus noster ait: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.*

S. Augustinus lib. de Peccato Origin. cap. 24.

Multa prohibet spiritus legis, quæ legis littera permittit.

S. Aug. lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 14. & 16.

Luc. 10. 35.

12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Multa prohibet spiritus legis, quæ legis ipsius littera permittit.... Ea licent, & non expediunt, quæ per ju-„ stitiam quidem, quæ coram Deo est, permittuntur; sed propter offensionem ho-„ minum, ne ob hoc impediantur a salute, vitanda sunt: ea verò non licere, & „ ideo non expedire, quæ sic ipsa justitia vetantur, ut facienda non sint: etiamsi „ ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata, laudentur. Quod si ita est, ideo non „ nisi illicita prohibentur a Domino, ut ea quæ licita sunt & non expediunt, non „ legis vinculo, sed libera dilectionis beneficentia caveantur. Hæc sunt quæ am-„ plius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratio-„ ne perductus est. Et ideo dicuntur non a Domino præcipi, quamvis Domino „ moneantur offerri; ut tantò intelligantur esse gratiora, quanto magis ostendun-„ tur indebita.

Corpora nostra Christo consecranda.

13. 14. *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet. Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Corpus hoc mortale & corruptibile escis non indigebit, cum induerit immortalitatem & incorruptionem. Solus Deus hominem sustentabit, & reficiet ad mensam suam, in regno suo, pane Angelorum, æterna Veritate, quæ ipse est. Tunc nullus alius erit membrorum nostrorum usus; quam glorificatio Creatoris. Quam irrationales, quam stulti, quorum Deus venter est aliquando destruendus, sicut escæ quibus saginatur? Corpora nostra Christo Iesu servire debent ut ejus membra, non fornicationi; non comessationibus, non ebrietati, non voluptati. Christus Iesus corporum nostrorum caput, dissimilia sibi membra, id est, iniquitati & libidini servientia non vivificat. In corporibus ergo nostris Christi vitam manifestemus super terram, & virtutes quas docuit & exercuit, in mundo exerceamus; ut in sanctificatis, ac renovatis per resurrectionem corporibus immortalitatem gloriamque suam in cœlis manifestet. *Deus verò & Dominum suscitavit, & nos suscitabit per virtutem suam.* Resurrectio Capitis, membrorum resurrectionem operatur. Corpus mortale, immo & mortem ipsam ab hominibus Filius Dei accepit: vitam & immortalitatem

cum

cum illis commutavit. O admirabile commercium! Mercatus est a nobis quod hic abundat, nasci & mori. Resurgere & in æternum vivere non hic erat: invenit hic viles merces & terrenas, & terrestribus attulit peregrinas & cœlestes. Qui hanc sui corporis felicitatem ex fide expectat, qua ratione ipsum per crapulam, ebrietatem, & libidinem polluere potest?

15. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Cristri? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit*. Id nescire non licet Christiano, id fidei dogma est: & tamen ita vivunt plerique quasi id ignorarent. Proh dedecus! Grave quidem in Pagano crimen est fornicatio; sed in Christiano longe gravius, & species quædam sacrilegii. Quis enim corpora nostra Dei voluntate & Christi Iesu operatione in baptismo, cœterisque Sacramentis ipsi Deo & Iesu Christo consecrata non fatebitur, si corpus cujuscumque virginitatem voventis consecratum censetur propria ejus voluntate, devotione, professione? Tam verè Christus in baptismo Christiani dicit, *Hoc est corpus meum* verum, tametsi mysticum & per gratiam adoptionis; quam vere dicit in Eucharistia, *Hoc est corpus meum* naturale per transsubstantiationem. Membra igitur sua a Christo avellit, qui corpus suum, aut aliquod ejus membrum tradit impudicitiæ, verbis, obtutibus, desideriis, actionibus impudicis. *Si Dominus noster Jesus Christus tantummodo animam humanam susciperet, membra ejus non essent nisi anima nostra: quia vero & corpus suscepit, per quod etiam caput est nobis, qui ex anima & corpore constamus; profectò illius membra sunt & corpora nostra. Si ergo unusquisque cupiens fornicari, vilescebat sibi, & in se ipso contemnebat se ipsum, non in se contemnat Christum: non dicat, Faciam, nihil sum. Omnis caro fœnum. Sed corpus tuum membrum est Christi. Quo ibas? Redi. Quo te tamquam præcipitare cupiebas? Parce in te Christo, agnosce in te Christum*. „ Tollens ergo membra Cristi, faciam membra meretricis? *Meretrix est enim qua tibi ad adulterium consentit: & fortè ipsa Christiana tollit membra Christi, & facit membra adulteri? Invicem in vobis contemnitis Christum, nec agnoscitis Dominum vestrum, nec cogitatis pretium vestrum. Qualis autem ille Dominus, qui servos suos fecit fratres suos? Sed parum erat fratres suos, nisi faceret membra sua. Ita-ne tanta dignitas viluit? Quia tam benigne præstita est, non honor ei retribuitur? Si non præstaretur, desideraretur: quia præstita est, contemnitur?*

Fornicationis enormitas.

S. Aug. Serm. 161. alias 18. de Verb. Apost.

17. *Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est*. Homo Deum inter & creaturas stat medius. Penes ipsum est aut carnalem fieri adhærendo creaturis, aut spiritualem, adhærendo Creatori. Hoc fit homo, quod diligit. Amor transformat quod unit. Carnem fieri malumus, quam unum cum Deo spiritum? Quæ cœcitas! *Optant in homine perseverare, fieri se Deos metuunt*.

Minucius Felix in Octavio.

18. *Fugite fornicationem*. Summa vigilantia vitandæ sunt proximæ peccati cujusque, præsertim verò fornicationis occasiones. Cum impudicitia fugiendo pugnare, dignum est fortitudine Christiana. „ Beatus Joseph ut impudicam posset „ evadere dominam, pallium quo apprehensus fuerat, reliquit, & fugit. Ergo „ contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam. Nec sit „ tibi verecundum fugere, si castitatis palmam desideras obtinere... Sed ego, inquis „ libidinis impetum tamquam adversarium meum volo captivum jugiter retine- „ re. Vide ne contra te incipiat ipsa captivitas prævalere, & unde te putabas „ obtinere triumphum, inde in æternum incurras opprobrium. *Inter omnia enim Christianorum certamina sola duriora sunt prælia castitatis; ubi quotidiana est pugna, & rara victoria*. „ Gravem namque castitas sortita est inimicum, qui quo- „ tidie vincitur, & timetur. Et ideo nemo se falsa securitate decipiat, nemo „ de suis viribus periculosè præsumat; sed audiat Apostolum dicentem: *Fugite* „ *fornicationem*. De longè vidit David illam, in qua captus est: *Mulier longè*, „ *li-*

Cum impudicitia pugnandum fugiendo.

S. Cæsarius Arelat. Serm. 39. alias inter Augustinianos de Tempore 256. nunc in Appendice 293.

S. Aug. Enarrat. in Psalm. 50. „ *libido prope. Alibi erat quod videret, in illo unde caderet.* Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis. Recordanda sunt verba Apostoli: „ *Non ergo re-*

Rom. 6. 12. „ *gnet peccatum in vestro mortali corpore.* Non dixit, Non sit; sed non re„ gnet. *Inest peccatum, cum delectaris; regnat, si consenseris. Carnalis delectatio, præsertim usque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda; imperio domanda, non in imperio collocanda. Adtende securus, si non habes unde movearis. Sed respondes, Fortiter teneo. Numquid tu fortior quam* David?

Fornicatio violatio est templi Dei.

19. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?* Corpus hominis Christiani templum est manu Dei conditum, a dæmone usurpatum, peccato pollutum, sanguine Christi Jesu redemptum, mundatum & denuo consecratum a Spiritu sancto. Impudicitia igitur Christiani, sacrilega profanatio est, injustitiæ & ingrati animi vitio cumulata. „ Propter corpus Christi corpora nostra membra sunt Chri-

S. Aug. Serm. 161. alias 18. de verbis Apostoli. „ sti: propter inhabitantem Spiritum Christi, corpora nostra sunt templum Spi„ ritus sancti. Quid horum in te contemnis? Christum, cujus membrum es? an „ Spiritum sanctum, cujus templum es? Ipsam meretricem, quæ tibi consentit „ ad malum, non audes fortasse introducere in cubiculum tuum, ubi habes lectum „ tuum conjugalem: sed quæris aliquem abjectum in domo tua & turpem locum, „ in quo turpiter voluteris; Defers ergo honorem cubiculo uxoris tuæ, & non „ defers templo Dei tui? Non introducis impudicam, ubi dormis cum conjunge „ tua, & tu ipse is ad impudicam, cum sis templum Dei? Puto quia melius est „ templum Dei, quam cubiculum uxoris tuæ. Quocumque enim ieris, Jesus vi„ det te, qui fecit te, & perditum redemit te, & pro mortuo mortuus est pro „ te. Tu te non agnoscis: sed ille a te oculos non avertit, non ad ajuvan„ dum, sed ad puniendum. *Vultus* enim *Domini super facientes mala, ut perdat*

Psal. 35. 16. *de terra memoriam eorum.* De qua terra? De qua dicitur, *Spes mea es tu, portio*

Psal. 141. 6. *mea in terra viventium.*

Deus in corpore nostro glorificandus.

20. *Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* Si contemnis corpus tuum, considera pretium tuum. Cur enim tanti nos emit Christus Dominus noster, nisi ut nos totos & secundùm animam, & secundùm corpus, solus possideat! Deum in corpore nostro tamquam templo ejus glorificamus, quando illud purum ab omni immunditia servamus. *Nam cùm omnes tem-*

Tertull. lib. 2. de cultu femin. cap. 1. *plum Dei simus, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, ejus templi æditua & antistita pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinit, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat.* Deum in corpore nostro portamus, cum totum Dei obsequio mancipamus. Impudicus verò diabolum in templo Dei portat, Deique hostem irreconciliabilem, spreto Deo, in corpore suo glorificat. O scelus! o sacrilegium omni execratione dignum!

CAPUT VII.

SENSUS LITTERALIS.

Bonum continentiæ.

1. DE *quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere.* Ad dubia quæ mihi per litteras proposuistis ut Doctori ac Prædicatori vestro, omniumque Gentium, respondeo: Bonum esse homini mulierem non

Theodoret. attingere. Rogabant Corinthii, an oporteat eos qui legitimo Matrimonio uxoribus

ribus conjuncti sunt, deinde baptismum acceperunt, uti conjugali consuetudine. *Bonum est*, res per se bona est in genere moris; præclara, eximia, ad vitam æternam conducibilis; bonum est viro uxorem non ducere, quin etiam ea, quam legitime duxerit, non uti, ut Deo liberius serviat. Vel, *bonum est*, id est melius, expeditius, perfectius, ab usu conjugii virum abstinere, ut rebus divinis vacet. In uno sexu alterum intelligi perspicuum est. Non enim minus honesta, decora, & utilis est mulieri continentia, quam viro, ut cogitans quæ Domini sunt, sanctam corpore & spiritu se illi exibeat. Quamquam verò Moses scripserit: *Non est bonum hominem esse solum*: cum Apostolo non pugnat, nec Apostolus cum Mose. Moses enim loquitur de bono speciei propagandæ, pro tempore quo mundus erat hominibus vacuus; loquitur de bono vitæ temporalis dumtaxat: Paulus verò de bono individui, pro tempore quo genus humanum satis propagatum est, de bono denique ad vitam æternam conducente. Sanè melius est homini (quod bonum individui spectat) a muliere sibi temperare, Primò quantum ad animam, quia *Nihil sic dejicit animum virilem ab arce, sicut contactus ille corporum sine quo uxor haberi non potest*. Et ideo dicitur populo accepturo legem Dei. *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris*. Et Achimelech David ait: *Si mundi sunt pueri maximè à mulieribus, manducent panem sanctum*. Secundò quantum ad corpus, quod vir per matrimonium subjicit potestati uxoris, se ex libero servum constituens. Quæ servitus præ omnibus aliis amara est, judicio Sapientis. *Inveni*, inquit, *amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius*. Tertio, quantum ad res exteriores, quarum occupatione necesse est hominem implicari, qui habet uxorem & filios nutriendos, cum tamen dicatur: *Nemò militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit*.

Genes. 2. 18.

S. Thomas, Lect. 1. in hoc caput.

S. August. 1. Soliloq. c. 10.

Exod. 19. 15.

1. Reg. 21. 4.

Ecclesiastis. 7. 27.

2. Timot. 2. 4.

2. *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat: & unaquæque virum suum habeat*. Propter fornicationem, seu, quæ vis est Græci Textus, propter *fornicationes*, id est, ob evidens libidinis & immunditiæ cujusvis periculum vitandum, unicuique matrimonii capaci, (quales non sunt qui continentiæ & castitatis voto sunt obstricti, qui cum suum corpus Domino consecraverint, illius potestatem mulieri facere non possunt, sine fidei Deo datæ violatione) unicuique (inquam) marito permittitur & indulgetur uxoris suæ usus; unicuique uxori consuetudo cum proprio viro. Sed & liberis ac solutis sive viris, sive mulieribus, ad idem periculum avertendum conceditur nubendi licentia. Prima necessitas attingendi mulierem est procreatio filiorum. Unde Genes. 1. dicitur: *Masculum feminam creavit eos, & benedixit Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram*. Sed hæc necessitas fuit circa institutionem humani generis, quamdiu oportuit multiplicari populum Dei per successionem carnis. Sed Apostolus considerans humanum genus jam multiplicatum, & populum Dei jam propagatum, non generatione carnali, sed regeneratione spirituali ex aqua & Spiritu sancto, prætermisit hanc necessitatem qua primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturæ, & proponit secundam necessitatem, secundum quam institutum est in remedium culpæ. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat maximè homines ad actus venereos propter vehementiam delectationis. Et quia hujusmodi concupiscentiæ omni ex parte perfectaque victoria superandæ impares sunt hominis vires, secundum illud. *Non omnes capiunt verbum hoc*: necesse fuit restringi saltem & coerceri, ne in vagos concubitus contra regulas rationis & honestatis effunderetur & luxuriaret. Restringitur porrò matrimonio, & legitimo ejus usu. Unde Proverb. 5. 17. *Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ*, id est, quam ab adolescen-

Ob periculum fornicationis vitandum, usus matrimonii conjugibus concessus.

S. Thomas, in comment. Lect. 1.

Matt. 19.

lescentia tua uxorem accepisti.... *Quare seduceris, fili mi, ab aliena, & quare foveris in sinu alterius?*

Debitum conjugale.

3. *Uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro.* Conjugalis officii debitum mutuò sibi reddant conjuges, dum ab alterutro exigitur; & quoties infirmitas conjugis ob incontinentiam periclitantis id edmonet, nullaque negandi legitima causa est, qualis est consortis adulterium, apostasia a fide Christiana sive Catholica, sævitia, lepra seu venera lues, evidens periculum abortus vel mortis. Græci *debitam benevolentiam* interpretantur, quod Latinus Interpres *debitum* simpliciter appellat. Intimi enim & mutui amoris, quo conjuges duo in unam carnem junguntur, argumentum est, & ad hoc opus conjuges motuò ex ordine justitiæ, & ratione pacti conjugalis obligantur. Uxoris autem cum viro jus æquale est quoad thorum, secundum Apostoli doctrinam, tametsi in cœteris jus viri in uxorem sit potius.

S. *Aug. lib.* 22. *Cont. Faustum, cap.* 31.

Conjuges vovere continentiam absque mutuo consensu non possunt.

4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Uxor ejus plenum, integrum & absolutum sui corporis non habet ut pro sua voluntate possit vel continere invito marito, vel alteri cuipiam se conjungere: nec tamen permittere vir uxori potest ut alteri copiam sui corporis faciat, quod & pacto matrimoniali, & Dei præcepto repugnat. Quamvis excellens sit continentiæ bonum, non tamen vovenda est a conjugatis, *nisi ex consensu & voluntate communi. Et si præproperè factam fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum.* Hic autem uxoribus priore loco legem tulit Apostolus: quoniam hæ maximè ante viros continentiam solent amplecti, ut Theodoretus observat.

S. *Aug. Epist.* 127. *alias* 45. *ad Armentarium & Paulinam.*

5. *Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Ne vos invicem jure vestro fraudetis, negando conjugale debitum, etiam studio continentiæ; sed tantum ex consensu mutuo abstinete vos interdum, ut vacetis orationi. Græcus Textus & Syriaca Versio addunt, *& jejunio.* Sed Vulgata nostra SS. Cyprianum & Hieronymum adstipulatores habet. De oratione publica & solemni, ad quam Christiani omne Dominicis aliisque solemnibus diebus conveniebant, cui adnexa erat oblatio Sacrificii, & corporis sanguinisque Domini Communio, intelligenda hæc Apostoli verba, S. Hieronymus auctor est. Nec tamen his ipsis diebus, & eo fine justa fit denegatio debiti, sed fraus est petenti conjungi facta, nisi consensus ejus accedat, debiti solutionem importunius non urgentis. Post tempus vero orationis iterum ad idem convenite, scilicet ad opus conjugale, ne diabolus ex infirmitate vestra & ingenita ad incontinentiam propensione occasionem arripiat vos impellendi in adulterium, aliasve libidines. Hæc verba, *iterum revertimini in idipsum*, præcipientis non sunt, sed indulgentis, & carnalium Corinthiorum infirmitati per caritatis viscera condescendentis, ut ex sequenti Versu perspicuum est.

S. *Hieronym. Apologia ad Pammachium contra errores Joviniani.*

S. *Gregorius M. lib.* 1. *Epist.* 24.

Matrimonii usum quo sensu indulgere se dicat Apostolus?

6. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Quod dixi, *Unusquisque uxorem suam habeat*, &c. &, *Iterum revertimini in idipsum*, dixi *secundum indulgentiam*, hoc est, parcens infirmitati vestræ, *non secundum imperium*, quasi sit vobis necessarium ad salutem. Sumi hic potest indulgentiæ nomen pro permissione; quæ duplex est, una minoris mali, sicut *Moyses permisit Judæis dare libellum repudii propter duritiam cordis eorum*, scilicet ad vitandum uxoricidium, ad quod proni erant. Talis permissio non fit in novo Testamento, quia ipsius perfectioni minime convenit. Alia permissio est minoris boni, cum scilicet homo præcepto non cogitur ad majus bonum. Sic Apostolus hic indulget, id est

Matt. 19.

S. *Thomas, Lect.* 1. *in hoc caput.*

id est permittit Christianis matrimonium, quo minus est bonum sancta virginitate, quæ non præcipitur, sed suadetur. Alio modo sumitur indulgentiæ nomen pro venia quatenus culpam respicit, secundum illud Isaiæ 26. *Indulsisti Domine, indulsisti genti*. Eo sensu indulgentia refertur ad actum conjugalem, quatenus habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonii, sine quibus esset mortalis. Actus scilicet conjugalis quandoque meritorius est, & omnis peccati non solum mortalis, sed venialis expers, cum ordinatur ad bonum prolis procreandæ et euducandæ ad cultum Dei. Sic enim est actus religionis: vel cum fit causa redendi debitum; qua ratione est actus justitiæ. Omnis autem actus virtutis est meritorius, si fiat ex caritate. Quandoque opus conjugale est cum culpa veniali, cum quis ad illud ex concupiscentia excitatur; quæ tamen intra limites matrimonii sistit, ita ut vir solam uxorem, mulier unum maritum concupiscat. Interdum verò est culpa mortalis, cum nempe concupiscentia fertur extra limites matrimonii, et vir accedit ad uxorem, æquè libenter aut libentius ad aliam accessurus. Opus conjugale primo modo spectatum non requirit indulgentiam. Secundo modo habet indulgentiam, inquantum vir concupiscentiæ propriæ dumtaxat uxoris consentiens non fit reus peccati mortalis. Tertiò modo nullam omnino indulgentiam habet. *In ipsa immoderatione exactione debiti carnalis*, ait S. Augustinus, *quam eis non secùndum imperium præcipit, sed secundùm veniam concedit Apostolus, ut etiam præter caussam procreandi sibi misceantur; etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur*.

S. *Aug. lib. de Bono Conjugali*, *cap.* 6.

7. *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.* Optarem quidem singulos vestrum, si fieri posset spectatis rerum circumstantiis, perpetuam castitatem servare, à conjugii vinculo & opere liberos uni Deo servire: sed unusquisque fidelium proprium donum habet a Deo, non omnia singuli, Quidam donum habent castitatis conjugalis, alii vidualis, alii virginalis. Quamvis enim istud longè excellentius, duo tamen priora etiam Dei dona sunt. Indicat, iis qui donum continentiæ sentiunt se non habere, nec ad illud obtinendum seriò eniti volunt per orationes, jejunia, vigilias, paratum esse ex conjugio remedium. * *In continentia & perfectionem indicavit* Apostolus, *& quæ sunt minora concessit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta protulit; ad ea autem quæ potiora sunt eligenda se ipsum exemplar proponit, castitatis suæ thesaurum coactus nobis revelare*.

Castitas perpetua matrimonio melior.

8. 9. *Dico autem non nuptis & viduis*, his qui nuptias non sunt experti, seu viris, seu mulieribus, vel, qui conjuges amiserunt: *Bonum est illis ut sic permaneant, sicut & ego*. Melius est, excellentius, utilius ad salutem, ut cœlibes permaneant, sicut & ego cœlebs maneo. *Quòd si non se continent, nubant*. Si nimis arduum ac difficile ipsis est servare continentiam, matrimonii remedium eligant. *Melius est enim nubere, quàm uri*, id est, quam occulta flamma concupiscentiæ vastari. Abusiva & impropria comparatione utitur Apostolus qua bonum cum malo confertur, ut Ecclesiastis 7. *Melior est patiens arrogante*; nam nubere bonum est, licet minus, uri autem est malum.(*a*) Melius est ego, id est magis tolerandum, quod homo minus bonum habeat, quam incurrat incontinentiæ malum.(*b*) „ Nec iis ergo qui se non continent peccatum sunt nuptiæ, quæ si in comparatione fornicationis eligerentur, minus peccatum essent quam fornicatio, sed tamen peccatum essent. Nunc autem quid dicturi sumus adversu evidentissimam vocem „ Apo-

* *Theodoret. in hūc locum*, nec ille solus, sed & alii Patres S. Paulum in perpetua castitate vixisse sentiunt, SS. Epiphan. *Hæresi* 58. Hieronymus *lib. de Custodia Virgin.* Chrys. *Hom.* 19. Augustin. *lib. de Gratia & libero arbitrio*, cap. 4. & ante hos omnes Tertull. *lib.* 1. *Ad Uxorem*, & alibi.

(a) S. *Augustinus lib. De sancta Virginit. cap.* 34. *S. Thomas*, *Lect.* 1.

(b) S. August. lib. *De Bono Conjug. cap.* 10.

„ Apostoli dicentis : *Quod vult faciat , non peccat si nubat* , & , *si acceperis uxo-*
„ *rem , non peccasti , & si nupserit virgo , non peccavit ?* Hinc certe jam dubitare
„ fas non est , nuptias non esse peccatum . Sæpe & aliis Scripturæ locis compara-
„ tio adversativæ æquipollet : Psal. 15. 8. *Bonum est* (id est melius) *confidere in Domino , quam confidere in homine* . Bonum illum , malum istud . Lucæ 18. 14. *Descendit hic justificatus in domum suam ab illo* , seu magis quam ille , id est , hic justificatus , ille non . Joan. 3. 19. *Dilexerunt homines magis tenebras , quam lucem* , id est , tenebras , non lucem dilexerunt . Joan. 12. 43. *Dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei* , id est , non gloriam Dei dilexerunt , sed gloriam hominum . Act. 5. 29. *Obedire oportet Deo magis , quam hominibus* , id est non hominibus contraria Dei legi ac mandatis jubentibus. Sic , *Melius est nubere quam uri* , id est , bonum est nubere , non uri , seu libidinis ardore flagare , eique consentire .

Nuptiæ iis nō permissæ, qui continentiæ voto sunt obstricti.

1.*Timot*.5.12.
S. August. lib. *De Bono Viduitatis*, c. 9. & 11.

Melius est nubere , non omnibus qui continendi patiuntur difficultatem gravissimam , & in peccandi periculum frequens propter carnis infirmitatem & tentationes vehementes adducuntur ; sed iis tantum quibus contrahendi conjugii potestas est , & qui nulla lege ac voto continentiæ sunt adstricti . Unde Apostolus noster Viduas quæ se ad perpetuam continentiam Deo devoverunt , & postea nubere volunt damnationi obnoxias pronuntiat alibi , *Quia primam fidem irritam fecerunt* , non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur . *Sed damnatur propositi fraus , damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio a bono inferiore , sed ruina ex bono superiore* , ait S. Augustinus . Qui & infra subdit : *Lapsus & ruinas a castitate sanctiore; quæ vovetur Domino, adulteriis esse pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est , ad offensionem Christi pertinet , cum membrum ejus fidem non servat marito ; quanto gravius offenditur cum illi ipsi non servatur fides in eo quod exigit oblatum , qui non exegerat offerendum ? cum enim quisque non reddit , quod non imperio compulsus , sed consilio commonitus vovit ; tantò magis fraudati voti auget iniquitatem , quanto minus habuit vovendi necessitatem* .

Indissolubilitas matrimonii.

Matth. 19. 9.
Marci 10. 11.
Luc. 16. 18.

10. 11. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt præcipio , non ego* , ex propria sententia , ab Apostolica etiam auctoritate & impulsu Spiritus sancti , *sed Dominus* , Christus ipse legem ferens Evangelicam ; præcipio , inquam , seu potium à Christo Domino nostro præceptum denuntio, *uxorem a viro non discedere* , cum viro paris cultus non facere divortium , excepta causa fornicationis , quam Christus excepit , & quæ hic tacetur utpote notissima . Hanc solam excepit Dominus, cœteras omnes molestias pro fide conjugii jussit fortiter sustineri . *Quod si discesserit , manere innuptam , aut viro suo reconciliari* . Si verò separata fuerit a viro ex causa fornicationis , præcipio ut innupta maneat quamdiu vivet maritus; quia etsi solvitur matrimonium quoad thorum , indissolubile tamen est quoad vinculum . Si autem sine viri consuetudine vivere non possit , ejusque , vel viri salus in periculo versetur propter infirmitatem carnis & incontinentiam , redeat in gratiam , domum , & thorum mariti sui , si vir pœnitens eam recipere velit . *Et vir uxorem non demittat* . Subintelligitur , nisi ex causa fornicationis . Similis enim forma in viro & uxore servanda est ; in hoc enim paris sunt conditionis . Supplendum igitur est quod de uxore præmisit , scilicet , si vir uxorem omnino dimiserit , non ducat aliam , vel reconcilietur uxori . Respuenda Ambrosiastri commentatio ut Scripturæ sacræ, & Traditioni contraria. *Ideo*, inquit, *non subdit de viro sicut de muliere ; quia licet viro aliam ducere , quia inferior non omnino hac lege utitur qua & superior* . Sed S. Ambrosius disertè pronuntiam : *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum . Omne stuprum adulterium est , nec viro licet , quod mulieri non licet . Eadem a viro , quæ ab uxore debetur castimonia* . Et ali-

S. *Aug*. lib. 1. *De Sermone Domini in Monte* , *cap*. 14. & 16.
S. *Thomas* , *Lect*. 2.
S. *Ambros*. *lib*. *De Abraham* c. 4. & *lib*. 8. *in Lucam* , n. 5.

alibi : *Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine ; & putas id tibi licere quia lex humana non prohibet ; sed divina prohibet . Qui hominibus obsequeris , Deum verere . Audi legem Domini , cui obsequuntur etiam qui leges ferunt : Quod Deus conjunxit, homo non separet* . Cajetanum Cardinalem & Catharinum in Ambrosiastri commentum propendentes ab eo penitus abduxisset sacrosanctæ Synodi Tridentinæ contraria definitio . Concil. Trident. *Sess.* 24. *Can.* 7.

12. 13. *Nam cæteris ego dico , non Dominus* . Quod enim spectat cæteros conjuges disparis cultus & religionis , quorum scilicet alter Christo nomen dedit post matrimonium , alter infidelis permanet , *ego dico* ; Apostolica quidem auctoritate & sancti spiritus afflatu , consilium do , præceptum Domini non denuncio , quod ea de re nullum est ; auctor sum , inquam , ut *si quis frater* si quis Christianus *uxorem habet infidelem* , quam duxit quo tempore & ipse infidelis erat , *& hac consentit habitare cum illo* , sine contumelia Creatoris , sine Christianæ Religionis injuria , *non dimittat illam* . *Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem* , cui nupsit antequam in Christum ipsa crederet , *& hic consentit habitare cum illa* , sine contumelia Creatoris , *non dimittat virum* : ab eo ne separaretur ...... „ Si „ ergo non præcipit Apostolus ex Domini persona : sed ex sua persona monet , ita „ est hoc bonum , ut si quis aliter fecerit , non sit præcepti transgressor : sicut „ de virginibus paulò post dicit , præceptum Domini se non habere , consilium „ autem dare ; atque ita laudat virginitatem , ut arripiat eam qui voluerit, non „ tamen ut si non fecerit , contra præceptum fecisse judicetur . Aliud enim est „ quod jubetur , aliud quod monetur , aliud quod ignoscitur . Jubetur mulier a „ viro non discedere ; quod si discesserit , manere innuptam ; aut viro reconci„ liari : aliter ergo non licet facere. Monetur autem vir fidelis , si habet uxorem „ infidelem consentientem secum habitare, non eam dimettere : licet ergo & di„ mittere : quia non est præceptum Domini , ne dimittat , sed consilium Aposto„ li : sicut monetur virgo non nubere , sed si nupserit , consilium quidem non „ tenebit , sed contra præceptum non faciet . Ignoscitur cum dicitur , *Hoc au„ tem dico secundum veniam, non secundum imperium* . Quapropter si licet ut di„ mittantur conjux infidelis , quamvis melius sit non dimittere , & tamen non „ licet secundum præceptum Domini ut dimittatur conjux nisi caussa fornicatio„ nis , fornicatio est etiam ipsa infidelitas . Quid enim tu dicis , Apostole ? Cer„ tè ut vir fidelis consentientem secum habitare mulierem infidelem non dimit„ tat . Ita , inquit . Cum ergo hoc & Dominus præcipiat , ne dimittat vir uxo„ rem , nisi causa fornicationis , quare hic dicis *Ego dico , non Dominus* , „ Quia scilicet idololatria quam sequuntur infideles , & quælibet noxia su„ perstitio , fornicatio est . Dominus autem permisit causa fornicationis uxo„ rem dimitti : sed quia permisit , non jussit , dedit locum Apostolo monen„ di , ut qui voluerit non dimittat uxorem infidelem , quo sic fortasse possit „ fieri fidelis .

S. *Aug. lib. de Sermone Domini in Monte , cap.* 16.

Et lib. 1. *De Cõjugiis adulterinis* , cap. 13. 14. 15.16. 17. 18.

Sedulius in Commentar.

S. Thomas , *Lect.* 2.

Conjugem infidelem dimittere licet , non semper expedit .

Licet igitur fideli conjugem infidelem dimittere , quia hoc nec prohibuit Do„ minus , nec jussit ; se non expedit , ut monet Apostolus , ne propter conjugum „ separationes offensi homines , ipsam doctrinam salutis , qua illicita prohiben„ tur , exhorreant , ac sic peiores perituri in eadem infidelitate remaneant . . . . „ Aliud est itaque Domini jubentis imperium , aliud conservi secundum miseri„ cordiam caritatis , quæ est illi a Domino inspirata atque donata , fidele consi„ lium . Ibi aliud facere non licet , hic autem licet : ita sane ut ipsum licitum „ partim quidem expediat , partim verò non expediat . Expedit tunc , quando „ non solum per justitiam , quæ coram Domino est , permittitur , sed etiam ho„ minibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur : velut cum dat consi„ lium non nubendi Apostolus virgini , unde præceptum Domini se non habere

te-

„ testatur ; licet aliud facere , id est nubere , & minus quam continentiæ, bonum „ tamen tenere nuptiarum . Ipsumque licitum etiam expedit : quoniam in „ vetita & illicita ruitarum carnis infirmitatem , sic excipit honestate nubendi , ut neminem impediat ad salutem ; quamvis magis expediret ; magisque honestum esset , si virgo consilium , quo præceptum eam non compellit , arriperet . Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem , sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis. „ Sicut est discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est ; sed prohibet Apostolus consilio caritatis , quia infidelibus affert impedimentum salutis : non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi ; verum etiam quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur .

Conjugis infidelis per fidelem sanctificatio, seu dispositio ad fidem suscipiendam.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem , & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem : alioquin filii vestri immundi essent , nunc autem sancti sunt .* Præparatur & disponitur vir infidelis ad veram sanctitatem per mulierem fidelem , & mulier infidelis per virum fidelem . Quia dum conjugi sine contumelia Creatoris & injuria religionis pacifice cohabitare consentit , dum pia conjugis exercitia non impedit , dum filios fide Christi imbui & baptismo initari sinit , quasi viam sternit sibi ut per preces , verba & exempla fidelis conjugis ad Christi fidem convertatur & sanctus fiat . Confer cum 1. Petri 3. *Similiter & mulieres subditæ sint viris suis : ut & si qui non credunt verbo , per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant , considerantes in timore castam conversationem vestram .* Et cum verbis Apostoli nostri , vers. 16. hujus capitis : *Unde enim scis mulier , si virum salvum facies ? aut unde scis vir , si mulierem salvam facies?*

S. Aug. lib. 3. *De Peccatorum meritis , & remiss. c.* 12. & lib. 1. *De Sermone Dom. in Monte, cap.*16.

„ Exempla jam fortè præcesserant , & virorum, quos uxores, & uxorum quas mariti lucrifecerant Christo , & parvulorum ad quos faciendos Christianos voluntas Christiana etiam unius parentis evicerat .

Alio modo exponi potest hic locus de quadam sanctitatis aspergine, quam conjux infidelis ex consortio conjugis fidelis participat , illius exemplo discens & assuescens abstinere non modò ab adulterio , verum etiam à cæteris impudicitiis , quibus Gentiles usum naturalem in eum qui est contra naturam plerumque immutant . Confer cum 1. ad Thessalonic. 4. 3. 4. 5. *Hæc est enim voluntas Dei , sanctificatio vestra , ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes quæ ignorant Deum :* Sanè Gentilis uxorem suam ex gentibus vocatam ad fidem Christi *scit meliorem factam* , ex quo Christianam , *sic & ipse Dei candidatus est timore . Ita facilius hujusmodi lucrifiunt , in quos Dei gratia consuetudinem fecit .* (ait Tertullianus .)

*Tertull. lib.*2. *Ad Uxorem , c.* 7.

Alioquin filii vestri immundi essent , idololatriæ sordibus , profanis devotionibus , ritibusque superstitiosis polluti , in cultum idolorum educati , ab Ecclesia prorsus alieni : nunc autem sancti sunt , ab illis immunditiis servantur , procuratur illis sanctitas , dum cura Christiani parentis baptizantur , in Christi fide instituuntur , & Christiane educantur . Deus scilicet ad educationem liberorum opitulatur parti meliori . Cujus rei exemplum habemus in Timotheo : nec dubium quin multa extiterint alia hujusmodi cum hæc Paulus scriberet . Hinc Tertullianus : *Si ergo,* inquit, *ratum est apud Deum matrimonium ejusmodi, cur non & prosperè cedat, ut pressuris, & angustiis , & impedimentis , & inquinamentis non ita lacessatur , habens jam ex parte divinæ gratiæ patrocinium;* Cæterum nec fidei peccati originalis , nec baptismi necessitati præjudicat hic Apostoli locus , quem egregiè Tertullianus tractat & exponit in eum , quem mox dixi , sensum . *Cui*

enim

enim hominum, inquit, *non adhærebit spiritus nequam, ab ipsa etiam janua nativitatis animas aucupabundus, vel quâ invitatus tota illa puerperii superstitione? Ita omnes idololatria obstetrice nascuntur, dum ipsi adhuc uteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina sua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu Lucinæ & Dianæ ejulatur: dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultima die Fata scribunda advocantur: dum prima etiam constitutio infantis super terram, Statinæ deæ sacrum est. Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat, pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione? .... Adeo nulla fermè nativitas munda est, utique ethnicorum. Hinc enim & Apostolus ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari ait, tam ex seminis prærogativa, quam ex institutionis disciplina. Cæterum, inquit, immundi nascerentur: quasi designatos tamen sanctitati, ac per hoc etiam saluti, intelligi volens fidelium filios; ut hujus spei pignore matrimoniis, quæ retinenda censuerat, patrocinaretur. Alioquin meminerat Dominicæ definitionis, Nisi quis nascetur ex aqua & Spiritu, non ibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Ita omnis anima eò usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate.* Hunc Tertulliani locum S. Hieronymus laudat, ejusque expositionem approbat, Paulino respondens: *De secundo problemate tuo,* inquit, *Tertullianus in libris de Monogamia disseruit, asserens sanctos dici fidelium filios, quod quasi candidati sint fidei, & nullis idololatriæ sordibus polluantur. Simulque considera, quod & vasa sacra in Tabernaculo legimus, & cætera quæ ad ritum ceremoniarum pertinent; cum utique sancta esse non possint nisi ea quæ sentiunt & venerantur Deum. Idioma igitur Scripturarum est, ut interdum sanctos pro mundis & purificatis atque expiatis nominent: sicut & Bethsabee sanctificata scribitur ab immunditia sua: & ipsum Templum Sanctuarium nominatur. Et alibi: Sancta & fidelis domus virum sanctificat infidelem. Jam candidatus est fidei, quem filiorum & nepotum credens turba circumdat.*

Tertull. lib. de Anima, cap. 39. & 40.

Christianorũ filii quasi designati sanctitati, & candidati fidei,

Originale peccatum.

S. Hier. Epist. 153. Ad Paulinum & Epist. 7. Ad Latam.

Sanctus Augustinus de baptismo parvulorum contra Pelagianos disserens, eorum objectioni contra peccatum originale, ac baptismi necessitatem ex hoc loco Apostoli petitæ sic respondet: *Quomodo intelligis de fidelibus natum ita sanctum, ut baptizari non debeat? Quomodolibet, accipias istam sanctitatem. Multi enim modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Non enim omne quod sanctificatur, ad regnum cælorum mittitur. De esca nostra dixit Apostolus,* Sanctificatur per verbum Dei & orationem. *Numquid quia esca nostra sanctificatur, non scimus quò mittatur? Disce ergo esse aliquem modum, & quasi umbraculum quoddam sanctificationis, quod non sufficiat ad perceptionem salutis. Distat & quid distet, Deo notum est. Tamen cum filio fidelium curratur ad baptismum, non sic errent parentes, ut putent eum jam fidelem natum. Natum enim possunt dicere, non renatum. Nam ut noveris quomodo intelligat sanctificatos filios fidelium, ut modò non quæram, quia longum est, modum sanctificationis hujus; ibi & maritum habes infidelem, ibi habes & uxorem fidelem.* Sanctificatus est, *inquit*, vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. *Numquid quia est ibi fortè modus aliquis sanctificationis, ut vir infidelis sanctificetur in uxore fideli, ideo jam securitatem debet accipere, quod in regnum cælorum intraturus est, & non baptizandus, non regenerandus, non Christi sanguine redimendus? Quomodo ergo sanctificatur vir infidelis in uxore, & tamen perit, nisi baptizetur: sic filii fidelium, etsi ad quemdam modum sanctificati, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.*

S. Aug. Serm. 294. alias 14. De Apostoli.

1. Tim. 4. 5.

15. *Quod*

Cultus disparitas matrimonium dirimit.

S. Joan. Chrysost. Homil. 19. in hanc Epist. S. Ambr. lib. 8. in Lucam, n. 2. & 8. & Ambrosiaster in hunc locum, Theophylactus, Oecumenius, S. Thomas, in Comment.

Vide cap. *Quanto*, & cap. *Gaudemus*, Ext. *De Divortiis*, quæ sunt Innocentii 3.

Christiana Religio status & conditiones mutare non cogit, modò sit honestum vitæ genus.

Confer cum 1. *Maccbab.* 1. 16. cum Josepho lib. 12. *Antiquit. Judaic*, c. 6. Vide *Celsum* Medicum, lib. 7. c. 25. S. Epiph. lib. *De Ponderibus & Mensuris*, n. 16. p. 17. 2. Theophylact. in Comment. *Gal.* 3. 2.

15. *Quòd si infidelis discedit, discedat*. Si autem pars infidelis cohabitare nolit fideli sine Creatoris injuria, ejusque religione offensus eam relinquat, sinat eum discedere, tamquam per illius discessum ac separationem libertati suæ restituta. *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*: Vir aut mulier fidelis subjecti non sunt matrimonii servituti in hujusmodi casu, sed soluti sunt a vinculo & lege matrimonii, ita ut alteri nubere, aut continentiam vovere possint; nec infidelem conjugem sequi, aut reconciliationem cum illo tentare teneantur. *In pace autem vocavit nos Deus*. Ad pacem, sive ad Deum pacifice & tranquille colendum vocati sumus, quod fieri non posset nisi vir aut mulier fidelis a servitute matrimonii liberarentur in eo casu quo infidelis Christianæ Religionis odio separat se a fideli conjuge, vel ipsi cohabitare non vult sine contumelia Creatoris, ut si sacrificare jubeat, aut esse sociam impietatis, & quotidie rixetur & pugnet ut illam pertrahat ad damnabilia peccata.

16. *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?* Si autem, ut dictum est, conjux infidelis pacifice cohabitare velit conjugi fideli sine Creatoris injuria, eum non dimittat fideli. Spes enim est fore ut mulier infidelis per virum fidelem, & vir infidelis per mulierem fidelem ad Christi fidem & veri Dei cultum adducendus sit consortis monitis & exemplis.

17. *Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unum quemque sicut vocavit Deus, ita ambulet*. Verumtamen unusquisque in eo vitæ genere & statu maneat, ac Deo serviat, in quo vocatus est; sorte sibi per divinam providentiam data sit contentus, ne exosa fiat infidelibus Christiana Religio, & pax turbetur, si fidei prætextu status & conditiones mutentur. *& sicut in omnibus Ecclesiis doceo*. Nec vobis solum, o Corinthii, id præcipio, sed omnium Ecclesiarum fidelibus, non esse necesse mutare vitæ genus ac statum propter fidei Christianæ professionem, modò id vitæ genus honestum sit: quia baptismus delet peccata, vitæ status & conditiones non mutat, non evertit, Vel, *Unicuique sicut divisit Dominus*. Quod dixi, fidelem infideli conjuge discendente non esse subjectum servituti, ut eum sequatur aut retineat, quò minùs tamen id faciat non prohibeo, si Dei gratia singulari moveatur & impellatur ad retinendum conjugem infidelem, divortium facere volentem, sperans illum ad Christianam religionem conversum iri.

18. *Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium*. Qui ad fidem vocatus est cùm prius circumcisus esset, utpote Judæus, non affectet incircumcisum videri, seu ut incircumcisum se gerere; non attrahat arte medica & quibusdam instrumentis ad hoc adinventis residuam præputii pelliculam, quasi circumcisionis notam ducens dedecori: non ipsum pœniteat aut pudeat circumcisionis in Judaismo susceptæ, cùm legis ceremoniæ nondum essent mortiferæ. Maimonides inter eos qui partem non habent in sæculo futuro, recenset eum qui attrahit præputium suum. Nonnulli itaque ex Judaismo ad Christianam Religionem vocati, cum adeo superstitiosi essent, ut aliqua Judaici ritus vestigia in corpore suo superesse nollent, præputia quæ infantes amiserant, reparare conabantur. Ideo Apostolus ait: Qui vocatus ad fidem est ex circumcisione, ne se feliciorem aut sanctiorem existimet si sit præputiatus. *In præputio aliquis vocatus est, non circumcidatur*. Qui ex Gentibus incircumcisis vocatus est ad fidem Christi, ne circumcisionem suscipiat, quæ Judaismi professio est, & Christi abnegatio. Unde idem Apostolus alibi scribit: *Ecce ego Paulus dico vobis: Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*.

19. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil: est sed observatio mandatorum Dei*.

Dei. Circumcisum esse vel incircumcisum, nullius est momenti ad salutem æternam, quæ in observatione mandatorum Dei unicè posita est. Non ait Apostolus, Circumcisionem nihil fuisse tempore veteris legis, erat enim signaculum justitiæ fidei, & adjuncta fide in Christum Mediatorem plurimum Judæis proderat, immò necessarium erat masculis qui diem octavum a nativitate attigissent, ad delendum peccatum originale, Sacramentum: sed tempore legis Evangelicæ, abrogatis per Christi mortem & resurrectionem legis Mosaicæ ritibus & sacramentis, perinde est ad salutem esse ex Judaismo vel Gentilismo vocatum ad Christi fidem, esse circumcisum, vel incircumcisum, modò mandata Dei serventur ex caritate, quæ novam creaturam efficit, ut noster Apostolus alibi inculcat. *Nam in Christo Jesu*, inquit, *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per caritatem operatur*. Et rursus: *In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura*. Gal. 5. 6. & c. 6. 15.

20. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Nemo temerè & absque justa causa mutet vitæ genus & statum seu conditionem, in qua divinæ providentiæ consilio constitutus erat, cum ad Christi fidem vocatus est, modò ea conditio nihil obsit fidei, bonisque moribus; alioquin vocatio non esset, sed humanæ cupiditatis præsumptio, & diabolica tentatio.

21. *Servus vocatus es?* Servus eras cùm ad Christi fidem vocatus es? *Ne sit tibi curæ*. Ne te res illa angat, quasi conditio sit indigna Christianis; ne propterea fugias a Domino eo prætextu ut Christo liberiùs servias. *Sed etsi potes fieri liber, magis utere*. Sed etsi possis te in libertatem vindicare, permittente domino, potiùs permane in conditione servi, tum ad Christianæ humilitatis & patientiæ exercitationem, tum ut domini tui salutem procures, ipsum ad Christi fidem perducendo, si Deus dederit.

22. 23. *Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini*. Rationem reddit Apostolus superioris sententiæ, *Servus vocatus es? Non sit tibi curæ*, ac servi liberique hominis parem in Christo conditionem esse docet. Qui enim ad Christi fidem vocatus est cùm servus esset, a servitute peccati ab eo liberatus, ei tamquam liberatori suo ac Domino in perpetuum obnoxius est. *Similiter qui liber vocatus est, servus est Christi*. Qui vocatus est ad fidem, cum liber esset, servus nihilominus est Christi, a quo redemptus pariter est a dæmonis & peccati servitute. *Pretio empti estis*, magno & inæstimabili, sanguine scilicet Christi; qui vos redimendo servos suos fecit. *Nolite fieri servi hominum*. Ne vos ita servitute & obsequiis hominum addicatis, ut ab obsequiis Christo Domino debitis impediamini vel retrahamini, cui periculo vos exponeretis, si hominum infidelium servitio sponte vos maciparetis. Etsi corpore serviatis, animi libertatem Christi partam sanguine servate, mentes & conscientias vestras ne hominibus subjiciatis, sed unius Christi Domini fidei ac legi.

Servi liberique hominis par in Christo conditio.

24. *Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum*. Unusquisque in eo statu maneat, in quo erat cùm vocatus est ad Christi fidem, salva obedientia quæ Deo debetur, cui magis obediendum est quam hominibus. Hoc idem cohortationis proœmium & epilogum posuit Apostolus.

25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis*. De virginibus autem, quæ nondum continentiam voverunt, præceptum non habeo traditum a Domino, ut sine conjugio maneant & continentiam servent: consilium autem do de continentia servanda, ut de meliori bono, tamquam Apostolatum Dei misericordia consecutus, ut bona fide omnes per Christum vocatos doceam quid melius & ipsi acceptius. *Sola est virginitas*, ait S. Ambrosius, *quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis voti est, quàm præcepti. Quod enim gratiæ est, non jubetur*,

Virginitas ut melius bonum suadetur, non præcipitur.

S. Ambros. in *Exhortatione Virginitatis*, cap. 3.

S.Aug.lib. *De sancta Virgi-nit. c.15.* *betur, sed desideratur: electionisque magis est quam servitutis* .... „ Præcepto „ quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ (ait S. Augustinus) Proin- „ de quia uxorem ducere vel nubere peccatum non est, si autem peccatum esset, „ præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. „ Sed quoniam devitatis remissisve peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est „ quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi „ tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse a peccatis, nisi aliquid „ ipsi Liberatori voveatur, quod non sit criminis non vovisse, sed vovisse ac red- „ didisse sit laudis: ideo ait Apostolus, *De virginibus præceptum Domini non ha- beo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fi-* „ *delis*. Neque enim invidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed „ Dei misericordia sum fidelis.

26. *Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quia bonum est Homini sic esse*. A Spiritu sancto edoctus existimo id quod dixi de virginitate servanda bonum esse præclarum & eximium, sive melius esse, & ad vitam æternam conducibilius, manere cœlibem ac virginitatem servare, propter molestias conjugatis imminentes, onera & incommoda status conjugalis, quæ sunt impedimenta salutis, quia cogitare cogunt quæ mundi sunt. Bonum, inquam, est tam viro quam mulieri virginem permanere, continentiam servare, utrique sexui melius est, non solum propter præsentem necessitatem, & molestias vitandas, quæ a conjugio sunt inseparabiles, sed propter futuram æternitatem. Præsentis namque necessitatis rationem Apostolus non haberet, nisi providens & consulens in futurum; cum omnis ejus dispensatio nonnisi ad vitam æternam vocet. *Præsens ergo est vitanda necessitas, sed tamen quæ aliquid bonorum impedit futurorum: qua necessitate vita cogitur conjugalis cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeat vir uxori & uxor viro. Non quòd ea separent à regno Dei, sicut sunt peccata, quæ ideo præcepto, non consilio cohibentur, quia Domino præcipienti non obedire damnabile est: sed illud quod in ipso Dei regno amplius haberi posset, si amplius cogitaretur quomodo placendum esset Deo, minus erit utique cum hoc ipsum minus conjugii necessitate cogitatur.*

S.August.lib. *De sancta Virginit.* c. 14.

27. *Alligatus es uxori? Noli quærere solutionem*. Duplici vinculo Matrimonii ligatus es, scilicet consensu, quo ratum est Matrimonium, & copula qua consummatum, noli quærere divortium: indissolubile enim vinculum est. (Quamquam sola sponsione aut consensu obligatus possit solutionem quærere per solemnem trium votorum in Religione approbata professionem) *Solutus es ab uxore? Liber es a conjugio? Noli quærere uxorem*. Istud consilii. Primum de divortio sine causa legitima non quærendo, præcepti. Noli quærere uxorem, si tamen continere possis; quod quidem verbum non omnes capiunt. Nemo enim potest esse continens, nisi Deus dederit: & cui datum non est, *Melius est nubere, quam uri*, ait Apostolus noster.

S. Thomas in Comment. Lect. 5. cap. *Commissum*, Ext. *De Sponsal.* Concil. Trid. Sess.25. Can.6.

28. *Si autem acceperis uxorem, non peccasti*, cum nuptiæ per se bonæ sint, & a Deo institutæ: *& si nupserit virgo*, quæ Deo non est sancta professione dedicata, seu voti religione obstricta, *non peccavit*. Cæterum si nupserit vel nubere voluerit virgo Christo consecrata, damnationi obnoxia est, quia primam fidem irritam fecit; nec adultera solùm est, sed incesta. *Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi.* Plures tamen molestias & afflictiones in carne seu exteriori homine experientur conjuges. *Ego autem vobis parco.* Has afflictiones percensere nolim, vestræ consulens infirmitati, ne etiam incontinentes cum suæ salutis periculo a nuptiis absterreantur. „ Hoc modo exhortatur Apostolus ad virgi- „ nitatem continentiamque perpetuam, ut aliquantulum a nuptiis etiam deter- „ reat, modestè sanè, non tanquam a re mala & illicita, sed tanquam ab one- „ rosa

Nuptiæ per se bonæ. 1. *Tim.* 5. S.Hiron.lib.1. *Contra Jovinian. cap.* 7. S. Aug.lib. *De sancta Virginitate, cap.*16.

„ rosa & molesta. Aliud est enim admittere carnis turpitudinem; aliud habere „ carnis tribulationem; illud est criminis facere, hoc laboris est pati, quem „ plerumque homines pro officiis etiam honestissimis non recusant. *Sed pro habendo conjugio jam hoc tempore, quo non per carnis propaginem venturo Christo ipsius prolis propagatione servitur, istam tribulationem carnis, quam nupturis prædicit Apostolus, suscipere tolerandam perstultum esset, nisi metueretur incontinentibus, ne tentante satana in peccata damnabilia laberentur. Quod autem se dicit eis parcere, quos ait tribulationem carnis habituros, nihil mihi interim sanius occurrit, quam eum noluisse aperire & explicare verbis eamdem ipsam carnis tribulationem, quam prænuntiavit eis qui eligunt nuptias, in suspicionibus zeli conjugalis, in procurandis filiis atque nutriendis, in timoribus & mæroribus orbitatis. Quotus enim quisque, cum se connubii vinculis alligaverit, non istis trahatur atque agitetur affectibus? Quos neque nos exaggerare debemus, ne ipsis non parcamus, quibus parcendum existimavit Apostolus.*

Molestiæ nuptiarum.

29. 30. 31. *Hoc itaque dico, fratres: tempus breve est: reliquum est ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint.* Tempus hujus vitæ, quo non generatione carnali propagandus est populus Dei, sed regeneratione spirituali colligendus, contractum est, angustum, breve; ex hoc mundo citiùs abeundum est quàm putemus. Id superest agendum, ut conjugati libidini & operi carnali non serviant, quo animus a Deo avocatur; ne animum atque amorem in uxoribus magis quàm in Domino defigant, sed affectum omnem divino servitio, æternæque saluti procurandæ seriò impendant. *Et qui flent, tamquam non flentes.* Quibus adversa & tristia accidunt, ut sæpe contingit in Matrimonio, patienter & æquanimiter ferant, utpotè non diu duratura, seque spe futuræ vitæ æternique gaudii consolentur. *Et qui gaudent, tamquam non gaudentes.* Quibus prospera & læta eveniunt, ne in gaudium nimis effundantur, imminentia mala & pericula, gaudiorumque hujus sæculi brevitatem ac vanitatem considerantes. *Et qui emunt, tamquam non possidentes.* Qui res hujus mundi quomodolibet acquirunt, ne illis cor apponant; sed ita se gerant ac si usufructuarii tantùm essent ad vitam, non domini: ad suas & proximorum necessarios usus sibi precariò concessas existiment. *Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur.* Qui rebus temporalibus utuntur, ne illis nimium adhæreant, ne plus occupentur quam viatores, peregrinos, & exules decet, ne denique abutantur, *Præterit enim figura hujus mundi.* Mundi hujus facies & dispositio transitoria est, & præter exspectationem invertitur, scenarum instar comicarum aut tragicarum, quæ subitò cum personis mutantur.

Bonus usus matrimonii, & rerum omnium temporalium.

32. 33. *Volo autem vos sine solicitudine esse.* Quod de servanda continentia do consilium, eò spectat ut sine anxia illa & animum a divinis obsequiis distrahente, rerum temporalium cura vivatis, & uni Deo tranquillè serviatis. *Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt.* Qui conjugii vinculis non est implicatus, in id studiis omnibus intendit ut placeat Deo per cordis puritatem, & opera pietatis. *Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori; & divisus est.* Qui verò duxit uxorem, rerum temporalium curis implicatur; uxori placere, eamque demulcere studet, ejus affectibus serviendo; & contrariis curis distractus & in se ipso divisus, duobus quasi dominis servire cogitur ad diversa vocantibus: hinc Deo ad spiritalia & æterna trahenti & invitanti; hinc uxori ad rei familiaris curam, ad temporalium bonorum acquisitionem, ad sæculi mores & voluptates avocanti.

34. *Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu.* Et mulier a conjugio libera, præsertim virgo, quæ carnis volupta-

tem experiri noluit, rebus divinis, quæ Domini spectant obsequium, expeditius ac liberius vacare potest, omnique studio, cura, cogitatione intendere, ut corpus & animum Deo servet immaculatum. Corpus a vitiorum carnalium fœditate, animum a vitiorum spiritualium labe, *Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt*, de filiorum educatione, de regimine domus, de cultu corporis, de mundo muliebri solicita, *quomodo placeat viro*, ejusque amorem sibi magis ac magis conciliet.

35. *Porrò hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi*. Quod tam studiosè vobis commendem cælibatum & continentiam, id non alio animo facio, quam ut spiritualem vestram utilitatem promoveam, vobis suadens quod honestum ac decorum est, & quod facultatem præstat vacandi orationi, remotis impedimentis quæ animum distrahunt & avocant, scilicet affectibus & curis conjugalibus: non ut vobis laqueum injiciam, quasi præcepti necessitate vos ad cœlibatum servandum constringens. Pro his verbis, *Dominum obsecrandi*, quidam Codices antiqui habent, *Domino observandi*, seu, *Dominum observandi*, non absimili sensu. Nam qui dominum aut magistrum observat, illi assiduus est & adhærens, ac perpetuò pendens ab ore vel præcipientis vel docentis. Hac significatione usurpatur vocabulum observandi 1. Reg. 2. 22. ubi mulieres ad ostium Tabernaculi observasse dicuntur, Hoc sensu Psalmo 122. dicitur: *Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum*, nutus eorum observantes ut promptè & alacriter obediant: *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*. Cùm igitur conjuges se mutuò observent, alter ut alteri placeat, conjugales curæ & affectus impedimenta sunt ne Dominus unicè observetur.

36. *Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat*. Si quis autem sibi futurum putet dedecori, si filiam suam plus satis maturam nuptui non tradiderit, & id fieri puellæ ingenium moresque postulent, urgeatque incontinentiæ periculum, & metus dedecoris hinc in familiam redundaturi: eam elocet, si velit. Non peccat pater aut custos puellæ, quo auctore nubit.

37. 38. *Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit*. Nam qui firmum propositum habet filiam suam innuptam servandi, (ipsa nuptiis præponente cœlibatum) nulla ad id necessitate compulsus, sed potestatem habens faciendi quod voluerit, cùm sit sui juris, non servus ex alterius voluntate pendens; nulloque præcepto hac in re constrictus: Quod maturo judicio apud se statuit, servare filiam suam in statu virginitatis, laudabiliter exequitur, quia Christi consilium ac meum, qui sum ejus Apostolus, & Spiritum Dei habeo, adimplet. *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam*, seu filiam suam, *bene facit*, spectatis operis tum natura, quia, matrimonium res secundùm se bona est; tum fine, dum id agens consulit pudicitiæ & saluti filiæ suæ, ac suæ familiæ honori. *Et qui non jungit*, certus de sancto proposito puellæ virginitatem servare volentis ac spondentis, *melius facit*, rem facit ex genere suo meliorem, præstantiorem, Deòque gratiorem.

39. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*. Uxor ligata est lege matrimonii, quamdiu vivit vir ejus, ut scilicet ab eo discedere, alteri nubere non possit. Matrimonii ergo vinculum insolubile est utroque conjuge vi-

Græca lectio, Syriaca Versio, & nonnulli Codices Latini, Tertulliano, S. Hieronymo, & S. Augustino, Ambrosiastro, & Sedulio visi, aliter habent quàm Vulgata nostra, sic nimirum: *Divisa est mulier & virgo* seu, *Differentia est inter uxorem & virginem. Innupta cogitat quæ Domini sunt*. Sed sinceriorem ac meliorem esse lectionem nostram, verèque Apostolicam, certum ex S. Hieronymi divina Bibliotheca, & lib. 1. Contra Jovinianum c. 7. Sed & MSS. Græca Roberti Stephani, & Alexandrinus Codex & quo usus est Simon Colineus Typographus in Editione sua Græca Novi Testamenti, Vulgatæ nostræ Versioni consonant.

Hanc dictionem, *legi*, non agnoscunt Veteres, Tertull. SS. Cyprian. Basil. Hieron. antiquus Codex Vaticanus:

ven-

vente, etiam ob caussam fornicationis, quæ mors est animæ, non corporis. Quòd si maritus ejus mortuus fuerit, libera est, jus habet de se statuendi, & secundò nubendi. Hinc secundæ & ulteriores nuptiæ adversùs Montanistas & Novatianos licitæ probantur. *Tantum in Domino*. Ea lege secundæ nuptiæ illi permittuntur, ut nubat secundùm legem Dei, quæ præcipit ut cum temperantia, & suscipiendæ prolis, aut vitandæ fornicationis studio matrimonium contrahatur, non ex impetu libidinis. *Tantum in Domino*, duobus aliis modis accipi potest, id est, *aut Christiana permanens, aut Christiano nubens*. (ait S. Augustinus) *Non enim*, inquit, *tempore revelati Testamenti Novi, in Evangelio vel ullis Apostolicis litteris sine ambiguitate declaratum esse recolo, utrum Dominus prohibuerit fideles infidelibus jungi. Quamvis beatissimus Cyprianus inde non dubitet, nec in levibus peccatis constituat, jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, atque id esse dicat prostituere Gentilibus membra Christi*. S. Cypriano in hac interpretatione præiverat Tertullianus, quo Magistro in bonis gloriabatur. Sanctum Martyrem Episcopum secuti sunt S. Hieronymus, S. Ambrosius, Theodoretus, Ambrosiaster, Sedulius, Haymo, S. Thomas.

S. Aug. lib. *De adulter. Conjugiis*, c. 3. & 4. *Ibid. c.* 25.

Secundæ nuptiæ permittuntur.

S. Cyprian. lib. De Lapsis.

40. *Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium*. Beatior est secundùm Deum, cui liberius & expeditius servire potest, & a quo majus præmium jure exspectat, si permaneat in statu viduitatis, & perpetuam deinceps continentiam servet, quod meum consilium est, *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*. Existimo autem me, perinde ac cœteros Apostolos, Spiritum Dei habere, quo sancta & salutaria consilia fidelibus dare possim. Istud ergo consilium sequatur, & propter fructum consequentem, quia beatior erit; & propter consulentis auctoritatem, quia *secundum consilium meum*: & propter Dei inspirationem: *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*.

Tertull. lib. 12. *Ad Uxorem*, c. 1. & 2. *De Monogamia*, c. 7. & 11. S. Ambrosf. lib. 1. *De Abrah.* c. 9. & 8. *lib.* 8. *in Lucam*. S. Hieron. lib. 1. *Cont. Jovinian.* c. 5. *Theodoret. in Comment. S. Thomas, Lect.* 8.

CAPUT VII.

SENSUS MORALIS.

,, 1. **B***Onum est homini mulierem non tangere*. Nulla quippe fœcunditas car-
,, nis sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest. Neque enim &
,, ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in
,, carne servetur, spiritus tamen religione ac devotione servatur. Ac per hoc
,, spiritalis est etiam virginitas corporis, quam vovet & servat continentia pie-
,, tatis. Sicut enim nemo impudicè utitur corpore, nisi spiritu prius concepta
,, nequitia; ita nemo pudicitiam servat in corpore, nisi spiritu prius insita ca-
,, stitate. Porrò autem si pudicitia conjugalis, quamvis custodiatur in carne, ani-
,, mo tamen, non carni tribuitur, quo præside atque rectore, nulli præter pro-
,, prium conjugium caro ipsa miscetur: quantòmagis quantòque honoratius in
,, animi bonis illa continentia numeranda est, qua integritas carnis ipsi Creato-
,, ri animæ & carnis vovetur, consecratur, servatur?

S. *Aug. lib. De sancta Virginit. cap.* 8.

Laus sanctæ virginitatis.

,, *Bonum est homini mulierem non tangere*. Non dixit Apostolus, Bonum est
,, uxorem non habere; sed, Bonum est mulierem non tangere: quasi & in ta-
,, ctu periculum sit: quasi qui illam tetigerit, non evadat, quæ virorum pre-
,, tiosas animas rapit, quæ facit adolescentium evolare corda. Alligabit quis
,, in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignis, &
,, non ardebit? Quomodo igitur qui ignem tetigerit, statim aduritur: ita vi-
,, ri tactus & feminæ sentit naturam suam, & diversitatem sexus intelligit.
,, Nar-

S. Hieron. *lib.* 1. *Adversus Jovinian. c.* 4.

Tactus feminei periculũ.

„ Narrant & Gentilium fabulæ Mithram & Erichthonium, vel in lapide, vel in „ terra, de solo æstu libidinis esse generatos. Unde & noster Joseph, quia tangere eum volebat Ægyptia, fugit ex manibus ejus, & quasi ad morsum rabidissimæ canis, ne paulatim virus serperet, pallium quod tetigerat, abjecit.

Bonum conjugium, sed melior Continentia.

S.Aug.lib. *De Bono Conjugali, c. 8.*

2. *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, &c.* Quale bonum quod non habetur nisi amissione præstantionis boni, & ad malum damnabile vitandum! „ Felix qui non servit voluptati, quam solum matrimonii „ vinculum excusat. Non sic tamen conjugium dicitur bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum: alioquin duo mala erunt, quorum alterum „ pejus: aut bonum erit & fornicatio, quia est pejus adulterium. Pejus est enim „ alienum matrimonium violare, quam meretrici adhærere. Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium & fornicatio, „ quorum alterum pejus: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius. Sicut ista temporalis sanitas & imbecillitas non sunt „ duo mala, quorum alterum pejus: sed ista sanitas & immortalitas duo bona „ sunt, quorum alterum melius. Item scientia & vanitas non duo mala sunt, „ quorum vanitas pejus: sed scientia & caritas duo bona sunt, quorum caritas „ melius. Namque *scientia destruetur*, ait Apostolus; & tamen huic tempori necessaria est: *caritas autem numquam cadet*. Sic & mortalis ista generatio, propter quam fiunt nuptiæ, destruetur: ab omni autem concubitu immunitas, & hic angelica meditatio est, & permanet in æternum. Sicut „ autem jejuniis sacrilegorum meliora sunt prandia justorum, ita nuptiæ fidelium virginitati anteponuntur impiorum. Verumtamen neque ibi prandium „ jejunio, sed justitia sacrilegio, neque hic nuptiæ virginitati, sed fides impietati præfertur. Ad hoc enim justi, cùm opus est, prandent, ut tamquam „ boni domini, quod justum & æquum est servis corporibus præbeant: ad hoc „ autem sacrilegi jejunant ut dæmonibus serviant. Sic ad hoc nubunt fideles ut „ maritis pudice copulentur, ad hoc autem sunt virgines impiæ ut a vero Deo „ fornicentur. Sicut ergo bonum erat quod Martha faciebat, occupata circa „ ministerium sanctorum, sed melius quod Maria soror ejus sedens ad pedes Domini, & audiens verbum ejus: ita bonum Susannæ in conjugali castitate laudamus, sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multò magis Mariæ Virginis anteponimus.

Bonus usus conjugii.

S.Aug.lib. *De Bono Conjugali, cap.9.10.& 11.*

3. *Uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro.* Debitum esse meminerint conjuges, quod exigitur ex justitia, quod non solvitur ob voluptatem; non donum quod sine mensura fieri, sine necessitate exigi possit. Nec enim peti, nec reddi Christianæ potest, nisi ob finem matrimonii, scilicet procreationem liberorum in Christi fide & timore educandorum. „ Alia scilicet bona dat nobis „ Deus, quæ propter se ipsa expetenda sunt, sicut est sapientia, salus, amicitia; alia quæ propter aliquid sunt necessaria, sicut doctrina, cibus, potus, „ somnus, conjugium, concubitus. Horum enim quædam necessaria sunt propter sapientiam, sicut doctrina; quædam propter salutem; sicut cibus & potus & somnus; quædam propter amicitiam, sicut nuptiæ vel concubitus: hinc „ enim subsistit propagatio generis humani, in quo societas amicalis magnum „ bonum est. His itaque bonis quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad „ hoc utitur propter quod instituta sunt, peccat, alias venialiter, alias damnabiliter. Quisquis verò eis propter hoc utitur, propter quod data sunt, bene „ facit. Cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius facit. *Itaque* „ *concubitus necessarius caussa generandi, inculpabilis & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere conjugi, ne fornicando damna-*

damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiscentia subiguntur, rem faciunt non planè nuptiarum, Veruntamen si magis in sua conjunctione diligant quod honestum, quam quod inhonestum est, id est, quod est nuptiarum, quàm id quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apostolo secundum veniam conceditur, cujus delicti non habent hortatrices nuptias, sed deprecatrices, si Dei misericordiam non a se avertant, vel non abstinendo quibusdam diebus ut orationibus vacent, & per hanc abstinentiam sicut per jejunia commendent preces suas, vel immutando naturalem usum in eum qui est contra naturam, quod damnabilius fit in conjuge.

4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir*, &c. Æquale jus utriusque conjugis, mutuum debitum ac officium est. Neuter corpus suum alteri, ne quidem ex mutuo consensu commodare potest, aut locare. „ Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum caussa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas; verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier; ut & quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ caussa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentante satana, propter incontinentiam, vel amborum, vel cujusquam eorum. *Ibid. cap. 6.* Mutua conjugum servitus in debiti conjugalis redditione.

Mulier sui corporis non habet potestatem sed vir. Quando ergo videris te tentari a fornicatione, dic, Corpus non est meum, sed uxoris. Hæc etiam dicat mulier iis qui volunt ad ejus evertendam pudicitiam agere per cuniculos; Non est meum corpus, sed mariti. *S. Chrys. Hom. 19. in Hanc Epist.*

5. *Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Quam cautè, quam vigilanter ambulare debemus, ut absconditos ubique dæmonis laqueos vitemus; siquidem ipsa continentiæ specie laqueos tegit, & fornicationum, aut pejorum libidinum, vel certe dissensionis & intestini belli occasionem præbet. Quid autem prodest continentia, si rupta sit caritas, paxque domestica turbata? In his quæ Dei lege non prohibentur, uxor marito, maritus morem gerat uxori: alter alteri conjugale ne recuset officium, quod sine injustitia & fraude non potest; justitiam & caritatem conjugalem præponat continentiæ, quæ illis virtutibus minus bonum est, & sine quibus Deo placere non potest. Verumtamen ex mutuo consensu ad tempus ut secubent conjuges, & ab opere conjugali sibi temperent, Apostoli consilium est, & disciplinæ quæ secutis sæculis in Ecclesia invaluit, fundamentum, ut scilicet diebus Pœnitentiæ, orationi, Communioni Eucharistiæ, & magnorum Mysteriorum solemni commemorationi destinatis, continentia conjugibus ab Ecclesia proponatur, suadeatur, & sacris Canonibus indicatur, ut puriore animo, minusque diviso ac distracto, Deo intendant ac vacent. Carnis enim voluptas, etsi ad legitimum usum redacta, non modicum divinis communicationibus, & religionis exercitiis impedimentum affert. *Oro te*, ait S. Hieronymus, *quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipi non permittit? Quando impleo mariti officium, non impleo continentis. Jubet Apostolus in alio loco ut semper oremus. Si semper orandum est, numquam ergo conjugio serviendum: quotiescumque uxori debitum reddo, orare non possum*, ità liberè & expeditè. „ Petrus Apostolus experimentum habens conjugalium vinculorum, vide quo- „ modo Continentia certis temporibus servanda conjugibus proponitur & suadetur. *S. Hieron. lib. Adversus Jovinianum. 1. Petri 3.*

„ modo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos: *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impertientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediantur orationes vestræ.*„ Ecce eodem sensu, quia eodem & Spiritu, impediri dicit orationes officio conjugali. Quòd autem ait, *similiter*, idcirco ad imitationem provocat viros, „ quia jam supra uxoribus præceperat, dicens: *Considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absonditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.* Cernis quale conjugium inter viros uxoresque præcipiat: Cohabitantes juxta scientiam, ut noverint: quid velit, quid desideret Deus, ut tribuant honorem vasculo muliebri. Continendo tribuitur honor uxori, ultra modum rei uxoriæ indulgendo, infertur contumelia.

Peccant, qui solam voluptatem in opere matrimonii quærunt, non prolem.

S. Aug. Enchirid. cap. 78. & lib. 1. De Nuptiis, c. 14.

6. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Voluptas finis matrimonii vel operis conjugalis esse non potest, sed sola generatio filiorum. Quicumque solam in eo voluptatem quærunt, ut damnabilem fornicationis aut alterius impudicitiæ voluptatem vitent, sibi vulnus levius infligunt, ut gravius avertant. Quis hoc esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica auctoritate S. Paulus fateatur? „ Cum igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quòd conjuges, dum se non continent, „ debitum ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, „ sed propter nuptias accipit veniam. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiæ, quia & illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Aliud „ est non concumbere nisi sola voluntate generandi, quod non habet culpam, „ aliud carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter conjugem, „ quod venialem habet culpam. Quia etsi non caussa propagandæ prolis concumbitur, non tamen hujus libidinis caussa propagationi prolis obsistitur, sive „ voto malo, sive opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamvis vocentur conjuges, non sunt, nec ullam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt.

Cœlibatus absque Dei vocatione periculosè suscipitur.

Jacobi 1. Matt. 7. Luc. 11. Philipp. 2. 13. Theodoret.

7. *Volo enim vos omnes esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo.* Cœlibatus S. Pauli imitatione dignus est. Optandus est præ matrimonio status ille ob perfectionem; sed absque divina vocatione periculosus est ob tentationem. Qui ergo vult cœlebs permanere, vires suas, indolem suam, affectus, infirmitatem, gratiæ suæ mensuram, Dei voluntatem studiosè exploret; prudentem conscientiæ Moderatorem consulat, orationum fervore, Sacramentorum frequentatione, jejuniis, sacro secessu, lumen cœleste deprecetur, ut statum eligat saluti suæ convenientiorem, ut intelligat quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum.* Igitur, *Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis.* Opem gratia fert iis qui bonum animi propositum afferunt, ait Theodoretus; sed ipsum bonum propositum Deus in nobis efficit, gratia sua cupiditatis victrice. *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*, (ait Apostolus noster.) *Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo.* Suum in his verbis solatium inveniunt & conjugati. Matrimonium enim Dei donum etiam appellat Magister Gentium. Hujus enim doni ope adjutus unusquisque conjugalem servat continentiam inferiorem quidem viduali & virginali, quod meritum spectat ac præmium, sed tamen sanctam & Deo gratam.

8. 9. *Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego;*

ego. Libertatem suam fœlicius conservat, qui Deo consecrat. Virgines & viduæ continentes tanto magis liberæ sunt, quantò Christi solius ancillæ. *Quod si non se continent, nubant*. Qui eligunt continere, aliquid utique meliùs eligunt quam est nuptiarum bonum, hoc est generatio filiorum. Unde si eligitur continentia ut bono nuptiarum melius aliquid capessatur, quanto potius custodienda est ut adulterium caveatur? Verumtamen iis qui nullo matrimonii aut voti vinculo sunt obstricti, & continere non possunt, *Melius est nubere quam uri*. Paratum habent in conjugio infirmitatis suæ remedium: sed memores sint remedia non sumi absque necessitate, absque repugnantia & fastidio, nec eorum amore, sed sanitatis adhibita cautione, servata mensura. *Melius est nubere, quam uri*. Concupiscentia *Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina*. Illo igne ne uratur ac vastetur Christianus, ardeat illo igne quem Christus venit in terram mittere, & quem vult vehementer accendi. Accendatur caritas, ut noxiæ cupiditatis ardor refrigescat. *Job. 31. 12.*

10. 11. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, &c.* Matrimonium signum honorarium est unitatis, societatis, mutuæ inseparabilitatis, & caritatis conjugalis, quæ Christum inter & Ecclesiam intercedunt; quas proinde repræsentare debet ac imitari. *Sacramentum hoc magnum est, ego dico in Christo & in Ecclesia*, ait alibi Apostolus noster. Christus Deus Crucem passus est ut sponsam suam sibi reconciliaret; Lavit eam a peccatis suis in sanguine suo, ut exhiberet eam sibi sine macula & ruga gloriosam: Quidni ergo Christiani conjuges grato erga optimum Redemptorem animo se mutuo diligant, sibi mutuo ignoscant si quid alter peccavit in alterum: sibi tandem mutuo reconcilientur? Quod si fieri non possit, faciant quod facere deberent si haberent conjuges diuturno languore marcescentes, vel loco sibi inaccessibili absentes. *Non eos terreat sarcina continentiæ: Levis erit, si Christi erit; Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat a jubente quod jusserit. Nec eos frangat, quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam jam sine damnatione ab illa deviare non possunt; & qui in eam necessitate contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de se ipsis, sed de illo a quo est bonum omne confidunt. Illi ad eam conscenderunt caussa majoris gloriæ, ut aliquid amplius invenirent; isti ad eam confugerunt cura salutis novissimæ, ne perirent. Utrique permaneant, utrique in quod pervenerunt ambulent usque in finem, ferveant studiis, supplicent votis; quia & illis salus cogitanda est, ut ab eo quod voluntas arripuit cadere timeant; & istis gloria desperanda non est, si in eo quod necessitas intulit, persistere deligant.*

Conjugibus divortio separatis servanda est necessariò continentia. *Ephes. 5. 32.*

S. Aug. lib. 2. De Conjugiis adulterinis, cap. 19.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem*, &c. Vita Christiana & pietas mariti aut uxoris, prædicatio domestica est, eaque perpetua, ad consortis & totius familiæ sanctificationem & salutem a Deo destinata. *Mone & admone*, ait S. Joannes Chrysost. *Consule & persuade. Nullus enim Doctor tantùm potuerit valere, quantum mulier*. Si unicuique mandavit Deus de proximo suo, si caritatis officium est ut eos quos diligimus ad Deum ducamus, & ab iis a quibus diligimur ad eum ducamur, qui finis est nostræ beatitudinis, & omnis appetitionis finis: tunc se verè diligunt vir & uxor, cum se mutuò juvant ad sanctificationem suam & æternam salutem assequendam. Sic maritus Apostolus fit uxoris suæ, sic mulier fit apostola mariti sui, præmium duplex acceptura, & propriæ virtutis, & sollicitudinis de salute viri, operæque ad eam navatæ per suaves adhortationes, orationes, bonum exemplum, patientiam. 16. *Unde enim*

S. Chrysost. Hom. 19.

Tunc se verè diligunt conjuges, cum se mutuò juvant ad sanctificationem & salutem.

scis, mulier; si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies?

15. *Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.* Marito quamvis infideli & vitioso serviat uxor Christiana, sed numquam serviat vitiis, nec ipsi cohabitet si illam infidelitatis suæ sociam efficere, aut ad peccata damnabilia pertrahere nitatur. Malum consensum dirimit caritas, laudabilem concordiam justa dissensione comparat. Unde Dominus ait: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam ..... Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.*

Uxor marito serviat, non ejus vitiis.

Matth. 10.35.

Luc. 14.26.

17. *Unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet.* Voluntas Dei in omnibus exploranda & probanda est, Dei vocatio sequenda; non solum tolerandus, sed amandus status est, in quo nos Majestati suæ servire voluit; in eo manendum sine murmuratione, ejus officia implenda cum alacritate; gratiæ suæ ac dono respondendum constanti fidelitate.

Externa pietatis signa sine Dei amore, qui verus Dei cultus est, non prosunt ad salutem.

19. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Arbitrariis signis & externis quasi pietatis exercitiis, nec a Deo institutis aut præscriptis, nec ab Ecclesia probatis inhærere, circumcisi superstitio est: quæ a Deo instituta sive præscripta sunt, vel ab Ecclesia probata, contemnere & rejicere, incircumcisi superbia est. Inutilia sunt ad salutem signa pietatis, Rosaria, Scapularia, pia Sodalitia, Confraternitates, Religiosus habitus, iis qui virtutem pietatis abnegant: externa pietatis exercitia, eleemosynæ, jejunia, orationes sine Dei amore nihil prosunt, sine observatione mandatorum Dei infructuosa sunt. *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo ..... PIETAS cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando.*

Eccles. 12.13.

S. Aug. Epist. 140. *Edit. postrema Paris.*

S. August. lib. De Moribus Ecclesiæ Catholicæ, c. 30.

20. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* Omnia quæ sunt, a Deo ordinata sunt, qui Deus est pacis: pax verò tranquillitas ordinis est. Reipublicæ igitur aut familiarum ordinem religionis prætextu Deus perturbari vetat. „ Ecclesia Catholica mater Christianorum verissima, tu feminas „ viris suis, non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, & ad „ rei familiaris societatem, casta & fideli obedientia subjicis. Tu viros conjugi„ bus, non ad illudendum imbecilliorem sexum, sed sinceri amoris legibus „ præficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subjungis, parentes fi„ liis pia dominatione præponis. Tu fratribus fratres religionis vinculo firmio„ re atque arctiore quam sanguinis nectis. Tu omnem generis propinquitatem „ & affinitatis necessitudinem, servatis naturæ voluntatisque nexibus, mutua „ caritate constringis. Tu dominis servos non tam conditionis necessitate, quàm „ officii delectatione doces adhærere. Tu dominos servis, summi Dei commu„ nis Domini consideratione placabiles, & ad consulendum quàm coercendum „ propensiores facis. Tu cives civibus, gentes gentibus, & prorsus homines „ primorum parentum recordatione, non societate tantum; sed quadam etiam „ fraternitate conjungis. Doces Reges prospicere populis, mones populos se „ subdere Regibus. Quibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reveren„ tia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohor„ tatio, quibus disciplina, quibus objurgatio, quibus supplicium, sedulò do„ ces; ostendens quemadmodum & non omnibus omnia, & omnibus caritas, & „ & nulli debeatur injuria.

Reipublicæ aut familiarum ordinem Religionis prætextu Deus perturbari vetat.

21. 22. 23. *Servus vocatus es? non sit tibi cura: sed & si potes fieri liber, magis*

gis

Servulis conditio eò securior, quò humilior.

gis utere. Conditio servilis eò securior, quò humilior. Subjectionem non solum patienter tolerabit Christianus, sed amabit, qui ea se Christo Domino similem fieri considerabit. Qui propter nos *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens*, & *Non venit ut faceret voluntatem suam, sed Patris*; *nec ministrare, sed ministrari*. Nullum apud Christum discrimen est servi & liberi. Omnes homines ex æquo servi Dei sunt: omnes ex æquo liberi libertate filiorum Dei; si velint. Servum esse Christi Jesu tanta dignitas est, tanta gloria, ut Christianum hominem non angat, non dejiciat jugum humanæ servitutis, si peccati jugum excusserit. Servire Deo, regnare est. In quocumque statu & conditione positi simus, Christi Domini sumus, qui nos pretio infinito sanguinis sui a peccati & diaboli servitute redemit. *Qui in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi: Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*. Illi soli serviendum, qui nos condidit ac redemit. Quam amabilis Dominus, qui nos Deo nostro regnum & sacerdotes in sanguine suo, qui nos fratres suos & coheredes effecit! *Nolite fieri servi hominum*. Verè servi sunt, quos malorum temporalium timor pravis hominum voluntatibus servire compellit; quosve spes bonorum terrenorum sæculi Magnatibus & Principibus ad omne obsequium, etsi legi Dei contrarium, alligat; qui suis & aliorum cupiditatibus serviunt. „ Solus Sapiens liber, quoniam qui ea facit quæ „ vult, liber est. Non omnis bona voluntas, sed Sapientis est omnia quæ bo„ na sunt velle. Est ergo sapienti & servire libertas; stulto & imperare servi„ tus est; & quod pejus est, cum paucioribus præsit, pluribus dominis & gra„ vioribus servit, cupiditatibus suis. Servit peccator formidini, servit cupi„ ditati, servit avaritiæ, servit libidini, servit malitiæ, servit iracundiæ, „ & videtur hujusmodi sibi liber: sed magis servit quàm si sub tyrannis positus. Contra verò servitus Justitiæ vera libertas. *Libera servitus, ubi non necessitas, sed caritas servit*. Quis magis liber, an Joseph, an ejus domina Putipharis impudica conjux? An quæ rogabat, an qui rogabatur? an quæ supplicabat, an qui supplicantem despiciebat?

Quæ servitus Christiano indigna?

Lege S. Ambr. Epist. 37. *Ad Simplicianum* Edit. postremæ Paris.

S. August.

Directorum prudentia in dando de status electione consilio.

25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, &c. Christianis jugum imponere quod Deus non imponit, summæ temeritatis est. Id qui aggreditur, Spiritui sancto mentitur. Qui zelo imprudenti, ac levi, nimiaque facilitate, nec satis considerato cujusque dono, vel infirmitate, suadet Animabus quas dirigit ut jugum illud subeant, illas exponit periculo succumbendi. Verumtamen qui viam perfectionis & Evangelica consilia illis non proponit, qui ad illa capessenda non ortatur ut Apostolus, infidelis Minister est, suoque erga Deum & Animas deest officio. De virginibus prophetice dictum est sub eunuchorum mystico nomine: *Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit*. Hi *sequuntur Agnum quocumque ierit*. „ Ad quod libet aliud sanctitatis donum quo „ eum sequantur, hortari possumus conjugatos, præter hoc quod irreparabili„ ter amiserunt. Vos itaque sequimini eum tenendo perseveranter, quod vovi„ stis ardenter. Facite quod potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui „ facere nihil potestis ut redeat. Videbit vos cœtera multitudo fidelium, quæ „ Agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec invidebit: & collætando vo„ bis, quod in se non habet, habebit in vobis....... Præsumite itaque, fi„ dite, roboramini, permanete, qui vovetis & redditis Domino Deo vestro vo„ ta perpetuæ continentiæ, non propter præsens sæculum, sed propter regnum „ cœlorum. Vos etiam qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite; „ perseveranter currite, ut comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & in„ troite in atria Domini, non ex necessitate, potestatem habentes vestræ volun-

Sanctæ Virginitatis excellentia.

Isai. 56. 5.

S. Aug. lib. De sancta Virginit. cap. 29.

„ tatis. Neque enim sicut, *Non mœchaberis*, *Non occides*, ita dici potest, Non
„ nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant il-
„ la, damnantur. In illo Dominus debitum imperat vobis: in his autem si quid
„ amplius erogaveritis, in redeundo reddet vobis, Cogitate, quicquid illud est,
„ in muro ejus locum nominatum, meliorem multò quam filiorum atque filia-
„ rum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicet quale nomen erit? Quic-
„ quid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo, sperando, & amando, potuistis
„ conjugia non devitare prohibita, sed transvolare concessa.

Bonum virginitatis. S. Thomas, *Lect.* 5. S. August. lib. *De sancta Virginit.* c. 13.

26. *Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.* Bonum virginitatis, honestum propter puritatem; delectabile propter libertatem; utile propter mercedem. *Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam conjugalem non habet cœlum. Profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid jam non carnis in carne.* Quam præclarum bonum est, nescium esse voluptatis, cujus sensus inevitabilis, difficilis moderatio, periculum certum, tentatio violenta, adhæsio vitiosa! Quantum bonum est, liberum a sollicitudinibus sæculi, a curis rei familiaris expeditum, uni Deo servire!

In tribulationibus matrimonii comitibus quid agendum conjugibus Christianis?

28. *Si acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit, tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi.* Tribulationes illæ status matrimonii comites, graves certè tentationes sunt, quæ ut vincantur, gratia Christi cum in Sacramento data, tum in ipsarum tentationum periculis collata omnino necessaria est. Hanc frequentibus orationibus, jejuniis, eleemosynis, aliisque bonis operibus ferventer implorent conjugati, ne deficiant in tribulatione. Voluptati carnali ne se immergant, ut è tribulationibus conjugio annexis fœliciter & sine conscientiæ naufragio emergant. Cruces status sui Christiano ferant animo, ut peccata quotidiana eluant: Carnis delectationes, tametsi secundum veniam concessas, compensent doloribus & ærumnis, quarum tolerantiam sola caritas & patientia meritoriam apud Deum efficiunt. Tribulationum, quas prædicit & silentio præterit Apostolus, in iis qui se matrimonii vinculo implicant multitudo, deflenda est; illarum experientia commiseratione dignior. *Nos ignari rerum putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias: quid erit reliquum propter quod nubant, cum & in spiritu & in anima, & in ipsa carne tribulatio multa sit?*

S. Hieron. *lib.* 1. *contra Jovinian.*

Bonus usus temporis & rerum temporalium.

29. 30. 31. *Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores tamquam non habentes sint.* Tempus breve est, & teritur, quasi nullius esset momenti bonus ejus usus ad æternam felicitatem comparandam. Sæculum nihil est ei cui æterna vita cordi est. Uxorem habet quasi non habens, qui magis ingemiscit de infirmitate sua cui necessaria uxor est, quam de illius societate lætetur: qui non amat nisi bonum propter quod à Deo data est, scilicet bonum fidei conjugalis, bonum prolis, bonum sacramenti, odit verò malum concupiscentiæ, quæ à Deo non est. *Et qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent tamquam non gaudentes.* Spes futurorum bonorum, præsentium malorum sensum extinguit: timor judiciorum Dei omne sæculi gaudium impedit. Fides Christiani hominis animum roborat, ut nec rebus adversis frangatur, nec prosperis extollatur & corrumpatur. *Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur.* „ Qui gaudium totum suum totamque felicitatem suam constituit in mun-

„ du-

„ ducando, bibendo, uxorem ducendo, emendo, vendendo, utendo mundo
„ isto, sine sollicitudine est & talis, sed præter arcam, væ illi a diluvio. Quisquis autem sive manducat, sive bibit, sive aliquid agit, omnia in gloriam Dei
„ facit: & si aliqua tristitia est de rebus sæcularibus, sic flet ut intus in spe gaudeat; & si aliqua lætitia est in rebus sæcularibus, sic gaudet ut intus spiritaliter
„ timeat, nec donet se corrumpendum felicitati, nec se det adversitati frangendum (hoc est enim flere tamquam non flentem, & gaudere tamquam non gaudentem) Quisquis etsi habet uxorem, ejus infirmitati compatiens, reddit, non
„ exigit debitum; aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens
„ potius quia sine uxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit: Quisquis
„ vendit, quod novit quia etsi maneret, beatum non faceret; quisquis quod emit,
„ novit quia transiet; & de his omnibus etsi abundantibus, etsi circumfluentibus
„ non præsumit, facitque ex eo quod habet, misericordiam cum eo qui non habet, ut & ipse accipiat quod non habet, ab illo quia omnia habet: Quisquis talis est, securus expectat diem novissimum.

S. Augustinus, *in Psal.* 148. *n.* 4.

Rebus temporalibus amore non inhærendum.

Præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. „ Qui
„ amat sæculum, amare Deum non potest; occupatam habet manum. Dicit illi Deus, Tene quod dono. Non vult dimittere quod tenebat: non potest accipere quod offertur. Numquid dico, Non possideat nescio quis? Si potest, si
„ hoc de illo exigit perfectio, non possideat. Si non potest, aliqua necessitate
„ impeditus, possideat, non possideatur; teneat, non teneatur: Dominus sit rei
„ suæ, non servus..... Noli amare quod possides in hoc sæculo? Non teneat manum tuam unde tenendus est Deus. Non occupetur amor tuus, quo potes in
„ Deum tendere, & inhærere ei qui te creavit. Dicis & respondes mihi, Et
„ Deus scit quia innocenter possideo. Tentatio probat. Turbatur tibi quod possides, & blasphemas. Turbatur quod possides, & non inveniris qui eras, &
„ ostendis aliud esse nunc, & aliud pridie in voce tua. Hoc argumentum est non te mundo sic uti, quasi non utaris: cupiditatem qua temporalibus rebus adhæresceis, probat dolor quo in earum amissione ureris. *Tantum urit dolor, quantum hæserat amor.*

S. Augustinus, *Serm.* 125. *alias* 15. *ex additis a Sirmondo.*

32. 33. *Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.* Misera necessitas quæ cor dividere compellit, quod Deus integrum exigit! Funesta divisio, in qua Deus sæpe posthabetur aut omnino negligitur! Facilius totum cor, totum studium, totus affectus, tota sollicitudo Deo devovetur sine divisione, quam dividatur salvo Dei jure. Fidelis maritus, quem conjugalis amor solicitum reddit quomodo placeat uxori, magis saltem solicitus sit quomodo placeat Deo; nec placere curet uxori nisi propter Deum, cujus ad amorem referat omnes animi sui affectus, omnes rei familiaris curas. Alioqui Deum non diligit toto corde, tota anima, tota mente. Cum enim id præcepit Deus, *Nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare ut alia re frui velit, sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit.*

S. Aug. alibi.

Uxor Christianè non diligitur a marito, nisi propter Deum diligatur.

S. August. lib. 1. *De Doctrina Christ.* c. 22.

34. *Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Hoc Virgines Deo consecratæ, & Sanctimoniales cogitent, ad id serio attendant. Parum est quod Christum Jesum ut sponsum unicum sibi elegisse videantur, si mundo, aut sibi ipsis, non Christo Jesu, amorem suum, studia sua, complacentiam ac solicitudinem suam tribuant, quæ marito innocentius fortè tribuerent. Virgines Christi propriè non sunt, quæ ex animi indolentia, aut liberioris & tranquillioris vitæ amore dumtaxat nuptiis renunciant, ut se ipsis fruantur, Deo utan-

Virgines Christi non sunt, quæ mundo aut sibi ipsis amorem suum ac solicitudinem suam devovent.

utantur*. Quæ propter solum Deum virginitatem non eligunt, non vovent, proprii amoris victimæ, proprii cordis adulteræ sunt. Virginis Christianæ status non sola est conjugii privatio ac fastidium; sed perfecta corporis, spiritus, cordisque consecratio, summaque solicitudo & zelus ardentissimus pro omnibus Jesu Christi sponsi sui, & Ecclesiæ ejus negotiis. *Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet & credi, ut nemo cùm virginem videt, dubitet an virgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potiùs placere, si virgo est; nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & divina se servat. Quæ virum non habent, cui placere se simulent; integræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseverent. Neque enim fas est virginem ad speciem formæ suæ comi, aut de carne & de ejus pulchritudine gloriari; cùm nulla sit illi magis quàm adversùs carnem colluctatio, & vincendi corporis ac domandi obstinata certatio..... Neminem Christianum decet, & maximè virginem non decet, claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum appetere sermonem Dei, bona in æternum mansura complecti.* Carnem virginitate consecratam, abstinentia, jejuniis, vigiliis, sacro secessu, silentio labore: spiritum orationis assiduitate, Scripturæ sacræ, aliorumve piorum librorum lectione, & humilitate virgo sanctificet. *Custos virginitatis caritas; locus autem hujus custodis humilitas.* „O virgines sanctæ, si nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filiis hominum: vacat vobis, liberum est cor à conjugalibus vinculis. Inspicite pulcritudinem Amatoris vestri: cogitate æqualem Patri, subditum & matri; etiam in cęlis dominantem, & in terris servientem; creantem omnia, creatum inter omnia. Illud ipsum quod in eo deridont superbi, inspicite quam pulcrum sit: internis luminibus inspicite vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, commercium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera caritatis appendite, & quidquid amoris in nuptias vestras impendendum habebatis, illi rependite. Si magnum amorem conjugibus deberetis, cum propter quem conjuges habere noluistis, quantum amare debetis? Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis est fixus in cruce: totum teneat in animo vestro, quicquid noluistis occupari connubio. Parum vobis amare non licet, propter quem non amastis & quod non liceret. Sic amantibus mitem & humilem corde nullam vobis superbiam pertimesco.

S. Cyprianus, *De Disciplina & habitu Virginum.*

S. Augustinus lib. De sancta Virginitat. c. 51. 54. 55.

38. *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam bene facit: & qui non jungit, meliùs facit.* Nullus matrimonii abusus impedire potest quin ejus institutio sancta, vinculum sacrum, Sacramentum divinum, finis honestus, fructus utiles & Ecclesiæ necessarii sint. Nec etiam matrimonii sanctitas impedire potest quin virginitatis bonum sit excellentius ac divinius, præmium in vita immortali uberius atque copiosius. *Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, Sacramentum. Nec prolem autem carnalem jam hoc tempore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quamdam perpetuam retinere, atque uni viro Christo spiritualiter subdi, melius est utique & sanctius: si tamen ea vacatione sic utantur homines, quomodo scriptum est, ut cogitent quæ sunt* Domini, *quomodo placeant Deo; id est, ut perpetuò cogitet continentia ne quid minus habeat obedientia: quam virtutem tamquam radicalem, atque, ut dici solet, matricem & planè generalem sancti antiqui Patres in opere exercuerunt; illam verò continentiam in animi habitu tenuerunt. Qui profectò per obedientiam qua justi & sancti erant, & ad omne opus bonum semper parati, etiam si ab omni concubitu abstinere juberentur, efficerent. Quantò enim facilius possent vel jussione vel exhortatione Dei non concumbere, qui prolem cui uni propagandæ concubendo serviebant, obediendo poterant immolare?*

Bonum matrimonium, melior & sanctior virginitas.

S.August. lib. *De Bono Conjugali*, c. 24.

Obedientia virtus radicalis & matrix.

39. *Mu-*

39. *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est : cui vult nubat, tantum in Domino.* 40. *Beatior autem erit si sic permanserit.* „ Satis ostendit Apostolus, beatam esse in Domino etiam post „ mortem viri iterum nubentem fidelem, sed in eodem Domino viduam beatio- „ rem : hoc est, ut Scripturarum non tantum verbis, verum etiam exemplis lo- „ quar, beatam esse Ruth, sed Annam beatiorem. Nubere certè vidua potest & „ secundò & tertiò, sed tamen beatior est vidualis continentiæ status. Nuptiarum „ bonum semper est quidem bonum: sed in populo Dei fuit aliquando legis obse- „ quium; nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam verò humanitatis sola- „ tium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per usum „ promiscuum feminarum, sed honesto ordine conjugali, non est in homine im- „ probandus affectus. etiam ipsum tamen laudabilius transcendit & vincit cœle- „ stia cogitans animus Christianus.

S. Augustinus, *De Bono Viduitatis*, c. 4. & 8.

Vidualis continentiæ status laudabilior matrimonio.

Cui vult nubat, tantum in Domino. Nubunt in Domino, quos nec ambitio ad nuptias impellit, nec opum cupiditas, neque carnalis voluptatis illecebræ movent; sed procreandorum & secundum legem Christi educandorum liberorum finis, propriæ infirmitatis conscientia, Dei voluntas orationibus & devota Sacramentorum susceptione exquisita, pii & eruditi Directoris consilio manifestata.

Quid sit nubere in Domino?

Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Beatior est, si quicquid intentionis animi his rebus impenderet quibus placendum esset viro, colligat & redigat in eam intentionem qua placendum est Domino. Tantò beatior, quantò plus illi studere placet qui displicuit mundo, ut placentes ei liberarentur ex mundo. Beatior, quæ melius bonum elegit, quod Apostolus auctore Spiritu sancto proposuit. Qui hunc imitantur conscientiarum Moderatores, recta sancta, tutaque consilia dant illis quos dirigunt. Non humanum, sed divinum consilium est, quod Scripturæ sacræ, Traditionisque lumini fertur acceptum. Has Regulas in dirigendis Animabus sequi oportet Sacerdotes Domini.

Quæ regulæ sequendæ in dirigendis animabus?

CAPUT VIII.

SENSUS LITTERALIS.

Cum plerique è novis Christianis qui Corinthi degebant, Ethnicorum consuetudine & familiaritate uterentur, & ad eorum convivia invitati vescerentur cibis ab illis appositis, non inquirentes scrupolosius num idolis immolata fuissent animalia quorum carnes edebant: scientes nullum cibum per se immundum esse, aut animam inquinare, cum a Deo conditus sit, & oratione ac verbo Dei sanctificetur : plurimis in Christiana disciplina rudioribus id erat offensioni, qui aliorum exemplo carnes idolis immolatas comedebant, tametsi idolum aliquid esse putarent, & idolothytorum esu conscientiam pollui, & carnes illas partes esse vel exta victimarum in falsorum numinum honorem cæsarum & oblatarum certò scirent. Quocirca illos reprehendit Apostolus, qui hac in re fratrum infirmitati non satis consulebant, & a rebus per se non malis abstinendum esse docet, si earum usus infirmis offensioni esse possit, eisque peccandi occasionem præbere.

De Idolothytis edendum non est repugnante conscientia, aut cum aliorum scandalo.

Scientia inflat, si caritate destituta sit.

1. *De iis autem quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus.* Quod cibos attinet idolis immolatos, nos qui in Christiana Religione plenius instituti sumus, certò scimus idolum nihil esse, omnem creaturam Dei esse bonam, cibos, ex eo quod idolis oblati sint, nullam immunditiam contrahere, quæ sinceros veri Dei cultores ab ethnicis superstitionibus prorsus alienos inquinare valeat. *Scientia inflat, caritas verò ædificat.* Scientia caritate destituta vanitatis & arrogantiæ occasio est, non suo vitio, sed malo usu & prava voluntate ejus qui scientia est prædituss: caritas verò non solum nostro, sed proximorum etiam spirituali bono consulit, ab iisque nos abstinere jubet, quamvis per se licitis, quæ infirmorum saluti nocere possunt, eisque peccandi occasionem præbent.

2. *Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.* Si quis opinione scientiæ in superbiam extollitur, insolescit, alios contemnit, ignorat quod præcipuum est, scientiam non esse per se salutiferam, sed quatenus ad dilectionem ducit, quatenus ad Dei gloriam promovendam, ad nostram & proximorum salutem juvandam, conducit. Nondum novit modum quo debet uti scientia, in ædificationem, non in perniciem informorum.

3. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* At verò si quis Deum diligit, & quod illi connexum est, proximum propter Deum, hic a Deo cognitus est seu approbatus, & filiorum loco & numero habetur: Novit enim Dominus qui sunt ejus.

4. *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus.* Quod igitur spectat esum ciborum idolis immolatorum, scimus idolum nomen esse sine re: quamvis enim ratione materiæ lignum sit vel lapis, argentum vel aurum, ratione tamen rei quam significat & repræsentat, quam illi insidere credunt Idololatræ, merum humani cordis figmentum est: ratione virtutis quam in illo inclusam putant, nihil est omnino, nihil est in eo sacri aut religionis, nulla vis quæ cibos illi immolatos sanctificare possit vel polluere: uno verbo, quod significat & repræsentat numen in mundo nullum est: quia nullus est alius Deus, nisi unus, verus scilicet Deus, quem nos colimus. Confer cum Jeremiæ 10. 14. *Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis. Vana sunt, & opus risu dignum.*

Dei unitas.

5. 6. *Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra (siquidem sunt dii multi & domini multi) Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Etiamsi sint qui vocentur Dii a Gentilibus idololatris, sive in cœlo, ut Sol, Luna, Astra; sive in terra, ut Heroes, Jupiter, Mars, Apollo, &c. bestiæ & res inanimæ apud Ægyptios, quamvis revera dii non sint (siquidem inolito errore & more loquendi apud Gentes recepto multi dii & domini vocantur) Nobis tamen rectè sentientibus unus Deus est, qui non nuncupativè tantum, sed verè & propriè Deus & Dominus est, Pater Christi Jesu Filii ejus, natura; & per eum noster, adoptione: A quo ut primaria & summa causa res omnes ex nihilo creaturæ sunt: & nos in illum, sive propter ipsum conditi sumus, ad ejus gloriam, cultum & servitium. Et unus Dominus jure redemptionis, Jesus Christus, per quem omnia creata sunt, & sine quo factum est nihil: & nos per ipsum conditi & redempti sumus, & accessum ad Patrem habemus, tamquam per Mediatorem & Advocatum. Per ipsum enim omnia, nos autem qui credimus, sumus per ipsum salutem assecuti, *renati non ex semine corruptibili; sed incorruptibili per verbum Dei vivi & permanentis*

Filius unus cũ Patre Deus:

in

in æternum. Quod hic Patrem Deum, Filium Dominum vocet Apostolus, Filium unum cum Patre Deum esse non negat. Si enim quoniam unus Deus Pater, non est Deus Filius: nec Pater ergo Dominus, quia est unus Dominus Jesus Christus. At divinus Apostolus ostendit æqualitatem, ut qui unius vocem similiter & in Patre & in Filio posuerit, & vocem *Domini* æqualem cum *Dei* voce vim ac potestatem habere ostenderit. Porrò in veteri quoque Scriptura hæ conjunctæ sunt appellationes. *Ego enim*, inquit, *sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; &, *Audi Isral, Domini Deus tuus unus Dominus est*; &, *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer*. Qui est ergo verè Deus, omnino est etiam Dominus:& qui est verè Dominus,est omnino etiam Deus. Alioqui nec est aliter Deus Pater, unus enim Deus Pater: nec aliter Dominus Iesus Christus, unus enim Dominus Jesus Christus. Præterea multis in locis Filium Deum nominat: *Expectantes*, inquit, *adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi*, &, *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*, &, *In regno Christi Dei*. Verum hic Patrem Deum appellavit, Filium verò Dominum, ne iis qui non ita pridem a Gentilium errore liberati fuerant, præberet occasionem redeundi ad multorum Deorum errorem. Hæc Theodoreti commentatio est.

Exod. 20. *Deuteron.* 6. *Psal.* 103. Theodoret. in hunc locum, post S. Chrys. *Hom.* 20.

7. *Sed non in omnibus est scientia*. Sciunt quidem majores & doctiores inter vos, idolum nihil esse, nihil in eo esse virtutis, unde cibi illi immolati vim sanctificandi aut polluendi hauriant: sed hujusmodi scientia deest minoribus & rudioribus. *Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant*: Quidam eodem pene modo affecti erga idolum post conversionem suam, quo antea erant affecti, & sentientes aliquid esse numinis in idolo, cibos illi immolatos comedunt, quasi ipsa oblatione immutatos; & sacros effectos, vel cum aliquo reverentiæ sensu: *& conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur*. Et conscientia eorum morbida & erronea peccato contaminatur, vel quia in honorem idoli comedunt; vel quia repugnante conscientia manducant idolothyta, pravo aliorum exemplo tracti.

8. 9. *Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus*. Escæ esus nos Deo gratos & acceptos per se non reddit. Neque enim si manducaverimus quosvis cibos indifferenter magis abundabimus gratia Dei, donisque spiritualibus; neque si abstineamus, minus gratiæ habebimus. Nec Esau esu lenticulæ justificatus est, nec Elias esu carnium inquinatus & pollutus. Esca ventri proficit, non menti: cum igitur non pertineat ad veritatem vitæ, justitiæ, & doctrinæ, dimittenda est propter scandalum infirmorum. *Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis*. Sed cavete ne hæc libertas utendi rebus mediis & indifferentibus, quam sine scrupolo usurpatis, rudioribus & teneræ adhuc fidei Christianis occasio sit lapsus & ruinæ. Cœterum etsi esca nos non commendet Deo; plurimum commendat obedientia divinis ejus mandatis, & Ecclesiæ præceptis, quibus abstinentiam a carnibus, & jejunium certis temporibus imperat, necessàriò exhibenda.

Esca nos per se Deo gratos non reddit, sed caritas & obedientia.

10. 11. *Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?* Si enim quis ex illis viderit eum qui in disciplina Christiana magis eruditus est, mensæ assidentem, super quam carnes idolo immolatæ apponuntur, nonne conscientia ejus erronea, vel adhuc dubia & meticulosa exemplo illius impelletur ad edendum cibos immolatitios, vel in honorem idoli, vel cum idoli conscientia, quamvis scilicet adhuc opinetur idolum aliquid esse, & vim aliquam sanctificandi,vel polluendi cibis immolatis affricare?(a)*Et peribit infirmus in tua scientia frater*,

A rebus etiam indifferentibus abstinendum est, si ex earum usu scandalum oriatur.

(a) Christus pro illis etiam, qui pereunt, mortuus est.

ter, pro quo Christus mortuus est. Et frater tuus in fide infirmus, peribit per tuam scientiam, seu occasione scientiæ tuæ tumidæ & arrogantis, videns te qui sapientiæ opinionem habes, idolothyta comedere, credensque te illis vesci in reverentiam idoli; peribit, inquam, culpa tua & pravo exemplo frater, pro cujus salute Christus mortuus est. Mortuus est Christus pro omnibus & singulis hominibus: igitur & pro illis qui pereunt.

12. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis*. Sic autem peccantes in eos qui secundum Christum fratres vestri sunt, ejusdemque capitis membra, & conscientiam eorum infirmam quasi gladio mali exempli vulnerantes, in Christum peccatis, siquidem injuria membrorum in caput, servorum in dominum redundat; caritatis legem a Christo sancitam violatis, fructum mortis Christi impeditis.

13. *Quapropter si esca scandalizat fratrem meum; non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scadalizem*. Quæ cum ita sint, si futurum est ut carnes comendo fratri meo Christiano præbeam occasionem scandali, non solum a carne idolis immolata, sed etiam ab aliis omnibus, non nunc solum, sed perpetuò abstinebo, ne fratri meo dem occasionem ruinæ spiritualis, & animam Christi sanguine redemptam in discrimen salutis adducam.

CAPUT VIII.

SENSUS MORALIS.

Scientia sine caritate vana: caritas sine scientia cæca est.

S. Augustinus *Serm.* 354. *alias* 53. *De Verbis Domini*.

S. Augustinus *Epist.* 55. *alias* 119. *Ad Januarium*, c. 21.

S. Augustinus *lib.* 32. *contra Faustum*, c. 18.

1. SCientia *inflat, caritas verò ædificat*. Quid ergo? Scientiam fugere debetis, & electuri estis nihil scire potius quam inflari? Ut quid loquimur, ut quid scribimus, ut quid disputamus, ut quid concionamur; si melior est ignorantia, quam scientia? Ergo amate scientiam, sed anteponite caritatem. Scientia si sola sit, inflat. Quia verò caritas ædificat, non permittit scientiam inflare. Ibi ergo inflat scientia, ubi caritas non ædificat: ubi autem ædificat, solidata est. Scientia sine caritate vana & superba, caritas sine scientia cæca est: zelum parit, sed periculosum, quia lumine destitutum. *Sic itaque adhibeatur scientia tamquam machina quædam per quam structura caritatis assurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum scientia destruetur; quæ ad finem caritatis adhibita, multum est utilis; per se autem ipsa sine tali fine, non modo superflua sed etiam perniciosa probata est*. Cum caritate, scientia Christiani; sine caritate, scientia dæmonis. Deum nosse, & diligere; se ipsum nosse, & humiliari, scientia est cęteris omnibus præponenda. Deum cognovimus, amemus, ut magis cognoscamus. *Non intratur in veritatem nisi per caritatem*.

S. Bernard., *Serm.* 36. *in Cantica* c. 3.

2. *Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*. Quantavis scientia præditus sis, ignarus es, nisi principium & finem scientiæ tuæ noveris. Principium Deus est: hoc fundamentum humilitatis: finis, salus est proximi: hoc fundamentum est caritatis. Fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit Apostolus. Quis verò modus sciendi? *Ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat: quo ordine, ut id priùs, quod maturius ad salutem; quo studio; ut id ardentiùs quod vehementius ad amorem: quo fine; ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt, eo tantùm fine ut sciant: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi*

ipsi: & turpis vanitas est. Et sunt qui scire volunt ut scientiam vendat pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt qui scire volunt, ut ædificent: & caritas est. Et qui scire volunt, ut ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut benefaciant. Reliqui omnes audiant, *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Jacobi 4.

Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Ut quis sciat Christianum sciendi modum, novem necessaria sunt, ut commentatur S. Thomas. 1. Ut sciat humiliter, sine animi inflatione. Philipp. 4. *Scio humiliari.* Psal. 130. *Si non humiliter sentiebam.* 2. Sobriè, sine præsumptione. Rom. 12. *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* 3. Certò, sine hæsitatione. 2. Tim. 1. *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.* 4. Veraciter & sine errore. 2. Timoth. 3. *Semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes.* 5. Simpliciter sine deceptione. 2. Tim. 6. *Depositum custodi, devitans ..... oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* 6. Salubriter cum caritate. 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem scientiam, caritatem autem non habuero, nihil sum.* 7. Utiliter cum proximorum ædificatione. 1. Cor. 12. *Alii datur sermo scientiæ in eodem Spiritu* 8. Liberaliter cum gratuita communicatione. Sap. 6. *Ponam in lucem scientiam illius.* 9. Efficaciter cum bona operatione. Jacobi 4. *Scienti enim bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Humilitas scientiæ arguit Sapientes superbos; sobrietas curiosos; certitudo dubios; veritas hæreticos; simplicitas Advocatos; salubritas Magos; utilitas iniquos; liberalitas avaros; efficacia otiosos.

Christianus sciendi modus. S. Thomas, *Lect.* 1. *in hoc Cap.*

3. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* Deum diligere nemo potest, nisi ab ipso prius diligatur; & ipsa dilectione meretur, ut ab eo plus ametur. *In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Quære unde homini diligere Deum: nec invenies omnino, nisi quia illum prior dilexit Deus. Dedit se ipsum quem dileximus: dedit unde diligeremus. *Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris.* Unde? *Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Habentes ergo tantam fiduciam, *amemus Deum de Deo.* Amor Dei non est sterilis. *Qui diligit Deum, hic cognitus est illi.* Cognitio Dei fructuosa & beneficia est, amorisque sui in homine effectrix. *Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit. Amorem itaque nostrum pium quo colimus Deum, fecit Deus, & vidit quia bonum est: ideo quippe amavit ipse quod fecit. Sed in nobis non faceret quod amaret, nisi antequam id faceret, nos amaret.* Amor Dei creaturas suas diligentis longè dispar est amori nostro. Quia enim voluntas nostra non est caussa bonitatis rerum, sed ab ea movetur sicut ab objecto; amor noster quo bonum alicui volumus, non est caussa bonitatis ipsius: sed bonitas ejus vel vera, vel æstimata provocat amorem, quo ei volumus & bonum conservari quod habet, & addi quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

Deum diligimus, quia dat unde diligamus. 1. Joan. 4. 10. Rom. 5. 5. S. Aug. *Serm.* 35. alias *de Diversis* 2. Idem *Tract.* 102. *in Joan.* S.Thom. 1.P. Q. 20. *Art.* 2.

4. *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus nisi unus.* Idolum nihil est. Nullus est Deus nisi unus. Nemo Christianus est qui id nesciat: veruntamen tot sibi Deos peccator constituit, quot creaturas mansoria dilectione diligit, illis frui volens præ Deo. Cupiditas cuique sua idolum est. Nemo est qui Dei nomen audeat usurpare: sed Dei gloriam plerique rapiunt, independentiam affectant, subesse & parere Superioribus vice Dei præsidentibus renuunt; relicto eo à quo conditi sunt principio, sibi ipsis ita superbè placent, quasi suum sibi ipsis essent principium. *Avaritia est simulacrorum servitus.* Idololatria dicta est avaritia: quia in ipsa divinitate ava-

Cupiditas cuique sua idolum est.

 rus

rus est, cui non sufficit Deus unus & verus. Quæ sibi facit multos Deos, nisi avara anima? Auro & argento, principibus simulacrorum materiis, ingenium suum immolat, sudorem suum libat, prudentiam suam accendit: illis saginatiorem & majorem hostiam cædit, salutem suam.

Summa religionis.

6. *Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Hæc summa religionis est. Unus Deus Creator, unus Dominus Jesus Christus reparator & mediator. Deus condidit omnia per Sapientiam suam, quæ Filius ejus est: Deus omnia refert ad se ipsum per caritatem, quæ Spiritus ejus est. Unum caput nos omnes sibi ipsi unit per Incarnationem suam. Unus Dominus nos omnes acquirit & suos facit per redemptionem. Unus Sacerdos & Mediator nos omnes Deo reconciliat, & ad eum accedere facit per Religionem. Hæc autem omnia in uno Christo habemus. Deum imitemur nihil agendo nisi per Filium ejus; & omnes actus nostros ad eum referendo per Spiritum sanctum. *Nos in illum*, id est, ad ipsum converti, ad ipsum respicere, ipsum debemus perpetuò laudare. *Et nos per ipsum*, Christum Iesum, salutem assecuti, nos ipsi totos rependere ac devovere debemus. *Si totum me debeo pro me facto, quid addam pro me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facilè refectus, quam factus: siquidem non solum de me, sed de omni quoque quod factum est, scriptum est:* „ Dixit & facta sunt, *At verò qui me tantum & semel dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura, nec tantum dura, sed & indigna.* „ Quid ergo retribuam Domino „ pro omnibus quæ retribuit mihi? *In primo opere me mihi dedit, in secundo se: & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum?*

Deo nos totos debemus.

S. Bernard. lib. De diligendo Deo c. 6.

Cibus & potus causa necessitatis, non voluptatis sumendus.

8. *Esca nos non commendat Deo*, &c. Non immunditia obsonii, sed immunditia cupiditatis timenda est. Populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, punitus est. David propter aquæ desiderium a se ipso reprehensus, Rex noster non de carne, sed de pane tentatus. Adversus tentationes gulæ quotidie pugnandum. Cibus & potus caussa necessitatis, non voluptatis sumendus. *Hoc me docuisti Domine*, ait S. Augustinus, *ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem societatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est, & non est alius qua transeatur quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit caussa edendi & bibendi, adjungit se tamquam pedissequa periculosa jucunditas, & plerumque præire conatur, ut ejus caussa fiat, quod salutis caussa me facere vel dico, vel volo; nec idem modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, & in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quod satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam, & ad te refero æstus meos, quia consilium mihi de hac re nondum stat.* Aufer a me ventris concupiscentias. *Da quod jubes, & jube quod vis.*

S. August. lib. 10. Confess. c. 31.

Eccli. 23. 6.

9. 10. 11. 12. *Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Infirmitatibus proximi ex caritate compatiendum est: à rebus etiam innoxiis

aliis abstinendum, si scandali, lapsus & ruinæ occasionem aliis præbeant. Scientia nostra abutimur, & lumen quod est in nobis tenebræ sunt, si exempla nostra fiant aliis offendicula. Periculosius cadimus, qui alios in præcipitium impellimus. Salutem nostram, fructum sanguinis Christi nihil facimus, qui salutem fratris contemnimus, & fratris quidem infirmi, quem Christus tanti fecit, ut pro eo sanguinem fuderit, & mortem subierit. *Esto enim, Non corrigis, neque excitas: quid supplantas, & facis offendere, cum oporteret manum porrigere? At hoc non vis: ergo neque dejeceris. Nam si malus quidem esset, opus haberet punitione; sin autem infirmus, curatione. Nunc autem non est solum infirmus, sed etiam frater, pro quo Christus mori non recusavit. Tu autem ne in animum quidem inducis, ut ad ejus imbecillitatem te demittas & accomodes. Et non dixit, Pro quo te etiam mori oportebat, sed quod erat multò majus, quod etiam Christus propter ipsum mortuus est. Deinde Dominus quidem tuus pro te mori non dubitavit; tu autem adeo nullam ejus habes rationem, ut nec propter ipsum a mensa impia & scelerata abstineas: sed post sic datam salutem eum finis interire, & quod est gravissimum, propter cibum. Neque enim dixit, Propter tuam perfectionem, neque propter tuam scientiam, sed propter tuam escam. Sunt itaque quatuor crimina, eaque maxima, quod & frater, & imbecillus, & cujus Christus tantam habuit rationem, ut etiam pro eo sit mortuus, & quod post hæc omnia, propter cibum perit.* ,, Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum ,, peccatis. *Non dixit, Scandalizantes seu offensionem afferentes, sed percutientes, ut dictionis emphasi ostenderet crudelitatem. Quid enim homine sævius, qui ægrotantem verberat? Est enim quovis vulnere gravius, scandalizare. Hoc quidem sæpe etiam mortem attulit. Et quomodo peccant in Christum? Primò, quod quæ sunt famulorum ipse sibi tribuit. Secundò, quod qui verberantur, sunt ejus corpus & membra. Tertiò, quod opus Christi morte ædificatum illi diruunt propter suam ambitionem & honoris cupiditatem.* ,, Quapropter si esca scandalizat fratrem ,, meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. *Novit* (inquis) *Deus cor meum. Sed frater tuus non novit cor tuum. Si infirmus es, cave majorem ægritudinem: si firmus es, cura fratris infirmitatem. Et ne contemnas infirmum, addit,* Propter quem Christus mortuus est. *Quem vis contemnere, pretium ipsius attende, & cum morte Christi totum mundum appende. Noli contemnere, si non vis deleri de Libro vitæ.*

A rebus etiam innoxiis abstinendum, si scandali occasionem præbeant.

S. Joan. Chryf. *Hom.* 20. *in Hanc Epist.*

S. Aug. *Serm.* 62. *alias* 6. *de Verbis Domini.*

CAPUT IX.

SENSUS LITTERALIS.

1. NOn *sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?* Doctrinam de scandalo fratrum vitando confirmat Apostolus noster exemplo suo, qui non solum ab idolothytorum esu, sed à multis aliis per se licitis abstinuit, ne quam offendiculi occasionem præberet Neophytis in fide adhuc infirmis, vel Gentilibus, quibus Evangelium prædicabat. *Non sum liber?* Non sum in aliena potestate constitutus, sed mei juris: & quemadmodum Christiana libertate quovis genere ciborum vesci possem, & tamen ab immolatiis mihi tempero ne infirmis fratribus sim offensioni: sic Apostolica libertate possem accipere stipendium sustentationis a populis, quibus Evangelium prædico, mercedem retributionis expectans a Domino;

no ; & tamen labore manuum mearum victito , ne cuiquam sim oneri aut offensioni . *Non sum Apostolus* ? Cum sim Apostolus ; uti certè possum Apostolorum jure , quod est ex Evangelio vivere . *Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi* ? Nec minus aliquid habeo cœteris Apostolis , cum Jesum Christum Dominum nostrum pariter viderim corporeis oculis , non quidem in carne adhuc mortali , sed in statu gloriæ suæ , cum se mihi conspicuum præbuit Damascum eunti , meque in terram prostratum convertit & vocavit per gratiam suam . Nonne opus meum vos estis in Domino ? Vos certè Christo genui per Evangelii prædicationem , & in fide institui ; tametsi non meæ virtuti , sed ejus gratiæ id acceptum referri debeat .

Act. 9. 17. & 27. & cap. 22. 6. 7. 8. 14. 15.

2. *Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum.* Etsi Apostolatus officio apud alios functus non essem ; vel , etsi aliorum judicio non essem Apostolus ; negare tamen non potestis quin Apostolus vester sim . *Nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino* . Conversio vestra, edita apud vos meo ministerio & Domini virtute miracula , charismata & dona Spiritus sancti , per fidem apud vos vigentia , velut sigillum sunt , quod mei apud vos Apostolatus fidem facit. Confer cum II. Corinth. XII. 12. *Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia , in signis & prodigiis & virtutibus* .

S. Paulus apud Gentes abstinet a certis rebus per se licitis , ne illis scandali occasionem, præbeat .

3. *Mea defensio apud eos qui me interrogant , hæc est.* Hæc mea defensio est apud eos qui Apostolatum meum in dubium revocant , sive qui me arguunt ob singularitatem .

4. 5. *Numquid non habemus potestatem manducandi & bibendi ?* Numquid non habemus jus accipiendi alimoniam ab Ecclesiis quibus Evangelium prædicamus ? *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi , sicut & cæteri Apostoli , & fratres Domini , & Cephas ?* Numquid non habemus jus feminam aliquam Christianam , & sanctæ conversationis , comitem itinerum nostrorum assumendi , quæ de facultatibus suis necessaria nobis ad victum subministret ac præparet , ne istis necessitatibus distrahamur in opere Evangelii ? Mos erat apud Judæos , ut piæ mulieres magistris necessaria ministrarent , & ad hoc caritatis officium illos comitarentur , Sic Dominum Jesum sequebantur , quæ in Evangelio commemorantur . Hac facultate Apostoli usi sunt apud Judæos , & cognati Domini Jacobus Minor & Joseph , & Petrus Apostolici Collegii Princeps . Paulus verò eo jure non est usus apud Gentes , quibus id scandalo esse posse judicabat .

Tertull. lib. de Monogamia, c. 8. S. Hieron. lib. 1. cont. Jovinian. S. Aug. lib. de Opere Monach. c. 4. Ambr: siaster , Sedulis , Primas.

6. *Aut ego solus , & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi ?* An nos duo soli , Barnabas qui pariter ad conversionem gentium missus est a Spiritu sancto, & ego, non habemus potestatem non operandi manibus nostris, & vivendi ex Evangelio mulieremque ex sororibus nostris circumducendi ?

Matt. 27. Luc. 8. 3.

Prædicatores Evangelii , & omnes Ecclesiæ Ministri jus habent accipiendi stipendia sustentationis a populo Christiano .

7. *Quis militat suis stipendiis unquam ? Quis plantat vineam , & de fructu ejus non edit ? Quis pascit gregem , & de lacte ejus non manducat ?* Nemo miles stipendiis suis militare tenetur , sed jus habet accipiendi frumentariam annonam & stipendium a Principe , seu a provincialibus ex edicto Principis . Et qui plantat vineam , jus habet edendi ex ejus fructu, ex ejus uvis aliquid delibandi . Et qui pascit gregem ovium , jure vivit ex earum lacte . Igitur Prædicatores Evangelii , omnesque Ecclesiæ Ministri , qui Christo militant , & vineam ejus mysticam plantat aut colunt , & gregem ovium Christi pascunt , jus habent accipiendi stipendia sustentationis a populo Christiano .

8. 9. 10. *Numquid secundùm hominem hæc dico ? An & Lex hæc non dicit ?* An secundum morem hominum , aut jus apud Gentes omnes receptum , hæc de alimentis Prædicatoribus Evangelii debitis adstruo ? Minimè gentium . Nam & Lex à Deo data id docet . *Scriptum est enim in Lege Moysi : Non alligabis os bovi trituran-*

ranti. Non occludes os bovi, qui grana ex aristis pedibus exterit, ne de frugibus comedat: Laborantium enim animalium os occludere, inclementiæ cujusdam & injustitiæ esset. *Numquid de bobus cura est Deo?* Numquid propter boves præcipuè lex hæc a Deo lata est? Quamvis enim minima quæque providentia sua complectatur, & regat: homo tamen præcipua est divini ingenii cura. *An propter nos utique hoc dicit?* Propter nos præcipuè Evangelii præcones & ministros id à Deo præceptum est. *Nam propter nos scripta sunt.* Propter nos id scriptum est in lege, & Prædicatores Evangelii, Ecclesiæque Ministri, bonum arantium & triturantium typo designantur. *Quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Siquidem & homo qui arat, meritò sperat fructum labori suo debitum, nec ea spe fraudandus est; & qui triturat fruges, jure sperat fore ut fructuum sit particeps. Qui jumentis de sustentatione consultum voluit Deus optimus maximus, multò magis hominibus laborantibus, sive detur in parte rei ipsius in qua laboratur, ut fit colonis partiariis; sive in pecunia, quæ rerum omnium vicem subit.

11. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Bis argumentum ducit a minori; primum a jumentis ad homines; deinde ab hominibus laborantibus in iis quæ ad hanc vitam attinent, ad homines laborantes in rebus ducentibus ad vitam meliorem. *Seminare* hoc loco est, operam præstare; *metere*, pro opera aliquid accipere: si nos vobis spiritualia seminamus, id est, doctrinam Evangelicam, Sacramenta, & quæ eò pertinent ministramus & dispensamus; minimè mirum est si nos alimenta, aliaque corporis subsidia vicissim a vobis accipiamus. Nec sane magnum quid vos conferre existimate, cum hæc præstatis. Cum enim seminans multò plus expectet quam in terram projecit, hic longè aliter se res habet: Spiritualia enim quæ seminamus, incomparabiliter meliora sunt corporalibus subsidiis quæ metimus. Temporalia illa subsidia pretia quidem non sunt spiritualium, sed tamen justa sunt operariorum Evangelicorum & Ministrorum Ecclesiæ stipendia.

12. *Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potiùs nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.* Si alii, Pseudo-Apostoli, hac potestate apud vos utuntur, ut bonorum vestrorum sint participes, ut temporalia subsidia a vobis accipiant: cur nos eam non haberemus potestatem vero Apostolatus jure potiori adnexam? Verumtamen ea noluimus uti: quin potius omnia sustinemus incommoda, famem, sitim, frigus, nuditatem, manuum laborem, ne aliquod obstaculum, aliquam moram injiciamus Evangelicæ Prædicationis cursui & fructui. Noverat scilicet se apud Corinthios minus habiturum auctoritatis, si ipsis oneri fuisset ut Pseudo-Apostoli.

S. Paulus victum labore manuum sibi comparavit, ne Corinthiis esset oneri, & offendiculum daret Evangelio.

13. 14. *Nescitis quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Nescitis Ministros Templi vivere de oblationibus, primitiis, decimis, quæ Templo offeruntur; & ministros Altaris, Sacerdotes ac Levitas, Sacris operantes, seu perpetuò assistentes & servientes; partem unam hostiæ sibi vindicare ad victum, exceptis holocaustis, quæ tota igne absumuntur. *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Matth. 10. Vers. 10. *Dignus est enim operarius cibo suo.* Et Luc. 10. Vers. 7. *In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Argumentum est a veteri Lege ad novam. Si enim veteris Legis & Tabernaculi Templique Ministris attributum est a Deo jus ex suo ministerio vivendi; quantò magis æquum erat jus idem a Christo Domino constitui pro Ministris novæ Legis? „ *Ita & Dominus* „ *ordinavit*, non jubendo, sed permittendo, ut quisquis vellet, eo uteretur, „ quod

Confer cum *Levitici* 7. 31. 32. 33.

S. August. lib. de Opere Monach. c. 6.

„ quod sibi liceret ex Christi constitutione. Si quis uti nollet, non contra jussum „ faceret, sed de suo jure cederet misericordius & laboriosius conversatus in E- „ vangelio, in quo & debitam mercedem nollet accipere.

15. *Ego autem nullo horum usus sum.* Quamvis divina auctoritate, ratione, exemplo constet me jus habere accipiendi vitæ subsidia ab iis quibus Evangelium prædico, eo tamen jure cessi, neque ullo horum argumentorum usus sum ut stipendium sustentationis exigerem. *Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me.* Neque verò hæc a me scripta sunt eo animo ut mihi subministrentur a vobis aut ab aliis necessaria: *Bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.* Melius est mihi non solum egestatis incommoda pati, sed mortem ipsam, quam ut gloria, quam mihi parit apud Deum & homines gratuita modis omnibus prædicatio, & cessio juris tam legitimè quæsiti, propter salutem animarum, aliquis excidere me faciat. Apostoli nostri magnanimitatem admirare. Magnum animum olim ostendit Abraham nihil de præda bello parta sibi vindicans aut cupiens: Multò majorem S. Paulus, pro gravi ac salutifero labore ne alimenta quidem sibi sumens;

Genes. 14. 22. 23.

S. Pauli magnanimitas & liberalis animus in Evangelii prædicatione.

16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.* Si evangelium prædicem dumtaxat, non est unde gloriari possim præ Pseudo-Apostolis, quasi de opere supererogationis: sive, non est mihi ratio sperandi præmium excellentius quam aliis Evangelii Prædicatoribus. Christi enim Domini mandato pariter ac cæteris Apostolis, Evangelii prædicandi munus mihi impositum est: (a) Quod mandatum necesse est me exequi ut salvus fiam. Si enim Evangelii prædicationem negligam ac deseram, æternæ maledictioni ero obnoxius, tanquam dominici præcepti transgressor, & divini talenti mihi crediti non solum infidelis dispensator, sed defossor ignavus. Vel, si evangelizavero eo animo ut sumptus accipiam, nulla mihi pars in cælesti gloria speranda est; quippe cum animo mercenarii, non Apostoli id faciam, & solo timore servili prædicem, necessitate præcepti constrictus, quod violare audeo æternæ damnationis metu; non ex dilectione Dei & proximi, nec libera modis omnibus voluntate, seu liberali animo id exequor.

(a) *Matt.* 28. 19. *Marci* 16. 15. *Act.* 1. 2. 8. *Act.* 13. 2. *Act.* 22. 17. 21. *Act.* 26. 16. 17. 18. *Galat.* 1. 12. 16.

17. *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo, si autem invitus, dispensatio mihi credita est.* Si ex animo, alacriter, & liberaliter Evangelium prædico, solam Christi gloriam, & animarum pretioso illius sanguine redemptarum salutem, non gloriam meam, & privata commoda quærens, merces mihi reposita est apud Deum ex ejus gratia, & merces quidem copiosior, si gratis prædicem, nulla subsidia temporalia ab Ecclesiis accipiens. Si autem non ex animo, sed timore pœnæ veluti coactus, aut privatam ac temporalem utilitatem quærens, Evangelici Prædicatoris munus obeo; nihilominus Evangelii prædicatio mihi commissa est, quamvis non mihi, sed aliis dumtaxat profutura. „ Volentem „ se dicit facere, (inquit S. Augustinus) si nulla vitæ hujus fulciendæ necessita- „ te compulsus facit, & ob hoc habere mercedem, utique apud Deum gloriæ „ sempiternæ. *Si autem invitus, dispensatio mihi credita est*: id est, si necessi- „ tate transigendæ hujus vitæ invitus cogor evangelizare, dispensatio mihi cre- „ dita est, ut scilicet ex dispensatione mea, quia Christum, quia veritatem præ- „ dico, quamvis ex occasione, quamvis mea quærens, quamvis terreni emo- „ lumenti necessitate compulsus, alii proficiant; ego autem apud Deum mer- „ cedem gloriosam illam sempiternamque non habeam.

S. Chrysost. Homil. 22. *in hanc Epist. Theophylact. Oecumenius S. Thomas, Lect.* 3. *S. Aug. lib. De Opere Monachorum, c.* 10.

18. *Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.* Qua igitur ratione mercedem singularem & eximiam a Domino promerebor? Evangelium Christi ita prædicando ut auditoribus non sim oneri, neque ab iis sumptus ad sustentatio-

nem

ſemi neceſſarios accipiam, ne ab iis venale putetur verbum Dei. Quos ſi paſſim & indifferenter acciperem, & jure meo uterer cum aliorum ſcandalo, & impedimento propagationis fidei, verè abuterer facultate & libertate mihi conceſſa, accipiendi ſumptus neceſſarios ab iis quibus Evangelium annuntio. Ab iis enim quæ licent, tunc abſtinendum eſt cùm non expediunt, cum non ædificant.

19. 20. 21. *Nam cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures lucrifacerem.* Ob eumdem Evangelii ſucceſſum accelerandum, tametſi reſpectu omnium liber eſſem, nemini obnoxius, alienæ poteſtati nequaquam ſubditus, ſponte tamquam ſervum omnium me geſſi, nullos labores refugiens, nulla incommoda, ipſorum cauſa, me omnium ſpiritualibus utilitatibus, neceſſitatibus, & infirmitatibus accommodans, ſerviens omnium ſaluti ſine temporali mercede, ut quamplurimos Chriſto acquirerem. *Et factus ſum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.* Iudæis, apud quos agebam, converſationem meam attemperavi, obſervando cum illis ceremonias Legis Moſaicæ, quas, etſi per Chriſtum abolitas, & ad ſalutem inutiles, obſervare tamen licebat ad tempus, ut Synagoga cum honore ſepeliretur. Similis (inquam) factus ſum Judæis in diſcretione ciborum, in circumciſione Timothei, in purificatione legali, voto, & oblationibus. Has autem ceremonias ſervando tanquàm Iudæum exteriùs ſe geſſit, *non ſimulatione fallaciæ, ſed compaſſione miſericordiæ*, ut S. Auguſtinus exponit. *Iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem.* Me, inquam, accommodavi Judæis, qui legis Moſaicæ ſervitute premuntur, eam velut neceſſariam ſervantes, ac per hoc a gratia Chriſti alieni, legis ceremonias obſervans occaſione data, quaſi adhuc obnoxius eſſem legi (*cum ipſe non eſſem ſub lege*, utpote ab ejus jugo per Chriſti baptiſmum, gratiam, ac fidem liberatus) idque præſtiti *ut eos qui ſub lege erant*, Judæos, Samaritanos, Proſelytos, *lucrifacerem*, ad Chriſti fidem converterem. *Iis qui ſine lege erant*, Gentilibus; me attemperavi, *tamquam ſine lege eſſem*, non ex Moſaicæ Legis præſcripto, ſed ex legis naturalis, in cordibus eorum impreſſæ, dictamine cum illis agens; & cum ipſis diſputans, non ex Moyſe & Prophetis, ſed ex inſcriptionibus Ararum, & carminibus Poetarum, & optimis rationibus illos convincens (*Cum tamen ſine lege Dei non eſſem: ſed in lege eſſem Chriſti*) Ita (inquam) erga illos me geſſi, quaſi ſolam naturam ducem ſequerer, quamvis tamen non ſim nec vivam ſine lege a Deo data, cui mente ſervio; ſed obſervem legem Chriſti Domini & Dei noſtri, legem novam, legem gratiæ & caritatis. *Ut lucrifacerem eos, qui ſine lege erant.* Ita verò egi, ut homines ex leges, ſcilicet Gentiles, Chriſto acquirerem, & ſervarem. Hoc verbum quater repetit, non ſine emphaſi, ut ſignificet hunc quæſtum uberrimum eſſe, & theſauris omnibus præferendum.

> S. Paulus ſe miſericorditer Judæis & Gentilibus attemperat, ut eos Chriſto acquirat.
> Act. 15. 29. & c. 16. 3. c. 21. 26. cap. 24. 17. 18.
> Act. 17. 23. & 28.

22. *Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem.* Chriſtianis rudioribus, nec ſatis intelligentibus libertatis Chriſtianæ, me attemperavi, a licitis abſtinens, ne ipſis eſſem offenſioni: tamquam nutrix cum parvulis in Chriſto repueraſcens; tamquam medicus ægroto condeſcendens & ſerviens commiſerationis affectu. Fit enim ægrotus qui miniſtrat ægroto, non cum ſe febres habere mentitur, ſed cum cogitat animo condolentis quomodo ſibi miniſtrari vellet, ſi ipſe ægrotaret. *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos.* Omnium ſtudiis, moribus, & affectibus me accommodavi in rebus licitis & indifferentibus, ut (quantum in me erat) omnium æternam ſalutem procurarem. Omnibus omnia factus eſt, *Non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, id eſt, non omnia mala hominum fallaciter agendo, ſed aliorum omnium malis omnibus, tamquam ſua eſſent, miſericordis medicinæ diligentiam procurando. Hunc compatientis affectum in Epiſtola ad Galatas præcipit*, dicens: „ Si præoccupatus „ fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite „ in

> S. Aug. Epiſt. alias 9. nunc 40. ad S. Hieron. c. 4. Idem Epiſt. alias 19 nunc 82. ad eumdem.
> Galat. 6.

„ in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. *Vide si non dicit, Fiere tamquam ille, ut illum lucrifacias. Non utique ut ipsum delictum fallaciter ageret, aut se id habere simularet, sed ut in alterius delicto, quid sibi etiam accidere posset, attenderet, atque ita alteri, tamquam sibi ab altero vellet, misericorditer subveniret, hoc est, non mentientis astu, sed compatientis affectu. Sic Judaeo; sic Gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore vel peccato aliquo constituto, non simulando, quod non erat, sed compatiendo, quod esse potuisset, tamquam qui se hominem cogitaret, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret:*

23. *Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.* Hæc autem omnia facio ut ex Evangelio fructus uberrimus sequatur: utque sim comparticeps præmii æterni, quod fidelibus omnibus, & præsertim Apostolis & Apostolicis Prædicatoribus promittitur. „ Evangelii enim scopus est salus hominum. Hac namque de causa Dominus ipse & cum publicanis vescebatur, & peccatricem mulierem ad pedes flentem sustinebat, docens se venisse propter salutem hominum.

Theodoret.

24. *Nescitis quòd ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.* Nescitis id esse discriminis inter athletas qui in stadio currunt, aut pugnant, quod omnes quidem currunt & contendunt de præmio; sed unus illud obtinet ac reportat: in stadio autem vitæ Christianæ, & mandatorum Dei, omnes qui currunt, præmium & coronam assequuntur, modo in bono cursu perseverent. Quamobrem sic currite, sic vos in fide, spe, & caritate, & in omnibus Christianæ vitæ officiis exercete, ut vitæ æternæ præmium & coronam gloriæ assequi possitis. Ut enim ibi non satis est cursum inchoasse, sed consummasse oportet, metamque contigisse: ita hic non sufficit Evangelii stadium ingredi, nisi usque ad metam & mortem pergas, & in cursu Christianæ pietatis ac vitæ secundum Evangelium institutæ perseveres: Justi ergo omnes non ita currunt ut præmium æternæ vitæ obtineant. Excidere ergo possunt a justitia. Veram igitur justitiam amitti posse qui negant Hæretici, Apostolo refragantur.

Hæretici sunt qui negant veram justitiam amitti posse.

Matt. 10. 22. & 24. 12. & *Apocal.* 2. 10.

25. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.* Athletæ omnes a rebus omnibus abstinent, quæ corporis agilitatem & velocitatem possunt impedire, a Venere continent, a certis ciborum generibus sibi temperant; & illi quidem hoc faciunt ut corruptibilem coronam accipiant, puta ex oleastro, ut in Olympicis, aut picea sive pinu, ut in Isthmicis; aut lauro, ut in Pythiis; aut apio, ut in Nemeis. Eodem itaque modo nos geramus, moderatissimè utendo rebus hujus sæculi; & ab omnibus quæ cursum nostrum remorari, pugnamve impedire possent, abstinendo, ut incorruptam coronam accipiamus, scilicet vitam æternam atque cælestem.

Epictetus. Plato lib. 8. *De Legibus. Ælianus, Var. Hist.* 11. 3. *Philo lib. Cont. Flaccum Tertull. lib. Ad Martyres.*

26. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno; non quasi aerem verberans.* Sic curro in Evangelico Ministerio, non temerè & incerta via, sed recto cursu, totoque conatu tendens ad metam, ad finem gloriæ Dei & salutis animarum, ad coronam justitiæ mihi a summo & æquissimo Judice reddendam. Pugno, non inani conatu, ut pugiles qui alterna brachia jactant, & ictibus verberant aerem, non adversarium, qui sua dexteritate illorum ictus eludit.

27. *Sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Carnem meam castigo ut servum petulantem, & spiritui parere cogo, illam fame, siti, laboribus, vigiliis, frigore, nuditate, humicubationibus, sugillans, coercens, macerans, attenuans: (a) *Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ne cum alios docuerim

(a) *S. Basilius lib. De vera Virgin, p.* 718. *Theodoret. in Cōment. S. Isidorus Pelus. lib.* 3. *Ep.* 265. *S. Paulinus Ep.* 43. *S. Aug. lib. De Agone Christiano, cap.* 6.

rim viam salutis, excidam ipse a salute, rejectus, ac reprobatus a supremo judice & agonotheta Deo. Hinc perspicuum & Apostolos ipsos a justitia excidere potuisse; nec certos fuisse infallibili certitudine se magnum illud usque in finem perseverantiæ donum habituros. Quanto minus cæteri?

CAPUT IX.

SENSUS MORALIS.

1. 2. Non *sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?* Innocens & sancta esse potest gloriatio, cùm eo animo quis gloriatur quo Paulus Apostolus, cum Domini gloria; cùm fraterna caritas, cum famæ adversùs maledicos & invidos tuendæ necessitas id exigunt. *Nobis* enim *necessaria est vita nostra*, seu vitæ integritas & conscientiæ puritas, *aliis fama nostra*. Sed si quando nostra commendare talenta & labores, si jura nostra & privilegia recensere necesse sit, hæc Deo non nobis tribuantur; hæc ad ejus gloriam unicè referantur. *Qui gloriatur*, ait alibi Apostolus noster, *in Domino glorietur*. *Non enim qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat*. Non ergo insipiens est quicumque gloriatur, sed qui in seipso, non in Domino gloriatur. Dignitatem suam, labores suos Apostolicos, prædicationis suæ fructum, fundationem & institutionem Ecclesiarum, conversionem animarum commemorat Paulus: sed hæc omnia gratiæ & misericordiæ Dei accepta refert. *Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino*. Aliter gloriari, non est justitiæ veritas, sed superbiæ vanitas. Pastores, Doctores, Concionatores, & quicumque ad perfectionem justitiæ alios erudiunt, vel ad eam contendunt, inanis gloriæ vitium diligenter caveant, in caritate & humilitate Christi radicati. *Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia.* Et *Tantò quisque est Deo similior, quantò est ab hac immunditia mundior*.

Quæ gloriatio innocens?

S. August.

Inanis gloriæ vitium diligenter cavendum.

4. *Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?* Alimenta ab Ecclesia accipere, de oblationibus & bonis Ecclesiæ vivere, & pro Ecclesiæ utilitatibus ac salute animarum non laborare, domesticum furtum est: sumptus ab Ecclesia & fidelibus accipere, de reditibus Ecclesiasticis aut oblationibus vivere, cùm Ecclesiæ ministerium exhibetur & pro ea laboratur, jus est & stipendium bonis Ministris debitum. Ex Ecclesiæ bonis plus accipere aut sibi retinere quàm ad sustentationem suam sit necessarium, avaritia mercenariorum est. Nihil omnino ab Ecclesia accipere, & ipsi nihilominus inservire, Apostolica perfectio, heroica virtus est, cujus paucos imitatores videmus. S. Paulum hac in re si minùs imitentur Pastores animarum, Prædicatores, aliique Ecclesiastici viri, ut a concessis & licitis abstineant ad Dei gloriam & salutem animarum faciliùs procurandam, abstineant saltem ab illicitis, a ludis alearum, a venatione, a comessationibus, a luxu, ab alterius sexus liberiori frequentatione, a litibus ex nimio rerum temporalium studio suscipiendis, ab omnibus quæ avaritiæ suspicionem ingerunt, quæ statum Ecclesiasticum dedecent ac dedecorant, quæ fidelibus, non solum infirmis, sed fortibus, & in fide ac lege Dei optime institutis, offensioni esse possunt.

S. Aug. in Ps. 7. nu. 4. Idem lib. 5. De Civ. Dei, c. 14.

Ecclesiasticorum virorum labores, frugalitas, & modestia.

5. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli?* Aliquos ex Apostolis sequebantur aliquæ mulieres ardentio-

Ecclesiasticorum virorum cum mulieribus cohabitatio quam periculosa, quam meritò prohibita sacris Canonibus?

rem fidem ostendentes, & ab eorum doctrina pendentes, & prædicationem Evangelicam adjuvantes; non juvenculæ, sed matronæ & anus; quarum castitatem gravitas, modestia, sancta conversatio, sermones, habitus ipse, palam testabantur. Apostoli quos sequebantur, & quibus ministrabant ut sorores in Christo, viri erant fame, siti, vigiliis, laboribus corpora sua conficientes, mortificationem Christi Jesu in carne sua circumferentes, mundo crucifixi, virtutibus heroicis & miraculis clari, infideles ac peccatores ab erroribus ad fidem, a peccatis ad pœnitentiam, tum verbis, tum exemplis convertentes, ab omni suspicione liberi, victum aliunde parare non valentes, quam ex piis sanctarum illarum feminarum subventionibus & ministeriis. Similes mulieres sorores, similes Apostolis Pastores & Sacerdotes in domibus suis ad ministerium sine populi Christiani offensione haberent. Verum cùm e contrario se res habeant, cùm stimulis carnis plerique tententur; cum mulieribus cohabitare sine fidelium offensione, & sine lapsus periculo vix possint: cùm hujusmodi contubernium occasionem præbeat linguis maledicis adversùs Ecclesiastici Ordinis viros calumnias detractiones; susurros, murmurationes, dicteria evomendi ac disseminandi, necesse est ut S.Pauli exemplum sequantur eo studiosius & fidelius, quò ipsis illicitum est, ac prohibitum Canonibus Spiritu Dei conditis, & totius mundi reverentia consecratis, ne subintroductas in ædibus suis mulieres habeant, præter matrem, aut sororem, aut amitam, vel materteram, vel eas personas, quæ suspicionem omnem effugiunt. (a) Immò & illas, quarum in eadem domo cohabitationem (b) Nicæna Synodus indulsit, quædam Concilia mediæ ætatis prohibuerunt, ut omnis occasio malæ suspicionis, vel facti iniqui penitus auferatur. Meliùs certè faciunt, qui concessâ etiam per antiquos canones indulgentia non utuntur, S. Augustini exemplo, qui neque cum sorore sua commorari voluit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. *Incautæ præsumptionis est*, ait S. Gregorius Magnus; *quod fortis pavet, minus validum non timere. Sapienter enim illicita superat, qui didicerit etiam non uti concessis.* Nepotianum suum ad vitam clericalem instituens S. Hieronymus, scribit: *Hospitiolum tuum aut rarò, aut numquam mulierum pedes terant. Omnes puellas aut virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto maneas, nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior David, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper quòd paradisi colonum de possessione sua mulier dejecerit .... Solus cum sola secretò & absque arbitro vel teste, non sedeas ...... Caveto omnes suspiciones; & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori applicitas, & oblatos ac degustatos cibos, blandasque & dulces litterulas, sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum desiderium, omnes delicias & lepores, & risu dignas urbanitates, & cæteras ineptias amatorum in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur: quantò magis in Monachis & Clericis, quorum & Sacerdotium proposito, & propositum ornatur sacerdotio?*

(a) *Conc. Nicæn. can.* 3.
(b) *Concil. Forojul. cap.* 4. *Mogunt. sub Arnulfo c.* 10. *Metense c.* 3. *Nannetende c.* 3. *Theodulphus Aurelian. c.* 12. *S. Greg. lib.* 7. *Ep.* 39. *S. Hieron. Ep. ad Nepotianũ.*

Gratiæ Apostolicæ sunt participes, qui subsidia Missionariis conferunt.

Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi? Piæ mulieres gratiæ Apostolicæ participes esse possunt, non ministerio & prædicatione verbi; sed charitate & eleemosynis in subsidium Operariorum Evangelicorum collatis. Qui stipendia conferunt ad alendos Missionarios, qui in pagis, castellis, & oppidis catechizent, prædicent, & Sacramenta dispensent Episcoporum auctoritate, Missionibus cooperantur, & in partem veniunt meritorum, ac præmiorum, quæ Prædicatores Evangelici comparant vineam Domini excolendo. Ex auro, argento, lapidibus pretiosis, divites suscitare possunt filios Abrahæ non modò, sed & Apostolos.

S. *Chrysost. Hom.* 21.

7. *Quis militat suis stipendiis umquam?* &c. Pastores & Prædicatores oportet habere

habere & fortitudinem militis, & agricolæ diligentiam, & vigilantiam curamque pastoris: & post hæc omnia nihil amplius quærere quam necessaria. Unde non ait Apostolus, Quis militat, & non est dives? sed, Quis militat suis stipendiis? Neque dixit, Quis plantat vineam, & aurum non colligit? aut fructum integrum non vindemiat? sed, ex fructu ejus non comedit? Neque dixit, Quis pascit gregem, & de agnis non exercet mercaturam? sed ex ejus lacte non comedit? Non ex agnis, sed ex lacte: ostendens Pastores & Ecclesiæ Ministros parvo solatio, soloque necessario cibo contentos esse debere. Sed quam hodie multi sunt (inquit S. Thomas) qui stipendia accipiunt, & non militant, edunt fructum vineæ, & non plantant, lac comedunt, & gregem non pascunt! *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: Nonne greges a Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, &c.*

Pastores & Ecclesiæ Ministri solis necessariis sint contenti.

S. Thomas, Lect. 1. Ezech. 34.

11. *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Semen istud longe pretiosius & excellentius est temporalis vitæ subsidiis, quæ Pastores & Prædicatoris a fidelibus accipiunt. Immanis injustitia est, & horrendum ingrati animi vitium, Christianos Pastoribus suis ac Evangelicis Operariis necessaria non subministrare, decimas non solvere, a quibus spiritalia incomparabilis pretii bona recipiunt, verbum salutis, Sacramenta, vitæ æternæ pignora. *Timendum est ei qui Deo debitum suum subtrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua, & qui decimam dare neglexerit, novem partes auferantur ab eo.* „ Majores nostri, ait antiquus Pater, ideo copiis „ omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. „ Modò autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus par- „ tiri cum Domino decimas; modò autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, „ quod non accipit Christus.

Injustitia est Pastoribus & Evangelicis Operariis vitæ subsidia non subministrare.

Concil. Mogunt. can. 58. Auctor Sermonis 86. in Apendice S. Aug. olim Homil. 48. inter 50.

13. 14. *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Oblationes & reditus Ecclesiastici, bona sunt Dei. Hæc Ministris suis dividit, & eos alit ac sustentat. Verùm otiosos & inutiles Ministros alere non intendit, sed Altari assistentes, in sacro Ministerio assiduè laborantes, in Ecclesiis & Beneficiis suis residentes. De Al- „ tari vivat Minister Altaris, Sacerdos, Pastor, Episcopus, quicumque Cleri- „ cus: *vivat*, non superbiat, non luxurietur, non ditetur. Non sibi de bo- „ nis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos in- „ de congreget: nec in vanitate aut superfluitate dispergat: non extollat de fa- „ cultatibus Ecclesiæ consanguineos suos, aut neptes (ne filias dixerim) nuptui „ tradat: Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. *Sanè patrimonia sunt pauperum, facultates Ecclesiarum: & sacrilega eis crudelitate surripitur, quicquid sibi Ministri & dispensatores, non utique domini vel possessores, ultra victum accipiunt & vestitum: nec enim ordinavit Deus his qui Evangelio serviunt, de Evangelio quærere delicias, vel ornatum, sed vivere ex eo, ut videlicet sint contenti alimento corporis; non irritamenta gulæ, aut incentiva libidinis, & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere.*

Pastores & Ministri Ecclesiæ nihil quærant præter victum & vestitum.

Gaufridus Abbas Clarevallensis, Declamat. in Evangel. *Ecce nos reliquimus omnia* ex Sermonibus S. Bernardi contextam. inter Opera ejusdem sancti Patris edita, §. 17.

15. *Ego autem nullo horum usus sum: non autem scripsi hæc ut ita fiant in me, bonum est enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* Plurimi serviendo Regibus terræ patrimonia opesque suas exhauriunt: nemo pene invenitur qui Deo sumptibus suis servire, & Ecclesiæ gratis ministrare velit. Attamen tempo-

Cupiditatis & avaritiæ suspicionem injurium temporalium exactione vitare debent Pastores & Ministri Ecclesiæ. *Act. 20.* *S. August. lib. 2. De Sermone Domini in Monte cap. 16.*

ralia jura sua gloriæ Dei, paci, publicæ ædificationi, pauperum amori postponere tenentur interdum Pastores & Ecclesiæ Ministri, ne cupiditatis & avaritiæ notentur ab iis quibus præsunt, & ab iis offendiculum Evangelio Christi & saluti infirmorum ponatur. Ita semper affectus fuit Apostolus noster, qui Præsbyteros Ehesios Miletum convocatos his verbis alloquebatur: *Argentum, & aurum aut vestem nullius concupivi, sicut & ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere.* Qui in juribus suis exigendis ardentior, pertinacior, & durior est, primum quærit cibum, & deinde regnum Dei, id est, hoc priore loco ponit, illud posteriore. „ Neque enim ideo evangelizare debemus, ut manducemus; sed ideo manducare ut evangelizemus: „ nam si propterea evangelizamus, ut manducemus, vilius habemus Evangelium quam cibum; & erit jam bonum nostrum in manducando, necessarium autem in evangelizando. Quod etiam Apostolus prohibet, cum dicit, licere sibi „ quidem & permissum esse a Domino, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, id est de Evangelio habeant quæ huic vitæ sunt necessaria: sed „ tamen se non esse abusum hac potestate. Erant enim multi, qui occasionem habere cupiebant acquirendi, & vendendi Evangelium, quibus eam volens amputare Apostolus, manibus suis victum suum toleravit. Quamquam etiam si, „ ut cœteri boni Apostoli, permissu Domini de Evangelio viveret, non ideo in „ eo victu constitueret finem evangelizandi, sed magis ipsius victus sui finem in „ Evangelio collocaret: id est, non ideo evangelizaret, ut perveniret ad cibum, „ & si quæ sunt alia necessaria; sed ideo ista sumeret, ut illud impleret; ne non „ volens, sed necessitate evangelizaret.

Prædicatio Evangelii præcipuum est Pastorum munus.

16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.* Prædicatio præcipuum Pastoris munus est. Eo fungi sine vocatione, usurpatio sacrilega: ad id vocatum esse, & non fungi, infidelitas punienda. *Væ mihi, si non evangelizavero.* Hinc Synodus Tridentina Sessione V. *De Reformatione*, cap. 2. *Quia*, inquit, *Christianæ Reipublicæ non minùs necessaria est prædicatio Evangilii quàm lectio, & hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit & decrevit sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium. Si verò contigerit Episcopos, & alios prædictos, legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis Concilii* (Lateranensis IV. Can. 10.) *Viros idoneos assumere teneantur ad hujusmodi prædicationis officium salubriter exequendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni. Archiepiscopi quoque, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam Animarum habentes Ecclesias, quomodocunque obtineant, per se, vel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint, diebus saltem Dominicis & Festis solemnibus, plebes sibi commissas, pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quæ scire omnino necessarium est ad salutem......*

Jerem. Thren. 4. *Ezechiel. 34.*

Ne illud impleatur: PARVULI petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Si hoc officio fungi negligant, Dei maledictione feriuntur. *Pascebant Pastores semetipsos, & greges meos non pascebant... Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius Pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam.*

Pastor animarum, omnium infirmitatibus caritate compatiente condescendat.

22. *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Pastores omnibus omnia fieri, omnium debent infir-

infirmitates portare, omnibus condescendere caritate compatiente, prudenti mansuetudine, quantum salva veritate & Dei lege licet, ut eorum sanent infirmitates, & ad salutem ipsos perducant. *Caritas omnibus mater est. Quis infirmatur, & ego non infirmor?* ait alibi Apostolus noster. Pastores sunt animarum Medici. *Divina animarum medicina nos Ministri & adjutores sumus, quicumque aliis præsidemus*. Bonus Medicus infirmo se attemperat, potionem amaram prægustat, ut eum ad bibendum invitet, ejusque fastidium sanet. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. „ Neque enim egregius Prædicator, ut quasi Judæus fieret, ad perfidiam erupit: neque ut quasi sub lege esset, ad carnale sacrificium rediit: neque ut omnibus omnia fieret, simplicitatem mentis in erroris varietatem commutavit: sed condescendendo appropinquavit infidelibus, non cadendo: ut videlicet singulos in se suscipiens, & se in singulos transfigurans, compatiendo colligeret, si ita ipse, ut illi, esset, quid impendi sibi ab aliis rectè voluisset: & tantò verius unicuique erranti concurreret, quantò salutis ejus modum ex propria consideratione didicissent. Unde S. Job ait: *Ut visitans speciem tuam, non peccabis*. Species quippe hominis est alter homo. Rectè enim species nostra dicitur proximus noster, quia in illo cernimus quid ipsi sumus. Corporali visitatione ad proximum gressuum accessu venimus; spiritali verò, non gressu, sed affectu ducimur. Speciem ergo suam visitat, quisquis ad eum, quem sibi similem per naturam conspicit, passibus amoris tendit: ut in altero sua considerans, ex se ipso colligat, qualiter alterius infirmitati condescendat.

S. Augustinus

S. Gregor. Nazianz.

S. Gregor. M. lib. 6. in Job cap. 16.

Job 5.

24. *Nescitis quòd ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? sic currite ut comprehendatis.* Quod ex caritate non fit, corona gloriæ a Deo non remuneratur. Caritate operante ad Deum ducimur; caritate ardente ad Deum currimus; caritate perseverante pervenimus. *Agonem istum non cupiditas, sed caritas facit. Omnes currentes amant se; & amor ipse cursus est*, ait S. August. in Psalm. 39. Inanis est cursus extra viam, extra stadium. Christus, & Lex Evangelica est via quæ ducit ad vitam æternam. Omnes qui in stadio currunt, ad metam non perveniunt, quia non currunt ut oportet in stadio Christianæ virtutis, deficiunt in cursu, terrenas cupiditates non exuunt, quæ sunt impedimenta, ne curramus. Qui nimis indutus est, qui onere externo gravatus, qui crasso & obeso corpore, non est expeditus ad cursum. Qui non resistit fortiter adversariis, qui illum supplantare & dejicere nituntur; qui ad metam non pervenit, præmium victoribus promissum ac destinatum non obtinet. „ Nonnulli, inquit S. Gregorius Magnus, mundum nequaquam funditus deserentes, non perseveraturi angustum iter arripiunt, sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos qui perseveraturi sunt accedunt. Unde plerumque contingit ut ipsum hoc quod videntur bene vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant, dum exemplis suis ab bene vivendi studia perseveraturos alios non perseveraturi provocant. Sæpe enim quosdam videmus viam ingredi, ad locum propositum festinare, quos alii, quia euntes conspiciunt, sequuntur, eumdemque locum pariter petunt. Sed fit plerumque ut irruente aliquo implicationis articulo, post se redeant, qui præibant, & hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt qui non perseveraturi viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri inchoant, ut eis qui perventuri sunt, qua gradiantur, ostendant. Quorum etiam casus utilitate non modica electorum profectibus servit, quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt; & ruina quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adjutorii protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus cecidisse. Quando ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter

Quod non fit ex caritate, coronam gloriæ non meretur.

S. Gregor. M. lib. 34. in Job. cap. 13.

Qui in virtutis itinere non perseverant, electorum profectibus serviunt.

„ ele-

„ electis sequentibus monstrant: quando verò in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt. *Sic currite ut comprehendatis*. Curramus credendo, sperando, desiderando, corpus castigando, & eleemosynas in dandis bonis, malisque ignoscendis, hilariter & ex corde faciendo.

S. August. lib. De perfectione justitiæ, cap. 8.

25. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam*. Temperantia & jejunium dispositiones sunt ad Christiana certamina, siquidem hostem nostrum, corpus scilicet nostrum debilitant. Magis autem necessaria est temperantia generalis, in eo posita ut rebus omnibus visibilibus sobriè utamur, & intra fines necessariarum nos contineamus. *Continentiam appellamus, non si quis se a cibo penitus abstineat; quando hæc violenta vitæ dissolutio est* (ait S. Basilius) *sed eam quam tollendæ contumaciæ corporis causa, pietatis ergo de industria sequimur rerum voluptatem titilantium abstinentiam. Atque ut uno verbo omnia complectar, quarum rerum voluptates ab iis qui ex libidine vitam agunt, expeti solitæ sunt, ab his nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus, est temperandum. Proinde nequaquam in una tantum escarum fugienda voluptate, continentiæ culturam consistere existimandum est: sed eam ad omnem etiam rem, quæcumque proposito nobis fini adversaria sit, & impedimento, pertinere. Ex quo intelligitur, qui hanc perfectè virtutem tenuerit, eum nullo modo, cùm ventrem in potestatem redegerit suam, humanam sibi passurum gloriam dominari; aut cùm obscœnam voluptatem devicerit, opum cupiditatem: aut aliam quamvis degenerem animi affectionem, veluti iram, aut quæcumque imperitis animis dominari consueverunt, non superaturum. Fermè enim quod in omnibus præceptis animadvertimus, ea videlicet inter se connexa esse, neque fieri posse ut ullo modo uni separatim ab altero satisfiat, hoc præcipuè in continentia cernitur. Nam & demissè de se sentit verè humilis qui in gloria continentiam adhibet, & Evangelicæ paupertatis mensuram explet, qui in congerendis opibus continentiam servat; & ab ira tranquillus est, qui animi elationem atque iracundiam in officio continet. Ea denique absolutæ continentiæ ratio est ut linguæ, ut oculis limites præscribat, ut auribus minimè curiosam indulgeat auscultationem, & singulis his cancellos ipsorum officii quasi quosdam circumscribat, extra quos qui egressus sit, is incontinens ac petulans est.*

S. Basilius Regul. fusius Disput. Interrog. 16.

Temperantia & continentia generalis, est necessaria dispositio ad Christiana certamina.

26. 27. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo. ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*. Vita Christiana cursus est, certamenque continuum. Victoria perfecta, & pax omnimoda & æterna, cœlestis beatitudinis sunt appendices: Ille porrò pugnat in incertum, qui omnem actionem suam & intentionem ad Deum, qui solus est beatitudo nostra, non dirigit; qui a via quam Christus in Evangelio suo signavit, deviat & deflectit, ut semitis ab hominibus seipsos mundumque amantibus ostensis errabundus insistat. Aerem verberat, qui sensus suos, innatamque concupiscentiam non mortificat. *Non currit in incertum, qui cælestem Jerusalem conspiciens, defixum habet quò sibi cordis sui indeflexibilis sit dirigenda pernicitas. Non currit in incertum, qui oblivìscens posteriora, ad ea quæ priora sunt, extendit se, ad destinatum persequens bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu, quò semper dirigens suæ mentis obtutum, & ad eum omni cordis præparatione festinans, cum fiducia proclamat: Bonum agonem certavi, cursum consummavi fidem servavi. Illud autem est cunctorum luctaminum velut solidissimum fundamentum, ut primitus carnalium desideriorum incentiva perimantur. Nam nullus carne propria non devicta legitimè decertare poterit. Et qui legitimè non decertat, sine dubio nec in agone confligere, nec coronæ gloriam, nec victoriæ gratiam poterit promereri. Quòd si hoc fuerimus certamine superati, velut servi carnalis con-*

Vita Christiana cursus est, certamenque continuum.

Cassianus lib. 5. Instit. cap. 16. 17. 18.

concupiscentiæ comparati, & per hoc nec libertatis, nec roboris insignia præferentes, a spiritualium congregationum consortio ut indigni, servique, non sine confusionis nota protinus repellemur.

Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. ,, Vocati sumus ad mili-
,, tiam Dei vivi, jam tunc cum in Sacramenti verba respondimus. Nemo miles *Tertullianus Ad Martyres,*
,, ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papi- *cap. 3. & 4.*
,, lionibus expeditis & substrictis, ubi omnis duritia & imbonitas, & insuavi-
,, tas constitit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati jam ediscunt: Agonis Chri-
,, in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem stiani labores.
,, densando. Sudore omnia constant, ne corpora atque animi expavescant: de
,, umbra ad Solem, de Sole ad cœlum, de tunica ad loricam, de silentio ad cla-
,, morem, de quiete ad tumultum. Proinde quodcumque durum est, ad exerci-
,, tationem virtutum animi & corporis deputate. Bonum agonem subituri estis,
,, in quo agonothetes Deus vivus est: Xistarches Spiritus sanctus: corona æter-
,, nitatis: brabium angelicæ substantiæ politia in cælis, gloria in sæcula sæcu-
,, lorum .... Athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, ut robori ædifican-
,, do vacent: continentur a luxuria, a cibis lætioribus, a potu jucundiore: co-
,, guntur, cruciantur, fatigantur; quantò plus in exercitationibus laboraverint,
,, tantò plus de victoria sperant. *Et illi* (inquit Apostolus) *ut coronam corrupti-*
,, *bilem consequantur, nos autem incorruptam.* Colloquatur spiritus cum carne
,, de communi salute.

Castigo corpus meum, & in servitutem redigo; ne fortè cum aliis prædicaverim,
ipse reprobus efficiar. ,, Electi quamdiu in hac vita sunt, securitatis sibi confiden- *S. Gregor. M.*
,, tiam non promittunt. Horis enim omnibus contra tentamenta suspecti, oc- *lib. 20. Moral.*
,, culti hostis insidias metuunt; qui etiam tentatione cessante, vel sola gravi- *in Job, cap. 5.*
,, ter suspicione turbantur. Nam sæpe multis grave periculum incauta securitas
,, fuit: ut callidi hostis insidias non tentati, sed jam prostrati cognoscerent. Vi- Vigilantia
,, gilandum quippe semper est, ut mens continuè sollicita numquam relaxetur Christiana,
,, intentione superna: ne laboriosa deserens, in cogitationibus fluxis, quasi in metusque sa-
,, quibusdam mollibus stramentis jacens, venienti corruptori diabolo mens se lutaris.
,, resoluta prostituat. Semper verò est ad certamen adversarii erigendus animus:
,, semper contra occultas insidias cautela providenda .... Videamus qualiter Pau-
,, lo & arridetur jam per supernam gratiam, & ipse adhuc non credit per suspi-
,, cionis metum. Jam de cœlo illi Dominus loquens, ejusque interius oculos ape-
,, riens, exterius claudens, potentiam suæ majestatis ostenderat: jam de eo Ana-
,, niæ dixerat, *Vas electionis est mihi iste*: jam ad tertium cœlum raptus fuerat:
,, jam in paradisum ductus, arcana verba, quæ dicere non posset, audierat; &
,, tamen adhuc timidus dicit: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne*
,, *fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ecce arridenti sibi divinæ
,, gratiæ & jam credit per spem, & necdum tamen credit per securitatem.
,, Adhuc timet qui in cœlum ducitur, & timere non vult qui adhuc in terra con-
,, versatur! Quem non terreat Apostoli timor? Tremit aries, & agnus non time-
,, bit? Ab Apostolo discamus, sine humilitate, pœnitentia, & mortificatione
,, viam in cœlum non patere.

Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, &c. ,, Habet caro ex conditione
,, mortali quasi quosdam terrenos appetitus suos: in hos tibi jus freni concessum *S. Aug. Serm.*
,, est. Regat te præpositus, ut possit a te regi subjectus. Infra te est caro tua, *de Utilitate*
,, supra te est Deus tuus: cum vis ut serviat tibi caro tua, admoneris quomodo *Jejunii, cap. 5.*
,, te oporteat servire Deo tuo. Attendis quod sub te est, attende & quod supra Castiganda &
,, te est. Leges in inferiorem non habes, nisi a superiore. Servus es, servum ha- refrenanda ca-
,, bes: sed Dominus duos servos habet. Servus tuus plus est in potestate Domini ro.

„ tui, quam in tua. Itaque vis tibi obediri a carne, numquid in omnibus po-
„ test? In omnibus obtemperat Domino tuo: Non in omnibus obtemperat ti-
„ bi. Quomodo, inquis? Ambulas, pedes moves, sequitur: sed numquid quan-
„ tum vis ibit tecum? Animatur a te, numquid quandiu vis? Numquid quando
„ vis, doles? Quando vis, sanus es? Exercet enim te plerumque Dominus tuus
„ per servum tuum: ut quia fuisti Domini contemptor, merearis emendari per
„ servum. Sed ad te quid pertinet? Delectationem carnis non relaxare usque ad
„ illicita, aliquantum & a licitis refrænare. Qui enim a nullis refrenat licitis,
„ vicinus est & illicitis. Proinde, Fratres, licitum est conjugium, illicitum est
„ adulterium: & tamen temperantes viri, ut longè sint ab illicito adulterio, re-
„ frænant se aliquantum & a licito conjugio. Licita est satietas, illicita est ebrio-
„ sitas: tamen modesti homines, ut longe se faciant a turpitudine ebrietatis, ca-
„ stigant se aliquantum & a libertate satietatis. Ita ergo agamus, Fratres tem-
„ peremus; & quod facimus, sciamus quare faciamus. Cessando a lætitia carnis,
„ acquiritur lætitia mentis.

CAPUT X.

SENSUS LITTERALIS.

VEterum Judæorum ob capitalia peccata, idololatriæ, fornicationis, tentationis Dei, murmurationis contra Deum, graviter ab ejus justitiæ vindice punitorum, exemplis Corinthios a similibus peccatis, quæ ventris ingluviem sæpe sequuntur, hoc in capite Apostolus noster absterret.

Figura baptismatis.

Exod. 13. 21. *Numer.* 9. *Psal.* 104. 39. *Sap.* 10. *S. Chrysost. Hom.* 23. *Theodoret. S. Joan. Damasc. lib.* 4. *orthod. Fid. c.* 10.

1. 2. *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt; & omnes mare transierunt.* Ne vobis propterea blandiamini quod multa & excellentia dona a Deo receperitis: ne ideo in perniciosa securitate vivatis; sed timete ne reprobi efficiamini, quemadmodum ipse pro me ipso timeo. Scire enim vos velim, quod gentis nostræ Patres, Hebræi omnes, qui Mose duce egressi sunt ex Ægypto, a durissima servitute Dei potentia & misericordia liberati, fuerunt sub columna nubis Tabernaculum operiente cum populus quiesceret, & populum præcedente cum incederet, ac protegente contra Solis ardorem: & omnes Mare Rubrum sicco pede transierunt, divisis aquis, & submersis hostibus. *Et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari.* Et omnes Moyse duce typicè baptizati sunt, nube & mari baptismum præfigurantibus. Mare scilicet quod transmittebant, & quo undique cincti erant, aquæ baptismalis; nubes, gratiæ sancti Spiritus; Moses, Sacerdotis; virga, crucis; persequentes Ægyptii, dæmonum figuræ erant. Fides qua Moysi divinæ voluntatis interpreti crediderunt, fidem in Christum Mediatorem significabat. *Crediderunt Domino, & Moysi servo ejus.* (Exodi 14. 31.) *Cum populus de Ægypto expeditus, vim Regis Ægypti per aquam transgressus evadit* (inquit Tertullianus) *ipsum Regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestior in baptismi Sacramento. Liberantur de sæculo nationes, per aquam scilicet: & diabolum dominatorem pristinum, in aqua oppressum derelinquunt.*

Tertull. lib. de Baptismo, c. 9.

Manna typus Eucharistiæ.

3. *Et omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt.* Omnes in deserto manducaverunt manna. Quam escam spiritalem vocat Apostolus. 1. Origine, non natura; quia non humana opera, sed præter naturam, divino miraculo submira-

Petra e qua eductæ sunt aquæ, figura Christi.

ministrabatur. 2. Quia Angelorum ministerio parabatur. Unde *Panis Angelorum* dicitur. 3. Significatione, quia typus erat Sacramenti Eucharistiæ nostræ, Christum substantialiter præsentem continentis, *Panem vivum, qui de cœlo descendit.* *Psal. 78. 9. Joan. 6. 32.*

4. *Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt*: eumdem potum divinitus datum, typum spiritalis potus, scilicet sanguinis Christi, quo animæ nostræ roborantur, & recreantur, ardor concupiscentiæ restinguitur. Bibebant autem de spiritali *consequente eos petra*. Bibebant autem aquas è petra a Mose percussa miraculo scaturientes, & per desertum longo spatio fluminum instar profluentes, ita ut Israelitas itinerantes in terra arida & inaquosa semper comitarentur aquæ è petra Dei omnipotentis admirabili virtute elicitæ. *Petra autem erat Christus.* Res per petram illam significata, erat Christus; cujus ex latere in cruce percusso sanguis & aqua, Sacramenta Ecclesiæ militantis, fontes salutis manarunt. *Illa petra jam erat in creatura*, inquit S. Augustinus, *& per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem significabat, sicut lapis ille quem Jacob positum ad caput, etiam unctione ad significandum Dominum assumpsit; sicut Isaac Christus erat, cum ad se immolandum ligna portabat. Accessit istis actio quædam significativa jam existentibus.* *Exod. 17. 6. Numer. 20. 11. Psal. 77. 15. 16. Psal. 104. 41. S. August. lib. 2. de Trinit. c. 6.*

5. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto.* Sed è tanto numero pauci admodum Deo placuerunt, immò displicuere vehementer, & ejus iram in se provocaverunt incredulitate, murmurationibus, pravis concupiscentiis, idololatria, gula, fornicatione. Quamobrem vindice Deo perierunt in deserto, ita ut è sexcentis tribus millibus virorum quingentis quinquaginta, altero anno exitus ex Ægypto numeratis, duo tantum, scilicet Caleb & Josue, post annum quadragesimum superstites fuerint, & in terram promissam ingressi sint. Veterum Israelitarum punitio Christianis ad terrorem proposita. *Numer. 2.*

6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.* Hæc autem typi fuerunt & figuræ eorum quæ nobis contingent, si divinis beneficiis ingrati simus, ut carnales illi Israelitæ. Pœnæ illis inflictæ exempla sunt nos admonentia, ne res illicitas concupiscamus, aut per se quidem bonas, sed illicito modo, sicut illi concupiverunt carnes, pisces, cucumeres, pepones, porros & cepe, & alia quibus in Ægypto vescebantur, fastidientes manna cœlitus datum, & contra Dominum ac Moysen murmurantes. Videte igitur, Corinthii, quæ pœnæ vos maneant, si carnes idolis immolatas in conviviis Gentilium, aut alias cum infirmorum fratrum scandalo appetatis & comedatis. *Numer. 11.*

7. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Neque ad idololatriam redeatis, sive ex animo falsos Deos colendo, illisque victimas offerendo & thus adolendo, sive cum ethnicis communicando in festis & conviviis, in delubris idolorum epulando, aut alias edendo carnes idolis immolatas cum scandalo fratrum. Sic Israelitæ quidam gulæ dediti facti sunt idololatræ, vitulum aureum ceu Deum colentes, quemadmodum scriptum est: Sedit populus ad edendum & bibendum, & surrexerunt ad ludendum. Saturati sunt victimis pacificis, quas aureo vituli simulacro obtulerant, choros duxerunt, tympana pulsarunt, cantilenis, aliisque lætitiæ significationibus, conflati & erecti Idoli solemnitatem celebrarunt. *Exod. 32. 6. 7. 8. 18. 19. Nehem. 9. 18.*

8. *Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt* cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua, suggerente Balaam, ut juvenes earum amore initiarentur Idolo Moabitarum Beelphegor, quod S. Hieronymus *Priapum* inter- Pœna fornicatorum.

Apostoli cum Moyse conciliatio. Numer. 25.

terpretatur, quem Jeremias *Chamos* appellat: *& ceciderunt una die viginti tria millia*. Moses vigintiquatuor millia occisa commemorat hac occasione, *Numerorum xxv. 9.* Sed facilis conciliatio. Moses enim eo numero complectitur tum Principes Dei jussu suspensos, tum initiatos Beelphegor ejusdem mandato cæsos, tum denique scortatores omnes lue a Deo immissa una die extinctos. At S. Paulus de his tantum postremis loquitur. Itaque ex Mose & Paulo inter se collatis colligitur, mille circiter suspendio & gladio, viginti tria millia peste interiisse; quæ simul juncta, summam circiter viginti quatuor millium faciunt. Viginti tria millia una die, mille circiter pridie ceciderunt. Aliter hanc difficultatem solvit S. Thomas. Major, inquit, numerus non excludit minorem, sed continet. Vel forte vitium scribarum est. Variasse Codices Græcos testis est Oecumenius: *Fuerunt, inquit, interfecti in plaga viginti tria millia. Quidam autem veterum Scripturorum posuerunt viginti quatuor millia.* Sunt qui viginti tria millia interfecta non ad fornicatores illos referant, qui puniti dicuntur *Numeror. xxv.* Sed ad vituli aurei adoratores, qui *Exodi xxxii.* hoc præcise numero interfecti referuntur, & Apostolum velint Metathesi seu transpositione Hebræis familiari ad primam suæ locutionis partem scilicet ad Versum 7. retulisse, quod connexum est cum secunda, id est cum Versu 8. eo maxime quod idololatria fornicatio quædam spiritualis sit, ut passim appellatur a Prophetis. Ut ut est, error, si quis est in numeris, nec divino Legislatori, nec Apostolo tribuendus est, sed scribarum oscitantiæ.

S. Thomas, Lect. 2. Oecumenius in Comment. Exod. 32. 28.

Pœna tentantium Deum. Numer. 21. 5.

9. *Neque tentemus Christum*, diffidendo ejus promissis, & velut experimentum potentiæ ejus quærentes, ac propterea signa petentes: *sicut quidam eorum* (Christum) *tentaverunt*, cujus typus erat Angelus ductor; cum itineris ac laboris pertæsi, contra Deum & Moysen clamaverunt dicentes: *Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ; anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo*. Propter hoc peccatum tentationis Christi, de qua & Psalm. 77. 18. 19. ea pœna plexi sunt quam Apostolus post Moysen commemorat; *& a serpentibus perierunt*. Morsibus, inquam, serpentum ignitorum seu urentium fuerunt interfecti, donec serpens æneus erectus est in remedium. Perstringit Apostolus Corinthios plerosque, qui Christi promissis diffidentes, de resurrectione dubitabant; & qui diversis linguis loquebantur ad gloriam potius & ostentationem, quam ad utilitatem Ecclesiæ. Ex hoc loco divinitas Christi diserte probatur. Siquidem Apostolus veteres illos Israelitas Christum tentasse scribit: Moyses verò illos tentasse Deum. Christus igitur est verus Deus. Angelum autem qui populum Israel dixit per desertum, & Moysi tam sæpe locutus est, personam Christi gessisse censent antiqui Patres, immo ipsum fuisse Filium Dei, qui se Moysi & Patribus conspicuum præbuerit in corpore, non quidem proprio, sed alieno, ad tempus assumpto ut his apparitionibus serviret, existimarunt antiquiores tam Græci, quam Latini ante S. Augustinum: Quorum sententiam juvare videntur illa sancti Judæ verba in Epistola Catholica Vers. 5. *Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit.*

Christi divinitas. Theodoret. S. Aug. lib. 2. contra Maximinum Arianum, cap. 26.

Pœna murmurantium contra Deum & Superiores suos.

10. *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Ne murmuretis contra Dei institutionem aut administrationem, quasi non recte agat, aut durius nos tractet; ne adversus Superiores vestros insurgatis, aut ipsis obloquamini, de eorum legibus, mandatis, regimine, sine justa ratione conquesti: sicut quidam ex Israelitarum populo contra Moysen & Aaronem murmuraverunt, & contra illos seditionem moverunt, & occisi sunt ab Angelo per quem Deus judicia sua exsequebatur, qui insolito plagæ mortisque genere il-

se illos exterminavit ac disperdidit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum & septingenti, præter illos qui perierant in seditione Core. Angelum ductorem Israelitarum divinæ in illos ultionis Ministrum fuisse, colligitur ex verbis Dei, Exod. 23. 20. 21: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaveris, & est nomen meum in illo.* Numer. 16. 41. & seq.

11. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* Hæc autem omnia quæ antiquis illis Israelitis contigerunt, typi fuerunt, figuræ, exempla, & veluti tabellæ prænuntiæ eorum quæ in novo Dei populo, in Ecclesia Christi, gerenda erant. Scripta sunt autem ad nostram admonitionem, ut iis lectis vel auditis sapiamus, ne similiter peccantes, similibus, immo gravioribus pœnis afficiamur, nos qui in ultima mundi ætate vivimus, qua priorum temporum figuræ & prophetiæ omni ex parte implentur usque ad consummationem mundi.

12. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.* Qui sibi videtur stare, falsa securitate de justitia sua, aut futura perseverantia delusus, alienis doctus exemplis caveat ne cadat. Calvini errores de inamissibilitate justitiæ, & de fide speciali qua quis se certò justificatum esse, aut è numero prædestinatorum credere debeat, aut perseverantiæ donum se certò habiturum, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit, hac Apostoli sententia refelluntur. Quos errores sacra Synodus Tridentina Spiritu sancto docente, dirigente, & per eam pronuntiante damnavit. Errores ab Apostolo prædamnati. Concil. Trid. sess. 6. capp. 9. 12. 13. 15. & Can. 13. 14. 15. 16. 23.

13. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Opto & precor ut tentatio vos non sollicitet nisi humana, id est, levis, mediocris, viribus vestris cum ordinario gratiæ auxilio attemperata, ut eam facilè vincatis. Vel, nulla peccati delectatio vos apprehendat, nisi fortè venialis, sine qua vita humana non ducitur. Secundum Græcos codices vertendum est verbo præteriti temporis, *Tentatio vos non apprehendit, εἴληφε, nisi humana*, hoc est, parva. Hac enim voce uti consuevit Apostolus pro parvo: quemadmodum cum dicit, *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ*, pro eo quod est naturæ conveniens. Codicibus Græcis concordat Syriaca Versio. Græci interpretes omnes ad unum legunt, εἴληφε, *apprehendit*. S. Cyprianus lib. III. Testimoniorum, cap. 91. legit, *Tentatio vos non occupavit nisi humana*. Hanc lectionem confirmat Sedulius in Collectaneis: *Dicitur nobis*, inquit, *pugnam carnis non sustinentibus per beatum Apostolum, cum his inter quos fornicatio nominatur*: Tentatio vos non apprehendit nisi humana. *Non enim meremur mentis robore conquisito graviores pugnas nequitiarum cœlestium experiri, qui carnem fragilem resistentem spiritui nostro subjugare non quivimus. Quod Apostoli testimonium non intelligentes quidam, posuerunt pro indicativo optativum modum, id est*, „ Tentatio vos non apprehendat nisi humana: *Quod ab ipso dici manifestum est, non optantis, sed pronuntiantis vel exprobrantis affectu.* Tentatio hucusque vos non apprehendit, nisi levis & vulgaris a gula sollicitante ad esum idolothytorum; nondum tentationes experti estis, quas commovet mundus persequendo fideles non solum usque ad bonorum proscriptionem, sed etiam usque ad internecionem. *Nondum usque ad sanguinem restitistis.* Vobis graviores tentationes imminent. Verumtamen ne despondeatis animos, infirmitatis vestræ conscii. *Fidelis autem Deus est*, qui se promisit electis suis, ac justis omnibus in tribulatione adfuturum: *Multæ tribulationes justorum, & ex omnibus liberabit* S. Thomas, Lect. Theodoret. Hebr. 12. Psal. 33.

rabit eos Dominus. Ideo *faciet cum tentatione proventum*, id est, vobis tribuet è tentatione *evadendi facultatem*, ut explicat S. Cyprianus loco laudato; electis suis, ad quos præcipuè pertinent promissiones Novi Testamenti, & quos nemo rapiet de manu illius, certissimo tribuet evasionem è tentationibus & in fine saltem vitæ tentationum victoriam: justis autem omnibus, quibus nihil impossibile præcipit, evadendi & vincendi facultatem, eorum infirmitatem auxilio sufficienti gratiæ suæ muniens quoties urget præceptum. De electis præsertim hanc Apostoli sententiam intellexerunt S. Augustinus lib. *De Dono perseverantiæ*, cap. 9. Hormisdus Pontifex Maximus Epist. ad Possessorem Episcopum, aliique inter Ecclesiasticos Tractatores doctissimi. Sed ad justos omnes, immo ad fideles universos Apostoli pertinere sententiam, docet S. Cyprianus lib. III. *Testimon.* cap. 91. ex ea probans, *Tantùm unumquemque tentari, quantùm potest sustinere.* S. Augustinus in Psalmum 56. *Neque imperaret Deus ut hoc faceremus, si impossibile judicaret ut hoc ab homine fieret. Sed considerans infirmitatem tuam, deficis sub præcepto? confortare in exemplo. Sed etiam exemplum ad te multum est? Adest ille qui præbuit exemplum, ut præbeat & auxilium.* S. Leo Sermone 17. De Jejunio decimi mensis 7. *Natura mutabilis, & de peccati labe mortalis, licèt etiam jam redempta, & sacro baptismate sit renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora proclivis; corrumpereturque carnali desiderio, nisi spirituali muniretur auxilio; quia sicut illi numquam deest, unde corruat; ita semper præsto est unde subsistat, dicente Apostolo: Fidelis enim Deus, qui vos non patietur tentari supra id quod potestis, sed faciet proventum ut possitis sustinere.* Hic omnino sensus est Apostolicæ sententiæ: *Fidelis Deus est*, id est verax & constans in promissis suis. Promisit autem auxilium invocantibus se in tribulatione & tentatione. Vos igitur tentari non finet supra vires quas vobis subministrabit vincendæ tentationi pares: sed vobis dabit facultatem e tentatione exeundi. Dabit arma & auxilium sufficiens quo vincere possitis, si non sitis desertores abjecto clypeo fidei & orationis, in quo possitis omnia tela Nequissimi ignea extinguere: & hunc mundum cum omnibus, erroribus, amoribus, & terroribus, suis vincere.

Tentationes etiam gravissimas superare nemini impossibile est.

Ad eas vincendas auxilium sufficiens omnibus a Deo paratum.

Ephes. 6. 17.

14. *Propter quod, Charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.* Ab idolorum cultu quàm longissimè recendite, & omnino abhorrete ab idolothytorum esu. quæ communio est cum idolis, & gradus quo ad illorum cultum facile devolventur, qui a maledictis illis epulis idololatrarum non abstinent. Confer cum 1. Joan. 5. 21. *Filioli, custodite vos à simulacris.*

15. *Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.* Cum prudentibus & intelligentibus mihi sermo est. Quæ dico, adeo consona sunt rationi & æquitati, ut vos ipsos judices appellare non verear. Tanta mihi est causæ quam ago fiducia, ut prudentiæ vestræ discretioni judicium permittam eorum quæ sum dicturus.

16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Nonne calix benedictus, quem solemni prece benedicimus, Deum orantes ut quod in eo continetur, omnipotenti virtute sua Christi sanguinem efficiat, & quem nos Sacerdotes Sacrorum Mysteriorum Ministri consecramus, Christi sanguinem verum post benedictionem & consecrationem continet, nobisque bibendum communicat, & exhibet? Metonymicè calicis nomen usurpat Apostolus pro potu in calice contento. *Et panis quem frangimus*, quem manducamus in altari, Christi Domini verbis consecratum, & in sacris conventibus distribuimus fidelibus, *nonne participatio* & communio *corporis Domini est*? Eucharistiam panem vocat Apostolus, quia speciem & operationem panis retinet, & quia ex pane

Ex communione Eucharistica corporis & sanguinis Christi argumentum ducit Apostolus ut Corinthios absterreat ab esu idolothytorum.

S. Thomas, in Prosa sanctissimi Sacramenti, quam Ecclesia adoptavit. S. Thomas, Lect. 4.

pane facta. Frangi dicit, non secundum rem sub Sacramento contentam, & significatam, sed secundùm signum & speciem. *Nulla rei fit scissura, signi tantùm fit fractura.* Hoc argumento utitur Apostolus, ut Corinthios absterreat ab idolothytis: Sicut participans calicem Domini fit unum cum eo, sic participans calicem dœmoniorum fit unum cum eis: porro qui conviviis idololatricis communicant, calicem dœmoniorum participant: unum igitur fiunt cum dœmonibus: cum itaque Sanguini & Corpori Christi communicetis, fugere debetis ab idolorum cultu & externa cum eis communione. Veritas Sacramenti, Sacrificii, & Communionis Eucharisticæ veri Corporis & Sanguinis Jesu Christi, res erat temporibus Apostolicis adeo nota & confessa in Ecclesia, ut nullus fidelium huic dogmati fundamentali fidei, qua Christiani Catholici sumus, contradicere auderet. Ideoque ex eo inconcussum ducit argumentum Apostolus noster. Ita hunc locum intellexit S. Irenæus adversùs Hæreticos disputans, qui mundum a Deo conditum negabant, & carnis salutem ac resurrectionem. *Vani autem omni modo* (inquit) *qui universam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem ejus spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundum hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis ejus est, neque panis quem frangimus, communicatio corporis ejus est. Sanguis enim non est nisi a venis & carnibus, & a reliqua quæ est secundum hominem substantia, qua verè factum Verbum Dei, sanguine suo redemit nos ..... Et quoniam membra ejus sumus, & per creaturam nutrimur; creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum vult; eum calicem qui est creatura, suum sanguinem qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem; & eum panem qui est a creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit Verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia; quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, qua sanguine & corpore Christi nutritur, & fit membrum ejus?*

S. Irenæus lib. 5. cap. 2.

Realis præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia inconcussa fides.

S. Joannes Chrysostomus idem fidei dogma luculenter confirmat, hæc Apostoli verba exponens, *Calix benedictionis, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Hoc est autem quod dicit Apostolus, ipso interprete: *Id quod est in calice, est id quod fluxit è latere, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocavit, quòd eum habentes in manibus, sic eum hymnis & laudibus prosequimur admirantes, ineffabile donum stupentes, benedicentes, bonisque verbis prosequentes, quod eum ipsum effudit ne maneremus in errore, & non solùm effudit, sed etiam eum ipsum nobis impertiit. Quamobrem si sanguinem* (inquit) *cupis, non aram idolorum brutorum cæde, sed meum Altare meo cruenta sanguine. Quid amabilius? dic quæso. Hoc faciunt etiam qui amant. Cum viderint eos quos amant, aliena concupiscere, & propria despicere, sua dantes persuadent ut abstineant ab iis quæ sunt illorum. Sed qui amant quidem, in possessionibus, pecuniis, & vestibus suam ostendunt liberalitatem & magnificentiam, in sanguine autem nullus umquam, Christus autem etiam in eo suam nostri ostendit curam, & ardentem in nos charitatem. Et in veteri quidem quoniam affecti erant imperfectius, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse sustinuit suscipere, ut ab illis abduceret: quod ipsum quoque erat amoris ineffabilis. Hic autem in eo quod est terribilius & magnificentius, sacram constituit operationem, ut qui & ipsum mutavit sacrificium, & pro cæde brutorum seipsum jussit offerri.*

S. Chrys. Hom. 24.

17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Quoniam unus est panis de quo omnes participamus, scilicet corpus Christi panis vivi, hinc per illius participationem & communionem multi,

Duplex unitas Sacramento Eucharistiæ id est significata.

ita est omnes fideles efficimur & sumus unum corpus Christi mysticum, caritate nos in Christum transformante, & inter nos ut ejusdem corporis membra, eodem Spiritu animata, colligante. Cujus unitatis Eucharistia symbolum est, quam Christus in iis rebus instituit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis confit, scilicet panis; aliud in unum ex multis acinis confluit, scilicet vinum, quæ in corpus & sanguinem Christi verbis consecrationis substantialiter transmutantur. Duplicem porrò unitatem divino illo Sacramento significari docet Apostolus: primam incorporationis, qua in Christum transformamur. Panis enim vivus nos in se transformat, non nos illum in substantiam nostram transmutamus ut cibos carnis nostræ: *Unus panis multi sumus*. Aliam vitæ & sensus, quam a Christo capite accipimus: *& unum corpus multi sumus*.

S. Aug. Tract. 16. in Joanne. S. Thomas, Lect. 3.

18. *Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Considerate carnales Israelitas, seu Judæos ex Jacob secundum carnem progenitos. Nonne qui apud ipsos de victimis immolatis comedunt, participes sunt altaris, in quo pars una victimæ pacificæ aut pro peccato Deo oblatæ igne consumitur, alteram comedunt Ministri sacrificii, & illi pro quibus offertur? Igitur qui carnes idolis immolatas comedunt in idolio cum Ethnicis, sunt altaris dæmoniorum, & idolorum cultus participes.

19. 20. *Quid ergo? Dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?* Quid ergo dicere videor monendo ut ab idolothytorum esu abstineatis? Num quod idolis immolatum vim aliquam ex sacrificiis contrahat ad contaminandum comedentes, aut quod idolum ex materia insensibili conflatum vel sculptum habeat in se virtutem aliquam qua hominibus prodesse aut nocere possit? *Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo*. Confer cum Deuteron. 32. 17. *Immolaverunt dæmoniis, & non Deo, diis quos ignorabant*. Et cum Psal. 95. 5. *Omnes dii Gentium dæmonia*. Dæmones enim simulacris assistebant, vel oracula ex ipsis reddentes, vel aliqua beneficia illorum cultoribus se præstare mentientes. *Scimus*, ait Tertullianus, *nihil esse nomina mortuorum, sicut & ipsa simulacra eorum. Sed non ignoramus, qui sub istis nominibus institutis simulacris operentur & gaudeant, & divinitatem mentiantur, nequam spiritus, scilicet dæmonas .... De sacrificiis quidem certi sumus nulla ex parte nobis competere ea, qui his idolis renuntiavimus, non quòd idolum sit aliquid (ut Apostolus ait) sed quòd quæ faciunt, dæmoniis faciunt, consistentibus scilicet in consecrationibus idolorum, sive mortuorum, sive (ut putant) deorum*. Minucius Felix: *Isti igitur impuri spiritus dæmones, ut ostensum a Magis, a Philosophis, & a Platone, sub statuis & imaginibus consecrati delitescunt, & afflatu suo auctoritatem quasi præsentis numinis consequuntur, dum inspirantur interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt falsis pluribus involuta. Nam & falluntur, & fallunt, ut & nescientes sinceram veritatem, & quam sciunt, in perditionem sui non confitentes. Sic a cælo deorsum graveant, & a Deo vero ad materiam avocant, vitam turbant, omnes inquietant, irrepentes etiam corporibus occultè, ut spiritus tenues: morbos fingunt, terrent mentes, membra distorquent, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, vel hostiis pecudum saginati, remissis quæ constrinxerant, curasse videantur*.

Tertull. lib. De Spectaculis cap. 10. & 13.

Minucius Felix in Octavio.

Pergit Apostolus: *Nolo autem vos fieri socios dæmoniorum*. Nolo vos, qui fideles estis, ullo modo cum dæmonibus, Dei & salutis humanæ inimicis societate jungi, vel sacrificia ipsis offerendo, vel hujusmodi sacrificiis adsistendo, vel idolothyta comedendo. Deuteron. 32. 37. *Ubi sunt Dii eorum in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum: Sur-*

surgant & opitulentur vobis. De variis superstitionum generibus, quibus societas perniciosa cum dæmonibus initur, lege S. Augustinum lib. 2. *De Doctrina Christiana*, cap. 20. & seq. *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*. Non potestis jure, licitè, spiritaliter virtutem Sacramenti participando, bibere calicem Domini, id est Christi Domini sanguinem in calice secundùm ejus institutionem, ejusque verbis consecrato, contentum, & vinum in honorem dæmonum libatum, quod Hebræi *vinum cultus extranei* appellabant.

21. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Non potestis participes esse cum fructu Corporis Domini in Altari ejus oblati & consecrati, & altaris dæmoniorum, seu sacrificiorum falsis diis oblatorum. Mensæ nomine hic & alibi in Scriptura sacra Altare intelligi certum est. * Notum quod S. Augustinus scripsit de Mensa Cypriani Martyris Carthagine, in qua sacrificium Deo, cui ipse oblatus est, offerebatur, & in qua fidelium multitudo, in Natali Cypriani Sanguinem bibebat Christi, quia ibi propter nomen Christi, sanguis fusus erat Cypriani.

* *Isai.* 65. 11. *Malach.* 1. 7. 12. *Concil. Trid. Sess.* 22. *cap.* 1. *S. Augustin. Ser.* 310. *alias De Diversis* 113.

22. 23. *An æmulamur Dominum?* An ita insanimus, ut Dominum Deum zelotem provocare ad æmulationem & iram pro nihilo ducamus, ad rivalem & hostem ipsius transeuntes? *Numquid fortiores illo sumus?* ut ipsum veluti lacessamus, experiri volentes an punire nos valeat? Confer cum Deuteron. 32. 16. *Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.* Metaphora sumpta videtur ab impudicis mulieribus, quæ viris suis contemptis, adulteros admittere non verentur. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Omnia quæ per se licita sunt, utpote quæ nullo Dei præcepto naturali, vel positivo prohibentur, non expediunt, ob rerum circumstantias, per quas etiam illicita redduntur, quale est edere idolothyta in idolio, vel cum scandalo fratrum. *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.* Non omnia quæ licent, ad stabiliendum aut promovendum publicum Ecclesiæ bonum, quod in salute Animarum à Christo redemptarum positum est, conducunt; immò intempestivè & imprudenter usurpata, illud destruunt.

24. *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Nemo Christianus privata commoda, propriamque utilitatem & voluptatem bono spirituali & saluti proximi anteponat. Dei namque præceptum de proximi dilectione violaret, proindeque nec Deum diligeret. Amor enim proximi ex amore Dei ortum ducit. 1. Joan. 4. 20. 21. *Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.*

25. 26. *Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Quaslibet carnes quæ in macello venduntur, manducare licitè potestis, non disquirentes ex conscientiæ scrupulo, an sint idolis immolatæ. *Domini est terra & plenitudo ejus.* Omne quod terra gignit aut nutrit, Deum habet auctorem ac dominum: bonum igitur ac mundum est, nec a dæmonibus potest immutari, aut vim contaminandi conscientiam ex eorum sacrificiis accipere.

27. 28. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Si quis infidelium amicitiæ causa vos invitat ad convivium domesticum, extra idolium, & vultis ire, quod vobis licet: ex omni cibo qui apponitur & ministratur vobis, comedere potestis, non inquirentes meticulosa & scrupulosa curiositatè an sit immolatum idolis; ut pura tutaque conscientia manducetis. *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter con-*

De ciborum idolis immolatorum esu, videsis Epistolam S. Augustini 47. aliàs 154. *Ad Publicolam*.

scientiam. Si quis autem infidelis, aut frater infirmus & scrupulosus vos monuerit, carnes quæ vobis offeruntur, immolatas esse idolis, ab illis abstinete, ne scandalum præbeatis monitori, sive infideli, sive fideli. Infidelis enim nequiter gaudebit, vos in honorem idoli comedere existimans, Christianamque, quam profitemini religionem parvifacere. Fidelis verò infirmus adhuc in fide & scrupulosus, exemplo vestro comedet, repugnante fortè conscientia. Igitur ab hujusmodi cibo temperate, ne illius conscientiam facto vestro vulneretis. Codices Græci pene omnes, & Interpretes, hic repetunt sententiam illam: *Domini est terra & plenitudo ejus*: sed eam non habent Manuscriptum Alexandrinum, antiquus Godex Claromontanus eximiæ vetustatis, Syriaca Versio, & Arabica ab Erpenio edita, nec S. Hieronymi Versio, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit. Huic loco extraneam esse inde confirmatur, quòd verisimile non sit adhibitam esse ab Apostolo ad probandum posse comedi omne genus edulii quod in macello venditur, & non esse comedendas carnes, quæ idolis immolatæ dicuntur. Tandem orationis consequentia postulat ut sequens Versus istis verbis, *propter conscientiam*, immediatè subjungatur.

Confer cum Apostolico Decreto de abstinentia ab immolatis, *Act.* 15. Hoc Decreto Corinthios constrictos non fuisse, respondet Estius, & probat ex ipsius inscriptione: *His qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus, ex Gentibus*. Corinthus autem sua erat in Achaia: nec Corinthiorũ Ecclesia coalescebat ex Gentibus & Judæis, ut Ecclesiæ Palæstinæ, & vicinæ. Ad Corinthios igitur pertinuisse nõ videtur Apostolicum Decretum de abstinentia ab immolatis, nisi in periculo scandali, ipso S. Paulo Interprete.

29. *Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius.* Conscientiam, propter quam prohibeo ne manduces carnes quæ dicuntur idolis immolatæ, non tuam dico, quæ bene formata est (cum noveris idolum nihil esse, & cibos idolis immolatos per se non inquinare animam comedentis) sed fratris infirmi, aut etiam infidelis qui te invitaverat, ac Gentilium convivarum. *Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?* Cur enim & cui bono darem occasionem alteri damnandi Christianam libertatem edendi omne genus ciborum, qua in illis rerum circumstantiis abuterer? Gentilis certè me damnaret, dicens: Fabula est Christianorum Religio: Ajunt quidem idola sese execrari, & interim ea quæ idolis immolata sunt, oblata libenter comedunt.

30. *Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias ago?* Si ego cum gratiarum actione comedo ex omni cibo qui mihi, dedit Deus ad vescendum fide firma persuasus Idolum nihil esse: cur me, immo Christianam Religionem exponam Gentilium maledictis pro ea ciborum participatione de qua Deo gratias ago? Gentiles enim qui me volentem scientem carnes idolis immolatas comedere videbunt, Christianos quasi hypocritas sugillabunt, qui ab Idolis & eorum cultu se abhorrere simulent, & tamen idolothyta comedant. Vide sanctum Chrisostomum, *Hom.* 25.

31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite.* Cavete ne ullo vestro opere Dei lædatur honos: immò propter ejus gloriam omnia opera vestra facite, ad eum omnes actiones ut ad finem ultimum intentione pura dirigite, cui servire unicè debetis, quem ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligere. Hoc legis ipsius naturalis præceptum, quò fit ut omnis actio humana bona sit vel mala, nulla indifferens in individuo, ut loquuntur Theologi sanioris Moralis vindices. Sufficit autem ut virtuali intentione omnia opera nostra fiant ut Deus laudetur & glorificetur. Id nisi fiat, non impletur præceptum charitatis, ut docet S. Thomas. Confer cum *Coloss.* 3. 17.

32. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei.* Ita vos gerite ut nullum offendiculum detis sive Judæis, sive Gentilibus nondum ad fidem Christi conversis, sive fidelibus, qui sunt Ecclesiæ membra, pleraque infirma, quibus propterea propensiori charitate consulendum est.

33. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Nam & ego non solùm caveo ne cuiquam of-

offendiculum præbeam; verùm etiam omnibus placere studeo, illis me accommodans in omnibus, quæ nulli legi, præsertim divinæ adversantur: non quærens quod mihi uni utile est, sed quod multis; & eorum salutem, privatis meis commodis neglectis & postpositis, procurare & promovere satagens. Contrarium videtur quod scribit Apostolus noster ad Galat. 1. 10. *An quæro hominibus placere?* Sed ibi negat se velle placere propter propriam gloriam aut privata commoda: hic autem placere studet propter Dei gloriam, & fraternam salutem. *Nulli autem prodest ut salvus fiat, si homo ei propter se ipsum placeat: qui non placet utiliter, nisi cum propter Deum placet, id est, ut Deus placeat & glorificetur, cum dona ejus attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur, cum autem sic homo placet, non jam homo, sed Deus placet.*

Loca Apostoli in speciem pugnantia conciliantur.

S. Aug. in Exposit. Epist. ad Galat. num. 5.

CAPUT X.

SENSUS MORALIS.

1. 2. 3. 4. 5. 6. NOlo *enim vos ignorare, fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt.* Veritatem discamus in figuris. Meminerimus quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, nos in morte ipsius baptizatos esse; Christum lavisse nos a peccatis nostris in sanguine suo. *Nihil aliud in figura tunc portendebat transitus populi per Mare, nisi transitum fidelium per baptismum. Nihil aliud insequentes Ægyptii, nisi abundantiam præteritorum delictorum. Premunt Ægyptii, urgent, instant peccata, sed usque ad aquam. Quid est Mare Rubrum? Baptisma sanguine Domini consecratum.* Christus per gratiam Spiritus sancti sui nos in nocte hujus sæculi ambulantes illuminat, ardorem concupiscentiæ nostræ temperat, omnipotentia sua nos protegit, providentia paterna nos dirigit in hujus mundi deserto, ubi viatores sumus. Scripturarum suarum, Fideique lucè nos ducit. *Patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Quid est sub nube? Sub caligine: non eis intelligentibus spiritaliter, quæ cum eis corporaliter gerebantur. Nos longè fœliciores, quibus revelata sunt in novo Testamento, quæ in veteri obumbrata erant. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei.* Næ nos miseros, si in tanta luce cæcutiamus! *Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.* Illi manna de cœlo; nos Corpus & Sanguinem Christi. Umbram illi, nos veritatem: illi panem Angelorum, nos Dominum Angelorum; illi panem, quem qui manducaverunt, mortui sunt; nos panem vivum, qui de cœlo descendit, quem qui dignè manducaverit, vivet in æternum. Illi aquam de petra biberunt, nos aquam vivam in Sacramentis haurimus, quæ ex Christi latere in cruce percusso manarunt. *Percussum est latus Christi morientis; & fluxerunt Sacramenta Ecclesiæ militantis.* Petra sequebatur Israelitas ratione aquarum quæ ex ipsa manabant: Christus nos comitatur, & in nobis est per Spiritum sanctum ex ipso ab æterno procedentem, & in tempore nobis datum, quo semper indigemus, quamdiu in deserto hujus mundi peregrinamur. *Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus.* Verùm timeamus ne contingat nobis quod illis evenit, si Dei gratiis abutamur. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto.* Plures baptizati sunt, pauci pactum & votum baptismi sui servant:

Longè excellentiora beneficia Christianis a Deo collata quàm Israelitis: longè graviores pœnæ ingratis paratæ.

S. Aug. in Psal. 80. n. 8.

Joan. 6.

S. August.

nomen habent Christiani, mores non habent. Multi Sacramenta frequentant; pauci per Sacramenta meliores fiunt: multi ad cœlestem patriam, quam Deus novo suo populo promisit, vocati sunt; pauci perveniunt. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Nisi pravis desideriis renuntiemus, nisi cupiditates nostras mortificemus, Baptismus & Communio corporis Christi nobis in judicium & damnationem vertentur. Id figuræ veteris Testamenti nos docent. *Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.* Quomodo in beneficiis præcesserunt figuræ, & secuta est veritas, ita etiam in suppliciis: & sicut longè majora & excellentiora sunt beneficia quæ Christianis Deus impertit; ita longè graviores pœnæ quibus plectentur, qui tantis beneficiis abusi fuerint; illæ enim temporales, istæ æternæ. *Non simus concupiscentes malorum* &c. Et si sunt prava desideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur.

S. Chrys. Hom. 23.

7. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Amor proprius & concupiscentia, non quosdam tantùm, sed plurimos è Christianis idololatras efficiunt, vel sui, vel creaturarum: *Avaritia, simulacrorum servitus* est, ait alibi Apostolus noster; gulosorum & ebriosorum *Deus venter est.* Quàm multi sunt quorum tota vitæ series otiositas est, voluptas, lusus, spectacula, choreæ, *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Nonne idola colunt amatores impudici, libidines suas, & quas depereunt creaturas? *Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio: nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis quam Sacerdos. Diligentia tua nomen illorum est. Illis saginatiorem, & auratiorem, & majorem hostiam cadis, salutem tuam.* Non uno modo prævaricatoribus Angelis sacrificatur, idque non in templis tantùm idolorum apud Ethnicos; sed in ipsis templis Dei vivi.

Plurimos Christianos vel sui, vel creaturarum aliarum idololatras cupiditas facit.

Tertull. lib. De Idolol. cap. 5.

Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia. Quia conviviorum & gulæ mentionem fecerat Apostolus, fornicationem subjungit, sub qua omnis carnis immunditia, omne libidinis genus comprehenditur. Hæc enim gulæ, & saturitatis filia est. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundantia & otium ipsius & filiarum ejus* (ait Dominus per Prophetam) Venter escis repletus facilè despumat in libidinem. *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* „ Intellige sanctæ Scripturæ verecundiam, (inquit Tertullianus) ludum nisi impudicum „ non denotasset. Veneris & Bacchi templa olim apud Romanos vicina. *Duo ista dæmonia conspirata & conjurata inter se sunt, ebrietatis & libidinis.* Fornicatio hodie frequentissima, terribiliùs à Deo ultionum Domino punitur, æterna morte animæ & corporis, stagno inextinguibili ignis & sulphuris, quæ mors secunda est.

Impudicitia gulæ filia.

Ezechiel. 16. 49.

Tertullian. *De Jejuniis c. 6. Idem De Spectac. c. 10.*

Apocal. 21. 7.

9. 10. *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Deum tentant, qui de illius potentia diffidunt, qui de illius verbis & promissis dubitant, qui vitiis & cupiditatibus suis illum provocant, tam liberè peccando, ut experiri velle videantur, an illorum peccata plectere possit. Grave certè peccatum tentatio Dei, quò serpentium tartareorum præda fiunt, qui illud committunt. Grave pariter ac lethale peccatum murmuratio tum adversùs Deum & ejus providentiam, tum adversus Superiores, qui nobis Dei vice præsunt. Qui adversùs Deum murmurant in adversis, aut contra Præpositos suos, æterno digni sunt exterminio a Patria cœlesti. Qui adversùs Superiores suos murmurant, Deum ipsum murmurationibus suis lacessunt. Unde Moyses

Dei tentatio quàm grave peccatum.

Murmuratio contra Deum & Superiores gravi pœna plectenda.

Moyses Israelitas, qui contra illum & Aaronem murmurabant, his verbis compellat: *Nos quid sumus, quia mussitastis contra nos? Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Heu nimium frequentes sunt in familiis Christianis, in Societatibus & Congregationibus Ecclesiasticis & Religiosis murmuratores illi queruli! Ne leve existimetur esse peccatum, aut levi pœna in Dei judicio plectendum. *Unusquisque ob proprium suum peccatum damnatur*, ait S. Basilius, *ita & qui murmuraverint, ob murmurationem. Verùm sæpe alii alia de caussa murmurant. Nam hi quidem propterea murmurant, quod unde ventrem suo more distendant, non habent (ut qui gulæ præter modum dediti sunt, & ventrem faciunt Deum suum) illi verò quod in pari honore non habeantur cum his quos sibi vident præponi, quod est invidiæ: quod vitium cum homicidio conjungi solet. Alii alia de caussa.*

Exodi 16.7.8.

S.Basilius in Regulis brevioribus, Interog. 63.

11. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* „ His figuris populus „ Christianus admonetur ut caveat ne sit ingratus beneficiis Dei, ejusque in se „ provocet iracundiam, cujus obedienter & fideliter debet suscipere gratiam. „ Nam si ille interitus a serpentibus, & ab exterminatore illa perditio, & gla- „ dii trucidatio, figuræ fuerunt, sicut evidenter dicit Apostolus: quantò majo- „ re diligentia pietatis cavendæ sunt pœnæ, quarum figuræ illæ fuerunt? Procul „ dubio quippe sicut in bonis rebus multò ampliùs boni est in eo quod per figu- „ ram significatur, quam in ipsa figura: ita & in malis longè utique pejora sunt „ quæ significantur figuris, cum tanta mala sint etiam significantes figuræ. Nam „ sicut terra promissionis, quò ille populus ducebatur, in comparatione regni „ cœlorum nihil est, quò Christianus populus ducitur: ita & pœnæ illæ quæ fi- „ guræ fuerunt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum quas signifi- „ cant, nihil sunt.

S.Aug. Enarrat. in Psalm. 77. n.1. & 3.

12. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.* Nemo Christianus, quantumvis a peccatis mortalibus alienus, quantumvis pietatis cultor, quantumvis Sacramentorum religiosus frequentator, de viribus suis præsumat. Angeli in cælo, Adam & Eva in Paradiso, tot Israelitæ, qui Deo placebant, cùm eos ex Ægypto liberavit, in deserto ceciderunt, duo solùm ex tanto numero Terram promissam ingressi sunt, Josue & Caleb, cœteri perierunt in deserto. David Rex ille secundum cor Dei, Salomon prodigium sapientiæ, Christi typus, divinorum librorum Auctor, Iudas in Apostolorum collegio, tot sanctitate (ut videbatur) insignes viri lapsi sunt. Nemo ergo se perseveraturum præsumat, sed timeat; non efferatur, sed Christiana humilitate deprimatur, ne cadat. *Deus melius esse judicavit miscere quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum; ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim a pernitiosa elatione reprimit quod ait Apostolus: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei stat, qui stat.*

Nemo se in bono perseveraturum præsumat, sed timeat casum, & caveat.

S.Aug.lib. De Dono Persev. cap. 8.

Rectè dixit Apostolus, *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* „ Hoc enim non „ est stare, ut stare oportet, sibi ipsi confidere. Nam citò cadet qui est ejusmo- „ di. Quamobrem etiam si stes, caveas ne cadas. Hic enim stare, non est infir- „ miter stare, donec fuerimus liberati a fluctibus vitæ præsentis, & ad tran- „ quillum portum navigaverimus. Ne ergo eo quod stes, efferaris & insolescas, „ sed cave casum; Nam si timuit Paulus qui erat omnium fortissimus, multò ma- „ gis nos timere oportet. Atque Apostolus dicebat, *Qui se existimat stare, vi-* „ *deat ne cadat.* Nos autem ne hoc quidem possumus dicere, cum omnes ceci- „ derint, & prostrati sunt, & humi jacent. Cui enim hoc dicam? Num ei qui „ rapit quotidie; Sed jacet, ut qui magno casu corruerit. An scortatori; sed „ humi est projectus. An ebrio; sed humi quoque jacet, & nescit quidem se ja- „ cere.

S.Chrys. Hom. 23.

„ cere. Quamobrem non est hujus verbi tempus, sed illius Prophetici quod di-
Amos 5. 2. „ ctum est Judæis: *Domus Israel cecidit, & non adjiciet ut resurgat*. Etenim
„ omnes jacent, nec volunt resurgere. Quamobrem nobis est adhortatio, non
„ ut non cadamus, sed ut jacentes possimus resurgere. Resurgamus ergo, & for-
„ titer stemus. Quousque jacemus; Quousque inebriamur rerum ad hanc vitam
„ pertinentium magno gravati desiderio; O si nudas videre liceret animas, sicut
„ in castris postquam commissum est prælium, alios quidem licet cernere mor-
„ tuos, alios autem vulneratos, ita etiam videremus in Ecclesia! Quamobrem
„ alter alteri manum vicissim præbeamus, & exsurgamus. Nam ego quoque ex
„ iis sum qui sunt vulnerati, & qui egent ope Medici, qui vulnera mea curet.
„ Sed ne propterea animum despondeatis, nec desperetis. Nam etsi gravia sunt
„ vulnera, non sunt tamen insanabilia. Talis est noster Medicus, modo vulne-
„ ra sentiamus, etiamsi ad vitii extremum venerimus, aperit nobis multas vias
„ salutis.

Tentatio humana & diabolica. S, Gregor. M. lib. 21. Mor. cap. 3. Rom. 6.

13. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*. „ Humana tentatio est, inquit S. Gregorius Magnus,
„ qua plerumque turpi cogitatione tangimur etiam nolentes: quia ut nonnum-
„ quam & illicita ad animum veniant, hoc in nobismetipsis ex humanitatis cor-
„ ruptibilis pondere habemus. Jam verò dæmoniaca est & non humana tenta-
„ tio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se ani-
„ mus adstringit. Hinc iterum dicit, *Non regnet peccatum in vestro mortali cor-*
„ *pore*. Peccatum quippe in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit:
„ quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc
„ ipsum namque ei de peccato tentari, peccatum est, quo quia quamdiu vivi-
„ mus perfectè omni modo non caremus: sancta prædicatio quoniam hoc expel-
„ lere plenè non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit: ut appeti-
„ tus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occultè se quasi fur in-
„ serit, saltem si ingreditur, non dominetur.

S. Aug. lib. 2. De Sermone Domini in Monte, cap. 9. num. 34. Misericors Deus non tentari non permittit supra id quod possumus.

„ Fiunt autem tentationes per satanam, non potestate ejus, sed permissu Do-
„ mini, ad homines aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Domini misericor-
„ dia probandos & exercendos. Sunt etiam tentationes humanæ, cum bono
„ quisque animo, secundum humanam tamen fragilitatem, in aliquo consilio
„ labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulò tamen amplius quam
„ Christiana tranquillitas postulat: de quibus Apostolus dicit, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*. Cum idem dicit. *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*. „ In qua sententia satis ostendit non id nobis orandum esse ut non
„ tentemur, sed ne in tentationem inducamur. Inducimur enim, si tales acci-
„ derint quas ferre non possumus. *Sed cùm tentationes periculosæ, in quas inferri*
„ *ri atque induci perniciosum est, aut prosperis rebus temporalibus, aut adversis*
„ *oriantur, nemo frangitur adversarum molestia, qui prosperarum delectatione*
„ *non capitur*. Cibat nos Deus pane lacrymarum, potum dat nobis in lacrymis

Psalm. 79. S. Aug. Enarrat. in hunc Psal. n. 6. Idem in Psal. 71. n. 20.

„ in mensura, ait Rex Propheta. „ Quid est in mensura; Apostolum audi: *Fi-*
„ *delis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*, &c. Ipsa est
„ mensura, pro viribus tuis: ipsa est mensura, ut erudiaris, non ut opprima-
„ ris .... Noli ergo timere permissum aliquid facere tentatorem: habes enim mi-
„ sericordissimum Salvatorem. Tantum permittitur ille tentare, quantum tibi
„ prodest ut exercearis, ut proberis; ut qui te nesciebas, a te ipso inveniaris. Nam
„ ubi, vel unde nisi de hac Dei potestate & misericordia securi esse debemus.

14. *Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura*. Plurimi ex iis qui

qui se illuminatos videri volunt, idola suis in cordibus circumferunt. Numquam errare, angelica perfectio est. In errorem labi, aut de lumine & scientia veritatis extolli, humana tentatio est. Errores suos amare, & Ecclesiæ Decretis, definitionibns, sententiæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ & Summorum Pontificum Constitutionibus, Episcoporum unanimitati (sive de fidei dogmatibus, sive de Morum disciplina, sive de sacro regimine & hierarchico ordine agatur) privatas opiniones suas anteferre, nimioque propriæ sententiæ amore pacem Ecclesiæ perturbare, sinum Matris lacerare, partes & factiones in ea faciendo, excitando, fovendo, diabolica tentatio est. Eorum qui ita agunt, phantasmata, idola sunt, quorum cultui reverentiam & obedientiam Ecclesiæ debitam immolant. *Non sit religio in phantasmatibus nostris.*

Hominum qui docti videri volunt opiniones & phantasmata, plerumque idola sunt quæ colunt.

Sive de sensu librorum.

S. August. lib. De vera Religione.

15. *Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.* Admonitiones & correptiones ut salutares sint, honestate & mansuetudine condiri debent. „ Imitandum hac in re Apostoli exemplum, qui cum peccatum Corinthiorum exaggerasset, vocans idolorum culturam, ne illos exasperaret, eis permittit judicium, & cum encomio, & laude illos constituit judices. *Ut prudentibus*, inquit, *loquor*. Quod quidem est ejus qui suo juri valdè confidit, ipsum qui accusatur constituere judicem eorum quæ dicuntur. Hoc etiam auditores magis excitat, quando non ut jubens, neque ut legem ferens, sed tamquam consulens, & illorum judicium subiens, sic loquitur. Nam cum Judæis insipientibus & ad puerilia propensis non sic Deus loquebatur, neque eis exponebat causas mandatorum, sed solum jubebat. Hic autem quoniam magnam adepti sumus libertatem, consilium quoque consequimur, & loquitur tamquam cum amicis, & dicit: Non opus habeo aliis judicibus: vos accipio judices. Hæc œconomia caritatis in corripiendis multitudinis peccatis observanda est. Ut enim docet S. Augustinus, *Non asperè, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo quam jubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine: severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Ita prius movebuntur spiritales vel spiritalibus proximi, quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cetera multitudo frangatur.*

Oeconomia caritatis in correptionibus.

S. Chrys. Hom. 24.

S. Aug. Epist. 22. alias 64. Ad Aurelium.

16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est?* Calix benedictionis est innocentibus & pœnitentibus, dignè communicantibus sanguini Christi, per quem omni benedictione spirituali in cœlestibus cumulantur. Verum indignè communicantibus fit calix maledictionis & iræ Dei. Eucharistia accedentibus cum fide & caritate *Panis est, non venenum*, panis vivificus, Communio corporis Domini, non sacramento solum, sed *usque ad Spiritus participationem*, quia in illum feliciter mutantur, illique inseruntur. Fictè verò seu cum peccati mortalis conscientia accedentibus, participatio Corporis Domini est sacramento dumtaxat, non gratia sacramenti. Corpus Christi sumunt mali pariter & boni, sed inæquali sorte, illi ad vitam, illi ad interitum. Par illorum sors est ac Judæ proditoris, de quo scriptum est in Evangelio: *Post bucellam introivit in eum satanas.*

Digna, & indigna Communio.

S. August.

17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Religio & Sacrificium vera sunt vincula societatis & unitatis Christianæ. Eumdem omnes panem manducando, quod Corpus est Christi Filii Dei, cor unum & anima una esse debemus, participando Spiritum ejus, qui nexus æternus est Patris & Filii. *Quid dico communicationem; Sumus ipsum illud corpus. Quid enim est panis; Corpus Christi, non multa corpora, sed unum corpus. Quomodo*

Christianorũ unitas cum Christo, & inter se.

S. Chrys. Hom. 24.

do enim panis ex multis granis compositus est unitus, ut nusquam appareant grana, sed sint quidem ipsa, non manifesta autem fit eorum differentia propter conjunctionem: ita etiam inter nos & Christo conjungimur. Non enim ex alio quidem corpore tu, ex alio autem ille nutritur, sed ex eodem omnes. Si autem ex eodem, & idem efficimur omnes, cur non etiam eamdem ostendimus charitatem, & ea ratione unum quoque efficimur? Ea ratione primi Christiani unum erant. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una.* Verum nunc temporis non ita se res habet. Nam Christianos inter fervent dissensiones, inimicitiæ, bella, rixæ, lites passim regnant quod argumento est ipsos panem Christi, seu potiùs panem Christum spiritaliter non manducare, quia in Christo non manent, nec in illis Christus, qui dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Manemus autem in illo, cum sumus membra ejus; manet autem in nobis, cùm sumus templum ejus, *Ut autem simus membra ejus, unitas nos compaginat. Ut compaginet unitas, quæ facit nisi charitas?* „ Quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Sic membra Christi sumus, „ cum ejus Spiritu vegetamur. Amemus igitur unitatem, timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore „ Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum ejus: si non „ est membrum ejus, non vegetatur Spiritu ejus. *Si quis autem*, inquit Apostolus, *Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

Act. 4. 32. — *Joan. 6.* — *S. August. Tract. 27. in Joannem.* — *Rom. 8. 9.*

18. 19. 20. *Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.* Manducatione victimæ communicamus Sacrificio, & societatem habemus cum eo inprimis cui offertur, deinde cum eo qui sacrificii particeps est. Quale sacrificium, talis communio & societas. Societas sacrilega & damnabilis Ethnicorum cùm diabolo per sacrificia idolis & falsis numinibus oblata. Societas vera quidem, sed typica & prophetica Judæorum cum Deo per Sacrificia veteris legis, sed inutilis iis qui carne dumtaxat & externo ritu, non spiritu, sacrificiorum hujusmodi participes erant: id est qui fide, spe, & charitate Christo Iesu unicæ victimæ per illa significatæ & quæ sola Deo digna est, non erant conjuncti. At societas Christianorum cum Deo per sacrosanctum Eucharistiæ Sacrificium longè excellentior, longe sanctior, & prorsus ineffabilis. Judaica enim Sacrificia ab hominibus peccatoribus offerebantur: Sacrificium verò Eucharisticum offertur Deo per hominem Deum. Christus enim ut summus & æternus legis novæ Sacerdos hoc sacrificium offert: homines verò Sacerdotes in eo agunt ut Ministri dumtaxat & membra summi & æterni Sacerdotis. Judæi carnes brutorum animantium dumtaxat in veteribus sacrificiis Deo offerebant: Ecclesia vero hominem Deum in Eucharistiæ Sacrificio ceu novam & infiniti pretii victimam offert Deo. *Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, cum in forma Dei Sacrificium cum Patre sumat, cum quo & unus Deus est, tamen in forma servi Sacrificium maluit esse quam sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cujus rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ Sacrificium: quæ cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Hujus veri Sacrificii multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tamquam verbis multis res una diceretur, ut sine fastidio multum commendaretur.* Judæi participes tantum erant animalium immolatorum: Christiani in Sacrificio Eucharistiæ sunt participes corporis & sanguinis Christi hominis Dei.

Societas Christianorum cũ Deo per Sacrificium Eucharistiæ.

S. Augustinus lib. 10. De Civit. Dei, c. 20.

Dei. Judæorum sanctissimi Deo conjungi non poterant in veteribus sacrificiis nisi actibus fidei, spei, & charitatis: Christiani verò in Eucharistiæ sacrificio non hoc tantum modo conjungi Deo possunt, sed ita reali & intimo, ut manducatione corporis Christi unum cum ipso corpus, unus Christus fiant, homines Deo mixti.

Nolo autem vos fieri socios dæmoniorum. Paris est periculi socium fieri dæmonum, & malis illis spiritibus communicare superbia, invidia, impudicitia, ebrietate, inimicitiis, avaritia, rapinis, fraudibus, usuris, calumniis, aliisque vitiis, quibus pascuntur, & quorum auctores & patres in Scripturis sacris dicuntur, ac victimarum illis immolatarum carnes comedere, quæ nullam ad illos per se relationem habent, sed ex sola hominum insipientium superstitione. Certè magis intima est prior illa societas, quam posterior.

Non potestis calicem Domini *bibere, & calicem dæmoniorum.* 21. *Non potestis Mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Qui pravis cupiditatibus inflammatus, & cum affectu peccati ad sacram Mensam accedit, nonne calicem Christi, & calicem dæmonum simul bibit? Vanitas enim honorum, divitiarum, voluptatum, calix est quo dæmon filios hujus sæculi inebriat, panis est quo servos suos alit. A Sacrificio Missæ, ab Eucharistiæ Communione ad spectacula quibus dæmon præsidet, ad choræas in quibus tripudiat, ad ludos alearum in quibus colludit, qui transeunt, nonne mensæ Domini & mensæ dæmoniorum participes simul esse volunt? Ita *Vis infertur corpori & sanguini Domini.*

Indignè communicantium crimen.

Tertull.

23. 24. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non Omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Ædificatio Ecclesiæ, & proximorum salus, duæ regulæ sunt quæ nos dirigere debent. Ab his qui deflectunt, errant in via salutis, & alios ducunt per ambages dubiarum viarum, faciendo quod Lex permittit, & caritas prohibet. Proprius autem caracter charitatis est, privata commoda spirituali fratrum utilitati postponere; cuilibet utilitati temporali renuntiare potius quam fratri occasio scandali præbeatur: quasvis delectationes & voluptates ejus saluti immolare. Erat olim sententia Gentilis: *Nemo alii nascitur, moriturus sibi*: Apostolica sententia est, a Deo qui caritas est accepta, a Spiritu sancto dictata: *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.*

Ædificationi Ecclesiæ & proximorum saluti privata cōmoda postponere debemus.

31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.* Inconcussum Moralis Christianæ principium est, omnia esse a Deo ut a primo principio per ejus bonitatem: omnia ad Deum ut ad ultimum finem referenda per caritatem. Hæc pars est primi & maximi mandati, quo Deum super omnia, & præ omnibus diligere tenemur. Id si observaremus, omnia opera nostra, etiam merè naturalia, ut manducare & bibere, meritoria nobis essent beatæ æternitatis. Unus ergo omnium actionum nostrorum scopus sit gloria Dei, sicut etiam præcepit Dominus: *Luceat*, inquit, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui est in cælis.* Non solum glorificatur Deus cum laudes ejus canuntur, & orationes ad ipsum funduntur, sed cum opus quodcumque per se non malum, nec lege prohibitum, fit propter illius gloriam, & ex caritatis affectu. *Non solùm vox tua sonet laudes Dei, sed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaveris, silebis aliquando: vita sic canta, ut numquam sileas. Negotium agis, & fraudem cogitas, silvisti à laude Dei: & quod gravius est, non solùm à laude silvisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum enim Deus laudatur de bono opere tuo, opere tua laudas Deum; & cùm blasphematur* Deus *de malo opere tuo, opere tuo blasphemas Deum. Itaque ad aurium exhortationem canta voce: corde ne sileas, vita ne taceas. Non cogitas in negotio fraudem, psallis Deo. Cùm manducas & bibis, psalle, non intermiscendo sono-*

Omnia opera nostra ad Deum per caritatem referenda, ut meritoria fiant.

S. Augustinus in Psal. 146 *n.* 2.

rum suavitates ad aures aptas, sed modestè & frugaliter & temperanter manducando & bibendo . . . Si ergo bene agis, quod & manducas & bibis, & ad refectionem corporis sumis reparationèmque membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia, & cibus tuus, & potus tuus laudat Deum: si verò modum naturæ debitum immoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites; quantaslibet laudes Dei lingua tua sonet, vita blasphemat. Post cibum & potum requiescis ut dormias; nec aliquid in lecto turpiter agas, nec excedas ultra concessam licentiam in lege Dei: sit castus cum conjuge thorus; & si est cura propagandi liberos, non sit effrenata luxuries libidinum: defer in lecto tuo conjugi tuæ; quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo conditi, ambo ipsius sanguine reparati: Hæc agens laudas Deum, nec omnino silebit laudatio tua. Quid cum somnus advenerit? Et cum dormis, non te excitet à quiete mala conscientiatua; & innocentia somni tui laudat Deum . . . . Laudas cùm agis negotium, laudas cùm cibum & potum capis, laudas cùm in lecto requiescis, laudas cùm dormis, quando non laudas? Perficietur in nobis laudatio Dei, cùm ad illam civitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales Angelis Dei, quando nos nulla corporalis necessitas ulla ex parte sollicitat, non fames, non sitis interpellat, non æstus fatigat, non frigus constringit, non febris dejicit, non mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exerceamus nos laudatione ista in bonis operibus. „ Ipsa est actio recti itineris quæ „ oculos semper habet ad Dominum. Talis actio nec frangitur negotio, nec frigida est otio, nec turbulenta, nec margida est; nec audax, nec fugax; nec præceps, nec jacens.

S. Aug. Epist. 48. alias 81. Ad Eudoxium.

32. 33. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei.* Caritas nos omnibus debitores facit, nos cautos & attentos reddit, ne tot & tam variæ indolis, conditionis & professionis hominum judiciis & censuris expositi quemquam offendamus, cuiquam lapsus & spiritualis ruinæ occasionem præbeamus. *Nam si sumus lux, & fermentum, & luminaria, & sal; illuminare, non tenebras offundere oportet; constringere, non dissolvere, ad nos ipsos attrahere infideles, non fugare.* Id autem exemplo suo confirmat Apostolus, se ipsum proponens in exemplum 1. Pacificæ conversationis: *Sicut & ego per omnia omnibus placeo.* 2. Fructuosæ operationis: *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis.* 3. Rectæ intentionis: *Ut salvi fiant.* Felix Prædicator cujus conversatio amabilis, operatio utilis, intentio salubris! Aliis placere velle, vel in bonis, ob propriam utilitatem temporalem, ignobilis & avara adulatio est: In malis blandiri ex timiditate, ignava & crudelis assentatio est: omnibus placere ut veritas bonumque virtutis placeat; omnium ingeniis se accomodare, omnium infirmitatibus condescendere propter Christum; ad omnium æternam salutem procurandum, Christianæ, & Apostolicæ caritatis est. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Adulatores non alienam utilitatem quærunt, sed propriam; immò nec propriam quidem: sibi enim ante alios exitium afferunt, ait Theodoretus.

S. Chrysost. Hom. 25.

S. Thomas, Lect. 7.

Quo modo omnibus placendum?

Adulatores sibi ipsis exitium afferunt.

CAPUT XI.

SENSUS LITTERALIS.

1. I*Mitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Imitatores mei estote, in eo præsertim quod omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed

sed quod multis, ut salvi fiant; *sicut ego Christi sum imitator*, *qui non sibi placuit*, sed *dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*. Rom. 15. 3. 1. Tim. 2. 6.

2. *Laudo autem vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.* Laude illos disponit ad sequentem admonitionem obedienter suscipiendam. Laudem autem illam ad Corinthios omnes pertinere non permittit Apostoli veracitas, sed ad bonos dumtaxat & pios. Laudo vos, quod omnium, quæ mea sunt, memores sitis, & præcepta mea, instituta, traditiones, sive quæ fidei doctrinam spectant & dogmata, sive quæ morum disciplinam & Ecclesiasticam politiam, non solum memoria tenetis, sed summo studio observatis. *Ergo & sine scripto multa tunc illis tradebat, quod etiam multis aliis in locis indicat.* Hinc adversus Hæreticos traditionum impugnatores, & solam admittentes Scripturam ut regulam fidei & morum, invictum ducitur argumentum.

Traditiones Apostolicæ. S. Chrys. Hom. 26.

3. *Volo autem vos scire*, id est, certò tenere & persuasum habere, *quòd omnis viri caput Christus est*, ratione præcellentiæ, potestatis & dominii, quia omnia subjecta sunt ei, & in hoc mortuus est & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur. *Caput autem mulieris*, non solum nuptæ, sed etiam innuptæ, id est, totius sexus, *est vir*, ratione præcellentiæ & regiminis. „ *Caput verò Christi*, ut „ hominis & mediatoris, *Deus*. Si enim mentem rectè dicimus principale homi-„ nis, id est, tamquam caput humanæ substantiæ, cum ipse homo cum mente sit „ homo, cur non multò congruentius, multòque magis Verbum cum Patre quod „ simul Deus est, caput est Christi, quamvis Christus homo nisi cum Verbo quod „ caro factum est, intelligi non possit? Hunc locum contra Arianos, qui eo abu-„ tebantur ad probandum Christum esse creaturam, sic urget Theodoretus: Chri-„ stus nostrum caput est, non quatenus est Deus, sed quatenus homo: Corpus enim „ ejus dicimur. Oportet autem caput esse ejusdem generis cum corpore. Quod ad „ humanitatem ergo attinet, nostrum est caput: ergo & secundum hanc ejus caput „ Deus est. Quod si volunt hoc etiam dictum esse secundum divinitatem, sciant „ quod quemadmodum nostrum, qui naturam humanam habemus, & in ipsum „ credimus, secundum humanitatem, caput dicitur, secundum hanc quippe est „ ejusdem nobiscum substantiæ: ita Pater, qui ejus caput appellatur, eamdem cum „ eo substantiam indicat, & est ipse secundum divinitatem quidem ejusdem cum „ Patre substantiæ, ejusdem autem nobiscum secundum humanitatem.

Christus ut homo, caput nostrum. Rom. 14. 9. 1. Cor. 15. 27. S. August. lib. 6 de Trinit. c. 9. Theodoret. in hunc locum. Christus ejusdem cum Patre substantiæ secundum divinitatem, & ejusdem nobiscum secundum humanitatem.

4. *Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.* Omnis vir orans in Ecclesia, aut Scripturæ sacræ, maximè verò Prophetarum reconditos sensus exponens, vel occulta quædam auditoribus proferens sancti Spiritus afflatu, seu latentia quædam mysteria, aut res futuras Deo revelante prænuntians operto capite, dedecorat caput suum, quia subjectionis signum illi imponit. Discooperto enim capite in publicum prodire, symbolum est libertatis, dignitatis & dominii. Cœterum tecto aut discooperto capite Sacra facere, & orare, non uniformis fuit apud Gentes usus. Judæi tecto erant capite in Templo, metuentes ne ipsi minus digni Majestatem Dei conspicerent. (a) Apud Græcos mos fuit Sacra facere capite discooperto. (b) Romani tecto capite Sacris operabantur & intererant. (c) S. Paulus Græcis Corinthiis scribens Græcum præfert morem, & rationes addit quales pro negotii natura suggessit Spiritus sanctus. Ex Apostoli præscripto hunc morem Christiani veteres perpetuò tenuerunt. Unde Tertullianus ait; (d) *Illùc*, scilicet in cœlum, *suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore, oramus*, &c.

5. *Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum:*

(a) *Maimonides in Misna. Ligfoot, Horæ Hebraic. in hunc locum.* (b) *Macrob.* 1. *Saturnal. c.* 8. & 10. & lib. 3. c. 6. *Dionys. Halicarnass. lib.* 1. *Plutarchus in Rom. Quæst.* (c) *Virgil.* 3. *Æneid. & in eum Servius. Aurel. Victor. in Breviar. Plutarch.* (d) *Tertull. Apolog. cap.* 30. *Joel.* 2.

ſuum: unum enim eſt ac ſi decalvetur. In Eccleſia primitiva fuerunt etiam mulieres Propheti ſſæ, ut Philippi unius è ſeptem primis Diaconis filiæ virgines, & aliæ permultæ, chariſmatis Spiritus ſancti ſuper utrumque ſexum effuſis, ſecundum Joelis vaticinium; *Prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ*. Uſurpatur & prophetandi vox pro *Deum laudare*, *in Hymnis & Pſalmis* 1. Reg. 5. 10. & 1. Paralip. 25. 1. 2. & hoc ſenſu apte junguntur *orare* & *prophetare* & hoc loco, & cap. 14. hujus Epiſtolæ Verſ. 15. Vetat igitur Apoſtolus mulierem ſeu nuptam, ſeu virginem, aut viduam uſquam deponere velamen capitis, maximè verò cum orant in Eccleſia, aut in privatis feminarum cœtibus aut collegiis Pſalmos Deo canunt, aut etiam cum ex afflatu & impulſu Spiritus ſancti futura prædicunt quæ hoc donum a Deo accepere. Caput enim ſuum denudando dedecorant, quia velum abjiciunt, quod modeſtiæ & ſubjectionis ſymbolum eſt. Mulieri autem tam turpe eſt nudato capite prodire in publicum, quam indecorum eſſet raſo capite incedere; ſiquidem capilli pro velamine naturali illi dati ſunt, ut Apoſtolus noſter inferius docet.

6. *Nam ſi non velatur mulier*, velo artificiali quo caput ejus obtegatur & obnubiletur in ſignum pudoris, *tondeatur*, amoveat & velamen illud capillorum à natura datum. *Si verò turpe eſt mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput ſuum*. Nam ſicut natura dedit ei crines pro velamine, ita ratio & honeſtas poſtulant ut veló artificiali caput ſuum obtegat. Hinc perſpicuum eſt, ſemper turpe eſſe mulieri caput ſuum nudare, quia ſemper illi turpe eſt raſo capite incedere, non ſolum in Eccleſia, & orationis vel prophetiæ tempore. Per deductionem igitur ad abſurdum muliebri ſexui pudorem incutit. Verum, inquies, quomodo cedit in dedecus mulieris nudo capite prodire in publicum, quæ hoc modo ad virilem potius gloriam aſcendit? Immò (inquit S. Joannes Chryſoſt.) non aſcendit, ſed a ſuo honore excidit. Intra ſuos enim fines & leges a Deo latas non manere, ſed eas tranſgredi, non eſt incrementum, ſed detrimentum. Quomodo qui aliena concupiſcit, & rapit quæ non ſunt ſua, non plus accipit, ſed detrimento afficitur apud Deum, ut primis parentibus in paradiſo accidit. Mulier ergo velum capitis abjiciens non conſequitur viri nobilitatem, ſed ſui ſexus amittit honeſtatem.

S. Chryſoſt. Hom. 26. Theophylact. Oecumenius.

Mulier ſine velo in publicum prodire non debet; quod Symbolum ſubjectionis eſt.

7. *Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria Dei eſt, mulier autem gloria viri eſt*. Vir imago Dei eſt, & Deus in illo ceu in opere perfectiſſimo gloriatur aut gloriari poteſt. Sive, eſt imago in qua Dei gloria, majeſtas, & dominum ſplendidius elucent. Eſt enim dominus omnium poſt Deum ab ipſo conſtitutus, illique immediatè ſubjectus. Oportet ergo eum qui princeps eſt omnium quæ ſunt in terra, & ipſius quoque mulieris, ad Deum accedere, & in publicum prodire cum inſigniis libertatis, detecto ſcilicet capite, non velato. Mulier verò gloria viri eſt, qui nempe in ea gloriatur tamquam in opificio ex ſe & propter ſe facto, tamquam in adjutorio ſimili ſibi. Quæ tametſi quoad mentem, liberum arbitrium, juſtitiam, ſanctitatem, ad imaginem Dei condita æquè fuerit ac vir, non tamen quoad dominium. Unde non imago Dei, ſicut vir, ſed imago imaginis Dei, ſcilicet viri, a Græcis commentatoribus appellatur. Quamquam enim mater-familias ſuæ familiæ imperet, id tamen præſtat viri nomine, cui ſubjecta eſt. Et hac ratione dicitur gloria viri, ſicut ſubditi dicuntur gloria Regis ratione ſubjectionis. Propterea velanda eſt mulier, ut capitis velamine ſubjectionem ſuam profiteatur.

Geneſ. 2. 21.

8. 9. *Non enim vir ex muliere eſt*, in prima rerum creatione, *ſed mulier ex viro* condita eſt, Deo coſtam è latere Adami dormientis ſublatam ædificante in mulierem. *Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum*, ut illi adjutrix eſſet ad vitæ ſocietatem & prolis propagationem. Illum igitur cole-

colere debet ut dominum, suæque subjectionis symbolum velamen perpetuò super caput gerere.

10. *Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.* Has ob caussas debet habere super caput signum potestatis quam in illam vir habet. Signum autem virilis imperii sub quo est mulier, est velamen quo caput ejus obtegitur & obumbratur, sicut illa viri potestate, tutela, patrocinio. Accedit & alia ratio cur velatæ semper mulieres esse debeant, sed maximè in sacris fidelium cœtibus, nempe Angelorum præsentia, quæ maximam ipsis reverentiam, modestiam, & pudorem inspirare debet. Quin etiam propter Sacerdotes sacris operantes, quos honorifico Angelorum nomine Propheta * designat, velatæ esse debent; vel propter justos & probos viros, ne decore suo libidinis invitatore illis offendiculo sint.

* *Malach.* 2. 7. *Clemens Alexandr. lib. Hypotypos. Theophylact. Oecumen.*

11. 12. *Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.* Nihilominus mutua ope indigent vir & mulier in liberorum procreationem & educatione, reique familiaris procuratione secundum regulas Christianæ Religionis, in qua, & in salutis negotio, pares sunt; tametsi sexu, dignitate, juribusque dispares. *Nam sicut mulier de viro* primum condita est; *ita & vir per mulierem*, jam constituto rerum ordine, in lucem editur: *Omnia autem ex Deo*; tam viri quam mulieres Deum ut principium & auctorem agnoscere debent, qui & viri imperium, & mulieris subjectionem instituit, disposuit ordinavit.

13. *Vos ipsi judicate: Decet mulierem non velatam orare Deum?* Vos ipsi perpendite & taciti judicate, num deceat mulierem in publicos Ecclesiæ Conventus sine velo procedere Deum oraturam.

14. 15. *Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt?* Nonne ipsa naturalis inclinatio cuique sexui propria vos docet indecorum esse viris prolixam comam alere, ornare, comere, in cincinnos flectere, convoluere & religare in capite more muliebri? Mulierem verò decere comam promissam, & formam ejus commendare; nam coma pro velamine data est ei, ad innuendum scilicet eam velamine altero indigere? Ut non ex natura solum, sed etiam voluntate subjectionem, humiliationem & pudorem profiteatur. Nam quod te oporteat caput operire, o mulier, etiam prior natura legem statuit: adde ergo & quæ tua sunt, ne videaris cum natura pugnare.

S. Chrysost. Homil, 26.

16. Si *quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Si quis prolatis a me rationibus non cedit, sed disputare amat & verbis contendere, nos consuetudinem non habemus contendendi, sed Magistrorum præceptis, naturæ legi, consuetudini populi Dei absque contradictione obtemperandi. Nec Ecclesia contentiones amat, sed veritatem doctrinæ ac disciplinæ filiis suis simpliciter tradit & exponit. Vel, nos Apostoli, quorum instituta sequi debetis, hanc non habemus consuetudinem, ut mulieres orare vel in publicum prodire discooperto capite permittamus. Vel, nos Judæi, a quibus Evangelium ad vos Gentiles pervenit, quorum proinde bonas consuetudines vos imitari convenit, talem morem non habemus. Apud nos enim feminæ semper velatæ in publicum prodeunt. Nec Synagogæ solius, sed & Ecclesiæ Dei hæc consuetudo est. Græcus Textus habet, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ. *Neque Ecclesiæ Dei,* toto orbe dispersæ.

17. *Hoc autem præcipuo; non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.* Vos laudare non possum in eo quod modo sum vobis auctoritate Apostolica denunciaturus: scilicet quod vestri conventus non ad profectum spiritualem & mu-

& mutuam ædificationem, sed ad detrimentum animarum vergunt. Vos, inquam, non laudo, quod meo præcepto opus habeatis ad conventuum vestrorum vitia emendanda.

18. *Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Cum in eam domum convenitis, in quam Ecclesia seu fideles caussa Religionis congregantur, audio inter vos esse schismata, & dissidia, & partem credo malorum quæ mihi de vobis narrata sunt; vel, de quibusdam vestrum hæc credo, non de omnibus. Oriebantur hæc dissidia occasione Agapum seu conviviorum charitatis. Statis scilicet diebus peracta Synaxi, post Sacramentorum Communionem commune instruebatur convivium, divitibus quidem cibos afferentibus, pauperibus autem & qui nihil habebant, etiam vocatis, & simul convescentibus fratrum instar. Pia autem illa consuetudo corrumpi cœperat ratione factionum & studiorum contrariorum. Digresso enim Paulo, divites qui Doctores suis aptos ingeniis sibi adsciverant, cum illis epulas lautiores habebant, spretis pauperibus. Ita convivia illa Christiana, quæ fomenta erant caritatis, solatia paupertatis, doctrina humilitatis, in luxum & ostentationem degeneraverant emendatione dignam.

S. Chrysost. Homil. 27.

Dissidia inter Corinthios occasione conviviorum caritatis.

19. *Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Non mirum quod inter vos animorum dissidia sint occasione mensarum & conviviarum, loci & temporis accumbendi; siquidem oportet etiam heræses esse, quæ multo graviora mala sunt: hæreses, inquam, esse necesse est, spectata satanæ malitia, & hominum perversitate, superbia, inconstantia, & propensione ad novitates. Deus autem has oriri permittit, ut qui probatæ sunt fidei ac pietatis, seu qui ab ipso Deo electi, manifesti fiant inter vos, dum se opponunt doctrinarum corruptelis, nec ab unitate recedunt, fidei sinceritatem cum caritate retinentes. His verbis, *ut & qui probati sunt manifesti fiant in vobis*, alludit Apostolus ad probationem auri per ignem.

Cur Deus hæreses oriri permittat?

20. *Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.* Cum ergo in eumdem cœtum convenitis, quod a vobis instruitur convivium post sacrorum Mysteriorum participationem seu post Communionem Eucharistiæ, cœnam Dominicam non repræsentat. Dominus enim cum Discipulis servisque suis in eadem Mensa accubuit, iisdemque cibis usus est. Vos autem, pauperes fratres & conservos vestros a mensis & epulis vestris excluditis. Hæc Apostoli verba, *Cœnam Dominicam*, pro Cœna Sacramentali, sive pro Eucharistia non supponunt. In ea enim contingere non poterant quæ hic memorantur & reprehenduntur, scilicet quod alii alios non exspectarent (quia in potestate erat Sacerdotum non prius inchoare Mysteriorum celebrationem, quam omnes convenissent) nec quod alii lautè, alii tenuiter tractarentur; quod alii esurirent, alii ebrii essent. Contraria tamen Expositio, quæ hæc verba, *Dominicam cœnam manducare*, ad Eucharistiam refert, magnis nominibus nititur, S. Augustini, Theodoreti, Oecumenii, S. Thomæ, secundum quos Apostolus ab Eucharistica Mensa ducit argumentum ad luxum & fastum mensarum communium resecandum & emendandum. *Dominicam cœnam*, inquit Theodoretus, *vocat Sacramentum Dominicum. Illius enim omnes sunt æquè participes, & qui in paupertate degunt, & quibus divitiæ abundant, & Domini & servi, & Principes, & qui eorum parent imperio. Oportebat ergo, inquit, & communes mensas esse communes, & imitari dominicam, quæ est omnibus ex æquo proposita: nunc autem non ita facitis.*

S. Joan. Chrysost. Homil. 27. Theophylact. Primasius, Sedulius.

S. Aug. Epist. 54. alias 118. ad Januariū. Theodoret. Oecumen. S. Thomas, in Comment.

21. *Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Unusquisque enim vestrum, qui capita familiarum estis, & divites, cum familiaribus suis, commensalibus, amicis, instru-

ctæ

ctæ in Ecclesia seu domo ad sacros conventus destinata mensæ assidet, ac allatos è domo sua cibos manducat, non invitatis, sed exclusis pauperibus. Et alius quidem, scilicet pauper, esurit, nihil habens quo famem expleat; alius autem scilicet dives, lautè epulatur ad satietatem usque.

22. *Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent?* Si cœnam privatam facere vultis, non communem, si convivia, ad luxum & ostentationem, non ad solatium pauperum instruere, numquid domos non habetis privatis epulis opportunas? Summæ certè irreverentiæ est in loco Sacris celebrandis dicato id facere. An cœtum fidelium in Dei nomine congregatorum contemnitis, pauperes, qui nihil attulerunt, pudore & probro in conspectu Ecclesiæ afficientes, & illis ob inopiam veluti insultantes? *Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.* Quid ea de re amplius vobis dicam? Etsi in aliis laudare vos possim, & jam ante laudaverim, in hoc tamen facto quo Dominicam cœnam dedecoratis, a charitate Christi degeneres, cujus Mensæ accumbunt simul in unum dives & pauper, & uno pane cœlesti reficiuntur, sacro scilicet illius corpore; in hoc (inquam) facto, quo pauperes a cœna vestra excluditis, vos laudare non possum.

23. 24. *Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.* A doctrina enim mea, immò a doctrina Christi deficitis, Eucharistiæ communione vos reddentes indignos, illiusque fructum salutiferum in vobis impedientes epularum luxu, superbia, intemperantia, pauperum injuria, Ecclesiæ Dei contemptu. Quod enim ego didici non ab hominibus, sed a Christo Domino per revelationem *, id ipsum integrè, fideliter, ac sincere vos docui, sine scripto primum, jam verò per Epistolam, ad perpetuam tanti Mysterii memoriam. Dominus Jesus ipsa nocte qua in mortem traditus est a Juda & Judæis, cœna legali facta, post esum Agni Paschalis, accepit panem, & cum gratias egisset Patri pro beneficiis in se & in corpus suum Mysticum collatis, maxime verò pro Sacramento mox instituendo, *fregit, & dixit* Discipulis suis, qui soli cum ipso recumbebant; *Accipite & manducate; Hoc* quod vobis do manducandum est corpus meum, non merum signum & vacua figura corporis, sed verum corpus, quod pro vobis mox tradendum in mortem est, seu (ut habet Græcus Textus) ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, *quod pro vobis frangitur*, propter species quæ franguntur; vel quod mox gravissimis cruciatibus contundendum, lacerandum & confringendum pro vobis est in passione & in cruce. Hoc quod ego nunc facio, quodque vos, me jubente, facitis, id a vobis & successoribus vestris, cæterisque fidelibus respective fieri jubeo in passionis mortisque meæ commemorationem. „ His verbis Apostolos suos Novi Testamenti Sacerdotes Christus constituit, eorumque in Sacerdotio successoribus ut offerrent præcepit, quemadmodum Ecclesia Catholica semper intellexit & docuit. Ad Apostolos igitur pertinent hæc verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, quatenus offerendi Sacrificii corporis & sanguinis Christi potestatem ipsis & eorum in Sacerdotio successoribus tribuunt. Ad omnes fideles nihilominus referuntur, quatenus præceptum accipiendi & edendi corpus Christi in memoriam passionis ejus includunt. Eucharistia porrò sacrificium commemorationis mortis Christi, simul & redemptionis ac propitiationis est, quo corpus ejus pro nobis in cruce immolatum, & sanguis pro nobis effusus in remissionem peccatorum offeruntur Deo, & virtus passionis ac mortis ejus nobis applicatur ab ipsomet Christo sacerdote & victima, seipsum per Sacerdotis ministerium offerente. *Quoties ergo hujus Hostiæ commemoratio cele-*

Communio Eucharistica.

* Galat. 1. 12.

Eucharistia verum Christi corpus, non mera figura corporis.

Concil. Trid. Sess. 22. c. 1.

Christus Apostolos suos Novi Testamenti Sacerdotes cōstituit.

celebratur, *toties opus nostræ redemptionis exercetur*, ut loquitur Ecclesia in Orationibus Liturgicis.

25. *Similiter & calicem*, id est, simili ritu & ordine servato, *postquam cœnavit*, post cœnam legalem, accepit in manus suas poculum mysticum, *dicens*: *Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine*. Metonymia est continentis pro contento. *Hic calix*, id est, quod hoc calice continetur, est sanguis meus, quo Novum Testamentum, seu novum fœdus sancitur & confirmatur, non ut vetus per brutorum animalium sanguinem. Christi Testamentum evertunt, qui figuram vacuam sanguinis Christi, pro vero ejus sanguine, quod pretium nostræ redemptionis est, substituunt Hæretici. *Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem*. Hoc in mei memoriam facite quoties illum bibetis, recolite quod ille ipse Sanguis quem bibitis in Sacramento, pro vestra & omnium hominum redemptione sit effusus in passione & cruce mea. Non dicit absolute de calice, *Hoc facite*, quasi Christus præcipiat omnibus communionem Sanguinis sui sub specie vini; sicut absolute præcepit omnibus Communionem corporis sui sub specie panis; sed Spiritu sancto dictante addidit verba determinantia, *quotiescumque bibetis*.

26. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat*. Quotiescumque manducabitis panem hunc Eucharistiæ, Christi carnem quæ vere cibus est, & panis vivus ac vivificus, sanguinem qui fluxit ex ejus latere, bibetis in calice, mortis Domini commemorationem facietis usque ad secundum ejus adventum. Tamdiu durabit in Ecclesia incruentum corporis & sanguinis Christi sacrificium. Mors Domini annuntiatur & repræsentatur jugi Eucharistiæ Sacrificio; cum offertur, immolatur, & sistitur reipsa & substantialiter præsens Christi corpus vi verborum ipsius Christi a Sacerdote prolatorum, velut exsangue & mortuum sub specie panis; & sanguis seorsim in calice velut gladio verborum effusus, sub specie vini. Mortem etiam Christi annuntiat & in memoriam revocat corporis & sanguinis Christi Communio sub alterutra specie.

27. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini*. Quicumque panem hunc, qui Christi Domini corpus est, indignè manducaverit, aut sanguinem ejus, qui in calice est, indignè biberit, reus erit corporis & sanguinis Domini violati. Disjunctiva particula, *vel*, ab Apostolo consultò adhibita, corpus & sanguinem Christi sub alterutra specie ex æquo contineri significat; siquidem perinde reus est corporis & sanguinis Domini, qui Eucharistiam sub sola specie panis sumit, ut solebant abstemii, ægri, & quicumque in domos suas illam ferebant opportuno tempore sumendam, vel ad quos in infirmitate ferebatur, ne sine salutari Viatico decederent. Indignè porrò manducat vel bibit, qui ad tremendam Mensam accedit reatum aut affectum peccati mortali gerens, Christo inimicus, aut nondum ei reconciliatus.

Indigna & sacrilega Communio.

28. 29. *Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat*. Quamobrem unusquisque conscientiam suam discutiat & exploret num dignè dispositus sit ad panis illius vivifici, corporis scilicet Christi manducationem, sacramentalem simul & spiritualem, & ad pretiosi sanguinis participationem. Pœnitentiæ Sacramento conscientiam suam expurget... „ Ecclesiastica enim consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati „ mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali „ Confessione ad Eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, „ etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, perpetuò ser- „ van-

Concil. Trid. Sess. 13. *c.* 7.

„ vandum, modò illis non desit copia Confessarii, sacra Synodus Tridentina de-
„ crevit. *Qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Hæc Mysteria convenienti religione non tractans, nec ad ea pura conscientia accedens, & ab omni reatu & affectu mortalis peccati libera, damnationem æternam in se arcessit, corpus Domini a cibis communibus & profanis non discernens, sed perinde ad illud sumendum accedens conscientia non discussa, nec purgata, ut ad vulgares cibos, quibus mortale corpus alitur. Ex his invictè probatur realis & substantialis præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia. Unde S. Justinus Martir. exponens Imperatoribus quæ in sacris Conventibus Christianorum aguntur, scribit: *Ei qui fratribus praeest, offertur panis, & poculum aquæ & vini, quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum universarum Patri, per nomen Filii & Spiritus sancti offert, & Eucharistiam sive gratiarum actionem, pro eo quòd nos donis suis bisce dignatus sit, prolixè exequitur. Atque ubi ille preces & gratiarum actionem absolvit, populus qui adest omnis fausta approbatione acclamat, dicens: Amen. Amen autem voce Hebræa, Fiat, significat. Præsidens verò postquam gratiarum actionem perfecit, & populus universus adprecatione læta eam comprobavit, qui apud nos vocantur Diaconi atque Ministri, distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, panem, vinum & aquam, & ad absentes perferunt. Porrò alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia: quod nulli alii participare licitum est, quàm veram esse doctrinam nostram credenti, & lavacro propter remissionem peccatorum & regenerationem abluto, & ita, ut Christus tradidit, viventi. Non enim ut communem panem, neque ut communem potum, ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Servator noster, & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit; ad eundem modum etiam eam, in qua per preces Verbi ejus ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, alimoniam, unde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu carnem & sanguinem esse docti sumus. Nam Apostoli in commentariis à se scriptis, quæ Evangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi Jesum. Eum enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse:* „ Hoc facite in mei recordationem: Hoc est corpus meum. *Et poculo*
„ *similiter accepto, & gratiis actis, dixisse:* Hic est sanguis meus: *ac solis ipsis ea tradidisse.*

Realis præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia.

S. Justinus M. Apologia ad Impp. quæ secunda inscribitur.

30. 31. *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Ideo plurimi inter vos, qui sacram Eucharistiam indignè sumpserunt, gravibus morbis laborant, & valetudinarii sunt ac languidi, & satis multi immatura morte rapiuntur. *Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Si nosmetipsos probaremus discutiendo conscientiam nostram, confitendo, redarguendo & puniendo peccata nostra, non puniremur à Domino, sive in hoc sæculo, sive in futuro, sed præsentia & futura supplicia effugeremus.

32. *Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Dum punimur in hac vita morbis, languoribus, morte, in peccatorum expiationem acceptis, quorum nos sincerè pœnitet: a Deo corripimur, erudimur, castigamur, ut pueri a patre vel præceptore, ne cum infidelibus, impiis, & reprobis æterna morte damnemur.

33. *Itaque, fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate.* Cum ad Agapen seu cœnam caritatis post Eucharistiæ Communionem convenitis, divites expectent pauperes, nec cœnam apparent & sumant ipsis non invitatis, immò spretis, quod maximè caritati adversatur, & injuriam infert mystici corporis Christi unitati, in quo *simul in unum dives & pauper.*

34. *Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis.* Si quis

fame adeo premitur ac debilitatur ut permanere jejunus non possit donec omnes in Ecclesiam convenerint, manducet sive prægustet aliquid domi, ut facilior sit ipsi cœnæ communis exspectatio: ne ea quæ in conventibus vestris perperam nunt contra caritatem & sobrietatem, Dei vindictam in vos arcessant. *Cætera autem, cùm venero, disponam*. Cœtera, quæ spectant dignam Mysteriorum celebrationem, & conventuum Ecclesiasticorum ordinem ac disciplinam, constituam ac sigillatim præscribam, cum ad vos venero. *Unde intelligi datur*, ait S. Augustinus (*quia multum erat, ut in Epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia*) *ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diversitate variatur*.

S. Aug. Epist. 54. alias 118. ad Januarium.

CAPUT XI.

SENSUS MORALIS.

S. Chrysost. Hom. 25.

Deus salutem nostram cum studio salutis proximorum conjunctam esse voluit.

1. I*Mitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Hæc est perfecti Christianismi regula, ea quærere quæ proximorum spirituali bono, & saluti conducibilia sunt & opportuna. Nihil enim æquè facere potest imitatorem Christi, ac proximorum curam gerere. Si jejuniis, humi cubationibus, cineris conspersione, cilicio, aliisque mortificationibus carnem maceraveris, proximi autem tui curam non geras, a Christiana perfectione longe abes, cujus vinculum est caritas. Nam, ut alibi scribit Apostolus noster, *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si corpus meum tradidero ita ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Vides quantum a nobis postulet S. Paulus. At qui bona sua pauperibus distribuit, non quærit quod est suum, sed quod proximi. Sed hoc solum non sufficit. Nam ingenuè & sincerè hoc vult fieri, & cum magna commiseratione. Cum ergo ille quidem tantam exigat mensuram, nos autem ne quod minimum quidem est exhibuerimus, quanam erimus digni venia? Ad proximorum igitur salutem procurandam non Abrahami solum & Mosis, sed Pauli, imò & Christi Domini exemplis excitemur, Dei ordinatione, qui salutem nostram cum studio salutis proximi ita conjunctam esse voluit, ut si salutis proximorum nullam curam habuerimus, & vitio nostro, seu dato a nobis scandalo pereant, salvi esse non possimus.

S. Thomas, Lect. 1.

Christus omnium sanctorum exemplar.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Christus est primordiale exemplar, quod omnes creaturæ imitantur tamquam veram & perfectam imaginem Patris. Unde dicitur Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt universa*. Speciali tamen quodam modo exemplar est gratiarum quibus spirituales creaturæ donantur. Unde Psalm. 109. dicitur Filio a Patre æterno: *In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te*. Quo significatur oraculo, Christum esse exemplar omnium gratiarum & virtutum quæ in sanctis omnibus splendescunt. Divinum autem illud exemplar prius erat a nobis valdè remotum, secundum illud Ecclesiastici 2. *Quid est homo, ut sequi possit Regem factorem suum?* Et ideo homo fieri voluit, ut hominibus exemplum præberet. Unde S. Augustinus ait: *Qua perversitate non careat, qui dicta & facta illius hominis intuetur, diligit, & sectatur, in quo nobis ad exemplum vitæ præbuit Filius Dei?* Et sicut divinitatis ejus exemplar primò quidem imitantur Angeli, secundario verò reliquæ creaturæ, ut ait S. Dionysius lib. *De cælesti Hierarchia*: ita humanitatis exemplar principaliter quidem imitandum proponitur

S. Augustinus lib. De Agone Christiano cap. 11.

Præ-

Prælatis Ecclesiæ tamquam Superioribus. Unde Dominus Apostolis ait: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Deinde verò ipsi Prælati informati exemplo Christi, proponuntur exemplar vitæ subditis, secundum illud 1. Petri cap. ultimo, *Forma facti gregis ex animo*. Et Apostolus noster: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Non ait simpliciter & indefinitè, *Imitatores mei estote*, sed addit, *sicut & ego Christi*: quia subditi Prælatos suos in omnibus imitari non debent, sed in iis solum in quibus Christum imitantur, qui est indeficiens sanctitatis exemplar. Joan. 13.

2. *Laudo autem vos, fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis*. Gaudere quod in hominum memoria & existimatione simus, quod ab iis colamur & diligamur, propter nos, amoris proprii & vanitatis est: ea de re gaudere propter Deum, ut eos ad Dei amorem & legis ejus dilectionem & observantiam trahamus, pietatis & caritatis est. Sic enim Deum & ejus legem magis quam nos ipsos diligimus. Ita affectus erat Apostolus noster. Postulat etiam caritas ut ejusdem Apostoli exemplo Præpositi laudent interdum subditos in bonis quæ agunt, tum ut patienter correptiones ferant, & ex iis proficiant, persuasum habentes non ex morositate aut amaritudine animi, sed ex sincero desiderio procurandæ gloriæ Dei, & salutis fraternæ illas adhiberi: tum ut ad perseverandum in bono & melius agendum excitentur qui bene cœperunt, cæterique ad illorum imitationem accendantur.

Subditi a Præpositis interdum laudando in bonis quæ agunt.

3. *Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus*. Reverentia, & obedientia quam æterno Patri Christus in omnibus exibuit, exemplar est & forma reverentiæ & obedientiæ quam vir Christo, & mulier viro debent. Christus omnia Patri suo æterno accepta refert, vitam suam divinam, magnitudinem, & gloriam suam. Vir omnia sua ad Christum referre debet, ut ad principium, in quo renatus est spiritualiter per baptismum; ut ad Dominum, a quo emptus pretioso illius sanguine; ut ad liberatorem, a quo ereptus est a tyrannide diaboli, a servitute peccati: ut ad exemplar, ad quod formatus, & secundum quod reformandus est: denique ut membrum, ad caput. Mulier verò virum revereatur, eique obediat ut principio, ex quo formata; ut directori, cujus consilio & prudentiæ regenda est: ut domino, cui a Deo subjecta: ut capiti denique Christum repræsentanti. Sic sanctæ mulieres, sperantes in Deo, subjectæ erant propriis viris: *Sicut Sara obediebat Abrahæ. Dominum eum vocans*. Confer. cum Ephes. 5. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput* est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ.

Omnia nostra referre ad Christum debemus.

Mulieris erga virum reverentia & obedientia.

1. Petri 3. 6.

5. 10. *Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos*. Mulier quæ immodesto ornatu formosa vult videri & hominibus placere, coram Deo turpis est. Quæ in Ecclesiam immodesto habitu oratura procedit, Dei Ministris offendiculum ponit, laqueum objicit. Hos si non reveretur, quos Angelorum nomine Deus honorat in Ecclesia; timeat saltem & revereatur cœlestium Angelorum potestatem, qui fidelium orationibus præsunt, & sanctitatis altarium ac sacrorum Ministrorum zelatores adsunt & vindices. Nec tamen in Ecclesia solum, sed in omni loco; modestus esse debet mulierum cultus & habitus. In publicum procedere nusquam debent nisi velatæ. Hanc illis modestiam natura, Scriptura, disciplina imperant. *Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Dei est Scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina. Quicquid contrarium est istis, Dei non est. Si Scriptura incerta est, natura manifesta est, & de ejus testimonio Scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur, disciplina quid magis Deo gratum sit, ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius*

Modestia in cultu & habitu a feminis servanda.

Tertull. lib. de Virginibus velandis.

 mo-

modestia nihil perosius gloria, & studio hominibus placendi. Ut quid ostentant *mundinatitia capita*, si castæ sunt? Ut quid meretricio incedunt habitu, si honestæ? Ut quid rejiciunt velamen capitis, suæ subjectionis & servitutis indicium, si Christianam humilitatem profitentur? Ut quid viros naturalibus & adscititiis capitis & vultus ornamentis impellunt in ruinam? *Non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum*. Quæ viro data est a Deo in adjutorium, quâ fronte fit illi laqueus, occasio peccati, salutis impedimentum? *Non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus. Quid igitur excitas in te malum istud? Quid invitas, cujus te profiteris extraneam? Tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnumquam, quòd Deus à suis abigat, instando perficiunt, certè vel spiritum scandalo permovent. Debemus quidem ita sanctè & tota fidei substantia incedere, ut confisæ & securæ simus de conscientia nostra, optantes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsumit, minus jam veretur; qui minus veretur; minus præcavet; qui minus præcavet, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est, præsumptio impedimentum timoris.... Quid autem alteri periculo sumus? Quid alteri concupiscentiam importamus? Quam si Deus non ampliando legem, a facto stupri non discernat in pæna, nescio an impune habeat, quæ alicui fuerit causa perditionis.... Cum igitur & nostra & aliorum caussa versetur in studio periculosissimi decoris, jam non tantum confictæ & elaboratæ pulcritudinis suggestum recusandum a vobis sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & incuria, ut perinde oculorum incursibus molestum.*

Tertull. lib. 2. de Cultu Femin. c. 2.

„ Vera & integra castitas nihil magis timet quam semetipsam; etiam feminarum oculos pati non vult. Alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones & susurros; & æmulationem, ipsum quoque livorem. Quamobrem oro te, sive mater, sive soror, sive filia virgo, secundum annorum nomina dixerim, vela caput: si mater, propter filios: si soror, propter fratres: si filia, propter patres. *Omnes in te ætates periclitantur; indue armaturarum pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos*.

Tertull. lib. de Virginit. veland. cap. 15.

Nec cerebrum solum mithris, linteolis, & vittis colligandum, seu ex parte velandum est, sed cervices totæ. *Sciant quia totum caput mulier est. Limites & fines ejus eò usque porriguntur, unde incipit vestis. Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, ut cervices quoque ambiantur. Ipsæ enim sunt quas subjectas esse oportet, propter quas potestas supra caput haberi debet: velamen jugum illarum est. Judicabunt vos Arabiæ feminæ ethnicæ, quæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere.... Oportet ergo omni tempore & omni loco memores legis incedere, paratas & instructas ad omnem Dei mentionem: qui si fuerit in pectore, cognoscetur & in capite feminarum*.

Idem, cap. 16.

In spiritu modestiæ, humilitatis & pacis ad Ecclesiam conveniendũ.

17. 18. *Hoc autem præcipio: non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis. Primùm quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo*. Sacris Parochiarum Conventibus interesse ad Missam Parochialem, & exhortationes audiendas, ad Dei laudes & orationes, ad Sacramentorum frequentationem, ad cetera pietatis officia non sufficit, nisi hæc fiant in spiritu caritatis, humilitatis, modestiæ, concordiæ, & pacis. Væ utriusque sexus personis, quæ *propter mutuum videre & videri* illuc conveniunt! Væ mulieribus quæ totam mundi muliebris pompam illic ostentant, & ad pedes usque

Tertull.

usque altarium scandala jaculantur! Væ illis qui signum superbiæ extollunt in loco sancto, ubi humiliari debent Deo supplicaturi. Væ illis qui ex domo unitatis & pacis Christianæ, domum faciunt dissidiorum, contentionum, partium, jurgiorum, ob honorum chimericorum ambitionem! Qui propter honorum suorum jura, seu vera, seu fictitia, in Templo Dei irreverenter se gerunt, lites movent, jurgia excitant, Christi Ministris & Pastoribus insultant, damnationis potius quam absolutionis sententiam; maledictionem potius quam benedictionem; pœnam magis quam gratiam inde referunt. *Non in melius, sed in deterius convenitis.* Hujusmodi hominibus ad pudorem suffundendum ponatur ob oculos Theodosii Magni Imperatoris exemplum. Is cum Mediolani post oblationem intus in Sanctuario ad cancellos substitisset, sicut consueverat, sanctus Ambrosius interrogavit eum num quid vellet. Et cum Imperator respondisset, præstolari se sacrorum Mysteriorum perceptionem; per Archidiaconum hæc ei significavit: *Interiora loca, Imperator, solis Sacerdotibus patent: reliquis omnibus inaccessa sunt & intacta. Igitur & una cum aliis consiste. Nam purpura Imperatores facit, non Sacerdotes.* Quam admonitionem æquo animo suspiciens fidelissimus Imperator, renuntiari jussit Ambrosio, se nequaquam arrogantia elatum intra cancellos substitisse; sed quia Constantinopoli eum morem esse didicisset. *Cæterum pro hac etiam curatione gratiam se habere.* Porrò pietatis regulas, quas a Magno Antistite acceperat, reversus postea Constantinopolim, illic quoque servavit. Nam cum festus quidam dies ipsum denuo ad Ecclesiam adduxisset, oblatis ad sacram Mensam muneribus suis statim abscessit. Cumque Ecclesiæ illius Pontifex Nectarius rogaret quamobrem intus non remansisset, suspirans respondit: *Vix tandem edoctus sum quid esset discriminis inter Sacerdotem ac Principem. Veritatis Magistrum vix tandem inveni. Unum enim Ambrosium novi, qui Episcopus dici mereatur.* Tamtam utilitatem habet reprehensio quæ fit a viro excellenti virtute prædito, ait Theodoretus hanc istoriam commemorans.

Præclarum Theodosii Imperatoris exemplum.

Theodoret. lib. 5. Histor. Eccles. cap. 18.

19. *Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Adoranda, & laudanda Dei misericordia & omnipotentia, qui ex magnis malis majora bona elicit. Permittit hæreses ad Ecclesiæ suæ patientiam, sapientiam, caritatem exercendam, ut amor & studium veritatis & Pastorum vigilantia excitetur; ut lupi in ovili dominico latentes detegantur, ut oves quæ pascuntur veritate, & crescunt in caritate in conspectu summi Animarum electarum Pastoris, manifestæ fiant; ut vasa misericordiæ per vasa iræ purificentur; ut diabolus confundatur; ut Scripturæ impleantur; ut Christum numquam Ecclesiæ suæ deesse magis ac magis innotescat. *Multa ad fidem Catholicam pertinentia*, inquit S. Augustinus, *dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, ut adversùs eos defendi possint, & considerantur diligentiùs, & intelliguntur clarius, & instantiùs prædicantur, & ab adversario mota quæstio, discendi exsistit occasio.* Et alibi: *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt, si correpti ut sanum rectùmque sapiant, resistunt contumaciter, suàque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam sic quippe veris illis Catholicis membris Christi malo suo prosunt, dum Deus utitur & malis bene, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Inimici enim omnes Ecclesiæ; quolibet errore cæcentur, vel malitia depraventur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam; si tantummodo malè sentiendo adversentur, exercent ejus sapientiam; ut autem etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam, aut etiam beneficentiam, sive suadibili doctrina cum eis agatur, sive terribili disciplina. Ac per hoc diabolus princeps impiæ civitatis, adversus peregrinantem in hoc mundo civitatem Dei vasa propria commovendo, nihil ei nocere permittitur. Cui pro-*

Quæ bona Deus ex hæresibus eliciat?

S. August. lib. 16. De Civit. Dei, cap. 2.

Lib. 18. cap. 51.

procul dubio & rebus prosperis consolatio, ut non frangatur adversis; & rebus adversis exercitatio, ut non corrumpatur prosperis, per divinam providentiam procuratur.

20. 21. *Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim cœnam suam præsumit ad manducandum; & alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Superbia, vermis divitiarum. Luxus, intemperantia, durities erga pauperes, eorumque contemptus, Christianæ violatio disciplinæ, Sacramentorum abusus, vitia sunt divitum hujus sæculi, a S. Paulo in Corinthiis divitibus reprehensa. Quæ si Ecclesiæ nascentis faciem temporibus Apostolicis adeò turpiter deformarunt, quis negaverit divitias salutis impedimenta frequentius esse, quam adjumenta? Lugenda ergo conditio divitum hujus sæculi, qui superbe sapiunt, qui pauperibus sua facile non communicant, qui non student divites fieri operibus bonis, qui lautioribus epulis quotidie indulgent, & pauperum esurientium gemitibus & lacrymis non moventur, nec illis partes mittere curant, & vel frustum panis, vel denarium importune rogantibus dare, Judæis arrogantiores, Paganis duriores & inhumaniores. *Porrigat manum Juppiter, & accipiet* (aiebat ironice Tertullianus) *Christus in omnium pauperum universitate mendicat* (ait Salvianus) & non accipit Proh pudor! in eadem Christi & Ecclesiæ familia *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est*, divitum superborum, luxui deditorum, & immisericordium vitio. Convivia caritatis, Agapes, jam a prima institutione degenerare cœperant apud Corinthios S. Pauli tempore; nunc Christianorum convivia penè nihil habent Christianæ temperantiæ, modestiæ, caritatis. Comparentur cum primorum Christianorum conviviis, quæ nunc a divitibus instruuntur. Illa sic describit Tertullianus: *Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit. Id vocatur quod dilectio penes Græcos. Quantiscumque sumptibus constet: lucrum est pietatis nomine facere sumptum. Siquidem inopes quosque refrigerio isto juvamus, non qua penes vos parasiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi; sed quia penes Deum major est contemplatio mediocrum. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplinæ existimate qui sit, de religionis officio. Nihil vilitatis, nihil immodestiæ admittit. Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur. Editur quantum esurientes cupiunt: bibitur quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest; provocatur in medium Deo canere. Hinc probatur quomodo biberit. Æquè oratio convivium dirimit. Inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eamdem curam modestiæ, ut qui non tam cœnam cœnaverint, quam disciplinam.* Proh quale inter hæc, & quæ a divitibus hujus sæculi, qui tamen Christianorum nomine gloriantur, fiunt convivia, discrimen est!

Vitia divitum hujus sæculi.

Tertullianus Apolog. 39.

Discrimen conviviorum quæ a divitibus hujus sæculi fiunt, a conviviis primorum Christianorum.

23. 24. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.* Eucharistiæ Ministri, & quicumque dignè communicare volunt, memoria recolant immensum divinæ largitatis beneficium, ineffabile divini amoris pignus, quo Christus corpus suum in cibum Animarum nostrarum in tam admirabili Sacramento nobis dedit, ut unum cum ipso corpus efficeremur. *Facti sumus unum Christi corpus & una caro. Quis pastor oves proprio pascit cruore? Unicuique Fidelium Christus semetipsum per Mysteria commiscet, et quos genuit, per semetipsum enutrit, nec alteri tradit: per hoc rursum tibi persua-*

Dispositio ad sacram Eucharistiæ Communionem.

S. Joan. Chrys. Hom. 60. ad Popul. Antioch.

suadens quod carnem tuam assumpsit. Ne torpeamus igitur tanta digna caritate et honore putati. Nonne videtis quanta promptitudine parvuli pupillas capiunt, et quanto impetu labia uberibus infigunt? Accedamus cum tanta nos quoque alacritate ad hanc Mensam: quinimmo cum longè majori trahamus tamquam infantes lactanei Spiritus gratiam, et unus sit nobis dolor hac esca privari. Ille Missæ Sacrosanctum Sacrificium celebrat, & sacram Eucharistiam percipit in Christi commemorationem, qui ad sanctum Altare accedit fide firmus, caritate fervens, carne & spiritu mortificatus, in gratiarum actionem pro tanto beneficio effusus, seipsum Deo in sacrificium offerens cum Christo & per Christum, ipsi vitam, mortemque suam devovens, & peccatum in se ipso destruere sincero & constanti animi proposito decernens, omnibusque peccati motibus, affectibus, desideriis semper & in omnibus occasionibus & locis ad mortem usque resistere. *Nondum usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes.* Sanguinem nostrum, vitamque Christo debemus, qui pro nobis pretiosum sanguinem suum fudit, illumque nobis in potum dedit. Ne beneficentissimo & amantissimo Redemptori cor saltem nostrum negemus. In cordis enim nostri consecratione fœdus novum cum Deo per aspersionem sanguinis Jesu Christi ineundum positum est. *Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem.* Eucharistia instituta est ut omnibus locis ac temporibus mortem Christi repræsentet, ut virtutem ejus notam faciat, ut meritum ejus nobis applicet, ut gratiarum actionem ob tantum beneficium Christo persolvamus. Illi Christi mortem annuntiant, qui imitantur, qui in se ipsis & in corpore suo adimplent Passionem Christi, & per mortificationem ac pœnitentiam exprimunt. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Vigilemus cum Domino, compungamur cum discipulis, precationi vacemus, non deliciis nos dedamus, ex quibus risus intempestivus, verba scurrilia, facetiæ, & nugæ exitio plenæ, iisque indignæ qui Christi corpus perceperunt, & mortem Domini annuntiare debent.

Hebr. 12. 4.

27. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem* Domini *indignè: reus erit corporis et sanguinis Domini.* „ His verbis significat Apostolus, quod quemadmodum tradidit illum Judas, ipsi autem insultarunt Judæi: „ ita eum agnominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum ejus Corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum os immittunt... Quot sub nomine sacrificantium & communicantium, Christi sunt interfectores & Deicidæ! Quomodo ergo & qui tunc pupugerunt, non ut biberent pupugerunt, sed ut effunderent: ita etiam qui indignè ad id accedit, & nihil fructus inde percepit. Quomodo non indignè percipit, qui despicit esurientem? qui præterquam quod despicit, etiam pudore afficit? Si enim non dedisse pauperibus, expellit a regno, etiamsi quis sit virgo, immò verò non largè dedisse (nam & virgines fatuæ habebant oleum, sed non satis habebant) tam multa absurda fecisse & indigna, cogita quantum sit malum. Talis Mensæ fuisti particeps; & cum omnibus deberes esse mitior & clementior, & par Angelis, fuisti omnium crudelissimus. Gustavisti sanguinem Dominicum, & ne sic quidem fratrem agnoscis. Et quam mereberis veniam? Quamquam etsi eum antea ignorares, a sacra Mensa eum oportebat agnoscere, Nunc autem etiam ipsam Mensam ignominia afficis, eum qui dignus fuit habitus ut illius esset particeps, tuis cibis non dignum existimans. Quam multa passus est qui centum exigebat denarios? Quomodo donum sibi collatum infirmavit, & irritum reddidit? Non cogitas quisnam cum esses, quis factus sis? Non in memoriam revocas quod hoc paupere in pecuniis, longè eras egentior in bonis operibus, cum esses plenus pec-

Indignæ Communionis crimen.

Theodoret. in hunc locum.

S. Chrys. Hom. 27.

„ ca-

„ catis? Sed tamen ab his omnibus te liberavit Deus, & te tali Mensa dignatus „ est. Tu autem ne sic quidem factus es benignior & magis misericors. Nihil er„ go restat, nisi ut tradaris tortoribus.

Petrus Blesensis Ep. 123. ad Richardum Londoniensem Episcopum.

Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. „ Domine Iesu Christe, Sacramentum corpo„ ris & sanguinis tui quasi pignus & obsidem cælestis gratiæ dimisisti, & in eo „ constituisti nobis non mortem, sed vitam; non judicium, sed salutem. *Quam perditus ergo est qui redemptionem in perditionem, qui sacrificium in sacrilegium, qui mysterium in parricidium, qui vitam convertit in mortem!* „ Prohibet Do„ minus in lege Moysi, ne de agno Paschali comedat peregrinus, advena, vel „ immundus. Quanta ergo & quam damnabili temeritate Sacerdos indignus mi„ nistrare præsumit, qui, ut verbo utar Apostoli, *Filium Dei conculcat, & sanguinem Testamenti pollutum ducit, in quo sanctificati sumus, & Spiritui gratiæ contumeliam facit?* „ Verbum S. Gregorii est: *Qui Christi corpus indignè con„ ficit, Christum tradit*, ut Christus dum traditur, dicat: *Ecce manus tradentis me mecum est in mensa*. S. Augustinus super illum Versiculum, *Dederunt in escam meam fel*, ait: *Gravius peccant offerentes indignè Christum regnantem in cælis, quam qui eum crucifixerunt ambulantem in terris ...... Magis peccant qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui tradidit ipsum crucifixoribus Judæis.* „ Et adaptat Sacerdotibus pravis hæc verba: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.* „ Dominus quidem salutem nostram sitit „ & esurit: & ideo damnabiliter peccat, qui ad corpus ejus cum felle conscien„ tiæ pravæ, & cum aceto iniquitatis accedit.

In Psal. 68.

28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Cor nostrum probemus, quis in eo dominetur amor, Dei, an creaturæ, serio discutiamus, hinc enim indigni, inde digni Corporis & Sanguinis Christi Communione sumus. Qui conscientiam suam non discutit, qui affectum peccati non deponit, qui pravos habitus non eradicat, qui cupiditatibus suis non resistit, qui in eadem relabitur identidem peccata, de quibus se pœnitentiam agere profitetur, qui pro peccatis satisfacere justitiæ divinæ negligit; qui nec innocentiam, nec veram & sinceram pœnitentiam affert ad altare, mortem invenit in communione vitæ, judicium sibi manducat & bibit. Quod manducamus & bibimus, in nostram substantiam convertitur, ita nobis intimum fit ut a nobis nequeat avelli: ita communionis indignæ peccatum adhærescit sacrilego Sacerdoti, & cuilibet Christiano cum peccati mortalis conscientia ad sacram Mensam accedenti, vix ut ab eo resipiscat. Hinc enim cæcitas mentis, & obduratio cordis. *Quam multos Judas implet Satanas, indignè accipientes buccellam ad judicium suum! Non malum est quod datur, sed bonum malo in judicium datur. Benè esse non potest malè accipienti quod bonum est.* Indignè communicant, & judicium sibi manducant & bibunt, qui *Ante expiata delicta, ante exomologesim factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu Sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, Domini corpus invadunt.*

S. Aug. in Ps. 142. n. 16.

S. Cyprian. lib. De Lapsis.

S. Chrys. Hom. 28.

Quæ sui probatio ante sacram Communionem necessaria?

„ *Probet autem seipsum homo &c.* Non sicut nos facimus, qui tempore moti ma„ gis accedimus, quam studio animi. Non enim eò spectamus ut accedamus pa„ rati, & malis nostris expiatis, & pleni compunctione; sed ut in diebus festis, „ & quando omnes accedunt. Sed non sic jussit Paulus: sed unum novit tempus „ aditus & communionis, puritatem conscientiæ. Si enim mensæ sensibilis non „ fuerimus participes febricitantes, & malis pleni humoribus, ne pereamus mul„ tò magis nefas est hanc tangere cum malis cupiditatibus, quæ sunt graviores fe„ bribus. Quando autem pravas dico cupiditates, & corporum dico cupiditates,

„ & pe-

,, & pecuniarum, & iræ, & odii, & acceptæ injuriæ recordationis, & omnes ,, ut semel dicam, pravas. Et oportet eum qui accedit, his omnibus exhaustis, ,, ita illud mundum tangere Sacrificium, & neque segniter & misere affectum ne- ,, cesse habere propter diem festum accedere: neque rursus compunctum & pa- ,, ratum prohiberi propterea quod non sit dies festus. Dies enim festus est bo- ,, norum operum ostensio, & pietas animæ, & vita rectè instituta. Et si hæc ha- ,, beas, poteris semper diem festum agere, & semper accedere.

S. Gregorius, seu quisquis est Auctor Commentarii in lib. 1. Regum inter ejus Opera editi, explicans hæc verba Cantici Annæ, *Repleti prius pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt*, hunc locum negligentibus Altaris Ministris, & sacrilegis Dominici corporis susceptoribus accommodat: *Qui nimirum comedunt, & saturati non possunt: quia etsi Sacramentum ore percipiunt, virtute Sacramenti nequaquam replentur. A virtute ergo illa Sacramenti ideo jejunant, quia prius repleti fuerant. Salutis quippe fructum non percipiunt in comestione salutaris hostiæ, qui ea, quibus se repleverant, flagitia portant in mente. Non saturantur ergo nisi famelici: quia a vitiis perfectè jejunantes, divina Sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Et quia sine peccato electi etiam viri esse non possunt, quid restat, nisi ut a peccatis quibus eos humana fragilitas maculare non desinit, evacuari quotidie conentur? Nam qui quotidie non exhaurit, quod delinquit, etsi minima sunt peccata, quæ congerit, paulatim Anima repletur, atque ei merito auferunt fructum internæ saturitatis. Hac repletione nos evacuare Paulus insinuans, ait*, ,, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. *Quid enim est hoc loco probare, nisi evacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam Mensam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit:* ,, Qui enim ,, manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit. *Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad Pœnitentiæ lamenta curramus: quia ipsa sola virtus est, quæ evacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici saturantur, quia quò studiosius mundantur lamento pœnitentiæ, eò uberiorem divinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.* Lib. 2. in 1. Reg. cap. 1.

30. *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Hęc publica executio est occulti judicii Dei in eos, qui Christi corpus indignè percipiunt. Hinc pleræque calamitates & privatæ, & publicæ. *Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, vel præsentibus terreantur. Nec hic esse sine pœna possunt* indignarum communionum rei, *quamvis necdum venerit dies pœnæ. Plectuntur interim quidam, quò cęteri corrigantur. Exempla sunt omnium, tormenta paucorum.* De muliere lethalis criminis rea, quæ ad sacram Mensam latenter obrepsit, S. Cyprianus refert quod suo tempore contigit terribile Dei judicium. *Non cibum*, inquit, *sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena lethalia inter fauces & pectus sanguinem admittens; angi, & anima exæstuante concludi postmodum cępit. Et pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens & concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen. Quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem.* Alia subdit exempla non minus terribilia. *Et cum quædam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, quia & ipse maculatus; Sacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum cęteris ausus est latenter accipere; Sanctum Domini edere, & contrectare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cùm negatur; nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando Gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur. Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur? Quam multi usque ad insaniam mentis excordes, dementiæ fu-*

Terribile Dei judicium in eos qui Corpus Christi indignè recipiunt.

S. Cyprian. lib. De Lapsis.

rore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa. Unusquisque consideret, non quid alius passus sit, sed quid pati & ipse mereatur. Nec evasisse se credat, si eum interim pœna distulerit, cum timere plus debeat, quem sibi Dei judicis censura servavit.

Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Infirmitates cupiditatum, languores animarum, somnus letargicus & mors peccati, multò magis timendæ, quam ægritudines, languores, & mors corporum. Hæc autem

Cassianus Collat. 22. cap. 5.

justo Dei judicio contingere indignè communicantibus certum est, tametsi interdum prospera valetudine ad seram usque senectutem vivant. *Multi*, inquit Cassianus, *qui cum illicita usurpatione præsumunt, infirmantur fide, & imbecilli sunt mente, passionum scilicet languoribus involuti, & dormiunt somno peccati, ab hoc sopore lethali nequaquam salutari sollicitudine resurgentes.*

Dei judicium prævenire debemus, nos ipsos judicando.

31. *Quod si nosmetipsos indicaremus, non utique judicaremur.* Hoc est, inquit Cassianus, si nosmetipsos perceptione Sacramentorum, quotiescumque pec„ cati vulnere prævenimur, judicaremus indignos, impenderemus utique studium, „ ut per pœnitudinis emendationem ad ea dignè possemus accedere, & non tan„ quam indigni, severissimis infirmitatum flagris castigaremur a Domino, ut „ vel sic compuncti ad remedia nostrorum vulnerum recurramus, ne digni præ„ sentis sæculi brevissima correptione non habiti, in futuro simul cum hujus mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Levitico evidenti denunciatione præcipitur: *Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus.*

Levit. 22. 3.

S. August. Ser. 351. alias 50. inter Homilias. 50. c. 4. n. 7.

„ Quisquis ergo mortiferis inquinatus est pec„ catis, majorem in se severitatem debet exercere, ut a seipso judicatus, non „ judicetur a Domino. Ascendat itaque homo adversùm se tribunal mentis suæ. „ Constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. *Atque ita constituto in „ corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lacrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, ut se indignum homo judicet participatione corporis & sanguinis Domini: ut qui separari a regno cælorum timet per ultimam sententiam summi Judicis, per Ecclesiasticam disciplinam a Sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri judicii: ut cum alii accedunt ad Altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quam sit contremiscenda, illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alii in mortem præcipitantur æternam. Ad hoc enim Altare quod nunc in Ecclesia est in terra positum, terrenis oculis expositum, ad Mysteriorum divinorum signacula celebranda, multi etiam scelerati possunt accedere: quoniam Deus commendat in hoc tempore patientiam suam, ut in futuro exserat severitatem suam. Ad illud autem Altare quo præcursor pro nobis introiit Jesus, quo Caput Ecclesiæ præcessit, membris cæteris secuturis, nullus eorum accedere poterit, de quibus dixit Apostolus,* „ Quoniam qui talia agunt, re„ gnum Dei non possidebunt. *Solus enim Sacerdos, sed planè ibi totus assistet, adjuncto scilicet corpore cui caput est, quod jam ascendit in cælum. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa invisibilia Sancta sanctorum intrare audebit aut poterit, qui medicinam cælestis disciplinæ contemnens, noluit paullisper a visibilibus separari? Qui enim noluit humiliari, ut exaltaretur, cùm exaltari voluerit, dejicietur: & in æternum sejungetur ab æternis Sanctis, quisquis hoc tempore per merita obedientiæ, & per satisfactionem pœnitentiæ non sibi providit locum in corpore Sacerdotis. Qua enim fronte impudentiæ tunc volet averti faciem Dei a peccatis suis, qui nunc toto corde non dicit.*

Psal. 50. 5.

„ Quoniam facinus meum ego agnosco, & pec„ catum meum ante me est semper? *Quo pacto, quæso, Deus dignatur ignoscere,*

re, quod in se ipse homo dedignatur agnoscere? ....Judicet ergo seipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores convertat in melius; ne cùm jam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino judicetur. Et cùm ipse in se protulerit severissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi ab Ecclesia claves ministrantur: & tamquam bonus jam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, a Præpositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum: ut in offerendo sacrificio cordis contribulati devotus & supplex, id tamen agat quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Ut si peccatum ejus, non solum in gravi ejus malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem.

Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. „ Debet uniuscu- *S.Greg.M.lib.*
„ jusque mens & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollici- *25.Moral.cap.*
„ ta inquisitione discutere: debet cautè pensare vel quæ ab eo bona perceperit, *5.*
„ vel quæ mala bonis illius perversè vivendo rependerit. Quod electi quidem
„ quotidie facere omnino non cessant. Unde bene Salomon, ait: *Cogitationes ju-*
„ *storum, judicia*. Accedunt enim ad secretarium judicis intra signum cordis: *Proverb.12.*
„ considerant quàm districtè quandoque feriat, qui diu patienter exspectat: me-
„ tuunt in his, quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetrasse
„ se intelligunt: timent subtilia Dei judicia, etiam de his, quæ in semetipsis in-
„ telligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se
„ per humanitatem non vident: conspiciunt districtum Judicem, qui quò tar-
„ dius venit, eò severius percutit: Sanctorum etiam Patrum conventum cum
„ eo pariter contemplantur, eorumque vel exempla, vel dicta, se contempsisse
„ reprehendunt: atque in hoc secreto interioris judicii ipsa mentis suæ execu-
„ tione costricti pœnitendo feriunt, quod superbiendo commiserunt. Ibi nam-
„ que adversum se quicquid se impugnat, enumerant: ibi ante oculos suos omne
„ quod defleant, coacervant: ibi quicquid per iram districti Judicis decerni pos-
„ sit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent; nec deest in
„ hoc judicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius
„ debeat. Nam conscientia accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat.
„ Quod judicium eò certiùs punit, quò interius sævit: quia videlicet ab exte-
„ rioribus non accedit. Unusquisque enim cum caussam hujus examinis contra se
„ aggredi cœperit, ipse est actor, qui exhibet: ipse reus, qui exhibetur: odit
„ se, qualem fuisse se meminit; & ipse qui est, per semetipsum insequitur illum
„ qui fuit: atque ab ipso homine adversus semetipsum fit quædam rixa in ani-
„ mo, parturiens pacem cum Deo.

32. *Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Deus miseretur peccatoris non solum ignoscendo peccata, verum etiam illa temporaliter puniendo. Castigando erudit & emendat in hac vita, quos æterna morte damnare non vult cum reprobis. *Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens* *Psal. 98.*
in omnes adinventiones eorum. Non solum donans peccata, sed etiam vindicans *S.Aug.in hunc*
propitius fuisti. Videte Fratres mei, quid hic commendavit Psalmista. *Illi Deus* *Psal. n. 11.*
irascitur, quem peccantem non flagellat. Nam cui verè propitius est, non solum donat peccata ne noceant in futurum sæculum: sed etiam castigat, ne semper peccare delectet.

CAPUT XII.

SENSUS LITTERALIS.

Bonus donorum spiritualium usus.

S. Chrysost. Homil. 29. Theodoret. Tom.3. in hãc Ep. cap.12.

1. *De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres*. De spiritualibus donis, seu charismatis externis Spiritus sancti, quæ in plurimos vestrum effusa sunt, vos ignorare nolo, quæ scire debetis, scilicet a quo, & quem ob finem vobis donata sint, quis eorum usus, quæ eorum præstantia, & quodnam sit vestrum, qui illis instructi estis, officium. „ In illis scilicet Ecclesiæ nascentis exordiis, „ plerisque eorum qui Evangelio crediderant, & salutari baptismate digni fuerant habiti, evidenter dabatur spiritalis gratiæ operatio. Et alii quidem variis linguis loquebantur, quas neque secundum naturam noverant, nec ab aliis didicerant: alii verò miracula faciebant, & morbis medebantur: alii propheticum donum percipiebant, & futura prædicebant, atque interdum ea quæ occultò fiebant manifestabant, inhabitantis gratiæ operationem revelantes. „ Neque enim fieri poterat, inquit Theodoretus, ut qui dœmonum fraudi diutissimè servierant, indoctis hominibus, & inopibus tam facilè crederent, & ab eis veritatem discerent, nisi divina gratia evidenter appareret, & fidei veluti pignora miracula præberet. Hæc acceperant etiam Corinthii, sed iis quæ data erant non usi sunt ut oportuit. Ad ostentationem enim potiùs quàm ad Ecclesiæ utilitatem & Dei gloriam, operationes gratiæ gratis datæ ostendebant, præsertim verò donum linguarum, quo rite & debito ordine servato non utebantur. Alii dolebant de hujusmodi spiritualibus donis non acceptis, aut quod minora aliis accepissent. Quamobram operæ pretium duxit Apostolus noster Corinthios, & in iis fideles omnes docere Spiritum sanctum esse hujusmodi donorum auctorem, ejusque arbitrio variè dispensari in Ecclesiæ membra, ad communem utilitatem: quod quidem hoc capite exequitur: deinde quod donum cœteris omnibus antecellat, & præ omnibus sit expetendum ... Quod sequentibus capitibus declarat. *De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres*. Spiritalia dona vocat; quia solius Spiritus sancti opera sunt, studio seu industria humana nihil ad hoc conferente.

Arioli seu vatis dœmonum & veri Prophetæ discrimen.

S. Chrys. Hom. 29. Theophyl. Oecumen.

2. *Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulachra muta, prout ducebamini euntes*. Propria nostris experientia, quod cum adhuc ethnici essetis, ad simulachra seu idola, ut vocis, ita intellectus expertia, ibatis sacrificaturi, abducti more pecudum, tum dœmonis impulsu, tum institutione majorum, & sacrificulorum ac Principum auctoritate, tum curiositate instigante, & spe discendi futuros eventus a Vatibus arreptitiis, qui dœmonis impulsu, emota mente, illa quandoque prædicebant, permittente Deo, quibus eventus responderet. „ Non sic Prophetæ nostri: Prædicebant enim futura, aut revelabant occulta, cum intelligentia & libertate. Erat in eorum potestate & dicere & non dicere: non eos premebat necessitas, sed honorabat potestas. Propterea & fugit Jonas, & differebat Ezechiel, & excusabat Jeremias. Deus autem non eos agebat cum necessitate, sed consilio, adhortatione, minis impellebat ad loquendum quæ suggerebat; non menti tenebras offundens, quod proprium dœmonis est, sed illuminans. Et id quidem primum arioli seu vatis dœmonum & veri Prophetæ a Spiritu sancto afflati discrimen.

3. *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*. Vobis igitur a pristina ignorantia & idolorum servitute liberatis declaro quod nemo ex afflatu Spiri-

Spiritus sancti loquens, Jesu maledicit & illum execratur. Alterum id discrimen est, quo Prophetæ Dei a vatibus dœmonis dignoscebantur. Non solum apud Gentiles, sed etiam apud Judæos, circumvagabantur arioli, pythones, magi, præstigiatores Exorcistæ, qui se cœlesti virtute donatos jactarent, futurorum prædictionem sponderent, & prodigia edere viderentur. At certum se habere, ait Apostolus noster, hosce homines non loqui, non agere, non agi Spiritu Dei, quia Iesu maledicunt, nomen ejus execrantur, Christi fidem & doctrinam detestantur & probris incessunt. Et nemo potest sincero & pio cordis affectu confiteri Iesum esse Dominum, Christum a Deo promissum & datum, verum Deum, Dei Filium, Mediatorem ac Redemptorem suum, nisi ex dono, revelatione, & motione Spiritus sancti. Confer cum 1. Joannis 4. 2. *Inhoc cognoscitur Spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus.*

4. 5. 6. *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Varia sunt dona spiritualia, seu gratiæ gratis datæ, & ita divisæ sunt in Ecclesia, ut hæc uni, illa alteri detur; sed ab uno fonte sunt, scilicet a Spiritu sancto, & ad unum finem referuntur, scilicet ad communem Ecclesiæ utilitatem & ædificationem. *Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.* Et varia sunt ministeria & officia ad Ecclesiæ regimen destinata, Apostoli, Evangelistæ, Episcopi, Presbyteri, Diaconi. Pertinet enim ad perfectionem & decorem Ecclesiæ ut in ea universa ministeria sint: quorum typi erant varii ordines ministrantium, quos Regina Saba in Aula Salomonis Regis admirata est. Omnes tamen uni Domino Jesu Christo Ecclesiæ sponso & capiti serviunt, per quem omnia, & nos per ipsum. *Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Et facultates potentes & efficaces (Græcè ἐνεργήματα) operandi supernaturalia, ut edendi miracula, variæ sunt, idem verò Deus omnipotens Pater, qui cum Filio & Spiritu sancto intimè & indivisè operatur omnia in omnibus caussis secundis ut prima causa movens & ita impellens ad motum atque actionem, ut „ quamvis causarum secundarum efficientiam non impediat, præveniat tamen, „ cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens te„ statur, *Attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter.* Gratias seu dona spiritualia Spiritui sancto, qui amor est Patris & Filii, congruè tribuit Apostolus: quia ex amore procedit quod aliquid gratis detur. Ministeria verò tribuit Filio tamquam Domino. Operationes tandem Patri tamquam primo omnium principio & fonti totius deitatis.

Gratiarum gratis datarum & Ministeriorum varietas in Ecclesia.

3. *Reg*, 10.

Catechismus Conc. Trid. P. 1. *Art.* 1. *n.* 24. *S. Thomas*, *Lect.* 1.

7. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Cuicumque datur aliquod hujusmodi donorum conspicuorum, & Spiritus sancti præsentiam testantium, ad utilitatem Ecclesiæ confertur. Manifestatur autem Spiritus sanctus per dona illa spiritualia, quæ Theologi gratias gratis datas appellant, dupliciter: vel ut inhabitans Ecclesiam, & docens & sanctificans eam, verbi gratia cum peccator, cujus animum Spiritus sanctus non inhabitat, facit miracula ad probandam veritatem fidei quam prædicat. Unde Apostolus noster ad Hebræos 2. 4. scribit, prædicationem fidei fuisse confirmatam *contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem.* Vel manifestatur Spiritus sanctus ut inhabitans eum, cui dona illa eximia conferuntur; unde Act. 6. de Stephano primo Diacono scriptum est: *Stephanus plenus gratia, faciebat prodigia & signa magna in populo.* Sic autem non conferuntur hujusmodi spiritualia dona nisi Sanctis.

S. *Thomas*, *Lect.* 2.

8. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ.* Huic quidem datur a Spiritu sancto gratia de Christianæ Religionis Mysteriis, & de omnibus quæ ad doctrinam fidei & pietatis spectant, opportuno tempore disserendi ex altissimis caussis:

sis: qualis gratia Apostolis, & Protomartyri Stephano, & aliis collata est. De qua superius scribit Apostolus noster: *Sapientiam loquimur inter perfectos*.

8. *Alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum*. Alter ab eodem Spiritu accipit donum loquendi cum scientia de rebus Christianæ Religionis, adhibendo non modò argumenta ex sacris Litteris deprompta, sed ratiocinia, comparationes, exempla ex Philosophia sæculari & rebus humanis quæsita, & ad persuasionem vel explicationem dogmatum fidei aut Moralis Evangelicæ accommodata. Rerum divinarum scientiam propriè sapientiam nuncupari, humanarum autem propriè scientiæ nomen obtinere, „ S. Augustinus docet: non utique quic- „ quid sciri potest in rebus humanis, ubi plurimum supervacaneæ vanitatis & „ noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuens; sed illud tantummodo quo fides „ saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defen- „ ditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant „ ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere de- „ beat propter adipiscendam vitam beatam, quæ nonnisi æterna est: aliud „ autem scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defenda- „ tur, quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.

S. Aug. lib. 14. De Trinit. c. 1. n. 3.

9. *Alteri fides in eodem Spiritu.* Alteri confertur ab eodem Spiritu sancta fiducia, qua Deum per ipsum editurum miracula confidit ad ædificationem Ecclesiæ. Non enim de fide dogmatum, quæ omnibus Christianis communis est, sed de fide miraculorum, quæ donum est extraordinarium, paucis datum, Apostolus loquitur, de qua proximo Cap. scribit, *Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam*, &c. de qua Christus Matth. 17. 19. *Amen dico vobis, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.* Hæc fides miraculorum mater, de quibus subdit: *Alii gratia sanitatum in uno Spiritu.* Alter ab eodem Spiritu accipit donum curandi morbos etiam insanabiles, plenamque & integram sanitatem subitò restituendi infirmis, nullo remedio naturali adhibito.

10. *Alii operatio virtutum.* Alii tribuitur donum edendi miracula insigniora & eminentiora, quæ sola facti magnitudine persuadere possunt hæc Dei virtute fieri, qui falsitatem suo testimonio confirmare non potest, qualia sunt mortuos suscitare, cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum restituere, dæmones è corporibus ejicere, &c. Incredulos etiam & inobedientes solo verbo, imperio, seu prece ad Deum fusa excæcare, interficere, ut Paulus Elymam Magum excæcavit, ut Petrus Ananiam & Saphiram extinxit; & Simonem Magum in aere valitantem, & Romanis illudentem prostravit. *Alii Prophetia*, Donum futura prædicendi, quale Agabo, & filiabus Philippi Diaconi Virginibus, & aliis, temporibus Apostolorum concessum est, & reconditiores ac obscuriores Scripturarum, præsertim Propheticarum sensus intelligendi, eruendi, explicandi: *Alii discretio spirituum*. Donum sive facultas spiritualis & supernaturalis ad discernendum inter varios motus, a quo spiritu proveniant, bono an malo, sive ad mores spectent, sive ad doctrinam: sive quis interius et invisibiliter moveatur et excitetur, sive exterius per homines docentes et consulentes, aut per Angelos sensibiliter loquentes vel apparentes. Ad hoc pertinet dijudicatio Prophetiarum, a quo spiritu proficiscantur ea quæ tanquam Prophetiæ proferuntur in medium, utrum a Dei Spiritu, an a dæmone, an ab humana mente vel imaginatione. Qua de re Apostolus noster cap. 14. hujus Epistolæ scribit: *Prophetæ duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent*. Et 1. Thessalon. 5. *Spiritum nolite extinguere: Prophetias nolite spernere. Omnia probate: quod bonum est tenete.* Item Judicium de inspirationibus, de privatis visionibus, revelationibus, apparitionibus, de consolationibus & desolationibus animarum, de extasibus & raptibus. *Alii genera lin-*

S. Chrisost. Theodoret.

Card. Bona lib. singulari De Discretione Spirituum.

linguarum, Donum loquendi variis ac peregrinis linguis, pro varietate gentium & hominum quibus doctrina Christianæ Religionis tradenda aut exponenda erat. *Alii interpretatio sermonum*, sive ipsarum linguarum. Cum enim auditores plurimi linguam peregrinam non intelligerent, interpres linguarum alia lingua ipsis nota interpretabatur sermonem, seu viva voce, seu scripto, ut omnibus utilis esse posset. Secundum Græcum Textum & Syriacam Versionem, legendum esset, *Alii interpretatio linguarum*, quam lectionem Tertullianus, & S. Hilarius retinent, & ipse textus Apostoli nostri juvat in fine istius capitis: *Numquid omnes linguis loquuntur? Numquid omnes interpretantur?* Et cap. 14. 5. *Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat*. Cœterum idem est Vulgatæ nostræ sensus. *Interpretationem sermonum* alii donum exponendi Scripturarum loca difficilia & obscura intelligunt, ut S. Thomas Lectione 2.

Tertull. lib. 5. Cont. Marcion. c. 8.
S. Hilar. lib. 8. De Trinit. c. 29. & 30.
S. Joan. Chrysost. Hom. 29.

11. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Hæc omnia in homine operatur unus atque idem Spiritus sanctus, amor subsistens Patris & Filii, cui proinde bonitas, & ex ea fluens distributio donorum convenienter adscribitur, quamvis ab omnibus Sanctissimæ Trinitatis Personis indivisim conferantur. Hæc autem dona dividit singulatim quibus vult, & quomodo vult, plena potestate, ut summus Dominus. Ex hoc loco Spiritum sanctum esse Deum Patri & Filio æqualem, colligitur; nec solam energiam seu operationem, sed Personam subsistentem, & liberrime operantem. *Non est ergo dubium*, ait S. Ambrosius, *quin ea quæ operatur Pater, operetur & Spiritus. Nec ex præcepto, sicut qui corporaliter audit, operatur: sed ex voluntate, qui sui est liber arbitrii non alienæ famulus potestatis. Non enim quasi jussus obtemperat, sed quasi largitor, suæ moderator est largitatis*.

Spiritus sancti divinitas.

S. Ambros. lib. 2. De Spiritu sancto, cap. 12. n. 140.

12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus*. Sicut enim corpus hominis unum est, & membra habet multa, singula suis usibus & officiis destinata: Omnia autem membra corporis cum multa sint, unum tamen corpus sunt naturale simul juncta: ita etiam Christus, quatenus caput simul est & corpus, id est cum Ecclesia sua conjunctus, unum est corpus mysticum ac spirituale, multa habens membra, quæ mutuam sibi præstant operam, ac mutuis egent auxiliis: *Totus Christus caput & corpus est. Caput unigenitus Dei Filius, & corpus ejus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne una*.

S. Augustinus lib. De Unitate Ecclesiæ contra Donatistas, cap. 4.

13. *Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus*. Etenim nos omnes unius Spiritus sancti virtute & efficacia per baptismum sanctificati, unum corpus Christi mysticum facti sumus, nulla habita ratione generis & conditionum. Et omnes in Eucharistia uno potu cœlesti, scilicet Christi Sanguine potati sumus, ut unius Spiritus gratiam hauriremus. Vel, *potati sumus*, dixit per metaphoram sumptam ab arboribus, quæ eodem fonte irrigantur. Unus igitur Spiritus potavit nos, & irrigavit, & unum corpus effecit.

S. Chrysost. Hom. 30. Theophylact.

14. 15. 16. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa*. Non unum aliquod membrum, quamvis excellens, facit corpus, sed cuncta simul. *Si dixerit pes, Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Elegans personarum fictio in membris corporis naturalis, membris corporis mystici, quæ personæ sunt, erudiendis accommodata. Querelæ erant inter Corinthios propter donorum & ministeriorum disparitatem. Qui minora dona acceperant, aut inferioribus ministeriis erant deputati, aliis invidentes, conquerebantur quasi nullum haberent in Ecclesia locum. Illos redarguit Apostolus noster apta & pulchra similitudine membrorum corporis naturalis. An, inquit, justa esset

Membrorum corporis mystici, sicut et naturalis, varia officia et functiones.

esset querimonia pedis, si diceret, Non sum membrum corporis, quia non sum manus, sed infirmum teneo locum, terram calco, totam corporis machinam pondusque sustineo? Injusta certe expostulatio esset. Ita in corpore mystico, qui inferioribus officiis & ignobilioribus ministeriis deputati sunt, inique obmurmurant & invident iis qui nobiliorem locum obtinent, & honoratioribus ac præstantioribus officiis ac ministeriis funguntur. *Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Sic in corpore Christi mystico membrorum varietas est, officia & ministeria disparia; Doctores oculi, aures sunt discipuli; & hi, & illi ejusdem corporis membra sunt, variis licet functionibus destinata.

17. 18. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Si totum corpus oculus esset, ubi aures? si totum auris, ubi nares? organorum diversitas ad varios usus diversasque functiones requiritur, & suo quæque loco membra & organa corporis naturalis disposita esse oportet ad illius integritatem & decorem. Ita & membra corporis mystici, scilicet Ecclesiæ. *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.* At verò Deus membra collocavit in corpore, & singula convemente loco & ordine disposuit, suas unicuique functiones attribuens ad usum, decorem & utilitatem totius corporis, non ex necessitate naturæ, sed pro suæ voluntatis arbitrio, a quo ut a summo, omnipotente, & sapientissimo opifice tota natura est, & cujus providentiæ subditus omnis modus ordo & operatio naturæ. Ita Deus varia membra, dona, officia in corpore mystico Ecclesiæ constituit, distribuit, disposuit, sicut voluit.

19. 20. *Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?* Si omnia membra unum membrum essent, verbi gratia oculi, quomodo constaret humani corporis integritas, quæ membrorum & organorum varietatem ad diversos usus & functiones necessario postulat? Si ergo omnia Ecclesiæ membra ejusdem essent dignitatis, iisdemque donis instructa, iisdem functionibus destinata, quomodo Ecclesia corpus esset Christi? *Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* Verùm in homine multa sunt membra, quæ corpus unum constituunt. Ita & in corpore Mystico, scilicet in Ecclesia, multitudo & varietas membrorum ac officiorum, ad ejus integritatem ac decorem ex institutione Christi, qui illam formavit, omnino necessaria est.

21. 22. *Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; nec iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.* Membra mutuis egent officiis & ministeriis. Etsi alia nobiliora, alia tamen sunt necessaria. Manus oculo succurrit, illum curat, illum defendit, & toti corpori, cujus pars est oculus, alimenta subministrat. Capiti membrorum corporis præstantissimo necessarii sunt pedes, ut cum toto corpore loco moveatur ad vitandum noxia, ad prosequendum utilia: ita in Ecclesia, quæ nobiliora membra sunt, aliorum opera indigent ad mystici corporis utilitatem, regimen, & sanctificationem. Qui ergo majora dona acceperunt, ne alios despiciant, sed tamquam membra necessaria honorent. Solus Christus supremum Ecclesiæ caput dicere membris potest, *Non estis mihi necessaria.* Caput ministeriale & vicarium, scilicet Petrus, aut Petri successor Romanus Pontifex, Ecclesiæ præsidens universæ, illamque sub Christo Domino Pontifice futurorum bonorum, vitam & spiritum membris omnibus subministrante, visibiliter regens, non potest dicere cæteris membris, quamvis infimum locum tenentibus: Non estis mihi necessaria, opera vestra non egeo, mihi ipsi sufficio. *Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse,* ut cerebrum, jecur, venter, &c. quæ facilius læduntur, *necessaria sunt,* magis necessaria ad vitam corporis conservandam.

Membra Ecclesiæ mutuâ indigent opera.

23. 24. *Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis,* ut femora, pedes, & quæ

quæ egerendis excrementis serviunt, *his honorem abundantiorem circumdamus*, hæc majori cura contegimus, & vestimentis ornamus: *& quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.* Et partes, quas a pudore nominamus, diligentiori studio & honestate circumtegimus. „ Membra illa non dehonestavit „ habitudo, in qua est solertia creantis, sed libido, in qua est pœna peccantis. „ Quamobrem ea inhonesta dixit Apostolus propter legem in eis repugnantem legi mentis, quæ de peccato accidit, non de prima nostra institutione naturæ. „ Et tamen contributum est divinitus sensui naturali, ut quod dehonestavit concupiscentia, contegat verecundia. Id vocat Apostolus noster abundantiorem honestatem. *Honesta autem nostra nullius egent.* Membra autem quæ honesta sunt, ut facies, os, oculi, manus, non egent honestate velaminis, quia nihil habent quod oculos aut pudorem offendat: *Sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem.* Deus ita contemperavit corpus, & tam apto ordine membra in eo disposuit & collocavit, ut minus honestis major honos eo auctore tribueretur, ea contegendo & velando. „ Honestas adhibetur inhonestis, ait S. Augustinus, „ cùm rationalis naturæ sensu ipso verecundante velantur. Eorum quippe ho- „ nestas & honor est velamentum, tanto abundantius, quantò magis inhone- „ sta sunt.

S. Aug. lib. 4. Contra Julianum, c. 16. n. 80. & lib. 2. Retractat. c. 7. n. 1.

25. 26. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.* Figurata locutio est. Supplementum illud honoris, ut membris ignobilibus & inhonestis plus honoris tribuatur, a Deo constitutum est, ne sit dissidium in corpore. Ita in corpore mystico, scilicet in Ecclesia, Deus varia membra ita contemperavit ac disposuit, ut aliorum ignobilitatem, imperfectionem, dedecus, ab aliis honore quodam attributo tegi voluerit, nullum omnino contemni aut negligi, sed omnia & singula membra mutuam sibi opem ferre. Sic cùm spina pedi inhæserit, totum corpus dolet, caput inclinat, dorsum flectitur, venter & femora contrahuntur, oculi intuentur, lingua queritur, manus admovetur et succurrit. Id ipsum in corpore mystico fieri necesse est ad conservandam unitatem. *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Sive membrum unum dolorem aliquem patitur, condolent & compatiuntur cœtera, *sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Sive unum membrum bono aliquo afficitur, quod fieri solet eis quos honoramus, si bene disponitur & lætatur, velut dum ex ægro fit sanum, ex imbecillo robustum, congaudent cœtera membra. Idem in corpore mystico fieri oportet.

27. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.* Vos omnes simul, id est, Ecclesia, estis corpus Christi mysticum, et membra corporis in quo Christus caput est. Confer cum Ephes. 5. 30. *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.* Cujus typus in Evæ formatione præcessit, de qua Adam ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Vel, *membra de membro*, id est, commembra, in eodem corpore mystico sibi cohærentia, et communicantia, ac a se mutuo dependentia, singuli estis. Confer cum Roman. 12. 4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Sed minimè dissimulandum est, mendum hoc loco videri in Vulgata nostra, quæ cum Græco Textu non consentit. Latinus interpres legit procul dubio, ϗ μέλη ἐκ μέλους, id est, *membra de membro.* Sed Græci Codices summo consensu habent, ϗ μέλη ἐκ μέρους, *& membra ex parte.* Librariorum fortè oscitantia, μέρους in μέλους, mutatum est. Syriaca Versio Græcis Codicibus concordat: *Vos autem corpus Christi estis, & membra in loco vestro.* Græcum Textum sic interpretatur Theodoretus: *Vos autem estis corpus Christi, & membra ex parte.* NON *enim vos soli, sed omnes qui in universo orbe terrarum crediderunt. Propterea enim ad-*

Genes. 2.

Vulgata nostra cum Græcis Codicibus hoc loco non omnino concordat.

S. Chrysost. Hom. 32.

jecit illud, EX PARTE. Ante illum S. Joannes Chrysostomus: *Quid est, Ex parte? Quod ad vos quidem attinet, & quantum consentaneum est esse partem ex vobis ædificantem. Nam quoniam dixit corpus; totum autem corpus erat non quæ apud Corinthios erat Ecclesia, sed quæ ubique per totum orbem terræ, propterea dixit, Ex parte. Hoc est, Ecclesia quæ est apud vos, & pars Ecclesiæ quæ sita est ubique, & corporis quod consistit per omnes Ecclesias. Quamobrem æquum est ut non solùm inter vos, sed etiam cum omni Ecclesia in orbe terræ, pacem habeatis: siquidem estis membra totius corporis.*

Theophylactus: *Quia non ipsi soli constituebant corpus Christi, sed omnes in universo terrarum orbe fideles*, dixit, *& membra ex parte*. Hoc est, *quoad Ecclesiam quæ apud vos est, corpus Christi estis, quatenus integra Ecclesia: quoad verò Catholicam per universum orbem Ecclesiam, cujus corpus ex omnibus passim Ecclesiis constat, caput habens Christum, membra estis, eo quod respectu illius pars sitis*. Oecumenius: *Omnes quidem ubicumque locorum sint fideles, sunt corpus Christi; vos autem, Corinthii, membra ex parte. Neque enim soli estis totum corpus, sed membra estis: & neque omnia, sed ex parte. Per hoc autem ostendit jam dispersum esse in majori parte Universi Evangelium ac fidem.*

Ordo membrorum Ecclesiæ & donorum, *Theodoret.* *Philipp. 2. 25.*

28. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum*. Membrorum Ecclesiæ dignitatem æstimari vult Deus ex loco quem illis constituit, donorum excellentiam ex ordine quo illa recenset, qui illorum auctor & verus æstimator est. Primum autem in Ecclesia locum Apostolis dedit, quos donis omnibus ornavit. „ Nomine autem Apostolorum non solos duodecim, sed etiam septuaginta duos Discipulos significat, & eos qui postea eamdem gratiam sunt adepti. „ Nam & ipse Paulus postea vocatus eumdem ordinem consecutus est, & Barnabas, & alii innumeri, qui Ecclesias fundarunt. Unde Epaphroditum Apostolum Philippensium Paulus ipse vocat in ea quam ad illos scripsit Epistola. *Secundò Prophetas*. Apostolis honore proximos, quo nomine non illos vult intelligi qui ante gratiam, inquit Theodoretus, id est qui tempore veteris Legis Christum venturum prænuntiarunt, de quibus ait: *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*; sed qui in gratia, id est, post Novæ Legis promulgationem & missionem Spiritus sancti futura prædicebant, aut Scripturas ex divina inspiratione exponebant; quo in ordine fuerunt Agabus, quatuor Philippi filiæ, Prophetæ Antiochenæ Ecclesiæ, & alii. *Tertiò Doctores*, qui donum habebant doctrinam fidei & morum exponendi in Ecclesia, non ex sola Dei revelatione, sed ex eminenti eruditione studio etiam comparata. „ Doctor enim ex se quoque multa loquitur, con- „ venientia tamen divinis Scripturis, ait S. Chrysostomus. *Deinde virtutes*, id est, eos per quos fiunt majora miracula a naturæ ordine & potentia remotiora, ut illuminatio cæcorum, resurrectio mortuorum, &c. *Exinde gratias curationum*, id est, eos quibus collatum est donum sanandi ægrotos. „ Donum doctrinæ præ- „ posuit dono miraculorum, docens propter hanc illa esse, non hanc propter il- „ la, ut Theodoretus observat. Doctrina enim salutem procurabat: sed quoniam „ absque miraculis illam non recipiebant, necessariò miracula veluti pignora „ quædam dabantur eis qui verbum fidei audiebant. *Opitulationes*. Qui donum accepere opitulandi fratribus pauperibus, infirmis, auxilio, consilio, solatio, bonis fortunæ destitutis. *Gubernationes*. Id est, eos qui donum accepere rectè administrandi et dispensandi res temporales Ecclesiæ, sive oblationes, collectas, eleemosynas, deposita pietatis, egenis alendis humandisque, & pueris ac puellis, re ac parentibus destitutis, viduis, & senibus sustentandis destinata. Opitulationum nomine illos intelligit S. Thomas, qui majoribus Prælatis sive Episcopis opem ferunt

Lucæ 16. 16. *Act. 13. 1.* *Act. 15. 32.* *Act. 21. 9. 11.* *S. Chrysost. Hom. 32.* *Theophylact.* *S. Thomas, Lect. 3.*

ferunt in Ecclesiæ regimine, sicut Archidiaconi, et in hoc opitulationum ordine Clementem et cæteros Pauli adjutores collocat, de quibus scribit ad *Philipp.* 4.3. Gubernationum verò nomine secundi ordinis Sacerdotes, quibus committitur gubernatio particularium plebium, quos Parochos seu Curatos appellamus. *Genera linguarum.* Eos quibus a Deo datum est ut variis linguis loquantur ad Evangelicæ doctrinæ propagationem adjuvandam. *Interpretationes sermonum.* Eos qui donum habent linguas ipsas interpretandi, ad institutionem auditorum qui illas non intelligunt. Hæc verba absunt a Græco Textu et a Versione Syriaca, et Græci commentatores observant Apostolum genera linguarum ultimo loco posuisse, quia de eo sibi valde placebant Corinthii, et eo ad ostentationem, non ad necessitatem utebantur. Verumtamen Vulgatam nostram ex vetustissimis Codicibus Græcis melioris notæ expressam, in quibus hæc verba extabant, constat ex eo quod Versui sequenti non desit in ipsis Codicibus Græcis sententia huic Versionis Latinæ commati respondens, *Numquid omnes interpretantur?* et ex divina S.Hieronymi Bibliotheca.

29. 30. *Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores? Numquid omnes virtutes? Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur? Numquid omnes interpretantur?* Repetitis illis interrogationibus significat Apostolus, ut in humano corpore, ita in Ecclesia, diversorum membrorum officia esse debere, nec omnia dona singulis conferri debuisse, sed dividi prout Dei sapientiæ et voluntati visum est; consolatur etiam eos qui sibi minora dona videbantur accepisse, docetque fieri non posse ut omnes eadem habeant, quod se mutuò indigeant, sicut membrum alterum alterius auxilio indiget.

31. *Æmulamini autem charismata meliora.* Si dona desideratis optima et Ecclesiæ utiliora studiosè expetite, et a Deo postulate. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Verumtamen longè excellentiorem donis omnibus vivendi rationem vobis jam demonstrabo, qua ad Deum, ad sanctitatem, & gloriam æternam certissimè tendatis, qua donis acceptis bene uti, et meliora consequi a Deo possitis; si id ejus gloriæ, Ecclesiæ utilitati, et saluti vestræ expediat. Hæc autem via caritas est, de qua sequenti capite Apostolus noster agit.

CAPUT XII.

SENSUS MORALIS.

Donorum & talentorum à Deo acceptorum bonus usus.

1. DE *spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.* Dona prophetiæ, miraculorum, linguarum, etc. non accipiunt modò Christiani, ut passim accipiebant plerique in Ecclesiæ nascentis exordiis, quia jam fundata et propagata Ecclesia est, et satis superque confirmata fides (tametsi semper in Ecclesia sint hujusmodi dona, seu gratiæ gratis datæ) Verùm unusquisque fidelium dona aliqua et talenta spiritualia, quamvis non extraordinaria et miraculosa, a Deo accepit, sive ad propriam sanctificationem, sive ad Ecclesiæ, aut proximorum utilitatem, sive ad utrumque finem; et plurimum cujusque interest ad salutem nosse principium, finem, rectum usum hujusmodi donorum talentorum, verbi gratia, auctoritatis, scientiæ, verbi Dei prædicandi, doctrinam sacram et Scripturas divinas exponendi, opitulandi et succurrendi proximis consilio, solatio, eleemosynis, etc. *Nolo vos ignorare.* Pessimum enim est ingrati animi vitium ignora- *S. Thomas, Lect.* 1.

re beneficia accepta. Ut igitur homo Deo non sit ingratus, ad spiritualia dona et talenta sibi a Deo collata attendere debet, ut illis recte utatur ad ejus gloriam, et propriam sanctificationem, quæ ipsius voluntas est. Unde Apostolus noster cap. 2. hujus Epistolæ ait: *Spiritum accepimus, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Hinc Isaiæ 5. Dominus ait: *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*, rerum scilicet spiritualium. „ Nullus est qui veraciter dicat, Talentum minime accepi, non est unde rationes „ ponere cogar. Talenti enim nomine, cuilibet pauperi etiam hoc ipsum re„ putabitur, quod vel minimum accepit. Alius namque accepit intelligentiam, „ prædicationis ministerium debet ex talento. Alius terrenam substantiam ac„ cepit, erogationem talenti debet ex rebus. Alius nec internorum intelligen„ tiam, nec rerum affluentiam accepit, sed tamen didicit artem qua pascitur, „ ipsa ars ei in talenti acceptionem reputatur. Alius nihil horum assecutus est, „ sed tamen familiaritatis locum apud divitem meruit, talentum profectò fami„ liaritatis accepit. Si ergo nihil ei pro indigentibus loquitur, pro talenti re„ tentione damnatur. Habens ergo intellectum, curet omnino ne taceat. Ha„ bens rerum affluentiam, vigilet ne a misericordiæ largitate torpescat. Habens „ artem qua regitur, magnopere studeat ut usum atque utilitatem illius cum pro„ ximo partiatur. Habens loquendi locum apud divitem, damnationem pro re„ tento talento timeat, si cùm valet, non apud eum pro pauperibus intercedit. Tanʒ „ quippe ab unoquoque nostrum venturus Judex exiget, quantum dedit. Con„ sideremus ergo quæ accepimus, atque in eorum erogatione vigilemus. Nulla „ nos a spiritali opere terrena cura impediat, ne si in terra talentum abscon„ ditur, talenti Dominus ad iracundiam provocetur. Considerent qui majora dona acceperunt, quod, cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. *Tantò ergo esse humilior, atque ad serviendum promptior quisque debet ex munere, quantò se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione.*

S. Gregorius M. Hom. 9. in Evangel.

2. *Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulachra muta, prout ducebamini, euntes.* Heu! quot Christiani gentiliter vivunt? Quid illis prodest simulachra aurea & argentea non colere, si aurum, argentum, vanos honores sæculi, voluptates, alias creaturas, idola sibi faciant, in quibus finem ultimum sibi constituunt, quibus frui volunt, relicto Deo, illis inhærentes amore propter se ipsas, in illis habentes fiduciam. Nonne *avaritia est simulacrorum servitus*? Nonne *aurum & argentum principes materiæ cultus secularis*! Nonne divites plerique *sperant, in incerto divitiarum*? Nonne cor ipsis apponunt, sive illis cor suum devovent? Romani quorum exquisita superstitio tantam falsorum numinum multitudinem consecravit, nullum templum, nullas aras pecuniæ consecrarunt, ut observat satyricus Poeta:

Ipsos inter Christianos pauci qui suũ Idolum non habeant.

1. Thessalonic. 2. 5.
Tertullian.
1. Tim. 6. 17.

Etsi funesta pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum extruximus aras.

Juvenalis. Sat. 14.
1. Tim. 6.

Nil mirum, si quidem tot habet templa, quot avarorum hominum corda. *Nefandorum idolorum cultura omnis mali causa est.* Nonne *Radix malorum omnium cupiditas*? Pauci quivum idolum non habeant, alii corporale, alii spirituale. Nullum idolum habet unusquisque periculosius quam seipsum. Amor proprius, idolorum omnis generis est artifex. Alia muta, alia loquacia. Ad illa ducuntur homines, immo rapiuntur impetu cupiditatum suarum. Vecordi juveni *occurrit mulier habitu meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula & vaga .... apprehensumque deosculatur, & procaci vultu blanditur .... Irretivit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ illius agitur.*

Proverb. 7.

3. Ideo

3. *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.* Victricis Christi gratiæ imperium agnoscamus, qua præventi & adjuti, numquam ab illo per peccatum mortale separamur, quod est anathema, sive separatio a Christo Jesu, Isai. 15. *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum.* Gratiam ergo Christi invocemus, ab ea pendere, ab ipsa regi & agi amemus, in ea confidamus, Spiritus sancti ductum & impulsum sequamur, non cæcum impetum cupiditatum nostrarum. *Et nemo potest dicere Dominus Jesus*, ita ut non solum ore confiteatur, sed etiam corde ipsum revereatur ut Dominum, & opere ipsi obediat ut Domino, nisi Spiritum sanctum in se inhabitantem habeat. „ Dicere, *Dominus* „ *Jesus*, etiam videntur illi, qui non hoc quod voce proferunt & intellectu cernunt, & voluntate agunt, sed voce tantum sonant: secundum quem modum „ Dominus ait, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum* „ *cælorum.* Verè autem ac propriè illi dicunt, a quorum voluntate ac mente non „ abhorret prolatio sermonis sui. Quis Dominum Jesum, nisi qui eum di- „ ligit, dicit, si eo modo dicit, quo Apostolus intelligi voluit? Multi enim vo- „ ce dicunt, corde autem & factis negant, sicut de talibus ait, *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant.* Si negatur factis, procul dubio etiam dicitur factis. *Nemo itaque dicit Dominus Jesus, animo, verbo, facto, corde, ore, opere, nisi in Spiritu sancto, & nemo sic dicit, nisi qui diligit.* „ Quam diligendum no- „ men, in quo omnium animæ nostræ morborum medicina est! Nihil ita iræ „ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit „ luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac „ totius indecoris fugat pruriginem (ait S.Bernardus) Siquidem cum nomino Je- „ sum, hominem mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium „ castum, misericordem, omni denique honestate ac sanctitate conspicuum; „ eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me & exemplo sanet, & ro- „ boret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo „ itaque mihi exempla de homine, & auxilium a Potente, illa tamquam pigmen- „ tarias species, hoc tamquam unde acuam eas, & facio confectionem, cui simi- „ lem Medicorum nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes, o Anima „ mea, reconditorum in vasculo vocabuli hujus quod est Jesus, salutiferum cer- „ tè, quodque nulli umquam pesti tuæ inveniatur inefficax. Semper tibi in si- „ nu sit, semper in manu, quo tui omnes in Jesum & sensus dirigantur, & „ actus. *Pone me*, inquit, *ut signaculum in corde tuo; in brachio tuo.* Habes, „ inquam, in nomine Jesu unde actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfe- „ ctos adimpleas; itemque unde tuos sensus aut serves, ne corrumpantur: aut, „ si corrumpantur, sanes.

S. Thomas Lect. 1.

S. Aug. lib. 2. de Serm. Domini in Monte, c. 25. Et Tract. 74. in Joan. n. 1.

Tit. 1. 16.

Nemo Dominum Jesum rectè dicit, nisi qui diligit.

S. Bernardus Serm. 15. in Cantica.

Cantic. 8.

4. 5. 6. 7. *Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Triplex genus donorum ad Corpus mysticum Christi formandum contulit Deus. 1. Donum potentiæ ob patranda miracula. 2. Donum ministerii & laboris ad regimen, & officia implenda, variasque functiones in Ecclesia obeundas. 3. Donum luminis & sapientiæ ac scientiæ, ad docendum populos. Primum Patri, alterum Filio, tertium Spiritui Sancto refertur acceptum. Pater omnis potestatis creatæ principium & finis est: Quicquid igitur eo donante possumus, ad ejus gloriam referamus. Filius omnis Ministerii Hierarchici institutor & caput est: Ministerium igitur ab eo nobis creditum sic exequamur, ut fidem illi servemus, & legibus ab illo & ab ejus Ecclesia præscriptis in sacris functionibus pareamus, ne latum quidem unguem ab Evangelicis & Apostolicis regulis, & ab

Triplex genus donorum Ecclesiæ a Deo collatum.

ab Ecclesiastica Disciplina deflectentes. Spiritus sanctus fons vivus est omnium gratiarum & donorum spiritualium: Quæramus & petamus ab ipso quæ nobis salutaria, quæ Ecclesiæ utilia sunt; & iis, quæ accepimus per ipsum, utamur, cum sanctis scilicet dispositionibus quas in nobis format, cum charitate, quam in cordibus nostris diffundit. Donis cœlestibus, & talentis à Deo sibi collatis abutitur, & quoddam furti sacrilegi genus committit, quisquis illorum usum ad proprium honorem & gloriam, ad privata commoda convertit & refert. Si autem minora dona, minora talenta acceperis, ne doleas, sed gratias age, quod ex eodem fonte hauseris unde alter. Nam & tibi & illi dedit Spiritus. Nec ægre feras quod alter ad sublimius & honorabilius ministerium assumptus sit. Res enim ista laborem indicat & sudorem. Quid ergo doles, si alterum jussit plus laborare, tibi parcens? Qualecumque porrò ministerium in Ecclesia acceperis, ne otio indulgeas, ne servus sis piger & inutilis, ministerium tuum imple, suscita gratiam Dei quæ in te est; Deo cooperare: & si quæ bona fueris operatus, ne extollaris, sed totum illi tribue, *Qui operatur omnia in omnibus*. Quo Apostoli verbo omnis humani animi elatio & superbia deprimitur & frangitur: *Cum & unus sit qui dedit, & gratuitum sit donum quod datum est, & hoc tibi magis conferat* (inquit S. Joannes Chrysostomus) *Non enim te ignominia afficiens, neque altero te inferiorem pronuntians hoc fecit Deus, sed tibi parcens, & spectans id quod est tibi conducibile. Nam quod majus est accipere eum qui ferre non potest, hoc est inutile & noxium, & quod animæ afferat ægritudinem.*

S. Joan. Chrysost. Hom. 29.

8. 9. 10. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum: Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: Alii operatio virtutum, alii Prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.* Sapientia quæ non est a Spiritu sancto, *terrena est, animalis, diabolica*. Quo sublimius videtur hujusmodi lumen, eò magis inflat, non ædificat; non instruit, sed confundit. Quo majus & sublimius lumen est sapientiæ, & scientiæ, eo majorem humilitatem, caritatem, pudicitiam, modestiam, docilitatem, sinceritatem, modestiam, studium pacis, misericordiam, omnis denique generis opera bona parere debet. *Quæ autem desursum est sapientia*, ait S. Jacobus Apostolus, *primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.* Sapientia *ad intellectum æternorum pertinet*. Heu! quàm multi acuti & attenti ad temporalia, hebetes ad æterna? *Sapientia perfecta est creaturam Creatori piè subdere*: Heu, quam multi qui sapientes videri volunt, creaturas præponunt Creatori? *Sapientiæ amor purgat ab avaritiæ sordibus*: Heu! quam pauci sunt ab illis purgati? Omnes avaritiæ student: Avaritia in capite omnium platearum. *Sapientia, pietatis fructus*, immò *pietas qua Deus colitur*: Et tamen sapientiæ opinionem ambiunt homines ab omni sensu & affectu pietatis alieni. *Sapientiam Dei in quantum spiritualiter intelligimus, in tantum carnalibus affectibus morimur*. Quam pauci sunt verè carnalibus affectibus mortui? Quam exiguus ergo sapientium numerus? Stultorum contra numerus infinitus. *Sapiens semper Deo infixus est, sive tacitus, sive loquens*. Quis est hic, & laudabimus eum? *Sapiens est, qui se esse non credit*. Rara avis in terris. Igitur *Qui indiget sapientia*, & quotusquisque est qui non indigeat, sive Pastor, sive ovis; sive Doctor, sive idiota; sive nobilis sive plebeius, sive dives sive pauper? *Postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.*

Jacob. 3. 15.

Veræ sapientiæ caracteres.

S. Aug. passim.

Jacob. 1.

Alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum. Scientia humano studio & labore acquiritur, sed scientiæ usus secundum Spiritum Dei, supernaturale donum est, qua tenus scientia fidei, spei, & caritati militat.

S. Augustinus lib. 1. De Doctr. Christ. c. 31.
S. Bernardus.

Alii

Alii operatio virtutum: alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum. Ad Deum converti operante gratiæ ejus virtute, novissima sua, mortem, & æternitatem prævidere, discernere instinctus & motus a Spiritu sancto aut a dæmone ortos, varias caritatis locutiones opportunè adhibere ad fratrum salutem procurandam, audire vocem Dei in Scripturis sanctis, per os Prædicatorum & Pastorum nostrorum exterius, per sanctas inspirationes interius ad cor nostrum loquentis; dona sunt pluris æstimanda, magis utilia, magis expetenda, quam quæ ab Apostolo nostro hic enumerantur. *Lingua amoris ei qui non amat, barbara. Non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus.* *Serm. 79. in Cantica.*

Alii discretio spirituum. Donum Pastoribus & Directoribus Animarum maximè necessarium, & quod ferventissimis precibus, & summa vitæ puritate a Spiritu sancto impetrabunt. *Cæterùm ut error humanus, vel dæmonum suggestio certo examine ac sancti Spiritus possit revelatione discerni, præfixa est fidei regula, præscripta spei promissa, promulgata charitatis præcepta, ut quæcumque sententia occurrens animo his non convenire probetur, eam aut fallaciæ dæmonum, aut humano errori incunctanter adscribat: quæcumque verò à sacris Paginis convenienter elicita vel ad fidem erudit, vel ad spem erigit, vel ad charitatem accendit, ipsam & à sancto Spiritu sacris litteris insertam, & ab eo tibi revelatam non dubites.* Bonum spiritum a malo signis quibusdam internosci docent sancti Patres & vitæ spiritualis Magistri. „ Quoniam spiritualis omnium spirituum natura est, a sermo- „ nibus eorum cognoscemus eos, & quis Spiritus sit qui loquatur, ipsa suggestio „ declarabit. Si enim ad id quod bonum, quod sanctum, quod perfectum est, „ incitamur, ille Spiritus nos movet, de quo ait Propheta: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Si verò movemur ad sæculi vanitates, ad illecebras carnis, ad inutilia aut noxia desideria, ad iram, ad impatientiam, ad invidiam, ad amaritudinem animi, certum est spiritum malum esse qui loquitur, quem repellere debemus cum indignatione dicentes ei, *Vade retro Satana*, quoniam non sapis quæ Dei sunt, & sapientia tua inimica est Deo.

Donum discretionis spirituum, Pastoribus & Directoribus animarum necessarium. *Ælredus Abbas Serm.* 1. *in cap.* 13. *Isaiæ.* Regulæ ad discretionem spirituum. *S. Bernardus Serm.* 23. *De Diversis.* *Psalm.* 142. *Cardinalis Bona* lib. *de Discretione Spirituum.*

Secundo, Deus paulatim ab imo ad summum, ab imperfecto ad perfectum perducit: soletque ætatis & personarum habere rationem; atque aliam seni, aliam adolescenti, aliam incipientibus, aliam perfectis sapientiam infundit. Dæmon è diverso nullum ordinem servat, intempestivos fervores immittit, statim suggerit mentis excessus, visiones, prophetias, ut hac fraude illaqueatas, rerumque novarum studio illectas animas in superbiæ barathrum secum præcipitet. His quoque suadet nimia abstinentia immoderatis vigiliis, aliisque cruciatibus corpus pene conficere; & quia modum non habent, onera sibi imponunt, quæ ferre non possunt. Viribus autem fractis, mentisque vigore enervato, in tantam postea relaxationem labuntur, ut meritò de illis propheticum illud usurpari possit: *Ascendunt usque ad cælos: & descendunt usque ad abyssos.* *Psal. 106.*

3. Solet Deus initio conversionis lacte consolationis animam reficere, ut gustans quam suavis est Dominus, eo crescat in salutem: cum verò jam adulta fuerit, solidiorem porrigit cibum. Diabolus verò difficillima quæque initio proponit, Dei severitatem exaggerat, judiciorum ejus abyssum cum horrore ingerit, ut in foveam desperationis inducat. Ille laboranti in comparandis virtutibus paterna pietate tranquillitatem immittit: hic hostili nequitia molestias infert & anxietatem.

4. Spiritu Dei agi creditur, qui cœlestes susurros interna cordis aure excipere sibi videtur: vocem verò quasi de foris venientem & strepitum quemdam audire, indicium est maligni Spiritus. Proprium est enim Dei in animum intimè illabi, diaboli extrinsecus advenire.

5. Qui

5. Qui a'Deo movetur, si quid in se ipso mirabile & præter consuetum ordinem accidit, timet, se donis Dei indignum æstimat, & ne diaboli insidiis decipiatur, quicquid illud est Superiori seu conscientiæ suæ Moderatori revelat. Qui verò proclivis est ad complacentiam in hujusmodi rebus, qui sine delectu fidem illis præbere solet, ab eo Spiritu agi videtur, qui per superbiam primum hominem seduxit. His aliisque regulis Spiritus discernuntur: sed in hujusmodi discretione erroris periculum est, nisi dono Spiritus sancti mens regatur, qui quando & ubi vult spirat. Hoc autem donum, uti & alia quæ hic enumerat Apostolus noster, etsi tribuere possit Deus malis, certum tamen est illud impediri vehementia passionum animi, & rerum externarum occupatione. Infusio etenim luminis supernaturalis ad hoc necessaria mentis tranquillitatem & internam pacem requirit, quæ in animo vitiis obnoxio, ac terrenis affectionibus perturbato, aut terrenis rebus nimium occupato & distracto locum non habet. Ideo utplurimum solis justis & mundis corde lux ista infunditur, quibus visio Dei, rerumque divinarum promissa est, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hæc est *Sapientia*; quæ *in malevolam animam non intrat, nec habitat in corpore subdito peccatis*.

Matth. 5. 8.
Sap. 1. 4.

11. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Deus donorum suorum Dominus est. Mensura quisque sua contentus esse debet. Adoremus Spiritum sanctum, qui omnia in Ecclesia cum Patre & Filio operatur. Cum veneratione & gratiarum actione dona omnia miremur, quæ electis ejus membris distribuit prout voluit. Quæ habent dona, propter nos sunt: Si quæ habemus, propter illos accepimus. Singulorum dona, sunt omnium, & propter omnes. *Si amas unitatem, etiam tibi habet, quisquis in illa habet aliquid. Tolle invidiam, & tuum est quod habeo: tollam invidiam, & meum est quod habes. Livor separat, sanitas jungit. Oculus solus videt in corpore: sed numquid sibi soli oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & ceteris membris videt. Rursus sola manus operatur in corpore, sed numquid sibi soli operatur? sic per ambulando omnibus membris militat: membra cætera tacent, & lingua omnibus loquitur. Habemus ergo Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam: amamus autem, si in ejus compage & caritate consistimus*. Omnibus donis Apostolus præposuit caritatem. *Ipsam habeto, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potueris*.

Dona singulorum, sunt omnium unitatem amantium & habentium caritatem.

S. Augustinus Tract. 32. in Joannem.

12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus*. Quam admirabilis Christianæ gratiæ efficacia, quæ nos ita sanctificat in Christo Jesu, ut unum cum illo corpus simus, cujus ille caput, nos membra, unus Christus, in se ipso recipiens plenitudinem unctionis Spiritus sancti, in nobis verò participationem; unus Sacerdos, una victima, qui seipsum & omnia corporis sui mystici membra Deo in sacrificium offert; unus Dei Filius, in quo sibi complacuit, æternumque complacebit. Hæc veritas Christianæ fidei fundamentum est, religionis compendium, clavis Scripturarum, omnium officiorum caritatis, & unitatis fidelium fons & radix. *Omnia membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus*. Totum ergo Christus. Et quia totum Christus, ideo Caput de cœlo, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Persecutorem suum vocat persecutorem membrorum suorum. *Tenete hoc fixum & omnino commendate memoriæ tamquam filii Ecclesiasticæ eruditionis & fidei Catholicæ, ut agnoscatis Christum caput & corpus, eumdemque Christum Verbum Dei unigenitum æqualem Patri; & inde videatis quanta gratia pertingatis ad Deum, ut ipse esse voluerit nobiscum unus, qui est cum Patre unus*. Quomodo cum Patre unus? „ *Ego & Pater unum sumus*. „ Quomodo nobiscum unus? *Non dicit* (inquit) *Et seminibus, tanquam in multis*;

Caput & membra unus Christus.

S. Aug. in Ps. 142. n. 3.

Joan. 10. 30.
Galat. 3. 16. & 29.

„ *tis; sed tamquam in uno, Et semini tuo, quod est Christus.* Mementote quia
„ semen Abrahæ Christus: ac per hoc si nos semen Abrahæ, ergo & nos Chri-
„ stus. Ait porrò Apostolus, *Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis.* Ideo
„ magnum est illud sacramentum, *Erunt duo in carne una.* Apostolus dicit, *Sa-* Genes. 2. 24.
„ *cramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Christus & Ephes. 5. 32.
„ Ecclesia, duo in carne una. Refer ad distantiam Majestatis duo. Non enim &
„ nos Verbum, non enim & nos in principio Deus apud Deum, non enim & nos
„ ille per quem facta sunt omnia. Venitur ad carnem, & ibi Christus, & ille et
„ nos. Non ergo miremur in Psalmis: multa enim dicit ex persona capitis, mul-
„ ta ex persona membrorum: & hoc totum tamquam una persona sit, ita loqui-
„ tur. Nec mireris quia duo in voce una, si duo in carne una... *Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis, sine capite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata.* „ Ideo & ipse S. Aug. Enarr. 2. in Psal. 30. n. 4.
„ in Evangelio, *Ego sum vitis, vos palmites, Pater meus agricola est:* &, *Sine* Joan. 15. 5.
„ *me nihil potestis facere.* Domine, si sine te nihil, totum in te. Etenim quicquid
„ ille operatur per nos, nos videmur operari. *Potest ille multum & totum sine nobis, nos nihil sine ipso.* Væ illi qui hæc non meditatur. Væ illi qui meditatur, & melior non evadit.

13. *Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.* Spiritus sanctus qui Virginem fœcundam fecit ut conciperet ac pareret Christum Jesum Dei Filium, aquas baptismatis fœcundas fecit ad regenerandum ejus membra. *Omni homini renascenti aqua baptismatis instar est uteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui replevit & Virginem.* Idem Spiritus verbis Sacerdotis vim tribuit conficiendi corpus & sanguinem Christi, alimoniam membrorum ejus æquè divinam, ac principium regenerationis illorum divinum est. Homo Caput habet & Spiritum Deum: igitur & cibum debet habere divinum. Tota Religio Christiana contendit ut nos omnes unum efficiat charitate. Unitatis istius origo baptismus, perfectio Eucharistia. Qui hanc unitatem violare non veretur, immemor est se cum fratre suo Christiano ex eodem Patre Deo, ex eadem matre Ecclesia renatum, unum cum illo corpus esse, uno Spiritu vivere, uno Pane cœlesti, unoque potu ali. *Non solùm unus est qui nos baptizavit; sed & unum est in quod baptizavit, hoc est, propter quod baptizavit, unum est. Non enim ut diversa fiant corpora, sed ut omnes corporis unitatem inter nos conservemus, baptizati sumus. Quamobrem & qui construxit unus, & ad quod constructum est, unum est. Et non dixit, ut fiamus unius corporis, sed ut omnes simus unum corpus. Et pulchrè dixit, omnes nos, seipsum quoque adjiciens. Neque enim ego qui sum Apostolus, plusquam tu quidquam habeo, hac, inquit, ratione. Nam & tu corpus es, sicut & ego, & ego sicut tu, & idem omnes habemus caput, & eodem partu sumus editi, & ideo sumus idem corpus,* sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi. Si autem cum adeo remoti essemus, facti sumus unum: multò magis postquam unum facti sumus, disjungi ab invicem non debemus, sed in caritate perseverare unanimes. Spiritus in quo baptizati sumus, & quo potati, Spiritus est unitatis; unitatem igitur & pacem servemus. Spiritus est caritatis, nos mutuò diligamus ut fratres, ut commembra, ut ejusdem regni cohæredes. Spiritus est sanctitatis: nostram & proximorum sanctificationem cum Dei gratia operemur.

Unitatis Christianæ Mysterium. S. Leo M. S. Chrysost.

14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.* Pastoribus subjici & parere, fratribus connexum esse vinculo caritatis & concor-

 diæ,

diæ, Religionis Christianæ spiritus est. Membrum quod solum, singulare, & a cæteris membris divisum esse amat, vitam amittit. *Manifestum est eum qui non est in membris Christi, Christianam salutem habere non posse. Membra verò Christi per unitatis caritatem sibi copulantur, & per eamdem capiti suo cohærent, quod est Christus Jesus.* Omnium membrorum in corpore mystico concordia, Patris & Filii unitatem, quantum fieri potest, imitatur. Dicit Dominus, *Ego & Pater unum sumus.* Et iterum de Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est: „ *Et hi tres unum sunt*: & quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate venientem, Sacramentis cœlestibus cohærentem, scindi in Ecclesia posse, & voluntatum collidentium divortio separari? *Hanc unitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris & Filii fidem, vitam non tenet & salutem.* Ordinem suum in Ecclesia servare debent singula membra, locum in quo a Spiritu sancto posita sunt, tenere; superiorem locum, sublimiora & digniora ministeria non ambire, sibi ipsis non dicere, *Ascende superiùs.* Periculosa tentatio est ministerium assumere sibi velle in Ecclesia hi, qui pedes illius sunt, ad ambulandum dumtaxat & progrediendum in via propriæ salutis & perfectionis destinati. Alia tentatio est non minus periculosa, in Ecclesia otiosum manere, his qui ad laborem & ministerium sunt vocati. *Si dixerit pes, Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Alios docere & dirigere velle, alia illusio est in iis quibus audire dumtaxat & obedire convenit. *Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Fons malorum in Ecclesia est defectus vocationis aut fidelitatis in Ministris. Pauci admodum attendunt quas functiones obire debeant; omnes pene faciunt quod optant. Inspectionem & Pastoralis muneris functionem plerique sibi arrogant, qui honorum exemplorum odorem sequi, & verbum Dei in silentio audire deberent. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Qui Deo & Ecclesiæ servire sincerè cupit, in eo maneat ordine & loco in quo Deus illum posuit, non illum eligat, vel desideret, qui ambitioni suæ, aut cupiditati magis placuerit. *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.* In multitudine & diversitate membrorum & ministeriorum essentia & pulchritudo Ecclesiæ, non minus quam corporis naturalis posita est. Vel infirmum in Christi corpore locum tenere, aut ministerium obire, honorificum est & salutare. *Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* „ Quid enim sancta Ecclesia, nisi superni „ sui capitis corpus est? In qua alius alta videndo oculus, alius recta operando „ manus, alius ad injuncta discurrendo pes, alius præceptorum vocem intelli„ gendo auris, alius malorum fœtorem, bonorumque fragrantiam discernendo „ naris est. Qui corporalium more membrorum, dum vicissim sibi accepta offi„ cia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt: & cum diversa „ in charitate peragunt, diversum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum „ quid cuncti agerent, corpus utique quod ex multis continetur, non essent: „ Quia videlicet multipliciter compactum non existeret, si hoc concors membro„ rum diversitas non teneret. Sed cum miro consilio Auctor & Dispositor no„ ster huic illa largitur quæ alii denegat, alii hæc denegat quæ isti largitur; „ mensuras sibi positas egreditur, quisquis posse plus quam acceperit conatur. Et „ plerumque amittit & quod poterat, qui audacter ea ad quæ pertingere non „ valet, arripere festinat. Nam & membrorum nostrorum tunc bene ministeriis „ utimur, cum sua eis officia distinctè servamus. Benè itaque David Propheta in„ tra acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum dice„ bat, *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Super se quip-

„ pe

S. August. lib. De Unitate Ecclesiæ, c. 2.

S. Cyprianus, De Unitate Ecclesiæ Catholicæ.

Ordinem suum in Ecclesia servare debent singula membra.

S. Gregor. lib. 28. Moral. c. 6.

„ pe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat quæreret.
„ Super se in mirabilibus attollitur, qui & in his ad quæ non sufficit, videri
„ idoneus conatur

21. 22. *Non potest autem oculus dicere manui; Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.* Multitudo, diversitas, & subordinatio Ministrorum & Ministeriorum, necessariæ sunt Ecclesiæ Christi. Possunt-ne dicere Pontifices & Episcopi secundi ordinis Presbyteris & Ministris, Opera vestra non indigeo? Qui vitæ contemplativæ vacant, possunt-ne dicere illis qui vitæ activæ insistunt, Non estis mihi necessarii? Minimè: serviunt enim sibi invicem membra, ad mutuam sanctificationem. Oves Pastoribus indigent, qui eas regant, pascant verbo, sacramentis: exemplis, qui eas curent, ducant, defendant. Pastores indigent ovibus, quæ & illis succurrant orationibus, eleemosynis ad opera Ecclesiæ utilia, pietate, zelo, obsequio, adjutorio, prout quisque potest. Nonne Apostolus noster, qui ad tertium cœlum raptus erat, qui Magister & Doctor Gentium a Christo constitutus, tot charismatis ornatus, tam eximia sanctitate conspicuus, qui plus omnibus laboraverat & passus erat pro Christo & Ecclesia, se nihilominus fidelium precibus commendabat, illis se plurimum apud Deum indigere significans? *Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.* Quot Solitarii, quos membra Ecclesiæ infirmiora plerique dixissent, Ecclesiam non pœnitentia tantum sua ædificarunt, & precibus sustinuerunt, verum etiam periculosis temporibus Religionem defenderunt? Quot Virgines sexu infirmæ, ope humana destitutæ, Ecclesiæ utiliores fuerunt plerisque Ecclesiæ Prælatis & Doctoribus? Genovesam, Catharinam Senensem, Theresiam, resque ab illis gestas considerate, & quam necessariæ fuerint Ecclesiæ suis temporibus ultrò prædicabitis. Intuemini Catechistas & Missionarios in Ministerio suo assiduos & ferventes: nonne eorum talenta, etsi ignobiliora & inferiora videantur talentis eximiorum Concionatorum, qui in primariis exedris Evangelium prædicant, maximumque nomen sibi faciunt; nonne, inquam, Ecclesiæ magis prosunt illa etsi non ita splendida talenta catechizandi, & ad populi captum, seu Apostolico (ut ajunt) more concionandi? Quid est vilius & abjectius pauperibus mendicantibus? „Sed tamen (inquit S. Chrysostomus)
„ ii quoque usum maximum implent in Ecclesiis, affixi portis templi, & maximum
„ præbentes ornamentum, & absque iis non fuerit impleta plenitudo Ecclesiæ....
„ Sedent per diem aliquod conficientes medicamentum salutis. Non enim Medi-
„ cus manum extendens, & ferrum immittens putrefacta vulnera æquè exscindit,
„ ut pauper extendens dexteram & accipiens eleemosynam, amputat & tollit
„ vibices vulnerum: & quod est mirabile, absque dolore & angore hanc pul-
„ chram efficiunt curationem: & non minus quam nos qui populo præsidemus (ait
„ S. Chrysostomus) & vobis utilia suademus, differit is qui sedet ante fores Ec-
„ clesiæ, per silentium & aspectum. Nos enim singulis diebus hæc personantes di-
„ cimus: Ne superbi & insolentes tibi sint spiritus, o homo. Fluxa & caduca est
„ hominum natura, juventus properat ad senectutem, pulchritudo ad deformita-
„ tem, vires ad imbecillitatem, honor ad contemptum, sanitas ruit ad morbum,
„ gloria ad vilitatem & abjectionem: divitiæ ad paupertatem. Res nostræ sunt
„ similes vehementi fluento, quod nusquam consistit, sed fertur festinans ad de-
„ clive. Eadem illi quoque & his plura per aspectum consulunt, & per ipsam ex-
„ perientiam, quæ est manifestior & apertior admonitio.

Ecclesiæ membra mutua ope indigent, sibique invicem serviunt.

S. Joan. Chrysost. Homil. 30. in hanc Epist.

23. 24. *Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, et, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem.* In corpore mystico quæ ignobiliora vi-

Major cura ignobiliorum, & inhonestorum Ecclesiæ membrorum habenda est a Pastoribus.

dentur membra, ut pauperes, rustici, idiotæ, servi & ancillæ, sæpe digniora sunt coram Deo, sæpe vasa sunt in honorem; divites, nobiles, potentes, litterati, sæpe vasa in contumeliam. Timeamus expectantes supremum Judicem, penes quem judicium discretionis & damnationis est. Pauperibus non minorem curam, immò majorem impendant Pastores, quam divitibus, memores Prophetici Oraculi, & verborum Christi: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde.* Et Apostolicæ sententiæ: *Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem.* Tanto magis honorandi pauperes, quanto similiores Christo Domino: honorandi (inquam) illo honore de quo Apostolus noster: *Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt*: Et, *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur.* Qui honor non tam in salutationibus & verbis obsequiosis, quam in eleemosynarum largitione positus est. Simul in unum dives & pauper in Christi corpore, alter altero indigent; pauper divite, ut sublevetur a temporali miseria; dives paupere, ut recipiatur in æterna tabernacula. Sunt & alia membra in Ecclesia, quæ non solum ignobiliora videntur, sed revera inhonesta sunt, scilicet impudici, ebriosi, maledici, avari, omnesque mali. Horum porrò major cura gerenda est a Pastoribus, ut eorum salus procuretur. Non enim opus est sanis medico, sed malè habentibus. Eorum peccata & scandala tegenda sunt velamine caritatis, pudore pœnitentiæ, satagendum ne in publicum prodeant, & alios inficiant & corrumpant; salutarium corrreptionum medicamentis curandi sunt. Qui enim secundum præsentem injustitiam membra sunt inhonesta & pudenda, fortè secundum prædestinationem æternam membra sunt honesta & electa, æternaque gloria induenda, immortalitate donanda. *Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.*

Isai. 61. Luc. 4. 18. Jacobi cap. 2. ℣. 6.

Unio & pax membrorum Ecclesiæ.

25. 26. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.* Unio & pax membrorum, sanitas corporis est. Quæ fœditas! Quis furor! Quis horror! si membra se invicem oppugnarent, si caput se contra parietes collideret, si manus faciem lacerarent, aut gladio armatæ in reliqua membra sævirent, si dentes morsibus impeterent manus, & brachia, si pedes ad præcipitium currerent? Sic in corpore mystico caritas & pax Christi membra connectere & conjungere debet, quia eorum dissentiones & rixæ in illorum perniciem in corporis afflictionem ac dedecus vergunt. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra*, quærentia non quæ sua sunt tantum, sed quæ alterius, sibi mutuo procurantia quicquid conferre possunt utilitatis, commodi, solatii, auxilii, suis invicem infirmitatibus condolentia, suis bonis & profectibus congaudentia. Vivum enim Christi Jesu membrum non est, Spiritu ejus non vegetatur, frustra se ad ejus corpus pertinere gloriatur, qui aliorum membrorum & totius Ecclesiæ malis non compatitur, qui bonis spiritualibus, profectibus, donis, meritis, honoribus fratrum non congaudet, sed invidet. Mortuum certè aut stupidum membrum est. *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.*

Invidiæ malum.

S. Chrys. Hom. 31.

„ Tria igitur hic exigit Apostolus, non abscindi, sed exactè esse unitos; alterum „ alterius curam gerere; existimare communia ea quæ accidunt, seu mala, seu „ bona. Nihil autem æquè dividit & disjungit ac invidia. Gravis hic morbus, „ ipsaque avaritia malorum omnium radice gravior. Nam avarus & pecuniæ cu- „ pidus tunc lætatur cum ipse accipit; invidus autem tunc quando alter non acci- „ cipit: suum enim beneficium existimat aliorum res adversas, non faustum suo- „ rum successum. Dæmon invidet, sed hominibus, nulli autem dæmoni. Tu „ autem cum sis homo, invides hominibus. Quam excusationem habebis, qui

„ con-

,, contremiscis & palles, cum videris fratri res esse secundas, cum ob id lætari ,, deberes? Æmulare, non ut ipsum deprimas, sed ut eamdem præ te feras virtutem. Hæc est bona æmulatio, imitari, & non bellum gerere; non dolere de ,, bonis aliorum, sed de malis peccatisque suis. Cujus contrarium facit invidia. ,, Propria enim mala negligens propter aliena tabescit. Pauper enim non ita do- ,, let de sua paupertate ac de proximi copiis.

27. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.* Vivamus igitur de Spiritu Christi, sicut corpus nostrum vivit de anima nostra: cor unum habeamus, sicut omnia corporis nostri membra cor unum habent. Omnes eidem Domino paremus, eumdem Magistrum sequimur, eumdem Principem comitamur, eidem capiti subjungimur, ad eamdem Jerusalem tendimus; eamdem sectemur caritatem, eamdem amplectamur unitatem. Meminerimus nos esse corpus Christi, ut vitam ejus in nobis exprimamus, ut passiones ejus in nobis adimpleamus, ut crucem ipsius cum illo feramus.

28. 29. 30. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores &c. Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores? &c. Æmulamini autem charismata meliora.* Deo gratias agamus, qui Apostolos, Prophetas, Doctores, aliosque operis sui Vicarios, consilii sui Ministros Ecclesiæ suæ dedit: in summo Pontifice & Episcopis Apostolorum successores veneremur, eisque pareamus: in Prædicatoribus Prophetarum successores audiamus, & Dei vocem ac mandata ex ore eorum auribus nostris insonare existimemus, ut mores mutemus in melius, & pœnitentiam agamus: illi verò ut ministerium impleant suum in Ecclesia, Apostolicam & Propheticam vitam agant. Nemo Christianus alienis donis invideat, sed sancte suis utatur. Omnia quippe membrorum Christi dona nostra sunt per caritatem; illa possidemus in unitate: de illis congaudere debemus omnes propter veritatem; ex illis proficere ad cœlestis beatitudinis consequendam æternitatem. Qui Ecclesiam verè diligit, ea dona, ea talenta pluris facit, quæ magis illius ædificationi serviunt. *Æmulamini charismata meliora.* Cœtera quidem dona e cœlo veniunt, sed ad cœlum per se non evehunt eos quibus conferuntur. Et Judas Apostolus fuit, & donum miraculorum habuit: & Balaam, & Caiphas prophetaverunt: & Salomon sapientissimus fuit mortalium: & plures Doctores eminenti scientia in Ecclesia claruerunt; qui a regno cœlorum exclusi sunt, perseveranter non ambulantes in via quæ ad illud ducit, scilicet in caritate, quæ sola nos ad Deum evehit, nos Deo consecrat, nos Deo conjungit, nos in Deo consummat. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

Caritas cœteris omnibus donis excellentior.

CAPUT XIII.

SENSUS LITTERALIS.

1. *SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Si linguis plurimarum aut etiam omnium gentium loquar, immò & sermone elegantissimo, qualis esset Angelorum, si externis organis, et non sola directione conceptuum ad invicem loquerentur, charitate autem destitutus, eo dono utar ostentationis causa, et non ad utilitatem Ecclesiæ, & proximi ædificationem, nihil mihi proderit ad salutem, etsi aliis fortè non erit inutile: sicut æs & cymbalum sonando serviunt homini-

Dona sine caritate inutilia habentibus.

minibus, se tamen ipsa deterunt et corrumpunt. Quo modo ergo facies pulcherrima dicitur Angelica, et panis excellentissimus dicitur panis angelicus, ita et sermo elegantissimus, dicitur angelicus. Unde & Gallicè dicimus, *il est beau comme un Ange, il parle comme un Ange*. Donum porrò linguarum comparationem instituens primum omnium posuit, quoniam hoc apud Corinthios videbatur esse majus ac præstantius. Majus autem existimabant, quoniam ante alia omnia Apostolis datum est in die Pentecostes, quando venit Spiritus sanctus. Angelorum autem linguas dicit, ait Theodoretus, non quæ sensu, sed quæ intelligentia percipiuntur, per quas & universorum Deum laudant, & inter se colloquuntur. Eos enim laudantes audierunt Isaias & Ezechiel: quin etiam eos inter se loquentes audierunt Daniel & Zacharias, & Michæas. Apostolus autem hoc dixit hyperbolicè, charitatis excellentiam & fructum ampliorem ostendere volens.

*Theodoret. in hunc *locum.*

2. *Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. Si prophetiæ donum haberem, & arcana divina ac cœlestia, seu Mysteria reconditiora penetrarem & perspecta atque explorata penitus haberem; et perfectam rerum omnium scientiam essem a Deo consecutus, etiam operosam, & quæ in communem usum docendo et scribendo impenditur: et si fidem adeo firmam haberem ut ejus virtute miracula ederem maxima et difficillima, qualis est hominum opinione translatio montium ab uno in alterum locum; charitatem autem non habeam, sincerum scilicet animi affectum, quo Deum propter se ipsum, & proximum propter Deum diligam, nullius sum pretii apud Deum, nec ista mihi prosunt ullatenus ad salutem æternæ vitæ consequendam. Quamvis autem & id de fide montes transferente, & tamen charitate destituta, dictum hyperbolicè ab Apostolo videatur, * nec soleat Deus tanta dona conferre nisi amicis suis: hinc tamen certò colligitur, *fidem sine charitate esse posse, non prodesse*; ut colligit ex hoc loco S. Augustinus. Et S. Thomas Lect. 1. in hoc caput: *De Prophetia*, inquit, *& fide manifestum est quòd sine charitate haberi possent. Sed notandum est hic quod fides firma etiam sine charitate miracula facit. Unde Matth. 7. dicentibus*: „ Nonne in nomine tuo prophetavimus, & multas virtutes fecimus? „ *respondetur*: Numquam novi vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem. *Spiritus enim sanctus operatur virtutes etiam per malos, sicut & per eos loquitur veritatem*.

Marci 11. 22.

** S. Basilius Epist. 75. Ad Neocæsarienses S. Ambrosius Epist. 78. ad Horontianum* Edit. Paris. *PP. Benedict. Theodoretus. S. Aug. lib. 15. De Trinit. c. 18.*

3. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Si omnes facultates meas ad alendos pauperes erogavero, seu totum patrimonium impendero ut escam velut in frustra & particulas divisam & concisam egenis distribuam: etsi corpus meum pro confessione nominis Christi igni aut atrocibus & extremis alterius generis suppliciis tradidero; charitatem autem non habuerò, nihil mihi proderunt ad æternam salutem opera tam ardua & in speciem heroica. Possunt enim facultates omnes erogari pauperibus inanis gloriæ caussa, sicut a Thebano quodam factum commemorat Origenes, & ostentationis celebrandique apud posteros nominis gratia potest aliquis seipsum ignibus aliisve mortis generibus devovere, ut Calanus & Peregrinus Philosophi. Et si mala facere, verbi gratia Christum negare, aut aliud peccatum mortale facere jussus, aut mala pati, eligam potius pati quam facere, & sic corpus meum exponam tyranni potestati, & charitatem non habuero; nihil mihi proderit ad vitam æternam. In quibusdam olim Codicibus Græcis legebatur καυχήσωμαι, *ut glorier*, pro καυθήσωμαι *ut ardeam*, levi unius litteræ mutatione. Quam lectionem etsi olim alteri præposuerit S. Hieronymus, collatis tamen Codicibus Græcis melioris

Origenes ad cap. 19. S. Matthæi. S. Hieronymus in cap. 5. Epist. ad Galatas.

ris notæ Novum Testamentum Græcæ fidei reddens, transtulit, *ut ardeam*. Et certè manifestum satis est non habere caritatem, qui mortem inanis gloriæ causa oppetit. Unde superfluum fuisset ac redundans istud comma, *Charitatem autem non habuero*. Rectè ergo vertit, *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam*: Quod Græci & Latini interpretes summo consensu legunt & commentantur.

Proprietates et caracteres caritatis.

4. 5. 6. 7. *Charitas patiens est*. Hæ proprietates insignes, officia, et caracteres, quibus dignoscitur charitas. Habens charitatem *patiens est*, leni animo est, nequaquam præceps ad iram aut vindictam. *Benigna est*, comis, morum suavitate amabilis, benefica, de omnibus bene mereri studens, omnibus se propter eorum salutem attemperans. *Charitas non æmulatur*. Non invidet aliorum bonis. *Non agit perperam*. Non est (*a*) temeraria, præceps, (*b*) simulatrix, (*c*) non est ad tumultus & seditiones prona. (*d*) Non curiosè scrutatur quæ ad se non attinent. *Non inflatur*. Adversus alios superbè se non extollit, nec illos despicit, ut solent homines plerique eximiis dotibus & talentis præditi, si sint caritatis inanes. *Non est ambitiosa*, seu (quæ vis est Græcæ vocis ἀσχημονεῖ) *non est fastidiosa*. Nihil vile et abjectum pro utilitate fratrum facere recusat, indecoram ejusmodi actionem esse ducens. S. Augustinus legit, (*e*) *Non dehonestatur*, id est, non probrosum ducit et indignum servire fratribus quidvis humile pro illis agendo aut patiendo. *Non quærit quæ sua sunt*, cum dispendio scilicet gloriæ Dei, aut cum damno vel incommodo proximi. *Non irritatur*. Non excandescit, non exacerbatur; iræ commotionem moderatur; si qua molestia fuerit ab aliquo affecta, fert patienter propter studium dilectionis. *Non cogitat malum*. Non facile suspicatur malum de proximo: vel, (*f*) non imputat malum proximo a quo fortè injuria est affecta, sed ignoscit erratis, non malo animi proposito facta esse existimans. *Non gaudet super iniquitate*. Quæcumque injusta sunt odio habet; dolet si proximus quid mali & injusti faciat, vel patiatur, si injuria afficiatur, vel opprimatur. *Congaudet autem veritati*. Iis quæ bona & justa sunt delectatur. Sinceritatem, bonam fidem, integritatem, vias rectas amantibus & sequentibus gratulatur. *Omnia suffert*. Infirmitates, defectus, vitia proximi, morosam indolem, agendi modos quantumvis molestos tegit, dissimulat, tolerat, quatenus fraternæ saluti expedit. *Omnia credit*. Omnia quæ prudenter & bona conscientia credi possunt & debent proximo dicente credit: a mendacio enim alienum putat quem diligit. Vel, quicquid ad peccatum proximi excusandum aut minuendum verisimiliter affertur, proclivis est ut credat. Vel, omnia credit sine exceptione, quæ a Deo revelata sunt, et ab Ecclesia credenda proponuntur. *Nec in laudibus caritatis, quod dictum est*, Omnia credit *sic accipiendum est, ut caritati cujuspiam derogemus, si non quod audierit statim crediderit. Quid quòd eadem charitas admonet, non facile de fratre aliquid mali esse credendum, & cùm tale aliquid dicitur, hoc ad se magis judicat pertinere ne credat. Postremò ipsa caritas quæ omnia credit, non omni spiritui credit: ac per hoc, omnia quidem credit, sed Deo; quia non dictum est, omnibus credit. Nulli itaque dubium est eam fidem ab Apostolo commendari, qua creditur Deo* (ait S. Augustinus.) *Caritas omnia sperat* de proximo quem diligit, sive bonus sit, sive malus, de isto bona, de illo meliora; de isto resipiscentiam, de illo profectum et perseverantiam in bono. Vel, a Deo sperat omnia quæ ipse promisit, ac speranda proposuit. *Omnia sustinet*, Mala quæcumque ab improbis illata, maledicta, contumelias, tormenta, mortem ipsam sustinet propter Dei gloriam et proximorum salutem: nihil justum à charitate dejicere potest, Vel, patienter expectat promissa Dei, quamvis in longum tempus dilata, secundum illud Habacuch 2. *Si moram fecerit, exspecta eum.* Et Psalm. 26. *Confortetur cor tuum, & sustine Dominum*.

(a) S. Chrisost. Hom. 33. Theophylactus. Oecumen. (b) S.Basil.Regul. Brevior. 49. (c) Syriaca Versio. (d) Theodoret. (e) S.Aug. lib. de Gratia & lib.arbit.c.17. (f) Theodoret.

S. Aug. lib. de Spiritu & littera, cap. 32.

8. *Charitas numquam excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt,*

Sola caritas manebit in æternum in iis qui in statu gratiæ & caritatis moriuntur.

bunt, sive scientia destruetur. Charitas numquam desinet in eo qui morietur in statu gratiæ & charitatis; manebit æternum in celesti patria perfecta & consummata dilectio, fide per intuitivam Dei visionem, & spe per ejus fruitionem, abolitis. Dona autem prophetiæ, linguarum, & scientiæ, in meliore illo sæculo cessabunt. Rebus enim præsentibus supervacanea est prophetia. Nihil porrò a notitia Beatorum remotum erit quod eis nosse expediat: nec ulla supererunt prænuncianda aut exponenda mysteria. Inutile etiam erit donum linguarum, sublata earum differentia. Inutile tandem erit scientiæ donum, quo per ea quæ sunt humanæ cognitionis aut experientiæ doctrina Christiana persuadetur iis qui non credunt, aut in ea qui jam credunt confirmantur, aut contra impugnantes defenditur. Fide in speciem conversa, *Non docebit ultra vir proximum suum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus.* Scientiam dicit, quæ accommoda est ad docendum, ait Oecumenius & apud eum Photius. An igitur tunc in ignorantia degemus? Absit, sed de præsenti cognitione quæ ex parte est, dixit Apostolus quòd abolebitur. Unde subdit.

Jerem. 31. 34.

Oecumenius.

Job. 36. 26.

9. 10. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Imperfectè cognoscimus Deum & res divinas, Deus enim magnus vincens scientiam nostram. Scimus verbi gratia, Deum esse ubique, sed quomodo sit nescimus. Quod quæ sunt, ex nihilo fecerit, scimus, modum autem ignoramus. Quod ex Virgine natus sit scimus, quomodo autem, nequaquam. Imperfectè etiam mysteria fidei per prophetiæ donum aliis explicant, qui hoc dono a Deo sunt ornati, quia ita exponunt, quomodo intelligunt. *Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Cum ad statum perfectum pervenerimus, qui status est gloriæ, in quo Deum videbimus sicuti est, dona quæ imperfectionem in se involvunt & obscuritatem, aut quæ proximorum imperfectioni serviunt, abolebuntur.

S. Chrysost. Hom. 34.

11. *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Similitudine rem illustrat Apostolus. Alius est sermo, aliud judicium, aliud ratiocinium pueri & viri perfecti. Multò major autem erit differentia hujus temporis & cælestis vitæ. Nunc velut in puerili constituti sumus ætate, tunc velut in virili perfectione. Igitur cum essem parvulus, loquebar, judicabam, ratiocinabar ut parvulus. Ut verò virilem ætatem attigi, virilem perfectionem sermone, judicio, ratiocinio demonstravi, puerilibus imperfectionibus obliteratis. Sive, *loquebar ut parvulus*, quod ad donum linguarum; *sapiebam ut parvulus*, quod ad donum prophetiæ; *cogitabam ut parvulus*, quod ad donum scientiæ refertur. Sensus igitur est: In hoc sæculo tamquam in pueritia, de Deo rebusque divinis judicamus, loquimur, disserimus obscurè & imperfectè, quia per fidem. *Dum enim sumus in corpore* hoc mortali, *per fidem ambulamus, & non per speciem*, ait alibi Apostolus noster, a Domino peregrini. In futuri autem sæculi beato statu, quasi in ætate virili & perfecta, omnem istam loquendi, sapiendi, cogitandi imperfectionem abjiciemus, fide in visionem, et spe in possessionem ac fruitionem commutata.

Theophylact.
S. Thomas.

2. *Cor.* 5.

12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.* Cognitio Dei rerumque divinarum, quam in hoc sæculo habemus per fidem et dona prophetiæ ac scientiæ, similis est visioni speculari, qua minus perfectè res videtur, quam si eam directè & in se ipsa intueremur; sive, similis est visioni qua aliquid per cancellos, aut per transennam, id est, procul atque confusè videmus. Imago quædam rei, non res ipsa ut in se est, videtur in speculo. *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.* Similis est et cognitioni ænigmaticæ, propter obscuritatem, & difficultatem cognoscendi. Hæc similitudo sumpta videtur ex *Numer.* 12. 8. ubi de Moyse Dominus ait: *Ore ad os loquor ei: & palam*

Job. 36. 25.

& palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. Multò majus autem discrimen est inter cognitionem Dei rerumque divinarum quam habuit Moyses, & cognitionem beatorum, quam tunc fuerit inter cognitionem Mosis aliorumque Prophetarum. *Tunc autem*, scilicet in altera vita, *facie ad faciem*, perfectè, clarè, distinctè, *sicuti est*, Deum videbimus. Et gratius certè et perfectius amicum faciæ ad faciem, quam in speculo contemplamur. *Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum*. Ego ipse Apostolus, licèt in tertium cœlum & in paradisum raptus, ubi audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui, obscurè & imperfectè Deum cognosco, divinaque mysteria pauca ex multis. Tunc verò Deum resque divinas cognoscam, sicut & cognitus sum a Deo, clarè, distinctè, perfectè. Tò *sicut*, similitudinem notat, non æqualitatem. Infinitum enim discrimen est inter cognitionem Creatoris & creaturæ. Unde quamvis Deum ut in se est Beati videant, omniaque divina Mysteria in eo contueantur, non tamen comprehendunt.

1. Joan. 3.2.

S. Thomas Lect. 3.

13. *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc; major autem horum est caritas*. Hæc tria Spiritus sancti dona, hæ tres virtutes Theologicæ in hac vita permanent in omnibus re et nomine Christianis, utpote sine quibus Deo placere sit impossibile; cum cœtera charismata ne quidem hoc sæculo durante ita permaneant: Donum enim linguarum jam olim cessavit; prophetia & miraculorum gratia paucorum sunt; donum scientiæ non omnibus necessarium est. Ex his autem major est caritas; major dignitate, quia nos Deo conjungit & similes facit: major fructu, quia sine illa fides & spes infructuosæ manent, & fructus caritatis longius diffunditur, nempe ad proximum, cum fides et spes in solo fideli sistant:
„ Major tandem duratione, quia sola permanet in vita beata. Supervacanea est
„ enim fides in futura vita, cum res evidenter apparent. Si enim fides est eo-
„ rum quæ sperantur substantia, rebus jam apparentibus fide non amplius est
„ opus. Ita etiam spes est illic superflua. Spes enim quæ videtur, non est spes;
„ quod enim videt quis quid sperat? Caritas autem majores illic vires habet, ces-
„ santibus perturbationibus, & cum corpora quidem ab interitu aliena facta fue-
„ rint, animi verò non nunc hoc, nunc illud voluerint, sed in Deo intuitivè viso
„ immutabiliter deflexi fuerint.

S. Chrysost. Hom. 34. Theodoret.

CAPUT XIII.

SENSUS MORALIS.

1. *SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, vel cymbalum tinniens*. Caritas lingua cordis: hæc cum Deo loquitur, hanc unam Deus audit. Donum linguarum tam admirabile nihil prodest sine caritate. Concionatores disertissimi & eloquentissimi sine caritate similes sunt æri sonanti, cymbalisque tinnientibus: nomen sibi faciunt apud homines, nullum apud Deum meritum habent, nullum præmium, quia receperunt hic mercedem suam, gloriam quam aucupantur, plausum quem quærunt; sonum edunt, delectant auditores, nullum fructum spiritalem pariunt, nec sibi, nec aliis utplurimum. Non solum æs sonans esse debent Prædicatores, secundum illud, *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*: Sed æri candenti similes fiunt oportet, secundùm illud Prophetæ, *Et scin-*

Prædicator sine caritate æs sonans, cum caritate æs candens.

Psal. 18.

Ezech. 1. *scintillæ quasi aspectus æris candentis*. Bene autem æs candens dicitur, ut expli-
S. Gregor. M. Homil. 3. in Ezechiel. cat S. Gregorius M. quia *Vita Prædicantium sonat & ardet. Ardet desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa. Sed de candente ære scintillæ prodeunt; quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Rectè autem Prædicatorum verba scintillæ appellatæ sunt, quia eos, quos in corde tetigerint, incendunt. Considerandum quoque est quòd scintillæ subtiles sunt valde & tenues: quia cum Prædicatores sancti de cælesti patria loquuntur, non tantum valent aperire verbo, quantum possunt ardere desiderio. Ex eorum ergo lingua quasi quadam ad nos scintillæ veniunt; quia de cælesti patria in eorum voce vix tenue aliquid cognoscitur, quod tamen ab eis non tenuiter crematur. Neque enim cælestem gloriam aut tantam videre sufficiunt quanta est: aut tantum loqui prævalent quantum vident. Candens ergo æs scintillas projicit, quando vix tenuiter Prædicator loqui sufficit hoc, unde ipse fortiter ignescit. Divina autem pietate agitur, ut ex ipsis scintillis tenuissimis audientis animus inflammetur.*

2. *Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. Præsentia, præterita, futuraque, nosse, mysteria sublimiora & magis abscondita intelligere, nihil est ei qui Deum propter se ipsum, & pro-
S. August. ximum propter Deum diligere non novit. Quid prodest scientia, nisi *machina sit qua structura caritatis ascendit*? Heu, quot in mundo sub Doctorum & Sapien-
Caritas donis omnibus antecellit. tium nomine ignari, imperiti, insipientes! Quanta verò cæcitas esset, fidem ad edenda vel impetranda a Deo miracula adhibere, Sanctorum memorias, ubi ad eorum intercessionem, vel sacrarum Reliquiarum præsentiam miracula sanitatum fiunt frequentare, non verò ad impetrandam, quæ donis omnibus antecellit,
S. Chrysost. Hom. 32. caritatem? Hæc sola perfectum Christi discipulum ostendit, non solum nobis, sed etiam infidelibus. *In hoc* enim, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Nam etsi aliqui miracula faciant, seditionem autem inter se agitent, ab infidelibus contemnentur. Quamvis autem nullum miraculum edant, si mutuò se perfectè diligant, omnibus erunt venerandi. Nam Paulum quoque propterea admiramur, non quod mortuos excitaverit, & lepro-
2. Cor. 11. sos mundaverit, sed quod caritate succensus dixerit, *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Nam ipse quoque dicit magnam
1. Cor. 9. infra, cap. 15. sibi repositam esse mercedem, non quod miracula fecerit, sed quod *infirmis fuerit tamquam infirmus*. *Quænam est* enim, inquit, *mea merces, ut evangelizans sine sumptu ponam Evangelium*? Et quando se præponit Apostolis, non dicit, plura quam ipsi feci signa, sed, *plus omnibus laboravi*. Quin etiam fame volebat emori propter salutem discipulorum. *Bonum est*, inquit, *mihi magis emori, quam ut gloriam meam quis evacuet*: non quod gloriaretur ipse, sed ne ipsis oneri esset, victum manibus suis laborando sibi parabat. Alioquin gloriam suam in fratrum utilitatibus promovendis, in eorum portandis infirmitatibus, in eorum sa-
2. Timoth. 2. lute quovis modo procuranda collocabat, ut alibi ait: *Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cælesti*. Quidnam ergo nos mereamur cum illo comparati, qui neque pecunias propter salutem nostram despicimus, neque superflua ex facultatibus nostris pauperibus distribuimus? Sed non sic ille, immò verò & animam & corpus tradebat, ut qui ipsum lapidibus appetiverant, & colaphos impegerant, cœleste regnum assequerentur. Sic enim me (inquit) Christus docuit diligere, qui novum reliquit mandatum de dilectione, quod & ipse factis implevit. Etenim cum esset Rex universorum, & natura beatus, homines quos ex nihilo creavit, & quos innumeris affecit beneficiis, cum contumelia afficientes non est aversus, sed & propter ipsos homo factus est, & conversatus est cum meretricibus & publicanis, & a dæ-

mone

mone vexatos curavit, & cœlum promisit: & post hæc omnia eum vinxerunt, colaphis cæciderunt & flagris, & in crucem egerunt: nec propterea illos est aversatus: sed in cruce pendens pro crucifixoribus oravit; *Pater* (inquit) *ignosce illis*: & latronem in paradisum introduxit, & persecutorem Paulum fecit Apostolum, & suos discipulos morti exposuit, ut Judæorum Gentiumque salutem Evangelii prædicatione promoveret. Hæc Dominicæ, hæc Apostolicæ caritatis imitemur exempla. *Hæc ergo omnia colligentes, quæ sunt Dei, & quæ sunt hominum, bona hæc & præclara opera æmulemur, & charitatem omnibus charismatibus superiorem acquiramus, ut & præsentia & futura bona consequamur.*

3. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Nullum sacrificium Deo gratum est sine sacrificio caritatis. Bona fortunæ, libertas, vita, & quicquid nobis invitis eripi potest, non est per se Deo dignum. Cor animumque nostrum quærit. Hoc propriè bonum nostrum est, quod illi offerre debemus. Non externa solum opera caritatis salutem nostram in tuto ponunt: sed ipsa caritas, quæ horum omnium radix esse debet. Defectum operum externorum supplere potest caritas, nihil supplere potest caritatem. Sine illa nullum bonum ad salutem æternam utile facere; cum illa malis ipsis bene uti possumus. *Adde caritatem, prosunt omnia: detrahe caritatem, nihil prosunt cætera. Quale bonum caritas ista, Fratres? Quid pretiosius? quid luminosius? quid firmius? quid utilius? quid securius? Multa sunt Dei dona quæ tamen habent & mali, qui dicturi sunt, Domine in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes multas fecimus. Nec respondebit ille, Non fecistis. Non enim in conspectu tanti Judicis mentiri audebunt, aut jactare quæ non fecerunt: sed quia caritatem non habuerunt, respondebit omnibus illis, Non novi vos ..... Universa inutiliter habet, qui unum illud quo universis utatur, non habet.* Quis verò blandiri sibi potest quasi caritatem habeat? Manifesta sunt opera quæ foris fiunt; occulta radix ex qua prodeunt. Incertum an caritas, an occulta cupiditas & vanitas illa imperet. Nos ipsos latet plerumque cor nostrum, cujus abscondita solus Deus novit. „ Videte quanta opera faciat superbia, quam similia, & quasi paria charitati. Pascit esurientem caritas, pascit & superbia: caritas ut Deus laudetur, superbia ut ipsa laudetur: Vestit nudum caritas, vestit & superbia: Jejunat caritas, jejunat et superbia: sepelit mortuos caritas, sepelit & superbia. Væ homini cujus auriga superbia est, necesse est enim ut præceps eat. Ut autem non sit superbia quæ agitet facta bona, quis novit, quis videt? ubi est hoc? Opera videmus. Pascit misericordia, pascit & superbia: hospitem suscipit misericordia, hospitem suscipit & superbia: Intercedit pro paupere misericordia, intercedit & superbia. In operibus non discernimus. Audeo aliquid dicere, sed non ego, Paulus dixit: Moritur caritas, id est, homo habens caritatem, confitetur nomen Christi, ducit martyrium: confitetur et superbia, ducit & martyrium. Ille habet caritatem, ille non habet caritatem. Sed audiat ab Apostolo ille qui non habet caritatem; *Si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* „ Ergo „ Scriptura divina intro nos revocat. Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga. *Noli attendere quod floret foris, sed quæ radix est in terra. Radicata est cupiditas? Species potest esse bonorum factorum, verè opera bona esse non possunt. Radicata est charitas? Securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur superbus, sævit amor. Ille vestit, ille cædit: Ille enim vestit ut placeat hominibus: ille cædit ut corrigat disciplina. Accipitur magis plaga caritatis, quam eleemosyna superbiæ. Redite ergo intus, Fratres, & in omnibus quæ facitis, intuemini testem Deum.*

Nullum opus ad salutem utile est sine caritate.

S. Augustinus Serm. 138. alias 50. De Verbis Domini.

Idem Serm. 88. alias 18. De Verbis Domini.

S. Aug. Tract. 8. in Epist. 1. S. Joan. Tract. 8. cap. 4.

Caracteres caritatis.

4. 5. 6. 7. *Caritas patiens est, benigna est, caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur. Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum. Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* „ *Patiens* est caritas (in-

S. Greg. M. lib. 10. Moral. cap. 4.

„ quit S. Gregorius,) quia illata mala æquanimiter tolerat. *Benigna est*, quia
„ pro bonis mala largiter ministrat. *Non æmulatur*, quia per hoc quod in præ-
„ senti mundo nil appetit, invidere terrenis successibus nescit. *Non inflatur*;
„ quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterio-
„ ribus non exaltat. *Non agit perperam*: quia quò se in solum Dei ac proximi
„ amorem dilatat, quicquid a rectitudine discrepat, ignorat. *Non est ambitiosa*
„ quia quò ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. *Non*
„ *quærit quæ sua sunt*: quia cuncta quæ hic transitorie possidet, velut aliena
„ negligit; cum nihil sibi esse proprium nisi quod secum permaneat, agnoscit...
„ *Non irritatur.* quia injuriis lacessita, ad nullos se ultionis suæ motus excitat,
„ dum pro magnis laboribus majora post præmia exspectat. *Non cogitat ma-*
„ *lum*: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus
„ eruit, versare in animo quod inquinet, nescit. *Non gaudet super iniquitate*:
„ quia sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exul-
„ tat. *Congaudet autem veritati*: quia ut se ceteros diligens, per hoc quod re-
„ ctum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii profectus hilarescit.

Antitheses caritatis & amoris proprii.

Caritas patiens est; Dei tempus patienter exspectat, miserendi tempus ab illo constitutum, gratiarum & beneficiorum ejus dilationes, Judiciorum moras: Momenta & tempora quæ Pater posuit in sua potestate non prævenit, nisi solo desideriorum suorum, Dei providentiæ ac voluntati perfecte subditorum fervore. Caritas propriarum infirmitatum pondus patienter sustinet, deque illis coram Deo ingemiscit, tempus expectans quo ab illis gratia Dei per Jesum Christum liberetur. Caritas defectus proximi sine mœrore & sine tædio, vitiorum illius emendationem sine impatientia sustinet, eamque a Deo sine intermissione ferventibus precibus postulat. Contra verò amor proprius tempora a Deo constituta temerè prævenit: præcipiti impetu in defectus & vitia proximorum insurgit, debacchatur: proprios ejus, in quo dominatur, defectus impatienter sustinet ex superbia & amore perverso propriæ excellentiæ, humanæque laudis.

Caritas *benigna est*, sine repugnantia, sine difficultate subdita Dei ordinationi, pacata & tranquilla in suis operibus, comis & suavis, omnisque morositatis expers, benefica, unde 1. Joan. 3. dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?* Et Apostolus noster alibi scribit. *Estote invicem benigni & misericordes.* Contra verò privatus amor Deo non se subdit nisi coactus, & murmurans: in operibus suis turbatur & agitatur, inquietus est. Asper est & morosus erga proximos, ad beneficentiam difficilis, illud Sapientis consilium respuens, *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.*

Ephes. 4.

Proverb. 5.

Caritas non æmulatur, non invidet Deo gloriam donorum suorum, illa sibi adscribens quasi propria: immò ipsum ditare vellet (si fieri posset) ex propriis bonis: gaudet & exsultat quod Dominus Deus bonorum suorum non egeat, & gratias illi agit propter magnam gloriam suam. Nihil illi gratius ac lætius accidit quam quòd Deus hominem interiorem ditet perficiat, glorificet exterioris hominis humiliatione & mortificatione: de bonis proximi gaudet non minus quam de propriis, illumque sibi præponi, sèque superiorem esse, potentiorem, honoratiorem non ægre fert. Contra verò amor proprius dona Dei sibi tribuit, jura illius sibi arrogat & usurpat; sibi ipsi gratias, virtutes, sanctitatem, æternaque bona invidet ac furatur; aliena tandem prosperitate & felicitate cruciatur.

Non

Non agit perperam caritas, sapiens est, prudens, attenta, circumspectè, & considerate agens in Dei rebus, nihil sine maturo consilio suscipiens vel exequens in propriis; nihil in alienis cum curiositate, cum præcipitatione, cum protervia; nihil usquam sine mensura, sine recti & æqui observantia. Contra verò amor proprius imprudens est, temerarius, inconsideratus, nullam sæpe ordinis, mensuræ, æquitatis rationem habens, stolidus, protervus, rerum alienarum curiosus explorator, tumultuosus.

Non inflatur caritas, Dei magnitudinem, supremam excellentiam, perfectiones infinitas considerat; infirmitates, impotentiam, imperfectiones, nihilque suum; semper in oculis suis humilis, aliis amat postponi, neminem despicit, fastum omnem excludit & ostentationem, ob naturæ vel fortunæ bona non insolescit, ob gratiæ dona non effertur; immò quo major est, humiliat se in omnibus. Contra verò amor proprius opinione propriæ excellentiæ inflatus, & perversæ celsitudinis appetitu elatus, Dei dona meritis suis tribuit, sibi de seipso placet, manum suam osculatur; sibi plaudens in omnibus; Superiores ægre patitur, æquales despicit, singularis & unicus in eorum, quibus excellere videtur, talentorum possessione esse vellet. Superbia enim invidentiæ mater. Optimè autem superbia tumori comparatur. Quod enim inflatur, veram magnitudinem non habet, sed apparentem: ita superbi sibi quidem videntur esse magni, cum tamen vera magnitudine careant, quæ sine ordine divino esse non potest. Unde Sapiens ait de illis: *Illos Dominus irridebit: & erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam disrumpet illos inflatos sine voce, & commovebit illos a fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur, & erunt gementes, & memoria illorum peribit.*

S. Thomas, Lect. 2.

Sap. 4.

Non est ambitiosa caritas, nihil fastidit aut negligit eorum quæ ad Christianam pietatem & Dei cultum pertinent, magnificat quicquid religionis est, illudque reveretur ac veneratur, nihil contemnit in homine, nisi quod ex ipso est, non ex Deo, scilicet peccata; semper quærit & invenit in aliis unde sint æstimandi & laudandi: non reputat sibi indecorum servire proximis, nec vilia etiam ministeria vel indigna supplicia propter illorum salutem respuit, ad imitationem Christi, qui se ad pedes Discipulorum lavandos demisit, & crucis ignominiam propter salutem omnium hominum sustinuit. Quo exemplo Apostolus noster anathema pro salute fratrum esse cupiebat. Contra vero amor proprius res divinas fastidit & negligit, quibus ad fortunam suam promovendam, aut captandam hominum laudem uti non potest: proclivis est ad aliorum contemptum, ne minimùm quidem se demittere vult ad serviendum fratribus, id inhonestum & indecorum ducens: quidvis pati propter illorum salutem refugit ac dedignatur.

Caritas *non quærit quæ sua sunt*, unam Dei voluntatem & gloriam intendit, privata commoda illi sacrificare paratissima; semper veretur ne occultum privati boni studium suis in operibus obrepat; proximorum salutem temporalibus quibuslibet commodis suis, publicam utilitatem propriis utilitatibus anteponit. Contra verò cupiditas bono suo privato unice studet ac servit, ad illud omnia refert; bonum divinum, quod universale bonum est, scilicet gloriam Dei, quæ tantò magis promovetur, quantò plures ad Dei notitiam cultumque adducuntur; fratrum salutem, publicam utilitatem proprio bono, privatisque commodis postponit, sacrificat, utens Deo ut fruatur mundo. Caritas non quærit quæ sua sunt. Nam *Eum qui diligitur, omnia esse existimat, & tunc probrum ac dedecus esse reputat, quando illum a probro & dedecore non potest liberare. Quod si per suum probrum ac dedecus liceat prodesse ei qui diligitur, ne probrum quidem ac dedecus eam rem sibi esse existimat. Ille enim de cætero est ipse. Hoc enim est amicitia, eum qui diligit, & eum qui diligitur, non amplius esse duos divisos, sed unum esse*

S. Chrysost. Hom. 32.

si hominem, quod quidem non ex alio fit quam ex caritate. Ne quæras ergo quod tuum est, ut invenias tuum: Nam qui quod suum est quærit, non invenit quod suum est. Propria enim utilitas sita est in utilitate proximi, & illius utilitas in tua. Quomodo ergo si quis aurum proprium in domo proximi infossum, eo veniens recuset quærere & effodere, numquam ipsum habebit: ita qui non vult in utilitate proximi suam quærere, quæ pro eo sunt proposita, coronas numquam assequetur. Deus enim propterea id ita constituit, ut simus inter nos colligati: & quomodo quispiam somnolentum puerum excitans ut fratrem sequatur, dat fratri in manum jucundum aliquid & delectabile, ut accipiendi desiderio sequatur eum qui tenet: ita Deus, quod unicuique confert, dedit proximo, ut ex eo curramus, & ne simus divulsi. Igitur quod mihi confert, in te situm est: & quod tibi conducit, in me. Tibi enim confert ut docearis divina: sed hoc mihi creditum, ut tu a me id accipias, & propterea necesse habeas ad me currere: & mihi confert ut evadas melior, pro eo enim magnam mercedem accipiam. Sed hoc rursus in te situm est; & propterea necesse habeo te persequi ut sis melior, & quod mihi confert, a te accipiam. Unde alibi ait Apostolus noster: *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut co-*
1.Thessal.2.19. *rona gloriæ? Nonne vos ante Dominum Jesum Christum estis in adventu ejus? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.* Rursus utilitas discipulorum erat in Paulo.
Act. 28. 20. Unde dicebat: *Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum.* Et, *Ideo*
2. Tim. 2.10. *omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cœlesti.*

Non irritatur caritas, non exacerbatur aut perturbatur in rebus adversis, Dei providentiam & justitiam adorat, peccatis dumtaxat suis tribuens quicquid patitur mali: & quocumque zelo adversus peccatum incitetur, semper diligit hominem peccatorem, sicut medicus hominem febricitantem diligit, cum febrem persequitur, & omnibus artis viribus nititur ad eam destruendam. Cupiditas adversus Dei providentiam identidem obmurmurat, inordinatis motibus æstuat; contra proximos, levissimarum etiam injuriarum impatiens, facile excandescit.

Caritas *non cogitat malum*, nihil mali de proximo temerè suspicatur, impuras cogitationes procul abigit divinæ sanctitatis imitatrix, malum adversus proximum non meditatur, vindictam non expetit; quin immò dissimulat, excusat, ignoscit. Contra verò, cupiditas malignis oculis proximi defectus observat, iniquas adversus proximum suspiciones sæpius concipit & parturit mens ejus pravis cogitationibus, quibus cor ejus delectatur & inquinatur.

Caritas *non gaudet super iniquitate*, de omnibus Dei injuriis ingemiscit homo caritatem habens, Deum offendi summopere dolet, justitiam ejus præveniens in seipsum, adversus propria peccata indignatur, illaque punit animæ afflictione, corporis mortificatione; immò & pœnas sibi infligit pro peccatis aliorum, ut Deum placet, quantumvis ex illorum casibus & criminibus commodum aliquod temporale in ipsum redundare possit. Contra verè, cupiditas nullo sensu doloris afficitur ob injuriam Deo per peccatum illatam, pœnitentiæ salutaris ob delicta sua incapax est, de aliorum lapsu lætatur, si sit illi temporaliter utilis; gaudet si dejiciantur ac ruant ejus æmuli, si adversis rebus ejus inimici conterantur.

S. August. *Congaudet autem veritati* caritas, beatitudinis sanctorum jam in hoc mundo quodammodo particeps. Quid enim est vita beata, nisi *gaudium de veritate*? Cognitione veritatis exultat, etiam in praxi difficilis & arduæ, certa quod scuto veritatis circumdata, non timebit a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano, & a cupiditate liberata gloriosè triumphabit. Bonum amat, ubicumque invenitur, non diligit in proximo nisi fidelitatem & conformitatem ejus cum summa veritate,

te, cum æterna lege; ad ejus cognitionem & amorem illum adducere satagit & gaudet. Cupiditas verò, cognoscere veritatem, practicam præsertim, negligit, illi resistit, eam in injustitia detinet, persequitur in ejus defensoribus & Prædicatoribus, quia suis operibus contraria est. Caritas gratulatur proximis quòd pietatem & justitiam colant, ut S.Joannes Apostolus ait: *Gavisus sum venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas*. Cupiditatis verò summa est his in rebus indifferentia & indolentia. *Epist. Joann. 3. Vers. 3.*

Omnia suffert caritas, Dei patientiam non minùs quàm judiciorum ejus severitatem adorat & reveretur, proprias infirmitates, multò magis eorum quibus convivit morosas indoles, defectus, & vitia tolerat, quantum salvo officio potest, & quantum eorum saluti expedit. Unde alibi Apostolus noster: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Contra verò cupiditas ultionis divinæ tarditatem frequenter accusat, præceps est & dura in correptionibus; nusquam aliis, sibi semper indulgens. *Gal. 6.*

Omnia credit caritas, nihil excipit eorum quæ Deus Ecclesiæ suæ revelavit, & per eam credenda proposuit; divinam auctoritatem ac veracitatem in omnibus æquè reveretur; non minori veneratione & obedientia suscipit & amplectitur veritates practicas, quæ illi crucem, mortificationem carnis, & cupiditatum, dilectionem inimicorum &c. præscribunt, quam veritates speculativas & fidem Mysteriorum. Amor verò proprius fidem infirmam & hæsitantem habet Mysteriorum divinorum, fidem otiosam & mortuam veritatum quæ veterem hominem crucifigendum esse docent, fidem rebellem circa dilectionem proximi.

Omnia sperat caritas; tam nullos habet spei suæ, quàm nullos agnoscit bonitatis & omnipotentiæ divinæ limites: ex impotentia nihiloque creaturæ sumit rationem omnia expectandi a misericordia Dei: aliis uberiores gratias, & præmia sperat ampliora quam sibi, quia illos fideliores & humiliores existimat. Contra verò amor proprius in se ipso magis quam in Deo confidit: quærit in seipso rationes gratiarum quas sibi attribuere præsumit; & si quid amplius expectat a Deo quam cœteri, merita sibi arrogat ampliora.

Omnia sustinet caritas propter Dei gloriam & proximi salutem, nusquam queritur de tribulationum amaritudine & acerbitate, de suæ crucis pondere, certa quod momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, & nihil esse quod patimur, qualecumque illud sit, cum iis quæ pro nostra salute Christus passus est, comparatum. Contra verò amor proprius aliquid pro Deo pati refugit, quia neminem præter seipsum aut nisi propter seipsum diligit; a Christi cruce ferenda, & a communione passionum ejus abhorret, quia vitæ dumtaxat præsentis suavitate frui desiderat. Hi caritatis & amoris proprii longe dissimiles caracteres. *Hi duo amores, quorum alter sanctus est, alter immundus; alter socialis, alter privatus; alter communi utilitati consulens propter supernam societatem, alter etiam rem communem in potestatem propriam redigens propter arrogantem dominationem; alter subditus, alter æmulus Deo; alter tranquillus, alter turbulentus; alter pacificus, alter seditiosus; alter veritatem laudibus errantium præferens, alter quoquo modo laudis avidus, alter amicalis, alter invidus; alter hoc volens proximo quod sibi, alter subjicere proximum sibi; alter propter proximi utilitatem regens proximum, alter propter suam; præcesserunt in Angelis, alter in bonis, alter in malis; & distinxerunt conditas in genere humano civitates duas, sub admirabili & ineffabili providentia Dei, cuncta quæ creata sunt administrantis & ordinantis, alteram justorum, alteram iniquorum. Quarum etiam quadam temporali commixtione peragitur sæculum, donec ultimo judicio separentur, & altera conjuncta Angelis bonis in Rege suo* *S. August. lib. XI. De Genesi ad litt. c. 15.*

suo vitam consequatur æternam, altera conjuncta angelis malis in ignem eum rege suo mittatur æternum.

Caritas numquam finem habitura.

S. Augustinus lib. 1. De Doctr. Christ. c. 38.

8. *Charitas numquam excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* „ Fidei succedit species, quam videbimus; „ & spei succedit beatitudo ipsa, ad quam perventuri sumus: caritas autem etiam „ istis decedentibus augebitur potiùs. *Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quantò magis cùm videre cœperimus? Et si sperando diligimus quò nondum pervenimus, quantò magis cùm pervenerimus? Inter temporalia quippe atque æterna hoc interest, quod temporale aliquid plus diligitur antequam habeatur, vilescit autem cùm advenerit; non enim satiat animum, cui vera est & certa sedes æternitas: æternum autem ardentius diligitur adeptum, quàm desideratum: nulli enim desideranti conceditur plus de illo existimare quam se habet, ut ei vilescat cùm minùs invenerit; sed quantùm quisque veniens, existimare potuerit, plus perveniens inventurus est.* Caritas igitur sola virtus est, quæ numquam finem est habitura, quia ipsa omnium finis virtutum est, sicut & perfectio, meritum & corona. Vinculum æternum est sanctorum inter se, & cum Christo Jesu ipsorum capite: per ipsam caput & membra consummata erunt in unum, in perpetuum, in Deo qui caritas est. Hæc denique sacrificium æternum Deo offeret totam primitivorum triumphantem Ecclesiam, cœlique religionem in illo numquam defecturæ beatitudinis statu integrabit. *Caritas numquam excidit.* Quid opus prophetia, linguis, & scientia, ubi Deus caritas intimè præsens erit menti & cordi, ut cum beatis loquatur interius, eosque doceat per se ipsum omnia id est se ipsum? O quam miseranda cæcitas hominum, qui inanem & evanidam scientiam acquirere summo studio laborant neglecta caritate, quæ terræ sanctitas est, lingua cœli, scientia æternitatis? *Charitas numquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt: sive scientia destruetur.* Scientiam illam discamus in terris, quæ nobiscum perseveret in cælis, scientiam salutis, scientiam sanctorum, quæ est Deum nosse, diligere, laudare.

Quam imperfecta Dei cognitio in hac vita, collata cum beata illius visione?

Ezech. 28.

9. 10. 11. 12. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Quam exiguum est quod hic de Deo norunt viri ipsi Theologi, & homines sancti scientiæ dono à Deo donati, ac cœlitus illustrati? Tantillum est cum beatifica alterius vitæ cognitione collatum, ac radius Soli, scintilla spheræ ignis, guttula Oceano comparata: illudque perexiguum scientiæ nostræ lumen quam periculosum est, cum sit occasio superbiæ, qua cecidit Lucifer, perfectus sapientia, donec elevatum est cor ejus in decore ipsius, & inventa est in eo iniquitas. Cogitationes, ratiocinia, sermones hominum eruditorum de Deo in hac mortali vita, similes sunt balbutientium puerorum sermonibus & cogitationibus. Aspiremus igitur ad ætatem perfectam plenitudinis Christi, ut Deum perfectè cognoscamus & diligamus: interimque donec ad perfectam illam cognitionem pervenerimus, nos in ejus amore exerceamus: Quia perfecta cognitio & intuitiva visio tota merces est amoris Dei.

Joan. 14.

Qui diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum (ait Christus) O quam expetenda æterna illa dies, qua Deum lumen increatum in ipsomet videbimus, non in creaturarum speculo, non in ænigmatibus & umbris fidei! *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.*

S. Greg. M. lib. 18. Moral. cap. 5.

„ Tunc de Deo audire verba non quæremus, quia unum ipsum, quod implet „ omnia, jam per speciem Dei Verbum videbimus. Quod nobis tantò altius „ sonabit, quanto & mentes nostras vi intimæ illustrationis penetrabit. Subla„ tis namque orientibus & occidentibus verbis, quasi quidam sonus æternæ præ„ dicationis fiet ipsa imago internæ visionis. Desideremus & amemus, si sponsa

ſa ſumus. Sponſus abſens eſt, ſuſtineamus, veniet quem deſideramus. Videbimus facie ad faciem dilectum noſtrum; nunc eum caritatis operibus quæramus, donec aſpiret beatus ille æternuſque dies, & inclinentur umbræ.

13. *Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc: major autem horum eſt caritas.* Fides, ſpes, caritas, ſola ſunt interiora dona Eccleſiæ Dei neceſſaria, cujus pietatem & religionem integrant. Fides vitæ Chriſtianæ & bonorum fundamentum eſt: Spe ædificium illud ſpirituale promovetur & in altum aſſurgit: Caritate perficitur & coronatur in cœlis. *Hæc tria quæ ædificantur in nobis, quamvis de miſericordia Dei veniant, tamen in hac ærumnoſa & procelloſa vita ſolatia ſunt miſerorum, non gaudia beatorum.* Major autem horum eſt caritas. *Quæ quantò in quocumque major eſt, tantò melior eſt in quo eſt. Cum enim quæritur utrum quiſque ſit homo bonus, non quæritur quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & ſperat: Qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera quæ credit; inaniter ſperat, etiamſi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere quæ ſperat: niſi & hoc credat ac ſperet, quod ſibi petenti donari poſſit ut amet. Quamvis enim ſperare ſine amore non poſſit, fieri tamen poteſt ut id non amet, ſine quo ad id quod ſperat non poteſt pervenire. Tanquam ſi ſperet vitam æternam (quam quis non amat?) & non amet juſtitiam, ſine qua ad illam nemo pervenit. Ipſa eſt autem fides Chriſti, quam commendat Apoſtolus, quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet; petit ut accipiat, quærit ut inveniat, pulſat ut aperiatur ei.*

Caritas fide & ſpe excellentior.

S. Auguſt. in Pſ. 118. Serm. 19.

Idem Enchirid. cap. 117.

Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc, quibus colitur Deus trinus & unus in hac vita mortali. Homo fide, ſpe, & caritate ſubnixus, eaſque inconcuſſe retinens, non indiget Scripturis, niſi ad alios inſtruendos. „ Itaque multi per hæc tria etiam in ſolitudine ſine codicibus vivunt. Unde in illis impletum eſſe jam arbitror quod dictum eſt, *Sive prophetiæ evacuabuntur, ſive linguæ ceſſabunt, ſive ſcientia deſtruetur.* Quibus tamen quaſi machinis tanta fidei, & ſpei, & caritatis in eis ſurrexit inſtructio, ut perfectum aliquid tenentes, ea quæ ſunt ex parte non quærant: perfectum ſanè, quantum in hac vita poteſt; nam in comparatione futuræ vitæ nullius juſti & ſancti eſt vita iſta perfecta. Ideo *Manent*, inquit, *fides, ſpes, caritas, tria hæc; major autem horum eſt caritas*: Quia & cum quiſque ad æterna pervenerit, duobus iſtis decedentibus caritas auctior & certior permanebit.

S. Aug. lib. 1. De Doctr. Chriſt. cap. 39.

CAPUT XIV.

SENSUS LITTERALIS.

1. SEctamini caritatem, *æmulamini ſpiritualia, magis autem ut prophetizetis.* Cum excellentior ſit cœteris donis ac virtutibus caritas, eam maximo animi ſtudio perſequimini, amplectimini, ac tenete. Cætera dona ſpiritualia, id eſt ſancti Spiritus afflatu data ne contemnatis, ſed in pretio habete, & optate, ſi placuerit Spiritui, qui ubi vult ſpirat; præ cæteris autem prophetiæ donum æſtimate ac deſiderate, id eſt donum cognoſcendi & proferendi occulta, ſive futura, ſive Scripturarum, maximè Propheticarum obſcura & difficilia oracula, fideique myſteria, ſeu quæcumque ad Chriſtianam doctrinam illuſtrandam ac pietatem promovendam pertinentia. Confer cum Proverb. 29. 18. *Cum prophetia defecerit, diſſipabitur populus.* Act. 13. 1. *Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ, Prophetæ & Doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger,*

Excellentia prophetiæ præ dono linguarum.

ger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. 1. Thessalonic.5.20. *Prophetias nolite spernere*. 1. Timoth. 4. 14. *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyterii*. 2.Petri 1.20.21. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*: eodemque Spiritu afflati Apostoli, virique Apostolici, & sancti Doctores, Scripturas sacras exposuerunt. Hoc autem donum præcellit dono linguarum, quod cæteris pluris faciebant Corinthii, quorum fastum deprimit divinus Apostolus.

2. *Qui enim loquitur lingua non hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritu autem loquitur Mysteria*. Qui loquitur lingua peregrina & ignota in Ecclesia, nullo adhibito interprete, non loquitur hominibus illius idiomatis ignaris, tametsi Deus linguarum auctor, & sensum verborum & affectum cordis noverit, nemo verò adstantium intelligit, nec quicquam inde utilitatis haurit. Animo autem magis quam ore loquitur arcana nemini intellecta. Cum sit enim is orationis usus ut animi sensa declaret aliis, qui ita loquitur ut alii non intelligant, animo magis quam ore loquitur, cum nihil intersit utrum sic loquatur, an tacitus cogitet. Vel, occulta quædam ac sibi ipsi non intellecta loquitur pro devotionis affectu. Vel, afflatu Spiritus sancti loquitur Mysteria. Quod ostendit donum illud non esse supervacaneum & inutile, & temere ac frustra datum, sed solum illius abusum redarguendum esse, cum illud ad ostentationem, & non ad utilitatem Ecclesiæ convertitur.

S.Chrys. Hom. 35. Theodoret. Theophylact.

3. 4. *Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem*. Qui verò ex Dei revelatione futura prædicit, seu mentem ejus Ecclesiæ patefacit, vel Scripturarum arcanos & difficiles sensus explicat, seu quæ ad stabiliendam fidem & pietatem Christianam promovendam conducibilia sunt, loquitur hominibus, quorum utilitati consulit & saluti, verba ædificationis, exhortationis, & consolationis; loquitur, inquam, intelligibili modo, ut audientes ædificet, stabiliat & confirmet in fide ac pietate Christiana, ut pusillanimes ac tepidos ad studium bonorum operum exhortetur, ut afflictos spe bonorum cœlestium, quæ Deus diligentibus se præparavit ac promisit, consoletur & sublevet. *Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: Qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat*. Qui loquitur lingua peregrina, uni sibi prodest, quia per Spiritum sanctum, a quo movetur ad loquendum, excitatur in eo pietatis affectus, lausque Dei: Qui autem prophetat, fidelium Conventui prodest, illis patefaciendo voluntatem & arcana Dei, illis explanando visiones & Scripturas, spiritales affectiones in eorum animis excitando, unde primum incipit ædificium spirituale, illos ad bona opera exhortando, ut in vita Christiana proficiant, & virtutibus ac meritis augeantur; illos denique verbis consolatoriis roborando in tolerantia malorum, secundum illud Apostoli nostri; *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus*.

S. Thomas, Lect. 1.

Rom. 15.4.

5. *Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare*. Non detraho dono linguarum, sed ejus usum quæro. Vobis omnibus donum linguarum opto a Spiritu sancto, si Ecclesiæ, vobisque expediat; sed vos magis prophetiæ dono augeri velim, quod linguarum dono præponendum est. *Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, nisi fortè interpretetur ut Ecclesia ædificationem accipiat*. Major est propheta et ministerio, & fructu, quia Ecclesiæ utilior est, nisi idem qui linguæ donum habet, donum etiam habeat interpretandi verba linguæ peregrinæ, quæ usurpat, ut cœtui fidelium ipsum audientium prosit. Aliquando igitur aliqui movebantur a Spiritu sancto ut mysticum aliquid loquerentur,

tur, quod non intelligebant: & hi habebant donum linguarum. Aliquando autem non solum linguis loquebantur, sed etiam ea quæ dicebant interpretabantur: ideo addit Apostolus exceptionem istam, *nisi fortè interpretetur*. Nam donum linguarum cum interpretatione melius est prophetia; quia interpretatio cujuscunque ardui ad prophetiam pertinet. Unde qui loquitur linguis peregrinis, & simul interpretatur, par Prophetæ est; et utriusque doni usu conjuncto Ecclesiæ prodest. *S. Thomas. Lect. 2.*

6. *Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?* Quamvis ego ipse Apostolus Gentium, dono linguarum præ multis aliis sim instructus, si veniam ad vos, et vobis loquar linguis peregrinis et ignotis, quid spiritualis utilitatis ex sermonibus meis reportabitis? Nisi Mysteria a Deo revelata, et in Scripturis Sacris recondita exponam et patefaciam per prophetiam, aut docendo vos per donum scientiæ humanis rationibus et exemplis, quæ apta sunt ad persuadendam credibilitatem eorum quæ vobis prædicantur, et ad fidem confirmandam, nutriendam, ac defendendam; necnon Moralis Christianæ præcepta vobis tradendo, ut ad omne opus bonum instructi sitis. Hæc certè præstare non potero linguis peregrinis loquens, nisi interpretationem adhibeam ut intelligatis. Vel, *Nisi vobis loquar aut in revelatione*, „ hoc est, quemadmodum consueverunt dicere qui revelationem a Deo sortiti sunt: Quæ et ipsa est „ prophetiæ species, cum multis adstantibus cujusque sensa patefiant. Vel in „ scientia, hoc est, qualia dicere possunt ii, qui scientiam habent, adeoque my„ steria auditoribus explicant. Vel in prophetia, quando quispiam de præteritis, „ præsentibus, et futuris loquitur. Latius enim patet prophetia quam revelatio. „ *Aut in doctrina*, hoc est, in sermonis forma qui instituit, cum de veritate vel „ dogmatibus disseritur. Doctrina enim ad auditorum fit commodum. *Theophylact.*

7. 8. *Tamen quæ sine anima sunt, vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?* Quin etiam instrumenta musica sensu carentia, sive flatu sonum reddant, ut tibia; sive tactu, ut cithara, nisi distinctum et significantem sonum dederint, secundum modorum musicorum variam consonantiam, nullatenus intelligi poterit quid tibia aut cithara canatur. *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?* Si ignotum militibus sonum det tuba, ita ut discerni non valeat ad quid vocet homines, aut quid agendum moneat, an ad Conventus civiles, an ad iter, an ad pugnam, an ad receptum sonet, quis parabit se ad prælium? De vario tubarum clangore vide *Numer.* 10.

9. *Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes.* Sic etiam vos lingua peregrina loquentes, nisi sermonem vestrum interpretando intelligibilem iis qui audiunt, aut eorum plurimis feceritis, quomodo cognoscent quod dicitis? Temerè et frustra verba fundetis, a nemine intelligenda.

10. 11. *Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.* Videlicet tam multa sunt apud homines idiomatum genera, ut nulla sit gens quæ proprium idioma non habeat. *Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, barbarus: * & qui loquitur mihi barbarus.* Si non intelligam significationem et usum verborum, nec ille cui loquor pariter intelligat, erimus alter alteri barbari, id est, ut extranei, peregrinique & ignoti idiomatis homines, qui frustra se mutuo alloquuntur, nisi interpretem adhibeant linguæ utriusque peritum. * *Ovid. in Ponto: Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.*

12. 13. *Sic & vos quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.* Sic et vos, fratres (ne sitis invicem barbari) quoniam *Theophylactus.*

dona Spiritus sancti ardenti studio desideratis, optate abundantiam donorum ad utilitatem Ecclesiæ, non ad ostentationem. *Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur*. Quapropter qui linguarum donum habet, Deum precetur ut illi donum interpretandi tribuat, ut prosit audientibus.

14. *Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est*. Si orem lingua peregrina, quam non intelligo, affectus quidem meus, voluntas mea, cor meum orat, mens autem mea sine fructu est intelligentiæ verborum et sensuum quibus reficeretur, si intelligeret. Cæterum oratio quæ fit spiritu, id est cum pio animi affectu ad Deum, etsi lingua incognita fiat, non tamen inutilis et infructuosa, nulliusque apud Deum meriti est; cum a Deo, cui omne cor patet et omnis voluntas loquitur, intelligatur, fitque mentis elevatio in Deum. Spiritum in Scriptura interdum sumi pro affectu rationali seu voluntate, tum alia loca probant, tum illa Christi Domini sententia: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. Vel loquitur Apostolus de orationibus extemporaneis in publico Ecclesiæ cœtu factis ab iis qui Spiritus sancti dona acceperant. Fructum autem vocat auditorum utilitatem. Unde alibi ait, *Ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris gentibus*. Lingua ergo peregrina hunc in modum orans, seu orationes in publico Ecclesiæ cœtu componens ad fidelium instructionem, aut pietatem eorum excitandam, et iis qui audiunt interpretationem non afferens, nullum fructum habet, illis utilitatem non accipientibus.

Matt. 26.

Theodoret.

15. *Quid ergo est?* Quid igitur faciam? *Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente*. Dabo operam ut non solum corde seu intimo devotionis affectu Deum orem, verum etiam ut significationem verborum orationis intelligam, quo majorem fructum ex ea referam. Laudes Deo canam, non solum animo in Deum elevato et piè affecto, verum etiam cum intelligentia verborum. Vel, *orabo* et psallam spiritu, id est, dono Spiritus sancti movente linguam ad orandum, *orabo & psallam* etiam *mente*, hoc est, ut intelligam quæ oro.

S. Chrisost. Hom. 36. Theophylact.

16. *Cæterùm si benedixeris spiritu*: Si pio tantum cordis affectu Deum publicè in Ecclesia laudes, psalmos vel gratiarum actiones lingua peregrina componens ex tempore, secundum donum tibi a Spiritu sancto concessum, nec ipse interpreteris, aut alius adsit qui interpretetur; *Qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? Quoniam quod dicas nescit*. Quomodo qui vice laicorum, rudium vulgò & illitteratorum, orationem pia acclamatione prosequitur et approbat, vel plebs ipsa promiscua, respondebit, *Amen*, in fine laudis aut gratiarum actionis a te editæ, cum nemo intelligat quid dicas? *Idiotam (inquit Theodoretus) appellat eum, qui in Laicorum ordine constitutus est: Quoniam eos etiam qui sunt à militia remoti, Idiotas appellari mos est*. Vox, *Amen*, adverbium est asseverandi, aut confirmandi quod dictum est, (*a*) vel optandi. (*b*) Unde alias significat, *Verùm est*, alias, *Fiat*. Morem acclamandi, *Amen*, ad finem precum, laudumque publicarum Dei, accepit Ecclesia a Judæis (*c*). Apostolicis temporibus Episcopo, aut alio cœtus Ecclesiastici Præside, vel sacrorum Ministro, seu donis Spiritus sancti instructo, ab eoque afflato, et moto preces et laudes sive gratiarum actiones Deo fundente in Ecclesia, plebs accinebat *Amen*, ea voce dicta approbans. Cum quis *Amen* respondet ad preces quas non intelligit, id a Thalmudistis vocatur *Amen pupillum*. Ex hoc porrò loco Apostoli nihil colligi posse contra disciplinam & morem Ecclesiæ, sacram Liturgiam divinaque Officia celebrantis, et Sacramenta conficientis & administrantis lingua Latina in toto Occidente, Theologi Polemici probant, & nos olim ostendimus in Compendio Fidei & Moralis Christianæ Gallicè edito *.

Theodoretus.

(a) Exod. 5. 22. Deuteron. 27. (b) Nehem. 8. 7. Jerem. 28. 6. Matt. 5. 18. (c) 1. Paral. 16. 1. Esd. 3. Psal. 106.

* *Abregé de la Foy & de la Morale, &c. Tom. 2. pag. 229. & seq.*

17. *Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.* Nam tu quidem, tametsi non intelligas verba quæ profers, bene gratias agis, quatenus pio mentis affectu id facis: sed nullam utilitatem spiritualem inde referunt qui te audiunt, nec intelligunt; non erudiuntur, aut ad pietatem excitantur illa tua gratiarum actione illis novâ, inaudita, & nullatenus intellecta.

18. 19. *Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrum lingua loquor.* Gratias ago Deo, cui servio, quod omnibus linguis loquar, quarum dona in vos effusa sunt. Vel, *quòd plus vobis omnibus linguis loquar.* Id ait Apostolus, ne suspicentur quod ceu eo carens dono, illud elevet ac vilipendat. Ne ergo efferamini (inquit) & vobis placeatis tamquam soli donum habentes, nam ego quoque id possideo, & magis quam vos, & ante vos. *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua.* Sed malo pauca verba in Ecclesiæ Conventu loqui cum intelligentia eorum quæ dico, & quæ possum auditoribus interpretari, ut eos doceam, & eorum salutem promoveam; quam innumera verba lingua peregrina & ignota fundere, sine interpretatione, quia nullum ex sermone meo fructum referrent auditores. S. Chrysost. Hom. 35. Theophylact.

20. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.* Ne sitis infantes, quod ad sapientiæ ac judicii defectum attinet, minora bona consectando posthabitis melioribus; sed infantes estote quoad innocentiam, expertes estote malitiæ ut infantes: Quoad judicium autem animi de rebus agendis, bonique a malo, & melioris boni a minori discretionem, similes estote viris perfectis. Pueri parva hianti ore admirantur, crepundia rebus pretiosis, & utilibus anteponunt: ita Corinthii linguarum donum, quod omnium postremum est, magis admirabantur, pluris faciebant, ardentiori studio desiderabant quam donum Prophetiæ seu interpretationis Scripturarum & Mysteriorum, Ecclesiæ longe utilius, et saluti proximorum promovendæ conducibilius. Adhortatur igitur eos ut tanquam adulti in Christo, & exercitatos habentes sensus ad discretionem majorum minorumque bonorum, dijudicent quæ sint majora dona & Ecclesiæ utiliora. Quæ infantia fugienda, quæ sectanda?

21. *In lege scriptum est. Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus.* Legis nomine non solum Pentateuchus Moysis, sed Prophetæ etiam et Hagiographa significantur. Est itaque sensus: Habetur in Scriptura: Variis linguis peregrinis & ignotis loquar populo huic, Judæis scilicet per Apostolos meos, (quod in die Pentecostes impletum esse constat ex *Act.* 2.) et tamen viso signo tam admirabili, quod eis sum daturus, pars longè maxima mihi non credet, neque obtemperabit. Sensum magis quam verba Isaiæ, in cujus prophetia istud oraculum legitur, expressit Apostolus: Sic habet Prophtæ locus: *In loquela enim labii & lingua altera loquetur ad populum istum .... & noluerunt audire.* Ex Hebræo hunc locum protulit Apostolus: et Origenes se invenisse in Aquilæ Versione scribit, quæ huic loco ex æquo respondeant. S. Chrysost. Homil. 36. Isai. 28. 11. 12. Origenes Philocaliæ cap. 9.

22. *Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus sed infidelibus: prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus.* Igitur donum linguarum in signum datum est præcipuè propter infideles, ut novitate miraculi converterentur ad fidem: Donum verò prophetiæ datum est præcipuè ad fidelium institutionem & doctrinam, ut in fide proficiant. Vel, loquitur Apostolus, sicut & Propheta de solo populo Judaico, cui datæ sunt prophetiæ, cum fidelis esset, illique instituendo et docendo fuerunt utiles: donum autem linguarum inutile fuit eidem populo jam infideli, & Spiritum sanctum per os Apostolorum loquentem audire nolenti. *Linguæ sunt* S. Hieronymus in Isai. 28.

in

in signum (hoc est, ad obstupefaciendum) *non fidelibus*, *sed infidelibus*; non
S. Chrys. Hom. 36. adeo autem ad instituendum illis prosunt, immò sunt inutiles sine interprete, *Prophetia autem non infidelibus*, *sed fidelibus data est*. Neque enim fidelis opus habet ut signum videat, sed solum doctrina & institutione indiget. Non ait Apostolus, prophetiam non esse utilem infidelibus, sed non esse illis signum dumtaxat virtutis Dei, quod admirentur, sed lumen quo illustrentur ac doceantur.

23. 24. 25. *Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles, nonne dicent quòd insanitis?* Porrò si fideles omnes, qui apud vos, vel alibi degunt, conveniant in unum locum ad Sacra, & publicam orationem, & omnes peregrinis ac ignotis linguis loquantur, nemine interprete; intrent autem imperiti, aut infideles, qui nesciunt quid sit donum linguarum, nonne vos insanos, fanaticos, arreptitios existimabunt? Quod non ex dono Spiritus sancti, sed ex eorum infidelitate oritur. Sic Judæorum plurimi videntes Apostolos illapso in eos Spiritu sancto omnium gentium
Act. 2. 13. linguis loqui, *irridentes dicebant*, *Quia musto pleni sunt isti*. Sapientiores autem a linguis etiam nonnihil ædificationis recipiunt, ut qui Apostolorum temporibus mirabantur audientes eos linguis suis loquentes magnalia Dei. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus*. Si autem omnes qui Prophetiæ donum habent, id est, occulta quædam proferendi, seu explicandi Scripturas, vicissim & ordine loquantur in Ecclesia docendo & exhortando ex iisdem Scripturis divinis, intret autem aliquis imperitus vel infidelis, in sacrum Conventum, ex verbo Dei arguetur et convincetur ab omnibus ita prophetantibus, sive Doctoribus aut Concionatoribus; infidelis quidem de erroribus & infidelitate sua, idiota sive indoctus de ignorantia sua, uterque de vitiis suis & pravis affectibus. *Occulta cordis ejus manifesta fiunt*. Quæ in corde ejus latebant, infidelitas & peccata, ipsi manifesta fiunt, cum antea mala sua nec sentiret, nec agnosceret. Divinæ (inquam) gratiæ lumine illustratus infidelis agnoscit idolorum cultum esse impietatem, superstitiosas observationes esse dæmonum cultum, fornicationem esse legi Dei contrariam: agnoscit idiota pristinam ignorantiam suam; multaque discit tum ad doctrinam fidei, tum ad regulas morum pertinentia, quæ prius ipsum latebant. [illegible] manifestantur coram omnibus quæ animo versat, aut commisit, ut ab Elisæo Giesi, a S. Petro Ananiæ, & Sapphiræ: Apud Græces legitur: Καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, *Et sic occulta cordis ejus manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit*. Prostrato corpore verum Deum adorabit, et in vobis esse palam confitebitur. Quod Nabuchodonosor contigit. Per Danielem enim somnio illi patefacto, exclamavit: *Verè*
Daniel. 2. 47. *Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum, & revelans Mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum*. Annotat Theodoretus, sanctum Spiritum hic
Theodoret. Theophylact. Deum aperte vocari. Divini enim Spiritus erat Prophetiæ operatio: *Hæc enim omnia operatur unus & idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Hic autem ait, *Cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit*, Deum
S. Irenæus lib. 2. cap. 57. dicens sanctissimum Spiritum. Prophetias, aliaque carismata, suo tempore in Ecclesia fuisse S. Irenæus testatur. *Alii (inquit) dæmones excludunt firmissimè & verè, ut etiam sæpissimè credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis spiritibus, & sunt in Ecclesia: alii autem & præscientiam habent futurorum, & visiones, & dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant & sanos restituunt. Jam etiam & quemadmodum diximus, & mortui resurrexerunt, & perseveraverunt nobiscum annis multis. Et quid autem? Non est* nu-

numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia accipiens à Deo in nomine Jesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in epitulationem gentium perfici.

26. *Quid ergo est, fratres?* Quid facto opus? *Cùm convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.* Quando in unum ad Sacra & orationem publicam convenitis, alius Spiritus sancti afflatu et dono movetur ut canticum aliquod spirituale extempore componat ad laudandum Deum: alius ut doceat quæ fidem aut mores spectant: alius ut occulta revelet, præsertim verò divina Mysteria & consilia: alius ut lingua peregrina loquatur: alius ut ipsam interpretetur. Qualecumque sit autem donum quod a Spiritu sancto accepistis, illo ad ædificationem, & utilitatem Ecclesiæ, ad proximi salutem utamini, ut Christi discipulos decet.

Ordo servandus in Ecclesia ab iis qui a Deo charismata acceperunt.

27. 28. *Sive lingua quis loquitur, secundùm duos, aut at multùm tres, & per partes, & unus interpretetur.* Qui donum habent linguarum, ne in uno conventu loquantur omnes linguis peregrinis, sed duo, aut tres ad summum, nec simul, et tumultuariè, sed suo quisque ordine, et alternis; et qui donum habet interpretandi fideliter, explicet quod alius lingua peregrina dixit, nihil prætermittens aut immutans. *Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur & Deo.* Si nullus adsit, qui donum habeat interpretationis, taceat qui dono ling uarum dumtaxat instructus est, ne sacrum conventum perturbet, sermones effundens qui non intelliguntur. Tacitus autem secum oret, vel loquatur Deo, pio cordis affectu, quod donum etiam illius est.

29. 30. 31. *Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent.* Ubi autem multi fuerint Prophetiæ dono illustrati, Prophetæ duo aut tres in Ecclesia vicissim, & ordine, non simul loquantur, quod confusionem pareret: alii autem Prophetæ ex dono sibi divinitus concesso examinent et judicent judicio discretionis, non judicio auctoritatis, quod uni Ecclesiæ competit, an quæ dicta sunt verè sint prophetica, sive doctrina sana et salutaris, necne. *Quòd si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.* Si uno loquente Deus alium inter auditores sedentem afflaverit, novaque revelatione illustraverit, qui jam loquebatur, det locum dicendi alteri, quem Spiritus sanctus movet ad revelationem extemporaneam proferendam. *Potestis autem omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur.* Potestis autem omnes, qui Prophetiæ donum accepistis, singulatim alius post alium prophetare, id est Scripturam sacram, & maximè Prophetias exponere in Ecclesiæ conventu. Ita fiet ut omnes discant per vices inter auditores sedendo, & stando, ut cæteros doceant ac exhortentur. Sic ordo servabitur et humilitas. Vel, Ut omnes discant, et exhortationis consolationem accipiant.

32. 33. *Et spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt.* Nam et donum et impetus prophetandi est in ipsorum Prophetarum potestate, ut se cohibere possint, et tacere, et opportunum tempus expectare expromendæ revelationis, aut statim eam manifestare. Ne igitur dicat is qui donum habet, Quomodo tacere possum, cum a Spiritu agitatus loquar? Atqui spiritus (inquit) quo moveris, tibi subditur, et in tua potestate ac arbitrio situm est tacere vel loqui. Res enim non sic se habet in Prophetis divino Numine afflatis, ac in Pythonibus. Hi ita arripiuntur atque aguntur, ut suæ potestatis non sint: at Dei dona, quamquam non ab hominis voluntate profecta, voluntate tamen ejus reguntur quoad actum, et tempus, moramque ordini et paci necessariam facile patiuntur.

S. Hieron. in Prologo Comment ar. Isaiæ Prophetæ. Theophylact. Oecumen. S. Thomas, Lect. 4.

Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum

Tertull. lib. 4. Cont. Marcion. cap. 4.

torum doceo. Deus enim qui Prophetas inspirat ac movet, non est Deus confusionis et eversionis *, sed pacis, quæ tranquillitas ordinis est. Non sic ergo inspirat et movet Prophetas, quin opportunum tempus loquendi expectare possint, et tacere, alterique cedere locum, ut ordo et pax in Ecclesia serventur. Hæc autem non apud vos solùm, sed in omnibus, quibus Evangelium prædico, Christianorum Ecclesiis doceo, Deum scilicet, quem colimus, non esse Deum dissensionis, sed pacis; ac proinde servandum ordinem, ut pax & concordia servetur.

Joel. 2.

Silentium mulieribus in Ecclesia imperatum.

34. 35. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit*. Quia non solum viri, sed etiam mulieres, Spiritus sancti dona acceperant, sicut a Joele prædictum erat, *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ*: Ideo ne contra ordinem a Deo constitutum in Ecclesia sibi jus arrogarent loquendi linguis, interpretandi, docendi, exhortandi, revelationes suas proferendi, cantica extempore componendi et canendi quasi ex divini spiritus afflatu, de illis subdit Apostolus: Mulieres in conventibus Ecclesiasticis taceant; non enim illis in publico cętu ad viros sermonem habere permittit Ecclesiarum consuetudo; vetat conditio sexus: subditas enim viris esse oportet, ut dicit Scriptura, *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*. Subjectionis autem & reverentiæ erga sexum potiorem est, in publico virorum cętu silere. Nec solum Dei verbum hoc exigit, sed & jus Gentium. Unde Regula 2. Juris in Digestis habet: *Feminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt: & ideo nec Judices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere.*

Genes. 3. 16.

Luc. 2. 46.

Quia verò apud Judæos usitatum erat ut hic aut ille assidens docentem in publico cętu interrogaret de hoc aut illo articulo, ne id sibi mulieres arrogarent, subdit Apostolus: *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*. Si quid discere velint de rebus ad salutem pertinentibus; vel, si quod dubium, si quam difficultatem patiantur circa ea quæ a Prophetis aut Doctoribus in publico Ecclesiæ cętu dicta sunt, privatim maritos suos, non alienos interrogent, qui aut ex se respondebunt, aut doctiores consulent, si res sit tanti momenti ut eam ignorare non liceat sine salutis periculo. *Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia*. Est enim contra verecundiam sexui illi naturaliter inditam. Si ergo Prophetiæ donum acceperint, privatim inter feminas prophetent, aut revelationes suas Ecclesiarum Præsidibus patefaciant, eorumque subjiciant judicio. Confer cum 1. Tim. 2. 12. *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.... Mulier in silentio discat cum omni subjectione.*

Theophylact.

Isai. 2.

36. *An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?* Quia Corinthi feminarum audacia, & connivensia virorum, mos introductus fuerat contrarius aliarum omnium Ecclesiarum institutis, ut feminæ in Ecclesiasticis conventibus & docerent & interrogarent, quosdam sibi quasi contradicentes refellit ac reprimit Apostolus. Quid (inquit) mihi adversamini, nec decorum esse putatis ut feminæ in Ecclesia silere cogantur? An a vobis exiit prædicatio Evangelica ad omnes alios? Numquid *De Sion non exiuit lex, & verbum Domini de Jerusalem*? An apud vos solos stabilita est fides, nec oportet vos recipere leges ac disciplinam ab aliis Ecclesiis receptas? Neque vos primi fideles estis, neque soli. Quæ itaque universo placent orbi Christiano, vos etiam amare & amplecti oportet.

Apostolorum verba servãda sunt ut præcepta Christi.

37. *Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata*. Si quis sibi videtur, vel apud vos creditur prophetiæ dono instructus, aut in rebus spiritualibus cognoscendis dijudicandisque peritus, agnoscat ea quæ scribo vobis, esse mandata Dei, quibus contradicere nefas. An expe-

experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus? (ait alibi Apostolus noster.) Verba scilicet Apostolorum sunt ex familiari revelatione Spiritus sancti & Christi; & ideo servanda sunt sicut præcepta Christi. Unde idem Apostolus distinguit consilia a præceptis Domini. *De virginibus* (inquit) *præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Hinc Arnoldus Bonævallis Abbas lib. *De Operibus Cardinalibus Christi*, Serm. *De Ablutione pedum*, „ ait: Sicut par est Spiritui sancto & Christo divinitas, ita in suis institutis æqua est auctoritas & potestas; „ nec minus ratum est quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt; quam „ quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis „ propria dignitas, & uniformis in suo genere stat omnium actio. Nihil addi, „ nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari. *2. Corinth. ult. S. Thomas Lect. 7. 1. Cor. 7. 25. Inter Opera S. Cypriani.*

38. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Si quis hæc vult ignorare, ignorabitur a Christo olim dicturo, *Nescio vos*; id est, reprobabitur. „ His verbis coercet Apostolus, & ad pacificum ordinem revocat inquietos, tantò ad seditionem „ faciliores, quantò sibi videbantur spiritu excellere, cum superbiendo cuncta „ turbarent. *Si quis ergo videtur propheta esse aut spiritalis, cognoscat* (inquit) „ *quæ scribo vobis, quia Domini est mandatum.* Si quis videtur esse, & utique „ non est: nam qui est, sine dubitatione cognoscit, nec admonitione & cohortatione opus habet, quia omnia judicat, & a nemine judicatur. Illi ergo seditiones & perturbationes in Ecclesia faciebant, qui videbantur esse in Ecclesia, „ quod non erant. Hos docet cognoscere Domini esse mandatum, quia non est „ seditionis Deus, sed pacis. *Si quis autem ignorat, ignorabitur*, id est, improbabitur. Non enim Deus, si ad scientiam referas, ignorat eos, quibus dicturus est, *Non novi vos*, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Græci legunt. *Si quis autem ignorat, ignoret.* Hoc est, Ego dixi, qui vult, obtemperet. Sic verò loqui hominis est sua non commendantis, cæterum rem „ publicam spectantis. Consuevit autem Paulus hoc facere, ubi non admodum „ necessarium est opponere se cuiquam. Quid enim Paulo necessarium reniti aliis, „ atque persuadere velle, quod Dei sunt mandata quæ dicat, idque cum ad discipulos suos loquatur, & dicat spiritualem hominem agniturum quod hæc divina sint? Perspicuum est enim omnes assensuros eum divina & cœlestia loqui, „ quo spirituales esse videantur. *S. Aug. Epist. 169. alias 102. Ad Evodium. Theophylact.*

39. 40. *Itaque, fratres, æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere* Expetite præ cæteris charismatibus donum exponendi Scripturas sacras, quod Ecclesiæ utilius est: & ne prohibeatis eos dono linguarum uti, qui illud a Deo acceperunt, modò eo utantur servatis regulis decori, modestiæ, ordinis, a me constitutis. *Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant.* Quod omnino fiet, si ii qui linguis loquuntur, cum interpretatione loquantur; si Prophetæ sibi mutuò cedant, si feminæ conticescant.

CAPUT XIV.

SENSUS MORALIS.

1. SEctamini charitatem, æmulamini spiritualia; *magis autem ut prophetetis.* Charitas, & quicquid illa complectitur, solum est desideriis nostris & prosecutione dignum objectum: hæc *margarita pretiosa*, hoc *aurum ignitum*, quod omnibus venditis emere debemus. Hæc radix meritorum, vinculum perfectionis, *Caritas tota Christi lex. Admirabiles ejus effectus.*

nis, tota hominis justitia, membrorum Christi cum capite, & inter se invicem nexus, hujus vitæ beatitudo, cælestis & æternæ beatitudinis complementum. Hæc tota Christi lex, quam verè perficimus, cum fraterna onera ex amore tole-
Rom. 13. 10. ramus; „ *Plenitudo legis est dilectio*: sed hæc eadem lex multiplex dicitur: quia
S. Gregor. lib. „ studiosa sollicitudine charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Hæc namque
10. „ primum per Abel (*a*) & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non
Moral. c. 41. „ reluctando toleravit. Hæc (*b*) Enoch & inter homines spiritualiter vivere do-
(a) Genes. 4. „ cuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit.
(b) Genes. 5. „ Hæc (*c*) Noe, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in
(c) Genes. 7. „ arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere
(d) Genes. 9. „ exercendo servavit. Hæc per (*d*) Sem & Japhet humiliter verenda patris
(e) Genes. 22. „ erubuit, & superjecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc (*e*) Abra-
„ hæ dextram quia ad mortem filii obediendo extulit, hunc prolis innumeræ,
(f) Genes. 27. „ gentium patrem fecit. Hæc (*f*) Isaac mentem, quam semper ad munditiam
„ tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit.
(g) Genes. 37. „ Hæc (*g*) Jacob compulit & amissum bonum filium medullitus gemere, & pra-
(h) Genes. 42. „ vorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc (*h*) Joseph do-
„ cuit a fratribus venundatum & libertate animi infracta servitium perpeti, et
(i) Exod. 32. „ eisdem post fratribus mente non elata principari. Hæc (*i*) Moysen, delin-
„ quente populo, & usque ad petitionem mortis in precibus stravit, & usque ad
„ interfectionem populi per zeli studium erexit: ut & pro pereunte plebe sese
„ morti objiceret, & contra peccantem protinus vice Domini irascentis sæviret.
(k) Num. 21. „ Hæc (*k*) Phinees brachium in ultionem peccantium erexit, ut arrepto gladio
(l) Josue 9. 10. „ coeuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc (*l*) Josue explo-
„ ratorem docuit, ut & prius contra falsiloquos cives verbo veritatem defende-
(m) 1. Reg. c. „ ret, & hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Hæc (*m*) Samuel et
3. „ in Principatu humilem præbuit, & integrum in dejectione servavit: Qui cum
„ persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen
(n) 1. Reg. c. „ ex quo dejectus est, non amavit. Hæc (*n*) David ante iniquum Regem & hu-
24. „ militate commovit ad fugam, & pietate replevit ad veniam. Qui persecuto-
„ rem suum & timendo fugit ut Dominum; & tamen cum potestatem eum fe-
(o) 2. Reg. 12. „ riendi reperit, non agnovit inimicum. Hæc (*o*) Nathan & contra peccantem
„ Regem in auctoritatem liberæ increpationis sustulit, & cum Regis culpa deest-
(p) Isai. 20. „ set, in petitione humiliter stravit. Hæc per (*p*) Isaiam nuditatem carnis in
„ prædicatione non erubuit; & subducto carnali velamine superna mysteria pe-
(q) 4. Reg. 2. „ netravit. Hæc (*q*) Eliam, quia fervoris zelo vivere spiritaliter docuit, ad
(r) Ibib. „ vitam quoque & corporaliter abstraxit. Hæc Elisæum; (*r*) quia Magistrum
(s) Jerem. 42. „ simpliciter diligere instituit, Magistri spiritu dupliciter implevit. Per hanc (*s*)
„ Jeremias, ne in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobe-
(t) Ezech. 8. „ bedientes diligens, quo descendi prohibuit, & ipse descendit. Hæc (*t*) Eze-
„ chielem, quia prius a terrenis desideriis sustulit, post per cincinnum capitis
(u) Daniel. 14. „ in aere libravit. Hæc in (*u*) Daniele, quia a regiis dapibus gulam compe-
(x) Daniel. 3. „ scuit, ei et esurientium ora leonum clausit. Hæc (*x*) tribus pueris quia in
„ tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore et
„ flammas in fornace temperavit. Hæc in Petro et minis terrentium Principum
„ fortiter restitit, et in circumcisione submovenda minorum verba humiliter
(y) Act. 15. „ audivit. Hæc in (*y*) Paulo et manus persequentium humiliter, et tamen in
„ circumcisionis negotio longe se imparis Prioris sensum audenter increpavit.
Virtus quæ tam admirabiles effectus producit in illis qui ipsa donati sunt, ardentissimis certè desideriis expetenda, studiis omnibus conservanda est. Meritò igitur Corinthios, et in illis Christianos omnes hortatur Apostolus ut charitatem prom-

prompto animi studio amplectantur et teneant. *Sectamini caritatem*; sive, *persequimini caritatem* (quæ vis etiam est Græci verbi διώκετε),,, Qui porro persequitur, illud solum videt quod persequitur, et ad illud tendit, et non desistit donec cœperit. Qui persequitur, quando per se non potuerit, per eos qui ipsum præcedunt comprehendit fugientem, eos qui properant magno studio adhortatur ut detineant, et detentum ei servent, donec ad eum pervenerit. Hoc nos quoque faciamus. Quando ipsi non pervenerimus ad caritatem, eos qui sunt prope ipsam jubeamus eam detinere, donec ipsi ad eam pervenerimus, ne nos rursus effugiat. Assiduè enim a nobis resilit, quoniam non ad id quod oportet ea utimur, sed omnia ei præferimus. Propterea omnia facere oportet ut eam exactè retineamus. Nam si hoc factum fuerit, de cætero multò labore non est opus, immò ne levi quidem, sed in deliciis degentes, & diem festum agentes, angustam virtutis viam ingrediemur, & læti percurremus. S. Chrysost. Hom. 35.

1. 2. 3. 4. 5. *Æmulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo.* Spiritualia dona eatenus desideranda & æstimanda sunt, quatenus deserviunt charitati. Talenta extraordinaria, splendidiora, & quæ majorem illa possidentibus admirationem ac nominis celebritatem conciliant, minus utilitatis sæpius afferunt Ecclesiæ Dei, cujus potissima pars pauperes sunt, simplices, idiotæ & illitterati, quibus ut evangelizaret Filius Dei missus in mundum est. Inter dona spiritualia præcellit *Prophetia*, seu donum intelligendi & exponendi Scripturas sacras, prædicationis talentum ad ædificationem Ecclesiæ per caritatem ordinatum. Finis Scripturarum, et intelligentiæ, expositionisque illarum in prædicatione est caritas de corde puro, et conscientia bona, & fide non ficta.,, Quisquis igitur Scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita ut eo intellectu non ædificet geminam caritatem Dei et proximi, nondum intellexit. Concionator qui alterum sibi finem proponit, dono suo abutitur. Prophetarum munus implent verbi Dei prædicatores, et voluntatis ejus in sacris Scripturis expressæ Interpretes. Animas ad Deum convertere, conversas nutrire & roborare pane veritatis, docere quomodo vitæ præsentis ærumnis & rebus adversis, privatisque ac publicis calamitatibus uti debeant ad sanctificationem suam, & ad Deum promerendum, finis est ad quem collineat scientia, expositio, & prædicatio verbi Dei. *Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.* Qui singulare, nimis exquisitum, nimis sublime, a populi captu & intelligentia remotum dicendi genus, aulicum magis quam propheticum affectant Concionatores, sibi, aliisque placere quærentes, non prodesse Christianæ plebi ad morum emendationem, ad vitiorum odium & horrorem inspirandum, ad virtutum amorem & opera persuadenda, Propheticum munus non implent, nec Prophetarum nomine digni sunt. Extraordinariis talentis, concionumque suarum famosa singularitate fortunam quandoque suam ædificant, non Ecclesiam. *Qui loquitur linguis semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.* Non glorientur denique nec extollantur de prædicationis dono & talento, qui illud a Domino acceperunt, sed illud impendant ob suam & aliorum sanctificationem & salutem. *Sæpe*, inquit S. Gregorius, *Doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, & sæpe propter auditoris culpam subtrahitur sermo Doctori. In his ergo quæ ubertim prædicat Doctor, nulla elatione se efferat, ne fortasse non pro sua, sed pro auditoris gratia ejus repleatur lingua: & in his quæ doctor steriliter dicit, auditor non succenseat, ne fortasse doctoris lingua non pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. Pro auditoris namque gratia datur bonus etiam malis Sermo doctoribus, sicut potuerunt Pharisæi suppetere verba prædicationis, de quibus scriptum est:* ,, Omnia ergo quæcunque dixerint vobis servate & facite; se-

Omnium donorum & talentorum usus ad finem caritatis ordinandus.

Luc. 3. 18.

S. Aug. lib. 1. de Doctr. Christian. cap. 36.

S. Gregor. lib. 30. Moral. c. 13.

Matt. 23.

Ezech. 3. secundum verò opera eorum nolite facere. *Propter auditorum verò reprobationem bonis etiam doctoribus Sermo subtrahitur, sicut ad Ezechielem contra Israel dicitur:* *Act. 18.* „ Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans; quia domus exasperans est. *Aliquando autem sermo prædicationis propter utrosque datur, aliquando propter utrosque subtrahitur. Propter utrosque datur, sicut divina voce Paulo apud Corinthios dicitur:* „ Noli timere, sed loquere. *Et* *1. Reg. 3.* *paulò post:* „ Quia populus multus est mihi in hac civitate. *Propter utrosque verò subtrahitur, sicut Heli Sacerdos & pravam filiorum cognovit actionem, & dignam increpationis non exercuit vocem, cùm profectò futurum esset, ut in mortis supplicio & istos reatus flagitii, & illum silentii pœna mulctaret. Inter hæc igitur cùm vel pro quo sermo detur, vel propter quem subtrahatur, ignoramus: unum est salubre remedium, nec de his quæ aliis magis accepimus, nosmetipsos extollere; nec de eo alterum quòd minùs acceperit, irridere; sed fixo humilitatis pede graviter & constanter incedere quia in hac vita tantò veraciùs docti sumus, quantò doctrinam nobis à nobismetipsis suppetere non posse cognoscimus.*

Curare debent Pastores ne mens fidelium sit sine fructu intelligentiæ in Missa & precibus publicis.

14. 15. 16. *Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.* Curare debent Pastores animarum ne mens fidelium sine fructu intelligentiæ sit in Missæ Sacrificio & precibus publicis. Eo magis enim cor in Deo defixum, Deo unitum, pieque in eum affectum est, quo magis mens illustrata & nutrita Mysteriorum veritate, divinarum laudum quæ in Ecclesia canuntur, intelligentia, ceremoniarum quæ fiunt nota significatione. Quamobrem Pastores Christianæ plebi hæc sæpius explicare satagant, ut illuminata fide ac pietate facilius ac promptius corda sursum erigant ad Dominum; & vocem, mentem, simul ac voluntatem uniant Ecclesiæ voci, menti, intentioni, voluntati. *Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: Psallam spiritu, psallam & mente.* Mens, cor, et lingua concordent in divinis laudibus et precibus: tametsi corde solo ad Deum fundatur oratio silente lingua, & sonus vocis inutilis sit sine attentione mentis, sine pio cordis affectu. *Oratio cordis est, non labiorum,* ait S. Isidorus; *neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox sileat; quamvis homines lateat, Deum latere non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est enim cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis.* Plerique *Negotium istud plus gemitibus, quàm sermonibus agitur; plus fletu, quàm affatu; aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus.* Verum spiritualis refectionis fructum non capit, qui ad sensum cum attendere possit, attendere negligit; multo minus qui nec ad Deum, nec ad rem pro qua oratur attendit; nec meditari et scrutari studet eloquia Dei, ita ut in ejus meditatione exardescat divini amoris ignis animam liquefaciens. De hac devotè psallentium spirituali refectione præclarè S. Bernardus: *Cibus in ore (inquit) Psalmus in corde sapit. Tantùm illum terere non negligat fidelis ac prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si fortè integrum glutiat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili & dulciori super mel & favum. Offeramus cum Apostolis in cælesti convivio & in dominica mensa favum mellis. Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glorieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente, cognosces & tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus:* „ Verba, quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

Oratio cordis est magis quàm labiorum.

S. Isidorus lib. 3. Sentent. sive De summo Bono, cap. 7.

S. Aug. Epist. 130. cap. 10.

S. Bernardus Serm. 7. in Cantica.

Joan. 6.

18. 19. *Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrum lingua loquor.* Pastor et Concionator satagere cumprimis debet ut penitus intelligat quæ docet, tum eo modo dicere ut ab omnibus intelligatur; & quæ dicit, & dictionem ipsam auditorum ingeniis attemperare. „ Sunt enim quædam, quæ vi sua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quantolibet & quantumlibet, quamvis planissime „ di-

S. Augustinus lib. 1. De Doctr. Christ. c. 10.

„ dicentis versentur eloquio, quæ in populi audientiam, vel rarò, si aliquid urget, vel numquam omnino mittenda sunt. Quod verò dictionem spectat, non tam curare debet qui docet, quanta eloquentia doceat, sed quanta evidentia. Cujus evidentiæ diligens appetitus aliquando negligit verba cultiora, nec curat quid bene sonet, sed quid bene indicet atque intimet quod ostendere intendit. Unde ait quidam, cum de tali genere locutionis ageret, esse in ea quamdam diligentem negligentiam. Hæc tamen sic detrahit ornatum, ut sordes non contrahat. Quamquam imperitæ & impolitæ plebi loquens contra integritatem etiam locutionis peccare potius debeat, quam ita loqui integrè et purè ut a majori auditorum parte non intelligatur. „ Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit caussa, si quod loquimur non intelligunt, propter quos ut intelligant loquimur? Qui ergo docet, vitabit omnia verba quæ non docent; & si pro eis alia integra quæ intelligantur, potest dicere, id magis eliget: si autem non potest, sive quia non sunt, sive quia in præsentia non occurrunt, utetur etiam verbis minus integris, dum tamen res ipsa doceatur atque discatur integrè. Et hoc quidem non solum in collocutionibus, sive fiant cum aliquo uno, sive cum pluribus; verum etiam multò magis in populis, quando Sermo promitur, ut intelligamur instandum est. Quia in collocutionibus est cuique interrogandi potestas: ubi autem omnes tacent ut audiatur unus, & hi etiam intenta ora convertunt, ibi ut requirat quisque quod intellexerit, nec moris est, nec decoris: ac per hoc debet maximè tacenti subvenire cura dicentis. Solet autem motu suo significare utrum intellexerit cognoscendi avida multitudo: quod donec significet, versandum est quod agitur, multimoda varietate dicendi; quod in potestate non habent, qui præparata, & ad verbum memoriter retenta pronuntiant. Mox autem ut intellectum esse constiterit, aut sermo finiendus, aut in alia transeundum est. Vitandum enim tædium atque fastidium auditorum est. ideoque studendum brevitati, perspicuitati, ac facilitati sermonis. *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quàm decem millia verborum in linguâ*, ait Apostolus noster. Quinque verba accommodatitio sensu exponit Doctor Angelicus, quinque capita in quibus doctrinæ Christianæ summa consistit, quæ Pastores & Concionatores docere debent plebem fidelem, scilicet. 1. *Credenda*, Mysteria & dogmata fidei. 2. *Agenda*, Dei & Ecclesiæ mandata, omnium virtutum opera, Christianæ vitæ officia universa. 3. *Vitanda*, omnia peccata contra Deum, proximum & seipsum; omissionis & commissionis, cogitationis, oris, & operis, carnis opera, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt. 4. *Speranda*, vitam æternam in Dei fruitione, & corporum gloriosa immortalitate, cum ea resumpserint sanctæ & felices Animæ per resurrectionem carnis, positam. 5. *Timenda*, pœnas æternas, quarum comparatione nihil metuendum est in hac vita, nisi Deo displicere, & ab eo per peccatum separari.

Concionator et quæ dicit, et dictionem ipsam auditorum ingeniis debet attemperare.

Concil. Trid. Sess. 5. cap. 2.

Quinque verba quæ Pastores & concionatores plebem Christianam docere debent.

S. Thomas Lect. 3.

Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui. Quinque verba dicit, interprete Theophylacto, quisquis alios instituit, medicinam convenientem cuivis quinque sensuum nostrorum adhibens, pharmacum salutis ex divinis Scripturis confectum.

20. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote*. Infantia Christiana in eo posita non est ut sensuum judicio res æstimemus, amplectamur, aut respuamus; sed ut infantium puritatem, innocentiam, simplicitatem, humilitatem, docilitatem, mansuetudinem imitemur. *Nolite pueri effici*, hoc est insipientes, ubi oportet esse sapientes: „ sed illic pueri „ & simplices, ubi est injustitia, ubi inanis gloria, ubi tumor. Eum enim qui „ mali-

Infantia Christiana in quo posita?

S. Chrysost. Hom. 36.

„ malitia est infans, etiam prudentem esse oportet. Quomodo enim prudentia
„ cum improbitate nequaquam fuerit prudentia; ita etiam simplicitas cum amen-
„ tia non fuerit simplicitas. Quamobrem jubens utrumque contemperare ait:
Matt. 10. „ *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Quid est autem esse
„ parvulos malitia? Ne nosse quidem quid sit vitium. Christianos enim vult es-
1. Cor. 5. „ se tales. Et ideo dicebat, *Omnino auditur inter vos fornicatio*. Non dixit,
„ Perpetratur vel admittitur, sed auditur. Rem (inquit) omnino scitis. Vole-
„ bat Apostolus ipsos esse & viros & pueros, viros prudentia, pueros malitia.
„ Sic enim & vir fuerit, si puer: quamdiu autem non fuerit infans malitia, ne
Theophylact. „ vir quidem erit. *Sensibus autem perfecti estote*. Sensibus perfectus est, id est,
mente ac judicio, qui præter quam quod nemini damnum inferat, alios etiam
juvet, nedum vitium fugiens, verum etiam virtutem amplexus, ideoque cavens
ne in rebus, quæ alicujus sunt momenti, damnum patiatur. Sensibus perfectus
S. Leo Serm. est, qui spiritualia bona carnalibus, perituris æterna præponit. *Amat Christus*
36. in Epiph. 7. *infantiam, humilitatis magistram, innocentiæ regulam, mansuetudinis formam; ad quam majorum dirigit mores, ad quam senum reducit ætates; & eos ad suum inclinat exemplum, quos ad regnum sublimat æternum. Ut autem plenè valeamus agnoscere quomodo apprehendi possit tam mira conversio, & in puerilem gradum qua nobis mutatione redeundum sit, doceat nos beatus Paulus, & dicat*, Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote. *Non ergo ad ludicra infantiæ & imperfecta nobis primordia revertendum est; sed aliquid quod etiam graves annos deceat, inde sumendum est, velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla sit memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis, æqualitas naturalis. Magnum enim bonum est, nocere non nosse, & ad maligna non sapere: quia inferre ac referre injuriam, mundi hujus prudentia est: nemini autem malum pro malo reddere, Christianæ est æquanimitas infantiæ*.

22. *Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus: Prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus*. Prophetas, & Prædicatores Dei bonitas & misericordia sponte tribuunt fidelibus ad eorum institutionem & doctrinam: signa verò & miracula hominum infidelitas ab illius omnipotentia veluti extorquet. Facta sunt ab Apostolis & viris Apostolicis ad conversionem infidelium; nunc prædicato ubique gentium Evangelio, & fundata Ecclesia, rara sunt, quia minimè necessaria; sed verbi divini prædicatio, & sacrarum Scripturarum expositio ad fidelium instructionem & ædificationem ad finem usque sæculi perseverabit.

Ecclesiæ nascenti Miracula, adultæ merita operum magis necessaria.

S. Gregor. lib. 27. Moral. c. 11.

„ Sunt nonnulli (inquit S. Gregorius) qui cum mira Apostolorum opera audiunt,
„ quod accepto Spiritu sancto mortuos verbo suscitarent, ab obsessis dæmonia
„ pellerent, umbra infirmitates amoverent, ventura quoque prophetando præ-
„ dicerent, & unigenitum Verbum Dei omnium Gentium loquentes lingua præ-
„ dicarent: quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractam jam ab
„ Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes pensare quod scriptum est:
Psal. 9. „ *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione*. Tunc quippe sancta Ecclesia mira-
„ culorum adjutoriis indiguit, cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam
„ postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam virtutum signa, sed sola
„ merita operum requirit, quamvis & illa per multos, cum opportunitas exigit,
„ ostendat. Scriptum quippe est, Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed in-
„ fidelibus. Ubi ergo omnes fideles sunt, quæ causa exigit ut signa monstren-
„ tur? Unde citius fortasse satisfacimus, si quid de ipsa Apostolica dispensatione
„ memoremus. Paulus namque egregius Prædicator Melitem veniens, & ple-
„ nam infidelibus Insulam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum,
„ orando salvavit; & tamen ægrotanti Timotheo præcepit dicens: *Modico vino*
„ *utere propter stomachum, & frequentes infirmitates tuas*. Quid est, Paule,

„ quod

,, quod ægrum infidelem orando ad salutem revocas, & tantum Adjutorem Evan-
,, gelii more medici per alimenta curas; nisi quod idcirco fiant exteriora mira-
,, cula, ut mentes hominum ad interiora perducantur: quatenus per hoc quod
,, mirum visibiliter ostenditur, ea quæ admirabiliora sunt invisibilia credantur?
,, Signo quippe virtutis pater Publii sanandus fuerat, ut mente reviviseeret, dum
,, miraculo ad salutem rediret. Timotheo autem adhibendum foris miraculum
,, non erat, quia jam totus intus vivebat. Quid est ergo mirum si propagata fi-
,, de, crebrò miracula non fiunt, quando hæc ipsi quoque Apostoli in quibusdam
,, jam fidelibus non fecerunt? Etsi ergo Dominus virtutum signa nunc per vitam
,, fidelium crebrò non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum
,, numquam recedit. Hæc S. Gregorius. Fideles itaque signa non quærant, sed
,, fidem virtute operum demonstrent.

24. 25. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis ejus manifesta sunt, & ita cadens in terram adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.* Donum explicandi perspicuè Mysteria Religionis & Christiana dogmata fidei ac Moralis Christianæ, ac populos adhortandi ad omnia Christianæ vitæ officia, secundum vocationem, statum, & conditionem suam implenda, immensæ in Ecclesia utilitatis est, si, qui eo dono insigniti sunt, eo ut par est, utantur ad unam Dei gloriam & animarum salutem. Utinam ingens sit in Ecclesia sanctorum Concionatorum numerus, quorum & prædicatio & vita prophetica sit, quorum linguam Deus ita dirigat ad conversionem auditorum, ut appositè tangant occultissima eorum vitia, ut putent eos peculiariter sibi quasi propheticè loqui; ut cor peccatorum evertant, & eorum oculis exponant, ut eos timore Judiciorum Dei humilient ac prosternant, eosque ad Religionis confitendam & amandam veritatem, & ad vitam secundum ejus spiritum ac leges instituendam adducant. Hanc benedictionem simplicitati sanctorum & fervidorum Concionatorum, non magnificis & ad sæcularis eloquentiæ pompam ostentandam compositis Oratorum Academicorum & Aulicorum sermonibus Deus impertit. Hanc vim, hos effectus habuit verbum Dei ore S. Ambrosii prolatum in corde Augustini, ut ipse refert in Confessionibus. *Tu autem Domine inter verba ejus retorquebas me ad me ipsum auferens me a dorso meo ubi me posueram, dum nollem me attendere, & constituebas me ante faciem meam, ut viderem quàm turpis essem, quàm distortus & sordidus, maculosus & ulcerosus. Et videbam, & horrebam, & quo a me fugerem non erat. Et si conabar à me avertere aspectum, narrabat ille quod narrabat, & tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos; ut invenirem iniquitatem meam & odissem. Noveram eam, sed dissimulabam & connivebam & obliviscebar. Tunc verò quanto ardentius amabam illos de quibus audiebam salubres affectus, quòd se totos tibi sanandos dederant, tantò execrabiliùs me comparatum eis oderam.* Si verbum Dei eosdem effectus in animis peccatorum semper non producit, culpa est auditorum, & interdum etiam Concionatorum: auditorum, qui verbum cum debita præparatione non audiunt, non retinent, non meditantur, ut eo nutriantur: Concionatorum, qui non dignè tractant verbum veritatis, nec eo spiritu, eo fine, quo Prophetæ & Apostoli.

Donum verbi summæ in Ecclesia utilitatis, cum eo Concionatores utuntur ut oportet.

S. August. lib. 8. Confess. c. 7.

26. *Quid ergo est, fratres, cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.* Proximorum ædificatio finis est ad quem omnium donorum & talentorum usus referri debet. *Hoc Christianismi fundamentum & regula. Quomodo enim est artificis officium ædificare, ita etiam Christiani proximis prodesse per omnia. Non magna a me habetur ratio charismatum differentiæ. * Unum est mihi cura, ut omnia faciam ad ædificationem. Ita etiam qui parvum habet donum,*

S. Chr. Hom. 36.

* Ædificatio proximi finis est ad quem omnium donorum & talentorum usus referri debet.

num, eum, qui magnum habet, superabit, ac prætervehetur, si hoc adsit. Propterea enim sunt dona, ut unusquisque ædificetur. Si hoc enim factum non fuerit, erit donum ei qui accepit, ad condemnationem. Quid prodest prophetare? Quid mortuos suscitare, si ad ædificationem id non fiat? Si hic est autem donorum finis, & absque donis proximus ædificari potest, ne propter dona extraordinaria efferaris & insolescas, neque te miserum existimes quòd illa non habeas.

32. 33. *Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: Sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.* Nemo privatum spiritum suum, aut cæcum zeli imprudentis impetum sequi debet; sed Spiritui Dei, & Ecclesiæ sanctæ auctoritati ac judicio, Pastorumque regimini ac directioni se subjicere ac parere in usu donorum ac talentorum, quæ ipsi propter ædificationem & utilitatem Ecclesiæ collata sunt; & omnia agere in spiritu obedientiæ, caritatis, concordiæ & pacis. Ubi enim Deus est, ibi pax & concordia: ubi verò non habitat Deus, ibi pax non regnat, inde ordo, unitas & concordia exultant. Non in commotione Dominus. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*. Ordo, pax, unitas, Apostolicæ Ecclesiæ caracteres. *Sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo*. Ordo disciplinæ, pax, unitas, in omnibus Ecclesiæ statibus, gradibus, conditionibus, sanctitas in omnium Christianorum conversatione ac moribus, infidelibus ipsis, olim admirationi ac reverentiæ erant. Sed heu! quam mutata in his quæ disciplinam spectant Ecclesiæ facies? Quam deformata in moribus Christianorum? Quot & quantæ apud illos dissentiones, lites, rixæ, æmulationes, odia implacabilia ex eorum cupiditatibus profecta? Si infideles nos proprius intuerentur & observarent, dicerent, proh pudor! Deum quem colimus, Deum esse dissensionis, non pacis: Dei nomen per nos blasphemaretur in gentibus. „ Ecclesiæ primitivæ facie quid magis reverendum? Sed nunc similis est mulieri, quæ a veteri prosperitate excidit, & multis in locis sola tenet symbola antiquæ felicitatis: & monilium quidem solas thecas ostendit & arculas, divitiis autem est privata. Neque hoc solum dico propter dona, sed etiam propter vitam & virtutem. Nam & Viduarum numerus, & chorus Virginum tunc magnum ornamentum præbebat Ecclesiis: nunc autem ab iis Ecclesia deserta est & exinanita, & sola manent signa. Nam sunt nunc quoque viduæ, sunt & virgines, sed non habent illum ornatum, quem habere oportet eas quæ se ad hæc pararunt certamina. Eximium enim virginis indicium est, quo agnoscitur, quod de iis tantum quæ sunt Dei, sit sollicita, & ad Deum precandum indivulsè assideat. Viduæ quoque non tam fuerit indicium quod secundis non conjungitur nuptiis, quam caritas in pauperes, hospitalitas, in precibus assiduitas, & multa alia quæ Paulus exigit scribens ad Timotheum. Videtis etiam eas quæ sunt junctæ matrimonio apud nos multam ostendere honestatem. Sed non est hoc solum quod quæritur, sed diligens cura egenorum. Nam tunc quidem pro auro eleemosynæ induebantur ornamento: nunc autem hoc dimisso, funibus aureis ex catena peccatorum contextis amiciuntur. Conveniebant olim omnes & psallebant communiter: hoc nunc quidem facimus: Sed tunc quidem in omnibus una erat anima & cor unum: nunc autem ne in una quidem anima illam concordiam videris & consensum, sed ubique magnum est bellum. Pacem nunc quoque precatur omnibus is qui præest Ecclesiæ, ut qui in domum ingreditur paternam: sed hujus pacis nomen quidem est frequens, res autem nusquam. Tunc etiam domus erant Ecclesiæ: nunc etiam Ecclesia est domus, vel potius quavis domo deterior. Nam in domo quidem bene constitutum videris ordinem: Domina domus sedet cum omni honestate, modestia, & decore, & ancillæ texunt cum silentio, & singuli ex famulis in manibus habent quod est eis mandatum. Hic autem multus est tumultus, magna

Ordo disciplinæ, pax, unitas, Ecclesiæ Apostolicæ caracteres.

S. Chrysost. Homil. 36.

1. Tim.

„ gna confusio & perturbatio, evagatio, circumspicientium oculorum nutus, „ risus, garritus. Verumtamen non fori aut tabernæ instar debet esse Ecclesia, „ quæ locus est Angelorum, locus Archangelorum, regnum Dei, ipsum cœlum. „ Quomodo ergo si quis deductum cœlum illuc introduxisset, etiamsi patrem videres, etiamsi fratrem, ne auderes quidem alloqui: ita hic ne aliud quidem loqui oportet præter spiritualia: Nam hic quoque est cœlum. Quod si non credis, aspice ad hanc Mensam, &c.

34. 35. *Mulieres in Ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si autem volunt discere, domi viros suos interrogent; turpe est enim mulierem loqui in Ecclesia.* Cuique honestum & decorum est in ordine suo manere, officium implere suum. Ecclesiæ pulchritudo ex ordine. Terribilis est ut castrorum acies ordinata. Ad militiam Dei vivi & mulieres vocatæ sunt, contra carnem, mundum, & diabolum pugnaturæ: Sed victrices esse non possunt nisi in ordine suo maneant. *Stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversùs Sisaram pugnaverunt.* Mulieri non permittitur in Ecclesia loqui, ut luat pœnam garrulitatis, qua in paradiso cum serpente confabulata est in suam, virique, ac totius humani generis perniciem. Pœnam interim vertat in honorem. Amet subjici, & silere, quia Deus ita statuit ac jussit. Ejus voluntatem in sua humiliatione adoret. Sibi conducibilius ad salutem esse noverit docere ac prædicare humilitatis, pudoris, silentii, obedientiæ, modestiæ, subjectionis, castitatis, omniumque virtutum Christianarum exemplis. *Etsi eloquium conticescat (nam & elinguis Philosophia vita contenta est) ipse habitus sonat, sic denique auditur, dum videtur.* Quod viros spectat, uxores suas, filios, servos docere satagant pro virili Christianam doctrinam, Dei legem, officia Christianæ vitæ; & quæ audierint in Ecclesia, vel privatim legerint, eis repetant & inculcent. *Unusquisque pater familias hoc nomine agnoscat paternum affectum familiæ suæ se debere. Pro Christo & pro vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum & quodammodo Episcopale implebit officium, ministrans Christo, ut in æternum sit cum ipso.* Huic officio totos se dediderunt primi Christiani, Magistratus, Militiam, & Munera publica propter hanc etiam, tametsi non unam rationem fugientes, teste Origene. *Nec hoc faciunt Christiani* (inquit) *quòd ista publica vitæ munia refugiant, sed quòd se servent divinioribus & magis necessariis muniis Ecclesiæ ad salutem hominum; quoniam hoc & justum æstimant & necessarium, omnium rationem habentes, suorum quidem ut in dies proficiant; extraneorum verò, ut eos ad pietatis ac religionis doctrinam simul & opera pertrahant.*

Mulierum subjectio & modestia.

Judic. 5. 20.

Tertull. lib. De Pallio.

Patrum familias officium.

S. Aug. Tract. 51. in Joannem.

Origenes lib. 8. contra Celsum, in fine.

36. *An a vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit?* Ad antiquiores & Apostolicas Ecclesias, maxime verò ad Romanam cæterarum matrem & magistram, in dubiis Fidei, Moralis, & Disciplinæ recurrendum: Eò enim puriores fluunt Fidei, Moralis, & Disciplinæ rivi, quò magis Evangelii fonti propinquant. *Age jam,* inquit Tertullianus, *qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, & repræsentantes faciem uniuscujusque. Proxima est tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Ista quam felix Ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur: ubi Apostolus Joannes posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. Videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Ecclesiis*

Ad Romanam Ecclesiam in dubiis fidei, Moralis, & disciplinæ recurrendum

Tertull. lib. De Præscript. Hæretic. cap. 36.

fiis contesserarit. Unum Deum novit creatorem universitatis, & Christum Jesum ex Virgine Maria Filium Dei creatoris, & carnis resurrectionem: Legem & Prophetas cum Evangelicis & Apostolicis litteris miscet, & inde potat fidem: eam aqua signat, Spiritu sancto vestit, Eucharistia pascit, Martyrium exhortatur, & ita adversus hanc institutionem neminem recipit. Ab ea Ecclesia disciplinæ legem recipere debemus, a qua fidem recepimus, a Romana scilicet matrice fidei.

Ecclesia non humano arbitrio, sed secundùm regulas Evangelii & Apostolicæ traditionis regenda?
Tertull lib. De Præscript. c. 6.
S. Clemens Alexand. lib. 7. Stromat.

37. *Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis; quia Domini sunt mandata.* Non humanis placitis aut arbitrio regenda Ecclesia est, sed secundum regulas Evangelii, & Apostolicæ Traditionis, quæ *Domini sunt mandata*, qui dixit, *Qui vos audit, me audit .... Nobis nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignaverunt.* Ex Scripturis divinis & Traditione Apostolica, non solum regulæ credendi, sed & recte vivendi hauriendæ sunt. *Is ergo solus qui est cognitione præditus* (ait Clemens Alexand.) *cum in ipsis consenuerit Scripturis, Apostolicam & Ecclesiasticam servans dogmatum rectitudinem, rectissime vivit convenienter Evangelio, & demonstrationes ita ut quærit, invenit, ut qui emittatur a Domino, a Lege, & a Prophetis. Nam vita ejus nihil est aliud quam facta & verba quæ sequuntur traditionem Domini.*

Psal. 35.
S. Aug. Enarrat. in Ps. 35.

Ignorantia legis Dei & mediorum ad salutem necessariorum, peccatum est, pœna peccati? & causa peccati.

38. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Plerique ignorare volunt Dei legem, quam observare nolunt; sed Deus & violationem legis & ignorantiam damnabit & plectet. *Dixit injustus, ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos ejus. Quoniam dolosè egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.... Noluit intelligere ut bene ageret.* Non unum hominem, ut exponit S. Augustinus, sed *genus hominum iniquorum dicit, qui sibi adversantur, non intelligendo ut bene vivant: non quia non possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis non potest ...... aliud autem quando perniciosius agit adversum se ipsum cor humanum, ut quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat, non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est. Hoc autem fit dum amant peccata sua & oderunt præcepta Dei. Sermo enim adversarius tunc est, si tu sis amicus iniquitatis tuæ: si autem adversarius sis iniquitatis tuæ, sermo Dei amicus tuus est, & adversarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniquitatem tuam, jungis te sermoni Dei; & eritis duo adversùs illam perimendam, tu & sermo Dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes: adjuvat te ille qui tibi sermonem misit, & vincitur iniquitas. Si tu illam odisti; & Deus dimisit, & eris liber: si autem ipsam diligas; contrarium est tibi intelligere quicquid contra illam dicitur.* Ideo ait Propheta: *Noluit intelligere ut bene ageret.* Dei legem, & media ad salutem necessaria ignorare peccatum est, & pœna peccati, & causa peccati. Hæc ignorantia caussa reprobationis est, qua peccatores æterna in oblivione apud Deum erunt. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Ab hominibus ignorari, & in oblivione apud illos esse, lucrum magis est quam detrimentum: sed a Deo in perpetuum ignorari & reprobari, summum omnium malorum est.

CAPUT XV.

SENSUS LITTERALIS.

1. 2. *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salvamini: qua ratione*

ne prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Maximum malum sed non ita latè diffusum per Corinthiorum Ecclesiam ultimo loco medicari aggrediiur Apostolus. Quidam enim impostores Philosophicis ratiunculis resurrectionis fidem in eis labefactabant & omnino subvertere nitebantur. Hoc verò cum nihil esset aliud quam doctrinam Evangelicam a fundamentis convellere, hunc errorem toto isto capite confutandum sibi sumit. Primo autem loco docet scopum Incarnationis Dominicæ, ostenditque & passionem, & crucem, & resurrectionem Salvatoris fuisse propter resurrectionem generalem. Sic autem exorditur. *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium* &c. Volo vobis revocare in memoriam Evangelium quod prædicavi vobis, præcipua capita doctrinæ Evangelicæ, quam vobis verbo tradidi & annunciavi; quæ recepistis mente & affectu credendo in Jesum Christum, & Evangelio ejus obediendo; in quo & hucusque pars vestrum maxima perseverat; per quod & salus vestra in hac vita inchoatur, & in futura perficietur. Id, inquam, vobis in memoriam revoco, ut videatis si illud integrè, purè, fideliter & constanter retinetis & profitemini, secundùm eam rationem & eum sensum quo vobis a me prædicatum est. Alioqui fidem frustra amplexi essetis, quæ nihil vobis ad salutem æternam prodesset adulterata & subversa.

Theodoret. in hunc locum.

3. 4. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas.* Tradidi vobis viva voce, tanquam prima fidei Christianæ fundamenta, seu depositum doctrinæ a Christo Jesu per revelationem acceptæ, quod Christus mortuus sit, non propter sua, quæ nulla habuit, peccata, sed propter nostra, ut ea deleret virtute sanguinis sui, nosque a pœnis illis debitis redimeret, satisfaciendo justitiæ Dei. Nec verò fortuitò mortuus est, sed quia voluit, utque Scripturæ veteris Testamenti & vaticinia Prophetarum (a) * implerentur. *Et quia sepultus est.* Ex quo mortis ejus veritas, consequenter & veritas resurrectionis probatur. *Et quia resurrexit tertia die, secundum Scripturas.* Et quod tertia die illucescente excitatus sit propria virtute a morte ad vitam immortalem & gloriosam, prout Jonæ (b) typo præfiguratum erat, ac oraculis Prophetarum (c) prædictum. Addidit Apostolus, *secundum Scripturas*, ad firmandum resurrectionis dogma creditu perdifficile, quod nimirum sensui humano, & naturali Philosophiæ repugnare videatur. Unde jam tunc hæreses adversus hanc fidei fundamentalem veritatem exortæ sunt, vel dicentium, (d) *Quoniam resurrectio mortuorum non est*, vel asserentium (e) *Resurrectionem jam esse factam.*

Christianæ fidei fundamenta.

(a) *Ps.* 21.15. *& seq.* * *Isai.* 53. 7. *& seq.* *Jerem.* 11.19. *Daniel.* 9.26. *Zachar.* 13. 6. 7. *Sap.* 2. 18. *& seq.*

(b) *Jonæ* 2.1.

(c) *Psal.* 3. 6. *Psal.* 40. 9. *Psal.* 87. 5. *Osee* 6. 3.4. *Osee* 13.14. *Sophon.* 3.8.

(d) Infrà *Vers.* 12.

(e) 2. *Tim.* 2. 18.

5. *Et quia visus est Cephæ*, ipso die resurrectionis. Petro prius quam cæteris Apostolis apparuit, (f) tamquam Senatus Apostolici Principi: *& post hoc undecim.* In Græcis Codicibus legitur δώδεκα *duodecim*, quam lectionem sequitur & S. Augustinus (g). Vocantur autem duodecim, non quod tot essent mortuo Juda, & Thoma absente, sed quia sacrato illo numero institutum erat a Christo Collegium Apostolicum, & consuetum est ut toti Collegio tribuatur quod maxima pars Collegii facit. Sic Collegium *Centumvirum*, *Decemvirum*, *Septemvirum* nomen retinet, quamvis aliqui absint. Sic Johannis 20.24. Thomas dicitur *Unus ex duodecim*. Fortè scribarum lapsu numeri varietas contigit in Græcis Latinisve Codicibus. Vel, præscientiæ oculo sciens Dominus quod Matthias connumerandus esset cum undecim, apparuit & ipsi, ut nequaquam cæteris Apostolis esset inferior. Non meminit apparitionis factæ mulieribus, ne minus ponderis haberet illarum testimonium apud contradicentes. Petro ergo inter viros primò visum Dominum commemorat ad fidem resurrectionis ejus adstruendam. Fide quidem digna est persona ad testimonium, sed una. Ideo subjunxit: *& post hoc undecim.* Et ne quis hos etiam suspicaretur propter amorem Magistri resurrectionem prædicare quæ non fuerit, subjunxit;

(f) *Luc.* 24.34. *Oecumen.*

(g) *S. Aug. lib.* 3. *De Consensu Evangel. c.* 25.

Theophylact. & Oecumen. in hunc locum.

Christi resurrectio.

Matth. 26. 32. Matth. 28. 10. Marci 14. 28. Marci 16. 7.

6. *Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.* Non sigillatim, sed simul omnibus visus est, eodem tempore, in Galilæa, in monte Thabor, sive Itabyrio, sicut promiserat Dominus. Est autem a suspicione alienum tot hominum testimonium. Et ne quis existimaret eum non vera dicere, addidit, multos esse adhuc superstites, cum hæc scribebat, ex quibus id scire posset qui vellet, quosdam autem esse defunctos, qui in hoc testimonio ad finem usque perseverarunt. Inter hos quingentos fratres, præter undecim Apostolos, fuisse septuaginta Discipulos, & inter illos Matthiam & Barsabam justum, minime dubium est, de quibus testatur S. Petrus eos ex illis viris fuisse, qui cum Apostolis fuerant conversati toto tempore quo Christus Jesus Dominus noster inter eos *intravit & exivit, a baptismate Joannis usque in diem quo assumptus est* in cœlum, ac proinde idoneos esse qui cum ipsis testes fiant resurrectionis ejus.

Act. 1. 2. 22.

7. *Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus*, τὸ *deinde*, temporis ordinem significat. Conspicuum se præbuit Jacobo Alphæi filio, qui *frater Domini, & justus* dictus est, primo Ecclesiæ Hierosolymitanæ Episcopo, cujus apud fideles, præsertim Judæos, magna erat auctoritas. Quæ in Apocrypho secundum Hebræos seu Nazareos Evangelio habentur hujus apparitionis circumstantiæ, & a S. Hieronymo referuntur, nec tamen approbantur, fabulosæ sunt, & Evangelio ac S. Paulo repugnantes, ut dudum a viris eruditis (a) ostensum est. *Deinde Apostolis omnibus*, non primi dumtaxat, sed secundi ordinis, id est, non solis duodecim, sed & septuaginta Discipulis, (b) ad prædicandum ubique terrarum nomen & fidem Jesu Christi ab ipso Salvatore missis: his, inquam, omnibus ipsa die Ascensionis suæ conspicuum se dedit sive Hierosolymis, sive in monte Oliveti. E primi autem ordinis Apostolis non fuisse Jacobum fratrem Domini perperam quidam colligunt ex eo quòd seorsim ab undecim commemoretur a S. Paulo inter eos quibus Christus post resurrectionem suam apparuit. *Et post hoc undecim .... deinde visus est Jacobo.* Eadem enim ratione colligerent Auctores illi S. Petrum primi ordinis Apostolum non fuisse, quia & de illo seorsim ait: *Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim.* Id igitur unum significavit S. Paulus, Christum Jesum singulatim Petro & Jacobo, id est, utrique soli & seorsim ab aliis visum fuisse.

(a) S. Hieron. in Catal. Scrip. Eccles. S. Thomas, Lect. 1. Joannes Hesfel. in Catech. Estius in hunc locum.
(b) S. Chrys. Hom. 38. S. Hieron. Ep. Ad Fabiolam, Theodoret. Theophylact.

8. *Novissimè autem omnium tamquam abortivo, visus est & mihi.* Tandem postquam aliis omnibus se conspicuum præbuit, visus est & mihi * omnium imperfectissimo & contemptissimo, qui tantùm distò ab Apostolorum virtutibus & meritis, quantum massa informis deformisque, abortivo partu edita, distat a forma humana. Recentiores quidam Commentatores, post Cardinalem Baronium, alludere putant Apostolum ad Proverbialem formulam apud Romanos usurpatam, ut ipsis quidem videtur ex Suetonio in Octavio cap. 35. *Erant* (inquit) *super mille Senatores, & quidam indignissimi, post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos Abortivos vulgus vocabat.* Verum Paulum qui Græce scripsit, nec Romam adhuc viderat, Romanum Proverbium usurpasse, minus verisimile est. Præterquam quod vox *Abortivos*, hoc loco apud Suetonium in melioribus Codicibus non legitur, sed *Orcinos*, ut eruditi critici (c) * observarunt, ita dictos Senatores obscuros & ignobiles, quasi orco & terra genitos, seu post Augusti necem in Senatum adlectos. Sic Orcinus libertus Ulpiano dictus est, qui nullum Patronum viventem habuit, utpote heri sui testamento manumissus: Orcini Senatores Suetonio dicti, a Plutarcho *Charonitæ* vocantur. Cæterum multò vetustior est Augusti ævo locutio qua utitur S. Paulus. *Nam Nephel* metaphoricè rem contemptissimam vocant Hebræi, quam vocem LXX. Interpretes verterunt ἔκτρωμα Job. 3. 16. & *Ecclesiastis* 6. 3. Græcam verò illam vocem Vulgatus Interpres utrobique vertit *abortivum*.

* Act. 9. 17. & 27. & c. 22. 14. & cap. 26. 12. & 19.

(c) * Casaubonus. Torrentius. Ulpian. D. Plutarch. in Antonio.

9. *Ego*

9. *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Ideo me abortivo similem dixi, quod ad justam mensuram & maturitatem non pervenit, quia revera sum minimus Apostolorum, si vitæ meæ præteritæ ratio habeatur. Indignus sum enim & munere & ipso nomine Apostoli; quia supra modum persecutus sum Ecclesiæ Dei membra, fideles Christi, viros ac mulieres, usque ad carceres & mortem. Peccata autem vitæ prioris narrat humilis Apostolus, ut laudes suas, quas necessariò prædicaturus erat ad augendam testimonii fidem, minus suspectas haberent; & ne gratificari & adulari Christo videretur, mentiendo resurrectionem ejus. Qui enim vitia sua & contumelias ingenuè fatetur, haud sane alteri frustra gratificabitur & adulabitur.

Act. 9. & 22. Galat. 1. 13. 1. Tim. 1. 13. S. Chrys. Hom. 38. Theophylact.

10. *Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi: Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Sed Dei miserationi & gratuitæ beneficentiæ totum id quod sum, acceptum refero, nempe, quòd sim Apostolus, Doctor gentium, idoneus Minister Novi Testamenti. Et gratiam Apostolatus, ab illo mihi collatam, sterilem, otiosam, inanem in me esse passus non sum: sed plus reliquis Apostolis seorsim sumptis in ministerio Apostolico laboravi, plura loca peragrando, plures adversitates ac molestias perferendo; plura pericula adeundo Evangelii causa. Quod tamen plus omnibus laboraverim in Evangelii prædicatione, non tam mihi tribuendum, quam gratiæ Dei quæ mecum est, seu quæ mihi auxilio est. Auxilium autem non est nisi eo agente qui adjuvatur. Hac igitur locutione operatio gratiæ & liberi arbitrii cooperatio significatur, sic tamen ut gratia principalius operetur. Nam gratia voluntatem adjuvans, non ab ea vicissim adjuvatur: & quidem sic voluntatem adjuvat, ut eam faciat operari, & moveat ad operandum. Unde *Isaia* 26. 12. dicitur: *Domine, omnia opera nostra operatus es nobis.* Et Apostolus noster *Philipp.* 2. 13. ait: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Itaque *Deus non solum infundit gratiam, qua nostra opera grata fiant & meritoria, sed etiam movet ad bene utendum gratia infusa.* Et hæc vocatur gratia cooperans, de qua S. Augustinus: *Et quis istam & si parvam* (Petro) *dare cœperat caritatem, nisi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus:* Certus sum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. *Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

Gratia libero arbitrio cooperans.

Rom. 15. 19. 2. Cor. 11.

S. Thomas, Lect. 1.

S. Augustinus lib. De Gratia & libero arbitrio, cap. 17. Philipp. 1. 6.

Gratia Dei sum id quod sum. Divitias occultare conatur, & aperire cogitur. Neque enim dixit aperte quid est, sed, *sum quod sum. Et gratia ejus in me vacua non fuit.* Non frustra mei misertus est: præsciverat enim quod facit. *Sed abundantius illis omnibus laboravi.* Et ne sua quidem aperire coactus, sui ostentatione inflatus est. Occultat enim miracula, & solum laborem ostendit, atque hunc quoque dicit esse divinæ gratiæ. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

Theodoret. in hunc locum.

11. *Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis.* Itaque sive ego Apostolorum minimus, sive alii Apostoli, omnes uno ore, tanquam testes oculati, prædicamus Christum a morte resurrexisse: & sic in fidei regula, quam vobis tradidimus, professi estis, cum baptismo estis initiari.

Resurrectio mortuorum.

12. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam * dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Porrò si vobis tam uniformi-

* Gentiles Philosophi, Sadducæi, Hymenæus & Philetus; Cerinthus cum suis; quidam è Corinthiis falsis Philosophorum ratiunculis seducti, resurrectionem mortuorum negarunt.

formiter ab Apostolis prædicatum est, Christum a morte resurrexisse, idque credidistis, qua ratione quidam vestrum, seu quidam inter vos, dicere audent resurrectionem mortuorum non esse futuram, immo esse de genere rerum quæ fieri omnino non possunt? Christi enim resurrectio caussa est exemplaris & efficiens resurrectionis nostræ. Resurrectio capitis infert resurrectionem membrorum. Christus est caput electorum: resurgent igitur omnes electi ut vitam immortalem & gloriosam capitis cum quo sunt unum corpus mysticum, participent. Certè plena non esset Christi de morte victoria, si illam in se ipso solo, non etiam in suis membris devicisset. Hinc S. Augustinus: *Tota prædicatio dispensatioque per Christum hæc est, ut resurgant animæ, resurgant & corpora. Quia utrumque mortuum erat, resurgat utrumque. Per quid anima, nisi per Deum Christum? Per quid corpus, nisi per hominem Christum? Venit Christus ut resurgant animæ ab iniquitate, ut resurgant corpora a corruptione.*

S. Aug. Tract. 23. in Joann.

13. 14. *Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.* Si penitus impossiblis est resurrectio, falsum est Christum resurrexisse. Sublato enim genere, tollitur & species. Sublata resurrectione membrorum, ut quid resurrectio capitis, ex quo & membris unum corpus mysticum, unus Christus est? *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra* *, *inanis est & fides vestra.* Si Christus vere non resurrexit, nos quidem frustra cum plurimis periculis prædicamus, & vos frustra iis quæ prædicantur creditis, siquidem eversa fide resurrectionis Christi, totum subruitur Christianæ Religionis fundamentum. Si enim Jesus, qui toties se resurrecturum esse dixit; reipsa non resurrexit, sequitur eum falsa docuisse, ac proinde Filium Dei & Deum verum non fuisse.

* Act. 1. 22. & c. 2. 31. 32. c. 4. 10. & 33. cap. 13. 37. Rom. 1. 4. & c. 4. 24. Rom. 8. 34. Rom. 10. 9.

15. *Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.* Convincemur etiam falsi testimonii in materia religionis, qui Dei nomine abutamur ad falsitatem prædicandam; quod nos gratis facere quis suspicari poterit, spectata integritate vitæ nostræ? Et Deo injuriam calumniamque gravem inferremus, testificando & prædicando quod suscitaverit Christum: Quem tamen non suscitasset a mortuis, nisi mortui per ipsum resurrecturi essent. Quin etiam Deus ipse prædicationem nostram veris & evidentibus miraculis confirmans, homines falleret, quod impossibile est.

Fides resurrectionis mortuorum confirmatur.

16. 17. *Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexerit.* Idem argumentum repetendo magis inculcat ad fidem resurrectionis confirmandam. *Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra,* inanis, sine fructu, caduco inædificata fundamento. *Adhuc enim estis in peccatis vestris.* Si corruit causa, scilicet Resurrectio Christi, corruat & effectus necesse est, scilicet justificatio nostra: si quidem Christus *traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Ex fide justificamur, sive fides initium est & fundamentum justitiæ nostræ: Fides igitur nobis inutilis est, si in peccatis nostris permanemus, Deo exosi, inquinati, captivi, pœnis æternis obnoxii. *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.* „ Nam si non resurrexit, nec est quidem mortuus. Si non est mortuus, nec abolevit quidem peccatum. Ejus enim mors est abolitio peccati. *Ecce,* inquit, *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Quomodo autem tollens? Morte. Et ideo etiam vocavit agnum, ut qui occideretur. Si autem non resurrexit, neque fuit occisus. Si non fuit occisus, neque peccatum est abolitum. Si non fuit abolitum, in eo estis. Si in eo estis, frustra prædicavimus. Si frustra prædicavimus, frustra credidistis. Alioqui mors quoque manet immortalis, si non resurrexit. Si enim ipse quoque detentus fuit a morte, & dolorem ejus non solvit, quomodo alios liberavit, qui ipse adhuc detinebatur? *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris.* Domini-

Rom. 4. 25.

S. Chrysost. Hom. 39.

„ ca

„ ex mortis typus est baptismus. Otiosus autem est typus, si non habeat remis- *Theodoret. in hunc locum.*
„ sionem peccatorum, pro quibus Christus mortuus est secundum Scripturas, ut
„ ait supra Apostolus noster: Adhuc igitur fertis onus peccatorum.

18. *Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.* Hinc aliud sequitur absurdum, eos scilicet qui obierunt in fide & gratia Christi cum spe salutis æternæ, quos dormientes dicimus, ob spem certam resurrectionis, periisse, spe vitæ melioris frustratos. Eorum enim fides inanis, justitia nulla fuisset, si Christus a morte non resurrexisset. Vel, *qui dormierunt in Christo*, id est, propter Christum, & ejus Evangelium. „ Frustra ergo, ut videtur, pro Christi confessione interfecti sunt *Theodoret.* „ egregii victores Martyres; & certamina quidem alacri animo subierunt, coro- „ nas autem minime adepti sunt. Sublata enim resurrectione, præmii quoque „ proclamatio sublata est. Glorificatio enim justificationem supponit. Nulla autem justificatio est absque resurrectione Christi.

19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Si spes quam in Christum habemus ultra hanc vitam non porrigi- *Theodoret.* tur, si ab eo bona duntaxat & commoda hujus vitæ, non autem futuri sæculi expectamus, næ nos omnium hominum miserrimos, qui tot odiis, incommodis, periculis, morti ipsi nos exponimus, nullum neque in hac vita, neque post hanc vitam præmium consecuturi. Sed hæc non ita se habent: bona enim spe vehimur: & Salvatoris nostri resurrectionem resurrectionis nostræ obsidem habemus. Sed *Theophylact.* fortasse dixerit quispiam, quod anima sola fruetur bonis. Non enim ista sola laboravit, sed corpus etiam. Quænam igitur justitiæ ratio, si corpus quod plurimum laboris sustinuit, in nihilum redigatur, & nullo bono perfruatur, sed sola anima coronetur? *Caro dum famula & ministra animæ deputatur, consors & cohæres invenitur, si temporalium, cur non & æternorum? Non possunt separari in mercede, quos opera conjungit.* *Tertull. lib. De Resurrect. carnis.*

20. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Atqui Christus a morte resurrexit, primitiæ mortuorum, ad vitam æternam resurgentium. Primus, inquam, tempore & dignitate, sicut primitiæ frugum tempore & bonitate seu dignitate sunt priores. Qui enim a Prophetis suscitati sunt tempore *S. Thomas, Lect. 3.* veteris Legis, iterum mortui sunt, idemque de illis dicendum qui in passione Christi surrexerunt, de quibus *Matth.* 27.52. Vel si mortui postea non sunt, quod minus probabile mihi videtur, dicendum illos non ante sed post Christum resurrexisse, ut gloriosæ resurrectionis ejus appendices & comites. Quod autem describitur horum resurrectio statim post narrationem mortis Domini, id fit per prolepsim historicam, seu anticipationem non infrequentem in Scripturis. Christum igitur primitias electorum, qui in spe gloriosæ resurrectionis quiescunt, qui & eodem sensu dicitur *primogenitus ex mortuis*, Apostolus resurrexisse statuit; *Coloss.* 1.18. quo posito principio mortuorum resurrectionem futuram probat, velut effectum *Apocal.* 1.5. ex causa proditurum. Christus enim primus mortis imperium destruxit: Primi- *Theodoret.* tias autem massa omnino consequetur.

21. 22. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.* Quandoquidem per hominem unum, scilicet Adamum, divini præcepti transgressorem, mors omnes homines, etiam electos invasit, (ejus enim peccato omnes dono immortalitatis, sicut & justitiæ originalis exuti sunt) ita & per hominem Christum resurrectio ad vitam beatam & æternam continget omnibus electis membris ejus. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Sicut enim omnes qui moriuntur, moriuntur per Adam, in quo omnes peccaverunt: ita omnes qui vivificabuntur, id est ad vitam resur- *S. Aug. Epist.* gent 166. *alias* 28.

De Orig. Animæ ad S. Hieron. c. 7. *Idem Ep.* 190. *alias* 157. *ad Optatum, cap.* 2. *Idem lib.* 13. *De Civit. Dei, cap.* 23. *n.* 3. *S. Leo Epist.* 46. *alias* 23, & *Serm.* 64. *De Pass. Dom.* 15.

gent immortalem; Christi meritis vitam beatam, immortalem, & gloriosam consequentur. Vel, sicut per Adam moriuntur omnes qui sunt Adami, & in eo nati sunt: ita per Christum vivificabuntur omnes qui sunt Christi, seu qui in Christo renati, in ejus corpore ut membra viva ad finem usque perseverarunt. *Vivificabuntur*. Verbum passivum declarat ipsos non suapte vi, sed aliena resurgere.

23. *Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt*. Unusquisque resurget, servato ordine temporis, ac dignitatis, atque meritorum, suo gradu gloriæ cœlestis. Primus quidem & tempore & dignitate surrexit Christus caput electorum, primogenitus in multis fratribus, ut primitiæ, quæ plenam messem antecesserunt: *cujus gloria quasi unigeniti a Patre*. Post Christum verò resurgent tempore a Deo constituto, ii qui ad Christum pertinent, electi quos illi dedit Pater, ex quibus nemo perit: qui fide per dilectionem operante in primum & secundum ejus adventum crediderunt. Inter illos autem ut observat S. Thomas, non erit ordo temporis, quia omnes resurgent *in ictu oculi*, sed dignitatis, quia Martyr resurget ut Martyr, Apostolus ut Apostolus, & sic de aliis. Præclare Tertullianus. *Igitur si ad exemplum Christi resurgemus, qui resurrexit in carne; jam non ad exemplum Christi resurgemus, si non in carne & ipsi resurgemus: quia per hominem, inquit, mors, & per hominem resurrectio: ut separaret quidem auctores: mortis, Adam; Christum resurrectionis; ejusdem autem constitueret substantiæ resurrectionem, cujus & mortem, per ipsorum auctorum in nomine hominis comparationem: si enim sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur; carne vivificabuntur in Christo, sicut in Adam carne moriuntur. Unusquisque autem in suo ordine, scilicet quia & in suo corpore. Ordo enim non aliud quam meritorum dispositor. Merita autem cùm corpori quoque adscribantur, ordo quoque corporum disponatur necessè est, ut possit esse meritorum.*

Joan. 1.

S. Thomas, Lect. 4.

Tertull. lib. De Resurrect. Carnis, c. 48.

Græcus Textus simpliciter habet: *ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ*, *Deinde ii qui sunt Christi, in adventu ejus*; supple, resurgent. Consentiunt Versiones Orientales. Syriaca: *Unusquisque autem in suo ordine: Primitiæ fuit Christus, deinde ii qui sunt Christi, in adventu ipsius*. Æthiopica: *Et unusquisque in ordine suo, primò Christus, & tunc qui sunt Christi, in adventu ipsius*. Arabica: *Unusquisque in suo ordine; Christus quidem primitias antecedentes, deinde amici Christi resurgent, cum ipse aderit*. Græci Textus lectionem Græci Commentatores S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & Latinorum plerique sequuntur, S. Hieronymus in cap. ultimum Isaiæ, Ruffinus in Expositione Symboli, S. Augustinus Tract. 68. in Joannem, & lib 83. Quæstionum, Quæst. 69. hunc locum ita proferens: *Unusquisque autem in suo ordine: initium Christus; deinde ii qui sunt Christi, in præsentia ejus*. Primasius Africanus Episcopus, & Haimo Halberstatensis, eidem lectioni adhærent: & posterior ille Commentator Codices, in quibus aliter legitur, mendosos asserere non dubitat. Sensus autem est, justos Christo adveniente resurrecturos, quando videlicet *Ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo*. Tunc enim *mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi* ait alibi Apostolus noster. His autem verbis, *Qui Christi sunt*, non solum designat eos qui post ejus Incarnationem in ipsum crediderunt, sed eos etiam qui in lege & ante legem pietate & virtute insignes fuerunt, ut observat Theodoretus.

1. Thessal. 4. 15.

24. *Deinde finis; cum tradiderit regnum Deo & Patri; cum evacuaverit omnem principatum & potestatem, & virtutem.* Post resurrectionem generalem finis erit sæculorum, consummatio rerum omnium & vicissitudinum: nulla subinde futura mutatio: cum regnum, id est Ecclesiam suam, sanguine suo partam, & tunc omni-

Quo sensu Christus regnum tradet Patri?

omnibus hostibus debellatis triumphantem, Deo & Patri suo obtulerit, universam regni sui gloriam illi ut principio ac fini acceptam referens: Sive, cum electos suos, in quibus nunc & fide per dilectionem operante viventibus regnat, ad contemplationem & fruitionem Dei & Patris perduxerit: cum adversarias Potestates & Principes tenebrarum debellaverit, & posuerit scabellum pedum suorum; ita ut nemini electorum suorum quidquam mali deinceps inferre valeant. Cæterum non ita tradere regnum Deo & Patri intelligendus est Christus, quasi regnum ipse deponat, aut Rex esse desinat, sicut Præsides in Provincias missi reddebant Cæsaribus acceptam potestatem, ut hinc colligebant Ariani, & Grotius arianizans exponit. De Christo enim Daniel Propheta ait: *Potestas ejus potestas æterna quæ non auferetur: & regnum ejus quod non corrumpetur.* Et Angelus ad Mariam Virginem Incarnationis Filii Dei nuntius: *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Igitur *Traditio regni defectio non est intelligenda regnandi, ut quod Filius tradit Patri, tradendo non teneat. Quod si quis stultæ impietatis furore contendet; fateatur necesse est Patrem, cum tradidit omnia Filio, amisisse tradendo, si tradidisse traditis egere significet. Ait enim Dominus,* Omnia mihi tradita sunt a Patre meo: *& rursum,* Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. *Si igitur tradidisse caruisse est, Pater quoque his quæ dedit, caruit. Quod si Pater tradendo non caruit; ne Filius quidem intelligi potest his egere quæ tradit. Ergo si tradidisse omnia, his ipsis quæ tradidit non videtur eguisse, reliquum est ut in tradendo dispensationis caussa noscatur, cur & Pater tradendo non careat, & Filius dando non egeat.*

S. Aug. lib. 1. De Trinit. c. 9. & 10.

Christi divinitas vindicatur.

Refelluntur Ariani, & Grotius in hunc locum.

Daniel. 7. 14.

Luc. 1.

S. Hilarius lib. 11. De Trinit. n. 29.

Luc. 10. 22.

Matt. 28. 18.

Tradet ergo regnum Deo Patri, non ita, tamquam tradens potestate concedat, sed quod nos conformes gloriæ corporis sui facti, regnum Dei erimus. Non enim ait, Tradet suum regnum, sed, Tradet regnum, *effectos nos per glorificationem corporis sui regnum Deo traditurus. Nos itaque tradet in regnum, secundum hoc in Evangeliis dictum:* „ Venite benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis re„ gnum a constitutione mundi. *Fulgebunt ergo justi ut sol in regno Patris eorum. Tradet enim Filius Deo regnum eos, quos vocavit in regnum, quibus & beatitudinem sacramentis hujus spopondit dicens,* „ Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum „ videbunt. *Tradet autem Deo Patri regnum: & tunc quos regnum Deo tradiderit, Deum videbunt. Et quod regnum, ipse testatus est, dicens ad Apostolos,* In nobis enim est regnum Dei. *Regnans itaque regnum tradet.*

S. Hilar. ibid. nn. 39.

Luc. 17. 21.

25. *Oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus ejus.* Ut Decretum Dei & Scripturæ impleantur, oportet Christum regnare, sedentem a dextris Dei, & regnantis opera exercere, scilicet inimicos debellare, suis auxiliari; illos quidem evertere, hos verò liberare, usquequò Deus Pater omnes inimicos ejus, diabolum & homines reprobos sub pedibus ejus posuerit, id est penitus subegerit & illi subjecerit. Metaphora sumpta est ab hostibus debellatis, qui subjiciuntur inviti, & quorum prostratorum colla pedibus suis premunt victores. Nec sequitur quod postea non sit regnaturus Christus. Nam τὸ *Donec*, sæpe in Scripturis infiniti temporis est, nec excludit semper tempus sequens, ut Isai. 22. 14. *Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus* Psalm. 110. & Matt. 22. 44. *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Matt. 1. 25. *Et non cognoscebat eam, donec peperit Filium suum primogenitum.* Durabit ejus imperium nec labefactabitur donec subjecerit inimicos, ipsamque mortem ultimò destruxerit; in pugna adversùs hostes suos potestas ejus non imminuetur. Postquam verò pacatum omni ex parte regnum Deo Patri triumphator obtulerit, multò magis regnabit. Regni enim ejus non erit finis. τὸ igitur *Donec*, excludit tantum hoc loco id de quo dubitari poterat. Quod enim aliquis regnet inimicis nondum plenè sub ju-

S. Chrysost. Homil. 39.

S. Hieron. in cap. 1. S. Matthæi. Theophylact. in hunc locum.

Oecumenius.

S. Thomas, Lect. 3.

gum redactis, videtur esse dubium; sed quòd regnet postquam omnino devicti
sunt & subjecti, nulli dubium esse potest. Sensus igitur est: Licèt Christi regno
non subjaceant inimici ejus, dum repugnant ejus voluntati, nihilominus regnat
donec inimici sub pedibus ejus fuerint, multò evidentius postea regnaturus. Sic
enim plerumque Scriptura loquitur, ut quod semper est, tunc fieri dicatur in ali-
quo, cum in eo cognosci cœperit. Ita enim dicimus in oratione, *Sanctificetur no-
men tuum*, non quasi aliquando sanctum non sit, sed ut ejus sanctitas innotescat.

S. Aug. lib. De diversis Quæstionibus Octoginta tribus, Quæst. 69.

„ Ita dicit Apostolus, *Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedi-*
„ *bus suis*: id est, Oportet regnum ejus in tantum manifestari, donec omnes
„ inimici ejus ipsum regnare fateantur. Hoc enim intelligitur, sub pedibus ejus
„ futuros inimicos. Quod si de justis acceperimus, ideo dictum est *inimicos*, qui ex
„ ex injustis justificantur, & ei credendo subduntur. De injustis autem qui ad ju-
„ storum beatitudinem futuram non pertinent, sic accipiendum est, quoniam &
„ ipsi eum regnare ipsa regni ejus manifestatione confusi fatebuntur. *Oportet*
„ *eum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus*; id est, Oportet eum
„ ad tantam evidentiam regnum suum perducere, donec inimici ejus nullo modo
„ audeant negare quod regnet. Sicut scriptum est, *Ita oculi nostri ad Dominum*
Deum nostrum, donec misereatur nostri. „ Nec ideo tamen cum misertus nostri

Psal. 122. 2.

„ fuerit, oculos ab eo debemus avertere, qui beatitudo nostra est, sed ut nihil
„ inde amplius requiramus. *Donec* ergo pro eo positum est, ut non amplius, in-
„ telligas. Quò enim amplius, id est, usque ad quam majorem manifestationem
„ manifestabitur regnum Christi, nisi quò usque omnes inimici eum regnare fa-
„ teantur? Aliud est ergo non amplius manifestari, aliud non amplius perma-
„ re. Non amplius manifestari, est non fieri manifestius: non amplius perma-
„ re, non fieri perseverantius. Quando autem manifestius erit regnum Chri-
„ sti, quam cum omnibus claruerit inimicis?

S. Gregor. Nazianz. a Theophylacto laudatus. Oecumen.

„ Sunt qui aliter explicant hunc locum, *Oportet eum regnare* &c. ut sub alia
„ significatione positum hic dicant regnare; non sub ea qua positum regnum, de
„ quo ait, *Cùm tradiderit regnum Deo & Patri*: ut illud sic appellaverit regnum
„ quo universam creaturam Deus regit; hoc autem sic appellaverit regnare, ut
„ intelligatur tamquam adversus hostem exercitum ducere, vel defendere civita-
„ tem: ut ideo dixerit, *Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub*
„ *pedibus ejus*; quia talis regni quale habent Principes armatorum; nulla erit
„ caussa, hoste ita subjecto ut rebellare non possit. Nam utique dictum est in
„ Evangelio, *Et regni ejus non erit finis*, secundum quod regnat in æternum:
„ secundum autem id quod adversus diabolum sub eo militatur, tamdiu erit uti-
„ que ista militia, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis, postea ve-
„ rò non erit, cum pace perpetua perfruemur. Verum prior expositio præpo-
nenda ut planior & convenientior.

26. 27. *Novissima autem inimica destruetur mors*. Postremus hostis destruetur
mors. Qui enim diabolum subegit, & ipsius opus, mortem scilicet, profligabit.
Quomodo autem illam debellabit, nisi corpora, quæ demesfuerat & absumpse-
rat restituerit? Tum enim propriè victoria obtinetur, cum & spolia direpta fue-
rint. Hinc igitur consequens est, omnes qui sunt Christi, per ipsum ad beatam
vitam suscitandos esse. Mors enim in eis destrui non potest, nisi resurrectione ad

Psal. 8. 8.
Heb. 2. 8.

vitam immortalem & gloriosam. *Omnia enim subjecit sub pedibus ejus*. Omnia
enim Pater æternus sub Christi pedibus subjecit, omnia ejus imperio subdidit,
Angelos, homines, dæmones, electos, reprobos, cœlestia, terrestria, mortem
ipsam, & infernum. *Cum autem dicat: Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præ-
ter eum, qui subjecit ei omnia*. Cum dicat Scriptura quod omnia Christo subjecta
sunt, evidens est omnia sine exceptione illi esse subdita, præter Patrem, qui il-
li sub-

li subjecit universa, & qui nullam conditionem assumpsit qua debeat esse subjectus. (a) *Omnia subjecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subjecit ei omnia.* Scribebat Apostolus Corinthiis, qui ab idololatria & Gentilium fabulis nuper erant ad Evangelii veritatem conversi. Illæ autem fabulæ Deos parricidas prædicant, & filios contra parentes insurrexisse, eos regno expulisse, sibique vendicasse dominatum. Sic Jupiter Saturnum patrem subegit, regnoque exuit. Quia ergo de Christo Domino magna dixit Apostolus, nempe quod omnem Principatum, omnem potestatem & virtutem destruet, & ipsam postremò mortem: & quod omnia ponentur sub pedibus ejus: ne illis fabulis decepti existimarent Christum eadem fecisse Patri qui ipsum genuit, quæ fecisse illorum Deos genitoribus suis Poetæ fabulantur, hanc exceptionem adjecit, *Præter eum qui subjecit ei omnia* (b).

(a) *Primasius.*

(b) *Theodoret. Theophylactus. Oecumen.*

28. *Cùm autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* Cum omnia subjecta erunt Christo Jesu Filio Dei, tunc, scilicet post sæculi præsentis consummationem, in beata æternitate, in cœlesti gloria, ipse Filius, *secundùm dispensationem carnis assumptæ*, seu quatenus homo est, permanebit nihilominus Patri subjectus, quia in eo forma humana mansura est, qua semper minor est Patre; & Deum Patrem se majorem semper agnoscet, suumque regnum & omnia sua, ac electorum suorum bona Patri accepta referet cum immortalium gratiarum actione, ut palam fiat Deum esse summum bonum implens omnia, & electos per gratiam consummatam, & Christum per divinitatem personaliter unitam, & beatitudinem esse tum Christi hominis, tum electorum, tum membrorum quam capitis; nec aliquid præter Deum desiderandum supersit, qui Sanctis suis erit vita, & salus, & virtus, et gloria, et omnia. „ Vel, *Ut sit Deus omnia in omnibus*, id est, ut omnia „ a Patre dependeant, ne quis duo Principia sine principio suspicetur, eaque inter se divisa, Vel, *Ut sit Deus omnia in omnibus*, id est, ut manifestetur quod quicquid boni habemus, est a Deo (inquit S. Thomas.)

S. Hieron. lib. 1. Dialog. adversus Pelagianos. S. Aug. lib. Quæst. Octoginta trium Quæst. 69. & lib. 2. Contra Maximinum Arianum, cap. 18. Theophylact. S. Thomas. Lect. 5.

Tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia. Tunc Christus Ecclesiæ suæ in æternum adunatus, perfectè subjectus erit Deo ratione corporis sui Mystici. „ At enim ea quæ sunt nostra sibi applicat, quandoquidem ejus corpus ap-
„ pellamur, ipse autem nostrum caput nominatur. Ipse peccata nostra accepit,
„ & morbos nostros portavit. Ita etiam in Psalmo dicit, *Deus, Deus meus, re-*
„ *spice in me, quare me dereliquisti? longè à salute mea verba delictorum meorum.*
„ Atqui peccatum non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus. Sed os nostræ
„ naturæ efficitur, ut qui naturæ primitiæ factus est. Ita & nostram quæ nunc est
„ inobedientiam, & quæ tunc erit subjectionem sibi attribuit; & nobis post-
„ quam a corruptione liberati fuerimus subjectis, ipse dicitur subjici. Ad hunc
„ enim sensum ea quæ sequuntur nos deducunt. Cum enim dixisset divinus Apo-
„ stolus, *Tunc ipse Filius subjicietur ei qui subjecit illi omnia*, subjunxit: *Ut sit*
„ *Deus omnia in omnibus*. Nunc enim ubique quidem est per essentiam; habet
„ enim naturam quæ non potest circumscribi, & *in ipso vivimus & movemur &*
„ *sumus*, sed per complacentiam non est in omnibus. *Complacet enim in eis qui*
„ *ipsum timent, & in eis qui sperant in ejus misericordia.* Quamquam nec in his
„ quidem est omnia. *Nemo enim à sorde mundus est*, &, *Si iniquitates observave-*
„ *rit Domine, Domine quis sustinebit?* Ergo in iis quidem complacet qui recte
„ agunt; non complacet autem in eis qui peccant. Sed in futura vita cessante
„ corruptione, & collata immortalitate, locum animi perturbationes non ha-
„ bent. His autem omnino ejectis, nullum deinceps peccati genus exercetur. Ita
„ erit de cætero Deus omnia in omnibus, cum omnes a peccato liberati, & ad
„ ipsum conversi, ad deteriora inclinationem non admittent.

Theodoretus in hunc locum, cujus expositio consentit cum explicatione. S. Athanasii lib. de humana natura a Verbo suscepta. S. Gregor. Nazianz. a Theophylacto citati, S. Ambrosii lib. 5. De Fide, cap. 7. S. Hieronymi Epist. 147. ad Amandum. Act. 17. Psal. 146. Job. 15. 29. Ali. Ps. 142. & 122.

Baptizari pro mortuis quid sit? Expositiones variæ.

29. *Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?* Si non est futura mortuorum resurrectio, quid facient cathecumeni, qui lethali ægritudine correpti, cum nullam spem hujus vitæ reliquam habeant, baptismum tamen petunt & suscipiunt, reipsa declarantes se tantum baptizari pro mortuis, sive pro statu post mortem futuro, id est, ad hoc ut baptismus illis prosit post mortem, ut ad vitam æternam resurgant? Plerique primis Ecclesiæ sæculis sic baptismum differebant, qui quod in lecto baptismum susciperent, *Clinici* vocabantur. Hanc loci Apostolici interpretationem S. Ephiphanius probat. *Alii*, inquit, *commodè hoc Apostoli dictum interpretantur de iis qui instante morte, siquidem cathecumeni sint, ea spe freti sacra lavatione purgantur: ac mortuos resurrecturos esse demonstrant, ob idque condonatione illa scelerum, quæ per baptismum obtinetur, indigere.* Vel, *Quid facient qui baptizantur pro mortuis?* id est pro fide & spe resurrectionis mortuorum, quam ante baptismum profitentur, dum Symbolum recitant, dicentes, *Credo resurrectionem mortuorum, & vitam æternam.* Quorsum etiam Christi mors ac resurrectio ipso baptismi ritu repræsentatur? Hujus interpretationis auctor est S. Chrysostomus: *Post mysticorum illorum & terribilium verborum enuntiationem, & regulas dogmatum quæ è cœlo sunt demissa, hoc quoque in fine addimus, quando sumus baptizandi, jubentes dicere, Credo resurrectionem mortuorum: & in hac fide baptizamur. Postquam enim hoc confessi sumus cum aliis, tunc demittimur in fontem sacrorum illorum fluentorum. Hoc ergo in memoriam revocans dicebat Paulus:* Si non est resurrectio, *cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens resurrectionem, nempe quòd non maneat mortuum. Et tu quidem per verba dicis mortuorum resurrectionem. Sacerdos autem tamquam in quadam imagine, quæ credidisti & per verba es confessus, etiam per res ipsas ostendit. Quando absque signo credis, tunc tibi etiam præbet signum. Quando quæ tua sunt feceris, tunc Deus quoque te reddit certiorem. Quomodo? Per aquam. Baptizari enim & demergi, deinde sursum remeare & emergere, est symbolum seu signum descensus ad inferos, & ex eo ascensus. Quamobrem Paulus quoque baptismum sepulcrum vocat?* ,, Consepulti sumus (*inquit*) cum illo per baptismum in mortem. *Ex eo autem futurum quoque facit credibile, corporum nempe resurrectionem. Est enim longè majus peccata delere, quàm corpus suscitare* .... Deinde *quoniam peccatum mortem intulit, exsiccata radice non est ampliùs dubitandum de fructus interitu.* ,, Propterea cum ,, prius dixisset, *Remissionem peccatorum*, tunc confitetur etiam mortuorum re,, surrectionem, hinc ad illud deductus. Quia verò non sufficit nomen resurre,, ctionis, jubet dicere, *Et vitam æternam*, ne quis ampliùs suspicetur mortem ,, post resurrectionem. Hæc ergo verba in memoriam revocans Paulus ait: *Quid* ,, *facient qui baptizantur pro mortuis?* Nam si non est resurrectio, hæc verba sunt ,, planè ludus scenicus: Si non est resurrectio, quomodo eis suademus ut credant ,, quæ non damus? Ut si quis jubens edere schedulam quod hoc & illud accepe,, rit, minimè dederit quæ in ea scripta sunt: deinde postquam subscripta fuerit ,, schedula, exigat quæ in ea sunt scripta. Quid enim de cætero faciet is qui sub,, scripsit, cum se quidem reum debendi constituerit, non acceperit autem ea quæ ,, confessus est se accepisse? Hoc enim hic quoque dicit de iis qui baptizantur. ,, Quid *facient*, inquit, *qui baptizantur*, qui subscripserunt quidem resurrectio,, nem mortuorum corporum, non decipiunt autem, sed decipiuntur.

S. Epiphan. Hæres. 27.

S. Chrysost. Hom. 40. Theodoret. Theophylact. Oecumen. Estius.

Rom. 6.

Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Ex superstitiosis etiam consuetudinibus apud pseudo-Christianos quosdam emergentibus, quales fuere Cerinthiani, & postea Marcionitæ, ut si quis in statu Cathecumeni fuisset mortuus, alter ipsius vice ac nomine baptizaretur, fidem resurrectionis confirmat Apostolus. Qua de re Tertullianus: *Si autem & baptizantur quidam pro mortuis; videbimus an ratio-*

S. Epiphan. S. Chrysost.

tione; certè illa præsumptione hoc eos instituisse contendit, qua alii etiam carni, ut vicarium baptisma profuturum existimarent ad spem resurrectionis; qua nisi corporalis, non alius hic baptismate corporali obligaretur. Quid & ipsos baptizari ait, si non quæ baptizantur corpora resurgant? Et rursus. *Quid, ait, facient qui pro mortuis baptizantur, si mortui non resurgant? Viderit institutio ista. Kalendæ si fortè Februariæ* * *respondebunt illi, pro mortuis petere. Noli ergo Apostolum novum statim auctorem aut confirmatorem ejus denotare, ut tantò magis sisteret carnis resurrectionem, quantò illi qui vanè pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis hoc facerent.*

Et Auctor Commentariorum in Epistolas S. Pauli in Appendice Operum S. Ambrosii editorum hunc ipsum Apostoli locum exponens: *In tantum*, inquit, *ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum det eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione; ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem fortè mors prævenisset: timentes ne aut malè, aut non resurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur. Unde subjecit;* Ut quid & baptizantur pro illis? *Exemplo hoc non factum illorum probat, sed suam fidem in resurrectionem ostendit:* Hanc autem superstitionem vivos pro mortuis baptizandi Apostolicis temporibus apud quosdam inolevisse eò minus mirum est, quod adulta jam Ecclesia similis superstitio in quibusdam Africæ & Orientis locis irrepserit, quam Concilia Carthaginense III. & Trullanum canonibus suis exstirparunt. Carthaginense III. Canone sexto (* a): *Placuit ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim à Domino, Accipite & edite. Cadavera autem nec accipere possunt, nec edere. Cavendum est etiam ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat, cùm Eucharistiam mortuis non dari animadverterit.* Trullanum Canone 83. *Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet: Scriptum est enim*, Accipite & comedite. *Mortuorum autem corpora non possunt accipere, nec comedere.*

Nec eorum spernenda expositio est, qui baptizari pro mortuis idem esse volunt ac pro mortuis affligi, & satisfactoria opera Deo ad illorum expiationem offerre, quod non fit nisi spe futuræ resurrectionis. Baptismum pro dolore, afflictione, pœnitentia, passione vel cruciatu, interdum usurpari in Scripturis notum est. Luc. 12. 50. *Baptismo habeo baptizari*, id est, sanguinis proprii tinctione perfundi, ait Venerabilis Beda: & S. Ambrosius dignationem Christi maximam notat, qui maturandæ studium Passionis his verbis testatur. Et Marci 10. 39. *Baptismo quo baptizor baptizabimini*: Id est, patiemini sicut ego, & martyrio digni eritis, ut explicat S. Chrisostomus, Hom. 66. in Matthæum. Et illud S. Joannis Baptistæ apud Matth. 3. 15. *Baptizabit vos in Spiritu sancto & igne*. Ita S. Hieronymus interpretatur, quod in præsenti quidem sæculo Spiritu baptizamur, sed in futuro baptizabimur igne: similiterque S. Hilarius; quia scilicet *baptizatis in Spiritu sancto reliquum est consummari igne Judicii*. Et S. Joannes Damascenus lib. 4. *De Fide Orthodoxa*, cap. 10. *Propter ignis futuri punitivum baptismum*, id a sancto Præcursore dictum ait: ac inter octo Baptismatis genera quæ recenset, numerat septimo loco baptismum qui sanguinis effusione ac martyrio consummatur: sexto verò baptismum qui per pœnitentiam & lacrymas cum labore fit, ac *Baptismus laboriosus* dici potest. Et S. Gregorius Nazianzenus Oratione 39. Quæ *In sancta lumina* inscribitur, Baptismi quartum genus assignat Martyrium, lacrymas quintum, sed in futuro sæculo baptismum ignis ut postremum.

Priores tamen duæ expositiones pleniores sunt, & posterioribus jure meritò anteponendæ: sed istas prætermittere non debui, cum viris eruditis probatæ fuerint, suaque probabilitate non sint destitutæ.

Tertull. lib. De Resurrect. carnis, c. 48. Et lib. 5. Contra Marcionem, cap. 10.

* Romani inferias Februario mense pro cognatis mortuis celebrabant solemni more ad eorum expiationem. Hinc Ovidius: *Post Superum cultus, vicino Februa mense Dat Numa cognatis Manibus inferias.* Huic Romanorum veterum ritui affinem illorum superstitionem Tertullianus significat, qui sub Christianismi professione pro mortuis vicarium baptisma suscipiebant.

(* a) *Cod. Eccles. Afric. Can. 18.*

30. *Ut quid & nos periclitamur omni hora?* Quid nos Apostoli, & adjutores nostri in Evangelii propagatione continuis periculis & persecutionibus nos exponimus Evangelii caussa? Nisi (inquam) futura esset resurrectio, cujus rei gratia tot & tam gravia pericula subiremus? Esto enim aliquis ambitione ductus semel forsan atque iterum sese periculis exponere possit: at periculis caput nostrum continuò exponere stultissimum foret, nisi de resurrectione ac meliore vita in futuro sæculo certissimi essemus.

31. *Quotidie morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.* Quotidianis periculis me expono & mortem subire continuò paratus sum. Ita juro per gloriationem qua glorior de vobis ut meis in Christo discipulis, ac de vestra fide ac profectu in Evangelio. Absit autem ut eam gloriam mihi tribuam; quin immo totam refundo in Christum Jesum Dominum nostrum, cujus gratia laboribus meis benedixit, cujus beneficio credidistis.

S. August. lib. 1. De Serm. Domini in Monte cap. 27. lib. 3. De Doctr. Crist. c. 4. in Exposit. Ep. ad Galat. cap. 1. Epist. 147. alias 89. Ad Hilarium c. 5. Theophylact. S. Hieronymus in Præfat. lib. 3. Commentar. in Epist. ad Ephesios.

32. *Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* Si (ut more hominum loquar) cum hominibus efferatis, Judæis, & Magis, leonum instar in me frendentibus, et impetum in me facientibus, ut me quoquomodo perderent & morti traderent, Ephesi pugnavi, non armis, sed verbo Dei, fide, patientia: quæ mihi inde utilitas, si mortui non resurgunt? *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* (a) Spe beatæ resurrectionis sublata, Epicureorum more vivere liceret, genio indulgere, carnis voluptatibus frui; dicere, Manducemus & bibamus; brevi enim moriemur, ipsa morte penitus desituri. Confer cum 2. Corinth. 1. ℣. 9. *Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobisinetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis; sed in Deo, qui suscitat mortuos.* Quem locum Tertullianus respexit lib. *De Resurrectione carnis*, cap. 48. *Quotidie morior. Utique periculis carnis, per quam & depugnavit ad bestias Ephesi: illas scilicet bestias Asiaticæ pressuræ, de qua in secunda ad eosdem. Omnia hæc, nisi fallor, eò enumerat, ut nolens vanam credi carnis conflictationem, indubitatè velit credi carnis resurrectionem. Vana enim habenda est conflictatio ejus, cujus nulla erit resurrectio.* Hæc tamen verba, *Ad bestias pugnavi Ephesi*, proprio, non metaphorico sensu antiqui Interpretes intellexerunt, quod nempe Apostolus Ephesi vere fuerit objectus bestiis, a quibus Deo protegente liberatus est.

(a) *Isai. 22. 13.*

S. Hilarius contra Auxentium. S. Chrysost. Hom. 40. Theodoret. Ambrosiaster. Primasius.

33. *Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Ne vos in errorem sinatis abduci. Bonos corrumpunt mores congressus mali. Conversatio impiorum & improborum periculosa, sermones perniciosi & pestiferi. Ne ergo aures illis præbeatis, qui spem tollunt vitæ æternæ & resurrectionis mortuorum. Menandri versus est ab Apostolo consecratus.

34. *Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.* Ab erroris & voluptatum ebrietate ad sanam mentem excitati, vigilate, ut justos decet, attendite ne peccetis. Ne vos date voluptatibus, ut Epicurei Deum ignorantes. Quidam enim inter vos ita vivunt ac si Deum prorsus ignorarent. Quod dico, ut vos pudeat illorum commercia non fugere.

Objectiones Philosophorũ ethnicorum contra resurrectionem mortuorum occupat ac solvit Apostolus.

35. *Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?* Philosophorum objectiones refellit Apostolus. Quomodo, inquiunt, fieri potest ut mortui reviviscant? Unde sument corpus quod pridem in putredinem abiit? An in eodem, an diverso corpore exibunt è sepulchris? Respondet Apostolus noster, Fore aliquatenus idem, aliquatenus diversum corpus, quod è sepulchro prodibit redivivum, idque per similitudines illustrat.

36. 37. 38. *Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.* Næ te

te insipientem! qui carnaliter de resurrectione cogitas, neque animalem sensum tuum divinæ sapientiæ subjicis. Semina quæ gremio terræ condis non reviviscunt & geminant, nisi prius putrescant & corrumpantur. *Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum.* Et quod seminas, non est corpus ipsum plantæ quod è terra germinabit, sed nudum granum, videlicet tritici, aut alterius rei: & tamen nascetur herba & aristis circumvestitum & ornatum: non est, inquam, idem, spectatis qualitatibus, quamvis sit idem secundum substantiam. Ita corpus nostrum seminatur mortale, resurget indutum immortalitate & gloria. *Deus autem dat illi corpus sicut vult, & unicuique seminum proprium corpus.* Deus omnipotentia sua dat illi semini & grano corpus speciei seu naturæ suæ congruens, sicut initio mundi instituit, cum seminibus proprias indidit virtutes: ut incredibile esse non debeat quod in resurrectione proprium dabit corpus justis, quale voluerit, & quale decet homines beatos, gloriosos, immortales.

Confer cum Joan. 12. 24. Theophilus Antioch. lib. 2. Tertull. Minucius Felix.

39. 40. *Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.* Non omnis caro ejusdem naturæ, conditionis & excellentiæ; & tamen ejusdem est generis, corpus scilicet animantis, variis partibus organicis instructum: ita vera erit omnium resurgentium caro, sed dispares gloriæ gradus, pro disparitate meritorum, virtutum, bonorumque operum. *Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.* Alia sunt corpora quæ in cœlo posita sunt, ut sol, luna, stellæ, alia quæ terræ infixa, ut vegetabilia. Et omnia quidem propriam formam, pulchritudinem & quasi gloriam habent: sed pulchritudo & gloria cœlestium corporum, pulchritudinem terrestrium longè excedit. Ita in corporibus resurgentium, etiam justorum, magna gloriæ disparitas est futura, pro diversitate meritorum. Vulgus enim justorum gloriam quidem corporum sicut & animarum habebit, sed tantum distantem a gloria perfectorum quantum distat corporum terrestrium pulchritudo a pulcritudine cœlestium. Unde Christus ait: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.*

S. Aug. Epist. 205. alias 146. Ad Consensum. n. 7.

Varii gloriæ gradus in corporibus beatorum.

41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate.* Sol lunam longè antecellit claritate & virtute: Luna, quatenus hominibus conspicua, stellarum vincit claritatem; quas inter fulgoris etiam & virtutis discrimen est. Sic inter electos perfectiores, qui velut luminaria cœli vitæ sanctimonia & virtutum claritate in mundo fulserint, gloriæ disparitas erit pro disparitate meritorum. Quo loco Joviniani hæresis refellitur.

42. 43. 44. 45. *Sic & resurrectio mortuorum.* Ita se res habebit in resurrectione mortuorum. Longe, inquam, aliæ erunt corporum beatorum qualitates & dotes, quam sunt in hac mortali vita. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* Corpus instar grani seritur & conditur in terra, corruptioni & putredini obnoxium, resurget incorruptibile & impassibile. Quod non ita intelligendum est, quasi in cadaveribus vis aliqua naturalis insit ad resurrectionem, sicut inest seminibus ad generationem: sed quia sic a Deo constitutum & ordinatum est ut corpora nostra ad vitam gloriosam non reformentur, nisi mortua fuerint. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Sepelitur corpus ignominiosum, variis naturæ defectibus & sordibus obnoxium, ab hominibus abjectum: resurget omni ex parte gloriosum, & dote claritatis ornatum, pulchrum, augustum. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Sepelitur corpus variis infirmitatibus antea subjectum, & tunc planè virium expers, motu ac sensu destitutum: resurget vegetum, firmum, dote agilitatis instructum. *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Sepelitur corpus quod actionibus animæ sustentatur, quatenus vegetans est & sentiens; cui anima vitam præstat caducam & alimentis indigentem ad tempora-

S. Thomas, Lect. 6.

Dotes corporis gloriosi.

S. Aug. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 20.

S. Thomas, Lect. 6.

porariam sui conservationem: resurget spirituale, non quoad substantiam, sed quoad conditiones & dotes, nullis amplius alimentis, nullis vitalium facultatum functionibus indigens, sed spiritui, id est, supremæ parti animæ summa & mirabili obtemperandi facilitate subditum, & dote subtilitatis adauctum, a Dei virtute jugiter animæ beatæ inhabitante derivata. „ Sicut enim spiritus carni serviens non incongruè carnalis, ita caro spiritui serviens rectè appellabitur spiritualis, non quia in spiritum convertetur, sicut nonnulli putant: sed quia spiritui summa & mirabili obtemperandi facilitate subdetur, usque ad immortalitatis indissolubilis securissimam voluntatem, omni molestiæ sensu, omni corruptibilitate & tarditate detracta. Non solum enim non erit tale, quale nunc est in quavis optima valetudine; sed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non essent nisi peccassent; alimentis tamen ut homines utebantur, nondum spiritualia, sed adhuc animalia corpora terrena gestantes (ait S. Augustinus.) Præclara Maimonidis sententia: *Animam in hac vita potentia esse spiritum, in altera vita actu fore*. Pergit Apostolus noster: *Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem*. Aliud est corpus animale, aliud spirituale; aliud, inquam, non substantia, sed conditione et qualitatibus: Neque hæc imaginaria et commentitia diversitas, sed revera existens: sicut scriptum est de primo homine *Genes*. 2. 7. Factus est primus homo, Adam omnium hominum simpliciter primus, totius generis humani pater & princeps, prior tempore cæteris omnibus hominibus creatus, animal vivens vita vegetante, proindeque cibo & potu indigens ad vitam fovendam & conservandam. Hoc est corpus animale. Novissimus autem Adam, scilicet Christus, cujus primus Adam typus fuit, qui tempore posterior, in plenitudine nempe temporum natus & in terris visus; qui gratia, divinitatis unctione, & gloria, humani generis princeps est & caput; factus est per resurrectionem suam a mortuis vivens sine ulla externi subsidii indigentia, sine alimentorum necessitate, sola spiritus, seu animæ secundum superiorem sui gradum, scilicet rationem, spectatæ, virtute & operatione immortaliter subsistens: & Sanctis per ipsum resurrecturis vitæ incorruptibilis & gloriosæ principium & auctor. Ab anima beata, quatenus spiritus est, gloria & incorruptio in corpus redivivum redundabit. *Tam potenti enim natura Deus fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporum sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor*. Id autem anima corpori tribuit non propria virtute, sed Christi, qui factus est in spiritum vivificantem. „ Quia sicut Adam consecutus est perfectionem sui esse per animam: ita & Christus perfectionem sui esse, in quantum homo, per Spiritum sanctum. Et ideo cum anima non possit nisi proprium corpus vivificare, Adam factus est in animam, non vivificantem, sed viventem tantum: sed Christus factus est in Spiritum viventem et vivificantem: & ideo habet potestatem vivificandi, ob plenitudinem divinitatis in ipso corporaliter inhabitantis.

S. Augustinus Epist. 118. alias 56. Ad Dioscorum. S. Thomas, Lect. 7.

46. *Sed non priùs quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale*. Non prius factum est spirituale corpus, sed animale, tam in Christo, quam in nobis. Præmittere solet Deus imperfectiora, ut perfectiora sequantur. Sic ante pueri sumus, quam viri. Sic prius Lex, deinde Evangelium. Prius cœlum & terra quæ cernimus, posterius cœlum novum & terra nova; prius nasci, quam renasci; prius vivere, quam mori, prius mori, quam resurgere.

Primi et secundi hominis discrimen.

47. *Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis*. Primus homo, scilicet Adam, de limo terræ conditus, terrenus fuit, id est, mortalis et cor-

corruptioni obnoxius naturæ conditione, ita ut mori posset, ac necessario moriturus esset, si externa alimentorum subsidia illi deessent. Secundus homo, Christus Dominus, qui de cœlo est ratione divinæ originis, utpote Deus ex Deo natus, per resurrectionem factus est etiam corpore cœlestis, immortalitate, impassibilitate, gloria suæ dignitati ac infinito merito congruentibus indutus & coronatus, et *excelsior cœlis factus*. S. Augustinus lib. 13. De Civit. Dei c. 23. Hebr. 2. 9. Hebr. 7. 26.

48. *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes.* Quale corpus Adamus habuit, mortale scilicet, et quod in terram resolvi possit, tale et nos ejus posteri nunc habemus: & quale corpus Christus à morte redivivus habet; tale per resurrectionem habebunt ejus electi, regni cœlestis cohæredes, immortale, impassibile, gloriosum, cælo dignum. Præclarè Origenes: *Si materia cunctis qualitatibus obnoxia, mutare potest qualitates, quomodo caro Jesu mutatis qualitatibus non poterit talis fieri, qualem oportet esse eam, quæ in æthere & superioribus ejus locis versatur, non jam habentem naturæ infirmitatis propria?* Origenes Philocaliæ c. 18.

49. *Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Quamobrem sicut expressimus & exhibuimus in nobis imaginem terreni Adam peccando: sic exprimamus & exibeamus in nobis imaginem cœlestis hominis Christi Domini, sancta conversatione & vitæ novitate, ut ei conformari mereamur in gloria: Hoc Apostolus ita posuit, S. Augustino interprete, *Ut nunc quidem in nobis secundùm sacramentum regenerationis fiat, sicut alibi dicit,* „ Quot„ quot in Christo baptizati estis, Christum induistis: *re autem ipsa tunc perficietur, cùm & in nobis quod est animale nascendo, spiritale factum fuerit resurgendo. Ut enim ejus itidem verbis utar,* „ Spe salvi facti sumus. *Induimus autem imaginem terreni hominis propagatione prævaricationis & mortis, quam nobis intulit generatio: sed induimus imaginem cœlestis hominis gratia indulgentiæ vitæque perpetuæ, quod nobis præstat regeneratio, non nisi per Mediatorem Dei & hominum hominem Jesum Christum: quem cœlestem hominem vult intelligi, quia de cælo venit, ut terrenæ mortalitatis corpore vestiretur, quod cœlesti immortalitate vestiret. Cœlestes verò ideo appellat & alios, quia fiunt per gratiam membra ejus, ut cum illis sit unus Christus, velut caput & corpus.* Galat. 3. 27. S. Aug. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 23. Rom. 8. 24.

Græci Codices habent: *Et sicut portavimus imaginem terreni, portabimus & imaginem cœlestis.* Syriaca Versio: *Et sicut induimus imaginem illius qui ex pulvere est, sic induemus imaginem illius qui è cœlo est.* Arabica: *Et quemadmodum induti sumus imaginem pulverei, ita induemur imaginem cœlestis.* Æthiopica; *Et sicut induti fuimus imagine terreni, sic induti erimus imagine cœlestis.* Quem locum sic exponit Theodoretus: *Quemadmodum terreni primi parentis execrationis & mortis participes fuimus, ita etiam gloriæ Domini cœlestis erimus participes.* Portavimus *enim prædicendo dixit, non adhortando,* portemus.

Theophylactus & Oecumenius, S. Chrysostomum secuti, hanc Apostoli sententiam vim adhortationis habere, ut legatur, *portemus imaginem cœlestis*, probabile censent, quamvis & alteram interpretationem subjungant, qua enuntiatur quod futurum est: Quam expositionem ex S. Methodio Oecumenius confirmat. *Imago etiam terreni*, inquit Theophylactus, *est hoc*, Terra es, & in terram abibis: *imago autem cœlestis, à mortuis resurrectio & incorruptibilitas. Proinde si hæc intelligenda sint ceu de resurrectione dicantur, & non de vita moribusve; etiam illud quod addit*, Gestabimus imaginem cœlestis, *non est intelligendum aut scribendum tamquam consulentis aut adhortantis more sit dictum, sed ut obventuræ nobis rei sit indicium, id est, quòd futurum sit ut gestemus.*

50. *Hoc autem dico, fratres: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptionem possidebit.* Hoc a vobis intelligi velim: Homi-

S. Aug. Epist. 205. alias 146. ad Consentium & lib. 1. Retractat. c. 17. & lib. 2. c. 3.
* Luc. 24. 39.
Theodoret. in hunc locum.

mines ea qua nunc sunt conditione corporis animalis, mortalis, corruptioni obnoxii, regnum Dei hæreditate possidere non posse. Unde subdit, *Neque corruptio incorruptionem possidebit* *. Hoc ergo loco nomine carnis & sanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit. „ Igitur caro secundum substantiam, secun„ dum quam dictum est, *Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habe„ re*, possidebit regnum Dei: caro autem cum secundum corruptionem intelligi„ tur, non possidebit... Eodem modo hunc locum exponit Theodoretus. Car„ nem & sanguinem, inquit, mortalem naturam appellat. Fieri autem non po„ test, ut dum adhuc est mortalis, regnum cœleste assequatur. Hoc enim subjun„ xit, *Neque corruptio incorruptelam possidebit*. Sed clarum est quod cum a cor„ ruptione libera effecta fuerit, promissis bonis fruetur.

Joan. 5. 29.
Joan. 3. 18.
S. Aug. Epist. 205. Ad Consentium.

51. *Ecce mysterium vobis dico*: Magnum Christianæ religionis arcanum vobis aperio: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*. Omnes homines mortui, tam boni quam mali, resurgemus; sed non omnes in melius immutabimur, in statum beatæ immortalitatis. Nam sicut Dominus in Evangelio loquitur. *Resurgent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii*: judicium appellans pœnam sempiternam, sicut alio loco, *Qui non credit, jam judicatus est*. Proinde illi qui ad judicium resurrecturi sunt, non commutabuntur in illam incorruptelam, quæ nec doloris corruptionem pati potest. Illa namque fidelium est atque sanctorum: isti verò perpetua corruptione cruciabuntur; quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.

Daniel. 12.

* Græci Codices plerique omnes habent, πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα, . *Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur*. Consentiunt Versiones Orientales. Syriaca: *Non omnes obdormiemus, omnes autem immutabimur*. Arabica: *Nequaquam obdormiemus omnes, at immutabimur omnes*. Eam lectionem secuti sunt Theodorus Heracleotes, Apollinarius, Origenes in 3. Volumine Enarrationis in Epist. 1. ad Thessalonic. & contra Marcionem, S. Chrysostomus, Auctor Quæstionum ad Orthodoxos sub S. Justini Martyris nomine, Quæst. 61. et 109. In Quibusdam tam Græcis quam Latinis lectum olim, *Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur*, testes sunt Dydimus, Acacius Cæsareensis, S. Augustinus, lib. 20. *De Civitate Dei*, cap. 20. et libro de octo Dulcitii Quæstionibus, Quæst. 3. et Oecumenius. S. Hieronymi variantes fuere lectiones. Is enim in cap. 51. Isaiæ: *De sanctis*, inquit, *scriptum est*, *Non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur*. Epist. verò 152. Ad Minerium & Alexandrum, hæc ex Acacio Cæsareensi refert: *Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, ut omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam, juxta illud quod Daniel scribit*: „ Multi dormientes in terræ pulvere resurgent, „ alii in gloriam æternam, alii in confusionem & opprobrium sempiternum. *Qui enim resurgent in opprobrium & confusionem sempiternam, non resurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur*. Et rursus: *Sciendum quòd magis conveniat veritati legere: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur*. „ Veruntamen in divina Bibliotheca vertit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*. Et huic lectioni concordat Æthiopica Versio. Sanè Græcus hujus loci textus magis convenire videtur cum illo Apostoli nostri 1. Ad Thessalonicenses 4. 24. 25. 26. Hoc enim vobis *dicimus in verbo Domini. Quia nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei, descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera*. Sed Latina Versio Vulgata, quæ omnes

omnes resurrecturos, consequenter omnes prius morituros significat, ipsi Apostolo ad Rom. 5. 12. & hoc ipso capite Vers. 22. et 36. et Ecclesiæ sententiæ magis convenit. Quamvis Græcorum sententia, qui morituros non censent eos, quos ultimi judicii dies viventes invenerit, nihil habeat periculi, ut constat ex S. Hieronymo in utramque partem scribente, & ex S. Augustino pluribus in locis, tum præsertim libro 2. Retractationum, cap. 33. ubi recensens quod libro secundo *De peccatorum meritis & remissione* scripserat: *Hoc quibusdam in fine largietur, ut mortem repentina commutatione non sentiant*, id a se scriptum ait servante locum diligentiori inquisitioni. *Aut enim*, inquit, *non morientur; aut de vita ista in mortem, & de morte in æternam vitam celerrima commutatione tamquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient*. Vide & Gennadium lib. *De Ecclesiasticis Dogmatibus*, cap. 7. & S. Thomam Lectione VIII.

S. Hieron. Ep. Ad Minerium & Alexandrũ. S. Aug. Epist. 193. Ad Mercatorem, c. 4. & lib. De octo Dulcitii Quæstionib. Quæstion. 3.

52. *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur*. Resurrectio & immutatio omnium electorum ad vitam incorruptibilem & gloriosam brevissimo tempore fiet, in momentaneo palpebræ motu, cum nihil divinæ virtuti moram afferre valeat, fiet ad signum ultimum divinæ jussionis, quo mortui excitabuntur & ad judicium vocabuntur. Hic ergo novissima tuba metaphoricè accipitur pro signo ultimo, quale per tubam in militia dari solet victoria reportata. Dabitur enim signum, et mortui resurgent ad statum incorruptionis. Nos verò, electi (quibus se ex certa spe et fiducia salutis semper Apostolus adjungit) non solum resurgemus incorrupti, sed impassibiles et gloriosi. „ Omnes incorrupti resurgent, ait S. Augustinus, sed soli justi immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nulla possit nocere corruptio. Ac per hoc, qui in eam „ non commutabuntur, *incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pænarum, cùm audierint, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus. A quo auditu malo justus non timebit.*

S. Aug. Epist. 205. alias 146. Ad Consentium.

53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem*. Oportet ad beatitudinis complementum, ad plenam divinæ justitiæ manifestationem, ad membrorum capitisque conformitatem, corpus hoc corruptibile assumere & accipere incorruptionem: corpus hoc mortale immortalitate donari. Confer cum secundæ ad Corinthios VII. His verbis, *corruptibile hoc, mortale hoc*, idem numero corpus resurrecturum significat Apostolus. *Quid mortale, nisi caro? Quid corruptivum, nisi sanguis? Ac ne putes aliud sentire Apostolum providentem tibi, & ut de carne dictum intelligas, laborantem, cùm dicit, istud corruptivum, &, istud mortale, cutem ipsam tenens dicit. Certe istud nisi de subjecto, nisi de comparenti pronunciasse non potuit. Demonstrationis corporalis est verbum*. Eamdem numero carnem denotat & vox immutationis. *Aliud est enim demutatio, aliud perditio. Porrò non aliud, si ita demutabitur caro, ut pereat... Periisse enim est, in totum non esse quod fuerit: mutatum esse, aliter esse est. Porro dum aliter est, idipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem enim passum est, non perditionem. Atque adeo potest demutari quid, & ipsum esse nihilominus; ut & totus homo in hoc ævo substantia quidem ipse sit, multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpulentia, & valetudine, & conditione, & dignitate, & ætate, studio, negotio, artificio, facultatibus sedibus, legibus, moribus; nec quicquam tamen amittat hominis; nec ita alius efficiatur, ut cesset idem esse: immo nec alius efficiatur, sed aliud. Hanc formam demutationis divina etiam documenta testantur. Mutatur Mosi manus, & quidem adinstar emortuæ, exanguis; & ex albida, frigida; sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro & sanguis est. Mutatur postea & facies ejusdem,* in-

Idem numero corpus resurget.

Tertull. lib. De Resurrect. Carnis, cap. 52.

Idem cap. 54. 55. 56.

incontemplabili claritate. Sed Moses erat proinde, qui non videbatur. Sic & Stephanus angelicum jam fastigium induerat, sed non alia genua lapidationi succiderant. Dominus quoque in secessu montis etiam vestimenta luce mutaverat, sed lineamenta Petro agnoscibilia servaverat. Ubi etiam Moses & Elias, alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate nondum defunctæ, eamdem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perseverare docuerunt... Ita & in resurrectionis eventum mutari, converti, reformari licebit cum salute substantiæ. Etenim quàm absurdum; quàm verò & iniquum; utrumque autem quam Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede dispungi; ut hæc quidem caro per martyria lanietur, alia verò coronetur: item è contrario, hæc quidem caro in spurcitiis volutetur, alia vero damnetur. Denique idem confirmat similitudo indumenti: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*, &c.

S. Thomas, Lect. 9.

„ Vestimentum enim adest vestito & abest manente eadem numero substantia „ vestiti. Sic eadem numero corpora resurgent, & iidem numero homines „ erunt in statu incorruptionis & immortalitatis, qui modò sunt corruptioni & mortis obnoxii.

Græcus Textus & Syriaca Versio utrumque repetunt: *Cū autem corruptibile hoc induerit incoruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem.* Et ita citant S. Cyprian. lib. 3. Testimon. & S. August. pluribus in locis.

54. *Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.* Cum autem corpus hoc mortale fuerit immortalitate donatum, tunc implebitur quod scriptum est, *Absorpta est mors in victoria*, id est, per victoriam Christi, a quo plenè perfecteque devicta & debellata est, ut amplius in æternum fidelibus non dominetur. Scriptum est autem Isaiæ 25. 8. *Præcipitabit mortem in sempiternum.* Sive, quæ vis est Hebraici Textus. *Mortem absorbebit in sempiternum*: vel, *Mortem absorbebit vincendo.* Christus, morte sua prævalebit morti, eamque devorabit et abolebit. Quem sensum Versio LXX. Interpretum expressit his verbis: *Devorabit mors prævalens.* Chaldaica Paraphrasis: *Oblivioni tradent mortem in æternum.* Syriaca Versio: *Et absorbebitur mors cum victoria in sempiternum.* Arabica: *Invaluit mors, & absorpta est.* Tertullianus lib. De *Resurrectione* Carnis, cap. 54. *Devorabit*, inquit, *mors invalescendo, & ideo devorata est in contentionem. Proinde & vita, mortis scilicet æmula, per contentionem devorabit in salutem, quod per contentionem devoraverat mors in interitum.*

Mortis imperium penitus destruendum in resurrectione.

* Theodoret.

55. *Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors stimulus tuus?* Græci Codices, Syrus, & Arabs hoc ordine legunt: *Ubi est mors stimulus tuus? ubi tua inferne victoria?* * Tanquam res ipsas contemplatus Apostolus, & Domini victoriam cernens, & mortuorum resurrectionem, velut pæana adversus hostes canens, propheticum canticum usurpavit, ex Osee XIII. Vers. 14. ubi sic legimus: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne.* Hebræa verò sic ad verbum habent: *De manu inferni redimam eos, de morte redimam eos. Ero pestis tua, mors; inferne, tua excisio ero.* Versio LXX. Interpretum sic habet: ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε, ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη? *Ubi est causa tua, mors? ubi est aculeus tuus, inferne?* Quod in eumdem recidit sensum: Victoria namque penes eum est qui causam obtinet. Excidit autem victoria; qui cadit causa. Syriaca Versio Osee Prophetæ partim cum Vulgata nostra, partim cum Græca consentit: *Ubi jam est victoria tua, mors? aut ubi est stimulus tuus, inferne?* Aquila & quinta Editio vertunt ex Hebræo: *Ubi verba tua, ô mors?* Quibus scilicet adversus hominem contendebas, & damnatum a summo Judice hac sententia: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, urgebas, confodiebas, perimebas stimulo tuo, quod est peccatum? Hæc autem Versio etiam in eumdem sensum redit. Causa enim verbis agitur apud judicem, & victoria ab eo obtinetur, cujus causa potior est. Hæc porrò typice quidem in reditu Judæorum ex captivitate facta fuisse,

Theodoret. in Osee, cap. 13.

fuisse, Theodoretus observat: tropicè enim vitam actam in captivitate *infernum & mortem* vocat Propheta. Perfectum autem & verum finem sortita sunt post Salvatoris nostri resurrectionem. Primitiis enim nostris resurgentibus, spem resurrectionis omnes suscepimus.

56. *Stimulus autem mortis peccatum est; virtus verò peccati lex.* De morte tropicè loquitur Apostolus tamquam de persona, rege, hoste, cui hic telum tribuit. Stimulus seu aculeus mortis peccatum. Per illud enim potens fuit, ipso ceu armis quibusdam & stimulo usa. Perinde namque ut scorpius animalculum est exiguum, in aculeo autem robur habet: consimilem ob rationem mors per peccatum robusta fuit, alias inefficax. Argumento est Dominus noster: Cùm enim mors in ipso peccatum non inveniret, inefficax mansit. Lex Mosaica tantum abest ut peccatum auferat ac destruat, quin potius ei vires addit occasione data, & peccati gravitatem auget, ejus cognitionem tribuens. (Si enim Lex non esset, per ignorantiam peccantes tam graviter non peccaremus) & *Lex probibendo auget cupiditatem, nisi diffundat Spiritus caritatem*, ait S. Augustinus. Apostolus aculeum mortis vocat peccatum, aculeum (inquam) quo mors facta est, non quem mors fecit: peccato enim morimur, non morte peccamus. „ Sic dictum est, aculeus mortis, quomodo lignum vitæ, non quod hominis vita faceret, sed quo hominis vita fieret: & lignum scientiæ, per quod scientia fieret hominis, non quod per suam scientiam fecerit homo. Sic dicimus & poculum mortis, quo aliquis mortuus sit, vel mori possit, non quod moriens mortuusve confecerit. Aculeus itaque mortis peccatum est, peccati punctu mortificatum est genus humanum. Morti ergo corporis hoc dicetur, *Ubi est mors victoria tua? ubi est mors aculeus tuus?* Ubi victoria tua, quia omnes sic viceras, ut etiam Dei Filius tecum confligeret, teque non vitando, sed suscipiendo superaret? Vicisti in morientibus, victa es in resurgentibus. Victoria tua qua absorbueras corpora morientium, temporalis fuit: victoria nostra qua in corporibus absorpta es resurgentium; æterna constabit. *Ubi est aculeus tuus?* hoc est peccatum, quo puncti & venenati sumus, ut te etiam in nostris corporibus figeres, & ea tam longo tempore possideres? *Aculeus autem mortis est peccatum, virtus verò peccati lex.* Peccavimus in uno omnes, ut moreremur in uno omnes: accepimus legem, non ut emendatione finiremus peccatum, sed ut transgressione augeremus. *Lex enim subintravit ut abundaret peccatum*, & *Conclusit Scriptura omnia sub peccato.*

Theophylact. in hunc locum

Peccatum aculeus mortis.

S. Aug. lib. De Perfect. Justit. cap. 6.

Idem lib. 3. De Peccatorũ Meritis & remiss. cap. 11.

Rom. 5. 20. Galat. 3. 22.

57. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Deo gratias agamus, qui dedit nobis vincere peccatum & mortem per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem redempti sumus a tyrannide peccati & mortis; ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia, atque ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus, & vinceremus mortem per immortalem resurrectionem, & aculeum ejus peccatum per gratuitam justificationem.

58. *Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Firmi & immoti estote in fide resurrectionis, nec ab ea pravis quorumdam sermonibus & fallacibus argutiis vos dimoveri patiamini. Omne opus bonum, omne virtutis officium abunde præstetis, non per intervalla temporum, sed semper omnia quæ Deo grata sunt, & quæ a vobis postulat, facientes; certissime persuasi, labores vestros, bonaque opera mercede vacua non fore apud Dominum, sed præmio immortalitatis & gloriæ donanda; sive ex Christi gratia & meritis vobis æternæ vitæ præmium paritura.

CA-

CAPUT XV.

SENSUS MORALIS.

Gratiarum actio pro divinis beneficiis.

1. 2. NOtum autem vobis facio, fratres Evangelium quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salvamini. qua ratione prædicaverim vobis si tenetis, nisi frustra credidistis. Nusquam nobis excidere debet divinorum beneficiorum recordatio, ut in gratiarum actione semper maneamus, & ut gratus animus ob accepta beneficia nos ad nova dona capessenda, vel ad illorum incrementum per illius misericordiam dignos efficiat. Quam multæ, quam variæ, quam magnæ Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi gratiæ, quas è mente nostra ingrati animi delet oblivio? 1. Missio Apostolorum vel Apostolicorum virorum ad Majores nostros. 2. Evangelii prædicatio: *Evangelium quod prædicavi vobis.* 3. Vocatio. 4. Donum fidei: *quod accepistis.* 5. Donum perseverantiæ in fide: *in quo & statis.* 6. Omnia media salutis, *per quod & salvamini.* Ad gratiarum actionem adhortatur Spiritus sanctus per Prophetam: *Laudate servi Dominum, laudate nomen Domini, qui statis in domo Domini.* „ Grati estote, foris eratis, & intus statis: Quia ergo statis, parvumne est vobis, ubi laudandus est qui vos erexit jacentes, & fecit in domo sua stare, & ipsum agnoscere, ipsumque laudare? Parvumne hoc beneficium est, quod stamus in domo Domini? Hic interim, in hac peregrinatione, in hac domo, quod etiam peregrinationis tabernaculum dicitur, quia hic stamus, numquid parum grati esse debemus? Nonne cogitandum est quia hic stamus? Nonne cogitandum est ubi jacebamus, & quo collecti sumus? Nonne cogitandum est quia omnes impii Dominum non quærebant, & ipse illos non quærentes quæsivit, ipse inventos excitavit, ipse excitatos vocavit, ipse vocatos introduxit, & in domo sua stare fecit? Hæc quisquis cogitat, & ingratus non est, omnino despicit se præ amore Domini sui, a quo sibi tanta præstita sunt. Et quia non habet quid pro tantis beneficiis Deo retribuat, quid ei restat, nisi gratias agere, non rependere?

Psal. 134. S. Augustinus Enarrat. in hunc Psal.

Symbolum fidei piè recitandum.

3. 4. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundùm Scripturas.* Depositum fidei, quod Christus Apostolis tradidit, & quod ad eorum successores integrum & incorruptum transmissum est, Symbolo fidei continetur. Illud memoria complecti necesse est, & frequenter recitare saluberrimum, recitare, inquam, pia cum animi attentione, in spiritu fidei, adorationis, gratitudinis, humilitatis, & amoris erga Deum, qui nos in hanc fidei professionem vocavit & baptizari voluit per misericordiam suam magnam. Quot verba in Symbolo, tot mysteria; quot sententiæ, tot regulæ; Quot mysteria, tot leges & exemplaria vitæ nostræ secundum Deum instituendæ. Mors enim Jesu Christi nos docet & obstringit ut moriamur peccato, mundo, nobis ipsis & pravis cupiditatibus. Christi sepultura, ut nos absconditi sæculo, vanitati, occasionibus peccati, & velut homines in sepulchris conditi, a periculosis societatibus & pravis commerciis remoti simus: Christi resurrectio, ut in novitate vitæ ambulemus, ut vitam præsentem fastidiamus, ut vitam cœlestem & æternam ardenter desideremus; ut annos æternos venturi sæculi in mente semper habeamus. „ Symbolum, verba sunt in quibus matris Ecclesiæ fides, supra fundamentum stabile, quod est Christus Dominus, solidata firmatur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Accepistis ergo & reddidistis, quod animo & corde semper retinere debetis, quod in stratis vestris dicatis, quod in plateis cogitetis, & quod inter cibos non obliviscamini, in quo etiam dormientes corpore, corde vigiletis,

S. Aug. Serm. 215. alias ex Viguerianis 16.

„ letis. Renuntiantes enim diabolo, pompis & Angelis ejus mentem atque animum subtrahentes, oblivisci oportet præteritorum, & vetustate prioris vitæ contempta, cum novo homine vitam quoque ipsam sanctis moribus innovare, & sicut Apostolus dicit, Quæ retro sunt obliti, atque in ea quæ ante sunt extenti, sequi ad palmam supernæ vocationis Dei; & credere quod nondum vides, ut meritò possis ad id quod credideris pervenire.

§. 6. 7. *Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim &c.* Primus Apostolorum, primus testis est resurrectionis Christi. Inter viros illi primum apparuit, qui eum maximè videre cupiebat, qui divinitatem ejus primus confessus fuerat, qui eum ardentius diligebat. Et cur non simul visus est omnibus? „ Ut fidei semina prius „ jaceret. Nam qui prior vidit, & factus est certior, aliis annuntiabat. Deinde „ sermo præveniens constituebat eum, qui audiebat, in magna hujus miraculi „ expectatione, & viam muniebat ad fidem ante visionem. Propterea neque simul visus est omnibus, neque initio multis: sed uni soli primum, eique omnium summo & fidelissimo. Fidelissima enim anima opus erat, quæ prima „ hanc accipiebat visionem. Nam qui aspiciebant postquam alii vidissent & ab „ ipsis audivissent, habebant illorum testimonium non parum conferens ad fidem „ illis faciendam, & præparans eorum mentem. Qui autem primus est dignus „ habitus qui eum videret, magna fide opus habebat, ne admirabili, & quod „ omnem superat opinionem, conturbaretur spectaculo. Nam qui primus Christum „ est confessus, jure etiam dignus est habitus qui primus videret resurrectionem. „ Non propter hoc autem primum apparet soli Petro, sed quoniam ipsum negaverat, abundantius eum consolatur, & ostendit non esse repulsum. Post Petrum autem & sparsim unicuique apparet: & aliquando quidem paucioribus, „ aliquando autem pluribus, ipsos invicem testes & doctores in hoc faciens, & „ Apostolos reddens fide dignos. Prima & uberiora solatia merentur & obtinent „ a Deo, qui veram pœnitentiam agunt, & amaris fletibus peccata expiant, ut „ Petrus; qui in oratione assidui sunt, qui sacrum secessum amant, & persecutionem a mundo patiuntur, ut Apostoli: qui veri sunt discipuli Jesu Christi, „ ejus doctrinam & exempla sequentes; ut quingenti fratres: qui justitiam coluerint & carnem suam mortificaverint, ut Jacobus: qui pro Domini gloria magis laboraverint, ut Paulus.

Cur S. Petro prius quam cæteris Apostolis Christus post resurrectionem apparuerit? *S. Chrys. Hom.* 38.

Quæ animæ uberiora solatia a Deo merentur & obtinent?

§. 9. *Novissimè autem omnium tamquam abortivo visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Quò magis Deus sanctos extollit, quò majoribus donis & honoribus eos cumulat & exornat, eo magis se humiliant, exemplo Christi, qui cum esset in omnibus æqualis Deo, verusque Dei Filius, humiliavit & exinanivit semetipsum formam servi suscipiens. Quam præclarum spectaculum, cum Deo humilitate luctari! Mira Pauli humilitas. „ Non enim satis illi fuit dicere, *Novissimè omnium visus est & mihi*. Multi enim novissimi primi, & primi novissimi: propterea addidit, *Tanquam abortivo*. Neque hic stetit ejus humilitas; „ se enim infra omnes Apostolos deprimit. *Ego enim*, inquit, *sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus*. Non se duodecim tantum Apostolorum, sed omnium qui ad Apostolicum ministerium vocati erant a Spiritu „ sancto, minimum, & tam divino munere prorsus indignum profitetur, & caussam affert, ut non suo solum, sed omnium judicio indignus videatur. *Quoniam*, inquit, *persecutus sum Ecclesiam Dei*. Atqui hæc abolita erant, sed tamen ipse numquam est eorum oblitus, volens ostendere gratiæ magnitudinem. Quantamcumque gratiam conferat nobis Deus, ad quantumcumque virtutis gradum nos promoveat, oblivisci non debemus ex qua peccati abysso nos ejus misericordia eduxerit. Cogitemus nos in eadem, & graviora peccata relabi posse, si manum

S. Pauli humilitas imitanda.

S. Chrysost.

manum auxiliatricem subtrahat, nobisque indebitam gratiam justo judicio deneget. Non altum sapiamus, sed fragilitatis nostræ conscii timeamus, ne perseverantiæ dono destituti, reprobi efficiamur. Pœna superbiæ, privatio est gratiæ. Cæcus est, qui præteritorum peccatorum, & suæ fragilitatis intuitu se non humiliat. *Cæcus est & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.* Ex persecutore Apostolum fieri, singularis & perrara gratia est. Ex Apostolo verò & Ministro Evangelii fieri persecutorem, auctoritatis & talentorum abusu, exemplorum pravitate, apostasiæ genus est in Ecclesia, heu! nimium commune; ad quam perducit superbia, præteritorum oblivio peccatorum, & ingratus erga Deum animus. Contra verò humilitas custos est innocentiæ & virtutum. Ad humilitatem consequendam & servandam, desigendi sunt oculi in Sanctorum exemplis. *Respiciet homines, & dicet, Peccavi, & verè deliqui.* Ac si dicatur: *Sanctorum virorum exempla conspicit, atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit. Qui enim plenissimè intelligere appetit qualis est, tales debet conspicere qualis non est: ut ex bonorum forma metiatur, quanto ipse deserto bono deformis est. Ex his quippe quibus plenissimè bona adsunt, perpendit rectè quæ sibi minus sunt: atque in illorum pulcritudine conspicit fœditatem suam, quam in semetipso & potest perpeti, & sentire non potest. Lucem namque debet conspicere, qui vult de tenebris judicare; ut in illa videat quid de tenebris æstimet, per quas videre præpeditur. Peccator namque si incognita vita justorum semetipsum conspicit, peccatorem se nullatenus comprehendit. Videre enim se non potest, quia fulgorem lucis nesciens, cum semetipsum conspicit, quid aliud quàm tenebras attendit?* Ideo Paulus *cum cæterorum sanctorum sollicitudinem in prædicatione robustius laborando transcenderet, ut ab elatione se premeret, & vires suas in humilitatis gremio nutriret, crudelitatis suæ antiquæ non immemor, Apostolorum omnium innocentiam contemplatus ait:* „ Ego sum minimus Apostolorum, qui non „ sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. *Hinc colligendum est, quanta debemus sollicitudine meliorum vitam conspicere, nos qui in infimis jacemus, si hi qui jam tanta sanctitate sublimes sunt, ut per humilitatis gressum ad majora proficiant, adhuc quærunt in aliis quod imitantes admirentur. Sed hæc reprobi nesciunt, quia mentis oculos semper in infimis premunt: Qui & si quando in viam* Domini *veniunt, non ad meliorum vestigia, sed ad intuenda semper deteriorum exempla vertuntur. Neque enim eorum vitam considerant, quibus se humiliando postponant, sed quibus superbiendo se præferant. Deteriores namque respiciunt, quibus meliores se esse gloriantur; & idcirco proficere ad meliora non possunt, quia hoc sibi sufficere æstimant, quod pessimos antecedunt.*

2. Petri cap. 1. Vers. 9.

Ad humilitatem servandam, desigendi sunt oculi in sanctorum exemplis.

* Job. 33. 27.

S. Gregor. M. lib. 24. Mor. cap. 6.

10. *Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem sed gratia* Dei *mecum.* Theologicam omnem de gratia Dei doctrinam hæc Apostoli sententia complectitur. 1. Necessitatem gratiæ. 2. Ejus effectus. 3. Concordiam cum libero arbitrio. Necessitas his verbis exprimitur: *Gratia autem Dei sum id quod sum.* Vocatio, ingressus, fidelitas in ministerio, sanctæ cogitationes, pia desideria, electio laboris, initium, progressus, perfectio operis, ex Deo sunt, a quo omnia prodeunt, per quem omnia fiunt, in quo omnia consummantur. Id agnoscit in se ac de se profitetur S. Paulus: id in se agnoscere ac de se pariter profiteri debet quilibet fidelis. *Gratia Dei sum id quod sum.* Ut enim *de cælo vocaretur, & tam magna & efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola; quia merita ejus erant magna, sed mala.* Effectus gratiæ his verbis exprimuntur: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius omnibus laboravi.* Cum enim gratia detur ad agendum ab eo qui omnia potest, & quæcumque voluit fecit, cum sit virtutis illius emanatio, & Spiritus ejus efficacia; quomodo vacua foret in iis quibus a Deo per Christum datur?

Summa Theologicę de gratia doctrinæ.

S. Aug. lib. De Gratia & Libero arbitrio cap. 5.

datur? Per illam Apostolus abundantius omnibus laboravit ad Dei gloriam, ad propriam sanctificationem & perfectionem, ad aliorum salutem. Et nos, si in negotio salutis nostræ, si in ministerio verbi, si in doctrina, si in proximorum salute procuranda utiliter laboramus, Dei gratiæ id acceptum referamus. Terra nostra, voluntas nostra, nisi rore divinæ gratiæ perfundatur, spinas tantum & tribulos germinabit. Si autem Dominus det benignitatem, si pluviam voluntariam in hæreditatem suam effundat, ipsamque perficiat, terra nostra dabit fructum suum, fructum utique bonorum operum, fructum gratiæ & virtutis, fructum divini amoris. Gratia enim divini inspiratio amoris est. Otiosa igitur non est, sicut nec amor. Amor enim magna operatur, si est; si autem non operatur, amor non est. Gratiæ tandem cum libero arbitrio concordia his exprimitur: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Quod ab Apostolo dictum est, *Non quia ipse nihil boni agebat, sed quia nihil ageret, si illa non adjuvaret. Gratiam* porrò *Dei non aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante, non ducente; pedissequa, non prævia voluntate.* *S. Aug. Epist. 186. aliàs 106. Ad Paulinum.*

Non ego autem, sed gratia Dei mecum: „ Si Deus tria hæc, hoc est, bonum „ cogitare, velle, perficere, operatur in nobis, primum profectò sine nobis, „ secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam co„ gitationem, nos prævenit: immutando etiam malam voluntatem, sibi per „ consensum jungit: ministrando & consensui facultatem, foris per apertum „ opus nostrum internus Opifex innotescit. Sane ipsi nos prævenire nequaquam „ possumus. Qui autem bonum neminem invenit, neminem salvat quem non „ prævenit. *A Deo ergo sine dubio nostræ fit salutis exordium, nec per nos utique, nec nobiscum. Verum consensus, & opus, etsi non ex nobis, non jam tamen sine nobis. Valet intentio ad meritum, actio ad exemplum, utramque præveniens cogitatio tantummodo ad excitandum. Cavendum ergo ne cum hæc invisibiliter intra nos ac nobiscum actitari sentimus, aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est; aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum, servat, ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in cæteris comitetur: Ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod a sola gratia factum est, pariter ab utroque perficitur: ut mixtim, non sigillatim; simul, non vicissim per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed ut totum in illo, sic totum ex illa.* Hic Apostolicorum verborum sensus: *Non ego autem, sed gratia* Dei *mecum.* *S. Bernardus, lib. De Gratia & Libero Arbitrio cap. 14.*

Gratia Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit &c. „ Vide sum„ mam humilitatem. Nam delicta quidem sibi attribuit, ex recte autem factis „ nihil, sed totum Deo adscribit. Non dixit, Ostendi studium ac diligentiam „ dignam gratia, sed, *Gratia ejus in me vacua non fuit.* Addit, *Abundantiùs il„ lis omnibus laboravi.* Non dixit, magis merui, magis honoratus sum, sed, „ *laboravi*: & cum posset pericula enumerare, & quas passus est persecutiones, „ nomine laboris extenuat quicquid ad sui commendationem proferre potuisset. „ Deinde rursus solita usus humilitate, hoc quoque citò prætercurrit, & totum „ Deo adscribit dicens, *Non ego autem, sed gratia* Dei *mecum.* Hæc nos quoque „ audientes, delicta quidem nostra traducamus, & in publicum proferamus, rectè „ autem facta sileamus: & si tempus necessitatem afferat, ea modestè ac submisse „ dicamus: & totum gratiæ imputemus. Quod ipse quoque facit, primam qui„ dem suam notans vitam; quæ autem postea sunt consecuta, gratiæ imputans: „ ut omni ex parte ostendat Dei benignitatem & clementiam, quòd cum talis es- *S. Chrysost. Hom. 38.*

„ set, eum servaverit; & rursus servatum talem fecerit. Nemo ergo ex iis qui „ sunt in vitio, desperet: nemo ex iis qui sunt in virtute, confidat.

12. 13. 14. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Resurrectio Christi fundamentum est totius Religionis Christianæ. Unum illud fidei caput, probationem omnium credendorum complectitur. Si enim Christus resurrexit, nulla est de omnibus miraculis ejus in Evangelio commemoratis dubitandi ratio. Fides derogari non potest ei qui seipsum suscitare potuit. Seipsum siquidem a morte suscitando, Deum se esse demonstravit, consequenter veracem, qui nec mentiri possit, nec fallere. Veritas igitur omnium quæ docuit Christus, sacerdotium ejus æternum, missio Apostolorum, veritas & perpetuitas Ecclesiæ, fide resurrectionis Jesu Christi nituntur. Hoc fundamento fides & spes resurrectionis nostræ nititur. Qui enim seipsum a mortuis suscitavit, & nos a se suscitandos promisit, id proculdubio præstabit. *Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum. Illa credentes sumus, hoc credere veritas cogit.* Exempla quidem divinæ potestatis resurrectionem carnis possibilem esse persuadent, & tam facilem Deo, quam ejus conditionem .... *Dies moritur in noctem, & tenebris usquequaque sepelitur. Funestatur mundi honor: omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta: ubique justitium est. Ita lux amissa lugetur: & tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem & integra & tota universo orbi reviviscit; interficiens mortem suam, noctem; rescindens sepulturam suam, tenebras; hæres sibimet existens, donec & nox reviviscat, cum suo & illa suggestu. Redaccenduntur enim & stellarum radii, quos matutina succensio extinxerat: reducuntur & siderum absentiæ, quas temporalis distinctio exemerat: redornantur & specula lunæ, quæ menstruus numerus attriverat: revolvuntur hyemes & æstates, verna & autumna, cum suis viribus, moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cœlo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denuo colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina; nec priùs exhibere quàm absumpta. Mira ratio: de fraudatrice servatrix, ut reddat, intercipit; ut custodiat perdit; ut integret, vitiat; ut etiam ampliet, priùs decoquit. Siquidem uberiora & cultiora restituit, quàm exterminavit; revera fœnore interitu, & injuria usura, & lucro damno. Semel dixerim, universa conditio recidiva est. Omnia in statum redeunt, cum abscesserint: omnia incipiunt, cùm desuerint: ideo finiuntur, ut fiant. Nihil deperit, nisi in salutem. Totus igitur hic ordo revolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum. Operibus eam præscripsit Deus, ante quam litteris: viribus prædicavit, antè quam vocibus. Præmisit tibi naturam magistram, præmissurus & Prophetiam, quò faciliùs credas Prophetiæ, discipulus naturæ: quò statim admittas, cùm audieris quod ubique jam videris: nec dubites Deum carnis etiam resuscitatorem, quem omnium noris restitutorem.* Verum quantumvis convenientes sint illæ rationes, nihil ita resurrectionem mortuorum credendam persuadet, quàm resurrectio Christi Jesu. Quia rationales sumus conditi, ait S. Gregorius M. spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & contemplatione colligere. *Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia Redemptoris. Venit namque Conditor noster, suscepit mortem, ostendit resurrectionem: ut qui resurrectionis spem ex ratione tenere renuimus, hanc ex ejus adjutorio & exemplo teneremus.* Dicamus igitur cum beato Job: *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum.* „ Et quisquis resurrectionis in se virtutem „ fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & pen- „ set quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui jam re- „ surre-

Resurrectio Christi est fũdamentum totius religionis Christianæ.

Tertull. lib. De Resurr. Carnis, c. 1.

Idem cap. 12.

S. Gregor. lib. 14. Mor. c. 18.

Job. 19. 25.

„ surrectionem Domini cognovit factam : si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Jesu sperabat esse faciendam. Dum ergo die tertio resurrexit Christus,quid in ejus corpore, id est, Ecclesia sequatur, ostendit. *Exemplo* quippe *monstravit, quod promisit in præmio*: ut sicut ipsum resurrexisse fideles agnoscerent, ita in se ipsis in fine mundi resurrectionis præmia sperarent. Ecce nos per mortem carnis usque ad finem mundi remanemus in pulvere, illo autem die tertia ab ariditate mortis viruit, ut divinitatis suæ nobis potentiam ipsa innovatione suæ carnis ostenderet. Quod bene per Moysem virgis duodecim in Tabernaculo positis demonstratur. Nam cum Aaron Sacerdotium, qui de Tribu Levi fuerat, despiceretur, nec digna Tribus, quæ offerret holocausta, crederetur; duodecim virgæ, juxta duodecim Tribus, in Tabernaculo poni præceptæ sunt: & ecce virga Levi viruit, & quid virtutis in munere Aaron haberet, ostendit. Quo signo quid innuitur, nisi quod omnes, qui usque ad finem mundi jacemus in morte, quasi virgæ reliquæ in ariditate remanemus? Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem rediit: quia Corpus Domini, veri scilicet Sacerdotis nostri, in mortis ariditate positum, in florem resurrectionis erupit. Habemus ergo spem resurrectionis nostræ, considerata gloria Capitis nostri. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, Quoniam resurrectio mortuorum non est?* &c. *Num.17.*

19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Sublata animæ immortalitate, & fide resurrectionis corporum, miserrimi essent qui secundum Evangelium vitam instituunt; bonos enim & justos affligi, improbis omnia prospere cedere in hac vita permittit Deus. Boni crucem suam ferunt, carnem mortificant & crucifigunt, voluptatibus sæculi renuntiant: iniqui ducunt plerumque in bonis dies suos, cupiditates suas explent, opibus, honoribus, deliciis fruuntur. Sola spes igitur melioris, beatioris, æternæque vitæ, nos in calamitatibus, tribulationibus, & persecutionibus hujus vitæ mortalis consolatur. Bona quævis & commoda temporalia impedire non possunt quin miseri simus, si iniqui fuerimus. Quicquid est calamitatum, incommodorum, damnorum, persecutionum, miseros facere non potest eos qui vitam futuri sæculi credunt ac desiderant, ad eamque tendunt caritate, & observantia mandatorum Dei; quod totum est hominis bonum. *Deum time, & mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo.* *Eccles. 12.13.*

20. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Corpus Jesu Christi mortuum & sepultum, granum est frumenti, quod in terra conditum, multum fructum affert. Corpus ejus a morte redivivum, gloriosum, vivens Deo de Deo, manipulus est spicarum, Deo consecratus & oblatus in Terra promissa, ut primitiæ messis: qui simul & sacrificium gratiarum actionis est,& pignus benedictionis in messem totam effundendæ. *Filius Dei accepit abs te, quod offerret pro te: quomodo accipit Sacerdos à te, quod pro te offerat, quando vis placare Deum pro peccatis tuis. Sacerdos noster a nobis accepit, quod pro nobis offerret. Accepit enim a nobis carnem: in ipsa carne victima factus est, holocaustum factus est, sacrificium factus est. In passione sacrificium factus est: in resurrectione innovavit illud quod occisum est, & tamquam primitias tuas dedit Deo; & ait tibi: Consecrata sunt iam omnia tua, quando tales primitiæ de te datæ sunt Deo: spera ergo & in te futurum, quod præcessit in primitiis tuis.* Verum ne fallax sit & inanis spes nostra, Jesum Christum sequamur in cœlum sanctis & ferventibus desideriis. Sursum cor habeamus, ubi primitiæ nostræ sunt. Spiritu nunc resurgamus ad gratiam, ut aliquando resurgere mereamur ad gloriam. Quæ sursum sunt sapiamus, non quæ super terram.

Christi resurrectio pignus resurrectionis nostræ: *Levit. 23. Deuteron. 26.* *S. Augustinus Enarrat. in Psal. 129. n. 7.*

21. 22. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Tota scientia Religionis Christianæ, Adamus, & Jesus Christus. *Sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita in regno vitæ nemo sine Christo. Sicut per Adam omnes injusti, ita per Christum omnes justi homines. Sicut per Adam omnes homines in pœna facti sunt filii sæculi, ita & per Christum omnes immortales in gratia sunt filii Dei.* „ Homo & homo: sed ille nonnisi homo, iste Deus homo. Ille homo peccati, iste justitiæ. Mortuus es in Adam, resurge in Christo: nam utrumque „ debetur tibi. Jam credidisti in Christum, reddes tamen quod debes de Adam. „ Sed non te in æternum tenebit vinculum peccati, quia mortem tuam æternam „ occidit mors temporalis Domini tui ..... In Adam omnes moriuntur per carnis nativitatem, in Christo liberantur per cordis fidem. Non erat in potestate „ tua ut non nascereris ex Adam: est in potestate tua ut credas in Christum. „ Quantumcumque ergo ad primum hominem pertinere volueris, ad captivitatem pertinebis. Et quid est, pertinere volueris, aut quid est, pertinebis? Jam pertines: exclama, *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum?* Adamo & veteri ejus corruptelæ renuntiemus: Jesu Christo nos devoveamus, & novam ejus vitam in nobis exprimamus.

S. Aug. Epist. 190. alias 157 Ad Optatum, cap. 2.

S. Augustinus Tract. 3. in Joannem, n. 3.

Idem in Psal. 70. Ser. 1. n. 2.

Meditatio finis rerum omnium nos a rerum terrenarum amore debet abstrahere.

24. 25. 26. *Deinde finis; cùm tradiderit regnum Deo & Patri.* Quid terrenam felicitatem desideramus? Quid hic tabernacula facere cogitamus, quasi nobis semper in hac morientium regione manere bonum esset? Quid in bonis temporalibus hæremus? Finis rerum omnium citò adveniet: finis eversionis, consiliis & negotiis hominum terrenorum: finis desolationis, mundo Adami & filiorum ejus: finis annihilationis, regno Satanæ & membrorum ejus: finis destructionis, peccato, concupiscentiæ, & morti: finis consummationis in Deo, omnibus Sanctis ejus: finis plenitudinis & perfectionis, Ecclesiæ, quæ tunc tota pulchra & immaculata erit in omnibus membris suis, non habens maculam, neque rugam: finis victoriæ & triumphi, Christo Jesu, de omnibus inimicis suis. *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.* Hæc nobis meditantibus, Fratres dilectissimi, quid agendum? Gemamus & suspiremus, lacrymas fundamus super flumina Babylonis, dum recordamur Sion: finem desideremus, exspectemus, nosque ad illum interim studiose, sollicitè, vigilanter, ferventer præparemus. *Deinde finis.* Fortiter pugnemus in Christiana militia, peccatum & pravas concupiscentias in nobis destruamus: Regnum Jesu Christi stabiliamus, promoveamus, & firmemus in nobis ejus imperio nos magis ac magis quotidie subjiciamus: donec regnum ejus in nobis perfectum sit: Mori desideremus morte justorum, ut moritur in nobis corpus peccati, & tandem *novissima inimica destruatur mors.*

Beatitudinis æternæ descriptio.

S. Hilarius lib. 11. De Trinitate.

28. *Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* Hæc subjectio, Mysterii significatio est. Cum scilicet Christus opus suum consummaverit, & destruxerit omnem potestatem & dominationem Deo inimicam: cum electos suos collegerit, rexerit in terris, & perduxerit ad Patrem; tunc nulla erit amplius mediatio Jesu Christi, nulla intercessio Angelorum, nulla Sanctorum opitulatio, nullum hominum ministerium, nulla Sacramenta, nullæ Scripturæ, nulla medii cujusquam externi necessitas. Deus unus in Personarum Trinitate per se ipsum immediatè reget, in se ac de se vivere faciet totum Ecclesiæ corpus, caput & membra: electos suos per se ipsum immortales reddet, ut æternitas: per se ipsos illuminabit, ut prima & summa veritas: & omnes in se ipso consummabit, ut indeficiens caritas. *Ut sit Deus omnia in omnibus.* Ipse finis erit desideriorum nostrum, *Qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.*

S. Aug lib. 22. De Civit. Dei, cap. 30. n. 1.

Hæc

Hoc munus, hic affectus, hic actus, profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Tunc singuli sancti virtutes omnes in statu perfecto habebunt .... „ Tunc „ enim Dominus & Salvator noster omnia non est in omnibus, sed pars in singulis: in Salomone sapientia, in David bonitas, in Job patientia, in Daniele cognitio futurorum, in Petro fides, in Phinees & Paulo zelus, in Joanne virginitas, in cæteris cætera. Cum autem rerum omnium finis advenerit, tunc omnia in omnibus erit, ut singuli Sanctorum omnes virtutes habeant, ut sit Christus totus in cunctis.

Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius *subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia*, &c. „ Omnia necesse est Christo esse subjecta, & tunc ipsum „ esse subjectum, subjectione videlicet illa, quam de spiritu intelligi dignum „ est. Interim necesse est omnia Christo esse subjecta, ut tunc demum etiam ipse „ impletis omnibus & perfectis per subjectionem, tamquam victoriæ suæ hanc „ referens palmam, Patri dicatur futurus esse subjectus. Quod nisi mysticè intelligatur, impium aliquid sine dubio non advertentibus indicare creditur. Non „ enim putandum est quod Filius Dei nunc quidem Patri nequaquam subjectus sit, „ in novissimis verò temporibus cum sibi fuerint cuncta subjecta, tunc erit & „ ipse subjectus: sed quia omnia nostra in se recipit, & se esse dicit qui in nobis „ esuriat, qui in nobis sitiat, qui nudus sit, æger, hospes, retrusus in carcerem, „ & quicquid uni ex minimis suis factum fuerit, sibi factum esse testatur: consequenter & meritò cum unusquisque nostrum plene & perfecte subditur Deo, „ ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se esse subditum protestatur. Sed & „ alio modo planius intelligitur quod dicimus. Si aliquod membrum corporis „ doleamus, quamvis anima nostra incolumis sit, & reliqua omnia membra nostra sana sint, tamen quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus quia sani sumus, sed quia male habemus. Apostolus dicit, Quia corpus „ Christi sumus, & membra ex parte. Igitur si aliquis ex nobis, qui membra ejus „ dicimur, aliquo peccati morbo laborat, & non est subjectus Deo, recte ille dicitur nondum esse subjectus, cujus sunt membra illi qui non sunt subjecti Deo. „ Cum autem omnes eos, qui corpus suum dicuntur ac membra, sanos habuerit, „ ut nullo inobedientiæ laboraverint morbo, sanis omnibus membris Deoque subjectis, meritò se dicit subjectum illi, cujus nos membra Deo in omnibus obedimus. Quod si te ipsum perscrutari vis, & videre si jam subjectus es Deo, an „ adhuc inobediens permanes, hoc modo te ipsum discute. Si nihil est Deo contrarium in te, subjectus es ei. Deus caritas est: si odium in te non est, non habes, quod contrarium Deo est. Deus veritas est: vide ne sit in te mendacium, „ quod est contrarium veritati. Si enim est in te mendacium, non Deo subjectus „ es, sed ei qui est mendacii pater. Et si injustitia in te est, patri injustitiæ subjectus es, magis quam Deo, qui justitia est. Si & reliqua in te deprehenderis „ vitia, scito te tandiu non Deo, sed diabolo esse subjectum. Certum est namque „ quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subjecti, adversantes „ spiritui castitatis. Et tempore iracundiæ, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo videntes quia omnis vita nostra agonem „ quemdam obedientiæ gerit, sive Christo, sive his qui contrarii sunt Christo, „ conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionem hoc agere, ne „ unquam diabolo vel malitiæ ejus obedire inveniamur: Sed omnis actus noster, „ & omnis sermo, atque omnis cogitatio inveniatur in subjectione Christi. *Subditus esto Domino, & ora eum.*

Origenes Homil. 2. in Ps. 36.

Satagendum est ut Deo perfecte subjecti simus.

Ephes. 5.

Psal. 36. 6.

29. 30. *Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?* Ut quid Christo commortui & consepulti sumus in baptismo, nisi ut cum illo resurgamus? Sacramenta omnia, quæ carni

Ad vitã cœlestem & æternam baptizati sumus.

Tertull. lib. De Reſurrect. carnis cap. 8.

carni adminiſtrantur, baptiſma præſertim, futuræ reſurrectionis argumenta & pignora ſunt. *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima conſecretur. Caro ſignatur, ut & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, ut & anima Spiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera conjungit.* Semper meminerimus nos ad vitam cœleſtem & æternam eſſe baptizatos. Fides & ſpes reſurrectionis mortuorum & vitæ æternæ, nobis in memoriam revocet Baptiſmi noſtri gratiam, votum Deo in Baptiſmo nuncupatum, & Chriſtianæ vitæ, quam profeſſi ſumus, officia. Vitam præſentem & temporalem ſpe futuræ vitæ contemnamus. Nullum non contemnamus periculum, nullum detrimentum, ne periculum æternæ vitæ per peccatum amittendæ incurramus, ne detrimentum ſalutis animæ noſtræ patiamur. *Ut quid & nos periclitamur omni hora?* Quotidie moriamur ſæculo, nobis ipſis, peccato, corporis animalis ſenſibus, & deſideriis, ut æternum cum Jeſu Chriſto vivamus.

31. *Quotidie morior.* O bona mors, quæ vitam non adimit, ſed addit!

Spes reſurrectionis nos roborat, ad pugnandum cum pravis cupiditatibus.

32. *Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt?* Spes reſurrectionis nos roborat ad pugnandum in ſtadio hujus vitæ mortalis cum pravis cupiditatibus corporis animalis, cum ira, cum libidine, cum avaritia, cum impatientia, cum intemperantia. *Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur*, dicit Epicureus. Jejunemus, vigilemus, oremus, pœnitentiam agamus, continentiam ſervemus, cras enim moriemur, ait Chriſtianus. Hæ carnis mortificationes a piis Chriſtianis ſponte ſuſceptæ, fidem reſurrectionis confirmant. *Nam & ſacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, & ſeras & aridas eſcas, caro de proprio ſuo incommodo inſtaurat. Virginitas quoque & viduitas de bonis carnis Deo adolentur. Age jam, quid de ea ſentis, cùm pro nominis fide in medium extracta, & odio publico expoſita, decertat? cùm in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, ſqualore, pædore, contumelia victus, ne ſomno quidem libera; cùm jam & in luce omni tormentorum machinatione laniatur: cùm denique ſuppliciis erogatur, eniſa reddere Chriſto vicem, moriendo pro ipſo, & quidem per eamdem crucem ſæpe, nedum per atrociora ingenia pœnarum. Igitur quam Deus manibus ſuis ad imaginem Dei ſtruxit, quam ſacramentis ſuis diſciplinisque veſtivit, cujus munditias amat, cujus caſtigationes probat, cujus paſſiones ſibi adpretiat: haccine non reſurget toties Dei?*

Tertull. lib. De Reſurrect. Carnis, cap. 8. & 9.

Societas & converſatio impiorum fugienda.

33. *Nolite ſeduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Nihil tam periculoſum, tam peſtilens tam efficax ad ſeducendum innocentiam aut incautam ſimplicitatem, quam converſatio & colloquia hominum, qui cum ingenio & civili honeſtate, externaque ſpecie probitatis ſpectabiles ſint, imò pietatis larvam aſſumant, errores contra fidei aut Moralis Chriſtianæ integritatem diſſeminant. De his alibi Apoſtolus noſter: *Profana & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ut cancer ſerpit.* Sic Manes, Donatus, Arius, Pelagius, Neſtorius, Eutyches, Calvinus, Lutherus, Molinos, cæterique fidei aut Moralis Evangelicæ corruptores, heu! quantas animarum ſtrages colloquiis ſuis, & ſcriptis ediderunt? Ab impiorum igitur ſocietate, tamquam a facie colubri fugiendum eſt. Timendum ne peſtilens aura mentes noſtras & corda inficiat, ſi hominum mente corruptorum conſuetudine delectemur. *Sicut ergo perfecti viri perverſos proximos non debent fugere, quia & eos ſæpe ad rectitudinem trahunt, & ipſi ad perverſitatem numquam trahuntur: ita infirmi quique ſocietatem debent declinare pravorum, ne mala quæ frequenter aſpiciunt, & corrigere non valent, delectentur imitari. Sic enim verba proximorum audiendo quotidie ſumimus in mente: ſicut flando atque reſpirando aerem trahimus in corpore: Et ſicut malus aer aſſiduo flatu tractus inficit corpus: ita perverſa locutio aſſiduè audita infir-*

2. Tim. 2. 17.

S. Gregor. M. Hom. 9. in Ezechiel.

firmantium inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, & assidui iniqui tate sermonis. Cavendi sunt igitur & sollicitè vitandi, qui *per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium*. Periculosa semper nimia de viribus suis fiducia; timor verò periculi, salutaris: Timendo enim cavebimus, cavendo salvi erimus. Vigilandum assiduè ne seducamur erroribus, ne illiciamur amoribus & voluptatibus, ne frangamur terroribus & adversis rebus hujus mundi. *Evigilate justi, & nolite peccare*. Rom. 16. 18.

35. 36. 37. 38. *Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui, qualive corpore venient? Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus caeterorum. Deus autem dat illi corpus, & unicuique seminum proprium corpus*. Non solum Mysteriorum divinorum veritatem, sed & modum umanæ rationi incomprehensum humili fide credere & adorare debemus. *Quomodo*? vox est incredulitatis, laqueus dæmonis. „ Arbusta æstivis temporibus plena foliis & frugibus videmus, quæ hyemali tempore nuda foliis, floribus, ac fructibus, & quasi arida remanent: sed vernali sole redeunte, cum a radice humor surrexerit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus diffiditur, quod fieri in lignis videtur? Sed sæpe pulverem putrescentis carnis aspiciunt, & dicunt; Unde ossa & medullæ, unde caro vel capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc requirentes, parva semina ingentium arborum videant, atque si possunt dicant ubi in eis latet tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo & viriditas foliorum, tanta species florum; tanta ubertas, sapor, atque odor fructuum. Numquid semina arborum odorem vel saporem habent, quem ipsæ post arbores in suis fructibus proferunt? Si ergo ex semine arborum, quod videri non potest, produci potest; cur de pulvere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat, quæ non videtur? Sæpe autem objicere inanem quæstiunculam solent, qua dicunt: Carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit: cum pulvis ille suscitatur, quomodo caro hominis a lupi & leonis carne dividitur? Quibus quid respondere aliud debemus, nisi ut prius cogitent qualiter in hunc mundum venerint, & tunc invenient qualiter resurgant? Certè tu homo qui loqueris, aliquando in matris utero spuma sanguinis fuisti: ibi quippe ex patris semine, & matris sanguine parvus ac liquidus globus eras. Dic rogo, si nosti, qualiter ille humor seminis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in nervis solidatus est, qualiter in carne crevit, qualiter in cute extensus est, qualiter in capillis atque unguibus distinctus. Si igitur tot & tanta in uno semine per species distincta sunt, & tamen in forma remanent conjuncta: quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione mortuorum, carnem hominis distinguere a carne bestiarum, ut unus idemque pulvis & non resurgat in quantum pulvis lupi & leonis est, & tamen resurgat in quantum pulvis hominis est? Vide itaque, homo, qualiter ad vitam venisti, & nequaquam dubites ad vitam qualiter redeas. Cur autem vis ratione comprehendere quomodo redeas, qui ignoras quomodo venisti? Da potentiæ Creatoris tui, quod comprehendere non vales de temetipso. Certè enim quia tu ex terra factus es, terra verò ex nihilo, tu es creatus ex nihilo. Ne ergo de carnis tuæ resurrectione desperes, perpende prudenter quia minus est Deo reparare quod erat, quam fecisse quod non erat. Si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quam multa sunt, quæ non intelligis qualiter sint, & tamen esse non dubitas. Dic, rogo, si nosti, gyrus cœli, terræ cardines, aquarum abyssus, ubi finiuntur, ubi suspensi sunt: Scimus autem quia quod ex nihilo factum est, pendet in nihilo. Sed si est aliquid quod dicitur nihi-

Non sola veritas, sed & modus mysteriorum simpliciter & humiliter credi debet.

S. Gregor. M. Hom. 20. in Ezechielem.

Resurrectio corporum nequaquam impossibilis.

„ nihilum, jam nihil non est. Si autem nihil est nihilum, nusquam mundi mo-
„ les dependet, nec est ubi sit, quod creatum est ut sit. Quo modo ergo nusquam
„ est, quod novimus quia est? Sed hæc fortasse ad te multa sunt, ad te ipsum,
„ homo, revertere. Certe ex spiritu es creatus & limo: uno invisibili, altero vi-
„ sibili: uno sensibili, & altero insensibili. Quo modo ergo permisceri in te po-
„ tuit spiritus & limus, atque ex diversis fieri res non diversa, ita ut in tanta
„ convenientia misceretur spiritus & limus: ut cum caro atteritur, spiritus mar-
„ ceat; & cum spiritus affligitur, caro contabescat? Sed forsitan necdum prævales
„ discutere temetipsum. Perpende, rogo, si vales, quomodo Rubrum Mare vir-
„ ga divisum est: quo modo Petræ duritia percussione virgæ undas emanavit:
„ quo modo Aaron virga sicca floruit: quo modo ex ejus genere veniens Virgo
„ concepit: quo modo & in partu Virgo permansit: quo modo quatriduanus mor-
„ tuus Christi jussione suscitatus, ligatus manibus ac pedibus de sepulchro exiit,
„ quem postmodum solvi Dominus per Discipulos jussit: quo modo idem Re-
„ demptor noster in vera carne atque ossibus resurgens, clausis ostiis ad Discipu-
„ los intravit. Ecce hæc investigare non vales, & tamen credis. Cur ergo de
„ resurrectionis gloria disputando & discutiendo dubitas, qui tam multa myste-
„ ria sine discussione credidisti? Qui tamen si resurrectionem carnis non credis;
„ omnia sine caussa credidisti: quia in hoc Angelorum spectaculo videris velociter
„ currere, sed postquam cursum peregeris, ne bravium accipias; aversaris.
„ Divinæ autem virtutis Mysteria, quæ comprehendi non possunt, non intelle-
„ ctu discutienda sunt, sed fide veneranda. Sciendum itaque nobis est, quod
„ quicquid ratione hominis comprehendi potest, mirum esse jam non potest: sed
„ *sola est in miraculis ratio, potentia facientis*. Interim verò ex morte & re-
surrectione continua quam in natura cernimus, discamus mori peccato, & Deo vivere: excitetur spes nostra ad expectandum destructionem vitæ & corporis Adami, ejusque reparationem ad similitudinem Jesu Christi, in vita sua immortali & gloriosa.

44. *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*. Quis explicare potest justorum in futuro sæculo gloriam, sive secundum spiritum, sive secundum corpus? *Quæ bona in illa beata vita faciet eos sumere, pro quibus in hac misera unigenitum Filium suum voluit usque ad mortem mala tanta perferre? Unde Apostolus de ipsis in illud regnum prædestinatis loquens*, „ Qui proprio, *inquit*, Filio suo non pe-
„ percit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo nobis
„ omnia donabit? *Cùm hæc promissio complebitur, quid erimus? quales erimus? quæ bona in illo regno accepturi sumus, quandoquidem Christo moriente pro nobis tale jam pignus accepimus? Qualis erit spiritus hominis, nullum omnino habens vitium, nec sub quo jaceat, nec cui cedat, nec contra quod saltem laudabiliter dimicet, pacatissima virtute perfectus? Rerum ibi omnium quanta, quam speciosa, quàm certa scientia, sine errore aliquo vel labore, ubi Dei sapientia de ipso suo fonte potabitur, cum summa felicitate, sine ulla difficultate? Quale erit corpus, quod omni modo spiritui subjectum, & eo sufficienter vivificatum, nullis alimoniis indigebit? Non enim animale, sed spiritale erit, habens quidem carnis, sed sine ulla carnali corruptione substantiam*. Corpus istud animale, quod in terra velut granum condendum est, per pœnitentiam & mortificationem præparemus, ut in gloriam germinare possit: Quis agricola timeat ne granum ab ipso seminatum moriatur? Quis tempus messis diu differre studeat? Id nos facimus, cum mortificationem corporis nostri fugimus, cum mortem timemus, qua seminatur corpus in corruptione, ut resurgat in incorruptione, seminatur in ignobilitate, ut resurgat in gloria; seminatur in infirmitate, ut resurgat in virtute; seminatur animale, ut resurgat spiritale & conformatum corpori claritatis Christi.

S.Aug. lib.22. De Civit. Dei, cap. 24.

Rom. 8. 32.

Bona futuræ vitæ.

47. 48. 49. *Pri-*

Imago terreni, & cœlestis hominis, Adami & Christi.

47. 48. 49. *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.* Primi hominis, Adami scilicet imago, peccatum est, & pœnæ peccati, in animam corpusque derivatæ, ignorantia, propensio ad malum, concupiscentia, mortalitas. Imago secundi hominis, scilicet Christi, sanctitas, amor justitiæ & veritatis, immortalitas gloriosa animæ & corporis. Hominis terreni imaginem hucusque portavimus rerum terrenarum amore: portare incipiamus imaginem cœlestis hominis amore cœlestium rerum; & cœlesti conversatione. Efficimur quod amamus: si terram amaveris, terra es; si cœlum amaveris, cœlum es; si Christum amaveris, Christus es.

S. Augustinus Enarrat. in Psal. 73. n. 2. & 3.

Homines ad novum Testamentum pertinentes non debent inhærere rebus terrenis.

„ *Qualis cælestis, tales & cælestes.* Ad imaginem terreni pertinet vetus Testa-
„ mentum, ad imaginem cœlestis novum Testamentum. Sed ne quisquam puta-
„ ret ab alio factum esse hominem terrenum, ab alio cœlestem; ideo Deus osten-
„ dens se esse utriusque creatorem, etiam utriusque Testamenti se esse voluit au-
„ thorem, ut & terrena promitteret in vetere Testamento, & cœlestia in Novo
„ Testamento. Sed quandiu prius homo terrenus es, quandiu terrena sapis? Num-
„ quid quoniam puero dantur quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus
„ avocetur, propterea grandescenti non ei excutiuntur e manibus, ut aliquid jam
„ utilius tractet, quod grandem decet? Verumtamen tu ipse dedisti filio tuo, &
„ nuces parvulo, & codicem grandi? Non ergo quod illa quasi ludicra puerorum
„ Deus per Novum Testamentum excussit de manibus filiorum, ut aliquid utilius
„ daret grandescentibus, propterea priora illa non ipse dedisse putandus est. Ipse
„ utrumque dedit. Sed *Lex ipsa per Moysen data est, Gratia & veritas per Jesum*
„ *Christum facta est*: Gratia, qua impletur per caritatem, quod per litteram ju-
„ bebatur; veritas, qua redditur quod promittebatur.... Hæc dicimus, Fratres,
„ ut homines de Novo Testamento discatis non inhærere terrenis. Si enim illi
„ inexcusabiliter terrenis inhæserunt, quibus ipsum Novum Testamentum nondum
„ fuerat revelatum; quantò inexcusabilius terrena sectantur, quibus jam promissa
„ cœlestia in Novo Testamento revelata sunt?

Caro nostra per mortificationem beatæ incorruptioni præparanda.

50. *Hoc autem dico, Fratres: Quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.* Expoliari necesse est, ut superinduamur; veteris hominis exuviæ deponendæ sunt, ut induamur Dominum Jesum Christum: expurganda est anima a vitiis & pravis affectibus, ut sanctitatis et justitiæ Christi Jesu sit particeps. Corpus animale & corruptibile deponendum est & destruendum ut resurgat cœlestibus, spiritualibusque qualitatibus et dotibus indutum et ornatum in gloria. Renovemus itaque in dies animam nostram per interiorem pœnitentiam, & per incrementa virtutum, sanctificationem nostram perseveranter operantes in timore et caritate Dei. Carnem nostram mortificemus, et per continentiam, jejunia, vigilias, abstinentiam ab omnibus sæculi voluptatibus, incorruptioni, æternæque gloriæ præparemus. *Qui* enim *in carne sunt*, id est, qui *opera carnis* faciunt, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia, *Deo placere non possunt*, beatam incorruptionem, & *regnum Dei non consequentur*. Et, *Qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* „ Peccato

Rom. 8. 8.

Galat. 5. 19.

Galat. 6. 8.

S. Aug. lib. De vera Religione, cap. 12.

„ scilicet mortali vita carnalis & terrena efficitur, ob hoc etiam caro & terra no-
„ minatur, & quamdiu ita est, regnum Dei non possidebit, & eripitur ei quod
„ amat. Id enim amat, quod & minus est quam vita, quia corpus est, & propter
„ ipsum peccatum, quod amatur fit corruptibile, ut fluendo deserat amatorem
„ suum, quia et ille hoc amando deservit Deum. Præcepta enim ejus neglexit di-

„ centis: Hoc manduca, & hoc noli: Trahitur ergo ad pęnas, quia diligendo „ inferiora, in egestate voluptatum suarum & in doloribus apud inferos ordinatur. Quid est enim dolor, qui dicitur corporis, nisi corruptio repentina salutis „ ejus rei, quam malè utendo anima corruptioni * obnoxiavit? Quid autem dolor, qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut „ frui se posse speraverat? Et hoc est totum quod dicitur malum, id est peccatum, „ & pęna peccati. Si autem dum in hoc stadio vitæ humanæ anima degit, vincat eas, quas adversum se nutrivit cupiditates fruendo mortalibus, et ad eas vincendas gratia Dei se adjuvari credat, mente illi serviens et bona voluntate, sine „ dubitatione reparabitur, & a multis mutabilibus ad unum incommutabile revertetur, reformata per Sapientiam non formatam, sed per quam formantur „ universa, frueturque Deo per Spiritum sanctum, quod est donum Dei, per quem „ et corpus in resurrectione spiritale fiet, ac incorruptibile.

* *Obnoxiavit*, id est, fecit obnoxiam. Hoc verbum in antiquis Formulis usitatum. Vide Cangium in Glossario.

51. *Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Resurgent boni, resurgent et mali; sed boni, ut sempiterna beatitudine perfruantur, mali ut perpetuo igne puniantur. Resurget pius populus, ut veteris hominis sui reliquias transformet in novum. Resurget autem impius populus, qui ab initio usque ad finem veterem hominem gesserit, ut in secundam mortem præcipitetur. Habebunt sancti incorruptionem, de qua æternum gaudeant: habebunt mali corruptionem carnis, in qua æternum doleant, non in qua moriantur; alioqui & dolores eorum finirentur. Cor impræsentiarum immutemus, ut aliquando corpus nostrum in melius immutetur. Cor a rebus terrenis & corruptilibus avertamus & separemus, si corpus nostrum aliquando immortale et incorruptibile fieri volumus. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* „ Felix illa immutatio illorum erit, qui mo„ dò habent resurrectionem spiritus per fidem: de qua resurrectione dicit Aposto„ lus; *Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* „ *Mortui enim* „ *estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Quo modo morimur se„ cundum spiritum, & resurgimus secundum spiritum: sic postea morimur se„ cundum carnem, & resurgimus secundum carnem. Secundum spiritum mors „ est, non credere vana quæ credebat, non facere mala quæ faciebat. Secundum „ spiritum resurrectio est credere salubria quæ non credebat, & facere bona quæ „ non faciebat. Qui terrena idola & figmenta Deos putabat, unum Deum cogno„ vit, in eum credidit, mortuus est in idololatria, resurrexit in fide Christiana. „ Ebriosus erat, sobrius est; mortuus est ab ebrietate, resurrexit in sobrietate. „ Sic ab omnibus malis operibus cum receditur, mors quædam fit in anima, & in „ ejus bonis operibus resurgit. *Mortificate*, inquit Apostolus, *membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* „ Mortificatis ergo istis mem„ bris, resurgimus in bonis quæ sunt istis contraria, in sanctitate, in tranquil„ litate, in caritate, in eleemosynis. Quomodo autem præcedit mors secundum „ spiritum resurrectionem quæ est secundum spiritum: sic præcessura est mors se„ cundum carnem resurrectionem quæ futura est secundum carnem: qua resurre„ ctione sancti similes erunt Angelis Dei, imò Christo regi & domino Angelo„ rum. In via ambula, venies ad patriam, si non deseras viam. Tenete ergo „ Christum, Fratres, tenete fidem, tenete viam: ipsa vos perducet ad id quod „ videre modò non potestis. In illo enim Capite apparuit, quod speretur in mem„ bris; in illo fundamento demonstratum est quod in nostra ædificetur fide, ut „ postea perficiatur in specie.

Reprobi etiam resurgent, sed non immutabuntur in melius.

Mori & resurgere secundum spiritum, quid sit?

Colos. 3. 1.
Colos. 3. 3.
S. Aug. Serm. 362. *alias De Diversis* 121.

54. 55. 56. *Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scri-*

scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus verò peccati lex. Fortiter & perseveranter pugnandum est, ut tam gloriosæ victoriæ participes simus. Toto mortalis hujus vitæ tempore pugnandum; sed tempus breve est :: Victoria non fruemur nisi in vita cælesti; sed vita illa æterna erit. Nondum tempus est hostibus insultandi, sed nos humiliandi coram Deo, gemendi & timendi in expectatione mortis, cujus genus, hora, & sors æterna consequens, incerta. Vigilandum, orandum, resistendum est, ut stimulum mortis, scilicet legem peccati in membris nostris dominantem retundamus & frangamus. Ita fiet ut de utroque hoste, peccato scilicet ac morte victores simus. Verum peccatum magis timeamus, horreamus, fugiamus quam mortem: siquidem nocere nobis mors non potest, nisi cum peccato conjuncta. Mortem vincere non possumus, nisi peccato ad mortem usque resistamus: Peccatum porrò vincere & destruere in nobis non possumus, nisi legem impleamus per caritatem. *Lex enim probibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus caritatem.* Quod autem lex peccatum fortius ac gravius fecerit occasione data, quia ad cognoscendum peccatum, & consequenter ad augendum supplicium non parum contulit, non est culpa in cœlestem Medicum referenda, sed in ægrum, qui male usus medicamento est. Nam Christi quoque adventus Judæis occasio fuit gravioris peccati: sed non ideo eum vituperabimus, immo admirabimur; illos autem magis odio habebimus, qui læsi sunt per ea quæ illis prodesse debebant. Nam ut scias legem per se vim non dedisse peccato, Christus ipsam totam implevit, & tamen sine peccato fuit. Ipso adjuvante pugnemus contra peccatum, contra pravas cupiditates, contra sæculi voluptates & terrores, contra diaboli tentationes, in hoc exilio, dum à Domino peregrinamur, ut victoria & plena atque æterna pace in Patria cœlesti perfruamur.

Fortiter & perseveranter pugnandum, ut peccati & mortis victores simus.

S. Augustinus. S. Chrysost. Hom. 42.

„ Aggæus & Zacharias eo tempore quo captivus populus tenebatur in Babylonia, „ prophetabant jam futurum finem captivitatis, ut restauraretur civitas Jerusalem, „ quæ bello ceciderat. Significaverunt ergo nobis in Mysterio vitam futuram, ubi „ laudabimus Deum, post captivitatem vitæ præsentis, ubi erit innovatio civi- „ tatis illius magnæ Jerusalem, unde peregrini suspiramus, captivati adhuc sub „ onere & sarcina corporis mortalis, unde adhuc gemimus in peregrinatione, „ exsultabimus autem in Patria. *Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit civis, quia desiderium non est in illo* Modò quod dicit Apostolus? *Quamdiu sumus „ in corpore, peregrinamur à Domino.* Nondum sumus in Patria: quando erimus „ in Patria? Quando triumphabimus devicto inimico diabolo, quando mors no- „ vissima inimica destruetur: tunc fiet sermo qui scriptus est, *Absorpta est mors in „ victoriam. Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Quando er- „ go nulla erit mortis contentio, quæ modò est, & facit nos gemere ex defectu „ & mutabilitate rerum, & fragilitate carnis humanæ? *Contendunt nobiscum quotidie tentationes, contendunt quotidie delectationes: etsi non consentiamus, tamen molestiam patimur, & contendimus; & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur: si autem non consentiendo vincamus, molestiam tamen patimur resistendo delectationibus. Non cessat, & non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum.* „ Sed confidamus, erigunt nos Aggæus & Zacharias, cantant futuram „ liberationem nostram. Si illi populo cantaverunt, & impletum est; Christiano „ populo quod cantatur, non implebitur? Securi estote. tantummodo in ista pe- „ regrinatione vitæ quomodo agatis, videte. Non vobis placeat amor Babylo- „ niæ, ne obliviscamini civitatem Jerusalem. *Etsi corpus vestrum adhuc in Babylonia tenetur cor vestrum ad Jerusalem præmittatur.*

S. Aug. Enarr. in Psal. 148. n. 4.

57. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Omnis de peccato victoria, quæ ad veram justitiam ac salutem conducat,

Omnis de peccato victoria gratiæ Christi tribuenda.

Innocentius 1. Ep. ad Synodũ Carthaginensem contra Pelagianos inter Augustinianas 181. alias 91.

cat, gratiæ Dei per Jesum Christum tribuenda est. Neque enim voluntas nostra, neque lex ad tentationes vincendas sufficit. Unde *Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenæ labis, & mundani corporis vincere poterimus errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium.* Quotidiana porrò *præstat ille*, per Jesum Christum Dominum nostrum *remedia, quibus nisi freti confisique nitamur*, in pugna quæ cum carne, mundo, & diabolo quotidie nobis sustinenda est, victores non evademus. *Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Et, *Non est peccatum quod facit homo, quod non possit facere & alter homo, si desit Rector a quo factus est homo.*

S. Augustinus Serm. 99. alias Hom. 23. inter 50.

S. Joannes Chrysost. Homil. 42.

58. *Itaque, fratres mei dilecti stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Sine gratia Jesu Christi nihil in nobis est nisi indignitas & peccatum. Ad illum igitur confugiamus, eique adhæreamus fide viva & stabili, oratione humili & perseverante. Per ipsum, cum ipso, in ipso, propter ipsum operemur abundanter, ferventi caritate. Præmium æternum laboris nostri & bonorum operum ab ejus bonitate, misericordia, veritate, magnificentia exspectemus spe firma & inconcussa. *Abundantes in opere Domini semper*: hoc est, in vita munda. „Nec dixit, bonum „ operantes, sed *abundantes*, ut hoc faciamus cum abundantia & septa transiliamus. *Scientes quod labor vester non est inanis in Domino*. Labor quidem, sed „ qui habet coronas, & suscipitur pro cœlis. Nam prior quidem qui fuit post Paradisum, est pœna peccatorum admissorum: hic autem est fundamentum futurorum præmiorum. Quamobrem neque hac ratione fuerit labor, & quod supernè magnum nobis detur auxilium. Et ideo subjunxit, *In Domino*. Nam prior „ quidem fuit ut daremus pœnas: hic autem ut bona futura consequamur. Neque „ enim fieri potest, ut si pigri sumus & ignavi, regnum cœlorum consequamur; „ neque si in deliciis agamus, mollesque simus & effeminati. Præclare enim nobiscum agatur, si corpus affligentes & castigantes, & innumerabiles sufferentes ærumnas, difficultates & labores, possimus bona illa consequi.

CAPUT XVI.

SENSUS LITTERALIS.

Collectæ eleemosynarum ad subsidium pauperum Christianorũ Hierosolymis degentium a S. Paulo indictæ.

1. 2. **D***E collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita facite.* Quod spectat collectas seu collationes eleemosynarum, quæ fiunt ad sublevandam paupertatem fidelium in Judæa degentium, id facite, & eum modum servate, quem constitui ac præcepi Ecclesiis Galatiæ, quibus inferiores esse caritate & pia liberalitate non debetis. *Per unam Sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non cum venero, tunc collectæ fiant.* Unusquisque vestrum prima die hebdomadæ, hoc est, Dominica die, apud se seponat, ut collatio sit minus gravis, dum fit per partes, & sensim cumulatur; & recondat quod voluerit, pro modo suarum facultatum, vel apud se, vel in Ecclesiæ gazophylacio, ut collectæ ad adventum usque meum non differantur, sed paratas inveniam, ut statim mitti possint. Ita constituit Apostolus, ut turpis quæstus suspicionem vitaret, ac ne aliquid ex pecuniis collectis in propriam utilitatem convertere ab aliquibus crederetur. Ideo pecuniarum illarum custos esse noluit, sed eas ab unoquoque seorsim seponi, & in Ecclesiæ gazophylacio, vel apud se in privatis arculis recondi.

3. *Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per Epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.* Cum venero Corinthum, quos fideles & idoneos

neos ad hanc dispensationem & ministerium probaveritis, per Epistolas, sive cum Epistolis præsentiæ meæ vicem supplentibus, illos mittam, & testimonio meo prosequar, beneficium vestrum Hierosolyma perferentes, *Ego quoque ero vobiscum, & muneris obeundi ero particeps per litteras*, ut exponit S. Chrysostomus. *Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.* Si summa collecta tanti erit ut conveniens fuerit me Hierosolyma proficisci ad gratuitum vestræ caritatis donum perferendum, non ibo solus, sed eos comites itineris assumam, ut fidei meæ testes. His verbis, *si dignum fuerit*, tacitè eos ad largiorem eleemosynam hortatur, quæ scilicet Apostoli perferentis non sit indigna ministerio.

S. Chrysost. Hom. 43.

S. Chrysost. Theophylact.

℣. 6. 7. *Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo.* Non ait, in Macedoniam proficiscor, ne objiciant, Nobis ergo Macedones præfers; sed transeo Macedoniam, hoc est, festinanter & velut in transcursu Macedones invisam. *Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo, ut vos me deducatis quocumque iero.* Quibus verbis indicat quod eos Macedonibus anteponat, ob Ecclesiæ Corinthiorum magnitudinem & dignitatem. Quin etiam hoc verbo, *permanebo*, terrorem incutit peccantibus, ut Theophylactus observat. Addit autem, *forsan*, quia haud satis certus erat. Non enim compertum habebat, permitteretur ne ei à Spiritu sancto, an secus. Ductum enim Spiritus sancti in omnibus peregrinationibus suis sequebatur. Secunda hæc Apostoli in Macedoniam destinata profectio est, ut constat ex *Actuum* 19. 21., & *cap.* 20. 1. 2. 3. Collatis cum *Act.* 16. 9. & 10. Corinthi autem mansit per tres menses. Quod verò addit, *Ut vos me deducatis quocumque iero*, honorificum ipsis Corinthiis promissum est. Fideles enim maximo ducebant honori Apostolum suum ab ipsis discedentem comitari, & viæ subsidium illi subministrare; idque Corinthios vehementer optare Paulus noverat. *Nolo enim vos modò in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.* Nolo enim vos, postquam Epheso discessero, obiter dumtaxat videre, & quasi occasione data: spero enim fore ut aliquanto tempore apud vos maneam, si Deus concesserit.

8. 9. *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.* Moram faciam Ephesi, ubi nunc commoror, & unde ad vos hanc Epistolam scribo, ad diem usque Pentecostes Judæis solemnem. *Ostium enim mihi apertum est magnum & evidens; & adversarii multi.* Opportuna & præclara mihi datur occasio dilatandi Evangelii, spes magna conversionis plurimorum ad fidem Christianam affulget. Messis multa ob amplitudinem civitatis, & corda multorum ad audiendam Evangelii prædicationem, & ad obediendum fidei a Deo præparata. Quamquam & multi sunt ibi hostes Evangelii, qui spem tam egregii fructus impedire nituntur; ideo me diutius hic manere necesse est, ut eorum conatibus me opponam. Græci legunt: Θύρα γάρ μοι ἀνέῳγε μεγάλη καὶ ἐνεργής. *Ostium enim mihi apertum est magnum & efficax.*

10. 11. *Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego.* Si venerit ad vos Timotheus, quem misi, curate ut sine periculo & molestia sit apud vos; cavete ne quidam ex vobis opibus & sæcularis sapientiæ opinione turgidi adversus eum insurgant, illique struant insidias vitia illorum objurganti. Mihi enim cooperatur in Apostolico munere, & Christi Evangelium pro viribus promovet. *Ne quis ergo illum spernat*, ob adolescentiam: immò potius illum pro meritis unusquisque vestrum revereatur. *Deducite autem in pace, ut veniat ad me.* Salvum & incolumen dimittite, comitamini, & si opus est, necessariis instruite, ut sospes ad me veniat Ephesum. *Expecto enim illum cum fratribus*, quos habet in comitatu; quia ejus opera mihi necessaria est in Apostolico Ministerio.

12. *De Apollo autem fratre notum vobis facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret*

niret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cùm ei vacuum fuerit. Quod attinet ad Apollo fratrem meum, enixe eum rogavi ut vos inviseret, aliquibus fratribus nostris comitatus: sed non potui ab eo obtinere ut nunc ad vos se conferret, quia magis urgentia negotia illum distinebant. Veniet autem cum tempus opportunum nactus fuerit, & ab aliis rebus vacaverit. Apollo Timotheo natu grandior vir eloquens & eruditus in Scripturis, apud Corinthios post S. Paulum in Ministerio Evangelico utiliter laboraverat: unde Paulus supra scribit: *Ego plantavi, Apollo rigavit*. Quamobrem minimè dubitabat quin ejus præsentiam magis desiderarent, quam Timothei junioris. Rogavit autem Apostolus Appollo ut Corinthios inviseret, quamvis posset præcipere: quia, ut observat S. Thomas, magnis viris non facilè debet fieri præceptum. *Seniorem obsecra*, ait Apostolus noster ad Timotheum scribens. Apollo fuisse Corinthiorum Episcopum: propter dissensiones Corinthi ortas ad vicinam Insulam Cretam cum Zena legis Doctore transfretasse; dissensionibus verò Pauli Epistola temperatis & sedatis rediisse, S. Hieronymus censet.

Act. 18. Cap. 3.

S. Thomas, Lect. 1.

S. Hieron. in cap. 3. Ep. ad Titum.

13. 14. *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini*. De salute vestra solliciti estote, & a malè suadentium insidiis cavete, ne fidei vestræ sinceritatem corrumpant. In fide, quam accepistis, inconcussi & immobiles permanete; fortes estote, ut viros Christianos decet, & adversus persecutiones religionis causa vobis imminentes animum obfirmate. *Omnia vestra in caritate fiant*. Omnia opera vestra ex imperio & affectu caritatis facite, ad ultimum finem, qui Deus est propter se dilectus, ea referentes. Ita fiet ut non sint inter vos æmulationes, dissensiones, contentiones, schismata. Adversus seductores munit eos his verbis: *Vigilate, state in fide*. Adversus insidiatores & persecutores, istis: *Viriliter agite & confortamini*. Adversus seditiosos, illis: *Omnia vestra in caritate fiant*.

S. Chrysost. Hom. 44.

15. 16. *Obsecro autem vos, Fratres, nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium Sanctorum ordinaverunt se ipsos*. Nostis familiam Stephanæ, necnon Fortunati & Achaici familias, qui primi in Achaia Evangelio crediderunt, & se ipsos ad exercendam hospitalitatem & beneficentiam in Christianos egenos & peregrinos, & maximè in Prædicatores Evangelii, ultrò devoverunt. Græci Codices hic solius Stephanæ meminerunt. *Ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti & laboranti*. Vos hortor & obsecro, ut eis debitam reverentiam deferatis, eòsque adjuvetis & sumptu, & ministerio corporali, ac eis obsequentes vos præbeatis: nec illis tantum, sed omnibus qui nobis in re Evangelica promovenda cooperantur & collaborant; sive, omnibus qui Sanctorum ministerio pariter se devovent.

Stephanas, viri nomen.

Theophylact.

17. 18. *Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt*. Gaudeo de adventu Stephanæ, Fortunati & Achaici. Hi enim pro vobis omnibus venerunt, & propter vos hoc iter suscepere, statum rerum vestrarum, defectusque vestros mihi uberius explicaturi: *Refecerunt enim & meum spiritum, & vestrum*. Sua præsentia & colloquiis recrearunt & consolati sunt animum meum, qui & vester est vinculo caritatis. Cum enim anima una & cor unum in Domino simus, consolatio mea, vestra quoque est. Recreaverant animum S. Pauli, ipsi referentes multos adhuc esse in Ecclesia Corinthi, qui vera dogmata ab illo tradita retinerent, pietatem & pacem colerent: recrearunt vicissim pios illos, cum iis significarunt quo amore Paulus eos prosequeretur. *Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt*. Illos in honore habete.

19. *Salutant vos Ecclesiæ Asiæ*. Minorem Asiam significat, in qua Ephesus, unde hanc Epistolam scribit. *Salutant vos in Domino multum Aquila & Priscilla, cum domestica sua Ecclesia, apud quos & hospitor*. Aquila & Priscilla, apud quos Ephesi commoror, cum omni familia sua, quæ Christiana est, vos magno salutant affe-

affectu, vobisque omnia prospera a Domino adprecantur. In Græcis Codicibus verba non leguntur his æquivalentia seu respondentia, *Apud quos & hospitor*, nec in Syriaca Versione. Id tamen Græci Interpretes intellexere, inter alios Theodoretus: *Cùm his*, inquit, *habitavit divinus Paulus: erant quippe ipsi etiam tabernaculorum opifices*.

20. 21. *Salutant vos omnes fratres*, id est, omnes fideles, qui sunt Ephesi. *Salutate invicem in osculo sancto*. Vos invicem salutate osculo minimè fucato, osculo quod sanctos decet, quod sinceri & Christiani amoris symbolum & pignus est. Osculum pacis velut antidotum contra dissensiones quæ apud illos irrepserant, illis præscribit. *Salutatio mea manu Pauli*. Ego Paulus huic Epistolæ, quam dictavi salutationem istam adscripsi propria manu, sic ostendens omnia mea esse quæ scripta sunt.

22. *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, aut anathema sit, Maran-Atha*. Si quis erga Dominum nostrum Jesum Christum male affectus est, ipsumque & Evangelium ejus odit & impugnat, & illum verum Messiam a Deo promissum & missum esse negat, maledictus sit & execrandus, æternoque devoveatur exitio. Judæos incredulos præcipuè spectat hæc maledictio, qui Dominum Jesum verum esse Messiam ac Dei Filium negabant. Unde subdit Apostolus *Maran-Atha*, quæ voces Syriacæ sunt, & significant: *Dominus venit*, frustra Judæi alium Messiam expectant, & Dominum Jesum odiis pertinacibus insectantur. Vel, Dominus veniet ad judicium, illos judicaturus & damnaturus. Confer cum Malachiæ 4. 6. *Ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate*. *S. Hieron. Ep. 137. ad Marcellam*.

Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema. Uno hoc verbo cunctos terret Apostolus, fornicatores, dissidiorum auctores, idolothyta manducantes, resurrectionem non credentes, adeoque omnes simpliciter, qui apud eos contra ipsius institutionem & traditionem agebant; Hi enim omnes non amant Dominum nostrum Jesum Christum. *Theophylact.*

23. 24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum*. Omne bonum salutare vobis a Deo adprecor per Jesum Christum Dominum nostrum. *Caritas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu*. Vos omnes sincera caritate in Christo Jesu diligo & complector, & propter ipsum: & ex ea dilectione gratiam ejus, quæ fons est omnis boni, vobis exopto. *Amen*. Ita est. His verbis ostendit Apostolus, quæ a se scripta sunt neque indignationis, neque iracundiæ verba fuisse, sed caritatis & curæ, etiamsi amarulentiæ nonnihil præseferrent.

CAPUT XVI.

SENSUS MORALIS.

1. 2. DE *collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite*. Bonus Pastor pater & provisor pauperum esse debet: verbo & exemplo alios adhortari & urgere ut pauperibus succurrant. Auctoritas conjuncta sit caritati, illique serviat. Non meri consilii; sed officii & præcepti eleemosynam esse doceat, & fidelibus curæ suæ Pastorali subditis inculcet. *Sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite*. 2. Fideles & pios in erogatione eleemosynarum cæteris præferendos; tametsi nemo pauper sit negligendus. *Quæ fiunt in sanctos*. 3. Caritatis opera partem esse Christianæ religionis, consequenter & sanctificationis diei Dominicæ. Dignum & justum est, ut iis diebus plus Deo demus in persona pauperum, quibus ab illo majora beneficia accepimus; & etiamnum accipimus. *Per unam Sabbati*. Eleemosyna die Dominico facienda, velut deci- ma

Bonus Pastor pater & provisor pauperum.

Eleemosyna Christiana.

ſcientiarum ſummopere cavere debere ne turpis lucri ſuſpicionem incurrant, colligendo eleemoſynas quas diſtribuant pauperibus; aut a Pœnitentibus exigendo ut fidei ſuæ committant, quod pauperibus erogare debuerint, & voluerint. Sed probatis ex propria cujuſque Parochia diſpenſatoribus vel diſpenſatricibus miniſterium iſtud demandetur. *Quos probaveritis.* 2. Eleemoſynam gratiam eſſe reſpectu divitum: magna enim Dei gratia eſt, quòd in eo caritatis officio Dei procuratione erga pauperes fungantur, & quaſi vicarii ſint divinæ providentiæ ad ſuccurrendum egenis. Magna gratia, quòd velut ſecundum baptiſma in eleemoſynis habeant, quo peccata abluere & redimere poſſint. Magna gratia, quod Chriſto in pauperibus indigenti aliquid rependere poſſint de ejus donis ac datis, cibos aut nummos pro ſanguine, pro regno cœlorum. *Mittam perferre gratiam veſtram Jeruſalem.* 3. Nullam curam, nullum miniſterium, nullam operam, quæ pauperum levamen & ſubſidium ſpectet, Paſtores, & Apoſtolicos Viros dedecere. *Quòd ſi dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.*

Eleemoſyna gratia eſt reſpectu divitū.

7. *Nolo enim vos modò in tranſitu videre: ſpero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit.* Litteræ Paſtorales, frequentes Viſitationes, Manſio aliquanto tempore in locis quæ præſentia Paſtoris indigent ad deſtruendos errores, ad vitia corrigenda, pravaſque conſuetudines evellendas, ad compeſcendas diſſenſiones & conciliandam firmandamque pacem, Paſtoralis caritatis officia ſunt. Spe Viſitationum hujuſmodi excitandi ſunt ſubditorum animi. Verum tamen nihil apud ſe ſtatuant, nihil promittant, niſi ſub Dei beneplacito, *Si Dominus permiſerit*: Deumque laudent in omnibus eventis. Nam *Qui dirigunt cor ſecundum voluntatem Dei, etſi eos perturbat humana fragilitas, divina conſolatur æquitas: quamvis enim corde mortali privatim aliquid velint, quod ſuæ interim cauſſæ vel negotio, vel præſenti neceſſitati conveniat; ubi intellexerint & cognoverint aliud Deum velle; præponunt voluntatem melioris voluntati ſuæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi, & voluntatem Dei voluntati hominis. Quantùm enim Deus diſtat ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis. Unde gerens hominem Chriſtus, & regulam nobis proponens, docens nos vivere, & præſtans nobis vivere, oſtendit hominis quamdam privatam voluntatem, in qua ſuam figuravit & noſtram, quia caput noſtrum eſt, & ad eum tamquam membra pertinemus:* Pater, *inquit,* ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. *Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid & tamquam privatum volens. Sed quia rectum corde voluit eſſe hominem, ut quicquid in illo aliquantùm curvum eſſet, ad illum dirigeret qui ſemper eſt rectus;* Verùm non quod ego volo, *ait,* ſed quod tu Pater .... *Oſtendit quamdam hominis propriam voluntatem, oſtendit te, & correxit te. Ecce vide, inquit, te in me; quia potes aliquid proprium velle, ut aliud Deus velit, conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati; Aliquid proprium velle, difficile eſt ut non tibi contingat: ſed ſtatim cogita qui ſit ſupra te; illum Creatorem, te creaturam; illum Dominum, te ſervum; illum omnipotentem, te infirmum; & corrigens te, ſubjungenſque voluntati ejus, ac dicens:* Verum non quod ego volo, ſed quod tu Pater. *Quomodo disjunctus es a Deo, qui jam hoc vis quod Deus? Eris ergo rectus; & te decebit laudatio.*

Paſtoralis caritatis officia.

S. Aug. in Pſ. 32. Enarrat. 2. n. 2.

Voluntas noſtra divinæ voluntati conformanda in omnibus eſt.

8. 9. *Permanebo autem Epheſi uſque ad Pentecoſten. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & evidens, & adverſarii multi.* Opus Dei ſine difficultatibus, ſine contradictionibus, ſine cruce vix peragitur. Qui ad hæc expaveſcit, & a Dei opere propter oppoſitiones & perſecutiones hominum deterretur, non attendit ſe Chriſti Crucifixi Miniſtrum eſſe. Quò major profectus eſt, eo majores ſunt dæmonis ad illum impediendum conatus. *Oſtium mihi magnum & evidens apertum eſt, & adverſarii multi.* „ Si multi ſunt qui inſidiantur, hoc ſignum eſt profectus Evangelii. „ Numquam enim magis ſævit ac furit ſceleratus ille dæmon, quam cum ex

Opus Dei ſine difficultatibus & contradictionibus vix peragitur.

S. Chryſoſt. Homil. 43.

,, suis vasis & instrumentis multa videt diripi. Et nos ergo quando magnum ali-
,, quod & præclarum opus gerere voluerimus, ne hoc consideremus quod magni
,, sit laboris, sed ad lucrum aspiciamus. Vide Paulum non propterea vereri ac
,, dubitare, nec propterea refugere, quod multi sint adversarii: sed quoniam ma-
,, gnum erat ostium, instare & permanere. Nam hoc erat signum quod nudaretur
,, & spoliaretur diabolus. Non est enim ejus qui parva gessit, aut mala, malam
,, illam bestiam irritare. Quamobrem quando videris virum justum magna ac
,, præclara gerere, & mala pati innumera, ne mireris. Nam mirari oporteret, si
,, diabolus multas accipiens plagas esset quieturus, & vulnera placidè laturus.
,, Neque enim si serpens punctus continuò efferetur & pungenti insultet, mirari
,, oportet. Quovis porrò serpente gravius serpit diabolus omnibus insultans, &
,, surgit sicut scorpius in altum erecto stimulo. Ne hoc vos conturbet: eum qui
,, a bello, & cæde, & victoria revertitur, necesse est etiam fuisse cruentatum,
,, sæpe etiam habere vulnera. Et tu ergo cum videris aliquem eleemosynas fa-
,, cientem, & innumera alia bona operantem, & sic vires diaboli frangentem,
,, incidere in tentationes & pericula, ne propterea conturberis. Ideo enim inci-
,, dit in tentationes, quòd diabolum vehementer ferierit. Et quomodo, inquis,
,, permisit Deus? Ut magis coronetur; diabolus verò majorem plagam accipiat.
,, Nam quando justus bona fecerit, & gravia ac aspera patiens perpetuò agit gra-
,, tias, feritur diabolus. Magnum quidem est etiam rebus secundis & prosperè
,, fluentibus misereri & virtutem amplecti: Multò autem est majus gravia & du-
,, ra patientem non desistere a bona operatione. Is enim est qui propter Deum
,, hæc maximè facit. Quamobrem etiamsi in periculum veniamus, & quidvis
,, patiamur, cum majori animi alacritate pro virtute labores suscipiamus. Non
,, est enim hic tempus mercedis & remunerationis. Ne hic ergo coronas exiga-
,, mus, ne in tempore coronarum minor sit merces ac remuneratio. Quomodo
,, enim artifices qui seipsos alunt, majorem accipiunt mercedem; qui autem alun-
,, tur ab his qui illos conduxerunt, non parvam partem de mercede detrahunt:
,, ita in Sanctis, qui bona facit innumera, & innumera patitur mala, integram
,, habet mercedem, & longè majorem remunerationem, non pro bonis solum
,, quæ fecit, sed pro malis etiam quæ passus est. Qui autem fruitur hic quiete
,, & deliciis, non tam præclaras illic habet coronas. Ne hic ergo quæramus re-
,, munerationem, sed tunc maximè lætemur, quando bona agentes, mala pati-
,, mur. Non solum enim ex rectè factis, sed etiam ex tentationibus Deus nobis
,, illic recondit mercedem. Qui bonis operibus insistens, affligitur morbis, re-
,, rum suarum detrimentis, persecutiones patitur, & nihilominus in omni ope-
,, re bono perseverat, & Deo gratias agit, hic servus est gratus & benevolus,
,, adeoque majori remuneratione dignus. Si autem non propter spem regni præ-
,, cipuè oportet aliquid boni facere, sed propter id quod Deo videtur ac placet,
,, quod quidem est majus quovis regno, quid meretur qui propterea quod non
,, hic accipit remunerationem, in exercenda virtute est pigrior?

13. *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. Omnia vestra in caritate fiant.* Amor principium est omnium desideriorum nostrorum, & omnium affectionum cordis. Qualis amor, talia desideria, talis vita. Quod a pravo amore est, nonnisi pravum esse potest. Bonus amor, id est caritas, omnes Christiani affectus moderari ac dirigere, omnia ejus opera imperare, vivificare, & ad Deum, ceu finem ultimum referre debet. Opus quod ad finem caritatis non refertur, non fit eo modo quo fieri debet ut lex impleatur. Sola enim caritas legem implet. *Omnia vestra in caritate fiant.* ,, Sive quispiam increpat, sive imperat,
,, sive paret imperio, sive discit, sive docet, omnia cum caritate. Nam & cun-
,, cta quæ in Corinthiis ab Apostolo per hanc Epistolam reprehensa sunt, fiebant

Omnia opera nostra ex caritate facienda, ut vitæ æternæ meritoria sint. *S. Chrysost. Hom. 44.*

,, ex

„ ex eo quod ipsa fuerit neglecta. Nam si ea non fuisset neglecta, non fuissent in-
„ flati; non dixissent, *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo*. Si ipsa adfuis-
„ set, non foris judicio contendissent, immò nec contendissent quidem. Si ipsa
„ adfuisset, ille uxorem Patris non accepisset: fratres, qui erant infirmi, non
„ contempsissent, hæreses non habuissent, propter charismata inanem gloriam
„ non concepissent. Propterea dixit: *Omnia vestra in caritate fiant .... Quod* igi-
tur *ita fit vel timore pænæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad il-
lam caritatem quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit
quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur*. S. Aug. Enchirid. cap. 121.

22. *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, anathema sit*. Qui a-
mant, nullum volunt habere amoris socium: divinus autem Apostolus omnes in
amore socios habere desiderat, & qui tales non sunt ab Ecclesia resecat. Qui Do-
mini nostri Jesu Christi Evangelium, mandata, Ecclesiam, & crucem non amat,
ipsum Dominum nostrum Jesum Christum non amat. Quid justius quam illum
amare qui prior dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis? *Si amare pige-
bat, saltem nunc redamare non pigeat. Nulla est enim major ad amorem invita-
tio, quam prævenire amando: & nimis durus est animus, qui dilectionem si no-
lebat impendere, nolit rependere*. „ Dignus planè est morte, qui tibi, Domine
„ Jesu, recusat vivere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit: & qui cu-
„ rat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. Denique quid est homo, nisi
„ quia tu innotuisti ei? Propter temetipsum, Deus, fecisti omnia: & qui esse
„ vult sibi, & non tibi, nihil esse incipit inter omnia. *Deum time, & mandata
„ ejus observa: hoc est*, inquit, *omnis homo*. Ergo si hoc est omnis homo, absque
„ hoc nihil omnis homo.

Amor Jesu Christi necessarius est ad salutem.
Theodoret.
S. Augus. lib. De Catechizandis Rudibus, cap. 4.
S. Bernard. Serm. 20. in Cantica.
Ecclesiast. 12.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM,

Quæ in hoc primo Volumine continentur.

Fi-

Humi-

FINIS.